

GOETHE

FAUST

EDITURA UNIVERS

«Prin natura sa, Goethe e numai veracitate și loialitate, cu cea mai serioasă înțelegere față de tot ce e just și bun».

SCHILLER

«Cărțile lui conțin o nouă epocă, vestea și începutul unei noi ere».

CARLYLE

«Nimic nu falsifică mai perfid figura lui Goethe decît imaginea senină pe care și-o face de obicei lumea despre el (cel puțin în Franța). Acest tip de fericire superioară, în care s-ar fi menținut nepăsător și surizător într-o regiune inaccesibilă furtunilor, nu-i aparține deloc. /.../ Scopul său, dacă a avut vreun altul decît acela simplu de a trăi un posibil cît mai vast, este cultura, nu fericirea».

GIDE

«În fond, pe tabla de joc a lumii, acest mare om este una dintre loviturile cele mai fericite pe care le-a reușit destinul speței umane».

VALERY

«Germanul european care, e drept, arată lumii o față cu totul germană, dar arată propriei sale națiuni o față europeană, — iată ce e Goethe».

TH. MANN

«Lumea lui Goethe a trecut. E lumea din care a ieșit a noastră, dar de care a noastră s-a îndepărtat atît de mult, încît Goethe pare mai aproape de Homer decît de noi».

JASPERS

GOETHE

GOETHE

FAUST

Partea I și Partea II

Traducere, introducere, tabel
cronologic, note și comentarii de
ȘTEFAN AUG. DOINAȘ
„Goethe despre FAUST”
Traducere de HORIA STANCA

București, 1982
EDITURA UNIVERS

INTRODUCERE

FAUST CA HOMO EUROPÆUS

ISTORIE, LEGENDĂ, LITERATURĂ

PRIN multiplele și variatele interpretări de care s-a bucurat figura protagonistului, ca și prin audiența pe care a cucerit-o în diverse arte în ultimele două secole, povestea lui Faust constituie probabil cel mai fascinant și fertil mit al timpurilor moderne. E greu de spus dacă explicația proliferării temei faustice rezidă exclusiv în virtuțile proprii ale mitului (cum ar fi profilul complex de savant, filozof, mag și șarlatan al eroului, pactul său cu diavolul sau incredibilele sale isprăvi datorate magiei etc.), sau dacă acest prestigiu ține de ecoul cultural al capodoperei lui Goethe. Fapt este că, după literatură și filozofia culturii, figura lui Faust a fost preluată de muzică și, mai recent, de cinematografie, și că aproape nu există cultură europeană națională în care acest erou să nu apară într-o nouă ipostază. Pentru a înțelege mai bine fascinația acestui subiect literar și artistic, e nevoie să ne întoarcem privirea asupra personajului real, care l-a suscitat, și să urmărim, oricât de sumar, drumul pe care l-a parcurs motivul faustic, de la evenimentul istoric, prin prelucrarea lui în literatura populară, pînă la creațiile culte de astăzi.

Epoca și omul real. Pentru complexul antinomic de trăsături al personajului, adevăratul Faust a beneficiat de o epocă istorică pe măsura sa. În legătură cu aceasta, cel mai recent „biograf” al lui scrie cîteva pagini, pe cît de saturate de informație, pe atît de definitorii. „Epoca lui Faust, perioada dintre 1480 și 1540, nu poate încă fi caracterizată, în pofida a numeroase date și nume (citate anterior, *n.n.*), decît insuficient și numai pe baza unor fapte bizare. Că în aceste șase decenii se poate vorbi despre o adevărată epocă cu două fețe (*eine janusköpfige Ära*), rezultă în mod evident. Desigur, puține sunt epocile istorice în care nu abundă tensiuni, rupturi, conflicte, absurdități și in Justiții; așa numitele epoci de pace, ba chiar «frumoasele timpuri străvechi» se arată la o privire mai insistentă ca niște construcții armonizate ulterior. Dar deceniile în care a trăit Faust au fost într-adevăr în mod deosebit de sfîșiate și marcate de o neliniște ale cărei ultime consecințe încă nu s-au dezvoltat [...]»

Hotărît, epoca a fost una între ideal și uman, între Antichitatea clasică de aur și o a doua Antichitate, preluată și pînă la urmă îmbunătățită, adică un Ev de mijloc. Putem fi de acord că ceva nou — o «epocă modernă», cum a fost numită mai apoi — se impusese cu forța, o perspectivă

asupra a ceea ce a fost și ceea ce va veni, un drum mai înviorat, fără cătușele scolastice și multiplele tutele ale atotprezenței Bisericii medievale. Dar contemporanii lui Faust le-au trăit deopotrivă pe amîndouă, și agonia Evului Mediu, și durerile de naștere ale epocii moderne: cum una dispărea, iar cealaltă încă nu apăruse, domnea adesea un sanguin și melancolic-dezechilibrat simțămînt de suspensie și incertitudine. Alături de zeul războiului, Marte, căruia i se jertfea cu multă rîvnă, alături de Saturn, care trimitea molimi și în special noua boală «americană», sifilisul, alături de Venus, care pentru Botticelli și pentru mulți umaniști fusese model al iubirii, — alături și deasupra acestor zei stătea zeul cu două fețe, cerescul stăpîn al acestei epoci din jurul lui 1500, Ianus, care privea deopotrivă înapoi și înainte. [...] Într-o asemenea epocă se băteau între ele privirea lacomă de a depăși granițele de pe hărțile lumii — întruchipată în jurul lui 1500 prin numele unor Columb, Vespucci, da Gama și Behaim — și ochiul limitat de streășina mîinii, care nu vede mai departe de turnul provincial al bisericii din micul său univers. Într-o asemenea epocă a mîinilor murdare de sînge și a mîinilor «cerșetoare» (Dürer) existau genii care răsturnau imaginea lumii, tehnicieni și medici — Copernic, da Vinci, sau Paracelsus — pierduți în mijlocul unei letargii fataliste care-i lăsa pe oameni să trăiască sufocați și să se uite chiorîș și plini de neliniște la stelele hotărîtoare de destin. În această epocă de întemeiere a universităților s-a adîncit prăpastia între puținii oameni instruiți și marea masă a celor incuți: în mijlocul analfabetismului vast și nivelator, pentru care singura «literatură» o reprezenta predica de duminică și gogoșile negustorilor ambulanți, și în mijlocul neghiobieii generale (Sebastian Brant, Erasmus din Rotterdam și Thomas Murner o descriu și o prezintă caricatural) zece sau douăzeci de duzini de umaniști cu studii superioare își dezvoltau numai în afară învățătura lor strălucită și elitară. Alături de bogăția culturală stătea nerușinata exploatare, alături de rafinamentul artistic brutalitatea animalică, alături de acribia filologică și eticheta plină de maniere de la curte grosolănia socială și furia neîndurătoare față de cei asupriți și puțin instruiți, a căror agitație nu dura decît o secundă a lumii; alături de madonele delicate sau materne stăteau vrăjitoare reprezentate în scene de o sexualitate ațîțătoare sau de o urîțenie cumplită; alături de înprospătarea credinței sub steagurile rațiunii și libertății stătea zăcătoarea plină de cele mai învechite superstiții. Și toate, cîte în această epocă stăteau una lîngă alta, stăteau de asemenea una împotriva alteia, fără nici un compromis [...]

În epoca lui Faust, eră a icoanelor Mariei, a altarelor sculptate și a catedralelor gotice, s-a dezvoltat ca niciodată înainte — iar prin Luther chiar s-a-ntărit — întunecata, confuza credință în diavol. În fața demonilor, bănuți a se afla peste tot, reprezentați artistic în apocalipse, crucificări, dansuri macabre sau frecventul motiv al tentației sfîntului Anton, s-a

ațițat și s-a întreținut din partea Bisericii frica cea mai absurdă, un cabinet al groazei cu o rea conștiință notorie, cu chinuri ale sufletului, cu teamă de iad și cu obscenitate [...]

În acești ani Arabii vor fi izgoniți definitiv din Spania, ceea ce până în ziua de azi e prezentat ca o victorie a bunului Cristos asupra răilor necredincioși. Cuceririle culturale și moștenirea Arabilor în materie de Medicină și Astrologie sunt sacrificate adesea pe altarul uitării ideologice. Veche de o mie de ani, unitatea de credință a Occidentului e spartă de un călugăr care se eliberează atât de criticile cât și de capriciile împăratului, parlamentului și papii. În această perioadă trăiesc omul nesățios, ieșit din comun, care se numește Cesare Borgia (pe care Machiavelli l-a luat ca model pentru cartea sa *Il Principe*) și radicalul ascet Savonarola, care lupta împotriva tatălui lui Cesare Borgia, Alexandru VI, și împotriva papalității lumești și putrede a acestuia. Această epocă, între 1480 și 1540, trăiește pentru și contra, arareori pentru atât cât, cel mai adesea însă pentru ori-ori. În această epocă a marilor dezvoltări artistice și a celor mai sumbre superstiții, în această epocă într-adevăr cu două fețe, de clară lipsă de orientare pentru contemporanii mediocri, în acest timp al spaimei de epidemii, de un nou vestit potop al lui Noe și mai ales de un sfârșit al lumii, în această determinată perioadă de neliniște și strălucire, a trăit Faust [...]

Cum și în ce măsură personajul istoric Faust a învățat, a cunoscut și a practicat tendințele contrare, forțele și mișcările epocii sale, asupra acestui lucru toate sărăcăcioasele mărturii, pe care le posedăm despre el tac cu desăvârșire. Dar că Faust a cunoscut și a practicat aceste forțe și tendințe, — cel puțin în parte, dar pentru el o parte esențială —, că a jucat cu ele și a speculat, că a tras din întreg talmeș-balmeșul și dezordinea lor firele utile pentru el, aceasta e neîndoielnic. Atunci, ca și azi, se putea și se poate recolta numai acea reușită și formă care înțeleg să înoate în sensul curentului și să călătorească pe valuri. Iar Faust a avut într-adevăr reușite, și a recoltat faimă, chiar dacă în plăsmuirile literare și, mai ales, în reprezentările științifice ele adeseori au fost revizuite sau prezentate intenționat altfel.

O viață fără echivoc și exclusiv de om care s-a legat cu diavolul și de șarlatan — așa cum o prezintă cei mai mulți literați — desigur că Faust n-a trăit. Tot atât de puțin probabil e că el ar fi fost un geniu cunoscut, așa cum s-a încercat a ni-l propune, uneori printr-o retroproiectare istorică datorită figurii Faustului goethean sau unei reacții față de subevaluarea lui în epocă. Fără îndoială, el a fost ceva între acestea, un om normal în fond, dar totuși de o normalitate care nu s-a simțit obligată să excludă nici privirea de ansamblu, nici rafinamentul, nici formele unei extreme și tainice reprezentări de sine“ (MAHAL, pp. 57—61).

Mărturiile din această epocă despre persoana și faptele lui Faust sunt puține. În 1507, abatele benedictin Johannes Trithemius (1462—1516), el însuși practicînd științele oculte și magia, îl definește, într-o scrisoare polemică, drept un „vagabond, fanfaron și șnapan“ care „a îndrăznit a se numi prinț al necromanților“, care „s-a aureolat cu un titlu ce-i convenea: Magister Georg Sabellicus Faust der Jüngere, Quellbrun der Nekromanten, Astrolog, Zweiter der Magier, Chiromant, Aeromant, Pyromant, Zweiter in der Hydromantie“, care susținea că „ajunsese la o asemenea cunoaștere și memorie a întregii înțelepciuni, încît, în caz că operele lui Platon și Aristotel ar fi dispărut complet cu întreaga lor filozofie, el unul ar fi capabil datorită geniului său să le refacă, asemeni unui alt Ezdra Evreul, în totalitatea lor și într-un stil mai elegant“, și care, în fine, s-ar fi lăudat că „ar putea refăce tot ceea ce a făcut Cristos“. Umanistul Mutianus Rufus (1470—1526) din Homberg scria, în 1513, că acest „Georgius Faustus Helmitheus Hedelbergensis“ nu ar fi decît „un lăudăros și un țicnit“; în loc de a căuta să-l distrugă pe filozoful Reuchlin, „filozofii ar trebui să se ridice împotriva lui“ (a lui Faust *n.n.*), deoarece „știința lui, ca a tuturor ghicitorilor, este deșartă“. De reținut că unii interpretau expresia „Helmitheus Hedelbergensis“ (adică „din Helmstadt de lângă Heidelberg“) drept „semizeul din Heidelberg“! În 1520, cancelaria episcopului din Bamberg notează că „i s-au dat și dăruit doctorului Faust filozoful 10 guldeni pentru „horoscopul“ alcătuit înaltului prelat. Capacitățile astrologice ale lui Faust sunt lăudate de priorul Kilian Leib (1471—1553) și de conquistadorul Philipp von Hutten (1511—1546) din Venezuela, în termeni superlativi. Registrele municipale menționează în schimb că astrologul a fost izgonit în 1528 din Ingolstadt, și interzis a locui în 1532 în Nuremeberg, fiind acuzat de „sodomie și necromanție“. În 1536, poetul Joachim Camerarius (1500—1574) notează că Faust făcea prognoze asupra soartei războiului. Dar în 1539 Philipp Begardi îl demască pe acest așa zis „filozof al filozofilor“, care se pretindea nu numai medic, ci și specialist în „Chiromancei Nigramancei Vizionomei Visiones imm Cristal“, drept un simplu „șarlatan“.

Pe la 1550, legenda lui Faust era aproape constituită. Martin Luther (1483—1546) vorbise deja despre el ca despre un om care „s-a făcut frate cu dracul“. Dar cea mai grăitoare dovadă o constituie o scrisoare a filozofului Melanchton (1497—1560), în care amintirile personale se amestecă inextricabil cu zvonurile extraordinare ale vremii: „Am cunoscut un om numit Faust, din Kundling (Knittlingen) [...] Studiind la Cracovia, el deprinsese magia, care se practica mult și din vechi timpuri acolo, unde constituia un obiect de învățămînt [...] Într-o zi, la Veneția, el a vrut să dea un spectacol și a anunțat că va zbura la cer. Diavolul l-a ridicat în aer, l-a amețit și l-a scuturat în așa măsură că, prăbușit, la pămînt, a

rămas întins, aproape mort [...] (El era dealtfel un porc fără rușine și ducea o viață cu totul destrăbălată, încît era să fie de multe ori ucis din cauza exceselor sale). [...] În timpul vieții avea doi cîini care alergau în jurul lui, erau doi demoni — așa cum porcul acela care a scris opusculul *Despre vanitatea științelor* (Agrippa von Nettesheim, 1486—1535, *n.n.*) avea un cîine care alerga în jurul lui peste tot, care era un demon [...] Același Faust, magician și monstru bestial, cloacă împuțită a diavolului, țipa fără rușine că toate victoriile repurtate în Italia de armatele Majestății Sale Imperiale i s-ar fi datorat și magiei lui. E o minciună abominabilă, nu e adevărat“.

Ultimele cercetări încearcă să discearnă realitatea de legendă. „Se poate presupune că Faust, născut în jurul lui 1480 la Knittlingen (Württemberg), mort probabil pe la 1540 în Staufen, a dus o viață de călător, parcurgînd centrul Germaniei, de la Wittemberg la Köln, mai ales Franconia și Hessa, Nürnberg, Bamberg, Ingolstadt, Würzburg, Gelnhausen etc. În schimb, studiile de magie de la Cracovia, o călătorie la Paris, par să țină mai curînd de exagerările legendei ulterioare. Mai mult șarlatan decît om de știință, se pare că era un om cu talentul vorbirii și ingenios, avînd unele cunoștințe de astrologie și lanternă magică. Despre magie nu e vorba decît în lăudăroșeniile lui Faust, și nici un document primitiv nu citează miracole sau fapte care să confirme puterile lui extraordinare, cu care se lăuda. Se poate admite, după disprețul pe care i-l arătau învățații, că avea succes la oamenii simpli [...] Nici un document de pe timpul lui nu dovedește că ar fi participat într-adevăr la marile mișcări intelectuale sau la luptele religioase ale epocii. Odinioară s-a căutat a se vedea în el încarnarea însăși a spiritului german plin de febră și neliniște din sec. XVI; mai recent, simbolul intelectualului progresist, luptînd pentru popor și împotriva Bisericii și autorităților; în lumina documentelor de epocă, toate acestea apar ca o eflorescență modernă: e vorba de legenda noastră despre Faust“ (DABEZIES, pp. 11—12).

MAHAI. e mai generos: el consideră că, probabil, Faust poseda titlurile academice de „Doktor“ și „Magister“, că se îndeletnicea cu „știința prezicerilor“, că avea serioase cunoștințe de astrologie și medicină, că practica alchimia și magia; în legătură cu moartea eroului, el se întreabă dacă e vorba de „Selbstmord oder teuflische Exekution?“; neagă însă cu desăvîrșire legătura cu diavolul (pp. 241—333).

De la cărțile populare la Lessing. La finele sec. XVI legenda lui Faust era nu numai formată, ci și fixată — ca o *Doctor Fausti Weheklag* — în două cărți populare: *Historia von D. Johann Fausten*, 1587; și *Anderer Teil D. Johann Fausti Historien*, 1593. Prima relatează peripețiile și tragedia lui Faust, cea de a doua pe cele ale discipolului și servului său Christoph Wagner. Ivite ca urmare a anecdotelor care circulau în popor și care fuseseră

consemnate în câteva cronici din jurul lui 1570, ele indică totodată reacția cercurilor lutheriene față de credința, extrem de răspîdită în mase, a legăturii cu diavolul. Caracterul lor este profund moralizator; foaia de titlu cuprinde acest îndemn: „Seid Gott untertänig, widerstehet dem Teuffel, so fleuhet er von euch“ (WIEMKEN, p. 1). Dubla elaborare, teologică și populară, a legendei explică pe de o parte moralitatea textului; pe de altă parte, libertinajul lui, concretizat în fantastic, grotesc și ocult. Așa se lămurește și diferența internă de stiluri: prezentarea lui Faust, a ambițiilor și dramei lui, e făcută în stil pedant și predicator; relatarea isprăvilor sale de astrolog și magician, ca și a numeroaselor sale farse, are un ton vioi, popular, sfătos, aproape amuzat; chinurile finale ale eroului sunt înfățișate sub forma unui monolog „tragic“.

Ca și epoca sa, Faust-ul popular „primitiv“ are două fețe care fac din el un demn reprezentant al spiritului european în pragul Renașterii. În spiritul unei formații tradiționale, el este un om cu studii de teologie, care crede în Dumnezeu și se teme de diavol, care e fascinat de înalta societate a timpului. Conform naturii sale însă, el este setos de cunoaștere și putere, gata să încheie un pact cu spiritul răului pentru a-și lărgi cercul cunoștințelor de cosmologie, astrologie, alchimie, magie, medicină și meteorologie. Spirit curios și speculativ, el vrea să știe totul: despre îngeri și demoni, despre crearea lumii și paradis, despre comete și trăsnet, despre infern și despre „speluncile“ lui. La curiozitatea sa pur intelectuală, hrănită de *Biblie* și de tratate teologice, desfășurată în prelungi *disputationes* cu Mephistopheles, se adaugă o curiozitate practic-științifică, dornică să pătrundă arcanele alchimiei și magiei, dar și să străbată lumea și să cunoască societatea. Gravitatea teologului și cercetătorului se conjugă, astfel, cu nevoia de aventură și miracol, de glorie și desfrâu. Însoțindu-se cu diavolul pentru o perioadă de 24 de ani, el ajunge să străbată Europa de la Roma la Constantinopol, bătîndu-și joc de papă și de sultan, să fie primit la curtea imperială a lui Carol Quintul, căruia-i aduce înaintea fantoma lui Alexandru cel Mare, să obțină ca amantă pe frumoasa Elena; dar, în același timp, e silit să-și reînnoiască pactul cu diavolul, și, în final, plin de remușcări, sfîșiat de demoni, să-și piardă sufletul. „Cele două suflete“ ale personajului goethean, care constituie drama interioară a omului modern, se află deja în acest Faust „primitiv“, dar mai mult exteriorizate, ca două tendințe potrivnice, cohabitînd în spiritul epocii: una întreținînd în suflet credința în dogmele creștine și teama de încălcarea lor, alta ațîțînd în spirit investigația eretică a naturii. Cît despre conformitatea cu canoanele Bisericii, e greu de spus dacă acest Faust „primitiv“ este anti-catolic sau anti-protestant: pledoaria împotriva „idolatriei“, împotriva încrederii nemăsurate în puterea și știința umană ca și revolta împotriva corupției de la Roma, — toate acestea par a fi alimentate de lutheranism; dar în același timp,

ca exponent al liberului arbitru, care preferă credinței fapta ce-l va duce la pierzare, el apare uneori ca un veritabil anti-Luther (DABEZIES, p. 27).

Tradusă imediat în englezește (*Balada vieții și morții Doctorului Faustus, marele vrăjitor*, 1588), „tînguirea“ lui Faust îl inspiră pe tînărul poet Christopher Marlowe (1564—1593) care scrie *Tragical History of Doctor Faustus*, publicată în 1601. Trecerea de la povestirea populară la piesa de teatru cultă acuză și mai mult caracterul reprezentativ european al figurii lui Faust, dar îl și deschide spre universalitate. Sfîșierea lăuntrică a personalității eroului — care, acum, e un adevărat spirit enciclopedic, posedînd dar dezgustîndu-se în același timp de teologie, medicină, drept și logică — e materializată pe scenă prin două voci: Îngerul bun și Îngerul rău, inițiindu-se astfel tradiția celor două tărîmuri care și-l dispută pe Faust. Acesta e la fel de curios, iar spiritul său e la fel de înclinat spre frecvente *disputationes* cu Mephistophilis, despre îngeri, demoni și infern, dar nu mai crede în osînda veșnică, după cum se îndoiește în general de revelațiile diavolului. Dar nu fără a continua să ezite între satisfacerea celor mai nesăbuite dorinți și obținerea celor mai secrete inițieri, pe de o parte; și chinurile provocate de remușcare, pe de alta. Îmbinînd aventurile celor doi eroi, care în cărțile populare erau juxtapuse, Marlowe face din discipolul și însoțitorul Wagner un fel de replică burlesc-caricaturală a lui Faust, declanșînd o adevărată tradiție a procedeului. Unele elemente îl anticipează pe Goethe: apariția Corului, episodul Elenei „împins“ spre actul V și căpătînd astfel o altă pondere, figura însăși a Elenei (frumusețea feminină ca motiv principal al „orbirii“ morale a eroului), propensiunea spre magie și disprețul față de științe, aspirația spre grandoare, rivalitatea cu zeii (la Marlowe, degradîndu-se treptat, una după alta); monologul inițial; dar mai ales raportul de supraordonare pe care Faust îl întreține cu diavolul, cel puțin în prima parte a piesei. A se nota, de asemenea, că pentru prima oară Faust devine un personaj lirico-tragic de o mare forță expresivă (mai ales în monologurile sale). Față de Faust-ul popular, Marlowe își îmbogățește eroul cu o dimensiune interioară estetic-umanistă: reacția puternică pe care o trezește în el contemplarea frumuseții Elenei stă alături de receptarea păgînismului antic ca adevăratul „sediu“ al Răului (infernul e, pentru el, Elizeul!); dar formația sa intelectuală este dublată de un temperament aprins, excesiv, atacînd orice îngrădire a cunoașterii, orice limitare a acțiunii, care face din el un fel de revoltat modern: mereu mînat înainte de dorinți extreme și de viziuni himerice. Spre deosebire de autorii anonimi ai povestirilor populare, Marlowe își iubește personajul, în care a „turnat“ multe elemente autobiografice; după cum l-a iubit, desigur, și societatea elisabethană a timpului, care nu l-a aplaudat numai pentru „ieșirile“ sale anti-papiste. Fără a fi neapărat titanic, Faust de Marlowe e un personaj „damnat“, de un puternic tragism, primul pe care-l cunoaște literatura europeană post-medievală.

Acest grandios personaj rămîne aproape un secol și jumătate fără urmași: nici un mare scriitor nu reia figura lui (dacă facem abstracție de reluarea temei faustice, ca atare, sub alte nume, în teatrul spaniol al Secolului de aur). În schimb, popularitatea piesei lui Marlowe generează o serie de imitații și adaptări care, treptat, modifică profilul eroului — în Anglia, în Olanda, chiar în America. În versiunea germană pe care o dă, în 1674, Pfitzer, apare pentru prima dată idila eroului cu o fată săracă și frumoasă: adevărat episod goethean al Margaretei, *in nuce*. Cincizeci de ani mai târziu, un anonim prezintă un fel de „reducție” teatrală, în care legătura cu diavolul e pusă pe seama nevoii de bani a lui Faust, încă un motiv ce se va bucura de o vastă posteritate literară. În general însă, se revine la anecdotismul scrierilor populare, ceea ce face ca peripecțiile extravagante ale eroului să treacă pe primul plan, iar tragicul și măreția dramei lui să scadă.

În Germania, unde „trupele de «comedianți englezi» sunt mult timp singurii profesioniști” (DABEZIES, p. 47), piesa lui Marlowe e jucată mereu și neconținut adaptată gustului public, care reclamă tot mai mult comic de situații. Astfel va apărea un nou element de mare viitor, prologul în infern. Acum se remarcă pentru prima dată și *toposul* scăpării de osîndă a lui Faust. În Anglia, adaptarea ia caracter parodic: la Londra, între 1684 și 1724, se vor juca trei farse pe această temă. Nu același lucru se petrece însă în țările catolice: în colegiile iezuite din Germania, ca și cercurile societății înalte din Spania, se păstrează caracterul tragic și alura de savant și vrăjitor ale eroului, fără ca numele propriu-zis al lui Faust să fie pronunțat: situația universal-umană sau reprezentativ-europeană era atît de limpede, încît se putea dispensa de eponimul ei.

În sec. XVIII scenele germane îndură influențele teatrului italian, recurgînd tot mai des la muzică, arii, balet și pantomimă. Aici se manifestă acum, pentru prima dată, tema mîntuirii lui Faust, pe care o vor prelua Lessing și Goethe, fiecare cu altă motivație. La Viena va avea loc, în același secol, „laicizarea” lui Mefisto: acesta renunță la sutana călugărească, pentru a apărea în costumul — ce va deveni tradițional — de cavalier la modă, cu tunică roșie și pană de cocoș la pălărie.

Evenimentul principal pe pragul dintre sec. XVII și XVIII îl constituie pătrunderea mitului lui Faust în teatrul ambulant de marionete din Germania, care a lăsat o atît de vie impresie lui Goethe și Heine. Și aici, ca și pe scenele cu actori, acțiunea se desfășoară acum în două registre: unul grav, dramatic, cu dezbateri savant-teologale și probleme de conștiință, pentru Faust; altul, comic-burlesc, pentru servitorul său care parodiază cu fidelitate faptele stăpînului. Era un mod, nu numai de a ceda

gustului public foarte amator de farse și șarje, ci și de a dilua tragismul cazului uman ca atare. Tot acum Faust stârnește interesul cercetătorilor istorici, care supun mitul unei analize raționaliste, în spiritul timpului, încercînd să separe realitatea istorică de legenda superpusă. Distanțarea critică este însoțită însă, ca o reacție simetrică aproape, de nașterea unei noi legende a lui Faust în straturile populației superstițioase: eroul ajunge să fie privit ca un mare specialist *real* în magie, și astfel apar o mulțime de false tratate de ocultism, antedatate, atribuite Doctorului Faustus.

În aspirația lui spre idealitate, Romantismul preia mitul faustic nu atît ca poveste a „omului damnat“, cît ca scenariu al unui „model uman“, pe cît se poate germanic. Ideea pare să aparțină lui Gotthold Ephraim Lessing (1729—1781), mare admirator al lui Shakespeare și adversar al teatrului clasic francez. Din singura scenă scrisă păstrată (nu se știe dacă a scris, într-adevăr, și restul proiectatei sale „drame burgheze“) reiese că Faust exprimă acum năzuințele Iluminismului: el este însetat de știință și rațiune, iar excesele sale vor fi justificate de Îngerul bun, deoarece „Dumnezeu n-a putut să dea oamenilor cel mai nobil instinct, pentru a-i face prin el nefericiți pe vecie“. E primul exemplu al unui Faust mîntuit în numele idealului raționalist al Secolului Luminilor. Acest final luminos va fi reluat și de vienezul Paul Weidmann (1744—1801) într-o „dramă alegorică“, *Johann Faust*, 1775, izvorînd din tradiția teatrului baroc spaniol și austriac: accentul e pus pe convertirea și salvarea creștină a eroului. Mișcarea *Sturm und Drang*, căreia-i aparține și tentativa faustică a tînărului Goethe cunoscută sub titlul *Urfaust* (1774—1775) și-l însușește pe Faust ca exponent al protestului filozofic, social și literar al epocii: eroul e un geniu demonic, un adevărat titan, purtător de steag al revoluției sociale și al pasiunilor sufletești tumultuoase, victimă a unei societăți înguste, conformiste, asfixiante. Expresia lui cea mai pregnantă se află într-un roman al lui Friedrich Maximilian Klinger (1752—1831), *Viața, isprăvile și coborîrea în infern a lui Faust*, 1791, scris la Petersburg. Eroul e, acum, un erudit, inventator al tiparului, spirit rousseau-ist care crede în natura bună a omului, dar căruia demonul Leviathan îi va dezvălui treptat corupția și degradarea societății umane europene (curtea regelui Ludovic XI, nobilimea din Milano și Florența, curtea papei Alexandru Borgia etc.), pentru a profita de amara lui decepție. Protestul eroului vizează prezența Răului în lume, observat în politică, în cercurile eclesiastice, în pătura nobilimii și în propria-i familie. E clar că întreaga materie a speculației filozofice asupra problemei Binelui și Răului, ca și a observației vizînd imoralitatea claselor superioare și „sănătatea“ poporului e furnizată de evenimentele social-politice ale vremii: descompunerea Vechiului Regim, Revoluția franceză etc.

PERSONAJUL GOETHEAN

Mai mult ca oricare alt personaj literar—de la Ghilgameș la anonimul K al lui Kafka — Faust-ul goethean s-a propus exegezei ca prototip al Omului în general. Cadrul acesta, de maximă generalitate, în care trăsăturile individuale se estompează pînă la dispariție, pentru a reface doar un vag obraz al entității Om, a fost dealtfel sugerat de Goethe însuși care, într-o scrisoare către Zelter (19.III.1827), vorbea despre eroul său ca despre o *entelechie*, ca despre o *entelechische Monade*, trans-figurînd astfel un eventual profil omenesc determinat în favoarea unui „general-uman” atemporal, implicat în categoria filozofică de *monadă*, așa cum autorul a preluat-o, prin Bruno, van Helmont și Leibniz, de la Aristotel: „Die entelechische Monade muss sich nur in rastlos Tätigkeit erhalten; wird ihr diese zur anderen Natur, so kann es ihr in Ewigkeit nicht an Beschäftigung fehlen”. Preluînd ideea, faustologi de orientări diferite au văzut în protagonistul dramei lui Goethe un reprezentant exemplar al umanității: om ideal, dar și om mediu în același timp (REQUADT, p. 27), om reprezentativ (MÜLLER, p. 140), individualitate singulară în prim planul operei și „reprezentant al umanității” în planul ei secund (REHDER, I, p. 140), ființă dublă prin structura psihică a „celor două suflete” și prin destin (RICKERT, II, pp.161—166; STRICH, p. 97; WACHSMUTH, I, p. 132), personalitate poetică surprinsă în dialectica ei esențială (MANN, I, p. 585), persoană polară oglindind în sine polaritatea lumii însăși (TRUNZ, p. 474), om ce se află permanent în situații-limită (von WIESE, p. 146), omul ca „posibilitate” și ca „proiect” existențial (STREICHER, pp. 89—92), omul ca multiplicitate de „măști” (FRANZ, pp. 33—36), omul individual în luptă cu universul (FAIRLEY, I, p. 267), omul ca personalitate ce se dezvoltă (KORFF, II, p. 391), sau, dimpotrivă, ca mereu egal cu sine în esența sa „neliniștită” (STAIGER, I, pp. 264—370), omul în raport cu divinul, caracterizat ca un „eretic pios” (FLITNER, p. 7), etc., etc. Pentru cercetarea marxistă, Faust nu este un individ, ci un tip reprezentativ al omenirii, iar evoluția lui răsfrînge etapele istorice ale edificării de sine a umanității (LUKÁCS, II, pp. 115—128). Poziția extremă e aceea a lui von LENGEFELD (pp. 101—110) care vede în Faust nu un erou de tragedie, ci de legendă sau basm. Există totuși exegeți care l-au văzut ca pe o ființă imaginară strict determinată, fie ca structură psihologică (FUCHS, p. 26), fie ca produs cultural specific, al mișcării *Sturm und Drang* (GUNDOLF, p. 124; GILLIES, p. 18; DAUR, p. 10), fie ca exponent al germanității (CHAMBERLAIN, p. 746), fie, în fine, ca tip al omului nordic, voluntar și setos de faptă și putere (SPENGLER, pp. 237—249).

Spre o definiție a Europei. Desigur, o opțiune în această problemă — fie pentru universalitatea, fie, dimpotrivă, pentru specificul național al eroului goethean — constituie un simplu *parti-pris*, lipsit de orice temei.

În cadrul conceptului de *Weltliteratur*, dialectica universal/național se impune ca un dat, a cărui aparentă antinomie se rezolvă în planul valorilor perene din tezaurul artistic al umanității: literatura universală este, fără îndoială, suma axiologică a literaturilor naționale. Iată de ce ni se pare că Faust trebuie dezbrăcat de vestimentele sale categoriale, prea largi, în care a fost costumat, în care joacă rolul de Om-în-general, pentru a i se restitui o față personală, inconfundabilă, mai aproape de noi, datorită individualității sale datate, dar nu mai străine prin aceasta de calitatea sa de „reprezentant al umanității“. Bineînțeles, nu e vorba aici de o încercare sociologizantă de a „descoperi“, sub masca personajului literar, pe individul istoric cunoscut ca *magister* Georgius Sabellius Faustus junior, care s-a născut în jurul lui 1480 la Knittlingen, în Suabia; puținele referințe comparatiste care au precedat tind doar să pregătească receptarea imaginii pe care ne-a oferit-o Goethe; dar nu ca răsfrângere a Omului-în-general, ci ca întruchipare a unui spirit uman bine determinat, definibil între granițe istorice și geografice anume, care sunt cele ale Europei; cu alte cuvinte, ca expresie majoră a unei culturi precise, cultura europeană. Poate fi Faust al lui Goethe socotit ca prototipul unui încă nedefinit *homo europaeus*?

Ar fi prea simplu de spus că, încă înainte de a apărea pe scenă, eroul goethean e bine caracterizat, iar destinul lui perfect anticipat — în „Prolog în cer“ — pe fondul unei duble viziuni tipic europene: o viziune cosmologică, cuprinsă în strofele rostite de cei trei Arhangheli — viziune care, după părerea lui BLAGA (I, p. 41 notă), „nu este nici ptolemeică, nici coperniciană. Ea corespunde mai mult concepției lui Philolaus din școala pitagoreică (secolul al V-lea î.e.n.)“ — și o viziune a ierarhiilor cerești — Domnul, Cetele cerești, apoi Mefisto, și cei trei Arhangheli — care e proprie catolicismului canonic, chiar dacă numele diavolului vine dintr-o obscură tradiție ebraică. Asemenea elemente aparțin cadrului general al poemului dramatic *Faust*, adică fac parte din *poetica* lui Goethe, și nu ne spun ceva decisiv despre personajul Faust ca atare. În orice caz, ele nu pot să devină argumente pentru europenismul lui; după cum nici împrejurarea că primul monolog al eroului are loc într-o „odaie de studiu“ medievală, de tip gotic, sau aceea că periplul lui nu depășește aria geografică a continentului nostru, nu pot fi acceptate ca argumente fără ripostă. Mai mult: nici măcar formația intelectuală a personajului nu ni se pare concludentă în sensul acesta.

*O viață-ntreagă ah ! Filozofia,
Dreptul și Medicina-am studiat,
Și din păcate chiar Teologia,
Temeinic și cu zel înflăcărat.*

(vv. 355—358)

spune Faust; și, desigur, disciplinele amintite — îndeosebi Dreptul — par să definească o arie culturală neîndoieală; dar a le acorda calitatea de dovezi ale spiritului european mi se pare riscant; la fel de riscant ca și a pretinde, invers, că practica magiei — declarată ceva mai jos — l-ar situa pe erou în afara mentalității europene, într-o îndeterminare geografică și istorică, într-o viziune despre lume îmbibată de mituri și superstiții, care este aceea a omului primitiv în genere. Căci practica magiei ca atare — și, la fel, a oricărei alte discipline — nu devine definitorie pentru un tip sau altul de umanitate, decât prin finalitatea pe care o vizează: ea poate să fie la fel de bine un instrument de *stăpânire* a naturii, sau, dimpotrivă, un mijloc de *cunoaștere* a ei. Nu încapă îndoială, pentru Faust ea e menită să înlocuiască știința care nu-l mai satisface; adică să slujească cunoașterii (Cf. vv. 377—379; 382—385). Această *sete de cunoaștere* — cunoaștere de sine și cunoaștere a lumii — este, cert, o caracteristică a spiritului european, spre deosebire de cel asiatic, de pildă. Dar a identifica acest spirit european cu cunoașterea *pură*, în opoziție cu cea *practică*, înseamnă a uita, pe de o parte, întreaga civilizație a Europei, ca practică efectivă, ca aplicație a cunoștințelor științifice; iar pe de altă parte, a ignora voluntar dezinteresul față de practică al spiritului asiatic: inventatori ai hîrtiei, prafului de pușcă și busolei, chinezii n-au tras niciodată consecințele practice ale acestor invenții. De aceea mi se pare că, înainte de a decide ce anume este european în comportamentul lui Faust, e nevoie de o definiție pertinentă a acestui spirit european însuși: raportul Faust/*homo europaeus* depinde de o asemenea definiție.

Cu prilejul întâlnirilor internaționale de la Geneva (septembrie 1946), gânditorul german Karl Jaspers a dat o definiție filozofică a europenismului (Cf. rezumatul din revista *La Nef*, noiembrie 1946). Pornind de la întrebarea „Ce este Europa?“, el a încercat să facă o „construcție în jurul a trei cuvinte: libertate, istorie, știință“. În legătură cu primul termen, Jaspers remarcă două aspecte europene ale libertății: viața ca *sumă de polarități* și viața ca angajare în *situații-limită*. „Pentru fiecare luare de poziție — spune filozoful — Europa și-a desfășurat ea însăși poziția contrară. Singura sa specificitate rămîne poate tocmai aceea că, pentru ea, totul este posibil. De unde, receptivitatea ei față de ceea ce vine din afară, capacitatea ei de a integra totul esenței sale.“ Amintind de polaritățile ordine/revoluție, conservatorism/radicalism, interioritate religioasă/negație nihilistă, autoritate/critică liberă, marile sisteme filozofice/ruina acestora prin glasul „profeților adevărului“, Antichitate/Creștinism, biserică/stat, națiune/imperiu, catolicism/protestantism, lume/transcendență, știință/credință, tehnică/religie etc., etc., el conchide: „Întreaga existență a Europei este dialectică“. Și mai departe: „Europa își trădează propria sa libertate atunci cînd iese din axul polarităților, atunci cînd se liniștește,

fie în suflul unei ordini care-și uită limitele, fie în atitudini extreme ce neagă orice ordine. Dimpotrivă, Europa e prezentă ca ea însăși ori de câte ori este deschisă, liberă în tensiunea contrariilor, conservându-și posibilitățile și reînnoindu-se fără încetare din sursa ei vie, imprevizibil creatoare“. Pe de altă parte, europeanul își cunoaște tot timpul limita sa: aceea că libertatea nu e niciodată *causa sui*, că ea depinde mereu de altceva, că omul „se pune întotdeauna în raport cu un fond transcendent“, că el nu e decît „un dar făcut sieși“. „Iată de ce libertatea politică nu poate să reușească nicicînd sub forma unei situații definitiv asigurate. Orice împlinire în lume suscită imediat o insuficiență: ceea ce apare în timp, trebuie pînă la urmă să eșueze. Dar acest eșec însuși a devenit simbolul unei polarități europene exprimată în două feluri: cea a conștiinței tragice care cunoaște sensul eșecului și nevoia eșecului autentic, — și cea a Crucii, în care sensul suferinței e cunoscut într-o reconciliere transcendentă. Libertatea Europei caută limitele extreme. Profunzime sfîșiată. Europeanul trece prin disperare pentru a ajunge la o nouă încredere, prin nihilism pentru a ajunge la o conștiință fundată pe ființă.“

Istoria, al doilea termen al „construcției“ lui Jaspers, se înrădăcinează în experiența libertății: „Cum libertatea nu e niciodată atinsă de toți și cum, prin urmare, în sens occidental, ea nu e atinsă de nimeni, istoria e necesară pentru căutarea libertății. Ea e lupta conștientă pentru libertate [...] Numai în Europa nevoia de libertate a produs istoria ca o mișcare de cucerire a libertății politice [...] Numai în Europa există o știință a istoriei și o filozofie a istoriei [...] Istoria nu e încheiată, și totuși căutarea perspectivelor, studiul realului și al posibilului, dezvoltarea conștiinței istorice, rămîn trăsăturile fundamentale ale spiritului nostru european“. În fine, libertatea reclamă știința, nu ca teorie pură, nici ca tehnică, nici ca joc al gîndirii, ci „ca voință absolută, universală, de a ști tot ce poate să fie știut. Pasiunea pentru știință este tipic europeană. Știința europeană vrea să știe totul. Orice lucru merită să fie cunoscut [...] Cunoașterea devine un asalt împotriva lui Dumnezeu. În același timp, Dumnezeu pretinde o veracitate absolută; de unde, la rădăcina științei, nevoia de a face, în urma lui Dumnezeu, o anchetă împotriva lui Dumnezeu [...] Știința eliberează, dar e vorba mai ales de libertatea interioară care consistă într-o uniune plină de iubire cu realitatea. Acesta e scopul științei. Dar în același timp știința dilată conștiința răului, a intolerabilului. Desfășurarea științei sporește eficacitatea pasiunilor noastre. Succesul ei le suspendă [...] Așadar, cele trei elemente ale Europei: libertate, istorie, știință, fac ca Europa să nu poată cunoaște nici un fel de împlinire. Ceea ce face ca șansele noastre să fie mereu înnoite. În Europa, temporalitatea există cu adevărat.“

Nu e nevoie să fii un specialist în Goethe pentru a observa că această definiție a spiritului european este eminamente goethecană. Lucian Blaga

a arătat în *Fenomenul originar* (1925) că metoda specifică a lui Goethe pentru a prinde esența unui fenomen („*Urphänomen*“) se bazează pe descoperirea în natură a unei permanente polarități, pe construirea romantică a unor inepuizabile analogii; astfel rezultă perspectiva temporală a morfologismului, trecerea treptată a formelor vii una în alta, metamorfoza fără sfârșit a vieții. Pe de altă parte, teoria lui Jaspers despre așezarea continuă a omului european în situații-limită, se leagă direct de concepția lui Goethe despre demonic, așa cum arată una din lucrările fundamentale ale gânditorului german, *Psychologie der Weltanschauungen* (1922). În fine, concepția jaspersiană despre istorie și știință, ca expresii ale conștiinței de sine europene, se prezintă ca un fel de exegeză, la nivel abstract superior, a lui *Faust* însuși: aproape fiecare frază, citată mai sus, pare un comentariu la unul sau altul din momentele vieții lui Faust, începînd cu criza gnoseologică din faimosul monolog și pînă la „mîntuirea“ din final. Încît se poate spune, pînă la urmă, nu atît că Faust confirmă, în toate etapele evoluției sale, spiritul european, ci — dimpotrivă — că acest spirit european pare complet cuprins în *Faust*. Eroul goethean ar putea oricînd să declare: Nimic din ceea ce este european nu mi-e străin!

Mască și demonism. Explicația acestui uluitor *ambitus*, al operei și al protagonistului ei, pornește chiar din substratul biografic, din structura somatică a personalității artistice goetheene. A remarcat-o — ciudat, nu? — chiar VALÉRY (pp. 535—538), teoreticianul „spiritului pur“: „Ceea ce mă frapează la Goethe, înainte de toate, este această viață foarte lungă. Omul devenirii, teoreticianul acțiunilor lente și al creșterilor succesive (care în el se combină straniu cu creatorul lui Faust care este neastîmpărul însuși) a trăit tot timpul de care a avut nevoie pentru a-și încerca de nenumărate ori fiecare resort al ființei sale; pentru a-și face despre sine însuși diferite idei, și de a se elibera de ele, și a se cunoaște din ce în ce mai amplu. El a reușit să se găsească, să se piardă, să-și revină și să se reconstruiască, să fie în mod divers Același și Altul, și să observe în sine ritmul propriu de schimbare și de creștere [...]. El răspunde, la urma urmelor, la orice apel; iar viața nu e în fond decît posibilitate [...] Goethe, Poet și Proteu, trăiește o cantitate de vieți prin intermediul uneia singură“. Pentru a ajunge la această admirabilă caracterizare: „*Il n'y a pas de mortel qui ait su joindre, avec tant de bonheur, les voluptés qui créent aux voluptés qui dépassent et consomment*“.

Cavinte care se potrivește, însă, în primul rînd, lui Faust. Nenumăratele sale „măști“ sunt, de fapt, multiplele ipostaze existențiale ale europeanului de rînd sau excepțional, prin care se realizează pe sine, — ca savant, ca vrăjitor, ca amant, ca educator, ca stăpîn peste oameni, ca traducător al *Bibliei*, ca inginer, ca inginer constructor. Ambiția spirituală a lui Faust nu e idealul umanist al Renașterii, acel *uomo universale* setos

de a cuprinde cu mintea și chiar de a practica toate disciplinele timpului său; cî un ideal care se realizează, pe deasupra opoziției cunoaștere/stăpînire, în epuizarea întregii experiențe de viață și cultură a umanității, în lărgirea omenescului pînă la limitele lui:

*Vîrtejului mă dăruî, și poștei dureroase,
Tristeții-nviorătoare, și urii amoroase.
Iar pieptul, de științe vindecat,
De-acuma nici un chin să nu-și refuze;
Și tot ce omenirii i-a fost dat
Să guste-n mine dornicele-mi buze:
În duh spre-nalt și-adîncuri să cutez,
Durerea omenirii să cînte vastă-n mine,
Cît sinele ei fie-mi lărgit îngustul sine,
Și, ca și ea, la urmă să naufragiez!*

(vv. 1.67—175)

Individul angajat conștient într-o asemenea aventură are nevoie atît de o trăire directă, în concretul existențial, în acel „val-vîrtej al întîmplării” asumat cu temeritate, cît și de confruntarea, dincolo de aparențele strălucitoare, cu transcendentul, cu alte cuvinte, atît de experiența deșertăciunii, cît și de aceea a extazului. Polaritatea aceasta, înscrisă în structura sa, e proiectată, dealtfel, scenic, în permanentul dialog pe care-l poartă cu Mefisto: dialog pe care îl putem figura plastic în imaginea Creaturii în carne și oase, propulsată de energiile sale interioare, discutînd cu propria-i Umbră, aruncată pe pămînt, și care-i devine ghid neobosit și inventiv întru aventură; conversație a Luminii cu Întunericul, ca principii constitutive ale lumii; dialog — dar numai aparent — al Binelui cu Răul, deoarece, aici, Diavolul însuși e un agent al divinului, un fel de „bufon al lui Dumnezeu” (KOMMERELL, p. 126), menit să-l împingă mereu spre Faptă; dialog — în spațiul cultural al Europei — între Nordul romantic și Sudul clasicității, între „norma Zilei” și „pasiunea Noptii” (Jaspers), ca principii formative ale oricărei personalități (omul de cultură trebuind, după Goethe, să aibă, neapărat, la un moment dat al vieții sale, șansa unei „italienische Reise”), în care *fausticul* nu mai poate fi opus, categoric, *apolinicului* (cum ar vrea Spengler); dialog, în fine, al Clipei, cu Durata, ca principii dinamice ale Temporalității.

Am zis, de cîteva ori, *dialog*; dar, în fond, e vorba nu de un inefficient schimb de opinii (ca, uneori, în textele populare), ci de o împletire de atitudini vitale, de acte programatice convergent-divergente, de antinomii ale Faptei; de ceea ce, în planul trăirilor psihice, Giordano Bruno numea

gli furori eroiche ale omului excepțional, acelea care-î procură experiența propriilor limite: crima și extazul, sfidarea și voluptarea, biruința și eșecul, bucuria și moartea. Izvorînd dintr-o concepție despre lume și despre situația omului în lume, datată cultural și istoric (e vorba de Pansophie, orientare filozofico-mistică, tipică sec. XVI—XVII, ilustrată de nume ca Boehme, Paracelsus, van Helmont, Welling, Kepler etc., ale cărei rădăcini coboară pînă la Plotin și Platon), aceea care oferea o imagine globală, multiplu orchestrată a Universului, ca un Tot ierarhic, străbătut de efluvii ascensionale, — poziția lui Faust față de Natură și Societate depășește cadrele momentului istoric respectiv; ea se arată a fi o constantă a spiritului european dintotdeauna, ca punere în situație armonios-conflictuală, de simetrice corespondențe, și reacții, a Macrocosmosului și Microcosmosului. Faust e omul-lume, în sensul de „sumă a umanității ca experiență existențială”: opus și totuși convergent Universului pe care-l oglindește în sine, ținut Aici, pe pămînt, dar aspirînd mereu spre un Dincolo, experimentîndu-se pe el însuși ca sumă, încă nedesfășurată, a posibilităților sale. Europeanismul se declară, acum, în viziunea despre măreția, varietatea și infinitul Universului a unui om care, la rîndul său, năzuiește spre grandoare, diversitate și dezmarginire: titanism înscris în destinul continuu al Europei, în cadrul căruia Romantismul nu reprezintă decît un moment, datat, de exacerbată afirmare. Există momente în *Faust*, cînd conștiința europeană despre sensul existenței pare a se confrunta direct, în expresia scenică a acțiunii dramatice, cu conștiința Asiei, de pildă: înainte de coborîrea la Mume, eroul opune pledoariei nihiliste a lui Mefisto pentru gol, pentru *nimic*, propria sa aspirație spre totalitate ca un absolut al trăirii: *Nimicul tău sper să-mi ofere Totul* (v. 6256).

Într-un asemenea om, sentimentul grandorii sale latente abolește opoziția ireductibilă Creator/creatură, sacrul nu mai este acel *ganz Andere* cutremurător și paralizant, divinul capătă fundamentare psihologică:

*Ah, umple-ți inima, oricît de mare,
Și cînd simți-vei uriașa desfătare,
Dă-i numele de care ești în stare:
Zi-i: Fericire! Inimă! Iubire! Dumnezeu!
N-am nume eu
Pentru aceasta! Simțămînt e totul;
Nun, cle-i fum și zvon
Încloșînd un jar cecresc...*

(vv. 3151--3 53)

Reducție raționalistă a divinului? Nicidecum. E vorba doar de o desituare a iraționalului, a misterului, a paradoxului suprem; european,

se simte în stare să asume, pentru propria-i structură, antinomiile irezol-
vabile ale Universului, să strămute în Microcosmos tainele Macrocosmosului,
insondabilul devine pentru el o dimensiune interioară a individului uman.
Scăpată de orice figurație spațială, această confruntare a omului cu trans-
cendența capătă o soluție identică în concepția pe care aventura faustică
o preconizează despre *timpul trăit* ca dublet antinomic Clipă/Durată. Sfi-
darea, pe care croul o lansează demonului său însoțitor se concretizează
în celebrul pariu încheiat cu Mefisto:

*Dacă voi zice clipei repezi
Frumoasă ești! nu trece-n zbor!
În fiare-atunci poți să mă lepezi,
Atunci m-aș bucura să mor!
Atunci al morții clopot bată,
Atunci tu nu-mi mai ești supus,
Și ceasul stea, și limba cadă,
Iar timpul meu să fie-apus!*

(vv. 1699—1706)

Pentru Faust, o asemenea clipă nu mai este un simplu punct, lipsit
de orice accent, în desfășurarea lineară a timpului amorf (o „clipă goală“,
ca pentru Mefisto, acest neobosit avocat al vidului), ci un moment de
supremă încoronare, în care, paradoxal, coincid trecut, prezent, și viitor;
un moment în care fie Iubirea, fie Contemplația, fie Fapta *dilată* instan-
taneul, prefăcându-l în durabil, secunda echivalează Eternitatea, omul
devine zeu:

*Nici în eoni nu poate să se ștcargă
Ampronta zilei mele pămîntești!*

(vv. 11583—11584)

Materializată în construcția digului, din actul ultim al tragediei,
asemenea clipă constituie, de fapt, măsura și imaginea Realului însuși,
în sens activist: ceea ce există, în durată și adevăr, datorită acțiunii umane,
ca prag pentru noi acțiuni, pentru o nouă aventură a libertății.

Dacă în ceea ce privește mecanica Universului, Goethe lasă încă
Europei credința dantescă în Iubire, acel *amor che move il sol e l'altre stelle*,
în ce privește dinamismul Istoriei, marele poet introduce un principiu
activ pe care *Faust*, ca desfășurare dramatică, îl pune în scenă cu o consec-
vență neabătută: *demonicul*. Rădăcinile lui depășesc, desigur, aria ființei
europene, în spațiu și timp. Dar numai europeanul a fost, totuși, capabil
să facă din el un resort fundamental al acțiunii omenești, adică să-l plaseze

ca principiu exploziv interior al acelui *panton metron* care este omul. Vechii greci dețineau (probabil dintr-o epocă plasată înainte de „filtrarea“ estetică a terifiantului divin prin zeii personali și antropomorfi ai perioadei clasice) ideea de demonic, ca forță activă impersonală: figurată apoi, și fragmentată, într-o sumedenie de divinități inferioare, situate între zei și eroi, dotate cu manifestări multiple și contradictorii. Vestitul *hybris*, lipsa de măsură umană, era de multe ori rezultatul acțiunii lor, căci demonii erau, în general, agenți ai faptei: *daimonul* lui Socrate, de pildă, era un glas lăuntric binevoitor care formula interdicții față de rău; cu alte cuvinte, era un demon bun. „În concepția lui Goethe, *demonicul* înseamnă originar o putere de înrîurire magică, căreia nimic nu i se poate opune. Demonicul e oarecum entitatea absolută, impersonală, a vieții magice. Când se manifestă în geniu, demonicul pare a fi aceeași putere, dar oarecum *sublimată* pe planul creației sau al productivității“ (BLAGA, II, p. 339). De-a lungul tragediei, ca gen literar european, demonicul a fost mereu forța obscură, irațională, antinomică, datorită căreia eroul cade în „vina tragică“, fără a fi realmente vinovat; dar o forță al cărei rol a crescut treptat, de la Eschil pînă în zilele noastre, situîndu-se, cu timpul, într-un raport invers proporțional cu tragicul; odată cu ceea ce se numește „moartea tragediei“, ca gen, ponderea lui a sporit considerabil: eroii pieselor moderne sunt — aproape toți — demonici prin excelență, dar valențele lor tragice s-au subțiat.

În *Faust*, grație personificării lor în cei doi protagoniști, demonicul și tragicul se află într-un echilibru perfect; Goethe însuși numește această cumpănă stabilă „fericire tragică“. Faust își anunță, într-un fel, demonismul precum și vocația tragică încă înainte de apariția lui Mefisto; dar nu ajunge să aibă o reală arie de manifestare a *hybris*-ului personal decît după intrarea în scenă a „partenerului negru“: acesta e cel care-i oferă, de fiecare dată, prilejul de a se adevăra ca atare. Dar Mefisto nu e un simplu auxiliar: el constituie partea care-l întregeste pe Faust ca om total; încît ceea ce ni se pare că Mefisto oferă este de fapt ceea ce Faust însuși descoperă: în fiecare clipă Faust îl descoperă pe Mefisto ca pe o posibilitate a sa, ca pe o latență care devine activă. Expus luminii morale, pe care de veacuri și-a afirmat-o ca un soare al existenței sale, omul european (oferit sieși ca un cadou al transcendenței, ar zice Jaspers) și-a dezvăluit mereu — cu uimire, cu revoltă, cu spaimă, cu încîntare, cu durere, cu cinism — umbra inevitabilă care-l însoțește în orice manifestare a sa: pariul pe care omul îl încheie cu diavolul este, în esență, un pariu cu sine însuși, semnul libertății sale interioare ce trebuie neîncetat recucerită. Aceasta rămîne pentru spiritul european o aventură reală, chiar dacă imposibilă, care, tocmai pentru că nu-l obosește niciodată, îl califică. Cei care caută imposibilul îmi plac (v. 7488), spune sibila Manto despre Faust, auzind că acesta cutreieră „noaptea walpurgică clasică“ în căutarea fru-

moasei Elena. În exegeza părții a doua din *Faust*, LOHMEYER precizează funcția demonicului mefistofelic: „...Mefisto reprezintă tot timpul forța spirituală specific umană în opoziție cu divinul-natural. El este principiul temporalității și al nestaterniciei, al moralului și al înțelegerii, al reflecției și al aparenței, al practicii și al inventivității, al lucrării artificiale și al forței. Dar înainte de orice — și aceasta e trăsătura lui cea mai caracteristică — conștiința mefistofelică se află cu totul în serviciul năzuinței omenesti: ea este îndreptată exclusiv spre aceasta, să ajute naturii umane să-și satisfacă dorința ei. De aceea Mefisto e inventatorul spectacolelor, specialistul ocaziilor, furnizorul mijloacelor. Mefisto și Faust se opun ca puteri spirituale polare“ (p. 44). Dacă MANN admira, în finalul „Prologului în cer“, umorul lui Goethe, care îl prezintă pe Dumnezeu ca pe un mare senior ce întreține relații amiabile cu opoziția („Das ist der reizendste kosmische Scherz, ein rechter Dichterspass“, I, p. 603), se poate spune că faptul de a sugera că omul european nu se poate realiza ca atare decât în complementaritate cu dracul constituie o glumă filozofică goetheană la fel de provocatoare.

Sinteză europeană. Caracterul de sinteză al spiritului european este și mai accentuat în *Faust II*, această scînteietoare fabulă a Naturii, Societății și Culturii. Aici, timpul real și timpul fictiv se întrepătrund, o „noapte walpurgică elasică“, a Sudului, e contrapusă „noptii walpurgice“ de tip romantic, a Nordului, din partea I. Bineînțeles, Elada prin care Faust trece în căutarea frenetică a Elenei e un simplu peisaj sufletesc, așa cum, fără îndoială, rămîne Antichitatea, pentru orice om de cultură al Europei: e vorba de un „timp magic“ (TRUNZ, p. 560), acela în care se efectuează „trecerea de la senzualitatea pornirilor elementare, prin opera de artă, spre o viață a culturii fundată moral“ (RICKERT, II, p. 389); dar e vorba, totodată, de un „timp magic“ al artistului ca atare, acela care răspunde, prin creație, la întrebarea pe care EMRICH o socotește esențială pentru acest mare episod din *Faust*: „Cum e cu putință ca o normă, o formă superioară de Frumusețe și Artă, care a apărut cîndva istoric, să se ivească din nou?“ (II, p. 231); iar această problemă nu e atît cea a mitului „eternei reîntoarceri“, cît a posibilității istorice a Renașterii europene însăși, ca restituire a idealului estetic al Antichității. Meritul lui Goethe este acela de a fi sugerat pregnant un paradox pe care Estetica, disciplină tipic europeană, îl ține de veacuri în brațe, ca pe un copil mai bătrîn decît ea: aceea că idealul estetic de atins, într-o artă care rămîne mereu a viitorului, se află realizat, ca etalon, într-un spațiu cultural ce aparține iremediabil trecutului; că modernitatea, oricare ar fi ea, e o funcție a tradiției.

Acest timp revolut, care, azi, pentru noi, nu poate fi decît imaginar, foiește de făpturi simbolice — cele mai multe inventate de Goethe însuși, dacă nu ca nume, în orice caz ca semnificație — care exprimă, fără a

spune niciodată răspicat, antinomiile fundamentale ale creației și productivității: — Homunculus și Mumele, Băiatul-căruțaș și Euphorion (cele două personificări ale Poeziei), Thales și Anaxagora (ca reprezentanți ai „nepunismului” și „vulcanismului” geologic modern), Phorkiadele ca expresie a supremului Urît la Elini, și Grija, întruchipare a permanentei anxietăți a omului de azi. În această Antichitate, străbătută de Faust într-o singură noapte, nu stăpînesc zeii frumoși ai lui Phidias și Praxiteles, ci generațiile pre-olimpice, titanii și ființele hibride, Seismos și Sfîncșii, Proteu și Chiron, Sirenele și Nereidele: este o lume elementară a Naturii însăși, surprinsă în uluitoarele ei metamorfoze, în care terificul e cealaltă față a sublimului. Această Mitologie întunecată sau surîzătoare conține formele prototipale ale Artei noastre europene, scenariile ei tipice. Această Eladă, care sărbătorește universalul acord al stihilor pe țărmurile Mării Egee, este inconștientul Europei, clocotind de sorii săi obscuri, de propriile sale enigme niciodată dezlegate. În această Eladă, Faust ajunge la granițele geografic-spirituale ale continentului său: toate simbolurile, amintite mai sus, sunt corpurile străine ale unui Orient fabulos, din care organismul cultural al Europei a făcut, prin asimilare, focare de energie creatoare, din care și-a constituit metabolismul artistic. În sensul acesta, Arcadia în care se petrece episodul Euphorion, este replica tipic europeană a lui Goethe față de ideea de paradis, fie el de origine sumeriană, ebraică, creștină sau musulmană: în Natura ei, canonic-livrescă, propusă de arta greacă veche, Poezia însăși se confirmă ca o experiență-limită a solidarității umane, a riscului, a morții. Căci odată cu moartea superbă a lui Euphorion, nu moare numai Byron, modelul său real, ci Romantismul european însuși, ori de cîte ori îndrăznește să șteargă granița inefabilă dintre Viață și Artă. Arcadia goetheană reprezintă spațiul imaginar păgîn din care țîșnește și se prăbușește neîncetat, ca Icar, spiritul poetic. Magicul acestei lumi se află înaintea opoziției putere/cunoaștere; el este forța și legea interioară, orientată teleologic, a omului ca monadă; înălțat deasupra Naturii, dar încă nedesprins de ea. În această noapte a Eladei mitice, la granițele continentului nostru, Goethe realizează, îndeosebi în episodul Elenci, sinteza „a șase momente ale literaturii universale” (RÜDIGER, p. 198): tragedia greacă, *Minncsang*-ul german, poezia de dragoste persană, pastorală europeană, opera italiano-germană și poezia modernă engleză.

Că *Faust II* structurează o programatică sinteză culturală o dovedesc formele prozodice utilizate. Experiența de o viață întreagă a lui Goethe are, aici, ambiția de a acoperi experiența a două milenii de poezie a Europei. Tetra- și trimetrul antic, versul cu rimă încrucișată (destinat îndeosebi lui Faust), endecasilabul (rostirea preferată a lui Mefisto), versul liber, poezia galantă, cîntecul bachic, marșul eroic, poezia gnostică, enigma, rimele alegorice, prelucrarea imnurilor religioase medievale, ditirambul panic,

versul cu poantă satirică, „discursul mixt“ al poeziei filozofice. unele fragmente de adevărată „poezie pură“, — toate acestea asigură o varietate proteică a formelor, fiind de domeniul performanței. Momentul concret al sintezei Antichitate/Modernitate îl constituie scena între Faust și Elena (Actul III), în care regina Spartei deprinde din gura seniorului medieval poezia rimată a timpurilor noastre: clipă de grație supremă, în care trecerea istorică, pe nesimțite, de la o cultură lirică la alta, e figurată auditiv prin nașterea unei noi eufonii în chiar structura materială a versului; moment de criză a Poeticului totodată, căci gingășia scenei de iubire, oricât farmec ar avea, nu poate să obnubileze total intenția programatică.

Acceași sinteză ideală o mărturisesc evenimentele de ordin istoric care înconjoară întâlnirea lui Faust cu Elena. Alături de ipostazele de „amant al Frumuseții însăși“ și „poet al culturii europene“, eroul apare, acum, într-o a treia postură, cea de „unificator social-politic al Peloponezului“: Faust este seniorul medieval ce conduce cinci seminții germanice care vor instaura, în spațiul egeic, o orînduire nouă.

*Ca Prinți să vă salut, poruncă
Regina Spartei îmi vesti;
Puneți sub talpă-i munți și luncă,
Și-n țară nouă veți domni.
Germani, tu să aperi iute,
Golful Corint cu șanț și val!
Achaia cu prăpăstii sute
Să-ți fie, Gotule, fundal!
Spre Elis mute-și Francii zarea!
Saxoni, Messena pradă-o vreți?
Să curețe Normanzii marea,
Ducînd un Argolis măreț.*

(vv. 9462—9473)

„Prin cele cinci seminții sunt numite cele cinci națiuni de cultură europeană: prin Germani Nemții, prin Goți Spaniolii, prin Franci Francezii, prin Saxoni, Englezii prin Normanzi Italianii. Astfel se încheie capitularea pămîntului antic în actul simbolic de înfeudare de către popoarele medievale a celor antice, ca moștenire comună, care le leagă într-o nouă unitate: aceea a unei Europe unificate în ideea umanității antice“ (LOHMMEYER, p. 333). Cînd Faust spune acestor prinți:

*Dar Sparta vă va fi stăpîină,
Străvechiul tron se află-n ea...*

(vv. 9476—9477)

el îi înfeudează — medieval vorbind — unei ordini a „frumuseții“ social-politice stăpînitoare în vechile cetăți democratice ale Eladei, unde domneau cele trei principii: *Lumină, Drept, Egalitate* (v. 9481). În felul acesta Faust devine expresia unei utopii europene în care Forța și Înțelepciunea acționează armonic sub sceptrul Frumuseții.

Nu lipsește din *Faust II* o secțiune transversală printr-o anume societate europeană, aceea care se află în pragul dintre Evul Mediu și Renaștere: episoadele de la curtea Împăratului, ca istorie reală, întrerup mereu șirul celor din vechea Eladă, ca istorie imaginară. Adept al transformărilor lente, organice, Goethe vede rolul pozitiv al cuplului Faust-Mefisto nu în răsturnarea violentă a structurilor sociale existente, ci în rezolvarea dinăuntru a lipsurilor care le bîntuie. Două crize marchează această societate: nevoia de bani (cu grave urmări în tot imperiul — economice, sociale, politice etc.) și nevoia de distracție la curte (satisfăcută prin suspendarea temporară a grijilor zilnice — organizarea unui carnaval mascat). După cum se vede, Goethe prezintă aici „soluția“ pe care conducătorii Europei o cunoșteau și practicaau încă de pe vremea Romei: *panem et circenses*. Iată de ce Faust și Mefisto devin, mai întîi, creatorii unei noi economii politice: aceea care înlocuiește banul ca valoare efectivă (moneda de aur sau argint) cu o „fantomă“ a lui (moneda de hîrtie, 'garantată financiar — spune Mefisto — de comorile subterane ale împărăției), și care face din practica împrumuturilor și creditelor motorul progresului socio-economic. Europa modernă face astfel un pas uriaș, similar cu cel pe care l-a făcut Antichitatea trecînd de la schimbul în natură la plata în bani. Faust și Mefisto devin, apoi, organizatorii și actorii unui „carnaval roman“ de curte, în care alegorismul se arată a fi un instrument de cunoaștere, nu numai de distracție, deoarece spectacolul oglindește concret conștiința de sine a unei societăți care-și vede, întruchipate în el, chiar forțele care o compun: Împăratul apare sub masca Marelui Pan, sinteză a puterilor universale, Mefisto sub înfățișarea Zgîrceniei, Faust sub aceea a lui Plutus, zeul bogăției. Dar în felul acesta mascarada se transformă în spectacol al demascării societății înseși, care — datorită mecanismelor sale de auto-apărare — nu-și permite să se vadă pe ea însăși, așa cum într-adevăr este, decît într-un cadru ludic, într-un spațiu organizat artificial: numai în ceremonialul controlat al unei „sărbători“ cenzura își suspendă, pentru o clipă, acțiunea prohibitivă, pentru a oferi tuturor contemplarea adevărurilor de stat; numai în limitele unui carnaval, Paraziții își pot etala nestingheriți morala lor profitoare, iar Tăietorii de lemne revolta lor surdă:

.....*Dacă*
Noi, ciolănoșii,
N-am fi pe lume,
Cum ar putea să

*Stea, să petreacă
Domni, frumoșii,
Dornici de glume?*

(vv. 5207 - 5215)

Artificiul economic al falșilor guldeni, ca și artificiul alegoric al carnavalului, acționează ca factori ai progresului într-o societate care nu mai așteaptă decât un simplu bobîrnac pentru a face un pas înainte. Ființa dublă a omului european, personificată în Faust-Mefisto, concretizează aici, în practică, seducția pe care au exercitat-o întotdeauna asupra lui Goethe polarități ca natural/cultural, artistic/artificial, esențial/aparent etc., dublete ce caracterizează *fenomenul* ca atare. În spiritul gândirii europene, se degajează astfel o adevărată filozofie goetheană a aparenței, care valorifică artificiul, jocul, iluzia, apariția etc. cu totul diferit de cât o face, de exemplu, spiritul budhist. Artificiul — care nu e decât viitorul experiment științific, în fașă încă — duce la „fabricarea” lui Homunculus de către Wagner; iluzia scenică, provocată cu ajutorul magiei, în care apar Elena și Paris, în fața curții imperiale, determină pasiunea erotic-estetică a eroului, latență care devine brusc activă; naște în Faust năzuința irepresibilă de a recupera realmente, fie chiar numai în spațiul fictiv și în timpul magic al Artei, prototipul Frumuseții. Căci artificiul și iluzia vrăjitoarească sunt, la amîndoi, etapa ultimă în care un mare, autentic angajament existențial ajunge să-și dea roadele: la Wagner, pasiunea de o viață întreagă a experimentului de laborator; la Faust, teribila coborîre în tărîmul fără loc și timp al Mîmelor, de unde revine cu trepiedul magic. Pentru Goethe, imaginea, masca, alegoria, simbolul constituie reperele principale ce marchează itinerariul spiritual al europeanului spre „fenomenul original”, spre formele arhetipale. Estetica europeană, ce se anunță odată cu „mimesis”-ul aristotelic, nu și-ar căuta mereu justificarea în recursul de principiu la Natură, la natural, dacă nu ar izbuti să identifice esența *sub aparență*: *aisthesis* înseamnă „senzație”. Există o viață, durabilă și orbitoare, a artificiului și a iluziei, care amîndouă imită Natura, — pare să spună bătrînul Goethe la capătul vieții sale; după cum există un prag pre-artistic al Artei, care e Moda. Iar Societatea, prin cele două componente ale sale, Cultura și Civilizația, — ce este ea, dacă nu o Natură creată de om, pe măsura sa?

Acstei Naturi secunde îi consacră Faust cea din urmă faptă a sa, nu fără a comite — involuntar — ultima lui crimă. Dar, oare, o și duce la îndeplinire? Obține el, într-adevăr, favoarea de a sta *auf freiem Grund mit freiem Volke?* (v. 11580). Textul goethean e, aici, ambiguu; căci loviturile pe care eroul orb le aude în ultimele clipe ale vieții, și care i se par a fi produse de tîrnăcoapele muncitorilor de la dig, nu sunt decât zgomotele lopeților cu care Lemurii, conduși de Mefisto, îi sapă mormîntul.

Victorios sau nu, asupra Naturii exterioare, Faust rămîne, în orice caz, biruitor asupra propriei sale naturi individuale, pe care a pus-o să se confrunte cu zeii și cu duhurile, pe care a lărgit-o pînă la limitele umanului. Conștiința acestei naturi interioare, orientată teleologic, ca activitate neobosită în Lume și în Istorie, — iată ceea ce face ca porecla pe care i-o dă, în derîdere, Mefisto, aceea de *Domnul Microcosmos*, să fie adevăratul său titlu de glorie. Tocmai pentru că Umanul, ca Natură, se află în întregime în sine, și la dispoziția sa, el n-are nevoie — asemenea poetului *Divinei Comedii* — să străbată cele trei tărîmuri ale mitologiei catolice, pentru a putea să contemple spectacolul umanității osîndite sau mîntuite: el își poartă cu sine, mereu și inexorabil, infernul, viața sa e continua depășire a unui ideal devenit deodată nesatisfăcător, iar Grația nu e — pentru el — decît numele religios al Clipei supreme zăbovind în zbor deasupra lui.

Spre sfîrșitul cărții sale despre Goethe, NOICA arată în ce măsură extraordinară *Faust II* „s-a adevărit“ în Occident, tocmai prin concretizarea „primatului posibilului asupra realului“, prin caracterul „spectral“ pe care-l îmbracă o seamă de realități europene azi: „spectrul avuției și al fericirii, spectrul materiei și al energiilor acumulate, spectrul umanității refăcute în laborator, spectrul ecranului; iată ivindu-se piesa cheie, demonia politicului, care rezolvă totul în *spectrul istoriei*“. Pentru a conchide cu aceste rînduri: „Dar cărțile mari nu se pot înțelege cum trebuie — cînd nu sunt de-a dreptul adevărate, iar *Faust II* nu este așa — decît cînd sunt *adeverite*; și atunci e prea tîrziu. Occidentul merită acuza de a fi făcut posibil *Faust II* fără a-l fi înțeles la timp“ (pp. 225—229).

STRUCTURA MITULUI FAUSTIC

Faust-ul lui Goethe nu constituie decît un moment istoric în evoluția mitului faustic însuși, o realizare al cărei ecou cultural a determinat continua reluare a acestei teme în cultura europeană. Dar pentru a aprecia cum se cuvine aceste reluări post-goetheene, e nevoie de o analiză aprofundată a structurii mitice ca atare.

După cum se știe, mitul e o narațiune, în versuri sau în proză, avînd o structură bine definită: un scenariu arhetipal, o „deschidere“ spre originar sau eschatologic, personaje reprezentative, un timp imaginar de desfășurare, o „dimensiune“ cosmică etc. Dar viața însăși a unui mit e condiționată, în primul rînd, de capacitatea lui de a-și propune elementele definitorii ca date preluate și trăite efectiv de o comunitate umană care vede în scenariul lui o situație fundamentală a vieții sale, în eroii lui — exponenți tipici ai idealurilor sale, în semnificațiile lui — o cheie pentru înțelegerea problemelor sale existențiale; cu alte cuvinte, un mit rămîne viu, și se regenerează, atîta timp cît scenariul său este „practicat“ ca un fel de

rit eficient, personajele sale sunt resimțite ca reprezentative pentru o situație istorică dată, iar dimensiunea sa simbolică e trăită ca un orizont de existență reală.

Preluând o distincție formulată încă de TRUNZ (p. 461), DABEZIES vede în Faust un „mit bipolar“ (p. 302). După părerea sa, schema acestei povești s-ar închea din îmbinarea a două componente principale: una ar fi dată de „miracolul lui Theophilus“ din sec. VI (diac al unui înalt prelat din Cilicia, Theophilus se aliază cu diavolul pentru a-și redobîndi poziția, puterea, bogăția și faima care i-au fost pe nedrept luate; căindu-se mai târziu, el este mîntuit, grație rugăciunilor adresate Fecioarei); a doua s-ar fi ivit chiar în epoca adevăratului Faust (1480—1540), și s-ar datora doctrinei și activității desfășurate de Theophrast Bombastus von Hohenheim, cunoscut mai ales sub numele de Paracelsus (1493—1541), elvețian de expresie latină, filozof, teolog și erudit care, la granița între Evul Mediu și Renaștere, în deplin respect față de cadrele constituite ale culturii creștine tradiționale, promovează cunoașterea Naturii cu ajutorul științelor oculte, Magia și Alchimia, ca o nouă dimensiune umanistă. TRUNZ scrie (p. 461): „Setea de cunoaștere paracelsiană este de ordin religios. A cunoaște cum e rînduit mersul constelațiilor, cum în cosmos toate se află legate unele de altele, cum omul e cuprins în urzeala legilor vieții — nu înseamnă aceasta a urma gîndirea lui Dumnezeu? Paracelsus recunoaște doctrina creștină ca «lumină a Grației», dar vede alături de ea o «lumină a Naturii», o a doua revelație a lui Dumnezeu, care poate fi sesizată prin simțuri și prin spirit în contemplarea lumii (*Philosophia sagax*, 1537)“. Reținînd aceste două componente, DABEZIES procedează la o triplă *approche* (istorică, psihologică și simbolică) a mitului faustic (pp. 254—326), pentru a conchide: „Povestea lui Faust e structurată printr-o experiență creștină și occidentală a omului și a libertății lui — responsabilitate personală, morală a păcatului și a grației — ceea ce explică de ce a rămas mereu un produs de import pentru Orient. Omul occidental nu se identifică total cu Faust, nici cu «omul faustic» mai ales, cum pretindea Spengler, dar Faust rămîne totuși una din imaginile lui privilegiate, poate singura cu adevărat vie dintre vechile noastre figuri mitice“ (p. 324).

O triplă „lectură“ a lui Faust. Dacă vrem să facem, într-adevăr, o triplă „lectură“ a mitului faustic, vom vedea că structura lui nu se arată a fi bipolară, cum o vede Dabezies, ci alcătuită din trei componente principale: celor două, menționate mai sus, li se adaugă în mod necesar tema căutării și iubirii frumoasei Elena, care vine din tradiția biblică a lui Simon magul, vrăjitorul care s-a iubit cel dintîi cu „demonul“ Elenei. Această componentă devine esențială mai ales în *Faust*-ul lui Goethe. Or, s-ar putea oare vorbi, de fapt, despre un mit al lui Faust, suprem constituit — ca expresie literară și, apoi, ca rezonanță ideativ-existentială — fără capodopera aceasta?

Un examen istoric al mitului faustic ne dezvăluie, mai întâi, că fiecare din cele trei componente principale are „motive“ înrudite, care i se atașează implicit, fie ca sugestii și comportamente care le-au precedat, fie ea modulații posterioare. Astfel, componenta „theophiliană“ — care e aceea a „ispitirii“ — are variate precedente ale tentației în *Biblie* (Adam, Iov, Christos) sau în *Kabbala*. Componenta „paracelsiană“ — definită ca acțiune sau revoltă spărgătoare de cadre învechite — se regăsește în figurile legendare ale unui Prometeu, Herakles, sau Ahasverus, Jidovul rătăcitor. Componenta „simoniană“ — care relevă tema iubirii fantasmagorice și a creației utopice — își anexează comportamentul unor „eroi“ mai moderni, cum ar fi Don Quijote și, mai ales, Don Juan. Toate aceste motive mitice secundare funcționează ca niște armonici în mitul faustic.

Exprimată cu predilecție în legende și scrierile populare germane din sec. XVI, ca și în teatrul de marionete ambulant din aceeași țară în sec. XVIII, prima componentă propune ca scenariu arhetipal pactul cu diavolul, trăit ca rit interzis în orizontul saturat de îngeri și demoni al sfârșitului de Ev Mediu, când refuzul sau obținerea Grației divine, apostazia sau căința, osînda sau mîntuirea în eternitate constituiau o problemă fundamentală a omului occidental european. În cadrul acestui scenariu, raporturile dintre personajele mitului ni-l arată pe Mefisto ca un puternic rival al Domnului, iar pe Faust ca o victimă a uneltirilor diavolești: cu ajutorul spiritului Răului, omul e în stare să obțină ceea ce justiția divină nu-i poate garanta. A doua componentă este accentuată, istoric vorbind, odată cu Marlowe (la care protagonistul devine într-adevăr un învățat de tip pre-renascentist, „paracelsian“); ea e, apoi, continuată de mișcarea *Sturm und Drang* și de Lessing, la care Faust devine un exponent al raționalismului iluminist, un „campion al rațiunii iscoditoare“ (și, tocmai de aceea, va fi, pentru prima dată, mîntuit); dar expresia ei cea mai înaltă se găsește în „tragedia“ lui Goethe: aici pactul devine pariu, subliniind astfel tocmai caracterul de risc și aventură al faptei umane, dar și orgolioasa fundamentare voluntaristă a activismului faustic. Nu atît orizontul religios e vizat acum, cît preajma imediată a Istoriei și Civilizației, în care omul se încrustează, clipă de clipă, ca un agent neobosit. Toată mișcarea Romantismului german acuză acum în Faust trăsătura titanismului herculeian; a revoltei prometeice, a cutreierului fără sfîrșit al lui Ahasverus (să notăm că, la Goethe, Prometeu, Herakles și Jidovul rătăcitor sunt trei eroi preferați). Dar aportul original, care va marca indelebil toată Partea II a operei goetheene, îl constituie accentul pus pe componenta „simoniană“ a căutării Elenei, a obsesiei Frumuseții: abia prefigurată în lincara „tragedie a Margaretei“, ea face din Faust un Don Juan ciudat, aproape estetizant, iubind nu Iubirea ci Frumusețea, dar și un Don Quijote tot-odată, combinînd Iubirea cu Arta, realul cu fantasmagoricul, artisticul cu artificul, într-o sinteză unică. Raporturile între protagoniști se schimbă

și ele, acum, în funcție de accentul pus pe una sau alta din componente: când spiritul „paracelsian“ triumfă, Mefisto devine nu numai un auxiliar destinat al Domnului, ci și un abil și inventiv furnizor al lui Faust; astfel, diavolul îl confirmă pe om ca spirit neliniștit și mereu activ, în timp ce omul reduce „aura“ diavolului: acesta nu mai e cauza, ci numai ocazia aventurilor sale. Când însă capătă pondere spirită componenta „simoniană“, diavolul își recâștigă funcția determinantă: Elena apare ca produs fantasmagoric al vrăjilor mefistofelice și ca bun iluzoriu al lui Faust. Exegeza goetheană a izbutit să reevalueze, în secolul nostru, *Faust II* tocmai în lumina problematicei Culturii, ca raport între Natură și Artă, pe care o promovează această componentă.

LECTURA ISTORICĂ

Componenta principală	Theophilus (sec. VI)	Paracelsus (1493 – 1541)	Simon magul (tradiția biblică)
Motive mitice secundare	<i>Kabbala</i> , <i>Biblia</i> (Adam, Iov, Isus)	Prometeu, Herakles, Ahasverus	Don Juan Don Quijote
Scenariul arhetipal	pact (faptă, răsplată)	pariu (risc, aventură)	exorcism (iluzie, artă)
Raport între protagoniști	Mefisto, <i>rival</i> al Domnului; Faust, <i>victimă</i> a lui Mefisto	Mefisto, <i>auxiliar</i> al Domnului, și <i>furnizor</i> al lui Faust	Elena, <i>produs</i> fantasmagoric al lui Mefisto, și idol iluzoriu al lui Faust
Insertia în realitate	posesiune, putere	acțiune, experiență, cunoaștere	iubire, creație
Concretizări literare	legende, scrieri populare (sec. XVI), teatru de marionete (sec. XVIII)	Marlowe (sec. XVI), <i>Sturm und Drang</i> , Lessing, Goethe (sec. XVIII-XIX)	(Marlowe) Goethe

Necesitatea a trei — nu numai două — componente devine și mai evidentă la o „lectură“ psihologică a mitului faustic. Dinamica psihică interioară stimulată de „paracelsism“ este aceea a conflictului „celor două suflete“, devenit — în expresia sa literară — motiv goethean prin excelență.

Figurată mai mult exterior, în scrierile populare și la Marlowe — e vorba de „vocile“ în contratimp ale îngerilor buni și ale îngerilor răi, care-și dispută eroul principal — despicarea protagonistului, la Goethe, face din psihismul lui scena însăși a conflictului între cele două tărîmuri, Cerul și Infernul: infernală e, acum, nu existența *post mortem* a lui Faust, ci însăși viața sa zilnică. Facultatea „pusă în joc“ este credința; asupra credinței creștine — și împotriva ei — se exercită ispitirea diavolească. Agent al Răului, Mefisto îi propune eroului o formă de viață plină de surprize și desfătări — putere, bogăție, glorie, păcat — dar cu prețul unei neconținute sfîșieri lăuntrice — neliniște, spaimă, căință — care definesc un plan moral al trăirii. Căci, situat între Dumnezeu și diavol, între Bine și Rău, acest om faustic își trăiește condiția la modul antinomic: posesiunea e resimțită mereu ca pagubă, iar viața — ca pierzanie. O atare perspectivă psihologică se „corectează“ puțin prin introducerea componentei „paracelsiene“: în locul despicării interioare a „celor două suflete“, apare acum afirmarea exacerbată a Eului, vector de existență care „pune în joc“ facultățile tipice ale omului modern: intelectul, simțul practic, rațiunea. „Punerii la încercare“, situație tipică pentru omul medieval-gotic, a cărei inițiativă aparținea transcendentului, i se substituie treptat *hybris*-ul specific uman, avîntul neîmblînzit spre faptă, care — în planul unei vieți imediate, petrecută în „val-vîrtejul întîmplărilor“ — satisface, măcar parțial setea umanistă de cunoaștere; dar în planul etic se traduce printr-un indiscutabil amoralism: individul nu urmărește decît pura sa plăcere, aceasta nu-l satisface, de aceea el caută în continuare alta, fără a se sinchisi de opreliștile pe care ar putea să i le ridice în cale o conștiință mai scrupuloasă; în felul acesta, el recoltează doar umbra amenințătoare a bunurilor pe care le posedă — grija. Pentru acest spirit însetat de nemărginire, gata el însuși să se dez-mărginească, se ridică acum o antinomie ireductibilă: lumea îi apare ca un Tot limitat, care poate fi cucerit; în timp ce propriul său suflet i se cascadează asemeni unui Infinit insașiabil. Nu-i este, oare, absolut necesară acestui Faust, a cărui viață e o continuă goană după voluptăți concrete, cea de a treia componentă, „simoniană“, care să-i ofere eventual compensațiile ce țin de inconștient și imaginar? În *Faust II*, Goethe a presimțit — și anticipat la modul artistic — zona de subsol a bogatei *psyché* omenești, aceea pe care avea s-o aducă la lumină psihanaliza. Erupția abisală a Sinelui, stimularea obscur-nemăsurată a fanteziei creatoare, nostalgia după tot ceea ce a trecut și s-a depus în rezervoarele Inconștientului, ca vestigii ale primelor vîrste ale individului și colectivității, goana după plăsmuirile himerice ale imaginației, care constituie totuși unica hrană delectabilă a unei părți a ființei noastre, — toate acestea dezvăluie dimensiunea demiurgică a insului uman, atît ca operă concretă propriu-zisă, cît și ca simplă construcție utopică. Planul moral al existenței se completează astfel cu un plan estetic, în care nostalgia, contemplația, extazul — în

Iubire, ca și în Artă — circumscriu un nou univers interior. În această lume, antinomia trăirii vizează sinteza trecut-prezent-viitor, adică problema durabilității Frumosului, „clipa eternă“. Oare este ea cu putință? „Simonismul“ faustic pune în lumină, prin Goethe, determinarea abisală a prototipurilor estetice.

LECTURA PSIHOLOGICĂ

Componenta principală	Teologul	Eruditul	Artistul
Situația existențială	tentația („punerea la încercare“)	avântul faptei (<i>hybris</i>)	contemplația, (himera)
Dinamică psihică	conflictul „celor două suflete“	afirmarea de sine a Eului	erupția abisală a Sinelui
Facultatea „pusă în joc“	credința oscilantă	intelect, simțul practic, rațiunea	fantezia creatoare
Forme de viață	putere, bogăție, glorie, păcat	„val-vîrtej al întâmplărilor“, experiență, cunoaștere	creație, utopie
Regim sufleteș	moralism: neliniște, spaimă, căință	amoralism: plăcere, nesațiu, grijă	estetism: dor, contemplație
Antinomii ale trăirii	posesiunea ca pagubă, viața ca pierzanie	macrocosmos limitat microcosmos infinit	sinteza temporală, „clipa eternă“

Dacă în registru psihologic cele trei componente principale trimit — cum am văzut — la trei comportamente aproape „profesionale“ (Teolog, Erudit, Artist), în registru simbolic ele ni se oferă într-o tipologie mai adâncă, mai general umană, ca Inițiat, Erou și Mag. „Lectura“ simbolică a mitului demonstrează și mai limpede că, pentru a fi pe deplin semnificativă omenește, structura lui nu poate fi considerată ca încheiată exemplar (și, poate, definitiv) decât prin aportul lui Goethe. Componenta „theophiliană“ ni-l prezintă pe Faust ca o creatură încercată de tragicul

opțiunii: puternic condiționată ontic, ca o „*gecinte Zurichnatur*“, ea e plasată, metafizic vorbind, într-un tărîm de mijloc, într-un fel de *Zwischenland*, unde suportă atît atracția divinului, cît și a diabolicului; amîndouă, cu atît mai insistent-ispititoare cu cît îi propun același scenariu ritualic al „liturghiei“, dar cu semn contrar. Indecis între ele, Inițiatul e dispus să aleagă soluția care-i dă mai mult imediat. Apostaziei lui, renegării credinței în Dumnezeu, îi corespunde obligatoriu angajarea infernală, vasalitatea față de diavol. Acesta i se înfățișează asemeni lui Hermes Trismegistul, „inițiatorul“ întru mistere, posesorul cheilor secrete. Dacă orice mit este totodată expresia sublimată a unui „complex inavuabil“, atunci componenta „theophiliană“ ne aduce în față un om inițial credincios, creștinește vorbind, dar înclinat irezistibil spre diavol; ceea ce un asemenea creștin nu poate să mărturisească, decît cu incomensurabilul risc al osîndirii veșnice, este tocmai demonismul său latent, crima împotriva Cerului, preferința sa pentru un „infern“ delectabil al vieții, și disprețul, măcar provizoriu, față de un promis „paradis“ celest dulceag.

Dar un astfel de tip de om cult se „laicizează“ pe nesimțite în pragul Renașterii. De aceea, la nivelul componentei „paracelsiene“, „complexul inavuabil“ al personajului va ține de formația lui intelectuală: este raționalismul incipient al unei întregi păături superioare a societății; raționalism abia manifestat, dar oricum subversiv, care înlocuiește încetul cu încetul un Univers construit după canoanele dogmelor tradiționale ale Bisericii, cu un Cosmos edificat de lumina minții omenești în cadrele noilor discipline „științifice“; care substituie ierarhiilor cerești de de-asupra, orînduirile terestre din jur; care se vede pe sine însuși nu ca un serv al Domnului sau al demonilor, ci ca un erou care cutează să se măsoare cu ei. Omul „theophilian“ avea o structură schizomorfă, el era prada unui dualism inevitabil, el cultiva o logică a excluderii; spre deosebire de el, omul „paracelsian“ e un tip cu structură sintetică: el se angajează conștient în Istorie, în tărîmul terestru intermediar, desfășurînd o foarte elastică logică dialectică. Obsesia lui fundamentală e posibilul, planul în care irepresibila sa năzuință („*das Streben*“) îl proiectează fatalmente; el se simte, înainte de orice, spirit activ, amenințat doar de tragicul faptei ca de un destin iminent; dar acest destin e nu numai suportabil, ci chiar tentant, întrucît și-l făurește el însuși. Raportul său cu divinul e, acum, acela de sfidare lucidă, obstinată, în numele unei libertăți pe care i-o acordă înrudirea sa de principiu cu zeii, conștiința sa de „supraom“. Tutelat de Pallas Atena, zeiță deopotrivă a păcii și războiului, dar personificare a Rațiunii înarmate, el își acordă totuși — în pofida orei sale faste care este cea a amiezii — luxul nocturn de a-și citi, uneori, soarta în stele, în ochii înghețați ai Uraniei. Inavuabil, pentru el, rămîne, desigur, raționalismul: necruțătoarea „lumină a minții“, care ia locul, consacrat, al „luminii Grației“, și care-i dă o altă măsură, strict personală, decît aceea a lumii în care trăiește.

În această „lectură“ simbolică, tipic goetheană mi se pare componenta „simoniană“. Ea ne îndeamnă să vedem în Faust un geniu creator (motiv reluat îndeosebi în secolul nostru), captiv al tragicului idealului: încercînd să realizeze irealizabilul *Augenblick*, să cuprindă în brațe o adevărată Elena a Spartei, el se înscrie în categoria celor ce urmăresc imposibilul, semînție de îndrăzneți dragă sibilei care citește viitorul. Sinteza dorită de el, fuziunea între real și ideal, înscrierea trecătorului în durată, nu este cu puțință decît într-un plan imaginar-creator, de de-realizare și de-situare; ea se înfiripă precar, în virtutea unei logici a dublei negații, numai în structura sa interioară de mistic — al Artei, al Iubirii. Cît despre drama sa, ea e patronată simultan de Persephona, zeița Erebului, de domeniul căreia țin tiparele adînci, infernale; de Afrodita, ocrotitoarea Frumuseții aducătoare de primejdii; și de Eros, „începătorul-a-toate“, liant al tuturor elementelor ce compun un cosmos. Raportul său cu divinul e unul de vanitoasă substituie, și îmbracă forma unui comportament demiurgic; de aceea, „complexul său inavuabil“ se numește creaționism, iar cheia acestuia, care ghidează drumul spre tărîmul fără timp și loc al Mumelor, de unde se involbură tot ce va exista în Natură și Artă, se află în mîinile lui Mefisto. Raptul valențelor demiurgice, secretul creativității, comis de către Faust, constituie o crimă metafizică: fructul ei este Poezia. Dar ce urmă pot să lase în Istorie picioarele inefabile ale copilului Euphorion?

LECTURA SIMBOLICĂ

Componenta principală	Inițiatul	Eroul	Magul
Situația tragică	creatura și tragicul opțiunii	omul activ și tragicul faptei	geniul creator și tragicul idealului
Tipul structural	schizomorf: dualism, logica excluderii	sintetic: istorie, logică dialectică	mistic: logica dublei negații
Relația om-divin	apostazie, vasalitate față de demon.	sfidare: ambiție de „supraom“	substituie: comportament de demiurg
divinități tutelare	Hermes, „inițiatorul“ întru mistere	Pallas Athena (Urania)	Persephona, Afrodita, Eros
Plan al acțiunii	realul („ <i>geeinte Zwienatur</i> “)	posibilul („ <i>Streben</i> “)	imposibilul („ <i>Augenblick</i> “)
Complex inavuabil	demonismul (între cer și iad)	raționalismul (Terra)	creaționismul (tărîmul Mumelor)

Examinînd cu atenție datele relevate de cele trei „lecturi“ ale mitului, se poate înțelege fertilitatea însăși a temei faustice. Istoria literară a dovedit-o încă din perioada ultimilor ani ai lui Goethe, cînd întreaga Europă a cunoscut un fel de „modă Faust“, manifestată deopotrivă în scrieri cvasiteoretice (*Sartor Resartus*, 1833, de Carlyle, de pildă), în traduceri ale operei goetheene (Gérard de Nerval în 1828), în plastică (Delacroix), în muzică (Spohr, Berlioz, Gounod), în parodii literare (de ex. *Noul Faust și noua Margareta, sau cum m-am făcut frate cu dracul*, 1832, de Ch. Nodier), în ecouri mai mult sau mai puțin fidele (Pușkin, Lermontov) etc. Dar adevărata iradiere a semnificațiilor temei se vedește în felul în care una din componentele sale capătă accent precumpănitor, în felul cum preva-lează una sau alta din cele trei „dimensiuni“: istorică, psihologică, simbolică.

Faust — mit „disponibil“? Complexitatea structurală a mitului, multiplicitatea elementelor „tematice“ care-l compun ne permit să vorbim despre o „disponibilitate“ a poveștii faustice ca atare: rînd pe rînd, ea se va lăsa confiscată de personalități literare („Fiecare poet trebuie să scrie un Faust al său“, a zis Lenau), dornice să se afirme printr-o tratare personală a subiectului; de ideologii socio-politice diverse, care intuiesc în personajul principal capacitatea lui istorico-reprezentativă; de arte diferite, care speculează materia peripețiilor reale și imaginare din scrierile populare sau din Partea II a *Faust*-ului goethean. Aceste creații sunt prea numeroase pentru a le epuiza aici, măcar enumerativ; dar cîteva merită a fi menționate.

În 1829, în *Don Juan și Faust*, Christian Dietrich Grabbe pune față în față două mituri, care corespund la două *hybris*-uri, nu atît general-umane, cît tipic europene; latin și, respectiv, germanic. Tumultuoasa și schematica dramă a lui Grabbe (în care Don Juan apare mult mai pregnant decît Faust) va vehicula o sugestie de un răsunător succes teoretico-literar: aceea că Faust ar putea fi recuperat, și chiar monopolizat, de o anumită comunitate etnică. Ideea a „prins“ mai mult decît s-ar fi putut crede: după 1870, naționalismul german, investind *Faust*-ul goethean cu titlul de „poem național“, a confiscat personajul pentru uzul exclusiv al germanismului, deopotrivă spiritual și politic. „Fausticul“ a devenit un concept ideologic spre finele sec. XIX, sub pana unor teoreticieni ca Hermann Grimm, F.Th. Vischer, Karl Köstlin, Funo Fischer, Heinrich von Treitschke, Wilhelm Scherer, Erich Schmidt, R. Müller-Freienfels etc. BEUTLER (p. 615) are dreptate să spună că „faustismul“ s-a substituit atunci unui hegelianism muribund, pentru a servi o nouă „filozofie“ pangermanismului întreținut de cel de-al doilea Reich. După ce — în disprețul total al amarei ironii goetheene din v. 490 — va cocheta cu „supraomul“ lui Nietzsche, Faust va ajunge să hrănească ambițiile germane și apoi — după primul dezastru mondial — să le consoleze, prin supravalorificarea „omului faustic“

de către un H.S. Chamberlain sau Oswald Spengler. „Expresii ca *Lebenskraft*, *Lebenswille*, *tätige Energie* umplu ca termeni de la sine înțelegi literatura noastră etică, în timp ce în Grecia, pe vremea lui Pericle, ele **n-ar** fi fost traductibile“ (SPENGLER, p. 406).

Alături de un atare Faust practic și optimist, Romantismul a elaborat însă și varianta sa pesimistă, prin Nikolaus Lenau: poemul său *Faust*, 1833, pare o replică la Goethe, în care critica socială stă lângă aspirația spre Natură, pasiunea erotică se conjugă cu farsa și crima, căutarea adevărului se încheie în disperare și sinucidere. De fapt, universul interior fragil al lui Faust e, aici, minat iremediabil de forța criticii nihiliste a lui Mefisto: componentele „paracelsiană“ și „simoniană“ sunt aproape complet neglijate, în beneficiul unui „tehophilism“ dramatic, dar ne-revoltat, al cărui motor existențial e dat de varianta Ahasverus; e tragismul omului pentru care opțiunea între Natură și Dumnezeu e la fel de zadarnică, întrucât aceste „tărîmuri“, amîndouă, nu-i trimit nici un semn salvator.

Reacție clară anti-Goethe, *Faust* de H. Heine (1847) e inspirat de tradiția teatrului de marionete și de *Faust II*: libret de balet, în care predomină componenta „simoniană“ (fascinația Elenei); dar feericul se vede aproape ruinat de ironie și satiră, *das Ewigweibliche* e luat în derîdere, demonologia creștină suplantează complet demonii Antichității, filozofia și poezia nu sunt în stare să salveze eroul de la disperare. Fidele „tragediei Margaretei“ din Partea I sunt, în schimb, poemul muzical *Damnația lui Faust*, 1846, de Berlioz, și opera *Margarethe*, 1859, de Gounod, două creații care au contribuit enorm la popularizarea temei faustice în Europa și dincolo de ocean. Cum libretul lui Heine conținea deja un nucleu parodic (Faust își vinde sufletul unui demon feminin, Mefistophela!), nu e de mirare că mitul capătă de acum înainte forme de parodie. Replică la Mephistophela, apare acum o *Faustina*, un *Faust feminin* de W. Schäfer, 1898.

Timp de o sută de ani după moartea lui Goethe, mitul e reluat pe diverse meridiane, în diverse „tonalități“: italienii excelează în balet faustice între 1840—1855; englezii se bucură de o operă parodică, *Faust și Margareta sau Lovitura diavolului*, 1854, de J. Halford; germanii înșiși parodiază subiectul, atunci cînd îl „actualizează“, ca în *Faust prea convertit la democrație*, 1833, de D. Kalisch; americanii speculează asupra demonismului, ca N. Hawthorne în *Ethan Brand*, 1849; în Spania, José de Espronceda scrie *Diavolul-lume*, 1841, un poem fantastic-filozofic; polonezii au un Faust popular, Twardowski, după care A. Mickiewicz va crea, în 1822, un fel de erou național; nordicii se mîndresc cu *Peer Gynt*, 1876, de H. Ibsen; ungurii, după *Tragedia omului*, 1861, de Emerich Madách, văd un *Faust medic*, 1888, de S. Brödy; la noi, tema e tratată în cheie fantastic-populară de V. Eftimiu în *Cocoșul negru*, 1913. Celebre romane ale sec. XIX, ca *Portretul lui Dorian Gray* de Oscar Wilde, sau *Posedații și Frații*

Karamazov de Dostoievski, conțin indiscutabil elemente faustice, chiar dacă două, din cele trei componente ale mitului, sunt trecute cu vederea. Peripețiile proprii ale lui Faust sunt doar un element episodic în *Maestrul și Margareta*, publicat postum în 1966, de Mihail Bulgakov, dar subiectul e prin excelență faustic. Adaptate la situații istorico-sociale tipice pentru lumea autorilor, sau reflectând trăsăturile de bază ale personalității lor creatoare, *Un Faust irlandez*, 1963, de Lawrence Durrell, reia mitul tradițional în cheie și atmosferă fantastică și ocultă, cu o intrigă complet înnoită; *Joi*, 1959, piesa lui Fritz Hochwälder e un adevărat „mister creștin” modern; în *Doktor Faustus*, 1947, Thomas Mann realizează o „cronică” a prăbușirii Europei după cel de al doilea război mondial, dar nu desfășurată istoric, ci concentrată în drama creatoare a unui geniu artistic (mefistofelicul fiind, aici, maladivul, iar demonia identificându-se cu inspirația creatoare); mai ancorat în problematica socială modernă e *Americanul ca Faust*, 1965, de Lawrence Lee; cu totul abstras din social, în notă puternic antiromantică, de un sever intelectualism este *Mon Faust*, 1945, de Paul Valéry: Faust e, aici, spirit pur, încărcat de experiența de viață a întregii omeniri, dar tocmai de aceea în luptă nu cu un diavol medieval derizoriu, ci cu propriile sale inerții interioare; în fine, un Faust „convertit” (ca și Hochwälder, dealtfel) scrie austriacul A. Păris-Gütersloh în 1969: *Apologul prieteniei, roman socratic*, în care, într-un fel, Faust îl „seduce” pe Mefisto, nu invers...

În perspectiva unei dialectici istorice concrete, mai aproape în timp de noi, e interesant de observat relația mitului faustic cu ideologia marxistă. Prima încercare aparține lui A.V. Lunacearski: în *Faust și Cetatea*, 1918, eroul e un luptător progresist, confirmând din plin componenta „paracelsiană” a mitului. Într-un libret de operă din 1952, Hans Eisler face însă din el un personaj pesimist și reacționar, angajat în luptele politice reale ale epocii, care a dat naștere mitului. Poate fi însă Faust recuperat, în lumina filozofiei marxiste, ca un erou al timpului nostru? Fără prea mult succes, Volker Braun a încercat să facă din el un activist politic, ce se consacră mai mult creației, decât cunoașterii, în *Hans Faust*, 1968. Pentru mulți, acest eșec e pus pe seama obiecției de principiu formulată de LUKÁCS: „Marea Revoluție din Octombrie (1917) a alungat de pe scena Istoriei pe Mefisto și forțele sale magice” (p. 363). De aici și pînă la a susține că Faust e incompatibil cu socialismul nu mai e decît un pas.

Imprevizibilă, în funcție exclusiv de „disponibilitatea” semnificațiilor sale interioare de a „acoperi” diverse idealuri spirituale și istorice ale europeanului modern, viața unui mit nu se hotărăște prin decizii programatice. Cînd Goethe îi scria lui Riemer (la 23 iunie 1809) că poeziile sale sunt „doar pielea pe care șarpele, năpîrlind, și-o lasă pe drum”, el spunea ceva esențial și despre eroul său, și despre mitul lui: așa cum personajul Faust

e mereu „disponibil“ pentru clipa promițătoare ce vine, deoarece destinul său nu e niciodată încheiat nici ca individ (*entelechia* își continuă activitatea chiar după moartea omului) nici ca speță (istoria umanității e fără sfârșit), la fel povestea lui Faust se scutură pe drum de ipostazele sale literare, în timp ce „însoțește“ cultura Europei, asemenea unei oglinzi care-i răsfrînge dialectica exemplară. Dacă cele două serii de concepte, pe care LOHMEYER le-a pus pe două coloane (p. 377) sunt tipice pentru spiritul european (pentru Faust — idealitate, clipă, esență, mitic, artă, credință, viu, prezent, nebunie, intuiție, lege, ordine, natural; pentru Mefisto — realitate, timp, aparență, istoric, știință, experiență, artificial, amintire, conștiință, intelect, accident, putere, moral), — înseamnă că polaritatea celor doi protagoniști formează o constantă, pe cît de contradictorie în sine, pe atît de creatoare, a Europei. Mitul faustic ne propune imaginea omului modern sub forma unei ecuații simple: Faust + Mefisto = Me-faustofeles.

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

TABEL CRONOLOGIC

(privind în special FAUST)

- 1749 — Se naște în Frankfurt pe Main, la 28 august, Johann Wolfgang Goethe. Încă din copilărie, citind cărțile populare și văzînd spectacolele teatrelor de marionete, cunoaște legenda lui Faust.
- 1765 — Student la Leipzig: Dreptul, Medicina, Științele naturale. Frecventează „pivnița” lui Auerbach.
- 1768— Bolnav, se reîntoarce la Frankfurt pe Main. Are legături cu cercurile pietiste (unul condus de Susanna von Klettenberg), citește operele pansofiștilor (Basilus, Valentinus, Paracelsus etc.), face cercetări de magie și alchimie, care-i atrag porecla de „Doctor Faust”.
- 1770 Student la Strassbourg, îl cunoaște pe Herder, citește Shakespeare și Hamann, se pasionează de arhitectura gotică. Scrie *Noile Licduri*.
- 1771 — Revine la Frankfurt pe Main ca „licentiatus Juris”. Scrie piesa *Goetz von Berlichingen*.
- 1772 — Urmărește cazul Margarethei Brandt, o „fată-mamă”, decapitată pentru că și-a ucis copilul. Călătorie pe Rin și în Elveția.
- 1773— Legături cu Lavater, frații Iacobi, Klopstock și ducele Karl
—1774 August de Weimar. Lecturi din Boehme, Swedenborg, Spinoza. În vara anului 1773 începe să scrie *Faust*. Termină de scris drama *Clavigo* și romanul epistolar *Suferințele tânărului Werther*, care-l face celebru.
- 1775 — Se mută la Weimar. Citește în fața câtorva prieteni prima formă a tragediei faustice, *Urfaust* (manuscris dispărut și regăsit abia în 1887) care cuprindea două grupuri de scene: „tragedia învățatului” și „tragedia Margaretei”.
- 1776— Deține funcții importante la Weimar, la curtea ducelui Karl
—1786 August. Studiază mineralogie, geologie, anatomie, botanică. Începe lucrul la piesele *Ifigenia*, *Egmont* și *Torquato Tasso*, la romanul *Anii de vecnicie ai lui Wilhelm Meister*. A doua călătorie în Elveția.
- 1786 -- La 3 septembrie pleacă brusc în Italia. La Roma, stă în casa prietenului său, pictorul W. Tischbein. Termină *Ifigenia*.
- 1787 --- Călătorie la Napoli și în Sicilia. Termină *Egmont*.

- 1788 — În februarie, la Villa Borghese din Roma, scrie scena „Bucătăria Vrajitoarei“, precum și un plan general al lui *Faust*. În iunie se reîntoarce la Weimar.
- 1788— —1789 Lucrează la studiul despre metamorfoza plantelor, termină *Tasso*, scrie *Elcigiile romane* și *Carnavalul roman*. În 1789 se naște fiul său August.
- 1790 — A doua călătorie în Italia. Scrie *Epigramele venețiene*. Începe studiul despre teoria culorilor. Publică, în volumul 7 al operelor sale, textele deja scrise la *Faust*; de fapt, e vorba de *Urfaust*, la care s-au adăugat ultima parte a dialogului Faust-Mefisto, monologul următor al diavolului (vv. 1770—1867), discuția ce precede plecarea lor (vv. 2051—2072), scenele „Pivnița lui Auerbach“ (transpusă acum în versuri), „Bucătăria Vrajitoarei“, „Pădure și peșteră“, „În catedrală“.
- 1791— —1794 Director al teatrului de curte de la Weimar, funcție deținută pînă în 1817. Prietenia cu Schiller, colaborarea la revista „Die Horen“. Într-o scrisoare din 29 nov. 1794, Schiller îl îndeamnă, fără să-l convingă, să reia lucrul la *Faust*.
- 1795— —1797 Colaborează cu Schiller la scrierea *Xeniilor*, ia parte la diferite polemici. Termină *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister*, *Hermann și Dorothea*, *Achilleis*.
- 1797 — A treia călătorie în Elveția. Reia *Faust*. La 23 iunie, alcătuiește un nou plan al operei, iar în ziua următoare scrie „Dedicație“. În decembrie lucrează la „Preludiu în teatru“ și „Prolog în cer“.
- 1798— —1800 Lucrează la *Zur Farbenlehre*. Fundează revista „Propyläen“. Lucrează zilnic la *Faust* toată primăvara lui 1798, termină primul mare monolog, scena plimbării pascale, pactul cu Mefisto, versifică scena „Închisoare“. Se documentează pentru scena „Noapte walpurgică“ (terminată în 1799). În 1800 începe „actul Elenei“, viitorul Act III al Părții II.
- 1801— —1808 Se interesează de poezia populară și medievală. Legături cu Schelling, Hegel, Werner, Kleist, Zelter. În 1808 se întâlnește cu împăratul francez Napoleon. Traduce *Viața* lui Cellini și *Nepotul lui Rameau* de Diderot, scrie drama *Pandora* și studiul despre Winkelmann. În 1803 moare Herder. La 9 mai 1805 moare Schiller. În primăvara lui 1808 apare o nouă ediție (Cotta) a operelor sale, care cuprinde și *Faust*, prima parte a tragediei, plus „Prolog în cer“. În 1806 se căsătorește cu Christiane Vulpius.
- 1808 — —1825 Studiază literatura orientală, termină *Zur Farbenlehre*. Scrie *Afinitățile electice* în 1809; primele trei cărți din *Poezie și Adevăr* între 1811—1814; *Divanul occidental-oriental* în 1819; a doua parte, adică *Anii de drumetrie ai lui Wilhelm Meister* în 1821;

- Trilogia pasiunii* între 1823—1824. În decembrie 1816 alcătuiește o schemă pentru *Faust II*. În același an moare Christiane Vulpius.
- 1825— La 25 februarie începe să lucreze la Partea II. În iunie 1826
—1827 termină „actul Elenei“, pe care-l publică în 1827 în revista „Kunst und Altertum“ pe care, începînd din 1816, o editează împreună cu S. Boisserée și J. Eckermann. În 1823 acesta devine secretarul său. Din 21 mai 1827 pînă la moartea lui Goethe, acesta notează aproape zilnic în jurnalul său lucrul la *Faust*. În 1827 moare Charlotte von Stein. Lucrează la Actul I și Actul IV.
- 1828— Moare ducele Karl August. Publică corespondența cu Schiller,
—1831 *Italienische Reise* în 1828, și Cartea IV din *Dichtung und Wahrheit* în 1831. *Faust I* e jucat pe scenele germane în 1829. În 1830, la Roma, moare fiul său August. La 1 aprilie 1831 termină Actul V. La 22 iulie 1831, terminînd lucrul la *Faust*, sigilează manuscrisul complet al tragediei. La 6 iunie îi spune lui Eckermann: „De azi înainte pot să consider viața ce-mi mai rămîne de trăit ca un dar curat, și de fapt e tot una acum dacă și ce voi mai face“.
- 1832 În februarie, mai face o lectură și unele modificări la *Faust*.
Moare la 22 martie. *Faust, Partea II* apare, spre finele anului, în primul volum de opere postume, îngrijit de Riemer și Eckermann.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Pentru realizarea acestei traduceri românești am folosit originalul german GOETHE: *FAUST. Der Tragödie erster und zweiter Teil. Urfaust*. Herausgegeben und kommentiert von Erich TRUNZ, Verlag C.H. Beck, München 1978, care constituie volumul 3 din „Goethes Werke (Hamburger Ausgabe in 14 Bänden)“, 1949—1967.

Versiunea de față cuprinde Partea I și Partea II a tragediei (deci, fără *Urfaust*), precum și antologia de texte stabilită de același Trunz „Goethe über seinen *Faust* und Quellen zur Entstehungsgeschichte des *Faust*“ (pp. 421—460).

Notele și comentariul au, pentru fiecare scenă, aceeași schemă: date asupra timpului când a fost scrisă, indicația surselor de inspirație, explicații la vers, un scurt rezumat și citate din diverși exegeți, uneori însoțite de interpretări personale. Explicațiile la vers urmăresc, pe de o parte, clarificarea sensului, cu justificarea opțiunilor noastre; pe de altă parte, „aba-terile“ traducerii față de original. Pentru unele pasaje importante, am reprodus și versiunile apărute în munca de tălmăcire. Pentru fiecare informație cuprinsă în *note* și în *introducere* am trimis la izvor, citînd — cu majuscule — numele autorului. Paternitatea explicațiilor „anonime“ aparține fie traducătorului, fie mai multor comentatori.

Indicațiile bibliografice cuprind trimiteri la: I. opere consultate direct; II. lucrări, pagini sau citate cunoscute indirect, îndeosebi prin intermediul lui Helmut Koblighk (I și II), Trunz și Lohmeyer; le-am specificat, pentru eventualii cititori dornici să se ducă la sursă. Această ordonare a materialului critic nu are nici o pretenție de erudiție; ea reprezintă doar o sinteză personală, menită să sugereze o parte din imensa exegeză faustică, și astfel să provoace o recitare, mai avizată, a capodoperei lui Goethe.

FAUST

O TRAGEDIE

- 1 Vă-ntoarceți iar, figuri sfios-plăpînde,
Ce-n ochiul vag de timpuriu m-ați nins;
Să vă rețin, acum, abia născînde?
De-acest miraj mai sunt eu azi atins?
5 Cum vă-mbulziți! ei bine, creșteți blînde
Din fum și ceață-n juru-mi dinadins;
Cutremurat mi-e pieptul tinerește
De suflul vrajei ce vă urmărește.

- Voioase zile-mi ies cu voi în cale
10 Și-atîtea umbre dragi se-ntorc tăcut;
Ca basme-aproape stinse vin agale
Prietenia, cel dintîi sărut;
Și iar mi-e fraged chinul, sună-a jale
Al vieții labirintic drum pierdut,
15 Numind pe bunii, ce, mințiți de soarte
Cu ore-alese, mă-ntrecură-n moarte.

- Ei n-aud noul cîntec ce-i îmbie,
Cei scumpi, cărora-ntîiul le-am cîntat;
S-a spart prieteneasca vălmășie,
20 Și ah! ecoul prim s-a spulberat.
Cîntarea mea-n mulțimi străine-adie,
De-aplauze chiar mi-e pieptu-nfricoșat,
Iar cei ce mi-au sorbit pe vremuri cîntul,
De mai trăiesc, i-a risipit pămîntul.

- 25 Și mă cuprinde-un dor uitat de sfera
Acelor duhuri grave-n pașnic stol,
Cu lînced sunet umple atmosfera
Șoptitu-mi cînt, ca harfa lui Eol,
Fiori mă prind, și lacrimi curg; severa
30 Mea inimă zvîcnește rar, domol;
Tot ce posed, mai văd ca-n depărtare,
Iar ce s-a stins, aievea-n jur mi-apare.

PRELUDIU ÎN TEATRU

Directorul, Poetul dramatic, Comicul

DIRECTORUL: Spuneți-mi voi, care mi-ați stat ades
Alături la necaz și-n vremi dușmane,

- 35 Ce rost sperați în țările germane
Din trebile la care am purces?
Eu vreau să plac mulțimilor, fiindcă
Sunt vii și viața noastră o-nfloresc.
Ei văd țăruii-nfiți și scena-adîncă
- 40 Și-așteaptă toți ceva sărbătoresc.
Se-așează liniștiți, cu-o strălucire
În ochii lor, și gata să se mire.
Eu știu să-i fac pe oameni mulțumiți;
Dar sunt acum în mare-neurcătură:
- 45 Cu ce-i mai bun, ei nu-s obișnuiți,
Ce-i drept, dar au citit peste măsură.
Cum procedăm, ca orișice tablou
Să fie proaspăt, plin de tîlc și nou?
Căci tare mult aș vrea să-i văd în cete
- 50 Către baraca noastră cum se scurg
Și, unduind în revărsări încete,
Spre strîmta poartă-a grației cum curg,
Din zori, de pe la patru, stînd de strajă,
Înaintînd către ghișeu încet
- 55 Și, cum se bat calicii pentru-o coajă,
Rupîndu-și gîtul pentru un bilet.
Să-i farmece pe toți, Poetul numai
O știe; fă-o, ceasul tău acuma-i!

POETUL: Să nu-mi vorbești de gloata lor bălțată!

- 60 Ei pun pe fugă tot ce-i duh în noi.
Ascunde-mi îmbulzeala agitată
Care ne-atrage silnic în puhoi.
Nu, du-mă-n ceruri calme ce-l desfată
Doar pe poet cu haruri veșnic noi,
- 65 Unde prietenia și iubirea
Cu mîini de zei ne instruiesc simțirea!

Ah, ce-a țîșnit din piept, ce-n inimi scurmă,
Po buze pîlpîind încă plăpînd,
Greșit întîi și-apoi mai bun, se curmă
70 Răpit de clipa timpului flămînd.
Și-adesori se vede-abia la urmă
Desăvîrșita formă apărînd.
Momentu-nghite lacom luciul vieții;
Esențele rămîn posterității.

COMICUL: Posteritatea? Să n-aud cuvîntul!
De vreți ca e u să-i dărui ei avîntul,
Cine-i va-nveseli pe cei de azi?
Ei vor, și-i dreptul lor, să facă haz.
Prezentul unui tînăr cumsecade
80 E prețios, și-așteaptă să dea roade.
Cînd iau eu însumi parte, nu încerc
Deloc la toanele mulțimii teama.
Aș vrea în jur un cît mai mare cerc
Să-l mișc, aproape fără să-și dea seama.

85 De-accea, îndrăzneală și talent!
Desfacă-și corurile fantezia,
Rațiune, gînduri, chinuri, sentiment
Să pui; și nu uita nici nebunia!

DIRECTORUL: Dar mai ales acțiune-n ritm rapid!
90 Ei vin să vadă, au un ochi avid,
Cu cît urzești în fața lor mai multe,
Încît să stea cu toții uluiți,
Cu-atîta-i faci mai dornici să te-asculte,
Te numeri printre oamenii iubiți.

95 Căci masa doar prin masă-o poți învinge,
Își ia oricare partea din profit.
Cel ce dă multe, pe cei mulți convinge,
Și-oricine merge-acasă mulțumit.
Bucata, să le-o tai în bucățele!

100 Un biet ghiveci, — nu-i greu de pregătit;
Îl faci ușor, ei îl pricep ușor.
Cu-ntregul, nu-ți creezi decît belele,
Ei tot îl sfîșie cu mîna lor.

POÉTUL: Nu simți ce muncă-njositoare faci?

105 Pentru-un artist cîstit, e o rușine!
Această peticeală de cîrpaci
E, însă, lege pentru voi, văd bine.

DIRECTORUL: Asemenea reproș mă lasă rece:

- Un om, onest în munca lui, se-ntrece
110 S-alcagă cel mai sporatic instrument;
Sculptezi în lemn ușor, deci — fii atent:
Privește — cui i se-adresează scrisul!
Cînd unii-ncearcă a-și goni plictisul,
Vin alții-neet cu burțile-ndopate,
115 Sau, ceca ce e și mai rău ca toate,
După citirea ziarelor netoate.
Cîți nu se-abat pe-aici ca-n carnaval
Cu ochii curioși și-n mare grabă!
Cucoanele sulemenite-n stal
120 Se fandosesc, ca să se afle-n treabă.
Ce tot visezi la marea poezie?
Cu ce le-aduci în casă bucurie?
Privește-i mai atent pe mecenai!
În parte reci, în parte plafonați.
125 După spectacol, joc de cărți vor unii,
Iar alții tîrfe, spre-a-i distra din plin.
Atunci, la ce să facem pe nebunii,
Ca să producem Muzelor doar chin?
Ți-am spus: ajungi la scop, fără-ndoială,
130 Dacă le dai mai mult, mai mult mereu;
Încearcă să-i subjugi prin zăpăceală.
Să-i mulțumești, e foarte greu —
Dar ce-i: ți-e rău? ori vreun miraj te fură?

POETUL: Atunci să-ți fie altul sclav, nu eu!

- 135 Să-și lepede poetul dreptul său?
Umanul drept, primit de la Natură,
Să-l piardă, vinovat, de dragul tău?
Prin ce stîrnește inimile toate?
Stihiile, stăpîn — prin ce-l aleg?
140 Nu prin acordul ce din pieptu-i scoate
Și-ntoarce-n sine universu-ntreg?
Dacă Natura indolent constrînge
Lungimea firului etern pe fus,
Dacă-al ființelor noian se strînge
145 Strident, sunînd a jale, tot mai sus,
O, cine-mparte-n veci asemeni rîndul
Spre-a se stîrni mai viu, în ritmic pas
Și-Unicul, ecumenic consacîndu-l,
Îl face-acord magnific și-i dă glas?

150 Al patimilor viscol, cine-l cerne?
Și-n suflet sobru-aprinde înserări?
Și-a primăverii floare, cine-așterne
Iubitei sale pe cărări?

Cu foi umile strânse-n fuga văii

155 Cine-ncunună meritul discret,
Confirmă-Olimpul, și unește Zeii?
Puterea omului, ce stă-n poet!

COMICUL: Țișnească, deci, puterile lui rare
Înfiripînd poetica lucrare,

160 Ca-ntr-o poveste de amor! Întii
Te-apropii, simți parcă ceva, rămîi,
Și-apoi cu-ncetul ițele se-ncurecă;
Norocul, schimbător, îți dă de furcă,
Și vraja pierde, toate cad morman,

165 Și vezi că-a fost la fel ca-ntr-un roman.
Așa spectacol să ne reușească!
Înfipt adînc în viața omenească!
Mulți o trăiesc, puțini însă-o pricep,
Căci tilcurile ei cu voi încep.

170 Figuri pestrițe-n care-o rază-noată,
Greșeală multă, adevăr puțin,
Așa să trageți minunatul vin
Ce-mprospătează lumea toată.
Atunci, în jurul vostru, revelații

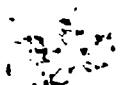
175 Cei tineri vor pîndi, privind atent;
Atunci, din versul vostru, delicatii
Vor soarbe-un melancolic aliment;
Atunci, pe rînd, mișcați cu toții fi-vor,
Și vor vedea lăuntricul lor vifor.

180 La fel de înclinați spre rîs ori plîns,
Ei încă-adoră-avîntul, se bucură de-o rază;
Cei impliniți, rămîn de neatîns,
Vă sunt datornici cei ce se formează.

POETUL: Atunci și anii dă-mi-i iară,

185 Cînd însumi mă formam abia,
Cînd unda cîntecului clară
Continuu-proaspătă țîșnea,
Cînd lumea mi-apărea ca-n ceață,
Un mugur îmi vestea splendori,

190 Cînd culegeam potop de flori
Pe văi orbite de verdeață.

N-aveam nimic, eram îndestulat:
Setos de adevăruri și de iluzii beat.
Redă-mi sălbatica pornire.

195 Adînc-amarnicul desfăt,
Puterea-n ură, patima-n iubire,
Dă-mi tinerețea mea-ndărăt!

COMICUL: Prietene, de tinerețe ai mereu
Nevoie, cînd dușmanu-apare-n față,

200 Cînd fetele, de gîtul tău
Cu-nversunare se agață,
Cînd laurul aprinsei curse
Îți face semn să-l cucerești,
Cînd după ore-n dansuri scurse

205 Ridici paharul și ciocnești.
Dar strunele-n acord știut
Să-mbini cu farmec și-ndrăzneală,
Și-un țel de tine-ntrevăzut
Să-atingi în dulce hoinăreală, —

210 Bătrîne domn, acestea să ne-arați,
Și nu mai mică cinste vei obține.
Bătrînii n-ajung prunci, cum se susține,
Ci doar rămîn copii adevărați.

DIRECTORUL: Destul cu-atîtea fraze construite,

215 Aș vrea să văd odată rodul lor!
În loc de complimente lustruite,
Aștept acum ceva folositor.
Cît despre inspirație, ce vreți?
Șovăitorii nu-i cunosc beția.

220 O dată doar simțiți-vă poeți:
Așa se poruncește poezia.
Cunoașteți îndelunga noastră sete:
Vrem băutură tare, să ne-imbete;
Deci, pregătiți-mi-o fără răgaz!

225 Nu-i gata mîine, ce nu-ncepe azi.
Și nici o zi, din cîte se ridică,
Să n-o lăsați să treacă în zadar.
Cu-o gravă hotărîre, fără frică,
Să înșfăcați posibilul de chică;

230 Să fiți mereu activi, că-i necesar.
Pe scenele germane, bine știți,
Încearcă fiecare tot ce poate;
De-aceea, la decoruri și-aparate
De data-aceasta nu vă mai zgîrciți!

235 Lumini cerești aprindeți, mari și mici,
Risipă vreau, de pîlpîiri astrale;
De apă, foc și păsări, de stînci și animale,
Nu ducem lipsă nicidecum aici.
Pe scena-ngustă să mișcați din funii
240 Întreagă scara Creațiunii,
Plimbați-o-n lente fulgere ce cad
Din cer prin lume pînă-n iad!

PROLOG ÎN CER

Domnul, Cohortele cerești

Apoi Mefisto

Cei trei Arhangheli vin în față

RAFAIL: Se-ntrece-n cîntec vechiul soare
Cu-al sferelor acord fratern,

245 Iar trecerile-i necesare
Ca bolți de tunete s-aștern.

Privind sorb îngerii putere,
Dar nu-ndrăznesc a iscodi;
Înalt-urzitele mistere

250 Au gloria din prima zi.

GAVRIL: Cu zor și zel ascuns își plimbă
Pămîntul marile-i splendori;

Lumini de paradis preschimbă
Cu nopți adînci vărsînd fiori;

255 Cu spuma-n fluvii larg prelinse

Izbește marea-n prundul gol,
Și stînci și mare-n veci sunt prinse
De-al sferelor grăbit ocol.

MIHAIL: Se-ntrec furtunile-n vîrtejuri

260 Din larg spre țărm, din țărm spre larg,

Și-nchipuie-n turbate vrejuri

Efecte ce-n adînc se sparg.

Acum un brusc pîrjol rămîne

Ca drum al trăsnetului, șters;

265 Dar solii tăi cinstesc, Stăpîne,

Al zilei tale dulce mers.

TOTI TREI: Privind sorb îngerii putere,

Dar nu-ndrăznesc a iscodi,

Și toate-naltele mistere

270 Au gloria din prima zi.

MEFISTO: Acum tu, Doamne, te apropii iar și vrei

Să afli despre noi că-o ducem bine,

Și, cum doreai să mă-ntîlnești, de obicei,

Mă vezi în rînd cu servii și pe mine.

275 Mă ierți, cuvîntu-ales nu-mi prea surîde,

Și chiar de-aș fi de-ntregul cerc hulit;

De pathosul meu, negreșit, ai rîde,

Dar tu, de rîs, te-ai dezobişnuit.
 De sori şi lumi nimic n-am să-ţi vorbesc,
 280 Văd doar că oamenii se chinuiesc.
 Măruntul zeu al lumii năravul şi-l păzi,
 La fel e de ciudat ca-n prima zi.
 Putea ceva mai bine să trăiască,
 De nu-i dădeai sclipirea ta cerească.
 285 El zice că-i Raţiune, dar prin ea
 Nici fiara, decît el, nu e mai rea.
 El mi se pare-asemeni unor goange,
 Dacă-i permis să spun, cu picioroange,
 Ce zboară ţopăind în chip şi fel,
 290 Cîntînd prin iarbă-acelaşi cîntecel.
 Şi dacă numa-n iarbă i-ar fi nasul!
 Dar nu: în orice scîrnă-şi bagă nasul.
 DOMNUL: Tu altceva nu ai să-mi povesteşti?
 Vii totdeauna numai să cîrteşti?
 295 Din tot ce-i pe pămînt nimic nu-ţi place?
 MEFISTO: Nu, Doamne! Totul este ca-ntotdeauna rău.
 De bieţii oameni milă mi se face,
 Şi nu mai vreau să-i chinuiesc şi eu.
 DOMNUL: Îl ştii pe Faust?
 MEFISTO: Doctorul?
 DOMNUL: Pe robul meu!
 MEFISTO: Într-adevăr! un rob smintit, aparte!
 E nebunesc tot ce mănîncă, bea.
 O fierbere-l împinge-n zări, departe;
 Că e nebun, pe jumătate-o ştie;
 Din cer cele mai mîndre stele vrea
 305 De pe pămînt — suprema bucurie;
 Nu-s depărtări şi nici apropieri
 Să-i verse-n pieptul aprig mîngîieri.
 DOMNUL: Dacă-mi slujeşte astăzi în chip încă neclar,
 Curînd spre limpezime-l voi conduce.
 310 Cînd pomul înverzeşte, bătrînul grădinar
 Ştie că flori şi fructe la anul va produce.
 MEFISTO: Să pariem? Pierdut va fi, declar,
 Dacă-mi veţi da consimţămîntul
 Să-l duc pe drumul meu, treptat.
 DOMNUL: Cît timp trăieşte colindînd pămîntul,
 De nimeni nu vei fi împiedicat.
 Greşeşte omul, cîtă vreme-aspiră.

MEFISTO: Vă mulțumesc; căci nu mă prea inspiră
Să am doar morți tot timpul ca vecini.
820 Mai mult îmi plac obrajii fragezi, plini;
Pentru-un cadavru nu ofer nimica:
S-a săturat de șoricei pisica.

DOMNUL: Ei bine, ai deplină-ngăduință!
Smulge-acest spirit din izvorul său,
825 Și du-l cu tine, dacă-ți stă-n putință,
Din ce în ce mai jos, pe drumul tău. —
Dar, rușinat, s-adimiți, cum se cuvine,
Că omul bun, de-un orb impuls mînat,
Cărarea dreaptă-o știe foarte bine.

MEFISTO: Ce bine-ar fi! dar mult, oricum nu ține.
Nu, de pariu nu sunt îngrijorat.
Îngăduie, cînd țelul mi-am atins,
Triumful meu cu-ntregul piept a-l soarbe
Din colb să muște, de plăceri cuprins,
835 Ca și cumătrul meu, vestitul șarpe!

DOMNUL: Apari și-aici cu libertatea-ntreagă.
Pe cei ca tine-n ura mea nu-i țin;
Din toate spiritele care neagă,
Ironicul mă supără cel mai puțin.
840 Ușor adoarme-acțiunea omenească,
Reșaos absolut rîvnește ea.
De-aceea-i dau tovarăș s-o-mboldească,
Activ, silit ca diavol a crea. —
Dar voi, curate-odrasle ale divinității,
845 Vă bucurați de duhul bogat al frumuseții!
Tot ce devine, ce lucrează-n veci și-i viu,
Vă-nfășure în gingașă iubire,
Iar aparentului plătînd și străveziu
Voi dați-i formă și durată prin gîndire!

Cerul se închide. Arhanghelii se despart.

MEFISTO *sîngur* Din cînd în cînd, îmi place să-l văd pe-acest
bătrîn,
Nu vreau s-o rup cu el cît ține veacul.
E nostim să vorbească un ditamai stăpîn
Atît de omenește chiar cu dracul.

PRIMA PARTE A TRAGEDIEI

NOAPTE

Într-o încăpere strîmtă, cu bolți înalte, în stil gotic,
Faust neliniștit, pe scăunelul din fața pupitrului

- FAUST:** O viață-ntreagă ah! Filozofia,
Dreptul și Medicina-am studiat,
Și din păcate chiar Teologia,
Temeinic și cu zel înflăcărat.
Și-acuma, biet nebun, stau fără rost
La fel de înțelept precum am fost.
- 360 Magistru-mi zic, și Doctor chiar,
Și de vreo zece ani măcar
În sus și-n jos, fără popas,
Îmi duc mereu discipolii de nas —
Dar nu putem să știm nimic, văd bine!
- 365 Iar inima se face scrum în mine.
Ce-i drept, sunt mai ager ca bieții neghiobi
De doctori și scribi, de magiștri și popi;
Eu nu țin de dubii sau scrupule seama,
De diavol sau iad nu mă tulbură teama —
- 370 Dar nici bucurii nu mai am; nu-mi închipui
Că drumul cel drept aș fi-n stare să-l dibui,
Și nici că-aș putea uneori, învățîndu-i,
Să-i fac mai de treabă pe oameni, să-i mîntui.
Eu n-am nici bunuri, om cu bani nu sînt,
- 375 N-am cînte, nici mărire pe pămînt,
Un cîine n-ar fi rezistat urgiei!
Iată de ce m-am consacrat magiei,
Ca spiritul prin gură și putere
Să-mi reveleze-o parte din mistere!
- 380 Ca asudînd amar să nu mai fiu
Silit a spune ce nici eu nu știu;
Ca astfel să descopăr cu temei
Ce ține lumea strînsă-n sinea ei,
Să-i văd semințele, puteri preasfinte,
- 385 Să nu mai scurm zadarnic în cuvinte.

O, lună plină, de-ai vedea
Azi ultima durere-a mea,

Ce m-a-ncercat de veghe stînd
Lîngă pupitru nopți la rînd:
390 Căci cu mîhnită simpatie
Lucești pe scoarțe și hîrtie!
Ah! de-aș putea pluti pe munți
În raza dulcii tale frunți,
Peste prăpăstii să zbor cu duhuri,
395 Peste livadă-n senine văzduhuri,
Să-mi spăl în roua ta ființa
De negura ce-o dă știința!

Vai! încă-n temniță mă zbat?
Ce puț de beznă blestemat
400 În care razele pătrund
Cețos prin geam pictat și scund!
Strivit de tomuri puse vraf,
Mîncat de molii și de praf,
Pe care pînă-n boltă sus
405 Funinginile s-au depus,
Cu instrumente, sticle, roți
Scrișnind îngrozitor din dinți,
Calabalic rămas de la părinți —
E lumea ta! zi-i lume, dacă poți!

410 Și mai întrebi, de ce ești plin
De-nfiorare și frămînt?
De ce un neguratic chin,
Mereu retează-al vieții-avînt?
În locul Firii ca un rai
415 Ce Domnul, pentru oameni a creat,
Tu zaci în fum și mucegai,
De cranii și schelete-asediat!

Hai! sus! spre cerul larg deschis!
Acest volum de taine plin,
420 De însuși Nostradamus scris,
Nu-ți este sfetnic pe deplin?
Știi astfel mersul stelei în văzduh
Iar cînd Naturii ucenic îi ești,
Puterile din suflet le sporești,
425 Auzi cum stau de vorbă duh cu duh.
Dar semnul sfînt, de-aici, în van
Voi, simțuri oarbe, mi-l vădiți!

O, spirite,-adunate sub tavan,
Răspundeți, dacă m-auziți!

Deschide cartea și vede semnul Macrocosmosului.

- 430 Ah! ce deliciu gîlgîie acum,
Privindu-te, prin simțurile toate!
Simt harul vieții sfînt și tînăr, cum
Prin nervi și vine-n flăcări mă străbate.
E semnu-acesta, oare, scris de-un zeu?
- 435 Mi-alină brusc lăuntricele furii,
Umplînd de cîntec vămile făpturii,
Și cu-un secret impuls în jurul meu
Se dezvelesc puterile Naturii!
Sunt oare-un zeu? Ce văz mi s-a deschis!
- 440 Descopăr prin aceste semne clare
În fața mea Natura creatoare.
Acum pricep că înțeleptu-a zis:
„Nu-i zăvorîtă-a spiritelor lume,
Doar simțul tău e-nchis și pieptul frînt!
- 445 Sus! scaldă-ți iute-n zorii plini de spume,
Școlarule, făptura de pămînt!“

Contemplă îndelung semnul.

- Ah! toate-un vast întreg urzesc,
Lucrează una-n alta și trăiesc!
Puteri cerești se-nalță și coboară,
450 Și amfore-aurii se umplu iară!
Cu binecuvîntate-avînturi
Din cer cutreieră pămînturi
Cu Totul în acord vuind de cînturi!

- O, ce spectacol! Vai, spectacol doar!
455 Unde să-apuc imensu-ți sîn de har,
Natură? Șipot al vieții, darnic,
De care ceruri și pămînt depind,
Spre care piepturi însetate tind —
Tu curgi, adăpi, iar eu tînjesc zadarnic?

Nemulțumit, răsfoiește cartea și vede semnul Duhului Pămîntului.

- 460 Dar altfel ah! mă zguduie-acest semn!
Duh al țărîinii, tu mi-ești mai aproape;

Sunt forțele din piept cum vor să scape,
 La focul unui tânăr vin mă-ndemn.
 Sunt că-ndrăznesc să mă avînt în lume,
 465 Dureri și pănîntene plăceri să mă consume,
 Cu uragane să mă-nfrunt anume,
 Să nu mă tem de-orice naufragiu-n spune!
 Se-ntunecă în jur - -
 Și-ascunde luna chipul —
 470 Se stinge lampa - -
 Ce aburi - - Raze roșii năpădesc
 În preajma mea — Din bolți
 Coboară pareă un fior
 Și mă pătrunde!
 475 Te simt aici, duh invocat:
 Arată-te!
 Ah! pareă-n inimă m-a înjunghiat!
 În noi trăiri se zbate
 Ființa mea cu simțurile toate!
 480 Mă simt cu totul-al tău! Arată-ți fața
 Arată-te! De-ar fi să-mi pierd chiar viața!
*La cartea și rostește tainic formula Duhului. Țîșnește
 o flacără roșie.
 Duhul apare în flacără.*

DUHUL: Cine mă cheamă?

FAUST *forîndu-se*: Groaznică-arătare!

DUHUL: Chemarea ta puternică m-a rupt
 Din sfera mea, unde-ndelung ai supt,
 485 Și-acum —

FAUST: Să te privesc vai! nu-s în stare!

DUHUL: M-ai implorat strigînd să vin aici;
 Ca să m-auzi, să-mi vezi înfățișarea;
 Puternică, m-a-nduplecat strigarea,
 Și iată-mă! — Ce jalnic tremurici
 490 Te-apucă, supraomule? Mi-ai zis pe nume!
 Dar unde-i pieptul ce-și croi în sine-o lume
 Purtînd-o-n sus? și-nfiorat de bucurie,
 Ca noi, ca spiritele-a vrut să fie?
 Unde ești, Faust, tu al cărui glas,
 495 Cu toate forțele spre mine-a tras?
 Ești tu, cel care-n suflul meu te spulberî,
 Pe care-al vieții-adînc te-aruncă-n pulberi,
 Un vierme jalnic rătăcind în noapte?

FAUST: Oare mă clatin, chip de pară, crunt?
500 Sunt Faust, și asemeni ție sunt!
DUHUL: În val de viață, în viscol de fapte,
Sui, cobor în vînt,
Prin toate mă cern!
Leagăn și mormînt,
505 Un ocean etern,
O pînză-n schimbare,
O viață-dogoare:
La războiul vremii-n vuiet mă frămînt
Și dumnezeirii-i Țes un viu vestmînt,
FAUST: Tu, ce străbați adîncul lumii-ntregi,
Mă simt asemeni, duh al faptei, ție!
DUHUL: Asemenea ești duhului pe ce-l înțelegi,
Dar nu și mie!

Dispare

FAUST *prăbușindu-se*: Nu și ție?
515 Cui, atunci?!
Eu, chipul însuși al dumnezeirii,
Să nu m-ascemăn ție?!

O băltaie în ușa.

Ei drace! știu — acesta-i ucenicul!
Norocul meu suprem s-a spulberat.
520 Momentul arătărilor, bogat,
Mi-l tulbură acest cap-sec ridicul!

Wagner, cu tichia pe cap, în halat de noapte, cu o lampă în mîină.

Faust îi întoarce spatule în silă.

WAGNER: Iertare, declamînd v-am auzit;
De nu mă-nșel, o tragedie greacă?
Aș vrea de arta-aceasta să profit,
525 Căci azi nu-i alta s-o întreacă.
Am auzit zicînd cinstite fețe:
Actorul chiar și popii-i dă povețe.

FAUST: Desigur, dacă popa e actor,
Așa cum se și-ntîmplă azi, se pare.

WAGNER: Ah! stînd în cabinet, robii științei,
Și doar la zile mari văzînd popor,
Și-abia ca prin ochean, din depărtare,
Cum să-l conduci prin arta elocinței?

FAUST: Fără simțire, n-o să-l cucerești,
 535 Dacă din suflet, aprig, nu exultă
 Și prin plăcere-adîncă nu stîrnești
 Emoția în cei care te-ascultă.
 Desigur, de la mesele vecine
 Poți combina ușor cîte-un ghiveci,
 540 Sau poți aprinde-un foc ce-abia mai ține
 Suflînd în scrumurile tale reci!
 Da, bucura-vei cerul gurii, poate,
 La cîteva maimuțe, la vreun țînc —
 Dar inima în inimi nu răzbate
 545 Decît prin graiul inimii, adînc.
 WAGNER: Dicțiunea-i totul în oratorie;
 Eu știu că asta îmi lipsește mie.
 FAUST: Să nu rîvnești decît cîștigi cînsti!
 Nu da din clopoței ca un smintit.
 550 Inteligența, bunul simț — puține
 Efecte cer, căci se impun prin sine.
 Iar dacă-ți umblă ceva grav prin minte,
 De ce să fugi mereu după cuvinte?
 Da, cuvîntările prin care vreți
 555 Să ne orbiți cu maxime întoarse,
 Sunt plicticoase ca un vînt cu ceți
 De toamnă, susurînd prin frunze arse!
 WAGNER: Ah, Doamne! arta cere timp,
 Iar viața noastră e puțină.
 560 În miezul cercetării, simt un ghimp
 Ce-adesori în cap și-n piept mă-nspină.
 E greu de obținut mijlòcul cert
 Ca să ajungi direct la sursa rară!
 Din drumul său, abia de face-un sfert,
 565 Că on ul, bietul, trebuie să moară.
 FAUST: E perșamentul chiar izvorul sfînt
 Ce setea pentru veci ți-o liniștește?
 Nu afli-nviorarea pe pămînt,
 Dacă din propriul suflet nu țîșnește.
 WAGNER: Iertare! de plăcere simți că tremuri,
 Cînd te transpui în duhul altor vremuri;
 Vezi înțelepții cum gîndeau cîndva, și-apoi
 Ce minunat i-am întrecut azi noi.
 FAUST: O, da, pînă la stele! mai departe!
 575 Amice, timpul ce-a trecut e-o carte
 Pe care șapte mari peceti o strîng.

Ce vouă duh al altor vremi vă pare,
În fond e însuși duhul vostru-n care
Acele vremuri se răsfrîng.

580 Și-n el, ce-i drept, adeseori e-o jale!
Î-e silă lumii să vă iasă-n cale:

O ladă de gunoaie, o rîncedă cămară,
Și cel mult o acțiune de stat sau princiară
Cu maxime pragmatice pe-ales,

585 Așa cum scot din gură păpușile ades.

WAGNER: Dar lunca! mintea! inima-omenească!
Oricine-i bucuros să le cunoască.

FAUST: Da! dac-ar fi cunoaștere într-adevăr!
Dar unde e, ca s-o apuc de păr!

590 Puținii, ce știind ceva din toate,
Nu și-au ascuns simțirea, ci, smintiți,
Și-au dezvelit-o-n fața bieteii gloate,
Au fost sau arși pe rug sau răstigniți. —
Te rog, amice, s-a făcut tîrziu.

595 Să mai lăsăm și pentru altădată.

WAGNER: Ce bucuros aș tot veghea, să fiu
Părtaș la o discuție bogată.
Dar mîine, prima zi de Paști fiind,
Sper să-mi îngăduiți cîte-o întrebare.

600 M-am dedicat științei, cu fervoare;
Știu multe, dar vreau totul să cuprind.

Iesc.

FAUST *singur*: Doar creierul nicicînd nu disperează,
Deși s-a înșelat de-atîtea ori;
Cu gheare-avide caută comori.

605 Iar cînd găsește-o rîmă, jubilează!

Putea o voce slabă să străbată
Aici, sub populatul meu tavan?
Dar vai! îți mulțumesc de-această dată,
Tu, cel mai jalnic fiu de pămîntean!

610 M-ai smuls din disperarea pătimașă
Ce-a vrut să pustiască pieptul meu.
O, arătarea-a fost prea uriașă;
Și m-am simțit, de fapt, ca un pigmeu.

Chip al divinității, eu, care m-am crezut
615 Aproape oglindire de veșnice-adevăruri,

Eu, mie desfătare-n aprinsul clar de ceruri
Și jupuit de-orice-nveliș de lut;
Eu, ale cărui forțe, mai mult decât heruvii,
Speram să curgă-n sînul Naturii ca efluvii,
620 Și-nfăptuind, cu-o viață de zei am îndrăznit
Să mă desfăt, ah! ispășesc cumplit.
O replică de tunet m-a pierdut.

Nu trebuia să mă mășor cu tine!
Da, am avut puterea să te atrag spre mine,
625 Dar să te țin pe loc n-am mai avut.
Ah, în momentu-acela fericit
Ce mic, și cît de mare m-am simțit;
Dar vocea ta barbară grăbi să mă-mbrîncească
În schimbătoarea-mi soartă omenească.
630 Ce să evit? și cine-mi dă știința?
S-ascult imboldu-acesta fără glas?
Ah! fapta noastră însăși, la fel cu suferința,
Împiedică al vieții noastre pas.

Căci măreției, care prin spirit vrea să-ndrume.
635 Mereu i-apar materii străine-n aliaj.
Cînd binele ne reușește-n lume,
Mai-binele-i minciună și miraj.
Simțirile mărețe, ce se ivesc în viață,
În pămîntene-nvălmășeli îngheată.

640 Închipuirea, care în zboru-i îndrăzneț
Creștea sperînd cîndva-n eternitate,
Acum se mulțumește cu-un coteț,
Cînd ciopîrțite-n clipe extazele pier toate.
Iar grija-n pieptul nostru-adînc se-ncuibă,
645 Și-acolo-n chinuri tainice se-mbuibă,
Scurmînd alungă pace și desfătări firești;
Le-acoperă mereu cu alte măști:
Ca prunc, femeie, curte și acaret apare,
Ca apă, flacără, pumnal, venin;
650 Ce nu te-atinge, ți-e un chin,
Ce nu pierzi niciodată, deplîngi fără-ncetare.

Adînc o simt: ca zeii, vai! nu sunt.
Asemenea sunt viermelui mărunt

Pe care, cînd cu pulbere se-ndoapă,
655 Drumetul îl strivește și-l îngroapă!

Nu-i pulbere tot ce mă strînge-aici
Între pereți cu sute de cotoare?
Nimicuri, vechituri mai mari, mai mici
Nu-mi fac o lume ca de molii, oare?
660 Aici să aflu ce-mi lipsește? Sau
Am să citesc în sute de volume
Că oamenii mereu se chinuiau,
Că-a fost și cîte-un fericit pe lume? —
Tu, craniu gol, de ce-mi rînjești așa?
665 Ori, poate, ca și mine, al tău creier
Vrînd adevărul și-a-ncheiat cîndva
În tristă beznă jalnicul cutreier?
Voi, instrumente, mă batjocoriți
Cu valțuri și mînere, roți și gheare:
670 Pe prag, voi cheie trebuia să-mi fiți;
În viață multe-ați tras, dar nu zăvoare.
Mustind de taine-n plină zi
Natura de sub văluri nu vrea să se arate,
Și tot ce-n duhul tău nu limpezi
675 Nu poți să-i smulgi cu clești și aparate.
Uncaltă veche, fără de folos,
Tu stai aici, cum te-au lăsat părinții;
Tu, scripete bătrîn, funinginos,
De mukul lămpii mele ți se-afumară dinții.
680 Mai bine-mi risipeam puținul bun,
Decît s-asud sub el în orice seară:
Ce ți-a lăsat străbunul din străbun,
Ca să-l posezi, cîștigă-l iară.
Ce nu-i folositor, e doar povară,
685 Doar ce creează clipa, se dovedește bun.

De ce mă uit spre locu-acela-ntruna?
E sticla-aceea pentru ochi magnet?
De ce deodată văd, de parcă luna
Piin codri-n miez de noapte-ar trece-ncet?

690 Salut, fiolă fără seamăn, care
Mă faci să te ridic cu venerare!
Cinstesc în tine arta umană, iscusința.
Esență de licori ce-adorm, fluid
Extract de fine seve ce ucid,

- 695 Stăpînului vădește-ți azi priința!
Te văd, și suferința mea s-alină,
Te iau, împotrivirea-i mai puțină,
Și scade-al spiritului flux treptat.
În largul mării fără de constrîngeri,
700 Sclipesc sub talpa mea adînci răsfrîngeri,
De-o nouă zi spre-un nou liman mă simt chemat.

Un car de foc cu aripi delicate
Mă ia cu el! Sunt gata, în simțiri,
Pe noul drum eterul a străbate

- 705 Spre-un nou tărîm de pure-nfăptuiri.
Ce nalt avînt, ce sacră desfătare!
Tu, încă vierme, meriți tot ce ai?
Da, blîndului terestru soare
Întoarce-i iute spatele, și hai!
710 Cutează tu, deschide acum cu cerbicie
Acele porți de care cu toții se feresc.
E timpul ca, prin faptă, s-arăți că-n vrednicie
Un om atinge creștetul zeiesc;
Nu tremură în fața prăpastiei afunde
715 În care fantezia-și hrănește propriu-i chin,
Ci tinde spre strîmtoarea-aceea, unde
Pe-un prag îngust văpăi de iad se-ațin;
E bucuros la pasul acesta să recurgă
Și vrea-n neant, oricîte primejdii sunt, să curgă!
720 Deci vino, pură cupă cristalină,
Din husa ta străveche, la lumină;
Prea mult ai stat în colțul tău secret!
Tu străluceai la părintești festine,
Convivii gravi se-nseninau cu tine
725 Trecîndu-te din mîină-n mîină-ncet.
Artistica splendoare-a gravurilor, bogată,
Și datoria celui ce pînă-n fund te bea
Să le explice-n vers, trezesc deodată
Atîtea nopți din tinerețea mea;
730 Azi nu te-ntind vecinului agale,
Nu-mi pun talentu-n slujba artei tale;
Aici e-un suc, al grabnicei beții;
Un picur brun în golul tău palpită.
De mine-aleasă, mie pregătită,

735 Tu, ultima mea cupă, din suflet oferită,
Înalt salut de slavă la zorii zilei fii!

Duce cupa la gură.

Zvon de clopote și coruri

CORUL ÎNGERILOR: Christos a înviat!
Bucurie muritorului
Carele, stricătorului,
Din părinți mînătorului
740 Neajuns s-a lăsat!

FAUST: Ce zumzet grav, ce plin-de-raze ton
Îmi smulg cu forța cupa de la gură?
Voi, clopote, vestiți în surdul zvon
745 A Paștilor întîie oră pură?
Voi, coruri, știți al mîntuirii cînt
Rostit de îngeri, noaptea, la mormînt,
Temeiul pentru-o nouă legătură?

CORUL FEMEILOR: Noi cu mirodenii
750 L-am îmbălsămat,
Pline de smerenii
În lut l-am culcat;
În giulgiuri ca spuma
L-am învăluit,
755 Ah! pe Christ acuma
Nu l-am mai găsit.

CORUL ÎNGERILOR: Christos a-nviat!
Ferice iubirea
Ce-n grea ispitire-a
760 Aflat izbăvirea
De negrul păcat!

FAUST: Puternic-blînde, ce mă căutați
Prin pulbere, cîntări de biruință?
Acolo, celor slabi să răsunați!
765 Îmi place vestea, însă n-am credință;
Miracolul e al credinței fiu iubit.
Eu n-am trufia să privesc în față
Tărîmul nalt pe care l-ați vestit;
De tînăr, însă, cu-acest zvon obișnuit,
770 Mă simt acum din nou chemat la viață.
Cîndva sărutul dragostei cerești cădea
În grava liniște-a duminicii asupra mea;

Ce presimțiri în dangăt puteau atunci să sune,
 Și ce-nfocată desfătare-n rugăciune!
 775 Un fraged dor, de neînțeles, afară
 Pe cîmp și-n crînguri mă mîna mereu,
 Și pe sub mii de lacrimi ca de pară
 Simțeam născînd un univers al meu.
 Cîntările acestea-mi vesteau doar fericirea
 780 De primăvară, anii de tinerețe desfăt.
 Azi, de la pasul ultim, severul, amintirea
 Copilăriei mele mă trage îndărăt.
 Sunați, cerești cîntări ale luminii!
 Curg lacrimile, iar sunt al țărîinii!

CORUL ÎNVĂȚĂCEILOR: Din groapă sculîndu-se

785 Domnește-n țărîmul
 Ceresc, înălțîndu-se
 El, viul, sublimul;
 Îl duc bucuriile

790 Spre limpede faptă:
 Pe noi, vai! urgiile
 Pe pămînt ne-așteaptă!
 Ce ne mai rămîne
 De ne vei uita?
 795 Noi plîngem, Stăpîne,
 Fericirea ta!

CORUL ÎNGERILOR: Christos a-nviat

Din putrede pînze;
 Zdrobiți nencetat
 800 Cătușele strînse!
 Activ-măritorilor,
 Iubind-văditorilor,
 Fratern-hrănitorilor,
 Umblînd-vorbitorilor,
 805 De-har-vestitorilor
 Domnul i-aproape de voi
 La orice nevoi!

ÎN FAȚA PORȚII

Tot felul de oameni ieșind la plimbare.

CÎȚIVA UCENICI: Voi, încotro, feciorilor?

ALȚII: La Casa Vînătorilor.

CEL DINTÎI: Noi o luăm pe dincolo, spre moară.
UN UCENIC: Mai bine către iezer, la conac.
AL DOILEA: E drumul prost, hîrtoapele nu-mi plac.
CEILALȚI DOI: Tu unde mergi?
AL TREILEA: Cu cei care coboară.
AL PATRULEA: La Burgdorf, fraților, sunt de părere;
815 Sunt fete mîndre, și găsim și bere,
Iar pricină de harț, aflăm oricum.
AL CINCILEA: Tu, veselule, poate vrei cu fraieri
A treia oară, să te-ncaieri?
M-apucă spaima de pe-acum.
O SLUJNICĂ: Nu, nu! mă-ntorc acasă, e mai bine.
ALTA: O să-l găsim sub plop, privind la joc.
ÎNTÎIA: Dar pentru mine nu-i nici un noroc;
El o să joace doar cu tine,
Și-apoi alătura veți sta.
825 Ce vrei să fac cu bucuria ta?
ALTA: Azi n-o să fie singur, știu precis:
Va fi și Cap-buclat, chiar el mi-a zis.
UN STUDENT: Ah, fufele! cum calcă de vîrtos;
Frățioare, hai! să nu fim mai prejos;
830 O fată curățică, un țap de bere, —
E tot ce vreau acuma ca plăcere.
O DOMNIȘOARĂ: Ia uite, domnișorii frumoși la ce sc-ndeașă!
Nu li-e rușine cîtuși de puțin:
Cînd pot avea societate-aleasă,
835 Ei numai după slujnice se țin.
AL DOILEA STUDENT *către primul:*
Nu te zori! vin alte două-n spate.
Și sunt nespuse de delicate.
Iar una-i chiar vecina mea;
Demult mi se scurg ochii după ea.
840 Și ce agale vin, cu pașii moi;
Dar pînă-la urmă pleacă tot cu noi.
ÎNTÎIUL: La urmă? Nu. Crezi că mi-e jenă mie?
Dă-i zor! că prada e zglobie.
Dumineca e nentre cut alintul mîinii
845 Ce-a măturat de-a lungul săptămînii.
UN CETĂȚEAN: Noul primar nu-mi place. Abia a fost ales,
Și-acum se-obrăznicește tot mai des.
Ce, grija lui pentru oraș? Nici urmă!
N-o ducem zi de zi mai greu?

850 Și stăm supuși, de parc-am fi o turmă,
Iar birurile cresc mereu.

UN CERȘETOR, *cîntă*:

Frumoase doamne, domni cu stare!
Bine-mbrăcați și-mbujorați!
Privirea voastră să coboare
855 Asupra mea! și m-ajutați!
Nu-ngăduiți să cînt degeaba!
Ferice-i cine poate da.
În zi de praznic, curgă boaba
Culesului și-n mîna mea.

ALT CETĂȚEAN: Dumineca și-n sărbători, nimic mai bun
Ca o discuție despre război și moarte,
Cînd neamurile-n Turcia, departe,
Se-neaieră sub bubuit de tun.
Stai la o fereastră, bei un țap spumos,
365 Privind o pînză-n vînt cum se desface;
Apoi te-ntorci acasă bucuros
Slăvind aceste vremi de pace.

AL TREILEA CETĂȚEAN:

Așa-i, vecine! Da, și eu susțin:
Sporească-și alții, cît doresc, smînteala,
870 Și bată-se, cît baierile-i țin;
Însă la noi, domnească rînduiala.

O BĂTRÎNĂ, *către domnișoare*:

Ce curățele! Sînge tineresc!
Cum să nu-l ia cu cald, cînd vede fata?
Dar nu cu ifose! Eu vă găsesc
875 Tot ce poftiți: o vorbă doar, și gata!

O DOMNIȘOARĂ: Grăbește-te, Agata! doar nu vrei
Să stau cu-o vrăjitoare-n piață!
Deși, de noaptea Sfîntului Andrei,
Ursitul mi l-a arătat la față.

ALTA: Și mie, zău! într-un cristal:
Ostaș, cu mîndră-nfățișare.
De-atunci mă uit din vale-n deal,
Să-l văd odată, că apare.

SOLDAȚII: Mîndre castele,
885 Zidiri cu crenele,
Fete de viață
Cu patimă-n ele,
Voi cuceri!
La faptă-ndrăzneată

Trîmbița sună,
 Recruții se-adună,
 La bucurie
 Ca și la moarte!
 895 Fie-mi furtună
 Falnica soarte!
 Fete, castele
 În brațele mele!
 La fapta-ndrăzneată
 900 Măreață răsplată va fi!
 Luptîndu-se-nvață
 Soldații-a trăi!

Faust și Wagner

FAUST: Din gheată scăpate sunt rîu și izvoare
 Sub ochiul plăcutei, zglobii primăveri,
 905 În vale speranța-nverzește-adieri;
 O iarbă bătrîină și fără vigoare
 Se trage napoi către munții severi.
 De-acolo ea încă trimite în zbor
 Fiori îndărătnici de grindină rece
 910 Ca dungi pe-nverzitul ogor;
 Dar albul la soare, ce repede trece!
 Elanuri și forme, se-nvolbură toate,
 Viața-n lumină culorile-și scoate.
 Dar flori încă nu sunt, de nu-i socotești
 915 Pe oamenii-n straie sărbătorești.
 Întoarce-ți privirea din cîmpul golaș,
 Și uită-te-acum îndărăt spre oraș!
 Pe poarta-nnegrită de vremuri și goală
 În grupuri pestrițe mulțimi dau năvală,
 920 Și toți bucuroși se zoresc.
 Ei ziua-nvierii cinstesc,
 Căci astăzi chiar lor li se pare că-nvie,
 Din casele scunde cu-odăile-n pîcle,
 Uitînd de unelte, de-a breslei robie,
 925 De sub apăsarea de streșini și țigle;
 Din străzile reci și înguste,
 Din noaptea pioasă-a bisericii scoși
 Acum în lumină se plimbă voioși.
 Privește-i! ce dornici alcargă, să guste

930 Aroma din câmp și grădini;
 Pe râul cu ape sporite, robuste,
 Luntrașii trec repezi, senini;
 Și grea, scufundându-se parcă,
 Se leagănă ultima barcă.
 935 În munte, potecile-ascunse în fum
 Se-mbracă-n culoare și ele acum,
 Aud cum vuieste vărsându-se satul.
 Aici e cerul neamului, adevăratul,
 Și mic și mare chiuie pînă tîrziu:
 940 Aici sunt om, aici doar pot să fiu!
 WAGNER: Cu Dumneavoastră, dom'le Doctor, o plimbare
 Cîștig e-ntotdeauna, și onoare;
 Dar singur n-aș veni, căci sunt dușman
 Neîmpăcat a tot ce-i grosolan.
 945 Popice, lăutari și țipete barbare
 Nu sunt deloc pe gustul meu;
 Ei urlă, ca muncii de duhul rău,
 Zicînd că asta-i cîntec și serbare.

ȚĂRANI sub tei

Cîntec și dans

950 Ciobanul se găti de joc
 Cu brîu, cunună și cojoc,
 Cu flori la pălărie.
 Sub tei s-adună toți, fîrtați,
 Și joacă aprig, ca turbați.
 Hai, bate tare! Trap și trap!
 955 Hai, hopa, tropa, hop!
 Arcușul struna-nvie!

 Dar cum se-nvîrte-nnebunit,
 Cu coatele el s-a ciocnit
 De-o tînără zglobie.
 960 Iar mîndra-l și luă la rost
 Zicîndu-i: Tare mai ești prost!
 Hai, bate tare! Trap și trop!
 Hai, hopa, tropa, hop!
 Dar nu cu mojicie!

 965 Dar jocul iute se-învîrtea,
 Cu stîngul, dreptul el bătea,

Iar fusta ei adie.
Și ce bujori, și ce nesaț,
De-abia mai suflă, braț la braț.
970 Hai, bate tare! Trap și trop!
Hai, hopa, tropa, hop! —
Și-un șold rotund te-mbie.

Ia nu mai fi așa-ncrezut!
Că multe fete s-au văzut
Mințite-n cununie!
Dar el o scoate-ncet din rînd,
Și-abia aud sub tei strigînd:
Hai, bate tare! Trap și trop!
Hai, hopa, tropa, hop!
980 Arcuș și larmă vie!

UN ȚĂRAN BĂTRÎN:

Domnule doctor, e frumos că Dumneavoastră,
Ca mare învățat, vă-nduplecați
Și fără-a ne disprețui, binevoiți
Cu gloata-aici să vă amestecați.
985 De-aceea, vă întind ulcioru-acesta
Cu băătură proaspătă, și plin!
Și, nu numai ca să vă stingă setea,
În cîntea Dumneavoastră-nchin:
Cîți stropi în el, atîtea zile fie
990 Să vă dea cerul, și cu bucurie!
FAUST: Primind urarea-acestei băuturi curate,
V-o-ntorn, cu mulțumiri, și sănătate.

Poporul se adună roată în jurul lor

UN ȚĂRAN BĂTRÎN:

Într-adevăr ne bucurăm nespus
Că-aici în zi de praznic ați venit.
995 Chiar mai nainte, la necaz,
Noi știm că nu ne-ați părăsit!
Mai sunt la noi, în viață, mulți,
Scăpați de tatăl Dumneavoastră chiar,
De încercarea frigurilor, cînd
1000 A izgonit al moliemei pojar.
Deși cam tînăr încă-atunci,
V-ați dus pe la bolnavi, pe jos;
Mulți au murit, dar Dumneavoastră ați
Scăpat cu bine, sănătos.

1005 Pe grele urme-ați așezat piciorul;
Celui ce-ajută îi ajută-Ajutătorul.
TOTI: Prea-vrednicului, sănătate-i dea,
S-ajute încă mult la viața sa!
FAUST: Celui-de-sus să ne plecăm:
1010 Ne-ajută și ne-nvață s-ajutăm!

Își continuă drumul cu Wagner.

WAGNER: Ce trebuie, mărite învățat,
Să simți, primind adîncea lor cînstire?
Ești fericit cînd, după cît ai dat
Obții cîștig și mulțumire!
1015 Te-arată tatăl, micului băiat,
Se-adună toți, întreabă, se opresc,
Lăute tac și jocuri contenesc.
Tu treci, și toți apar în jur, mănunchi,
Și-aruncă-n sus căciulile țărani,
1020 Puțin lipsește, și-ar cădea-n genunchi
Ca-n fața sfintelor împărtășanii.
FAUST: Vezi piatra aceea? Haide, încă-un pas,
Și vom afla odihna meritată.
Aici, în rugi și post, făceam popas,
1025 Cuprins de gînduri, altădată.
Plin de nădejde, tare în credință,
În lacrimi, chin și zbucium de nespus,
Luptînd cu boala, biruință
Speram din partea Domnului de sus.
1030 Azi lauda lor batjocură îmi pare.
O, de-ai citi-n adîncul meu acum:
Ai ști că fiu și tată de-o atare
Cînstire nu sunt vrednici nicidecum!
Tata a fost om drept și mohorît;
1035 Spre tainele Naturii, cele sfinte,
Loial, însă în felul său, s-a pogorît
Cu-o rîvnă cam ciudată și fierbinte.
Cu cercul său de-adepti, el stăpînea
Bucătăria neagră,-nchisă bine,
1040 Și, după lungi rețete, se trudea
Contrariile să le-mbine.
Un roșu Leu, unea, brav pețitor,
Cu Crina albă în călîie baie,
Și amîndoi erau trecuți apoi, ușor

1045 Dintr-un alcov în altul, prin văpaie.
 Din asta apărea-n culori și pîclă
 O tînră Regină-n vechea sticlă;
 Era chiar leacul; ei cădeau la pat,
 Dar nimeni nu-ntreba: cine-a scăpat?
 1050 În felu-acesta, cu drăcești licori,
 Aici pe înălțimi și-n văi cu flori,
 Noi am făcut ravagii mai grele decît ciuma!
 Chiar eu ajuns-am mii să otrăvesc;
 Ei au murit, iar eu, poftim, trăiesc,
 1055 Și-aud cum ucigașii sunt lăudați acuma.

WAGNER: De ce vă tulbură acestea toate?
 Nu e destul să fii cinstit, deschis,
 Să practici darul artei, care ți-a fost transmis,
 Cu conștiință și exactitate?

1060 Dacă de tînr, tatăl ți-l cinstești,
 Ești bucuros să-l și urmezi în parte;
 Iar dacă-n floarea vîrstei știința o sporești,
 Copilul tău putea-va s-o ducă mai departe.

FAUST: Ferice-i cel ce speră-a mai găsi

1065 Ieșirea din vîltoarea greșelilor trecute!
 Ce nu știm, da! grozav ne-ar folosi;
 Însă ce știm, nu poate să ne-ajute.
 Dar clipele acestei zile bune
 Să nu ni le-amărîm în chin prostesc!

1070 Privește,-n raza soarelui ce-apune
 Colinele-nverzite licăresc;
 El pleacă, scade, ziua-a dispărut;
 Grăbit, el naște-o altă zi departe.
 De ce n-am aripi să mă smulg din lut,

1075 Cu el, cu el întruna să mă poarte?
 În raza unei seri eterne, blînd
 Mi s-ar întinde-o lume la picioare,
 Aprinse pîscuri, văi odihnitoare,
 Pîrîu de-argint în fluvii de aur picurînd;

1080 Nu m-ar împiedica-n zeiasca goană
 Cumplite rîpe, munți sălbăticiți;
 Cu golfuri calde marea diafană
 Mi-ar sta naintea ochilor uimiți.
 Dar zeul stă pe prag, și-ncet declină;
 1085 Doar noua năzuință se naltă ca o stea:
 Să beau eterna lui lumină,

Cu ziua-n ochi, -cu noaptea-n urma mea,
 Cu cerul sus, iar marea sub mine să stropească,
 În timp ce el slăbește, o! mîndrul vis al meu.
 1090 Vai! la aripa spiritului, cît de greu
 I se adaugă o aripă trupească!
 Și totuși fiecare e născut
 În lung și-n lat să zboare cu simțirea,
 Cînd sus, în spațiu-albastru, nevăzut
 1095 O ciocîrlie-și triluie iubirea;
 Cînd peste brazi, stăpîn pe necuprinderi,
 Un vultur se rotește ca o cruce,
 Iar peste lacuri, peste vaste-ntinderi
 Cocorul către patrie se duce.

WAGNER: Adeseori avut-am și eu toane,
 Dar n-am simțit îndemnuri năzdrăvane.
 Deși-îmi place-n codru, pe cîmpuri să mă plimb,
 N-am fost gelos pe-a păsării aripă.
 Ce bucurii spirituale, în schimb,
 1105 Cu fiecare carte, din pagini, se-nfiripă!
 În nopți de iarnă pașnice, limpide,
 O fericire te cuprinde lent;
 Și ah! cînd derulezi un pergament,
 Întregul cer asupra-ți se deschide!

FAUST: Tu numai u n îndemn cunoști, e drept;
 Ascuns rămîină-ți celălalt, mai bine!
 Ah! două suflete-mi sălășluiesc în piept,
 Ce vor neconținut să se dezbine:
 Unul, de-o aspră poftă de dragoste umplut,
 1115 Cu ghearele-nceștate, în lume se împlîntă;
 Iar celălalt vînjos, desprins de lut,
 Spre plaiul nalților strămoși s-avîntă.
 O, dacă sunt în aer duhuri vii
 Ce-ntre pămînt și cer plutesc departe,
 1120 Coboare-acum din norii aurii
 Spre-o viață-n mii de tonuri și nouă să mă poarte!
 Măcar o fermecată mantie de-aș avea!
 Dacă m-ar duce peste țări străine!
 Mai mult mi-ar fi ca orice haine fine,
 1125 Aș da orice mantie regească pentru ea!

WAGNER: Nu invocați legiunile temute
 Ce curg ca neguri, și din orice grind
 Al zării, cu primejdii mii și sute
 Deasupra pămîntenilor se-ntind!

1130 Din Nord vin spirite cu dinți tăioși,
 Te-nvăluie cu limbi ca o săgeată;
 Din Est dau buzna demoni secetoși
 Și care-ți sug plămîni dintr-odată.
 Cînd Sudul îi gonește din pustii
 1135 Ca jar deasupra capului să-ți treacă,
 Apusul varsă stoluri pe cîmpii,
 Ce-nții le-nviorază, - apoi le-neacă.
 Te-ascultă, dar se bucură de rău,
 Și se supun, ca să te amăgească;
 1140 Ca soli cerești roiesc în jurul tău,
 Șoptesc ca îngerii, să te momească. —
 Să mergem însă! Ziua este sură,
 Se răcorește, și se lasă bură!
 La ceas de seară, casa-i un bun neprețuit. —
 1145 Dar ce-ați rămas acolo, cu ochiul țintuit?
 Ce v-a-mpietrit așa-n lumina șargă?
 FAUST: Nu vezi un cîine negru pe miriști cum aleargă?
 WAGNER: Îl văd: n-am dat atenție prea mare.
 FAUST: Observă-l bine! după tine, ce-i?
 WAGNER: Un pudel care, ca de obicei,
 Adulmecă o urmă oarecare.
 FAUST: Nu vezi cum, dîndu-ne mereu ocoale,
 S-apropie de noi, treptat-treptat?
 Și nu mă-nșel: în urma lui pe cale
 1155 Plutește-un sfredel de văpăi, ciudat.
 WAGNER: E doar un pudel negru. Geana serii
 Vă iscă amăgiri ale vederii.
 FAUST: Parc-ar trasa vrăjite spirale, dinadins,
 Ca să ne țintuiască picioarele, păgînul.
 WAGNER: Îl văd sărind nesigur și temător, surprins
 Că vede doi necunoscuți, și nu stăpînul.
 FAUST: Nu vezi cum scade cercul? Acuma-i lîngă noi!
 WAGNER: Vedeți: e numai cîine, nu strigoi.
 Ezită, mîrîie, și dă din coadă.
 1165 Stă locului, ca orice javră cam neroadă.
 FAUST: Hai, vii cu noi acasă? Fă frumos!
 WAGNER: Zburdalnic pudel, și cam caraghios.
 Stă și așteaptă, dacă te oprești;
 Se-nalță-n două labe, de-i vorbești;
 1170 De scapi ceva din mîină, el apucă;
 Arunci bastonu-n apă? S-aruncă să-l aducă

FAUST: Da, ai dreptate: nu-i nici un miraj.
De duh, nici vorbă. Totul e dresaj.
WAGNER: Un cîine bine educat are puțința
1175 De-a cîștiga chiar înțeleptului bunăvoința.
Da, merită favoarea ta, e clar,
El, al studenților inteligent școlar.

Intră pe poarta orașului.

ODALA DE STUDIU

FAUST, *intrînd cu cîinele după el:*

Întors din cîmp și lunca trează,
Pe care neguri se depun,
1180 De-o sfîntă, bănuită groază
Mi-e parcă sufletul mai bun.
Vechi patimi prind să ațipească
Și iureșe barbare pier;
O, simt iubirea omenească,
1185 Și simt iubirea cea din cer.

Alină-te, cîine! și nu da tîrcoale!
Dar ce-mi tot aduimeci acolo, pe prag?
Jos, lîngă sobă, ca să-ți fie moale,
Chiar perna mea ți-aștern cu drag.
1190 Afară ne-ai distrat puțin pe drum
Tot alergînd și dînd tîrcoale strașnic;
De-accea te voi îngriji acum
Ca pe un musafir dorit și pașnic.

Ah! cînd în strîmta mea chilie
1195 Văd iar un muc de lampă blînd,
Deodată inima se știe
Pe sine, parcă luminînd.
Rațiunea-și naltă iarăși glasul,
Speranțe-nmuguresc ușor!
1200 La rîul vieții-ai vrea cu pasul
S-ajungi, la marele izvor!

Cîine, să taci! Lîngă sunete sfinte,
Cum cele ce-mi bîntuie sufletu-ntreg,
Nu-i loc pentru zvon de-animal, ține minte!

1205 Noi știm că cei proști au nărav să bîrfească
Ce nu înțeleg;
Frumosul și binele, ce de-obicei
Le-ntrece măsura, îi face să pufnească;
Vrea cîinele să nîrîie și el, ca ei?

1210 Dar iată că din ceea ce mă mulțumea
Nimic nu mai mustește-n ființa mea.
De ce să sece-atît de repede izvorul,
Și iar și iară să-i duc dorul?
A îndurat destule pieptul meu.

1215 Dar poate că ne-așteaptă altă zestre:
Să prețuim splendorile supratereștre,
Să năzuim spre revelație mereu,
Ce nicăieri n-apare mai demn și mai ardent
Decît în Noul Testament.

1220 Azi textul cel de bază mă invită
Să iau în mîină cu cînstît avînt
Originalul sfînt,
Spre-a-l tîlmăci-n germana mea iubită.

Deschide un volum și se apucă de lucru.

Stă scris: „La început era C u v î n t u l !”
1225 M-am și oprit! Cum să-mi reiau avîntul?
Atîta cîinste nu pot C u v î n t u l u i s-aduc;
Va trebui în alt fel să traduc
Dacă-mi va da iar Spiritul scînteia.
Stă scris: La început era I d e e a.

1230 Dar cumpănește bine primul rînd,
Condeiu să-și strunească încheierea!
I d e e a face tot ce e, lucrînd?
Ar trebui: La început era P u t e r e a!
Ci-n timp ce scriu, ceva mă-ndeamnă să amîn:

1235 Nu, nici la asta nu pot să rămîn.
Dar Spiritul îmi dă povața, dreapta;
La început — scriu sigur — era F a p t a!

De vrei tu, cîine, să-mpărțim odaia,
Mai lasă hărmălaia:

1240 Nici urlet, nici lătrat!
E mult prea greu de suportat
Asemenea tovărășie gălăgioasă.

- Unul din noi va trebui să iasă,
 Și cît mai repede, din casă.
- 1245 Nu-mi place să fiu aspru cu musafirii mei,
 Dar ușa-e deschisă, și poți să pleci cînd vrei. —
 Dar ce mi-e dat să văd? E, oare,
 Firească-o astfel de-ntîmplare?
 E doar iluzie? sau realitate?
- 1250 Cîinele meu se face lung și gros!
 Și se ridică — atît de fioros!
 Tu numai cîine nu mai ești, fîrtate!
 Ce mai stăfie-n casă-adăposteam!
 Apare-acum ca un hipopotam,
- 1255 Cu colți îngrozitori, cu ochi de pară,
 Oho! te știu prea bine, fiară!
 Pentru-o prăsilă semi-infernală
 Cheia lui Solomon e ideală.

SPIRITE *pe coridor:*

- 1260 Înlăuntru-i unu-n laț!
 Stați afară! nu intrați!
 Ca-n capcană jos la vad,
 Sare-un vechi vulpoi din iad.
 Însă fiți atenți! Agale,
 Sus și jos,
- 1265 Să-i dați tîrcoale,
 Și-o să scape nendoios.
 Ca folos să vadă,
 Nu-l lăsați să șadă!
 Căci la toți din veac
- 1270 Ne-a făcut pe plac.

FAUST: Întîi, spre-a ști ce-am prins în mrajă,
 Îmi trebuie a Celor-patru vrajă:

- Salamandra să ardă,
 Ondina să rotească,
- 1275 Silfida să se piardă,
 Coboltul ostenească.

Dacă nu știi
 Nimic de stihii,
 De puterile lor

1280 Din interior,
Maestru poți fi tu, —
Dar peste spirite, nu.

Dispari în pară,
Salamandră!

1285 Scurge-te-n șoaptă ușoară,
Ondină!
Strălucește-n lumină,
Silfidă!
Pe casnic ajutor fii pus,

1290 *Incubus, incubus!*
Treci în față, totul să se-nchidă!

Nici unul, din cei patru, nu-i
În corpul lui.
Stă liniștit, rînjind ca o fiară;
1295 Încă nu l-am atins ca să-l doară.
Aștepți cu alt descîntec
Mai tare, să te spintec?

Ești, băiete, răsad
Dezertor de la iad?
1300 Privește-atunci bine
Semnul la care se apleacă
Întunecatele jivine!

Aha! ți se zbîrlește păru-o leacă.

Ființă infamă, ce ești!
1305 Cutezi să-l citești?
E-al Celui-fără-izvor,
Inexprimatul,
Prin toate-cerurile-curgător,
Pe-nedrept-sulițatul?

1310 În dosul sobei, descîntat,
Ca elefantul s-a umflat,
Întregul spațiu să-l cuprindă,
Și ca o ceață s-a prelins.
Să nu te-nalți spre grindă!

1315 Sub tălpile maestrului să zaci întins!
Tu vezi că nu zadarnic ameninț:
Te pîrjolesc cu sfinte limbi fierbinți!
Nu aștepta să vină
Între-arzînda lumină!

1320 Nu aștepta să-ți dovedesc
Supremul meu talent vrăjitoresc!

MEFISTO *În timp ce negura se împrăștie, apare dîndărătul sobei,
îmbrăcat ca un scolast rătăcitor.*

Ce-atîta larmă? Porunciți, și vă slujesc.

FAUST: Iată și miezul cîinelui, adevărat!

A, un scolast rătăcitor? Mă umflă rîsul de-așa caz.

MEFISTO: Prea-învățate Domn, v-am salutat!
O, m-ați făcut s-asud cam zdravăn azi.

FAUST: Cum te numești?

MEFISTO: Măruntă întrebare,

A celui care rîde de cuvînt,

Și, dincolo de aparențe-nșelătoare,

1330 Adîncilor esențe le-acordă crezămînt.

FAUST: De obicei, în joasa voastră lume
Esența se citește chiar în nume!
Doar nu degeaba vi se spune în popor
Cel-care-minte, Zeu al muștelor, Corupător.

1335 Deci, cine ești?

MEFISTO: O parte-a puterii care, vrînd
Să facă Răul, face doar Binele oricînd.

FAUST: Ce ghicitoare! Cine s-o-nțeleagă?

MEFISTO: Sînt spiritul ce-ntotdeauna neagă!
Și nu-n zadar: căci toate cîte sînt

1340 Născute, vor pieri, pe drept cuvînt.
Să nu fi fost nimic, era mai bine.
Așa că tot ce voi numiți mereu
Păcat, Distrugere, deci Răul, ține
De însuși clementul meu.

FAUST: Îți spui o parte, însă îmi stai întreg nainte?

MEFISTO: Ca adevăr modest te rog s-o ici.

În timp ce omul, microcosmos fără minte,
Se crede un întreg, de obicei, —
Eu parte-a părții-s, care-a fost totul la-nceput.

- 1350 O parte-a beznei, care lumina și-a născut,
Lumina mîndră, care maternei Nopti ar vrea
Azi rangul nalt și spațiul din jur să i le ia.
Dar nu va reuși, oricît s-ar zbate,
E prea adînc legată de corpurile toate:
- 1355 Din corpuri iese, corpuri în frumusețe-mbracă,
Oricare corp o-mpiedică în drum;
Prea mult, sper eu, nu va dura oricum,
Cu corpurile-odată-n ruină o să treacă.
- FAUST: Acum descopăr nobila-ți chemare!
- 1360 Cum tu nu poți în mare să nimicești nimic,
Încerci de data-aceasta-n mic.
- MEFISTO: Da, recunosc, isprava nu-i prea mare.
Tot ce Nimicului îi stă-mpotrivă,
Acest mic spîrc de lume repulsivă,
- 1365 Oricîte-n contra ei am întreprins,
Rămîne-n fața mea de neatîns
Cu valuri, uragane, cutremure și foc —
Pămînt și mare, calme, stau pe loc!
Cît despre om și fiare, răsadul blestemat,
- 1370 Oricît aş vrea să-i vatăm, ei tot scapă:
Pe cîți de-a lungul vremii nu i-am băgat în groapă!
Dar zilnic un nou sînge pornește-mprospătat.
Și-o ține-așa, că-ți vine să-nnebunești, nu alta!
Pămîntul, zările și balta
- 1375 Sunt pline de semințe care irump mereu
În umed, în uscat, în cald, în rece!
De n-aș avea-n văpaie lăcaș pentru-a petrece,
N-aș mai găsi niciunde-un colț al meu.
- FAUST: Deci forței vii care creează,
- 1380 Salubră-n veci, tu îi opui,
Un rece pumn de drac, ce se-nceștează
Degeaba-n perfidia lui!
Trebuie să-ncepi cu altceva
Tu, straniu fiu, născut din Haos!
- MEFISTO: De fapt, vom medita cîndva,
Poate-ntr-o clipă de repaos!
Și-acum, am voie să mă-ndepărtez?
- FAUST: Nu văd de ce mă-ntrebi aceasta.
Acuma te cam descifrez,
- 1390 Mai vino, dacă ți-a plăcut.
Acolo-i ușa, dincolo fereastră,
Iar hornul ți-este bine cunoscut.

MEFISTO: S-o spun? Pentru-a putea să mă retrag,
Există-un hic, de care nu-ți dai seama:

1395 E semnul magic desenat pe prag —

FAUST: Cum, te reține pentagrama?
Atunci, răspunde-mi, fiu de iad:
Cînd ai intrat, pe unde-ți făcuși vad?
Se poate înșela un duh ca tine?

MEFISTO: Priviți: nu-i desenat cum se cuvine:
Un unghi, cel din afară, e nițel
Întredeschis, așa precum se vede.

FAUST: Hazardul potrivește ce n-ai crede!
Ești prizonierul meu, de nu mă-nșel?

1405 O minunată reușită-ntîmplătoare!

MEFISTO: N-a fost atent, sărmanul cîine, la intrare!
Acuma însă treaba s-a schimbat:
Căci diavolul e-n casă sechestrat.

FAUST: De ce nu ieși afară, pe fereastră?

MEFISTO: Strigoi și draci, e-o lege-n tagma noastră:
Ei trebuie să iasă pe unde au intrat.
Alegerii, i-e sclav cel care-alege.

FAUST: Așadar, chiar în iad există lege.
Găsesc că-i bine; s-ar putea-neheia

1415 Cu voi un pact solid, o legătură?

MEFISTO: Ce-odată s-a promis, ți se va da
Pînă la cea din urmă picătură.
Dar o să mai vorbim curînd; socot
Că nu se poate rezolva în pripă.

1420 Acuma însă vă implor, cît pot,
Să mă lăsați să plec neapărat.

FAUST: Așteaptă, mai întîrzie o clipă;
Mi-ai dat o veste ce m-a bucurat!

MEFISTO: Acum lăsați-mă să plec în pace;

1425 Mă-ntore curînd, și-o să mă-ntrebi ce-ți place.

FAUST: Nu eu sunt cel ce cursa ți-a întins,
Tu singur ai intrat în ea ascară.
Cine l-a prins pe diavol, să-l țină bine strîns:
Că n-o să-l mai înșface curînd a doua oară.

MEFISTO: Dacă ți-ar place, iată: aș putea
Să mai rămîn, ca să-mpărțim răstimpul;
Dar cu condiția de-a umple timpul
Cu ceea ce-i mai nalt în arta mea.

FAUST: Sunt bucuros să văd ce poți, arată.

1435 Dar vreau distracție adevărată!

MEFISTO: Amice, simțurile tale vor
Avea-ntr-un ccas, spre desfătarea lor,
Cît într-o-ntreagă viață nesărată.
Căci tot ce spiritele blînde cîntă,

1440 Imaginile dulci, care te-ncîntă,
Nu sunt un simplu joc vrăjitoresc.
Chiar și mirosul o să se desfete,
Iar cerul gurii tale-o să se-mbete,
În timp ce noi simțiri te cotropesc.

1445 Nu-mi trebuie pregătire pentru joc:
Suntem cu toții-aici, porniți pe loc!

SPIRITELE:

Piară, dispară

Bolțile negre!

Ars de integre

1450

Farmece-apară

Viul eter!

Prea-ntunecații

Nori să destrame!

Stele ca scame,

1455

Sori plini de grații

Ardă pe cer.

Spîta cerească

În frumusețe

Să se răsfețe

1460

Limpede-n zbor;

Doruri hrănească

Urmele lor;

Haine de fluturi

Cad, așternuturi,

Peste ținuturi,

Bolți de verdeață

Unde, uniții

Pentru o viață,

Îndrăgostiții,

1470

Schimbă săruturi.

Boltă de boltă!

Vrejuri în muguri!

Sfîntă recoltă,

Boaba de struguri

1475 Spartă-i în tease;
 Vinuri, pîraie
 Roșii, se nasc;
 Curg în văpaie
 De prea-curate
 1480 Mari nestemate,
 Sus, pe-nălțime-n
 Iezere tieze,
 Cu limpezime
 Să-ndestuleze
 1485 Blînde coline.
 Dulci păsăreturi
 Suie spre soare,
 Cîntă-n desfături,
 Zboară spre line
 1490 Insule care
 Joacă pe valuri;
 Chiote lungi,
 Coruri pe dealuri,
 Hore pe lunci
 1495 Scapără toate
 În libertate.
 Unele-n goluri
 Suie să scape,
 Altele-n stoluri
 1500 Trec peste ape:
 Toate spre viață,
 Toate spre stele
 Ca o măreață
 Zare-n inele
 1505 Plină de har.

MEFISTO: A adormit! atît de bine fermecîndu-l
 Răsună corul vostru aerian, plăpîndul!
 Vă mulțumesc pentru concertul rar.
 Tu nu ești încă-n stare să-l ții pe dracu-n laț!
 1510 Cu dulci năluci de vis să-l desfățați,
 În amăgire scufundați-l ca-n ocean!
 Dar pentru semnul de pe prag să-mi căutați
 Un dințișor de șobolan.
 Nu-mi trebuie descîntece prea multe,

1515 E unul chiar aici, și-o să m-asculte.

Stăpînul peste șoareci și guzgani,
Muște și ploșniți, pureci și brotani,
Îți poruncește să te-nfățișezi
Spre-a roade pragul care-l vezi,
1520 Să fie uns
Ca de ulei — Ai și ajuns!
La treabă, iute! Unghiul, ce mă ține,
Se află chiar pe dungă, roade-l bine.
O mușcătură încă, și gata: vraja piere. —
1525 Acum, vis dulce, Faust, și — la revedere!

FAUST *trezindu-se*:

Deci încă-o dată mi-a venit de hac?
Din tot tărîmu-acesta de duhuri nu-mi rămîne
Decît minciuna unui vis cu drac
Și adevărul că-am scăpat un cîine?

ODAIA DE STUDIU

Faust, Mefisto

FAUST: Aud bătaie. Intră! Ah, cine-mi strică iară
Odihna?

MEFISTO: Eu sunt.

FAUST: Intră!

MEFISTO: Nu, spune-a treia oară!

FAUST: Hai, intră-atunci!

MEFISTO: Așa m-ai cucerit!

Eu sper să ne-nțelegem bine;
Căci ca să scot trăsnaile din tine
1535 Aici ca tînăr nobil am venit:
Cu haină-n tiv de aur, purpurie,
Cu pană de cocoș la pălărie,
Cu o mantie scurtă din atlas
Și-o lungă, ascuțită spadă —
1540 Și-ți dau un singur sfat: de azi
La fel să te îmbraci pe stradă,
Ca liber, fără griji, să-nveți
Ce-nseamnă rostu-acestei vieți.

FAUST: În orice haină-aș fi, de suferinți

1545 În strîmta-mi viață n-am să scap deloc.
Sunt prea bătrîn, ca numai să mă joc,

Prea tânăr, ca să nu mai am dorinți.
 Iar lumea-n jur, ce bucurii mi-anunță?
 Renunță! Trebuie să renunți! Renunță!
 1550 Acesta-i vechiul cîntecel netot
 Ce picură-n urechca tuturoră,
 Pe care, cît e viața, tot
 Mai răgușit ni-l bate ora.
 Cu groază sar din pat în zori de zi,
 1555 Și lacrima mă podidește-ntruna
 Știind că ziua nu-mi va împlini
 Nici u n a din dorințe, dar nici u n a!
 Chiar și presimțul unei bucurii
 Se freacă cîrcotaș de toți pereții;
 1560 Creația mea se-mpiedică de mii
 De farse zilnice ale vieții.
 Nici chiar la ceasul nopții nu mai scap,
 Nici în culcuș, de panică și spaimă:
 Cumplite vise-mi bîntuie prin cap,
 1565 Iar gura mea ciudate vorbe-ngaimă.
 Iar Dumnezeu, ce-mi locuiește-n piept,
 Doar scurmă-adînc în mine și mă-nfioară;
 Deși-i stăpîn pe forța mea, aștept
 Zadarnic să mi-o-ndrepte în afară.
 1570 Și astfel existența mi-e povară,
 Doar moarte vreau, de viață sînt scîrbit.
 MEFISTO: Și totuși moartea nu e un oaspete dorit.
 FAUST: O, fericit e cel ce-și prinde-n plete
 Al bătăliei laur sîngeros,
 1575 Cel care după-un dans vijelios
 Îl află-apoi în patul unei fete!
 Ah, dacă nalta forță a duhului cel viu
 M-ar fi făcut, în crudul extaz, să nu mai fiu!
 MEFISTO: Și totuși cineva n-a fost în stare
 1580 Să soarbă, noaptea, suculele cafeniu!
 FAUST: Plăcerea ta-i să spionezi, se pare.
 MEFISTO: Nu sunt atoateștiutor; dar multe știu.
 FAUST: Dacă din îngrozita mea bulboană
 M-a smuls un cunoscut și gingaș ton,
 1585 Și-un rost din a prunciei simțire diafană
 M-a amăgit cu-al vremii preafericite zvon, —
 Blestem acum acele false haruri
 De dulci ademeneli și năluciri,
 Tot ce-n această peșteră de-amaruri

- 1590 Ne-nlănțuie-n vrăjite lingușiri!
 Blestem întâi înaltul nimb pe care
 Și-l pune spiritul cu propriu-i braț!
 Blestem pe aparența orbitoare
 Care ne prinde simțurile-n laț!
- 1595 Blestem pe vis, pe jalnica-i urzeală,
 Pe-al gloriei și faimei vicleșug!
 Blestem pe tot ce, ispitind, ne-nșeală
 Ca prunci, averi, femeie, slugi și plug!
 Mamona fie blestemat, că-așterne
- 1600 Comori, spre-a ne convinge să-ndrăznim,
 Și că ne-oferă molicioase perne
 Pe care-n desfătări să trîndăvim!
 Blestem licoarea cea din struguri strînsă!
 Blestem pe-al dragostei favor suprem!
- 1605 Blestem speranța! Și credința! Însă
 Întîi de tot răbdarea o blestem!

CORUL SPIRITELOR *nevăzut:*

- Vai! vai!
 Cum ai distrus
 Cu pumnul greu
- 1610 Frumusețe de lume;
 În țandări s-a dus!
 De-un semizeu lovită!
 Noi strîngem
 Molozu-n neant, și ruina;
- 1615 Și plîngem
 Frumusețea strivită.
 Tu, mai semeț
 Ca toți cîți născut-a țărîna,
 Înaltă-o iară
- 1620 Mult mai măreț!
 În pieptul tău zidește-o viori!
 Pornește apoi
 O nouă
 Viață de rouă,
- 1625 Și-n zarea clară
 Cîntece noi!

MEFISTO: Aceștia-s cei mai mititei
 Dintre ai mei.
 Ascultă-le povața, cînd te-ndreaptă

1630 Către plăceri și faptă!
 Din reci însingurări,
 Unde seve și simțiri se usucă,
 Departe, spre alte zări,
 Ar vrea să te ducă.

1635 Dar nu te mai juca de-a suferința,
 Ce-ți rupe viața vulturește-n dinți.
 Chiar cea mai rea tovarășie-ți dă putința
 Om între oameni să te simți.
 Dar asta nu înseamnă să alegi

1640 Cărarea vulgului și să-i ții hangul.
 Eu nu printre cei mari am rangul;
 Dar, dacă vrei de mine să te legi,
 Viața-mpreună s-o luăm în piept,
 Eu, unul, bucuros accept

1645 Să fiu al tău, de-ndată.
 Tovarăș cu tine mă fac,
 Iar dacă îți voi fi pe plac,
 Supusul tău sunt, sluga devotată.

FAUST: Iar eu, în schimb, cu ce să te asist?
 MEFISTO: Ai încă timp destul, nu te grăbesc.

FAUST: Nu, diavolul este un egoist:
 Nu face el de dragul părintelui cerese
 Servicii care altuia îi folosesc.

. Hai să jucăm cu cărțile pe masă!

1655 Căci slugi ca tine-aduc urgia-n casă.

MEFISTO: Mă leg să-ți fiu a i c i în slujbă ție,
 La semnul tău să sar grăbit, fidel.
 Iar când ajungem d i n c o l o, tu mie
 Va trebui să-mi fii atunci la fel.

FAUST: Cu Dincolo nu-mi chinuiesc eu țeasta,
 Să faci întâi în țândări lumea-aceasta,
 Și-apară-n urmă-i altele mai noi.
 Acest pământ îmi bucură ființa,
 Aiei îmi port sub soare suferința,

1665 Întâi să scap de ele mi-e dorința,
 Și-ntîmple-se orice apoi.
 Nimic din mine nu mai vrea să știe
 Că tot iubiri și ură domni-vor nentrerupt,
 Că-n viitor pe-acele tărîmuri or să fie

1670 Tot un Deasupra sau un Dedesubt.

MEFISTO: Dacă-i pe-așa, asumă-ți îndrăzneala.
 Semnează! dacă facem învoiala,

O să-mi admiri talentul nentrecur:
 Îți dau ce nici un om n-a mai văzut.

FAUST: Ce vrei să-mi dai, biet drac? A fost încalte
 Vreun duh uman, în rosturile-i nalte,
 Cândva, de cei ca tine înțeles?
 Ai hrană ce nu satură? Mi-ai dres
 Un aur roșu ce dispare-ades

1680 Din mînă, ca argintul, lunecînd?
 Un joc, la care nu cîștigi nicicînd?
 O fată care, cînd la piept o țin,
 I-a și zvîrlit vecinului ocheade?
 Al gloriei frumos fior divin

1685 Ce fulgerînd ca meteorul scade?
 Dă-mi fructul, încă crud, ce-a putrezit,
 Și pomul care zi de zi-nfrunzește!

MEFISTO: E-o sarcină ce nu mă îngrozește,
 Cu-asemenea comori vei fi servit!

1690 Dar cred, amice, că puțină tihnă
 Ne-ar prinde bine; ce zici de-un ospăț?

FAUST: De-oi sta tihnit pe patul de odihnă,
 Acela fie-mi ultimul răsfăț!
 De-o să mă minți cîndva prin lingușire

1695 Pe plac eu mie însumi să-mi pot fi,
 De-o să mă-nșeli cu bunuri peste fire,
 Aceea fie ultima mea zi!
 Primești pariul?

MEFISTO: Palma!

FAUST: Bate-aci!

Dacă voi zice clipei repezi:

1700 Frumoasă ești! nu trece-n zbor!
 În fiare-atunci poți să mă lepezi,
 Atunci m-aș bucura să mor!
 Atunci al morții clopot bată,
 Atunci tu nu-mi mai ești supus,

1705 Și ceasul stea, și limba cadă,
 Iar timpul meu să fie-apus!

MEFISTO: Măsoară-ți vorbele! vom ține minte!

FAUST: Ai dreptu-acesta, și te-aprob.
 Nu sunt un om nechibzuit la minte:

1710 Odată ce m-am învoit, sunt rob:
 Al tău, al altuia, puțin îmi pasă.

MEFISTO: Atunci chiar azi, la doctorala masă,
 Ca slugă, plin de zel, o să mă ai.
 O clipă! — Viață, moarte, noi nu știm ce-o să iasă,
 1715 Doar două rînduri scrise-aș vrea să-mi dai.

FAUST: Pedantule! chiar vrei zapis adevărat?
 Nu știi ce este omul, și ce-i cuvîntul dat?
 Nu ți-e de-ajuns că vorba ce-am rostit
 De timpul meu de-a pururea dispune?
 1720 Nu curge lumca-n fluvii zglobii la nesfîrșit,
 Și-o să mă țină-n frîu o promisiune?
 Dar amăgirea-aceasta ni-e scrisă-n inimi: cine
 Din stăpînirea ei să scape-ar vrea?
 Ferice cel ce poartă credința pură-n sine,
 1725 Nicicînd o jertfă nu va regreta!
 Dar scrisa, iscălită și sigilată bine,
 E o stafie, toți se tem de ea.
 Cuvîntul moare încă-n pană,
 Pielea-i stăpînă, ceara-i suverană. —
 1730 Zi, duh al răului, ce-mi ceri tu mie?
 Bronz? Marmuri? Pergament? Hîrtie?
 Să scriu cu pană, daltă sau stilet?
 Alege, evantaiul e complet.

MEFISTO: Ce vorbe goale și sforăitoare!
 1735 Cum de le faci să ardă-atît de tare?
 Ajunge-un petic de hîrtic-ngust;
 Ai să te iscălești cu-un strop de sînge.

FAUST: Dacă-i destul spre-a te convinge,
 Accept această farsă de prost gust.

MEFISTO: Ei, sîngele-i un suc cu totu-aparte.

FAUST: Mă țin de legămînt, fii liniștit.
 Puterea năzuinței mai departe,
 Aceasta este ceea ce promit.
 Da, m-am ținut la mult prea mare preț,
 1745 Abia nivelul tău îmi dă măsura.
 Înaltul duh mi-a arătat dispreț,
 În fața mea s-a zăvorît Natura.
 Al cugetării mele fir e rupt,
 Mi-e scîrbă din științe să mă-nfrupt.

1750 Hai, deci, să-mi potolesc în senzuale
 Adîncuri patimile ca de foc!
 Din ale vrăjilor virgine poale
 Minunea, pregătită, s-o dezghioc!
 Beția timpului, ca valul mării,

- 1755 Mă-arunce-n valvîrtejul întîmplării!
Amestece-se chinul și plăcerea,
Succesul și căderea,
Cum vor, — una prin alta să mi-o stîmpăr:
Omul se-afirmă doar prin neastîmpăr.
- MEFISTO: Sfîrșit și graniți nu te vor reține.
Și dacă-n dorințe vei fi fără saț,
Sau jindui ceva ca din zbor să înhați,
Îți zic doar atîta: Să-ți fie de bine!
Întinde mîna, deci, și ample-ți torbal!
- FAUST: Ascultă-mă: nu de plăceri e vorba!
Vîrtejului mă dăruî, și poltei durceroase,
Tristeții-nviorătoare, și urii amoroase.
Iar pieptul, de științe vindecat,
De-acuma nici un chin să nu-și refuze;
- 1770 Și tot ce omenirii i-a fost dat,
Să guste-n mine dornicele-mi buze,
În duh spre-nalt și-adîncuri să cutez,
Durerea omenirii să cînte vastă-n mine,
Cît sinele ei fie-mi lărgit îngustul sine
- 1775 Și, ea și ea, la urmă să raufragiez!
- MEFISTO: Mă crede, de milenii să frămînt
Această hrană dură mă consacru,
Că n-a fost om, din leagăn la mormînt,
Să-i digereze aluatul acru!
- 1780 O, crede-mă: doar pentru-un Dumnezeu
Au fost făcute-acestea toate!
El stă-n splendoarea lui mereu,
Pe noi ne ține-n bezne scufundate,
Iar vouă nopți și zile v-au fost date.
- FAUST: Eu, însă, vreau!
- MEFISTO: Îmi pare foarte bine!
Un lucru doar mă-mpunge ca un ghimp:
Răgazu-i scurt, iar arta cere timp.
Ți-ar trebui învățătură, după mine.
Găsește-ți un poet, să te-nsoțească,
- 1790 Să-și vînture, viteazul, gîndirile aprinse,
Și calități din cele mai distinse
Pe alba-ți frunte să îngrămădească:
Curaj de leu, nestins,
A cerbului mișcare vie,
- 1795 Italic sînge-n foc incins
Și nordică statornicie.

Să dibuie secretul cum să-ți dea,
 Și viclenii, și generozitate,
 Și după plan cu patimi de tânăr, înfocate,
 1800 Să scoată-apoi din tine-un îndrăgostit sadea.
 Un om de felu-acesta-mi convine de minune,
 Și Domnul Microcosmos, zău! i-aș spune.

FAUST: Dar ce-aș fi eu, pe scara făpturilor lumești,
 De n-aș răpi coroana omenirii,
 1805 Spre care jindui din adâncul firii?

MEFISTO: La urma urmei — ești ceea ce ești.
 Peruci buclate-n cap de-ți vei înfige,
 Sau de te-i cocoța pe catalige,
 Ai să rămâi mereu ceea ce ești.

FAUST: Da, simt acum c-am adunat prostește
 Comoara spiritului tuturor!
 Pînă la urmă văd că nu-mi țîșnește
 Nici o putere din interior;
 Nu sunt cu-un fir de păr mai nalt și, iată,
 1815 Nemărginirea nu mi-e-nvecinată.

MEFISTO: Stimate domn, tu vezi aceste lucruri
 Așa cum se și văd de obicei;
 Dar trebuie s-o-ntoarcem din condei,
 Cît poți încă de viață să te bucuri.

1820 La naiba! se-nțelege, mîini, picioare,
 Și cap, și c..., toate-ți aparțin;
 Dar cele care-mi sunt spre desfătare,
 Sunt, oare, ale mele mai puțin?
 Cînd pot să-mi cumpăr șase armăsari,

1825 Puterile din ei nu-s ale mele?
 Alerg grozav, parc-aș avea, prin ele,
 Două duzini de glezne lungi și tari.
 Curaj, atunci! De ce să te consume
 Ideile? Apuc-o drept spre lume!

1830 Îți spun: cînd meditează, un flăcău
 E ca un bou pe-o pajiște uscată,
 Pe care-l mîină-n cerc un spirit rău,
 În timp ce-alături iarba-i minunată.

FAUST: Cu ce începem, deci?

MEFISTO: O luăm din loc.

1835 Ce spațiu de tortură! Mă sufoc!
 Mă-ntreb, ce viață-i asta? Cum îți vine
 Să-ți plictisești studenții, și pe tine?

E-o treabă bună pentru colegul Burdihaie!
De ce te-ai chinui să treieri paie?

1840 Mai-binele, atît cît poți să-l știi,
Oricum nu e de spus unor copii.
Pe unu-l și aud pe coridor.

FAUST: Să-l văd acum nu-mi este cu putință.

MEFISTO: Bietul băiat e plin de stăruință.

1845 Un pic de consolare-i sunt dator.
Dă-mi repede scufia ta, halatul!
Cu mască, am să-arăt încîntător.

Se travestește.

În plasa minții mele să vic-acum băiatul!
Mai mult de-un sfert de ceas nu-l țin oricum;

1850 Tu, între timp, fii gata de minunatul drum!

Faust iese.

MEFISTO în lunga haină a lui Faust:

Da, scuipă pe Știință și Rațiune,
Pe nalta forță-a omeneștii minți;
Părintelui minciunii te supune.
Cu vrăji și cu iluzii să te minți,

1855 Și-al meu, fără condiții, ai să fii! —
Lui, spirit i-a fost hărăzit de soartă,
Ce, nesupus, mereu nainte-l poartă,
Și-ale cărui porniri, mult prea zglobii,
Întrec teluricele bucurii.

1860 Prin viața furioasă-l voi abate,
Prin stearpa lipsă de însemnătate,
Să jinduie, să geamă, să se frîngă,
Iar nesfîrșita-i nesațietate
Mîncări și băuturi să nu i-o stingă,

1865 Și-un strop de-nviorare să n-atingă:
Chiar dacă diavolului nu s-ar fi vîndut,
El orișicum tot ar fi fost pierdut!

Între un Student

STUDENTUL: Sunt nou sosit aici, și din
Convingere nestrămutată vin

1870 Să văd și să cunosc un om pe care
Îl țin cu toții-n stimă foarte mare.

MEFISTO: Un compliment este plăcut s-asculți.
Vedeți aici un om ca alții mulți.

Ați mai cerut și altora vreun sfat?

STUDENTUL: Mi l-aș dori, de Dumneavoastră dat!
Plin de speranță am pornit, și sînt
Cu gologani puțini, dar plin de-avînt;
Cu greu s-a despărțit de mine muma;
Aș vrea să-nvăț ceva util acuma.

MEFISTO: Aici sunteți în locul cel mai bun.

STUDENTUL: Eu n-aș rămîne, sincer să vă spun;
Peretii goi și sălile posace,
Nimic din ce-am văzut aici nu-mi place.
E-un spațiu foarte strîmt, sărac,
1885 Nu vezi nici iarbă, nici copac;
În aule, pe bancă, mă tîmpesc:
Nu văd, n-aud și nu gîndesc.

MEFISTO: Vin toate, însă cu obișnuința.
Nici pruncul, la-nceput, nu-i bucuros
1890 De sînul mamei; dar curînd, voios,
Să se hrănească își va da silința;
La fel, mai dornic, vă veți îmbulzi
La sîinii-nțelepciunii, zi de zi.

STUDENTUL: De gîtul ei sunt gata să m-agăț!
1895 Spuneți-mi însă: cum și ce să-nvăț?

MEFISTO: Să fie totul clar și pe-nțeleș;
Întîi, o facultate, v-ați ales?

STUDENTUL: Aș vrea s-ajung la mare-nvățătură:
Să cercetez pămîntu-n lung și-n lat,
1900 Precum și cerul înstelat,
Științele, și tot ce e-n Natură.

MEFISTO: Sunteți pe drumul bun; dar și măsură
Se cere, ca să nu fiți dispersat.

STUDENTUL: Cu trup și suflet vreau să mă dedic;
1905 Dar, negreșit, n-aș rezista plăcerii
De-a mă distra și-a hoinări un pic
Măcar duminica, în timpul verii.

MEFISTO: Da, să poftiți, căci este scurt răstimpul!
Dar ordinea recuperează timpul.

1910 Prietene, te-aș îndrepta oricum
Întîi către Collegium Logicum.
Acolo spiritul este dresat,
În cizme spaniole îndesat,
Ca să străbați cărarea, spre Știință

- 1915 Prin furișări, cu multă chibzuință,
Spre-a nu te rătăci umblînd haihui
Pe drumurile nimănui.
Apoi o să înveți, dar nu deodată,
Că tot ce faci firese dintr-o bucată,
- 1920 De pildă, cînd mănînci sau bei,
Este compus din una! două! trei!
Căci fabrica gîndirii, e știut,
Lucrează ca războiul de țesut:
Tălpigul, s i n g u r, mii de ițe-agită,
- 1925 Suveica fuge-n sus și jos ușor,
Curg nevăzute firele în zbor,
Și mii de noduri ies dintr-o lovită.
Iar filozofu-apoi îți spune clar
Că, negreșit, așa e necesar:
- 1930 Cum e întîiul, este și al doilea,
Al patrulea-i așijderea cu-al treilea,
Căci, primul și al doilea de n-ar fi,
Al treilea și al patrulea-ar lipsi.
Studentii laudă-acestea foarte bine,
- 1935 Dar țesător nici unul nu devine.
Cel ce studiază și descrie ființa vie, vrea
Întîi s-alunge spiritul din ea;
Și iată-l: ține părțile în mînă,
Dar vai! lipsește duhul ce le-mbină.
- 1940 *Encheiresin naturae*, se spune în Chimie;
De sine-și rîde, însă cum — nu știe.
- STUDENTUL: Nu cred că vă-nțeleg chiar pe deplin.
MEFISTO: Nu e nimic, cu timpul toate vin,
Odată ce deprindeți rezumarea
- 1945 Și-n modul cuvenit clasificarea.
- STUDENTUL: Dar toate-acestea-n mintea mea încap?
Parcă mi-ar hurui o moară-n cap.
- MEFISTO: La urmă, dar ca toate mai nainte,
La Metafizică să luați aminte!
- 1950 Ajungeți astfel s-adînciți taman
Ce nu intră în creierul uman!
Dar, intră sau nu intră, orișicînd
Avem în slujbă-un minunat cuvînt.
O jumătate de-an vă veți supune
- 1955 În totul rînduiei celei bune:
Cinci ore — cursuri, zi de zi la fel;

Să fiți prezent la primul clopoțel!
Încă din vreme, pregătit să stați
Cu paragrafii bine studiați,

1960 Spre-a controla apoi e-ați spus precis
Dar nu mai mult decât e-n carte scris!
Și totuși, să notați orice cuvânt,
Parcă v-ar fi dictat de Duhul Sfânt!

STUDENTUL: Mi-ați spus o dată, și mi-ajunge ca să

1965 Fiu sigur că-o să-mi fie de folos!
Ce scrie, negru pe-alb, e luminos,
Și poți să-l duci cu-ncredere acasă.

MEFISTO: Da, însă-o facultate să v-alegeți!

STUDENTUL: Nu prea m-atrage Dreptul, mă-nțelegeți?

MEFISTO: Nici n-aș putea să vă găsesc vreo vină,
Doar știu cât face-această disciplină.
Se moștenesc prescripții, legislații,
Asemeni unei boli ce n-are leac,
Se târzie așa, prin generații,

1975 Schimbându-se mereu din veac în veac:
Rațiunea-n nebunie, iar fapta bună-n plagă!
Vai ție, dacă ești nepot apoi!
Iar dreptul, ce se naște-n pas cu noi,
Păcat! nicicând n-ajunge în cumpănă să tragă.

STUDENTUL: Astfel, aversiunea mi-o sporii.
Ferice-i, cel pe care-l instruiți!
Parcă-aș urma Teologia acum.

MEFISTO: Pe căi greșite n-aș vrea să vă-ndrum.
În ce privește-această disciplină,

1985 Pe-un drum greșit aluneci prea frecvent;
De-atât de mult venin ascuns e plină,
Că-i greu s-o iei ca un medicament.
Și-aici este mai bine de u n u l s-ascuți,
Pe vorba unui singur magistru să jurați.

1990 În totul, puneți baza pe cuvânt!
Intrați pe poarta-i sigură cu-avânt
În templul certitudinii de-a dreptul.

STUDENTUL: Dar sub cuvânt trebuie să stea conceptul.

MEFISTO: Da, bine, bine! nu vă spargeți pieptul.

1995 Conceptele? Păi, tocma-n lipsa lor,
Apare glonț cuvântul salvator.
Putem să ne-nfruntăm, având cuvinte,

Putem clădi cu ele un sistem,
Dintr-un cuvînt ne facem crez fierbinte,

2000 Dar să-i furăm o iota, nu putem.

STUDENTUL: Scuzați-mă, a mea e toată vina,
Dar sunt neștiutor la anii mei;
N-ați vrea să-mi spuneți cum e Medicina?
Un cuvîntel mărunt, dar cu temei.

2005 Trei ani înseamnă timp puțin,
Domeniul, Doamne, este vast și plin.
De-un simplu semn, dacă ai parte,
Te simți făcînd un pas spre mai departe.

MEFISTO, *pentru sine*:

Cu tonu-acesta sec nu prea mă-mpac;

2010 Ia, să revin la rolul meu de drac.

Tare.

Esența Medicinii s-o deslușești nu-i greu!
Cunoaște lumea mare și cea mică,
Și lasă-le apoi, la o adică,
Să se descurce cum dă Dumnezeu.

2015 Degeaba-n cercetare v-ați osteni aripa,
Învăță fiecare, cît poate, neapărat;
Dar cel care înșfacă clipa,
Acela este om adevărat.
Sunteți zidit destul de bine, văd;

2020 Nici îndrăzneala, parcă, nu lipsește;
Iar, dacă crezi în tine bărbătește,
Atunci și ceilalți din preajmă cred.
Cum trebuie condusă femeia, să-nvățați!
Căci veșnicul ei contrapunct

2025 De ah! și vai! se vindecă, dacă-l tratați
Exact într-un a n u m e punct!
S-o faceți doar decent și fără preget,
Și-atunci pe toate le-nvîrțiți pe deget.
Întîi, vă trebuie-un titlu; obținîndu-l,

2030 Veți fi cel preferat pentru consult;
Pentru-nceput obțineți doar fleacuri; nu-i prea
mult,

Dar altora le-ar cere ani de-a rîndul;
La puls, să fiți maestru: cu simțire
Să-l luați, și-apoi cu ochiu-aprins, șiret,

2035 Cuprindeți-le mijlocul subțire,
Vedeți dacă sunt strânse în corset.

STUDENTUL: Așa-i mai clar! Vezi drumul, nu-l poți pierde.

MEFISTO: Amice, orice teorie-i gri,
Doar pomul auriu al vieții-i verde.

STUDENTUL: Vă jur, simt parcă-un vis ce mă-mpânzi.
Aș mai putea să vă consult, să-mi fie
Înțelepciunea voastră temelie?

MEFISTO: Cît am să fiu în stare, bucuros.

STUDENTUL: Greu mă despart, sunt copleșit de gânduri.

2045 În micul meu album, prea-generos,
Îmi acordați favoarea-a două rînduri?

MEFISTO: Desigur.

Scrie ceva în el și i-l dă.

STUDENTUL citind: „*Eritis sicut Deus, scientes bonum et malum.*“

Plin de respect, închide albumul și pleacă.

MEFISTO: Ascultă tu de vechiul sfat, și-urmează șarpelui,
străbunul meu,

2050 Și sigur ai să te-ngrozești de-asemănarea ta
cu Dumnezeu!

Intră Faust.

FAUST: Ei, unde mergem?

MEFISTO: Vreți un loc anume?
Prin lumea mare, și prin mica lume!
Spre ce plăceri și bunuri hărăzit,
Ai să-mi urmezi prelegerea, ca parazit!

FAUST: Numai că barba asta mărișoară
Nu merge cu-o viață prea ușoară.
La încercări, nu mi-a surîs norocul;
Niciunde n-am știut să-mi aflu locul.
În fața celorlalți mă simt prea jos,

2060 Mă port tot timpul cam sfios.

MEFISTO: Ascultă,-amice, și-o să-ți meargă bine:
Secretul vieții-i să te-ncrezi în tine.

FAUST: Dar cum ieșim din casă? în ce parte
Păstrezi ascunse slugi, trăsură, cai?

MEFISTO: Întind mantaua doar; dar grijă n-ai:
Sus, prin văzduhuri are să ne poarte.
Dar pentru pasu-acesta magic, țin

Să nu avem bagaj decît puțin.
Un pic de aer cald, la îndemînă,
2070 Ne va desprinde-ndată de țărînă.
Ușori și iuți vom fi, ca doi ereți;
Urări de bine, noii tale vieți!

PIVNIȚA LUI AUERBACH DIN LEIPZIG

Băieți veseli chefuind.

- FROSCH: Cum? Nimenea nu bea, nu rîde?
Vă-nvăț eu să vă bosumflați!
2075 Îmi stați ca niște paparude,
Doar ieri cu flacără ardeți!
- BRANDER: A ta e vina: dacă nu mai știi
Să faci nici păcăleli, nici porcării!
- FROSCH *turnîndu-i un pahar de vin în cap:*
Ai și-una, și-alta!
- BRANDER: Porc ce ești!
- FROSCH: Mi s-a părut că le dorești!
- SIEBEL: Afară, cei ce fac scandal! Băieți,
Cîntați vîrtos! Pe rînd! Urlați și beți!
Tra-la-la-la!
- ALTMAYER: Vai! Vai! lovească-l strechea!
Cu urletele lui mi-a spart urechea!
- SIEBEL: De-abia cînd bolta îi întoarce glasul,
Atunci se simte cît de tare-i basul.
- FROSCH: Așa e! Ieși de-aici, că strici isonul!
Tra-la-la-la!
- ALTMAYER: Tra-la-la-la!
- FROSCH: Acesta-i tonul.
2090 *Cîntă.* Sfîntul Imperiu Roman mult-iubit,
Cum de se mai ține-nîpreună?
- BRANDER: Scîrboase vorbe! Pfui! Un cînt politic!
Mai bine-ați fi în culmea fericirii
Că n-aveți grijile ocîrmuirii!
- 2095 Eu, cel puțin, consider ca un har
Că nu sunt împărat, nici cancelar.
Însă ne-ar trebui un șef de-agapă!
De ce nu ne-am alege, deci, un papă?
Voi știți cam în ce parte bat
2100 Virtuțile unui bărbat.

FROSCH *cîntă*:

Zbori sus, zgîobia mea privighetoare,
Du-i mîndrei o-nsutită salutare!

SIEBEL: Ba nu! De mîndră nu mai vreau s-aud!

FROSCH: Ba da! N-o să mă-mpiedice-un zălud!
Cîntă.

2105 Ivăr tras! în noaptea blîndă.
Ivăr tras! iubit la pîndă.
Ivăr pus! în zorii zilei.

SIEBEL: Da, cîntă tu, și laudă virtuțile copilei!
Veni-va rîndul meu să rîd curînd:

2110 M-a-mbrobedit, și-acum vii tu la rînd.
De Scaraoțeli aibă parte scumpa,
Să-i spună glume la răscruce, șchiop!
De-un țap bătrîn făcînd pe Blocksberg tumba,
Să-i beăie somn dulce din galop!

2115 Un tînăr brav, cu inima-nfocată,
Nu merită o astfel de stricăță.
Decît salut, mai mare poftă am
Să-i fac urarea mea cu-o piatră-n geam!

BRANDER *bătînd în masă*:

Atenție! Atenție! Ascultați!

2120 Doar știți că eu, la chefuri, mă pricep!
Se află-aici și unii-amorezați,
Și-n cinstea lor, aș vrea acum să-mi dați
Răgaz, un cîntec potrivit să-ncep.
Un cîntec nou, la modă, cum se cere!

2125 Voi reluați refrenul, cu putere!
Cîntă: Trăia-ntr-un beci un șobolan

Cu unt, slănină, turtă;
Ca doctor Luther, într-un an
Ajunse numai burtă.

2130 Bucătăreasa, cu otrăvile,
Făcu să-i pară strîmte slăvile,
Ca-n frigurile dragostei.

CORUL *chiuind*: Ca-n frigurile dragostei.

BRANDER: Fugind în sus și-n jos, sorbea
2135 Cu sete orice zoaie;

Rodea prin casă, zgîrîia,
Durerea să-și ogoaie.
Țîșnind, făcînd un salt cogeamite,
Curînd i se făcu lehamite,
2140 Ca-n frigurile dragostei.

CORUL: Ca-n frigurile dragostei.
BRANDER: Zdrobit, sleit, în zori de zi,
Cînd își căta scăparea,
După cuptor se repezi
2145 Trăgîndu-și răsufarea.
Dar ea pufni în rîs: Se zgaură
Acum la ultima lui gaură,
Ca-n frigurile dragostei.

CORUL: Ca-n frigurile dragostei.
SIEBEL: Ce strașnic se mai bucură, golani!
Dar treabă-i asta, măi copii,
Să chinui cu otravă șobolanii?
BRANDER: Matale, văd că-n mare cînte-i tîi?!
ALTMAYER: I-auzi grăsanul asudat și chel!
2155 Necazul l-a făcut și blînd, și moale;
Își vede-n șobolanul cît un miel
Portretul natural al dumisale.

Intră Faust și Mefisto.

MEFISTO: Da, trebuia să te aduc întîi de toate
Aici, într-o prea-veselă societate.
2160 Să vezi că totul trebuie luat ușor.
Aici, serbare-i orice zi a lor;
Tihniți, setoși, cu glume la năstrap,
Se-nvîrt în cerc, se-nnoadă, se deznoadă,
Așa cum fac pisoii, după coadă.
2165 Cînd nu se vaită de dureri de cap
Și cînd crîșmarul dă pe datorie,
Sunt fără griji și plini de veselie.
BRANDER: Vezi, ăștia doi sosesc din altă țară;
Se vede din purtarea lor bizară.
2170 Nu-i nici un ceas, de cînd s-au aciuit.
FROSCII: Așa e! Pentru Leipzig, orașul meu iubit!
E-un mic Paris, din el ieși instruit!
SIEBEL: Ce crezi că sunt? De unde crezi că vin?
FROSCII: Dă-mi timp să văd! La un pahar de vin,
2175 Așa cum scoți un dințișor de lapte,
Scot eu din ei și ce-au visat azi noapte.
Din casă nobilă parcă se trag,
Se țin cam mîndri, gata de artag.
BRANDER: Hai, pariem că-s șarlatani de bîlci?
ALTMAYER: Se poate.

FROSCH: Uite-acum le iau caimacul!
MEFISTO *lui Faust*:

Mîrlanii nu-l adulmecă pe dracul,
Nici cînd acesta-i gîdilă la gîlei.

FAUST: Omagii, domnilor!

SIEBEL: Vă mulțumim, la fel.

Încet, uitîndu-se cam chiorîș la Mefisto.

Ăsta cam șchioapătă nițel.

MEFISTO: Ne-ngăduiți, să stăm și noi la masă?
Cum vin de soi nu prea e de găsit,
Măcar s-avem o companie-aleasă.

ALTMAYER: Păreți un om cam greu de mulțumit.

FROSCH: Cred c-ați pornit din Rippach pe la șapte.

2190 Cu Hans Fundoi poate-ați cinat azi noapte?

MEFISTO: Ne-am abătut și pe la el vreun ceas.
Am stat pe îndelete la taifas.
Ne-a povestit de veri și de nepoate,
Și vă trimite multă sănătate.

Se înclină spre Frosch.

ALTMAYER *încet*:

2195 Tu ți-ai făcut-o singur!

SIEBEL: Șmecher tip!

FROSCH: Așteaptă, aflu eu un alt tertip!

MEFISTO: De nu mă-nșel, chiar cînd eram la colț,
Ne-a-ntîmpinat de-aici un cor năvalnic.
Fără-ndoială, sub aceste bolți

2200 Un cîntec sună mai bogat, mai falnic.

FROSCH: Sunteți un virtuoz, de nu mă-nșel.

MEFISTO: O, nu! Dorința-i mare, talentu-i mititel.

ALTMAYER: Vreun cîntec știți?

MEFISTO: Mai multe, cu voia adunării!

SIEBEL: Numai să fie unul nou, oricum!

MEFISTO: Venim tocmai din Spania acum,
Din țara vinurilor și-a cîntării.

Cîntă. A fost cîndva un rege care
Un purice avea —

FROSCH: Un purice! N-am mai văzut, de cînd?

2210 Un purice mi-e musafir draguț oricînd!

MEFISTO *cîntă*: A fost cîndva un rege care
Un purice avea,

Decît pe fiul său, mai tare
Pe purice-l iubea.

2215

Chemîndu-şi croitoru-n taină,
I-a poruncit: Dă-i zor!
Croieşte-i pantaloni şi haină
Acestui domnişor!

BRANDER: Să nu uiţi, croiterului să-i spui

2220

Să fie haina fără greş cusută,
Iar dacă ţine-ntr-adevăr la capul lui,
Să n-aibă pantalonii nici o cută!

MEFISTO:

În borangic şi catifele,
Fu îmbrăcat frumos;

2225

Purta eşarfe peste ele,
Şi-o cruce-n piept, fălos.
Ajuns curînd ministru-şi puse
O mare stea cu şnur.

2230

Ca domni cu mare rang, aduse
Surori şi fraţi, în jur.

Şi domni şi doamne, se-nţelege,
Gemeau sub pişcături,
Căci era interzis de rege
Să scarpini şi să-njuri.

2235

Chiar şi regina-ntre subrete
Ofta din greu, răbdînd.
Dar noi ne scărpinăm cu sete,
Stropşindu-i rînd pe rînd.

CORUL *chiuind*:

2240

Dar noi ne scărpinăm cu sete,
Stropşindu-i rînd pe rînd!

FROSCH: De trei ori bravo! Tare-a fost frumos!

SIEBEL: Hei, jos cu neamul puricilor! Jos!

BRANDER: Cu unghia, stîrpiţi-i din cetate!

ALTMAYER: Trăiască vinul! Pentru libertate!

MEFISTO: În cinstea libertăţii, aş bea un strop şi eu,
Dar vinu-acesta nu-i pe placul meu.

SIEBEL: Să nu mai spuneţi asta, că-i de rău!

MEFISTO: De nu m-aş teme de crîşmar, că-l supăr,
V-aş da, ca unor musafiri de soi,

2250

Ce-i mai de preţ în pivniţe la noi.

SIEBEL: Aduceţi! N-aveţi teamă, că vă-acopăr!

FROSCH: Daţi vin ales? Statui vi se ridică!
Măsura doar să nu fie prea mică!

Căci, dacă e să judec pe deplină

2255 Dreptate, vreau s-o fac cu gura plină.

ALTMAYER *încet*: Aş zice că de pe la Rin se trag.

MEFISTO: Aş vrea un sfredel.

BRANDER: Glume, staţi! ştiu şi eu destule!

Doar nu vă stau butoaiile în prag?

ALTMAYER: Crîşmaru-şi ţine-n spate lădiţa lui cu scule.

MEFISTO *ia sfredelul. Lui Frosch*:

2260 Ei, domnul meu cu ce-ar dori să-nceapă?

FROSCH: Adică, cum? N-aveţi un singur soi?

MEFISTO: La fiecare gust, un alt altoi.

ALTMAYER *lui Frosch*:

A şi-nceput să-ţi lase gura apă.

FROSCH: Perfect! Dacă-i pe-aşa, vreau vin de Rin,

2265 Cele mai bune daruri din patrie ne vin.

MEFISTO *în timp ce face o gaură în dunga mesei, în dreptul lui Frosch*:

Mai multe dopuri! Şi mai multă ceară!

ALTMAYER: Aha! scamatorie ordinară!

MEFISTO *lui Brander*:

Şi dumneavoastră?

BRANDER: Eu aş vrea acum,

Şampanie: să văd cum curge spuma!

Mefisto sfredeleşte; cineva a făcut între timp dopuri de ceară şi astupă găurile.

BRANDER: La ce-i străin nu prea renunţi uşor.

Şi multe bunuri de departe sunt venite.

Germanul neaoş, pe franţuji nu-i prea înghite,

Dar bea de stinge vinurile lor.

SIEBEL *în timp ce Mefisto se apropie de el*:

Sincer să fiu, nu-mi place vinul acru,

2275 Eu un pahar din cel mai dulce vreau!

MEFISTO *sfredelînd*:

Țîşnească-aici, deci, Tokay, vin sacru!

ALTMAYER: Nu, domnul meu, hai să vorbim pe şleau!

Am înţeles: e doar o păcăleală.

MEFISTO: Ei, ei! Cu-atît de nobili musafiri,

2280 Ar fi o mult prea mare îndrăzneală.

Ce vreţi? Hai, spuneţi! Fără şovăiri!

Ce soi de vin vă ispiteşte gura?

ALTMAYER: Ah, toate! ce mai tura-vura!

După ce toate găurile au fost făcute şi astupate,

MEFISTO *cu gesturi stranii:*

2285 Vița struguri poartă,
 Tapul coarne saltă,
 Vinul e suc, vița e lemn.
 O masă de lemn dă vin, de-i faci semn.
 Un ochi în adîncul Naturii vă stea!
 De vreți o minune, credeți în ea!

2290 Hai, scoateți dopurile și vă desfățați!

TOTI *în timp ce destupă găurile și fiecareia îi curge în pahar vinul dorit.*

Splendide, voi izvoare, ce strașnic improșcați!

MEFISTO: Atenție! un strop să nu-mi vărsați!

Beau cu toții din nou.

TOTI *cîntă.* Ce chef grozav, canibalesc,
 Ca porcii, cînd se tăvălesc!

MEFISTO: Vezi oamenii cei liberi, cum petrec?

FAUST: Dar eu aș prefera acum să plec.

MEFISTO: Stai! asta-i crîncena realitate:

O să se-ntreacă-n bestialitate.

SIEBEL *bea neatent, vinul curge pe jos și se preface în flacără.*

Iau foc! Ard! Ajutor! E foc de iad!

MEFISTO *descîntînd flacăra:*

2300 Fii pașnic, element al meu, și camarad!

Către ceilalți.

De data-aceasta-i doar un strop de purgator.

SIEBEL: Ce-i asta? Stați! vă fac răspunzător!

Nu ne cunoașteți! Veți plăti de-o să vă doară!

FROSCH: Unde mai pui că-o face-a doua oară!

ALTMAYER: E cazul s-o întindă frumușel.

SIEBEL: Obraznicul! cine se crede el?

Aici cu hocus-pocus n-o să-i iasă!

MEFISTO: Taci, bute putredă!

SIEBEL: Mătură roasă!

Mai ai obraznicia să mă-njuri?

BRANDER: Așteaptă! ai să vezi tu lovituri!

ALTMAYER *scoate un dop din masă, țîșnește o flacără:*

Iau foc! Ard! Ard!

SIEBEL: Aha! vrăjitorii!

E un proscris! Săriți pe el, copii!

Scot cuțitele și se năpustesc asupra lui Mefisto.

MEFISTO cu gesturi grave:

2315 Vorbe, năluci, bărbați,
Tile și loc schimbați
Aici și-acolo stați!

Toți se opresc uimiți, uitându-se unii la alții.

ALTMAYER: Dar unde sunt? Ce țară ca-n povești!

FROSCH: Podgorii! Am vedenii?

SIEBEL: Și struguri, cât poțesteți!

BRANDER: Și-aici, ascuns, în frunze, lângă mine
Ce arc de viță! Minunat ciorchine!

*Îl prinde pe Siebel de nas. Ceilalți fac la fel și își înalță
cuțitele.*

MEFISTO ca mai sus:

2320 Nălucă, piei din ochiul lor, săracul!
Dar țineți minte cum glumește dracul!

Dispare cu Faust. Ceilalți se depărtează unul de altul.

SIEBEL: Ce-i asta?

ALTMAYER: Cum?

FROSCH: E nasul tău, se pare?

BRANDER lui Siebel:

Al tău e-n mîna mea, și-l țin vîrtos!

ALTMAYER: Un trăsnet mi-a trecut prin mădulare!

2325 Un scaun, iute! că mă-ntind pe jos!

FROSCH: Răspundeți, zău! Ce s-a-ntîmplat cu noi?

SIEBEL: Dar unde-i tipul? Dacă-mi iese-n față,
Mă tem că nu va mai scăpa cu viață!

ALTMAYER: A dispărut pe ușa pivniței, apoi —

2330 Da, l-am văzut: călare pe-un butoi —
Îmi simt parcă picioarele de plumb.

Se-ntoarce spre masă.

Pe cer! Mai vreți din vinul ăsta scump?

SIEBEL: Au fost doar amăgiri, năluci, părere!

FROSCH: Parcă și-acum sorb vinul cu plăcere!

BRANDER: Dar strugurii! Erau atît de buni!

ALTMAYER: Ei, spuneți-mi: să nu crezi în minuni?

BUCĂTĂRIE DE VRĂJITOARE

Pe o vatră joasă se află o mare căldare pusă pe foc. În aburii care se-nalță din ea, se deslușesc diferite arătări. O Maimuță stă lângă căldare. Încrînte în ea, avînd grijă să nu dea în foc. Alături, Maimuțoiul și puii se încălzesc. Pe pereți și grinzi atîrnă cele mai ciudate ustensile de vrăjitorie.

Faust, Mefisto

FAUST: M-am săturat de-atîtea vrăji smintite!

Aici vrei, diavole, să-mi afli leac,

Într-un morman de boarfe-nvălmășite?

2340 Cu-un sfat băbesc sperî tu să-mi fii pe plac?

O să mă-ajute-atari fierturi murdare

Să-arunc treizeci de ani de pe spinare?

De nu cunești ceva mai bun, s-au dus

Speranțele ce le-am nutrit în mine!

2345 Natura sau vreun spirit mai nobil n-au produs

Nicicînd vreun alt balsam care-mi convine?

MEFISTO: Amice, ești din nou rațional!

Spre-a-utîneri există și-un mijloc natural;

Dar asta se găsește-n altă carte

2350 Și e un paragraf cu totu-aparte,

FAUST: Aș vrea să-l știu!

MEFISTO: Perfect! E gratuit,

De doctori, și de vrăji te scapă:

Ieși repede pe cîmpul înserit

Și-apucă-te de greblă și de sapă;

2355 Îți vezi de tine și de rostul tău

În strîmtul cerc al treburilor tale:

Consumi doar alimente naturale;

Trăiești ca vita-n turmă, fără să-ți pară rău,

Că-ți gunoiești tu singur recolta de cereale;

2360 E drumul bun, știut chiar de țărani,

S-atingi, tot tînăr, chiar optzeci de ani!

FAUST: Nu sunt deprins, și nu mă ispitește

Să mă apuc de sapă, țărănește;

O viață mărginită? Nu-mi prea surîde treaba.

MEFISTO: Ei, vezi atunci la ce e bună baba?

FAUST: De ce, neapărat, această hîrcă?

Licoarca, n-o poți face tu, ca drac?

MEFISTO: Ce jaf de vreme mi-aş lua în cîrcă!
În timpu-acesta mii de poduri fac.

2370 E-un lucru care cere stăruinţă,
Nu numai artă şi ştiinţă.
Un spirit calm trudeşte ani în şir;
Doar timpul întăreşte subtilul elixir.
Şi toate, cîte intră-n băutură,

2375 Sunt lucruri uimitoare-n chip şi fel!
Da, diavolul i-a dat învăţătură,
Dar diavolul n-o poate face el.

Văzînd animalele.

Ia, uite spiţa cea năstruşnică!
El este slugă, ea e slujnică!

Către animale.

2380 Pe cît se vede, doamna nu-i acasă?
ANIMALELE: La masă-aleasă,
S-adus
Pe horn în sus!

MEFISTO: Şi de-obicei cît stă la chefuri baba?

ANIMALELE: Cam cît ni se-ncălzeşte nouă laba.

MEFISTO *lui Faust*:

Ce zici de-aceste blînde dobitoace?

FAUST: Ceva mai imbecil nici n-am văzut!

MEFISTO: Să stau aşa cu ele, să discut
E-un lucru care, drept să-ţi spun, îmi place!

Către animale.

2390 Păpuşi afurisite, fără sfoară,
Acolo-n terei, la ce tot învîrţiţi?

ANIMALELE: Gătim un borş din apă chioară.

MEFISTO: O să dea buzna-o droaie de lihniţi.

MAIMUȚOIUL *se apropie lingușitor de Mefisto*:

Hai, aruncă zarul,

2395 Umple-mi buzunarul.

Cu mîna Matak!

Merge prost, îţi spun;

De-aş avea parale,

N-aş mai fi nebun.

MEFISTO: Ce har pe tine, și ce bucurie,
Dacă-ai putea să joci la loterie!

*Între timp, puii au început să se joace cu o bilă mare,
rostogolind-o.*

MAIMUȚOIUL: Lumea e, iată,
Veșnic mișcată,
Lin rostogol;
2405 Sunet de sticlă —
Țândări în pîclă!
Miezul i-e gol.
Ici e chindie,
Dincolo zori:
2410 Vie sunt, vie!
Dulce copil,
Scris ți-e să mori!
Las-o în pace!
Lut e, fragil,
2415 Cioburi se face.

MEFISTO: Dar cu sita ce-i?

MAIMUȚOIUL *luînd-o din cui:*

Prin urzeala ei
Hoțul se zărește!

Se duce la Maimuță și o face să se uite prin ea.

2420 Ia sita, privește!
L-ai zărit pe hoț,
Dar să-l spui nu poți!

MEFISTO *apropiîndu-se de foc:*

Dar această oală?

MAIMUȚOIUL și MAIMUȚA:

2425 Ce mai tidvă goală!
Nu știe ce-i oală,
Nici ccaun, mofluzul!

MEFISTO: Jalnic dobitoc!

MAIMUȚOIUL: Uite mățăuzul,
Ia pe scaun loc!

Îl silește pe Mefisto să se așeze.

FAUST *care tot timpul a stat în fața unei oglinzi, apropiîndu-se și depăr-
tîndu-se de ea.*

Ce văd? Un chip parcă desprins din rai
 2430 Din vrăjile oglinzii se-nfiripă!
 Iubire, dă-mi zglobia ta aripă
 Și du-mă repede la ea pe plai!
 Ah! când mă mișc din locu-n care stau,
 Când iscodesc cleștarele limpide,
 2435 Cu ochii-abia ca printr-o ceață-o beau! —
 E chipul unei creaturi splendide!
 Femeie-așa frumoasă,-i cu putință?
 Mi-e dat să văd în leneșă-i ființă
 Chiar prototipul cerurilor, sfânt?
 2440 Să fie-atîta frumusețe pe pămînt?
 MEFISTO: Da, dacă șase zile-un Dumnezeu a tot trudît
 Zicînd el însuși Bravo, la sfîrșit,
 Un lucru strașnic trebuia să iasă!
 De ea să-ți fie veșnic ochiul plin!
 2445 Îți pot servi comoara prețioasă;
 Ferice cel pe care-un bun destin
 I-a hărăzit s-o aibă ca mireasă!

Faust, continuă să se uie în oglindă. Mefisto tolănit pe scaun, cu mătăuzul în mîină, rostește mai departe:

Aici, pe tronul-acesta, stau regește,
 Am sceptru, doar coroana îmi lipsește.
 ANIMALELE, care între timp au făcut fel de fel de mișcări stranii,
 îi aduc lui Mefisto o coroană, scoînd țipete.
 Hai, fii bun și strînge,
 2450 Sudoare și sînge,
 Să lipești coroana!

Umblînd neatenți cu coroana, aceasta se rupe în două părți; cu ele în brațe, încep să șopăie:

Hait! s-a spart, sărmana!
 Vorbim, ascultăm,
 2455 Privim și rimăm —
 FAUST în fața oglinzii:

Vai mic! simt că-nnebunesc!

MEFISTO arătînd spre animale:

Acum îmi sună-n țeastă zurgălăi.

ANIMALELE: Iar când izbutesc,
 Și se potrivesc,
 2460 Atunci sunt idei!

FAUST *ca mai sus:*

Îmi arde pieptul! Nu mai pot de chin!

Hai, să plecăm de-aici! Mă mistui parcă!

MEFISTO *la fel:* Să recunoaştem cel puţin

Că-i vorba de poezi de marcă!

*Nesupravegheată de Maimuţă, căldarea dă în foc; şi--
neşte o mare vîlvătaie, care iese pe horn. Vrăjitoarea
coboară prin flăcări, şipînd.*

VRĂJITOAREA:

2465 Au! au! au! au!

Blestemată jigodie!

Ai vărsat-o! M-ai ars, aschimodie!

Afurisit maimuţoi!

Văzîndu-l pe Faust şi pe Mefisto

2470 Hei, ce se-ntîmplă?
Ce-i cu voi doi?
Cin-se preumblă
Furiş pe la noi?
A focului simbră
În oase la voi!

*Încîrte în căldare cu un polonic de luat spuma, arun-
cînd cu flăcări după Faust, Mefisto şi după animale.
Animalele scheaună.*

MEFISTO *întorcînd mătăuzul, pe care-l ţine în mîină, izbeşte în sticle
şi oale.*

2475 Doar ciob şi zob!
Din ol şi pahar
Nimic altceva!
O glumă-i doar
Tactul neghiob
2480 La muzica ta!

*La aceasta Vrăjitoarea, cuprinsă de furie şi spaimă,
se dă înapoi.*

Mă recunoşti? Momîie! Os-şi-piele!
Pe domnul şi stăpînul tău nu-l ştii?
Cum nu te surp cu fulgerele mele
Pe tine şi cortegiul de stafii!

2485 Nu mai respecti tu roşia mea haină?
Nici pana de cocoş pe capul meu?
Oare ți-am apărut în taină?
Și-aștepti să mă numesc chiar eu?

VRĂJITOAREA: Scuzați, Stăpîne, de primirea proastă!

2490 De fapt, nu văd copita dumneavoastră.
Și unde-s cei doi corbi ce vă-nsoțesc?

MEFISTO: De data asta scapi, nu te mai teme!
Ce-i drept e drept: pe cît îmi amintesc,
Nu ne-am văzut de multă vreme.

2495 Cultura, care-n lume azi s-a-ntins,
Nu-l lasă nici pe diavol neatins;
Fantoma nordică nu mai apare;
Mai vezi tu coadă, coarne, gheare?
Picioarul, nu mă pot lipsi de el,

2500 Deși-ntre oameni doar necaz mi-atrase;
De-aceea, port de cîtiva ani, la fel
Ca unii tineri de-astăzi, pulpe false.

VRĂJITOAREA *dansînd*:

Simțirile și mintea-mi pierd, sărmana,
Văzînd aici pe junele Satana!

MEFISTO: Femeie, știu că numele e interzis!

VRĂJITOAREA: Ce ți-a făcut? De ce nu vrei să-l spun?

MEFISTO: Demult e-n cartea cu povești înscris;
Prin asta însă, omul nu-i mai bun.
Scăpă din Rău, dar răii vor rămîne.

2510 Baron să-mi zici, fiindcă-așa e bine;
Sunt cavaler, cum sunt destui, grămezi.
Că sunt de sînge nobil, poți să crezi;
Privește-aici blazonul meu, îl vezi?

Face un gest obscen.

VRĂJITOAREA *rîzînd deșănțat*:

Ha! Ha! Se vede vița după băț!

2515 Sunteți ca-ntotdeauna șugubăț!

MEFISTO *lui Faust*:

Prietene, învață felu-n care
Se cade să te porți cu-o vrăjitoare.

VRĂJITOAREA: Și-acu, ce porunciți, stăpîn august?

MEFISTO: Doar un pahar din cunoscutul must!

2520 Însă din cel mai vechi, să-mi faci plăcerea;
Anii ce trec i-au îndoit puterea.

VRĂJITOAREA: Din toată inima! O sticlă ții,
Din care uneori chiar eu mă-mbiu;
Acu nu mai miroase, pasămite;
2525 Vă umplu bucuroasă-un păhărel.

Încet.

Dar dacă-l soarbe pe nepregătite,
O știți doar: într-un ceas, s-a zis cu el!
MEFISTO: E-un bun prieten; vezi ce faci cu ciorba!
De-acuma, toate-n seama ta le las.

2530 Trasează cercul, și rostește-ți vorba,
Să-i umpli-apoi pocalul, însă ras!

Vrăjitoarea, cu gesturi ciudate, trage un cerc pe jos și îngrămădește în el diverse lucruri stranie; între timp, sticlele încep să clincăne, căldarea să sune, ca o muzică. La urmă, ea aduce o carte mare, așează maimuțele în cerc, ca să-i facă pupitru din spinările lor și să-i lina făclia. Îi face semn lui Faust, să se apropie.

FAUST lui *Mefisto:*

Nu, spune-mi, ce sunt astea toate?
Și pozne, și mișcări desperecheate,
Și-atâtea boarfe-n jur!

2535 Le știu demult, și nu le mai îndur.

MEFISTO: Da, pozne! Poate crezi că nelalocu-s?
Ia, nu mai fi atît de aspru și ritos!
Ca doctor, și ea face-un hocus-pocus,
Să-ți fie băutura de folos.

Îl silește pe Faust să intre în cerc.

VRĂJITOAREA cu multă emfază, începe să declame din carte.

2540

Haide, înțelege!
Fă din Unu Zece,
Lasă-n urmă Doi,
Ia-l pe Trei apoi;
Și-o să fii bogat.

2545

Patru, fă-l uitat!
Din Cinci și din Șase
— Baba ți-arătase —
Fă Șapte și Opt,
Și-atunci rodu-i copt!

Nouă este Unu,
Iar Zece Niciunu.
Vrăjitoarește — așa se înmulțește!

FAUST: Babornița e în delir, se pare.

MEFISTO: Și încă, pînă la sfîrșit, mai are;

2555 Așa e toată cartea, știu ce spun!

Mult timp pierdui cu foile-i hapsîne.

Căci pura contradicție rămîne

Egală-n taine pentru înțelept, ca și nebun.

Amice, e o veche artă nouă.

2560 De-atîta vreme vi s-a dat și vouă

Prin Trei și Unu și prin Una-n Trei

Eroare-n loc de adevăr, ce vrei?

Așa pălăvrăgești și-nveți cu spor;

Cine să-i stea nebunului în cale?

2565 De obicei voi credeți, atenți la vorbe goale,

C-ar trebui să fie-o gîndire-n dosul lor.

VRĂJITOAREA *continuă*: Înalta putință

Ce zace-n știință

Întregii lumi se-ascunde!

2570

Cui nu gîndește,

Se dăruiește,

Și-ndată o pătrunde.

FAUST: Ce-nseamnă-absurditatea asta?

Parcă-mi plesnește-n țandări țeasta!

2575 E ca și cum aș asculta, pe limba lor,

O mic de nebuni vorbind în cor.

MEFISTO: Destul, destul, sibilă fără seamăn!

Adu și toarnă-acum subtila zeamă-n

Pocal, și-apoi la gură să i-l pui!

2580 Prietenului meu noroc să-i poarte:

De multe ranguri mari avut-a parte,

Și nu-i la primă dușcă-n viața lui.

*Cu mare ceremonie, Vrăjitoarea toarnă băutura într-o
cupă; cînd Faust o duce la gură, țîșnește o mică flăcără.*

MEFISTO: Hai, soarbe-o toată! Pîn-la fund acu!

Să-ți bucore simțirea, alta nu e:

2585 Tu ești cu diavolul per tu,

Doar nu te temi de-o simplă flăcăruiel!

Vrăjitoarea șterge cercul, Faust iese din el.

MEFISTO: Afară iute, nu-i permis să stai!
VRĂJITOAREA: De bine să vă fie-nghițitura!
MEFISTO *către Vrăjitoare:*

Vreo rugămintă, dacă ai,

2590 Doar la Walpurgie deschide-ți gura.

VRĂJITOAREA: Așa! Acu, de grabă cu cîntecul pe buză,
Ca să sporim efectul în simțiri.

MEFISTO *lui Faust:*

Hai! Lasă-mă pe mine călăuză;
Acuma e nevoie să transpiri.

2595 Să te pătrundă forța-nlăuntru și-n afară.
Spre trîndăvie nobilă te-ndrept,
Și-ai să cunoști, cu desfătare-n piept,
Cum se pricepe Cupidon să sară.

FAUST: O clipă doar să mai privesc ca zeii

2600 Colo-n oglindă chipul minunat!

MEFISTO: Nu! Nu! Modelul însuși al femeii
Ai să-l zărești curînd întruchipat.

Încet.

În corp cu-această magică licoare
Orice femeie o Elena-ți pare.

STRADĂ

Faust, Margareta trecînd.

FAUST: 2605 Frumoasă domnișoară, pot să sper
Prezența mea și brațul să vă-ofer?

MARGARETA: Nu sunt nici domnișoară, nici frumoasă,
Pot să mă duc și singură acasă.

Se ferește de el și trece.

FAUST: Frumoasă e, de necrezut!

2610 Așa ceva n-am mai văzut!

Cuminte, cumsecade, — abia

Cu-un pic de aroganță-n ea.

Al buzei roșu, — al feței crin

În minte-o viață-am să le țin!

2615 Cînd ochiul și-a plecat, smerit,

În piept mi s-a întipărit;

Răspunsul scurt și apăsător
Într-adevăr m-a fermecat!

Intră Mefisto.

FAUST: Auzi, vreau fata pentru mine!

MEFISTO: Ce fată?

FAUST: Ce-a trecut pe drum.

MEFISTO: Acea? De la popă vine,
E fără de păcate-acum;
La confesional, oricum,
M-am strecurat, s-ascult-un pic:
2625 Ce suflet pur! În van m-asmuți;
Asupra ei nu pot nimic.

FAUST: Dar are paispe ani trecuți!

MEFISTO: Vorbești întocmai ca un crai:
Oricare floare, vrei s-o ai,
2630 Nu crezi că-i cinste sau favor
Să nu-l culegi chiar tu din zbor!
Dar nu e lege neapărat.

FAUST: Maestre scump și prea-nvățat,
Nu mă ucide cu morală!

2635 Pe scurt, și clar, îți spun atât:
Dacă diseară, hotărît,
Nu stau cu fata după gît,
La noapte rupem învoiala.

MEFISTO: Dar știți ce stă-n puterea mea?

2640 În două săptămîni, abia
Găsesc momentul cel mai cu putință.

FAUST: Iar eu în șapte ore-o fac,
Și n-am nevoie de vreun drac
Spre a seduce-asemena ființă.

MEFISTO: Vorbiți ca un franțuz acum;
Vă rog, nu vă-ntristați degeaba;
Ce caută-n desfătare, graba?
Plăcerea n-o găsești oricum,
Ci numai dacă-n fel și chipuri,

2650 Întîi cu mofturi și tertipuri,
Puicuța-ți cade-n brațe frămîntată,
Cum snoavele italienești ne-arată.

FAUST: Chiar fără ele, pofta mea-i întrecagă.

MEFISTO: Acum, fără ocări sau șagă.

2655 Vă spun, cu-această fetișcană.
Prea multă grabă este vană.
N-ajută-asaltul la nimic.
Ne trebuie un șiretlic.

FAUST: Ceva din îngereasca ei comoară
2660 Să-mi dai! Sau du-mă în iatacul ei!
Basmaua de la pieptu-i bunăoară.
Sau dă-mi o jartieră! orice vrei!

MEFISTO: Ca să vedeți că plin de rîvnă țin
Să vă slujesc, scăpîndu-vă de chin,

2665 O să grăbim această clipă rară,
Ne ducem în odaia ei diseară.

• FAUST: O voi vedea? Va fi a mea?

MEFISTO: Nici gînd!

Ea va fi-n vizită la o vecină.
Dar între timp, în liniște deplină,
2670 Chiar izu-i dulce respirînd,
O să visați la ce va fi curînd.

FAUST: Plecăm?

MEFISTO: E prea devreme.

FAUST: Da?

Ai grijă de cadoul ce-i voi da.

Iese.

MEFISTO: Așa curînd? Frumos cadou! Va fi magnific!
2675 Cînosc destule locuri ca-n povești
Și-o seamă de comori împărătești;
Dar trebuie întîi să mai verific.

Iese.

SEARA

O mică odaie foarte ordonată.

MARGARETA împletindu-și cosițele:

Ah, mult aș vrea să-i dau de rost.
Domnul de astăzi, cine-a fost?

2680 Avea o mîndră-nfățișare,
Desigur e de viță mare;

Puteai s-o citești pe chipul semet —
Altfel n-ar fi fost atît de-ndrăzneț.

Iese.

Mefisto, Faust.

MEFISTO: Intrați! Încet! Pe furișate!

FAUST *după o scurtă tăcere:*

2685 O să mă lași acum singur, poate.

MEFISTO *iscodind în toate părțile:*

Nu toate fetele-s așa curate.

Iese.

FAUST *uitîndu-se în jur:*

Binevenit fii tu, amurg senin,
Care-n acest altar plutești!
Cuprinde-mă, iubire, dulce chin

2690 Ce-n rouă de speranțe-abia trăiești!
Ce dulce arde-n jur un fel de rug
De calm, de ordine, de mulțumire!
Aici în sărăcie, cît belșug!
Într-o cclulă, cîtă fericire!

Se lasă în fotoliul de piele de lîngă pat.

2695 Primește-mă tu, jilt, care-ai cuprins,
Cu bucuria și durerea lor, strămoșii!
De cîte ori de mîină nu s-au prins
Aici, sub tron, copiii, gălăgioșii!
Poate că, mulțumindu-i de Crăciun,

2700 Aici iubita mea cu-obrajii roșii
A sărutat o mîină pălită de străbun.
Îți simt, copilă, duhul cum ți-l cerni
În rînduiala și-mplinirea toată,
Ce zilnic te-a-nvățat, cu ochi materni,

2705 Să-ntinzi pe masă fața cea curată,
Nisipul vălurit pe jos s-așterni.
O, scumpă mîină, ca de înger! care dai
Colibei slava unui colț de rai!
Și-aici!

Dă în lături o perdea de la pat.

O, ce cumplită desfătare!

2710 Aici aş sta cu orele, tăcut.
Aici, Natură, din visări uşoare
Ai zămislit 'un înger înăscut!
Aici dormea copila, de-o fierbinte
Viaţă-nfrăgezită-n pieptul plin.

2715 Şi-aici din fire intangibil-sfinte
Urzitu-s-a acest obraz divin!
Iar tu? ce te-a adus în casă?
Atît de-adînc mă simt mişcat!
Ce vrei aici? Pe suflet, ce te-apasă?
2720 Sărmane Faust, tare te-ai schimbat!

Se varsă-n juru-mi un vrăjit balsam?
O, am venit aici doar să mă bucur,
Şi-n visuri de iubire mă destram!
Ne joacă, oare, vîntul ca pe-un ciucur?

2725 Dacă-ar intra în clipa-aceasta, — cum
Ai ispăşi cumplita profanare!
Lăudărosul ah, tăcut acum,
I s-ar topi deodată la picioare.

MEFISTO *intrînd*:

O văd venind! Hai repede! Păzea!

FAUST: 2730 Plec! Plec! şi n-am să mai revin vreodată!

MEFISTO: Aici e-o cutiuţă, şi-i cam grea;
Eu singur ştiu de unde-i dezgropată.
Pitiţi-o repede-n dulap aici!
Vă jur că va-nlemni, cînd o s-o vadă:

2735 Am pus în ea niscaiva lucruri mici
Ce-au fost menite alteia ca nadă.
Copilu-i tot copil, iar jocu-i joc.

FAUST: Nu ştiu: s-o fac?

MEFISTO: Nu zăboviţi deloc!
Sau domnul vrea comoara pentru sine?

2740 Atunci, v-aş sfătui ca timpul rar,
Dorinţa ce vă ţine ca pe jar
Şi truda mea să le cruţaţi mai bine.
Dar eu nu sper să fiţi aşa de-avar!
Eu şterpelesc, asud şi mă spetesc, —

Aşază cutiuşa în dulap şi-nchide bine uşa.

2745 Acuma, haideți! și să ne grăbim —
În timp ce eu pe-acest copil sublim
Precum vi-i pofta inimii-l sucesc,
Domnia-voastră vă uitați,
Ca-n sala de prelegeri stați,
2750 De parcă-n față, sure și-aievea, v-ar pica
Chiar Fizica și Metafizica!
Să mergem.

Ies.

MARGARETA *cu o lampă:*

Ce zăpușeală-aici, ce aer greu!

(Deschide fereastra)

Și totuși, vremea nu-i prea călduroasă.
2755 Mă simt așa, că nu mai știu nici eu —
Măcar măicuța de-ar veni acasă.
Simt prin tot corpul un fior mărunț —
Ce fată proastă și fricoasă sunt!

Incepe să cînte, în timp ce se dezbracă.

A fost în Thule un rege
2760 Fidel. Iubita sa
Murind i-a dat, să-l lege,
O cupă de-aur, grea.

Doar ea-i vrăjea simțirea
La orice-ospăț întins;
2765 Cînd o sorbea, privirea
I se-neça de plîns.

Iar cînd simți că moare,
Urmașului i-a dat
Cetăți, și plai, și zare,
2770 Dar cupa și-a păstrat.

La masa lui regală,
Cu cavalerii-n jur,
Ședea-n bătrîna sală
Pe-un țărm de mare, sur.

Chefliu bătrîn, ce zvîntă
2775 Al vieții ultim jar,

De-acolo cupa sfântă
O azvîrli-n cleștor.

2780 Văzu, căzînd, cum zboară,
Cum soarbe din potop;
Și ochii lui secară,
N-a mai băut un strop.

Deschide dulapul ca să-și agațe hainele și zărește cutia cu bijuterii.

Ce-i cu caseta-aceasta-aici la mine?
Doar am închis dulapul foarte bine.
2785 Ciudat de tot! Și, oare, ce conține?
Poate că nu-i decît un amanet,
Și l-a pitit aici măicuța nica.
Uite-o cheiță prinsă de-un șiret:
Da, tare-aș vrea să văd ce este-n ea!
2790 Dar asta, Dumnezeule, ce-nseamnă?
Ceva ce n-am văzut de cînd trăiesc!
Bijuterii! cum doar pe-o mare doamnă
La sfinte sărbători mai strălucesc.
Ah, cum mi-ar sta cu-acest lăntug regesc?
2795 Splendoarea lui va desfăta, pe cîne?

Se împodobește cu ele și se duce la oglindă:

Măcar cerceii dacă i-aș reține!
Arăt cu totul altfel, cînd îi pun.
Ani tineri, frumusețe — ce folos?
Sunt bune și frumoase, drept să spun,
2800 Numai că par la urmă de prisos;
Ești lăudat din milă, ca orfanii.
Spre aur tind,
De el depind
Cu toții. Vai de noi, sărmanii!

PLIMBARE

Faust, îngîndurat, umblînd în sus și-n jos. Apare Mefisto.

MEFISTO: Pe dragostea-nșelată! Pe-al iadului foc vajnic!
E vreun necaz pe lume, ca să-l blestem mai
strașnic?

FAUST: Ce ai? Ce te-a pișcat? Obraz mai crunt
 Nu știu să fi văzut vreodată!

MEFISTO: De n-aș fi drac, aș fi în stare-ndată
 2810 Să mă dau dracului, așa cum sunt!

FAUST: Ce-i? Vre-o rotiță-n cap ți s-a strîmbat?
 Grozav arăți, cînd spumegi ca turbat!

MEFISTO: Ascultă: darul pentru Margareta, —
 Ei bine, popa șterpeli caseta!
 2815 Văzînd-o, mama fetei se cam prinse,
 O teamă-abia simțită o cuprinse:
 Căci are nasul fin, doar nu degeaba
 Adulmecă prin breviare baba;
 Miroase-n orice mobilă-acurat
 2820 Dacă e lucru sfînt sau necurat.
 Iar cu caseta, și-a dat seama clar
 Că treaba nu miroase a altar.
 Fetito, zise, bunul pe nedrept
 Primit îți arde inima din piept.

2825 Închină-l Precistei-fără-prihană,
 Și-o să ne bucure cereasca-i mană!
 Fetita, sigur, cam strîmbă din bot!
 E cal de dar, gîndea, și-apoi socot
 Că n-o fi chiar lipsit de Dumnezeu
 2830 Cel care-l așeză-n dulapul meu.
 Dar maică-sa trimise după popa,
 Care, văzînd cum stă povestea, hopa!
 Găsi întreaga-afacere pe plac.
 Drept ați gîndit, le-a zis cu vocca-i blîndă,
 2835 Cel care se-nfrînează, e-n dobîndă!
 Biserica are un bun stomac,
 Ea multe țări a-nfulecat pe rînd,
 Dar nu s-a ciumurlit nicicînd;
 Numai bisericii îi cade bine

2840 Să mistuie ce nu i se cuvine.

FAUST: E-un obicei mai răspîndit nițel;
 Și regii și evreii fac la fel.

MEFISTO: Agrafe, lanț, inel, le luă de-ndată,
 Parcă-ar fi fost o ceapă degerată,
 2845 Le mulțumi, mai mult sau mai puțin,
 Ca pentru-un coș cu nuci stricate plin,
 Și le promise viața viitoare, —
 Iar ele, să leșine de-ncîntare!

FAUST: Și Margareta?
MEFISTO: Tulburată, ea
 2850 Nu știe ce se cade și ce vrea,
 I-e gîndul la podoabe, mai întrebî?
 La cel ce i le-a dat, îndeosebi.
FAUST: Necazul ei mă umple de durere.
 Fă-i rost, acum, de alte giuvaere!
 2855 N-ai fost prea generos, de vrei să știi.
MEFISTO: Da, pentru domnu-i joacă de copii!
FAUST: Să faci așa cum spun, și să-mi slujești!
 Iar pe vecina ei să n-o slăbești!
 Hai, diavole! Să nu fii papă-lapte:
 2860 Adu-i bijuteriile. Vreau fapte!
MEFISTO: O să aveți, și eu nemiluîta!

Faust iese.

MEFISTO: Nebunii, cînd se-ndrăgostesc, fîi cer
 Luceferi, lună, soare de pe cer,
 Așa, ca să-și distreze-un pic iubita.

Iese.

CASA VECINEI

MARTA *singură:*

2865 Să-mi ierte Domnul dragul de bărbat,
 Cu mine nu prea bine s-a purtat!
 S-a dus în lumea largă, și-am rămas
 Ca văduvă, lăsată de pripas.
 Și totuși cu nimic nu l-am jignit,
 2870 Doar Domnul știe ce mult l-am iubit.

Plînge.

Poate că-i mort! — Necazuri, cum dați ghies!
 N-am nici certificatul de deces!

Vine Margareta.

MARGARETA: Vai, doamnă Marta!

MARTA: Seumpă Greta, ce-i?

MARGARETA: Picioarele! Așteaptă să stau jos!

2875 Azi altă cutiuță, de-abanos,
 Era-n dulap; iar înlăuntrul ei —

Atîtea lucruri seumpe, o comoară,
Mult mai bogată decît prima oară!

MARTA: Să nu mai sufli mamei nici o vorbă,
2380 Că iar îşi bagă popa nasu-n eiorbă!

MARGARETA: Priviţi! Uitaţi-vă: minunăţii!

MARTA *împodobind-o*:

Mă fată, norocoasă poţi să fii!

MARGARETA: Păcat că nu le pot purta, pe stradă,
Şi nici la liturghie, să se vadă.

MARTA: Tu vino cît mai des pe-~~aci~~: te las
Să-ţi pui pe-ascuns întreaga bogăţie!
Te plimbi ~~asa~~ prin faţa oglinzii preţ ~~de-un~~ ceas!
O să ne facă-atîta bucurie!
Şi-apoi, vor fi prilejuri să le scoţi

2390 Doar una cîte una, ca să le vadă toţi:
Întîi un lanţ, apoi o perlă, — mama,
O pregătim noi, n-o să-şi deie seama.

MARGARETA: Cine-mi aduce oare toate-acestea?
Pe mine mă cam tulbură povestea!

Se aude o bătaie în uşă.

MARGARETA: Dacă e mama?... Îngeri preaiubiţi!

MARTA *trăgînd cu ochiul prin perdeă*:

Nu, e un domn străin! — Pofţiţi, pofţiţi!

Intră Mefisto.

MEFISTO: Intrînd ~~asa~~, am abuzat, se pare;
Vă cer, deci, doamnelor, iertare.

Se dă înapoi plin de respect în faţa Margaretei.

Cu doamna Marta Schwerdtlein aş dori.

MARTA: Ce-ar vrea să-mi spună domnul? Sunt aci.

MEFISTO *încet, numai ei*:

Mi-ajunge-acum că v-am găsit acasă.

Aveţi, cum văd, o vizită aleasă.

Iertaţi-mi libertatea, v-am constrîns;

Am să revin mai bine după-prînz.

MARTA *tare*:

2395 Închipuie-ţi, fetiţă, bunăoară

Că domnul te-a luat drept domnişoară.

MARGARETA: Sunt doar o biată fată. Pot să spun
Că domnul este mult prea bun:
Gătelile, podoabele nu-s ale mele.

MEFISTO: Dar vai! nu-i vorba numai despre ele!
Aveți un fel de-a fi, un ochi vioi!
M-ar bucura de-aș mai putea să stau.

MARTA: Vă rog! Ce vînt v-aduce pe la noi? —

MEFISTO: Aș fi dorit vești bune să vă dau!

2915 **N-aș vrea ocară, nu prea e plăcută;
Bărbatul vostru-i mort și vă salută.**

MARTA: Cum? mort! O, credinciosul meu! Ce chin!
Bărbatul meu e mort! Simt că leșin!

MARGARETA: Ah, scumpă doamnă, să nu disperați!

MEFISTO: Deși-i o veste tristă, ascultați!

MARGARETA: Zău, dragostea n-aș vrea să mă dezmierde:
Aș suferi cumplit, dacă l-aș pierde!

MEFISTO: Plăcerea cere chin, chinul plăcere.

MARTA: O, povestiți-mi cum s-a întîmplat!

MEFISTO: La Padova se află îngropat,
Iar locul lui de veșnică tăcere,
Sfînțit, și răcorit de-un dulce zvon,
E-alături de-al Sfîntului Anton.

MARTA: Și altceva nimic n-aveți? Măcar...

MEFISTO: Ba da, o grea și mare rugămintă:
Să porunciți trei sute de liturghii să-i cînte!
În rest, nu am nimic în buzunar.

MARTA: Cum? Nici podoabe? nici monedă? La fund,
În sacul său, ca suvenir le ține,

2935 **Oricare ucenic de rînd, sărmanul,
Răbdînd de foame și cerșind mai bine!**

MEFISTO: Madam, sunt întristat profund.
N-avea, dealtfel, cum să prade banul.
Își căina păcatele, cu foc,

2940 **Plîngîndu-se mereu de nenoroc.**

MARGARETA: Ah, cît amar pe neamul omenesc!
Prin multe slujbe am să-l pomenesc.

MEFISTO: Chiar potrivită-ați fi de cununie:
Atît de dulce, demnă de iubit!

MARGARETA: Vai, nu: o nuntă-ar fi cam timpurie.

MEFISTO: Dacă nu soț, atunci măcar iubit!
Ce dar ales din ceruri — să se culce
Ținînd în brațe-o fată-atît de dulce.

MARGARETA: Nu-i datina pe-aici.

MEFISTO: Minune simplă!

2950 De-i datină sau nu, mereu se-ntîmplă.

MARTA: Mai povestiți-mi!

MEFISTO: Moartea i-am privegheat-o, trist.

Zăcea pe-un pat, nu chiar gunoi: prelată

De paie putrede; murind ca Christ,

Găsea că are însă cu mult mai mult de plată.

2955 Striga: „Amarnic s-ar cădea să mă urăsc,

Că meseria și nevasta-mi părăsesc!

Ah, amintirea ei — cum mă sfîșie!

Măcar de m-ar ierta în viața asta!“ —

MARTA *plîngînd*: Bunul de el! Da, l-a iertat nevasta!

MEFISTO: „Dar ea-i mai vinovată, și Dumnezeu o știe!“

MARTA: Minciună! Ah, să minți pe pragul gropii!

MEFISTO: Simțea că dă, sărmanul, ortul popii,

Și aiura, de nu mă-nșel, în lege.

Zicea: „Nu m-am distrat la viața mea:

2965 Copiii-întîi, și-o pîine pentru ca;

Zic pîine-n sens mai larg, se înțelege!

Dar liniște, s-o gust, n-avui defel!“

MARTA: Cum! mi-a uitat iubirea, credința pentru el!

Necazul ce mi-a fost sortit să trag?!

MEFISTO: Ba nu, vă amintea mereu cu drag.

Zicea: „Plecînd din Malta, m-am rugat

Pentru copiii mei și pentru Marta;

Și nespus de prielnică fu soarta,

Fiindcă-un vas turcesc am abordat;

2975 Comorile sultanilor ducea;

Și furăm răsplătiți pentru bravură;

Iar eu mi-am luat, precum se cuvenea,

Tainul meu, cu-asupra de măsură.“

MARTA: Păi, spune-așa! L-o fi-ngropat? Dar unde?

MEFISTO: Doar cele patru vînturi pot răspunde!

O mîndră domnișoară-n laț îl prinse,

La Napoli pe strădă a-ntîlnit-o;

Cu-atît amor și rîvnă îl încinse,

Că pînă-n clipa morții-a pomenit-o!

MARTA: Mișel ce-și fură pruncii! Selav plăcerii!

Să-și lase traiul lui nelegiuit,

Nu l-au constrîns nici chinuri, nici mizerii!

MEFISTO: Păi, știți, tocmai de-aceea-a și murit!
În locul dumneavoastră, eu în cernite rochii
2000 Un an întreg aş rătăci-mbrăcat,
Dar între timp pe-o altă comoară-aş pune ochii.

MARTA: O, Doamne! Om ca primul meu bărbat
Nu-i altul pe pământ să se găsească!
Doar că era cam țăcănit puțin.

2005 Întruna dornic să călătorească,
Vroia femeii străine, vin străin,
Și numai jocuri de noroc spurcate!

MEFISTO: Pînă la urmă, trag în taler toate;
Îndeosebi dacă, din timp în timp, și el
2000 Va fi trecut atîtea cu vederea.
Vă jur: în cazul-acesta, n-aş refuza plăcerea
De-a face schimb cu dumneavoastră, de inel!

MARTA: O, domnului îi place să glumească!

MEFISTO pentru sine:

Acu, cît mai degrabă, să-mi iau vînt,
2005 Că asta chiar pe dracu l-ar crede pe cuvînt!

Margaretei.

Și inima matale, feciorească?

MARGARETA: Ce vrea să spună domnul?

MEFISTO pentru sine:

Prunc bun și plin de har!

Tare.

Cu bine, doamnelor!

MARGARETA: Cu bine!

MARTA: O vorbă doar.

Aş vrea, dacă se poate, un certificat:
2010 Cînd a murit și unde e-ngropat,
Îmi place ordinea, cît mai completă.
Chiar mort, să-i fie numele-n gazetă.

MEFISTO: Da, bună doamnă, o a doua mărturie
Va confirma întregul adevăr.

2015 Am un tovarăș ce, din fir a păr,
Va spune tot la judecătorie.
Pot să-l aduc?

MARTA: Bine-nțeleș că da!

MEFISTO: Sper că fetița va veni și ea? —
Un brav băiat! Umblat, și cu folos,
8020 Galant cu doamnele, politicos.

MARGARETA: În față-i aș roși, se înțelege.

MEFISTO: Nu, nici măcar în fața unui rege!

MARTA: Diseară, -n dosul casei, în grădină,
Stimații domni sunt așteptați să vină.

STRADĂ

Faust, Mefisto.

FAUST: Ei, merge? Mai durează? Până când?

MEFISTO: Ei, bravo, bravo! Ardeți ca o pară!
Fata va fi a voastră în curînd.
O veți vedea la Marta, vecina ei, diseară.
E o cumătră fără preț, din fașă
8030 Menită pentru rolul de codoașă.

FAUST: Prea bine!

MEFISTO: Dar se cere-un schimb aici.

FAUST: Așa e drept: servicii contra servicii.

MEFISTO: O să depuneți dreaptă mărturie
Că țepenele membre-ale soțului zăcaș
8035 Dorm azi la Padova în sfînt lăcaș.

FAUST: Deșteptule! Iar vrei călătorie?

MEFISTO: *Sancta simplicitas!* Dar nicidecum!
Depuneți, fără-a ști nici ce, nici cum!

FAUST: Găsește-un plan mai bun, te-am prevenit.

MEFISTO: Ce om' curat! și-acum ați devenit!
E prima mărturie falsă-n viață?
Cu fruntea sus, cu inima semeață,
N-ați dat, ba despre om și Dumnezeu,
Ba despre lumea veșnic în mișcare

, 8045 Atîtea definiții temerare
Cu nesfiită-ncredere merou?
Iar dacă-ar sta să judece băiatul,
Știut-a el, de fapt, mai multe oare
Ca despre domnul Schwerdtlein răposatul?

FAUST: Sofist și mincinos ești, cum ai fost!

MEFISTO: Da, dacă n-aș pătrunde adîncul lumii rost;
Căci mine chiar, cu cinstea nepătată,

N-o veți seduce pe sărmana fată,
Jurându-i că e dragoste curată?

FAUST: Și chiar din inimă.

MEFISTO: Frumos! Divin!

Și-apoi credință veșnică, iubire,
Și-o singură, puternică pornire, —
Acestea, tot din inimă provin?

FAUST: Destul! Așa va fi! — Când năzuiesc,
2060 Și pentru-avîntul, focul meu în spume
Alerg după-un cuvînt, și nu-l găsesc,
Și mă arunc cu simțurile-n lume
Să prind cuvîntul nalt, supremul nume,
Iar jarului de care-s mistuit

2065 Îi spun că-i veșnic, veșnic, nesfîrșit,
E tot minciună, tot un joc drăcesc?

MEFISTO: Eu am dreptate!

FAUST: Stai! — pe legea mea,
— Mă cruță — cel ce vrea doar pentru sine
Dreptatea, și din gură bate bine,

2070 Precis o va avea.

Dar ce palavre! sunt scîrbit de toate;
Cum eu n-am încotro, tu ai dreptate.

GRĂDINĂ

*Margareta la brațul lui Faust, Marta cu Mefisto, plim-
bîndu-se în sus și-n jos.*

MARGARETA: Da, simt din plin, că vreți să mă cruțați
Vă umiliți, spre-a-mi provoca rușine.

2075 Așa sunt călătorii: învățați,
Din bunătate-a nu jigni pe nime.
Eu știu prea bine că pe-un om umblat
Nu-l poate-atrage-un grai atît de plat.

FAUST: Mai mult e-un gest al tău, ori un cuvînt;
2080 Ca-nțelepciunea-ntregului pămînt.

Îi sărută mîna.

MARGARETA: O, nu! De ce o sărutați? De ce?
Atît de aspră și urîță e!

Dar am atîtea de făcut în casă!
Măicuța-i cam pretențioasă.

Trec mai departe.

MARTA: Iar dumneavoastră, tot pe drum mereu?

MEFISTO: Vai, sunt afaceri multe, datorii!
Din cîte locuri nu te smulgi cu greu,
Dar ce să-i faci, n-ai voie să rămîi!

MARTA: La anii tineri merge, nu ți-e frică
3090 Să vînturi lumea-n lung și-n latul ei;
Dar mai pe urmă vremea se cam strică;
Să treci spre groapă, singur, ca holtei, —
Nu-i place nimănui, la o adică.

MEFISTO: Mi-e groază să privesc nainte.

MARTA: E timpul, domnul meu, să luați aminte.

Trec mai departe.

MARGARETA: Se uită ochii care nu se văd!
Vă șade curtenia foarte bine.
Însă aveți destui prieteni, cred,
Desigur mai inteligenți ca mine.

FAUST: O, scumpo, crede-mă, inteligența
Adesea-i numai vanitate.

MARGARETA: Dar...

FAUST: O, dacă simplitatea, inocența
Ar ști cîtă valoare-ascund în sine!
Că modestia, umilința sunt un dar

8105 Pe care-ades Natura în risipă... —

MARGARETA: De v-ați gîndi la mine doar o clipă,
Eu v-aș purta tot tîmpu-n gîndul meu.

FAUST: De multe ori stai singură?

MARGARETA: Mereu.

Gospodăria noastră nu-i prea mare.

8110 Adeseori e însă foarte greu.

Cum n-avem nici o servitoare,
Eu cos, gătesc și fac curat în casă,
Alerg din zori și pînă-n scăpătat,
Căci mama e grozav de migăloasă!

8115 Nu că am duce-un trai prea strîmtorat;
Sunt alții-ntr-adevăr mai nevoiași;
De la tăticu,-afară din oraș,

Avem o casă mică cu grădină.
Acum și viața mea se scurge lină.

8120 Fratele meu este soldat,
Micuța mea surioară-a decedat.
Aveam cu ea o gingașă povară,
Dar cazna mi-aș lua-o, cu drag, a doua oară.

FAUST: De-ți semăna, era un înger!

MARGARETA: Ea

8125 Creștea la mine-n brațe, mă iubea.
Tăticu meu murise, când s-a născut micuța.
Noi o credeam pierdută pe măicuța,
Atît de greu zăcuse, zi și noapte;
Mai palidă, mai slabă, sărăcuța,
8130 Nu mai putea s-o alăpteze nicidecum;
Încît mă mir și eu acum
Cum am crescut-o, numai cu apă și cu lapte.
O strămutam mereu din poală-n brațe,
De gîtul meu căuta să se agațe,

8135 Dădea din piciorușe, și creștea.

FAUST: Cunoști ce-i fericirea, și din plin,

MARGARETA: Dar și atîtea ceasuri lungi, de chin!
Căci leagănul micuței, noaptea, sta
Chiar lîngă patul meu: cînd se-ntorcea,
8140 Mă și trezeam;
Îi dam să bea, apoi o legănam;
Cînd nu tăcea, eram silită să mă scol,
Să dau cu ea în brațe odăii mele-ocol,
Să-i spăl în zori de zi trupșorul gol;
8145 Apoi să mă-ngrijesc de foc, de piață, —
Și-așa mereu, în orice dimineață.
Iar uneori nu e ușor, stimate domn;
Așa însă-ți priște prînz și somn.

Trec mai departe.

MARTA: Tot bietele femei au angarale:

8150 Ce greu e să-l îndupleci pe-un burlac!

MEFISTO: Le stă-n putință celor ca matale
Să-mi spună ce s-ar cuveni să fac.

MARTA: Hai, spuneți drept: n-aveți pe cineva?
Nu vi-e robită inima pe undeva?

MEFISTO: Zice-un proverb: La vatra ta cu jar,
Femeia-i cel mai scump mărgăritar.

MARTA: Mă-ntreb, nu v-a-ncercat nicicînd dorința?

MEFISTO: Eram primit cu toată cuviința.

MARTA: Dar vreau să zic: un gând mai serios?

MEFISTO: Să nu glumești cu sexul cel frumos.

MARTA: O, nu-nțelegeți!

MEFISTO: Remușcări m-apasă!

Dar înțeleg... că sunteți generoasă.

Trec mai departe.

FAUST: Azi, în grădină, m-ai recunoscut,
Cînd am venit spre tine, adorato?

MARGARETA: Am coborît privirea: n-ați văzut?

FAUST: Îmi ierți, deci, libertatea ce mi-am luat-o?

Și deșănțata mea obrăznicie

În drum spre casă, de la liturghie?

MARGARETA: M-am speriat, de-ascemenea-ntîmplare.

2170 N-am dat nicicînd prilej de-a mă bîrfi.

Gîndeam: văzut-a-n felul tău de-a fi

Necuviință, poate provocare?

S-ar zice că v-a apucat deodată,

Netam-nesam, să vă legați de-o fată.

2175 Dar să fiu sinceră: nu știu prea bine,

Cum ați intrat în simpatia mea.

Și-atunci am fost de-a dreptul rea cu mine,

Că n-am putut să fiu cu voi mai rea.

FAUST: Iubită dulce!

MARGARETA: O clipă! Îmi permiteți?

Culege o margaretă și-ncepe să-i rupă pe rînd petalele.

FAUST: Ce-i? Un buchet?

MARGARETA: Un joc.

FAUST: Cum?

MARGARETA: O să rîdeți.

Rupe petalele și șoptește ceva.

FAUST: Ce zici?

MARGARETA încet:

Da, mă iubește — nu mă iubește, nu!

Ba mă iubește!

FAUST: Chip ccresc ești tu!

MARGARETA continuînd:

Ba nu — ba da — ba nu —

Rupînd ultima petală, cu o gingașă bucurie

ba mă iubește!

FAUST: Copila mea! Să-ți fie grai ceresc
8185 Cuvîntu-acestei flori! Da, te iubește!
Știi ce-nsemnează-aceasta? Te iubesc!

Îi ia amîndouă mîinile.

MARGARETA: Ah, nu mai pot!

FAUST: Să nu te temi! Privirii să-i îngădui,
Și strîngerii de mîină-acum să-ți spună

8190 Ce nu se poate spune:
Să fii a lui, de tot, și-o voluptate
Să simți, ce trebuie să dureze-n veci!
În veci! Sfirșitu-ar fi ah! disperaro.
Nu, fără de sfîrșit! Fără sfîrșit!

*Margareta îi strînge mîinile, se desprinde de el și fuge.
El rămîne-o clipă pe gînduri, apoi o urmează.*

MARTA *intrînd*:

8195 S-a înnoptat.

MEFISTO: E timpul să plecăm.

MARTA: Eu aș gîndi că nu e nici o grabă,
Numai că locu-acesta-i cu blestem:
Pe-aici vai! nimeni n-are altă treabă,
Decît să stea pîndind cu ochi haini

8200 Ce se petrece-n casă la vecini;
Și-apoi, îți merge vorba, orice-ai face. —
Dar tinerii?

MEFISTO: Arzînd zburară, bieții,
Ca păsări iuți.

MARTA: El, s-ar părea c-o place.

MEFISTO: Și ea, la fel. Acesta-i mersul vicții.

O CĂSUȚĂ ÎN GRĂDINĂ

*Margareta dă buzna înăuntru, se ascunde după ușa, și
cu degetele pe buze iscodește prin deschizătură.*

MARGARETA: Ah, vine!

FAUST *intră*: Ștreqărițo, te ferești?
Te-am prins!

O sărută.

MARGARETA *îmbrăciându-l, îl sărută și ea:*

Stăpîn al meu, ce drag îmi ești!

Mefisto *bate la ușă.*

FAUST *izbind din picior:*

Cine-i?

MEFISTO: Om bun!

FAUST: Ah, vită-ncălțată!

MEFISTO: Despărțirea!

MARTA *apare:* Da, e târziu.

FAUST: Am voie să-mi însoțesc iubirea?

MARGARETA: O, nu! De-ar ști măicuța! — Cu bine!

FAUST: Vrînd-nevrînd,

3210 Cu bine, deci!

MARTA: Adio!

MARGARETA: Pe curînd!

Faust și Mefisto *ies.*

MARGARETA: Ce om fără pereche! Și ce minte!

La cîte se gîndește, Doamne sfinte!

Mă piérd în fața lui, și parcă-aș da

Din colț în colț, și zic la toate da.

3215 Sunt doar un biet copil prostuț, văd bine;

Să mor de știu ce-o fi găsind la mine.

Iese.

PĂDURE ȘI PEȘTERĂ

FAUST *singur:* Tu, duh sublim, mi-ai dat, mi-ai dat de toate,

Ce ți-am cerut. Nu în zadar obrazul

De flăcări înspre mine l-ai întors.

3220 Mi-ai dat Natura grandioasă ca imperiu,

Putere, ca s-o simt, și să mă bucur.

Și nu ca unui oaspete uimit și rece

Îngăduitu-mi-ai în pieptul ei adînc

Să văd ca-n sînul unui vechi prieten.

3225 Alaiurile celor vii mi le conduci

Pe dinaintea ochilor, și frați ai mei

Mă-nveți să văd în aer, pomi și apă.

Iar cînd furtuna-n codri urlă, rage,
Și brazii uriași crăpînd se surpă,

- 3230 Făcînd să sune surd scobitul munte,
Atunci mă duci în calme grote, mie
Pe mine mă arăți, și-n pieptul meu
Minuni adînci și tainice se-arată.
Și-n fața mea se-nalță luna plină
3235 Cuprinsul îmblînzindu-l, suie-n juru-mi
Pe scări de stînci, din umede tufișuri
Un pîlc de argintii figuri străbune
Calmîndu-mi gustul aspru-al contemplării.

- O, simt că oamenilor li-e străină
3240 Desăvîrșirea! În acest extaz
Care-mi apropie întruna zeii,
Mi-ai dat un călăuz de care nu mă
Mai pot lipsi, deși mă umilește
În propriii mei ochi, distant și-obraznic,
3245 Iar darurile tale mi le schimbă
Cu suflul unei vorbe în nimic.
El îmi ațîță-n piept un foc sălbatic,
Flămînd de-această dulce-ntruchipare.
Și-astfel din poftă lunec în plăcere,
3250 Iar în plăcere lîncezesc de poftă.

Intră Mefisto

MEFISTO: Ei, nu ți-e silă pe ce cale mergi?
Mereu la fel! cum poți să te mai bucuri?
O dată treacă-meargă; poți să-ncerci;
Dar după-aceea, cauți alte lucruri!

FAUST: Aș vrea să-ți vezi de altceva mai bun,
Decît să-mi strici această zi prosperă!

MEFISTO: Da, bine-bine! am să mă supun;
Deși muștrarea-mi pare prea severă.
Ușor mi-e să te las în voia ta
3260 Potrivnică, sucită și semeață.
Trudesc de zor pentru măria-sa,
Dar dacă i-am plăcut, ori ba,
Nu-i pot citi stăpînului pe față.

FAUST: Un ton mai potrivit n-ai să găsești!
3265 Vrei mulțumire, că mă plietisești?

MEFISTO: Fiul al pământului, sărman de tine!
Ce viață ai fi dus tu fără mine?
Te-am vindecat pe timp îndelungat
De-atîtea arătări imaginare;

8270 De n-aș fi eu, demult erai plecat
De pe pământu-acesta la plimbare.
Ce trebi, pe stînci și-n peșteri, poți avea
Pierzîndu-ți vremea ca o cucuvea?
Din piatra umedă și mușchiuri moi
8275 Ce fel de hrană sugi ca un broscoi?
Frumoasă pierdere de timp, și dulce!
Herr Doktor nu-i permite să se culce.

FAUST: Simți tu ce forțe noi de viață treier
Călcînd acest pustiu uitat de greier?

8280 De-ai bănui ce fericire-ncerc aici,
Ai fi destul de-al dracului ca să mi-o strici!

MEFISTO: Vreo desfătare suprapămînteană?!
Să zaci, tîrziu, în rouă, sus pe-o stană,
Pămînt și cer să strîngi cu voluptate,
8285 Umflîndu-te să-ajungi o zeităte,
Să scurmi visînd în sîmburi de argile,
Să sorbi Geneza celor șase zile,
Și să te-mbeți de nu-știu-ce putere,
Și-apoi să curgi extaziat prin sfere,
8290 De tot ce-i pămîntean să te despoi,
Și nalta intuiție, s-atingi apoi —

(Cu un gest)

Cum, nu-ndrăznesc să-ți spun — ca încheiere!

FAUST: Nerușinat ce ești!

MEFISTO: Nu-ți place oare?
Ai drept la cuvioasa indignare.

8295 N-au voie castele urechi să-auză
Ce inimile caste nu-și refuză.
Pe scurt și clar, ai voie să te minți
Cu desfătări din cele mai fierbinți;
Dar mult n-o să rezisti, să bagi de seamă!
8300 Dealtfel, ai și-nceput să obosești,
Iar, dacă-o ții prea mult, o să sfîrșești
În nebunie, panică și teamă!
Și-acum, destul! — Puicuța ta, plîngînd,
S-a-nchis; înguste, tulburi fi par toate.

2305 Tu n-o să-i ieși din suflet prea curînd,
 Fiindcă te iubește peste poate.
 Ți-a fost, cîndva, iubirea ca rîul revărsat
 Ce crește prin topirea de zăpadă;
 În pieptul ei talazul ți-ai vărsat,
 2310 Iar rîul tău începe-acum să scadă.
 Eu zic așa: în loc de-a sta aici
 Pe tron, măria voastră mai bine s-ar convinge
 Ca, răsplătind iubirea acestei maimuțici,
 Să-i stingă biata patimă din sînge!
 2315 Te-așteaptă, și-orice clipă-i pare grea.
 Din geam privește norii ca de nea
 Trecînd peste creneluri de cetate.
 De-aș fi o păsărică! -ngîină ea
 Întreaga zi, și noaptea jumătate,
 2320 Rareori surîde, stă mai mult mîhnită,
 Alteori plînge cu lacrimi, din greu,
 Apoi pare iar liniștită, —
 Și-ndrăgostită mereu.

FAUST: Năpîrcă bătrînă!

MEFISTO *pentru sine*:

2325 Îmi cazi tu în mînă!

FAUST: Infamule! Să piei din ochii mei!
 Nu-mi aminti de-aleasa ei făptură!
 Ah, lăcomia după frumusețea ei
 M-a-nnebunit peste măsură!

MEFISTO: Ei și? Ea își închipuie că ai fugit,
 Și, întrucîtva, s-a adevărit.

FAUST: Îi sunt aproape, chiar de-aș fi departe,
 Nu pot s-● pierd, și nici să-i uit figura.
 Invidiez chiar cuminecătura

2335 Care de gura-i dulce are parte.

MEFISTO: Te cred! Și eu te-am gelozit de-asemeni
 Pentru doi pui ce pasc sub roze, gemeni.

FAUST: Codoșule!

MEFISTO: Mă faci să rîd, amice.
 Domnul, creînd pe fată și băiat,

2340 A consfințit această meserie,
 Le-a oferit și-ocazia propice.
 Hai, iute! nu e timp de așteptat!
 E cazul să te duci la ea-n chilie
 Și nicidecum la moarte!

FAUST: Ce-mi poate fi oricare har ceresc
La pieptul ei? Chiar dacă mă-ncălzesc,
De chinul ei mereu aveam voi parte!
Nu-s eu fugarul, cel-ce-n-are-vatră?
Neomul fără liniște și țel,

8350 Ca un torent sorbind, din piatră-n piatră,
Turbat de lacom, hăul de sub el?
Iar ea-n simțiri mijind copilărește,
Sub Alpi, într-un bordei nenorocit,
Zorindu-se mereu gospodărește

8355 Închisă-n universu-i mărginit.

Iar mie, odios lui Dumnezeu,

Nu-mi fu destul

Să spulber stîncile în hău

Desprinse din pietrosul lor pătul;

8360 A trebuit să tulbur și pacea ei de rai!

O, iad, această jertfă-ai vrut s-o ai!

Tu, diavole, ajută-mi: durata spaimii scadă!

Întîmplă-se, ce este scris!

Destinul ei asupra mea să cadă,

8365 Să pier cu ea-mpreună în abis!

MEFISTO: Cum fierbe iar, cum spumegă abraș!

Du-te și-o mîngîie, sărman smintit!

Cînd dă din colț în colț, un creieraș

Crede că totul s-a sfîrșit.

8370 Cel curajos, trăiască-și viața!

Oricum, tu ești destul de-mpelițat.

Nimic pe lume nu-mi stîrnește greața

Mai mult decît un diavol disperat.

ODALA MARGARETEI

MARGARETA *la furca de tors, singură:*

S-a dus tihna mea,

8375

Mi-e inima scrum;

Și nu le mai aflu

Nicăieri și nicicum.

Cînd cu el nu sînt

Mă simt ca-n mormînt,

2380

În lume mi-e-atît
De amar şi urît.

2385

Sărmanul meu cap
S-a zdruncinat,
Sărmanul meu gînd
S-a măcinat.

2390

S-a dus tîhna mea,
Mi-e inima scrum;
Şi nu le mai aflu
Nicăieri şi nicicum.

2395

După el doar privesc
Pe fereastră cu drag,
După el doar pornesc
Mereu peste prag.

2400

Înaltul său mers,
Frumoasa-i statură,
Puterea din ochi,
Surîsul pe gură,

2405

Şi vorbirea lui
Vrăjit-curgătoarea,
Strîngerca de mîină,
Şi ah! sărutarea!

2410

S-a dus tîhna mea,
Mi-e inima scrum;
Şi nu le mai aflu
Nicăieri şi nicicum.

Cu fiinţa toată
După el tînjesc,
O, să-l prind o dată
Şi să-l opresc,

Şi să-l sărut
Atîta cît vreau,
De pe buzele lui
Pieirea să-mi beau!

GRĂDINA MARTEI

Margareta, Faust

MARGARETA: Promite-mi, Henric!

FAUST: Am să fac ce pot!

MARGARETA: Dar spune-mi: cu religia — cum stai?

Ești om de inimă, și bun de tot,
Dar cred că multă-atenție nu-i dai.

FAUST: Dar, lasă asta! Simți că-s bun cu tine;

Pentru cei dragi dau tot ce am în mine,

8420 Nu vreau să stric altarul și crezul nimănui.

MARGARETA: Dar nu-i destul, trebuie să crezi, fierbinte!

FAUST: Să cred?

MARGARETA: O, de-aș avea putere-asupra lui!

Nu dai cinstire tainelor preasfinte.

FAUST: Ba da.

MARGARETA: Dar fără duh și osîrdie!

8425 N-ai fost demult la spovedit, la liturghie.

Tu crezi în Domnul?

FAUST: Draga mea, ce muritor

Poate să spună: cred în Dumnezeu?

De-ntrebi pe preoți și-nțelepți, mereu

Batjocură îți va părea răspunsul lor.

MARGARETA: Atunci nu crezi? Am bănuțit.

FAUST: Ființă dulce, mă-nțelegeți greșit!

Cine cuteza-va

Să-i numească slava

Zicînd: eu cred în el!

8435 Sau cine-ndrăzni-va

Să-i stea împotriva

Zicînd: nu cred în el!

Atotcuprînzătorul,

Atoatepăstrătorul

8440 Nu-mbrățișează, nu ne ține

Pe mine, și pe tine, și pe sine?

Nu se boltește-n înălțime cerul?

Nu stă solidă dedesubt țărîna?

Prielnicele astre nu solipesc

8445 Din veac asupra noastră?

Nu te privesc eu ochi în ochi.

Și nu ți se revarsă toate

Și-n inimă, și-n cuget,
Și nu se Țes în taină fără moarte

8450 Vădite-nevăditele-mprejur?

Ah, umple-ți inima, oricît de mare,
Și cînd simți-vei uriașa desfătare
Dă-i numele de care ești în stare:
Zi-i fericire! Inimă! Iubire! Dumnezeu!

8455 N-am nici un nume eu
Pentru aceasta! Simțămînt e totul:
Numele-i fum și zvon
Încețoșînd un jar ceresc.

MARGARETA: Da, toate bune și frumoase; din amvon
8460 Și preoții cam tot așa grăiese,
Doar vorbele-ntrucîtva sunt schimbate.

FAUST: O spun și inimile toate
În toate locurile de sub soare
Și fiecare-n limba sa,

8465 De ce n-aș spune-o și eu într-a mea?

MARGARETA: Cînd te ascult, aș zice că-i așa,
Dar lucrurile sunt alătura puțin;
Nu am convingerea că ești creștin.

FAUST: Copila mea!

MARGARETA: Mă întristează iarăși
8470 Cînd văd că ai asemenea tovarăș!

FAUST: Adică cum?

MARGARETA: Urăsc pe-nsoțitorul tău,
Și din adîncul sufletului meu!
De cînd sînt eu pe lume n-am simțit
Că inima din piept, împunsă, geme,

8475 Ca la vederea-acestui om nesuferit!

FAUST: Păpușă dulce, nu te teme!

MARGARETA: Prezența lui stîrnește tot sîngele din mine.
Și totuși tuturor le vreau bine;
Pe cît de mult mi-e dor să te-ntîlnesc,

8480 Pe-atîta-n fața lui mă îngrozesc;
Îl cred în stare de-orice mîrșăvie!
De n-am dreptate, Domnul îndurător să-mi fie!

FAUST: Sunt arătări pe lume-n chip și fel.

MARGARETA: Nu vreau să-aud de cei ce sunt ca el!

8485 De cîte ori apare-n prag, atît
E de ironic și de mohorît,

Cînd mă privește!

Se vede că nimica nu-i priește.

Și-i stă înscris pe frunte că nu va

3490 Putea iubi nicicînd pe cineva.

La pieptul tău mă simt preafericită,

Și liberă, fierbinte-dăruită:

Prezența lui îmi gîtuie orice simțiri.

FAUST: Tu, înger plin de presimțiri!

MARGARETA: Abia îl văd, că ceva nefiresc

Mă-mpresură, mă copleșește,

De parcă-aș înceta să te iubesc!

Nu pot nici să mă rog, cînd se ivește,

Și asta mistuie în mine tot.

3500 Tu trebuie să simți la fel, socot.

FAUST: Ți-e numai antipatic peste poate.

MARGARETA: Acuma trebuie să plec.

FAUST:

Ah, nu se poate

Nicicînd măcar un ceas să te cuprind

Și piept la piept și suflet din suflet să m-aprind?

MARGARETA: O, de-aș dormi eu singură în casă!

La noapte ți-aș deschide zăvorul, bucuroasă;

Măicuța însă are somn ușor,

Și dacă ne-ar vedea întîmplător,

Simt că-aș muri pe loc!

FAUST: Tu, îngerule! Nu te necăji deloc.

Aici e o sticlută! Nu-i nevoie

Decît de două picături, și ca pe-un tînc

O va cuprinde-un somn plăcut și-adînc.

MARGARETA: Cum aș putea să nu-ți fac eu pe voie?

3515 Dar sper să nu-i provoace nici un rău!

FAUST: Altfel, te-aș îndemna, copilul meu?

MARGARETA: Ajunge, bunule, să te privesc un pic,

Și voia mea pe urma voinței tale vine;

O, am făcut atîtea pentru tine,

3520 Că ce rămîne să mai fac e mai nimic. Iese.

Intră Mefisto.

MEFISTO: Plecă fetița?

FAUST: Iar ai spionat?

MEFISTO: În amănunt, și-așa cum se cuvine:

Herr Doktor, sunteți, deci, catehizat!

Nădăjduiesc c-o să vă prindă bine.

8525 Fetele țin să aibă de bărbat
 Un om cucernic, nu de modă nouă.
 Gîndind: dacă se-nchină, se va-nchina și nouă.
 FAUST: Ah, monstrule! nu vezi tu, oare,
 Cum sufletul acesta, pios cum altul nu-i,
 8530 Plin de credința lui,
 Ce singură-i în stare
 Să-l mîntuie, — se chinuie-ngereste abătut
 Că omul cel mai drag va fi pierdut?
 MEFISTO: Tu, mire senzual, ce metafizic te bălăcări!
 8535 Fetița te-a cam dus de nas cu măiestrie!
 FAUST: Tu, corcitură de nămol și flăcări!
 MEFISTO: Și ce expertă-n fiziognomie:
 În fața mea se simte nu-știu-cum!
 Ascunse planuri masca mea emană;
 8540 Da, simte-n mine-un geniu orișicum,
 Sau poate chiar pe dracul în persoană. —
 Deci, noaptea asta — ?
 FAUST: Nu e treaba ta!
 MEFISTO: S-o crezi! Doar am și eu plăcerea mea!

LA FÎNTÎNĂ

Margareta și Liza, cu ulcioare

LIZA: Dar de Barbara-ai auzit?
 MARGARETA: Nimic! Dar știi că ies atît de rar.
 LIZA: Vorbește toată lumea; deci, e clar:
 S-a zis cu ea, acum s-a pricopsit.
 Și ce-ngîmfată!
 MARGARETA: Cum?
 LIZA: Vedeți și voi!
 Acum, mîncînd și bînd, hrănește doi.
 MARGARETA: Ah!
 LIZA: A găsit taman ce-a căutat.
 Și cît s-a tot ținut după băiat!
 Cîte plimbări
 Prin sat, la joc și veselie,
 8555 Și peste tot întîia vrînd să fie,
 Și-l îmbia cu vin și cu gustări;
 De-atîta frumusețe sta gata să pleznească,
 Și nu i-a fost rușine să primească
 Nici daruri de la el, cercei, brățări;

3560 Ba un pupic, ba cîte-o-mbrăţişare;
Şi uite-aşa, s-a zis cu dulcea floare!

MARGARETA: Sărmana fată!

LIZA: Doar nu-ţi pare rău!
Cînd noi torceam la clacă, bunăoară,
Şi mama-n timpul nopţii nu ne lăsa afară,
3565 Ea sta lîngă frumosul ei flăcău;
Pe bancă-n întuneric, şi-i părea
Că noaptea e prea scurtă pentru ea.
Să stea acum cu capu-n jos, gătită
Dumineca-n stîhar de pocăită!

MARGARETA: Dar o s-o ia, desigur, de nevastă.

LIZA: Doar nu-i nebun! Un tînăr arătos,
Tu crezi că dintr-un singur loc bea apă?
A şi întins-o.

MARGARETA: Asta nu-i frumos!

LIZA: Şi chiar de-o ia, de rău nu scapă:

3575 Flăcăii o să-i smulgă cununiţa,
Iar noi cu pleavă-i presăram porţiţa!

Iese.

MARGARETA *mergînd spre casă*:

O, cum bîrfeam de-nversunată
Adesea, cînd greşea vreo fată!
N-aflam cuvînt usturător

3580 Spre-a osîndi păcatul lor!
Oricît de negru, negru greu,
Tot nu era destul, pe gustul meu;
Semeată, mă-nchinam, gata să-nfrunt,
Şi-acum eu însumi, păcătoasă sunt!

3585 Şi totuşi,— Doamne, tot ce m-a mînat
Atît de dulce-a fost! şi minunat!

CURTE INTERIOARĂ

*Intr-o firidă în zid, o statueta reprezentînd pe Mater
dolorosa, în faţă vase cu flori.*

MARGARETA *pune flori proaspete în vase*:

Ah! vină
Adînc-îndurerato, şi te-nclină
Mîngietoare peste chinul meu!

8590 Cu inima pătrunsă,
De spade străpunsă,
Te uiți cum moare fiul tău.

Spre Tatăl privești,
În suspine-nvelești,
8595 Durerea ta și chinul lui cel rău.

O, cine
Ca tine
Îmi simte durerea din oasele vii?
Ce biata mea inimă plînge,
8600 Ah! teama și dorul ce-o frînge,
Doar tu, numai tu mi le știi!

Oriunde merg pe cale
Doar jale, jale, jale
Ascund în piept acum!
8605 Sunt singură, învinsă,
Și plînsă, plînsă, plînsă,
Cu inima în serun.

Cu lacrimi, în fereastră
Udai aceste flori,
8610 Cînd ți le-am pus în glastră,
Culese de cu zori.

Cînd soarele-n odaie
Devreme mi-a intrat,
De-amarnica văpaie
8615 Zăceam încă în pat.

De moarte, de rușine scapă-mă, de greu!
Ah! vină,
Adînc-îndurerato, și te-nclină
Mîngîietoare peste chinul meu!

NOAPTE

Stradă în fața porții Margaretei.

VALENTIN *soldat, fratele Margaretei:*

8620 Cînd pe la chefuri vreun deștept
Se tot fălea cu-o floare-n piept,

Iar ceilalți toți sărind în cor
Slăveau virtutea mîndrei lor,
Sorbindu-i lauda din pahar —

- 3625** Eu, liniștit, fără habar,
Cu coatele pe masă stam,
Și verzi, și-uscate ascultam,
Zîmbind în barbă, înspre ei
Paharul plin săltam apoi:
- 3630** Da, fiecare-n felul ei!
Dar e vreuna pe la voi
La fel cu Margareta mea,
Să care apă pentru ea?
Cling-clang! pahare-n jur sunau;
- 3635** Unul striga: Așa-i, vă jur!
E fala fetelor din jur!
Și lăudăroșii amuțeau.
Și-acum! — mi-aș smulge-aceste plete,
M-aș da cu capul de perete! —
- 3640** Cu-nțepături, strîmbîndu-și nasul,
Rîd ticăloșii la tot pasul!
Iar eu, ca răul platnic, iată
Primesc și nu dau niciodată!
Și chiar pe toți de i-aș răpune,
- 3645** Că-s mincinoși tot nu pot spune.

Dar cine vine? Furișel,
Și-ncet? Sunt doi, de nu mă-nșel.
O fi chiar el? Ah, să-mi încapă
În gheare-acum, că nu mai scapă!

Faust, Mefisto.

FAUST: Cum la fereastră-acolo-n paraclis
În candelă un muc de rază scade,
Și tot mai slab lucește, pînă cade
În juru-i bezna grea, ca un abis,
Așa și eu în pieptul meu mă-ntunec!

MEFISTO: Iar eu, ca motănașu-n dîrdori lunec
Ce suie-ncet, pe-o scară, pe furiș,
Frecîndu-se tiptil de-acoperiș;
Mă simt cu totul apt pentru plăcere,
Cu-un chef de furt și-un dor de-mperechere.

8660 Aşa prin mădulare mi se-mbie
Noaptea Walpurgiei cu fastu-i treaz.
Deoarece chiar poimîine-o să fie,
Eu, unul, ştiu de ce vegheam de azi.

FAUST: Dar între timp nu se va fi-nălţat

8665 Comoara ce arzînd m-a aţîţat?

MEFISTO: Foarte curînd aveai-vei desfătarea
De-a dezgropa căldarea.
M-am dus din nou să trag cu ochiul: zău,
Sunt taleri glorioşi cu cap de leu.

FAUST: Dar nu-i şi vreo brăţară, vreun inel,
Să le ofer iubitei, ca podoabe?

MEFISTO: Am desluşit parcă ceva, un fel
De lănţisor alcătuit din boabe.

FAUST: Exact ce-mi trebuia! Rău mi-ar părea

8675 Cu mîna goală să mă duc la ea.

MEFISTO: N-ar trebui să vă mîhnească treaba
De-a mai gusta ceva şi pe degeaba.
Acum, cînd cerul arde-n stele, pînă,
Ascultă-o piesă-ntr-adevăr măiastră:

8680 Îi cînt un cîntec, cam moral puţin,
Care-o va-nnebuni pe fata noastră:

Cîntă la chitară

Ce-mi vîi şirag
La omul drag,
Catrino,-n prag
8685 Cu soarele deodată?
Mai bine-ai sta!
Căci vei intra
Ca fată, da!
Dar n-ai să ieşi tot fată.

8690 Atente fiţi!
Dacă greşiţi,
Trist somn dormiţi,
Copile fără preget!
Păziţi, vă zic!

8695 E-un şiretlic:
Nu daţi nimic,
Fără inel în deget!

VALENTIN *vine în faţă:*

Pe cine vrei să duci cu făcăleţul?

Tu, blestemat corupător lăfii!

8700 — La dracu cu chitara-ntii

La dracu-apoi, cu cîntăreţul!

MEFISTO: Chitara-i spartă! pagubă-n ciușerci.

VALENTIN: Dar desplicarea țestelor, n-o-neerei?

MEFISTO *lui Faust:*

Herr Doktor, nu te da! Atacă!

8705 Să-mi stai alături, că te dirijezi!

Hai, trage-odată mătura din teacă!

Împunge ni mai! eu parez!

VALENTIN: Parează asta!

MEFISTO: Uite! Scurt ți-e acul.

VALENTIN: Și pe-asta!

MEFISTO: Sigur!

VALENTIN: Parcă lupt cu dracul!

8710 Dar ce-i cu mîna mea? Mi-a amortit!

MEFISTO *lui Faust:*

Străpunge!

VALENTIN: Vai!

MEFISTO: Mojicul s-a-mblînzit!

Să dispărem acum, cu tot zorul!

^ Au și început să țipe ca la mort.

Eu cu poliția, știu să mă port,

8715 Dar nu stau bine cu judecătorul.

MARTA *la fereastră:*

Săriți! Săriți!

MARGARETA *la fereastră:*

Aduceți felinare!

MARTA *ca mai sus:*

Se bat, și țipă! Larmă! Încăierare!

POPOR: Aici e unul mort în cale.

MARTA *ieșind afară:*

Și ucigașii, unde-au dispărut?

MARGARETA *la fel:*

8720 Aici, în sînge, cine a căzut?

POPOR: E fiul mamei tale.

MARGARETA: O, ce nenorocire! Tată sfînt!

VALENTIN: Mor. Încă repede-un cuvînt,

Pe urmă și mai repede m-am dus.

8725 Ce plîngeți? Ascultați ce am de spus!

Toți se strîng în jurul lui.

Tu, soro, prea necoaptă ești,
N-ai încă minte să gîndești,
De-accea, treaba s-a stricat.
Așa-ntre noi, numaidecît

8730 Ți-o spun: o curvă ești, și-atît;
Măcar de-ai fi cu-adevărat!

MARGARETA: O, Doamne! Frate! Dragul meu!

VALENTIN: Nu mai glumi cu Dumnezeu!

Ce s-a făcut, vai! s-a făcut,
8735 Și va urma, cum a-nceput.
Întîi cu u n u l, pe ascuns,
Apoi el nu-ți va fi de-ajuns,
Iar cînd de zece ai să treci
Cu-ntregul tîrg ai să petreci.

8740 Cînd se naște, rușinea-i ținută
Pe lume în mare secret;
O pînză a nopții, țesută
De toți, o ascunde discret;
Ar putea fi ușor omorîță.

8745 Dar, după ce crește, cutează
Să iasă pe stradă-n amiază,
Deși e la fel de urîță.
Cu cît e mai hîdă la față,
Cu-atît mai fățiș se răsfăță.

8750 Da, văd într-adevăr o zi,
Cînd bravii cetățeni so vor păzi
Să-ți iasă, desfrînat!-n cale
Ca unui stîrv ce-aduce boale.
Ai să te temi ca de-un balaur

8755 De ochii tuturor, de jar!
N-o să mai porți lăntug de aur!
Nici loc nu vei avea lîngă altar!
Cu mîndru guler de dantelă moale
N-ai să mai dănțuiești de sărbători!

8760 Te vei tîrî-ntr-un colț, cu jale,
Printre schilozi și cerșetori.
Și, chiar dacă te iartă Domnul sfînt,
Tot blestemată fi-vei pe pămînt!

MARTA: Reverse-ți Domnul multă îndurare!

8765 De ce te-ncarci, prin hulă, și mai tare?

VALENTIN: Dacă ți-aș frînge oasele bătrîne,
Codoașă hîdă, fără de rușine!
Aș mai putea spera la Dumnezeu
Măsură dreaptă la păcatul meu.

MARGARETA: O, frate drag! Cumplit ți-e chinul!

VALENTIN: Ți-am spus: ajunge cu suspinul!
De cinste, cînd te-ai lepădat,
Pumnal în mine-ai împlîntat.
Eu trec prin somnul morții grav
8775 La Domnul, ca soldat și brav.

Moarc.

ÎN CATEDRALĂ

Slujbă, orgă, cîntări

Margareta în mulțime. Spiritul rău îndrățul ei.

SPIRITUL RĂU: Cu totul altfel, Margareta, te simțeai,
Cînd tu încă nevinovată
Veneai lîngă altar,
Din roase cărțulii citindu-ți

8780 Rugăciunile,
Pe jumătate a hîrjoanei,
Pe jumătate-a Domnului cu inima.
O, Margareta,
Unde ți-este capul?

8785 Ce faptă rea
Ascunzi în inimă?
Te rogi pentru măicuța, că din vina ta,
A adormit spre lungă, lungă suferință?
Ce sînge e pe pragul tău?

8790 — Ceva adînc, sub inimă,
Nu mișcă oare și te doare
Înspăimîntîndu-te și-nspăimîntîndu-se
Ca o prezență plină de presimțuri?

MARGARETA: Vai mie! Vai!

8795 Dacă-aș scăpa de-aceste gînduri
Ce vin și trec și iarăși vin
Atît de dușmănoase!

COR: *Dies irae, dies illa
Solvat saeculum in favilla.*

Sunet de orgă.

SPIRITUL RĂU: Durerea te sfîșie!
Sună trîmbița din urmă!
Mormintele se zguduie!
Și inima ta
Din calmul scrumului
3805 În chin de pară
Se-nalță iarăși,
Tremură.

MARGARETA: Dacă-aș putea să plec de-aici!
Simt orga, parcă-mi taie
3810 Răsufarea,
Cîntările-mi destramă
Adîncul inimii.

COR: *Judex ergo cum sedebit,
Quidquid latet adparebit,
3815 Nil inultum remanebit.*

MARGARETA: Mă-năbuș!
Coloanele
Se-ndoaie peste mine!
Iar bolțile

3820 Mă-apasă! — Aer! Aer!

SPIRITUL RĂU: Ascunde-te. Rușinea și păcatul
Nu pot fi tănuite.
Vrei aer? Vrei lumină?
Vai ție!

COR: *Quid sum miser tunc dicturus?
Quem patronum rogaturus,
Cum vix justus sit securus?*

SPIRITUL RĂU: Iluminații își întorc
Obrazul de la tine.

3830 Să-ntindă mîinile spre tine
Purificații se sfiesc.
Vai ție!

COR: *Quid sum miser tunc dicturus?*

MARGARETA: Vecină! Dă-mi sticluta! —
Cade fără cunoștință.

NOAPTE WALPURGICĂ

Munții Harz. Ținut între Schierke și Elend
Faust, Mefisto

MEFISTO: N-ai vrea o mătură ca să te poarte?
Eu, unul, mi-aș dori un țăp vînjos.
Pe-aici, de țel suntem încă departe.

FAUST: Cît timp de forță-n oase mai am parte,
Îmi e de-ajuns toiagul noduros.

3840 Și la ce bun s-o iei pe drum scurtat? —
Prin labirint de văi să mergi agale,
Apoi să sui pe stînci ce-ți ies în cale,
Din care sar izvoare ne-ncețat,
Iată ce vrea un călător adevărat!

3845 Din blînde crînguri primăvara-apare,
Chiar brazii-o simt în acul lor cel mic;
Nu vine și la noi în mădulare?

MEFISTO: De ce să mint, eu nu prea simt nimic!
La mine-n carne-i anotimp iernatic,

3850 Poftesc doar nea și ger pe drumul meu.
Ce jalnic suie discul roșiatic
Al lunii noi, știrbit, și-abia cu greu
Mai licăre! La orice pas ușor
Te poți împiedica de-un pom sau stîncă.

3855 Să chem un licăruș într-ajutor!
Văd unu-acolo, vesel arde încă.
Prietene, n-ai vrea să ne-nsoțești?
De ce, fără folos, să licărești?
Fii bun și luminează-acest drumeag.

LICĂRUȘUL: Nădăjduiesc, cu venerație peste măsură,
Să pot forța năstrușnica-mi natură;
Căci, de-obicei, noi mergem în zig-zag.

MEFISTO: Hai! Hai! Astfel, pe oamenii cu toane-i
Imiți. Mergi drept, în numele Satanei!

3865 Altfel, te sting pe loc, dintr-o suflare.

LICĂRUȘUL: Sunteți stăpînul casei, pre cît pare.
Aș vrea să vă slujesc preabucuros.
Dar știți: azi muntele-i nebun de vrajă,
Iar dacă vreți un spiriduș ca strajă;
3870 Nu trebuie să fiți prea mofturos.

FAUST, MEFISTO, LICĂRUȘUL *cîntînd alternativ:*

Am intrat acum, se pare,
Pe tărîm de vis și vrajă,
Dă-ți silința, pe cărare
Să ne duci cu bună strajă
3875 Spre pustii, sihastre spații!

Uite pomii, răsfirații,
Cum rămîn grăbiți în spate,
Piscuri joacă, gheboșate,
Și enorme nări de stîncă
3880 Sforăie și suflă încă.

Printre pietre-n ierbi s-aruncă
Rîu și pîrîiaș pe pîntec.
Aud freamăt? Aud cîntec?
Plînsul dragostei fragile,
3885 Voci din dulci, celeste zile?
Mult iubite și sperate!
Iar ecoul, repetat, e
Basm din vremuri de descîntec.

Tipă-alături: Buhu! Uha!
3890 Gaița, nagîțul, buha
Mai stau încă pe vegheate?
Umblă monștrii-n crînguri joase?
Burți enorme, zvelte oase!
Rădăcini ca șerpîi, hoațe

Înfășoară stînci, nisipuri:
3895 Lanțuri tind în fel și chipuri
Să-ngrozească și să-nhațe;
Pe poteci, din mișuneală,
Brațe de polipi se scoală

După călător. Și-n cete
3900 Șoareci chițeăie-n boschete,
Pe sub mușchi și pe cîmpie!
Licuricii în alaiuri
Îndesate, peste plaiuri,
3905 Rătăcindu-ne se-îmbie.

Spune-mi, oare stăm deoparte,
Ori plutim tot mai departe?!

Toate fac vîrtej cînd umblă,
 Stînci și codri cresc în zare
 Și lumini rătăcitoare
 Se-nmulțesc și-apoi se umflă.

8910

MEFISTO: Ține-te de haina mea!
 Am ajuns pe-un dîmb de unde
 Cu uimire vei vedea

8915 Cum Mamona arde-n munte.

FAUST: Ce straniu licărește în vîrtejuri
 O tulbure-auroră fulgerînd!
 Și pînă în adîncile gîtlejuri
 De-abis pătrund văpăile pe rînd.

8920 Un abur suie, nasc fuioare,
 Jăratec arde-n vâl de ceți,
 Întinde-apoi urzeli ușoare,
 Ca un izvor zvîrlind săgeți.
 Aici se-ntinde risipită

8925 Cu mii de vine-n văi adînci,
 Și dincolo de colț dospită
 Din nou se-mprăștie pe brînci.
 Aici țîșnesc scînteii, desime
 De auriu nisip în zbor.

8930 Dar uite! pînă-n înălțime
 Se-aprinde piscul orbitor.

MEFISTO: Nu-și umple glorios cu străluciri
 Stăpîn Mamona fortăreața?
 Fii fericit, văzîndu-i fața:

8935 Presimt niște sălbatici musafiri.

FAUST: Cum saltă-n aer vîforul-vîrtej!
 Și mă lovește-n ceafă, și-mi dă brînci!

MEFISTO: Agață-te de aceste negre stînci,
 Altfel te soarbo hăul în gîtlej.

8940 Se-ngroașă noaptea-n neguri sure.
 Auzi cum trosnește-n pădure?
 Fug cucuvăi îngrozite.
 Crapă coloanelo, pînă jos,
 La palate din veac înverzite.

8945 Frîngere-n crengi, gîngurit dragăstos!
 Bubuie groase tulpini!
 Cască scrișnind rădăcini!
 Într-un talmeș-balmeș grotesc
 Toate se rup, se prăbușesc,

8950 Și prin mari văgăuni în ruină
Vînturi vuvuie și suspină.
Auzi în aer glasuri sparte?
Cînd mai aproape? Cînd mai departe?
Da, peste-ntregul munte în cascade
8955 Un cînt de vrajă furioasă cade.

VRĂJITOARE ÎN COR:

Spre Brocken suie vrăjitoare,
Pălite miriști, holde-n floare,
Se-adună-acolo, sus, pe țîță;
Jupînul Urian le-ațîță.

8960 Grăbindu-se, cu glezna-n scîrțuri,
Put țapii, hîrcile trag pîrțuri.

VOCE: Bătrîna Baubo, singură, prin praf e
Călare pe spinarea unei scroafe.

COR: Cinstire ei, așa cum se cuvine!

8965 Nainte, Baubo! Ceilalți — după tine!
Solidă scroafa cu bătrîna-n spate,
În urma lor babornițe uscate.

VOCE: Cum ai venit?

VOCE: Pe Ilsenstein m-am cățărat.

VOCE: Acolo într-un cuib de buhă m-am uitat.

8970 Și uite-așa doi ochi holbă!

VOCE: La naiba!
Ce te tot zorești, parcă te doare zgaiba!

VOCE: M-am zgîriat în goană:
Sunt toată numai rană!

VRĂJITOARE ÎN COR:

Cărarea-i largă, drumul e lung,

8975 Ce buluceală! Și cum se împung!
Mătura roade, furca înțeapă,
Pruncul se-năbușă, maică-sa crapă.

VĂTAFUL VRĂJITOARELOR. SEMICOR:

Mișcăm încet, ca melci cu casa-n spate,
Mujerile sunt înaintea toate.

8980 Pe drumul către dracul, țineți minte,
Femeia e cu zece pași înaintea.

CELĂLALT SEMICOR:

Să știți că urma-alege, vorba-aceea!
O fi avînd un bun avans femeia,

E drept; dar cum zăbava o cam fură,

3985 Bărbatu-o-ntrece dintr-o săritură.

VOCE *sus*: Voi, de la Felsensee! veniți mai iute!

VOCE *jos*: Spre înălțimi ne-am duce pe-ntrecute,
Suntem curate, ne-am spălat în ape reci,
Dar sterpe vom rămîne pentru veci.

AMBELE CORURI:

3990 S-alină vîntul, steaua zboară,
Se face luna iarăși chioară,
Pe piscuri corul fermecat
Cu lanț de foc e ferecat.

VOCE *jos*: Opriți-vă! Opriți-vă!

VOCE *sus*: Dar cine?

3995 Se tînguie pe sub obcine?

VOCE *jos*: Luați-mă cu voi! Luați-mă cu voi!
De trei sute de ani tot sui,
Dar încă n-am ajuns pe stei.
Aș vrea să fiu între ai mei.

AMBELE CORURI:

4000 Te duce mătură, te duce furcă,
Te duce țap, oricare băț te urcă;
Cel care-n noaptea asta n-a putut
Să urce, e pe veci un om pierdut!

SEMIVRĂJITOAREA *jos*:

Abia mai poate pasul să mă poarte;

4005 Iar celelalte au ajuns departe!

Acasă n-aveam liniște deloc.

Dar, uite, nici aici n-o află — ioc!

COR DE VRĂJITOARE:

Pomada dă curaj la rînză,
O zdreanță-i bună pentru pînză.
4010 O troacă-i luntre naintînd;
De nu zbori azi, nu zbori nicicînd!

AMBELE CORURI:

Iar cînd ajungeți sus, pe creastă,
Lăsați-vă pe culmea vastă
Și-acoperiți poieni și înălțime
4015 Cu stolul vostru de vrăjitorime!

Se aşcază.

MEFISTO: Ce brînci, ce goană, ce buluc, ce iureș!
Ce ropot strașnic, și ce vifor gureș!
Cum scapără, și ard, și put, și licăresc!

Un element cu-adevărat vrăjitoresc!
4020 Agață-te de mine! altfel ne risipesc.
Dar unde ești?

FAUST *de departe*:

Aici!

MEFISTO: Se-ngroașă gluma!
De dreptul de stăpîn fac uz acuma.
Loc! Vine Domnul Diavol! Iubite gloate! Loc!
Agață-te de mine! Nu șovăi deloc.
4025 Să ne croim ieșire din tumult!
Atîta nebunie chiar pentru mine-i mult.
Acolo văd un licăr cam aparte,
Mă-atrage-n crîng; nu pot să nu-l ascult;
Hai, să ne furișăm mai la o parte.

FAUST: Tu, spirit al negației! La drum!
Parcă ziceai că vrei să mă conduci:
Mergeam spre vîrf, la Noaptea Walpurgiei,
și-acum

Să stăm de-o parte ca niște năuci?
MEFISTO: Dar uită-te: ce flăcărui bălțate!
4035 Un club întreg și vesel adunat e.
Nu ești stingher în lumea ființelor mărunte.

FAUST: Eu însă vreau să-ajung în vîrf, pe munte!
Se și zărește jarul și fumul vîrcolac.
Spre rău se scurge-acolo lumea-ntreagă.

4040 Acolo multe taine se desfac.

MEFISTO: Însă la fel de multe se și leagă!
Hai, las-o să vuiască, lumea mare!
Pe noi, aici, doar liniștea coboare.
De multă vreme lucru-i clar

4045 Că-n lumea mare lumi mărunte-apar.
Văd vrăjitoare, tinere și goale,
Dar și bătrîne, ce se-ascund sub țoale.
Fii indulgent, și fă-mi pe voie azi!
Un mic efort, însă va fi cu haz!

4050 Aud diverse instrumente răsunînd!
Cumplită larmă! Dar te-nveți curînd.
Hai, vino! nu se poate decît așa, vezi bine:
Eu intru înlăuntru, apoi te trag pe tine,
Și-astfel îți fac o nouă legătură.

4055 Ce spui, amice? Locul părea înghesuit,
Privește însă: nu-i dai de sfîrșit.

Vezi, o sută de focuri sclipesc în băătăură.
Ei beau, gătesc, dansează, fac dragoste, bîrfesc;
Ai vrea ceva mai bun să-ți pregătesc?

FAUST: Și-acum, odată introduși în cercul lor,
Apari ca diavol sau ca vrăjitor?

MEFISTO: Obişnuiesc să umblu incognito, e drept.
Dar într-o zi de gală-ți pui ordinul pe piept.
Cum știi, de Jartieră n-avui parte;
4085 Aici însă Copita e onorată foarte.
Vezi melcu-acela? se tîrîște obosit.
Cu coarnele ce pipăie în vînt
De mult m-a mirosit.
Chiar dacă-aș vrea, nu pot să mă dezmint.
4070 Dar hai, din foc în foc, încetișor.
Ești mire, iar eu umblu să te-nsor.

Către un grup ce stă în jurul unor cărbuni aproape stinși.

Dar dumneavoastră, venerabili domni, ce
așteptați?

V-aș lăuda, de v-aș vedea dansînd, înconjurați
De bucuria tinereții, zgomotoasă.

4075 Destul stă singur fiecare-acasă.

GENERALUL: Încredere-n popoare? N-au nici măcar accia
Ce le-au slujit mereu fără rețineri.
Noroadele, la fel ca și femeia,
Întotdeauna trag la tineri.

MINISTRUL: Azi totu-i o rușine, un gunoi.
Doar timpul ce-a trecut e demn de laur.
În vremea cînd am fost la cîrmă noi,
Era, pot zice, epoca de aur.

PARVENITUL: Prea proști n-am fost nici noi, aceasta-i clar,
4085 Făceam și lucruri uneori stupide.
Dar astăzi toate se răstoarnă iar,
Și tocmai cînd păreau a fi solide.

AUTORUL: Mai poți citi azi un volum discret,
Plin de substanță, scris cu judecată?
4090 Cît despre scumpul nostru tineret,
E mai impertinent ca niciodată.

MEFISTO *care pare dintr-o dată foarte bătrîn:*

Da, lumea-i coaptă pentru zina de apoi.
Eu însumi cale pe-aici ultima oară.
Cum mi se scurge drojdia din butoi,
4095 Așa și lumea trage-acum să moară.

VRĂJITOAREA CARE VINDE BOARFE:

Nu treceți, domnii mei, așa grăbiți!
De ce scăpați ocazia ivită?
Am numai marfă pe ales. Priviți:
Una și una, foarte felurită.

4100 Din tot ce vîntur pe tarabă, zău!
Nu-i una doar, s-o cercetați anume,
Să nu fi provocat cîndva vreun rău
Ori pentru om, ori pentru-ntreaga lume.
Nici un pumnal ce-n sînge nu s-a scăldat voios,
4105 Potir care veninul mortal ca o scînteie
Să nu-l fi scurs în trupul sănătos,
Găteți să nu corupă o vrednică femeie,
Nici spadă care n-a ucis vreun frate,
Sau n-a lovit dușmanul pe la spate.

MEFISTO: Mătușă dragă! Vechituri ne-arăți?
Ce-a fost s-a dus! Sunt praf și pulberi toate!
Orientează-te spre noutăți!
Ne-atrage numai ce e noutate.

FAUST: Să nu mă pierd cu firea-i foarte greu!

4115 Un iarmaroc ca ăsta, zic și eu!

MEFISTO: Întreg vîrtejul merge-n sus!
Tu crezi că-mpingi și duci, însă ești dus.

FAUST: Dar asta cine-i?

MEFISTO: Lilith! Nobil neam.

FAUST: Aud?

MEFISTO: Nevasta-ntîi a lui Adam.

4120 Ferește-te de preafrumosu-i păr,
Podoabă ce pe toate le întrece!
O, tînărul atins, -ntr-adevăr
De lîngă ea nu poate să mai plece.

FAUST: Văd două-acolo, fata și cu baba;

4125 Cum freamătă! nu vor să stea degeaba.

MEFISTO: De-acum petrecerea se ține lanț.
S-a zis cu liniștea! Perfect. La danț!

FAUST *dansînd cu fata:*

Avui un vis într-adevăr
Frumos: parcă vedeam un măr;

4130 Pe creangă, două mere grele
Schipeau; m-am cățarat spre ele.

FRUMOASA: Da, merele vă umplu visul
De mult, de cînd cu paradisul.

Mă bucur mult că e așa,
Căci am și eu livada mea.

4135

MEFISTO *cu bătrîna*:

Avui un vis cam deochiat:
Vedeam un arbore crăpat.
Avea o mare crăpătură;
Dar mi-a plăcut peste măsură.
BĂTRÎNA: Salut, nespus de fericită,
Pe cavalerul cu copită!
Să țină gata, și vîrtos,
Un... neînfricat și gros.

PROCTOFANTASMISTUL:

Cum de-ndrăzniți! Neam blestemat de fameni!
4145 N-am dovedit irefutabil oare
Că spiritele n-au de fapt picioare?
Iar voi dansați aici, ca niște oameni?

FRUMOASA *dansînd*:

Ce caută-n balul nostru-acest netot?

FAUST *dansînd*: Ei, asta-și bagă nasul peste tot.

4150 Cînd alții joacă, el evaluează.

Un pas pe care nu-l poate bîrfi

Este un pas ce parcă nici n-ar fi.

Dar mai ales cînd mergem nainte, el turbează.

Dacă v-ați învîrți în cerc, hai-hui,

4155 Cum face el în vechea moară-a lui,

I-ar face o nespusă fericire.

Și mai cu seamă, dacă i-ați cere învoire.

PROCTOFANTASMISTUL:

E nemaipomenit! Cum, n-ați plecat!?

Să dispăreți! Doar ne-am iluminat!

4160 Neam îndrăcit, de legi nu vrei să știi!

Suntem deștepți, dar uite: la Tegel sunt stafii.

Atîtea superstiții mercur am combătut,

Dar locul încă nu-i curat! De necrezut!

FRUMOASA: Cît timp ne va mai plictisi la bal?

PROCTOFANTASMISTUL:

4165 Vă spun deschis și fără vorbă multă,

Nu sufăr despotismul spiritual;

Spiritul meu comanda lui n-ascultă.

Dansul se înțelege.

Observ că azi nimic nu izbutesc;

Dar port cu mine-un ghid peste văiușo,

4170 Și, pînă-a nu muri, nădăjduiesc,
Pe diavoli și poeți fi voi distruge.
MEFISTO: O să se-așeze-ntr-un băltoi curînd,
Așa se ușurează el; iar cînd
Din fundu-i lipitori o să se-ndoape,
4175 De spirite și spirit o să scape.

Către Faust care iese din joc.

De ce-ai lăsat-o pe frumoasa fată
Care-ți cînta, dansînd cu-așa căldură?
FAUST: În vreme ce cînta frumos, deodată
Un roșu șoarece-i ieși din gură.
MEFISTO: Ei, asta-i bună! Uite ce cusur!
Poate voiai să fie unul sur?!
Și ce contează-aceasta-ntr-o idilă?

FAUST: Și-apoi —
MEFISTO: Ce e?
FAUST: Mefisto, nu vezi tu o copilă
Cum stă acolo, palidă, gracilă?
4185 Abia se mișcă-n mersul ei ușor,
De parcă-i ferecată de picior;
O știu, mi-e cunoscută silueta,
Ea seamănă cu buna Margareta.

MEFISTO: Nici vorbă! nu e nimeni. Ți-e ochiul amețit
4190 De-o vrajă, de un idol cețos, ne-nsuflețit.
Și nu e bine să-l privești în față:
Privirea-i rece sîngele-ți îngheață
Și ți-l prefacc-n sloi încremenit.
Despre Meduza, cred că-ai auzit.

FAUST: Într-adevăr, sunt ochii unei moarte
Ne-nchiși de mîna ce i-a alintat.
Sunt sîni Margaretei, de care-avut-am parte!
E dulcele ei trup, ce l-am gustat!

MEFISTO: E-o vrajă doar, neghiob smintit! căci orișicui
4200 Ea îi apare drept iubita lui.

FAUST: Ce desfătare! Cîtă jale grea!
Nu pot să-mi iau privirea de la ea.
O, cît de straniu îi împodobește
Frumosul gît colanul ascuțit

4205 Și roșu, ca o urmă de cuțit!

MEFISTO: Da, văd acum și eu! se potrivește.
Ea poate chiar să-și poarte capul baloș

Sub braț: Perseu i l-a tăiat cu-un paloș.
Mereu ești obsedat de arătări! —

4219 Hai, sus, spre culme! Către desfătări!
E-o veselie, ca în Prater; dacă
Nu m-am vrăjit chiar cu, văd o baracă:
E un teatru. Oare ce se joacă?

SERVIBILIS: O piesă nouă, ultima din șapte.

4215 Începe-ndată, așteptați oleacă.
Așa e obiceiul pe-aici în astă-noapte.
E scrisă de un diletant cu har,
Jucată tot de diletanți, de rasă fină.
Scuzați acuma, domnilor, dacă dispar:

4220 Sunt diletantul ce-are grijă de cortină.

MEFISTO: De v-ați găsit pe Blocksberg azi norocul,
Cu bine l-ați găsit: aici vi-e locul.

VISUL UNEI NOPTI DE WALPURGIE

sau

NUNTA DE AUR A LUI OBERON ȘI A TITANIEI

Intermezzo

CONDUCĂTORUL TEATRULUI:

Oamenii lui Mieding sunt
Azi în repaos. Iată:

4225 Valea, muntele cărunt —
Aceasta-i scena toată!

HERALDUL: Nunta cea de aur ani
Cincizeci pretinde; pace
Este-acum între dușmani:

4230 Un a u r care-mi place.

OBERON: Spirite, vă arătați,
Vărsați-vă lumina!
Astăzi iarăși sunt legați
Monarhul și regina.

PUCK: Vine Puck, se-nvîrte-agil,
Picioru-n dans îi saltă;
Sute-n urmă-i vin tiptil
Să joace laolaltă.

ARIEL: Iscă Ariel pe plai

4240 Cîntări cerești, duioase.

Mulți neghiobi are-n alai,
Dar și figuri frumoase.

OBERON: Soții-nvețe de la noi
Utile exerciții!

4245 Spre-a fi unul amîndoi,
O vreme despărțiți-l!

TITANIA: Ea cu nervi, el cu năduf,
Ia, duceți-i să vadă

Ea — la miazăzi zăduf,

4250 Iar el — în nord zăpadă!

ORCHESTRA. TUTTI. *Fortissimo*:

Musculițe, țîntărei
Și rudele, amanții
Ierbii, greieri, brotăcei —
Aceștia-s muzicanții!

SOLO: Vezi bășica de săpun?

Acesta e cimpoiul.

Fonfăie, de-atîta-i bun,

Pe nasu-i ca țurloiul.

UN SPIRIT CE ABIA SE FORMEAZĂ:

Broască-n trup, în cracii lui

4260 Paing — și-o aripioară!

Sigur, vietate nu-i;

Dar e o poezioară.

O PERECHE: Pas mărunt și salt vînjos

Prin flori și rouă clară.

4265 Lipăie mereu pe jos,

Dar de zburat nu zboară.

UN CĂLĂTOR CURIOS:

N-o fi doar un joc mascat?

Vederea nu mă minte?

Oberon, zeu minunat,

4270 Îmi iese azi naintel!

ORTODOXUL: Gheară, coadă? N-are. Deci...

Dar iese la iveală

Cum că, la fel cu zeii greci,

E drac, fără-ndoială.

UN ARTIST NORDIC:

4275 Schiță-i tot ce meșteresc,

Umilă încercare.

Dar curînd am să zăresc
Italia cu soare.

PURISTUL: Ce neşansă! Ce prăpăd!

4280 Ce gesturi desfrîcate!
Ah, din cîte hîrce văd,
Doar două sunt pudrate.

VRĂJITOAREA TÎNĂRĂ:

Pudra-i Țol, și-l trag pe cap
Doar mumile pădurii!

4285 Uite, goală stau pe Țap,
Dar mă îmbracă nurii.

O MATROANĂ: Prea distinsă, nu mă cert
Cu alde voi, firește!
Trupul, fraged și alert,
4290 Oricum tot putrezește.

CAPELMAISTRUL:

Musculițe, Țințarei,
Să nu-i pișcați făptura!
Greieri sprinteni, brotăcei,
Păstrați atenți măsura!

O MORIȘCĂ arătînd într-o direcție:

4295 Numai lume bună, jur!
O droaie de mirese!
Și burlaci foind în jur,
Nutrind speranțe-alese.

O MORIȘCĂ arătînd în altă direcție:

De nu se cascadează în pămînt
4300 Abisul, să-i înghită,
Eu dintr-un salt o să mă-avînt
În iad, de cătrănită!

XENII: Foarfece, ca gîze-n lan,
Dar iuți la prădăciune,

4305 Tatălui-stăpîn Satan
În semn de-nchinăciune!

HENNINGS: Uite-i: toți în șir grăbit
Ce-n glume vechi se scaldă!
Or să zică la sfîrșit

4310 Că-s buni ca pîinea caldă!

MUSAGETUL: Stau cu vrăjitoarea-n rînd,
Cu zîmbetul pe buze;
Le-aș conduce mai curînd
Pe ele, nu pe Muze.

CI-DEVANT GENIUL TIMPULUI:

4815 Cu cei drepti, dai de liman:
Deci, ține-te de mine!
Blockbergul, Parnas german,
E-ncăpător, vezi bine!

UN CĂLĂTOR CURIOS:

 Asta-i țeapăn cine-i? Că
4820 Măreț se mai rotește.
 Purică și-adulmecă —
 „Pe iezuiți, firește.“

UN COCOR: Ape tulburi sau cleștar —
De ce-aș alege lacul?!

4825 Cucernicul se face chiar
Tovarăș bun cu dracul.

COPILUL LUMII: Da, cucernicii găsesc
În toate un vehicul.
Sus, pe Blockberg, se-ntrunesc

4830 Adesea-n conventicul.

DANSATORII: Încă-un cor? Se-aude zvon
De tobe, hărmălaie.
Nu te teme! Unison
Răsună-n stof cimpoaie.

MAESTRUL DE DANS:

4835 Umblă toți pe vîrf, habar
Nu au de dans. Ce ceată!
Grașii saltă, strîmbii sar;
Nu-ntreabă cum arată.

SCRIPCARUL: Golanii! S-ar ucide-n drum

4840 În ura lor cea mare!
Cimpoiul i-a-mblînzit, precum
Orfeu cu lira, fiare.

DOGMATICUL: Nu, nu mă pot ei enerva
Cu critici sau cu glume.

4845 Și dracul e, în fond, ceva;
Altfel, n-ar fi pe lume!

IDEALISTUL: Da, fantezia-i zeul meu:
Ea face, și ea drege.
De-aș fi cu toate-acestea, zău!

4850 Că-aș fi nebun în lege.

REALISTUL: Esența — oare ce-o fi ca?
Să mori de supărare!
Întîia oară-n viața mea
Mă elatin pe picioare.

SUPRANATURALISTUL:

4355 Îmi place mult aici, surîd,
Căci totu-mi cîntă-n strune.
Dacă există draci, conchid
Că sunt și duhuri bune.

SCEPTICUL: Ei urmăresc văpăi, buimaci,

4360 Sperînd să scurme-n aur.
Doar îndoiala naște draci.
Eu stau chiar pe tezaur.

CAPELMAISTRUL: Greieri sprinteni, brotăcei,
Ce-mi stați ca diletanții?

4365 Musculițe, țîțărei,
Voi sunteți muzicanții!

ISCUSIȚII: Noi, Sanssouci, un vesel clan,
Zîmbim la toate cele.

Umblăm cu tălpile-n tavan,
4370 Cu capul pe podele.

NEAJUTORĂȚII: Ne aibă-n grijă Cel slăvit,
La supt și ghiftuială!
Acum pingeaua s-a tocit,
Călcăm pe talpa goală.

UN SPIRIDUȘ:

4375 Noi ieșim din smîrcuri, mici,
Pe apele stagnante;
Dar ne-alăturăm aici
Văpăilor galante.

O STEA CĂZĂTOARE:

Eu din licărul stelar
4380 Aici căzut-am, oarbă.
Cine-o să mă-ajute iar
Să mă ridic din iarbă?

MĂTĂHĂLOȘII: La o parte! Ca la-nec
Cad ierburi pe tăpșane.

4385 Duhuri vin și duhuri tree
Cu labo grosolane.

PUCK: Ce veniți buluc, netoți,
Ca elefanții-n vie?!
Mai mătăhălos ca toți

4390 Azi Puck, el însuși, fie!

ARIEL: Firca sau vreun duh, subțiri
Aripi dacă vă dete,

Sus, pe culmi cu trandafir,
Urmați-mă în cetel

ORCHESTRA. *Pianissimo*:

4395 Văl de ceață, nori de puf
Se-aprind în zarea sură.
Zvon în frunză, boare-n stuf —
Și toate dispărură

ZI MOHORÎTĂ. PE CÎMP

Faust, Mefisto

FAUST: În suferință! Deznădăjduind! Amarnic rătăcind
prin lume, și-acum zvîrlită-n temniță! Închisă
ca o răufăcătoare-n carceră, sortită duhurilor fio-
roase, ea — nefericita, gingașa făptură! S-ajungă
8 pînă-aici! Pînă aici! Trădătorule, spirit nemernic,
acestea tu mi le-ai ascuns! Și stai aici! Îmi stai
rostogolindu-ți ochii tăi de drac înverșunat!
Stai și mă-nfrunți cu odioasa ta prezență! —
Întemnițată! Suferind îngrozitor! Lăsată-n voia
10 spiritelor răului și-a unor oameni fără de simțire,
care-o judecă! Iar între timp tu mă răsfeți pe
mine cu distracții josnice, durerea ei mereu mai
mare mi-o ascunzi, și-o lași pierzării, fără ajutor!

MEFISTO: Nu-i cea dintîi.

FAUST: Cîine, ce ești! Tu, monstru execrabil! — Pre-
schimbă-l, spirit fără margini! Preschimbă iarăși
viermele în cîine, așa cum îi plăcea să-mi dea
tîrcoale noaptea, și să se gudure la gleznele
drumețului cel pașnic, gata să-i sară însă-n
20 spate, de-ndată ce s-ar prăbuși. Redă-i din nou
preascumpa-nfățișare, ca să se tîrîie pe burtă-n
fața mea, să-i pot da un picior, lepădăturii! —
Nu-i cea dintîi! — Ce jale! ah, ce jale! de necu-
prins cu sufletu-omenesc! Căci nu numai o singură
25 ființă s-a pierdut în beznele unei asemenea
nenorociri; iar cea dintîi care s-a zvîrcolit în
chinurile morții, vai! n-a făcut destul pentru-a
răscumpăra și vina celorlalte în fața Celui-pururi-
iertător! Nenorocirea ei, a unei singure ființe, îmi

1 zdrențuiește sufletul și carnea, iar tu rânjești
nepăsător la soarta celorlalte — mii!

MEFISTO: Iată-ne iar la granițele înțelegerii, acolo unde
mintea voastră cea de om se poticnește. De
5 ce-ai făcut cu noi tovarășie, dacă nu ești în stare
să te ții de ea? Ai vrea să zbori, însă ți-e frică
de-ameteală?! Dar cine s-a ținut cu ghearele de
celălalt: noi de tine, sau tu de noi?

FAUST: Să nu-ți rânjești flămînzii colți naintea mea!

10 Mi-e silă de tine — Tu, Spirit mare și puternic,
care-arătîndu-mi-te m-ai făcut mai vrednic, tu
care-mi știi și sufletul și inima, de ce mă-nlănțui
de acest netrebnic, ce se hrănește numai cu păcat
și se desfată-n orice stricăciune?

MEFISTO: Ai terminat?

FAUST: Salveaz-o! sau va fi amar de tine! Blestem cumplit
asupra ta în vecii vecilor!

MEFISTO: Nu pot să rup cătușele răzbunătorului, și nici
să-i trag zăvoarele! — Salveaz-o! — Dar cine-a
20 dus-o la pieire: eu sau tu?

FAUST *își rotește sălbatic privirea*

MEFISTO: Ce cauți — trăsnetul? ce bine că nu v-a fost dat
vouă, mizerabili muritori! Zdrobirea nevinova-
tului ce-i iese-n cale, — iată metoda tiranilor
25 de-a ieși din încurcătură!

FAUST: Du-mă la ea! Elibereaz-o!

MEFISTO: Și primejdia la care te expui? E bine s-o știi:
sîngele, pe care l-ai vărsat cu mîna ta, încă apasă
asupra orașului! Deasupra locului unde-a căzut,
30 mai bat din aripi duhurile răzbunării, pîndind
întoarcerea ucigașului.

FAUST: Mi-a fost dat s-o aud și pe asta! Blestemul
lumii-ntregi asupra ta, monstrule! Du-mă la ea,
fîi spun încă o dată, și salveaz-o!

MEFISTO: Te duc, dar bagă bine-n cap ce-mi stă-n putință!
Am oare eu deplină putere-n cer și pe pămînt?
Eu pot să iau mințile paznicului, tu vei înșfăca
degrabă cheile, și o vei scoate din temniță cu
propria ta mîină omenească! Eu am să stau de
40 strajă. Cai năzdrăvani sunt pregătiți, vă voi răpi.
Atîta pot să fac.

FAUST: Haide! Dă-i drumul!

NOAPTE, CÎMP DESCHIS

Faust, Mefisto în goană pe cai negri.

FAUST: Ce fac acolo, sub spînzurătoare?

MEFISTO: Nu ştiu ce tot gătesc şi uneltesc.

FAUST: Ba suie, ba coboară, se-nclină, se-ncovoaic.

MEFISTO: Sobor de vrăjitoare.

FAUST: Stropesc şi vrăjesc.

MEFISTO: Să trecem cît mai repede! Dă-i zor!

ÎNCHISOARE

FAUST în mîină cu o iegătură de chei şi un felinar, în faţa unei uşi de fier:

4405 Ah, simt un nencercat de mult fior,
Mă-apasă întregul chin al omenirii!
Ea stă-ntre ziduri ude, sub zăvor,
Iar crima ei fu dulce fruct al amăgirii!
De ce nu te grăbeşti spre ea?

4410 Ți-e groază c-o vei revedea?
Hai! orice şovăire, fatală o să-i fie!

Pune mîna pe lacăt. Dinlăuntru se aude un cîntec:

Măicuța mea, tîrfa
M-a omorît!
Tăicuțul meu, scîrba
4415 M-a înghițit!
Surioara mai mică
Mi-a pus os peste os
În pămînt răcoros —
Eu m-am făcut frumoasă păsărică:
4420 Și zbor frumos, și zbor frumos!

FAUST descuind: Ea nu simte că-i vine iubitul. Ea aude
Doar zornăit de lanțuri, doar pas în paie ude.

Intră.

MARGARETA ascunzîndu-se în așternut:

Vai! Moarte crudă! vin, ca să mă ia!

FAUST încet: Taci! vin să-ți scot cumplitele verigi!

MARGARETA zvîrcolindu-se la picioarele lui:

4425 Ai milă, de ești om, de jalea mea!

FAUST: O să-i trezești pe paznici, dacă strigi!

Apucă lanțurile, ca să i le scoată.

MARGARETA *în genunchi:*

Cine ți-a dat, călăule, această

Putere-asupra mea?

E miezul nopții-abia.

4430 Hai, lasă-mă să mai trăiesc, adastă,

Oricum va fi prea repede în zori!

Se ridică.

Sunt încă-atît de tînără! Să mori

Cînd anii tăi sunt încă-n floare!

Am fost frumoasă, asta mă duse la pierzare.

4435 Aproape-mi fu iubitul, acuma e departe.

Cununa-i sfîșiată și florile sunt moarte.

De ce nu ești mai blînd?

O, crută-mă! Ce ți-am făcut, și cînd?

Nu mă lăsa să-ți cer iertare în zadar!

4440 Nu te-am văzut în viața mea nicicînd!

FAUST: Mai pot să rabd atîta chin și-amar?

MARGARETA: Sunt în puterea ta cu totul, iată.

Mai vreau să-mi alăptez copilu-o dată.

L-am răsfățat, în brațe, noaptea toată.

4445 Mi l-au luat, au vrut să-mi facă rău,

Și-acuma spun că l-am ucis chiar eu;

S-a zis cu fericirea mea.

Scornesc cîntări batjocorindu-mă. Ce lume rea!

La fel se-ncheie și povestea,

4450 La cine se referă toate-acestea?

FAUST *aruncîndu-se în fața ei:*

Iubitul tău căzîndu-ți la picioare,

Te va scăpa acum din fiare!

MARGARETA *întorcîndu-se spre el:*

Să-ngenunchem, să-i implorăm pe sfinți!

Uite aici sub piatră

4455 E scrișnetul din dinți

Al iadului, ce latră!

Cel rău

Vuiește-aici sub prag,

Înversunîndu-se în hău!

FAUST *tare:*

4460 Margareta! Margareta!

MARGARETA *ascultînd cu atenție:*

E glasul celui drag!

Sare în sus, lanțurile cad.

Ah, unde e? L-am auzit chemînd!
Sunt liberă! Nimic nu mă reține
Să zbor la pieptul tău cel blînd!

4465 Să mă agăț de tine!

El m-a chemat pe nume! Stătea aici pe prag.
Prin vuietul de iad, prin vălmășag,
Prin marea și drăceasca batjocură cumplită
Recunoscute-am vocea lui iubită.

FAUST: Eu sunt!

MARGARETA: Tu ești. Mai spune-o dată!

Îl îmbrățișează.

E el! E el! Ah, au pierit ca norii
Durerea, lanțul, spaimetele-nchisorii!
Ești tu! și vii să mă salvezi.
Da, sunt salvată!

4475 Și iată iarăși strada, vezi?
Pe care te-am zărit în tîia dată.
Și iată, luminoasă, și grădina
În care te-așteptam, eu și vecina.

FAUST *zorînd-o*: Hai, vino!

MARGARETA: Stai, mai zăbovește!

4480 Plăcut mi-e să mai stau, cînd zăbovești!

Îl mîngîie cu drag.

FAUST: Grăbește!

Dacă nu te grăbești,
Vom fi pierduți!

MARGARETA: Cum? Nu mai știi să mă săruți?

4485 Iubitule, puțină vreme-ai fost plecat,
Și sărutările le-ai și uitat?

De ce mi-e atît de frică lîngă tine,
Cînd din privire și din toate ce-mi spuneai
Un cer întreg cădea deodată peste mine

4490 Și ah! cu sărutarea parcă mă-năbușeai?

Sărută-mă și-acum!

Eu te sărut, oricum!

Îl îmbrățișează.

O, vai ce buze reci!
De ce stai mută, gură, adorato?
4495 Iubirea ta
Unde e ea?
Ah, cine mi-a furat-o?

Îi întoarce spatele.

FAUST: Urmează-mă! Hai, vino! ființă îndrăgită!
Te voi iubi cu-o patimă-nmăită,
4500 Dar hai acum! Te rog, neapărat!

MARGARETA *întorcându-se spre el*:

Oare ești tu? Chiar tu cu-adevărat?

FAUST: Sunt eu! Dar vino!

MARGARETA: Fiarele-mi desfaci,
Din nou cu drag la pieptul tău m-atragi.
Dar cum de nu te îngrozești de mine?

4505 Mă scapi din lanțuri, — însă știi pe cine?

FAUST: Hai, vino! Iată zorile-alburii.

MARGARETA: Pe mama mea am omorât-o, știi?
Copilul mi l-am înecat.
Nu amîndórura ne era dat?

4510 Și ție, deci! — Ești tu? Mi-e greu să cred.
Dă-mi mîna! Nu e vis, pe cîte văd!
O, scumpă mînă! — Dar de ce-i așa
De umedă?! S-o ștergi. Mi s-a părut
Că stropi de sînge văd pe ea.

4515 Ah, Doamne! Ce-ai făcut?
Și bagă sabia în teacă!
Te implor!

FAUST: Iubito, lasă trecutul să treacă!
Mă faci să mor.

MARGARETA: O! nu, tu trebuie să rămîi în viață!
Despre morminte vreau să-ți dau povață!
În grija ta, de mine
Vor rămîne;
Măicuței să-i alegi tu locul cel
4525 Mai bun. Și-alături fratelui, la fel.
Mie, puțin mai la o parte,
Dar nu prea departe.
Copilul să mi-l pui la sînul drept!
Alături însă nimeni să nu zacă!

4530 Să stau cu tine, piept la piept,
Era o fericire mult prea mare!
De care nu mai sunt în stare;
Mi-e ca și cum spre tine m-aș constrînge,
Iar tu, la rîndul tău, tu m-ai respinge.

4535 Dar ești aici și mă privești, ești bun și blînd.

FAUST: Dacă-i așa, hai să plecăm cît mai curînd!

MARGARETA: Afară?

FAUST: Da, în libertate!

MARGARETA: Dacă-s acolo gropile-așteptate,
Și moartea stă la pîndă, hai!

4540 De-aici în așternutul cel de vcci
Și nici un pas mai mult —
Acum tu trebuie să pleci?

O, Henric, de-aș putea să te ascult!

FAUST: Poți, dacă vrei! Deschisă-i orice ușă.

MARGARETA: Nu pot să plec, speranța mea-i cenușă.
Să fug? Zadarnic. Să cerșești neîncetat
E groaznic, cînd ai cugetu-ncărcat!
Să umbli prin străini, ce chin cumplit!
Tot mă vor prinde pînă la sfîrșit!

FAUST: Rămîn cu tine.

MARGARETA: Repede! Repede!
Salvează bietul copil!
Din lespede-n lespede,
Pe rîu în sus, tiptil,

4555 Peste punte,
Unde-n pădure s-ascunde
Lacul
Cu ape murdare!
Apucă-l, săracul!

4560 Scoate-l din apă!
Încă mai dă din picioare!
Ah, poate că scapă!

FAUST: Revino-ți, draga mea, din aiurare
Un pas, un singur pas, și ești scăpată!

MARGARETA: De-am trece doar de munte-odată!
Pe-o piatră-acolo, stă măicuța mea!
Îmi simt acum ceafa înghețată!
Pe-o piatră-acolo, stă măicuța mea
Și dă din cap mereu:

4570 Nu moțăie, nu face semn, i-e capul greu.
Mult a dormit, și n-o să se trezească.
Doarme, ca noi să ne iubim la adăpost!
Frumoase vremi au fost!

FAUST: Nici vorba, și nici ruga folositoare nu-s,
4575 Așa încît am să te iau pe sus!

MARGARETA: Nu, lasă-mă! Nu sufăr nici o silă!
De ce mă-nșfaci ca un călău? Ai milă!
Ce multe ți-am făcut pe plac cîndva.

FAUST: Se face ziuă, draga mea! Iubita mea!

MARGARETA: Așa-i, se face ziuă. E ultima: cea cruntă!
Și trebuia să fie chiar ziua mea de nuntă!
Să nu le spui c-ai fost la Margareta!
Vai! biata mea cunună!
S-a întîmplat ce trebuia!

4585 Da, ne vom revedea.
Dar nu la dans. Mulțimea se adună.
Și tace. Stau, grămadă,
Nu-ncap în piață și pe stradă.
Bat clopotele, rupt e albul lemn,

4590 Și ei așteaptă doar cumplitul semn;
Mă-nconjură, mă duc,
Legată, la butuc!
Și fiecare simte-n ceafă, grea,
Securea care va cădea pe-a mea.

4595 Lumea e mută ca mormîntul.

FAUST: Mai bine nu m-aș fi născut!

MEFISTO *apare afară*:

Hai, vino! Altfel, totul e pierdut!
Prostească ezitare! Zăbavă, tîndălcală!
Hai, caii se-nfioară sub zăbală,

4600 S-a luminat de zi.

MARGARETA: Ce arătare se ivește din pămînt?
El e! Alungă-l! Să nu-l văd aici!
Ce caută el pe locul sfînt?
Pe mine!

FAUST: Trebuie să trăiești! Te vom scăpa!

MARGARETA: Cerească judecată, mă las în seama ta!

MEFISTO *lui Faust*:

Hai, vino! Altfel, te-am lăsat. La drum!

MARGARETA: A ta sunt, Tată! Mîntuiește-mă acum!
Voi îngeri, în cohorte sfinte, fiți

De pază-n jurul meu, și m-ocroteți!

4610 O, Henric! Groază mi-e de tine!

MEFISTO: E osîndită!

VOCE *de sus*:

E salvată!

MEFISTO *lui Faust*:

Hai cu mine!

Dispare cu Faust.

VOCE *dinlăuntru, stingîndu-se*:

Henric! Henric!

A DOUA PARTE A TRAGEDIEI

ÎN CINCI ACTE

ACTUL ÎNTÎI

PLAI ATRĂGĂTOR

Faust, întins pe pajiștea înflorită, frînt de oboseală,
agitat, încercînd să adoarmă.
Revărsat de zori.

Un stol de duhuri, plutind în jur, ca niște mici făpturi
pline de grație.

ARIEL. *Cîntec, acompaniat de harfe colicne.*

Cînd potop de flori se pierde
Primăvara prin poieni,
4615 Cînd pe cîmpuri harul verde
Pîlpîie spre pămînteni,
Iele mici cu suflet mare
Vin s-aducă ajutor;
Bun sau rău, pe fiecare
4620 Îl alină mila lor.

Voi, ce-adiați de-asupra-i în inele,
Vădiți-vă în nobil chip de iele:
Calmați în pieptu-i zbuciumul turbat,
Goniți săgeata-n flăcări a muștrării
4625 Și spaima ce-n adînc i s-a-nuiebat!
Sunt p a t r u timpi nocturni ai așteptării:
Grăbiți să-i umpleți din amor curat!
Întîi așterneți tîmplei lui răcoare,
În roua Lethei să-l scăldați apoi!
4630 Mlădii să-i fie trup și mădulare,
Vînjos să stea în pragul zilei noi.
La naltul rost de iele luați aminte:
Restituiți-l nou luminii sfinte!

COR. *Cîte un glas, două sau mai multe deodată, alternativ.*

Cînd zefirii calzi răsfață
4635 Cîmpul cu verdeață-n jur,
Izuri dulci și vâl de ceață
Stăruie-n amurgul sur.
Liniști blînde-ncep să-l tragă
Ca pe-un prunc în calm fluid,

4640

Peste ochii-i fără vlagă
Ale zilei porți se-nchid.

4645

Noaptea se destramă lină,
Stea de stea se leagă-n zări,
Mici scînteii, lumină plină
Ard în jur și-n depărtări,
Pîlpîie răsfrînte-n apă,
Luminează-naltul vast;
Sfînt sigil de liniști scapă
Luna-n marele ei fast.

4650

4655

Orele s-au stins ușoare,
Au pierit noroc și chin;
Simți: te-ndrepti spre vindecare;
Crede-n noul ceas senin!
Văi se-mbracă, ard coline,
În umbrosul calm sporesc;
Vălurind arginturi line
Largi recolte unduiesc.

4660

4665

Dor din dor să-ți dea dobîndă,
Uite licărul din lunci!
Legătura ta-i plăpîndă,
Somnu-i vâl, poți să-l arunci!
Nu mai zăbovi: cutează;
Mulți ezită; singur apt,
Cel ales mereu crează,
Ce-a-nșeles devine fapt.

Un vuiet teribil vestește apropierea soarelui.

ARIEL:

4670

4675

Ascultați! vîrtej de Hore!
În urechi de duhuri cor e
Pasul noii aurore.
Porți de stînci pe osii crîșcă,
Phoebus roți de trăznet mișcă,
Tună razele-n extaz!
Dulce ropot, sfîntă larmă!
Ochi orbesc, urechi se sfarmă,
Ncauzitul n-are glas.
Dar ascundeți-vă-n vrana
Dintre stînci, și sub coroana

Florilor să stați pitiți:

De v-atinge, asurziți!

FAUST: Bat pulsurile vieții-mprospătate,

4680 Slăvind aeriene zori în zare;

Iar tu, Pământ, dormind întreaga noapte,

Respiri odihnă-acuma sub picioare;

De bucurie toate-n jur tresaltă,

Și-o aprigă dorință mă străbate,

4685 Să tind spre existența cea mai naltă. —

Deschisă-i lumea-n pragul noii zile,

Pădurea-n mii de vieți sonore saltă;

Prin văi, ici-colo, neguri trec agile,

Dar clarul zării-n rîpe se resfiră,

4690 Și crengi și foi, mijind, țîșnesc fragile

Din hău-nmiresmat, unde dormiră;

Culoare de culoare-n vale-i e trează

Cînd stropi pe flori și frunze se prefiră;

Un rai mi-e preajma ce se-ntemeiază.

4695 Privește-n sus! — Purtînd solemna veste

A orei, munți gigantici scînteiază;

Ei gustă-acum luminile celeste

Ce-n jos, la noi, abia tîrziu se-arată.

Acum un licăr nou cuprinde-aceste

4700 Poieni ce-n verde-aprins încep să bată,

Treptat se-ntinde blînda biruință —

Mă-ntîmpină! — și din păcate, iată:

Orbit mă-ntorc, cu ochiu-n suferință.

Așa e, cînd speranța se-nsoțește

4705 Intim cu cea mai nobilă dorință,

Și porțile-mpplinirii năpădește;

Dar azi, din veșnice abisuri zboară

Un vast prisos de foc, ce ne-mpietrește;

Făclia vieții-am vrut s-aprindem iară,

4710 Și-un flux de foc ne-ncinge, ah, ce flamă!

Iubire-i? Ură? Ne cuprinde-n pară,

În bucurii și chinuri ne destramă,

Încît din nou privim înspre țărînă,

Să ne-nvelim în tînăra-i năframă.

4715 Astfel în spate-mî soarele rămînă!

Căderea apei, vîjîind pe stîncă,

Tot mai plăcut cu ochiul meu se-ngîmă.
Din prag în prag se sparge-acum, adîncă,
Și mii de stropi în mii de rîuri varsă,
4729 Înalta spumă-n vînt șoptește încă.
Cînd limpede, eînd ca icoană ștearsă,
Măreț născut de-acest vîrtej, apare
Și-o undă răcoroasă-n jur revarsă
Pestrițul arc, imobil-schimbătorul.
Strădania umană-n el s-arată
Gîndind la el, se limpezește dorul:
Viața-n răsfrîngeri de culori ni-e dată.

CASTELUL IMPERIAL. SALA TRONULUI

Consiliul de stat în așteptarea Împăratului. Trompeta

*Diferiți Servitori de curte apar, în haine de gală.
Împăratul se așează pe tron, în dreapta sa
Astrologul*

IMPĂRATUL: Salut pe credincioșii mei iubiți,
Chemăți de-aproape și de mai departe. —
4730 De înțelept în dreapta mea am parte;
Dar unde-o fi nebunul meu, nu știți?

UN TÎNĂR NOBIL:

Ținîndu-se de trena ta, săracul,
S-a dus pe scări, de-a berbeleacul.
L-am scos de-aici, pe durduliu;
4735 Dar dacă-i beat sau mort, nu știu.

AL DOILEA NOBIL:

În locul lui, cu avîntate
Mișcări, un altul se abate.
E-nzorzonat și dichisit.
4740 Cu halebarde-ncrucișate
Străjerii-n cale î se pun —
Dar iată-l: îndrăzneț nebun!

MEFISTO *îngenunchind în fața tronului:*

Ce-i blestemat și-mbrățișat întruna?
Ce-i mult dorit și refuzat mereu?
4745 Ce-i ocrotit cu grijă-ntotdeauna?
Ce-i înjurat și-nvinuit din greu?
Pe cine nu-i consult să-l chemi la tine?
Pe cine-ți place să-l auzi numit?

Spre tronul tău acumă cine vine?

4750 Și cine-i de el însuși surghiunit?

IMPĂRATUL: Acum, zgîrcită vorbă ți se cadel
Aici nu este loc pentru șarade,
E treaba-acestor nobili, mă-nțelegi? —
Pe tine, da! te chem să le deslegi.

4755 Nebunul meu s-adus, mă tem, departe;
Ia locul lui, în cealaltă parte.

Mefisto urcă și se așează în stînga.

MURMURUL MULTIMII:

Un alt nebun — Un alt necaz —
De unde vine? — Pare treaz —
Cel vechi s-a dus — Prea mult sugea —

4760 Era butuc — Ăsta-i surcea —

IMPĂRATUL: Deci — iată, credincioșii mei iubiți,
Chemăți de-aproape și de mai departe!
Sub priincioasă zodie veniți:
Noroc și har anunță-a bolții carte.

4765 Dar spuneți-mi, de ce-n aceste zile,
Cînd liberați de grijile ostile
Ne pregătim, prin travestiri subtile,
Să savurăm momente dulci și clare,
Ne-am chinui să ținem adunare?

4770 Dacă gîndiți că altfel nu se poate,
Să fie-așa, să terminăm cu toate.

CANCELARUL: Virtutea cea mai naltă, nimb ceresc,
Sărută creștetul împărătesc,
Doar el îi garantează săvîrșirea:

4775 Dreptatea! — Năzuința a toată omenirea,
Ce ea mereu iubește, și vrea, însă-i lipsește,
La el e, el o-mparte-n popor, împărătește.
Dar vai! ce-ajută omului știința,
Simțirii bunătatea, iar mîinii iscusința,

4780 Cînd statu-i bîntuit de febre grele
Și orice rău clocește alte rele?
Privind din locu-acesta nalt spre țară,
Toate-au ajuns ca un coșmar să-mi pară,
În care haosul din haos naște,

4785 Nelegiuirea-n curtea legii paște,
Și-o lume a erorii ne-nconjoară.

So fură turme, și femei,
 Cruci, cupe, sfeșnice-n altare,
 Iar hoții, liberi, au temei
 4790 De-a se mîndri fără-ncetare.
 Vin jalbe mii la tribunal,
 Iar judele-n jilt mîndru șade,
 În timp ce, cruntă ca un val
 Răscoala crește în cascade.
 4795 Cel care are-n jur complici
 Slăvește crimă, violență,
 Căci vinovată e aici,
 Neocrotita inocență.
 Azi meritu-i nimic, și simți
 4800 Cum se prefac în pulberi toate;
 Cum să mai crească bunul simț
 Ce singur duce spre dreptate?
 Chiar oamenii de bine-ajung a fi
 Momîți și mituiți cu toții.
 4805 Un jude, ce nu poate pedepsi,
 Pînă la urmă s-a-nhăitat cu hoții.
 Tablou-i sumbru; aș fi vrut un vâl
 Opac să pot așterne peste el.

Pauză.

Măsuri, și-n grabă, se impun;
 4810 Cînd sufăr toți, și rău și bun,
 Chiar sacra majestate-i doar o pradă.

COMANDANTUL OȘTILOR:

Ce zile de tumult și debandadă!
 Cine lovește, e și el, lovit,
 Și nici un ordin nu e-ndeplinit.
 4815 Burghezu-n locuința-i sură,
 Senioru-n cuib de stînci pîndesc,
 Spre-a sta-mpotrivă-ne se jură
 Și armele își pregătesc.
 Iar mercenarul în revoltă
 4820 Tînjește numai după soldă;
 Și dacă nu i-am fi datori,
 Ne-ar fi lăsat de zece ori.
 Ar însemna să zgîndări viespăria,
 Oprind ce ei dintotdeauna-au vrut:
 4825 Prădată, goală stă împărăția
 Căreia-ar trebui să-i fie scut.

De i-am lăsa, mînia lor barbară
Ar pustii o lume-n calea ei;
Iar regii, cîți mai sunt pe dinafară,
4830 Nu se gîndese că-i vorba și de ei.

TREZORIERUL: Iar ajutorul aliat, doar vis e!

Subsidiile, ce ne-au fost promise
Ca țevile de apă au secat.

Stăpîne, chiar în propriile-ți state
4835 Cine-a pus mîna pe proprietate?

Unde te duci, găsești un nou bogat;
Să-l vezi cum uneltește, în răstimpul
Cît dorul neatîrnării-i crește-n piept!
Atîtea drepturi am cedat cu timpul

4840 Că nu ne mai rămîne nici un drept.

Chiar în partide, cum li se mai spune,
Nu mai poți astăzi să te-ncrezi defel!

Le critici sau le iei cu vorbe bune,
Iubiri și urî, le prețuiesc la fel.

4845 Acuma ghelful, ea și ghibelinul,
Se-ascund, rîvnind odihna mai ales.

Cine-i dispus a-și ajuta vecinul?

Își vede doar de propriul interes.

Stă aurul cu porțile sub lacăt;

4850 Unii mai scurmă, strîng un ban în treacăt,

Dar visteria noastră sună-a gol.

MAREȘALUL CURȚII:

O, ce necaz, pe mine, nu mă-ncearcă!

Noi vrem să economisim, și pareă

Mereu mai multe cheltuieli vin stol,

4855 Iar grijile mă-nțeapă ca țînțarii.

Na, încă nu duc lipsă bucătarii,

Cămările sunt doldora și țin:

Mistreți și cerbi și iepuri și căprițe,

Fazani și gîște, rațe, prepelițe,

4860 Prăzi, rente sigure, — acestea vin.

Adevărata lipsă e la vin.

Cîndva butoaie-n beci gemeau grămadă,

Din veehi podgorii și-ani vestiți în roadă;

Dar domnii nobili le-au făcut să scadă

4865 Cu pofta lor sălbatică de-a bea,

Chiar sfatul obștii și-a deschis rezerva;

Stacana, cupa stimulează verva,

Și orice ospăț sfîrșește pe podea.

Iar eu, cum să-i plătesc pe toți de-odată?
4870 Căci jidovul nu-ngăduie la plată:
El vrea acum vărsare-anticipată,
Iar anu-n curs e supt de cel trecut.
Nici porcii nu apucă să se-ngrășe,
Sunt zălogite pernă și cămașe,

4875 Chiar pîinea de pe masă-i cu-mprumut.

IMPĂRATUL *după o oarecare gîndire, lui Mefisto:*

Nebune, ai vreun alt necaz știut?

MEFISTO: Eu? Nicidecum! — Văd slava-mpărătească,
Pe tine și pe-ai tăi! — Cum să lipsească
Încrederea, cînd sceptru-a poruncit?

4880 Cînd forța-i pe vrăjmași i-a nimicit?
Cînd peste fapte mintea i-e stăpîină?
Cînd iscusințe-i stau la îndemînă?
Cum pot să fie lipsuri și-ntunerie
Unde atîtea stele ard feeric?

MURMURUL MULTIMII:

4885 E-un ticălos — Dar iscusit —
Și mincinos — Cît e primit —
L-am dibuit — E prea viclean —
Și ce urmează-acum? — Vreun plan —

MEFISTO: Nu, lumea nu-i perfectă! Sunt lipsuri, cu toptanul,

4890 Ba ici, ba colo, însă aici lipsește banul.
Ce-i drept, nu-l află-n stradă orice țînc;
Dar iscusința-l scoate din adînc.
În munți și-n ziduri vechi, la temelie,
Monezi de aur și-aur crud te-mbie;

4895 Și știți cine-l va scoate? Un bărbat
Prin spirit și natură înzestrat!

CANCELARUL: Prin spirit și natură?! — Vorbiți necreștinește!
Iată de ce atei-n flăcări ard:
Atare grai pericole menește.

4900 Păcat este natura, iar spiritul-i urzeala
Satanei; amîndouă cultivă îndoiala,
Copil al spaimei, monstruos bastard.
Dar nu la noi! — În țări imperiale
Doar două caste au crescut leale,

4905 Ce tronului îi stau într-ajutor:
Călugării și cavalerii! Cruntă,
Orice furtună-ar fi, ei o înfruntă.

Biserică și Stat sunt plata lor.
Din minți plebee-n destrămare
4910 Se-nalță-n fața noastră un vrăjmaș:
Ereticii! vătafi de vrăjitoare!
Cei care strică țară și oraș.
Pe ei vrei tu prin glume deșănțate
Să-i introduci aici, pe furișate;

4915 Cu sufletu-i corupt, severi vă fiți:
Căci ei cu cel smintit sunt înrudiți.

MEFISTO: Îl știu pe domnul: tobă e de carte!
Tot ce n-atingeți, da: vă e departe;
Ce nu pricepeți, pentru voi nu este,
4920 Ce nu vă merge, credeți că-i poveste,
Ce voi nu cîntăriți, ușor vă pare,
Ce n-ați emis chiar voi, valoare n-are!

IMPĂRATUL: Cu-acestea, iată-ne tot unde-am fost;
Ce-ai vrut cu-această predică de post?

4925 M-am săturat numai de Cum și Dacă;
Lipsește banul: fă-l din piatră seacă!

MEFISTO: Da, fac ce vreți, ba chiar mai mult, zic eu;
Ar fi ușor, ușorul însă-i greu.

Lucrul există: cum îl vom obține,
4930 Aici e arta! Cine-o știe bine?
Gîndiți-vă: în vremi de jale-amară,
Cînd țări și neamuri hoardele-necară,
Cîți n-au ascuns, spre-a nu-l răpi păgînii,
Avutul scump în tainele țărînii.

4935 Sub marca Romă-așa a fost, și-apoi
Mereu la fel, cu cît venim spre noi.
Comori zac în pămînt ascunse, grele:
Pămîntul e-al coroanei, deci și ele!

TREZORIERUL: Pentru-un nebun, nu-i rău gîndit, găsesc.

4940 De fapt, e-un 'drept străbun, împărătesc.

CANCELARUL: Satana-ntinde curse aurite:
Nu-s lucruri prea curate, nici cînstite.

MAREȘALUL: S-ajungă doar la curte! Ce-are-a face?
Puțină injustiție mi-ar place.

COMANDANTUL:

4950 Deștept nebun! promite, ce toți vrem, cu toptanul;
Soldatul nu se-ntreabă de unde vine banul.

MEFISTO: Iar dacă credeți că vorbesc în dodii,
Pe astrolog să-l întrebați vă cer!

Pe cerc în cerc citește ceas și zodii,

4950 Răspundă, deci: ce scrie sus, pe cer?

MURMURUL: Sunt doi mișei — Își țin ison —
Bufon și mag — Stau lângă tron —
Ce jalnic cînt — Tocite strune —
Nebunu-i suflă — Magul spune —

ASTROLOGUL *vorbește. Mefisto îi șoptește:*

4955 Chiar Soarele e numai aur gol;
Mercur ia daruri și simbrii, ca sol;
Crăiasa Venus v-a făcut pe plac,
La toți, în zori și seara, cu mult drag;
Cu toane Luna lunecă tiptil;

4960 Marte, pe-ascuns, v-amenință viril;
Cel mai frumos din toți e Jupiter;
Imens, Saturn e mic și vag pe cer;
Iar, ca metal, abia cîstit e doar;
E mic la preț, dar greu e pe cîntar;

4965 Cînd Soare și cu Lună se-nsoțesc,
Și-argint cu aur, zile limpezi cresc;
Se capătă ușor ce-i de folos:
Grădini, palate, sîni, obraz sfios,
Un domn preaînvățat le-aduce toate;

4970 Ce nouă nu ni-e-ngăduit, el poate.

ÎMPĂRATUL: Să-l tot ascult, mă las împins;
Și totuși parcă nu mă simt convins.

MURMURUL: Dar asta ce-i — Glumesc și ei —
Calendării — Chimicării —

4975 Mereu le-ascult — Prea sper demult —
Chiar altu-n loc — E tot escroc —

MEFISTO: Uimirea-n jurul meu i-adună,
Ideia nu-i încîntă nici un pic.
Unii yorbesc de mătrăgună,

4980 De-un cîine negru, alții zic.
Degeaba rîde unul din mulțime,
Iar alții numai în blesteme-o țin,
Cînd ăsta simte-n talpă mîncărime,
Iar ăștia șchiopătează din senin!

4985 Simțiți cu toții tainicul efect:
Natura veșnic suverană
Care se furișează-n sus direct
Ca un șuvoi din lumea subterană.
În membre, cînd simțiți ceva că-nțcapă,

4990 Când locul pare straniu și vioi,
 Porniți atunci cu-ncredere la sapă:
 Căci ochiul dracului e chiar sub voi!
MURMURUL: Sint plumb în oase din genunchi —
 E guta — Sint în braț un junghi —
 4995 Mă-nțeapă-n degetul cel gros —
 Coboară pe spinare-n jos —
 Da, semne-arată, pot să jur!
 Cele mai mari comori din jur.
IMPĂRATUL: Acum, de grabă! pune-ți la-ncredere,
 5000 Și cât mai iute, arta mincinoasă:
 Vădește-mi locuri nobile și rare!
 Las sceptru, spadă, plin de nerăbdare,
 Și vreau chiar eu, cu mîna mea aleasă,
 De nu mă amăgești, să-ncep lucrarea.
 5005 Dar, de mă-nșchi, spre iad ți-arăt cărarea!
MEFISTO: Drumu-ntr-acolo îl cunosc oricum! —
 Dar n-aș putea să vă descriu acum
 Ce multe zac, fără stăpîn sub glie.
 Țăranii, care ară pe cîmpie.
 5010 Un vas cu galbeni scot cu plugul lor;
 Ei caută salpetru-n tencuială
 Și dau peste-un fișic strălucitor,
 Se sperie și rîd, de uluială.
 Dar cîte bolți dărîmă! trece printre
 5015 Piloni de piatră, prin umbroase vîntre
 Cercetătorul de comori, să intre
 În sferele tărîmului de jos!
 În de-demult-păzite,-adînci firide
 El vede cupe, talgere și blide
 5020 Pe polițe-nșirîndu-se frumos;
 Rubinele-n pocale-i dau fiori,
 Și de l-ar bate gîndul să se-nfrupte,
 Găsește-alăturea străvechi licori,
 Dar — celui știutor veți crede voi?
 5025 Azi iată — doagele de lemn sunt rupte:
 În vin solid stă vinul ca-n butoi.
 Esențele acestor vinuri rare,
 Podoabe, galbeni și mărgăritare,
 Stau toate-n întuneric și moloz.
 5030 Spre-acestea înțeleptul se îndrumă;
 Cunoașterea-n lumină e o glumă,
 Misterele-s acasă-n beznă, jos.

IMPĂRATUL: Păstrează-le! Cui folosește bezna?
Tot ce-i de preț, în soare-și scoate glezna.
5035 Cum să zărești vicleanu-n nopți obscure?
Noaptea toate pisicile sunt sure.
Ulcioare-adânci cu galbeni icosari,
Cu plugul în lumină să le ari!

MEFISTO: Ia-ți singur sapă și lopeți, și scurmă!

5040 Măreț te face munca de țaran.
Viței de aur vei vedea, o turmă,
Ivindu-se din cerul subteran.
Cu încântare vei găsi, de grabă,
Și ție și iubitei vreo podoabă;

5045 O piatră, licărindu-și scumpătatea,
Sporește frumusețea, majestatea.

IMPĂRATUL: Hai, iute! Iute! Ce mai așteptăm?

ASTROLOGUL *ca mai sus:*

Să punem frîu dorinței ce ne-avîntă!
Spectacol vesel mai întîi să dăm!
5050 Cu sufletul distrat n-ajungi la țintă.
Întîi să ispășim cu gînd supus;
Adîncul, îl cîștigi lucrînd mai sus.
Vrei binele? Spre bine te constrînge;
Vrei bucurii? Pornirile-ți înfrînge;
5055 Vrei vin? Strivește numai struguri buni.
Crească-n credință, cel ce vrea minuni!

IMPĂRATUL: Deci, bucure-se timpul, și supușii!
Dorită, vine Miercurea cenușii.
Noi, între timp, serbăm în orice caz
5060 Un aprig carnaval de cînt și haz.

Trompete. Exeunt.

MEFISTO: Succes și merit se unesc; ce-i drept,
Aceasta n-o prea știu nicicînd nebunii;
Ei pot să aibă piatra-nțelepciunii,
Dar piatra-ar fi lipsită de-nțelept.

SALĂ SPAȚIOASĂ CU ODĂI LATERALE

împodobită și gata pentru balul mascat.

HERALDUL: Să n-așteptați aici, ca-n țări germane,
Nebuni în dans macabru cu satane!

La veselă serbare v-am chemat.
 Stăpînu-n drum prin părțile romane,
 Spre-al său folos și spre plăcerea voastră,
 5070 Trecut-a creasta Alpilor, sihastră,
 Sporindu-și țara cu un nou regat.
 El, Împăratul, de la sfîntul Petru,
 Prinit-a-nții de toate, drept la sceptru,
 Iar cînd s-a dus coroana să și-o ia,
 5075 A luat și gluga de nebun cu ea.
 Deci, fiecare nou-născut acum e;
 Căci orice om care-a umblat prin lume
 Și-o trage pînă la urechi de zor:
 Cu toții par acum nebuni sadea,
 5080 Dar și-nțelepți, pe cît stă-n firea lor. —
 Mă uit la ei, sunt plini de voie bună,
 Se tot despart nehotărîți, se-adună;
 Se strîng în pîlcuri, ca mînați de streche,
 Intrînd, ieșind, niciunul obosit!
 5085 Dar toată-această lume nouă-veche,
 Cu farsele-i, ce nu mai au sfîrșit,
 E-o nerozie fără de pereche.

GRĂDINĂRESELE *Cîntec, însoțit de mandoline.*

Ca să ne-aplaudați prezența
 Ne-am gătit în chip și fel,
 5090 Ca fecioare din Florența,
 Curți germane-avînd model;

Noi purtăm în bucla deasă
 Flori voioase, roiuri mici;
 Fire, smocuri de mătăasă
 5095 Au și ele-un rol aici.

Căci în merit sunt egale
 Celor care se culeg:
 Florile-artificiale
 Înfloresc un an întreg.

5100 Petice-n culoare vie
 Sunt la fel; prilej de rîs,
 Luate-n parte, pot să fie,
 Dar întregul e un vis.

5105

Soi galant suntem, de-aceea
Ochii rîd, cînd ne privesc;
Căci cu artele, femeia
E-nrudită-n chip firesc.

HERALDUL: Vom privi cu încîntare
Coşurile voastre pline
5110 Sus, pe cap, purtate-n soare;
Ia oricare, ce-i convine!
Hai! pe-aleile-nfrunzite
Ō grădină sune-şi harfa!
Demne sunt de-a fi-mbulzite
5115 Vînzătoarele şi marfa.

GRĂDINĂRESELE: Cumpăraţi cu veselie,
Loc pentru tocmeală nu-i!
Din puţine vorbe, ştie
Fiecare ce-i al lui.

CREANGA DE MĂSLIN CU FRUCTE:

5120 Eu nu pizmuiesc vreo floare,
Dar orice conflict mă doare;
Nu-i în ton cu firea mea:
Măduvă sunt, însă, ţării
Şi, zălog în largul zării,
5125 Semn al păcii pe vîlcea.
Astăzi sper să-i fiu, de-grabă,
Unei mîndre frunţi podoabă.

CUNUNA DE SPICE, *aurită*:

5130 Ca găteli, dulci daruri are
Ceres, din pămînt mănós;
Căci folosul lor cel mare
Este de-a vă sta frumos.

CUNUNA FANTEZI:

5135 Dulce-şi scot, ca nalba, nurii
Flori pestriţe-n muşchi mărunt!
Nu sunt roade-ale Naturii,
Însă azi la modă sunt.

BUCHETUL FANTEZI:

5140 Al meu nume să-l rostească
Teofrast n-o să-ndrăznească,
Dar eu sper, dacă nu toate,
Una singurică, poate,
Să mă facă-al ei, şi-n păru-i
Cu plăcere să mă dărui,
Şi să am, avînd noroc,
Lîngă inima ei loc.

BOBOCII DE TRANDAFIR, *sfidători*:

Fanteziile bălțate

5145

Sunt o modă-a zilei, poate;
Dar ciudata lor făptură
Nu-i creată de Natură!
Luțeri, clopoței de aur,
Fiți ai buclelor tezaur! —

5150

Dar noi stăm ascunși; norocul,
Unora, le-arată locul!
Cînd s-anunță vara, muguri
Ard pe trandafir ca ruguri,
Cine nu le-ar vrea minunea?

5155

Chezășia, promisiunea,
Ele poartă-n raiul Florei
Ochiul, simțul, tîlcul orei.

*Sub umbrare verzi grădinărescle țși aranjează marfa
decorativ.*

VÎNZĂTORUL DE FRUCTE, *Cîntec însoțit de teorbe.*

Uite, flori! Frumos, sub ele,
Capul vostru luminat e!
Fructele nu vor să-nșele,
Prețul lor e pe gustate.

5160

Iată — prune, piersiei, mere!
Totu-abia cules din pom e!
Puneți mîna! gust și-arome
Nu se simt după vedere.

5165

Haideți! vi le-a copt Natura!
Hai, gustați comoara sfinteii!
Trandafiri? Poetii cînte-i!
Dar din măr mușcați cu gura.

5170

Să-mi îngăduiți, alături
De regatul Florei plin,
Să-nsoțesc cu dulci desfături
Marfa voastră, ca vecin!

5175

Sub o veselă cunună
În frunziș gătit, mășori

Cum stau toate împreună:
Muguri, frunze, fructe, flori.

În timp ce cântă alternativ, însoțiți de ghitară și teorbă, amândouă corurile își aranjează marșa în trepte pentru vânzare.

Mamă și Filică

MAMA: Fata mea, când te-ai născut,
Pusu-ți-am scufie;
5180 Chipul îți era plăcut,
Trupul — gingășie.
Ca mireasă te vedeam:
Unui om bogat, de neam,
Tînără soție.

5185 Vai! trecură-atîția ani,
Ni s-a dus norocul.
Pețitorii plini de bani
Unde-s, bată-i focul?
Le-ai făcut ochi dulci pe rînd,
5190 Și-ai jucat cu ei, cîntînd,
Rumenă ca focul.

5195 Jocuri, cîte-am născocit,
S-a uscat magiunul:
Joc cu gajuri și ghicît,
N-a ieșit nici unul.
Astăzi vezi smintiți duium:
Haî, deschide-ți poala-acum!
Poate prinzi vreunul.

Camarade de joacă, tinere și frumoase, li se alătură: zgomotele conversațiilor cresc.

Pescari și Păsărari

cu plase, undițe și momeli, purtînd și alte unelte, vin și se amestecă printre frumoasele copile. Încercările, dintr-o parte și de cealaltă, de a se atrage, de a se prinde, de a se scăpa și de a se reține, dau naștere la dialoguri plăcute.

TĂIETORI DE LEMNE *năvălesc în scenă, repeziți și grosolani:*

5200

Loc vrem! să crească
Spathul! Securea

Cerne pădurea;
Goluri se cascade.
Laudă-aleasă
Dați-ne! Dacă

5205

Noi, ciolănoșii,
N-am fi pe lume,
Cum ar putea să
Stea, să petreacă
Domnii, frumoșii,

5210

Dornici de glume?
Iarna, nămeții
'N ger v-ar sfârși,
Dacă noi, bieții,
N-am năduși.

PULCINELLI, *proslănaci și stîngaci*:

5215

Voi sunteți proștii,
Strîmbi din născare.
Noi — floarea obștii,
Nelucrătoare;
Căci portu-acesta,

5220

Gluga și vesta,
Ușor se poartă;
Iar noi, cu artă,
Liberi în viață,
Doar în sandale,

5225

Pe străzi și-n piață
Treccm agale,
Căscînd doar gura
La îmbulzeală,
Păstrînd măsura

5230

La lălăială,
Iuți ca țiparul
Umplînd hotarul
De-o larmă groasă.
Dacă vă place

5235

Sau vă displace,
Puțin ne pasă!

PARAZIȚII, *lingăi și pofticioși*:

Voi toți, lemnarii,
Și verii voștri
Buni, cărbunarii,

5240 Sunteți de-ai noștri!
 Căci aplecarea
 Și aprobarea,
 Zicerea suplă,
 Cea care suflă
 5245 Și-n cald, și-n rece,
 Pînă ce-i trece,
 La ce sunt bune?
 De-ar fi chiar trăznet
 Din cer, cu pleznet,
 5250 De nu-i cărbune,
 Stive de lemne
 Scoase din bardă,
 Care să-ndemne
 Focul să ardă,
 5255 Fiertul și friptul,
 Suptul și viptul!
 Adevăratul
 Gust, rafinatul,
 Simte friptura,
 5260 Trage la pește;
 Fapte, cu gura
 Plină, stropește.

UN BEȚIVAN *inconștient*:

5265 Astăzi vreau să-mi uit necazul!
 Liber sunt, vorbesc deschis;
 Cheful, cîntecul și hazul
 Camarazi la toartă mi-s.
 Și-astfel beau! să-mi beau amarul!
 Hai, noroc! Goliți paharul!
 N-așteptați să vă mai chem!
 5270 Asta-i viața, deci să bem.

 Soaței mele nu-i convine
 Că sunt pèstriț îmbrăcat;
 Cînd sunt mai fălos de mine,
 Zice cum că-aș fi mascat.
 5275 Dar eu beau! să-mi beau amarul!
 Hai, noroc! Sunați paharul!
 Eu — mascat?! Auzi blestem!
 Păi, dacă-i pe-așa, să bem!

5280

Ziceți, c-am greșit sălașul?
 Aș, aici e casa mea!
 Când nu dă pe cont birtașul,
 Birtășița o să dea.
 Beau mereu! să-mi beau amarul!
 Hai, noroc! Ciocniți paharul!
 Toți ca unul — că putem!
 Iar de nu și nu, să bem.

5285

5290

Unde, cum mi-o fi plăcere,
 O să fie tot la fel;
 Las-să șed, că mi-i-a ședere!
 Cred că m-am pilit nițel.

CORUL:

Beți, firtați! Uitați amarul!
 Iute, să nu stea paharul!
 Toți — pe laviță — la supt!
 Hopa! ă la - i dedesubt.

Heraldul anunță un grup de Poeți, cîntăreși ai naturii, poeți de curte și poeți-cavaleri, delicați și la fel de entuziaști. În imbulzeala concurențelor de tot felul, niciunul nu izbutește să înceapă. Unul se strecoară în față rostind câteva cuvinte:

SATIRICUL:

Eu, ca poet, știți ce-mi doresc?
 Înfipt la mijloc, în mulțime,
 Să pot să cînt și să vorbesc
 Ce n-ar dori s-asculte nime.

Poeți care cîntă noaptea și mormintele își cer scuză, întrucît tocmai întreprin o discuție interesantă cu un vampir alia născut, fapt care ar putea da naștere unui nou gen de poezie: Heraldul e obligat să le dea pace și să cheme în schimb figuri din mitologia greacă, care — chiar în măști moderne — nu-și pierd caracterul și grația lor.

Grațiile

AGLAIA:

5300

HEGEMONA:

EUFROSINA:

Noi aducem grație în viață.
 Cum să dai cu grație — învață!
 Grație să puneți în primire!
 Dulce-i a dorinței împlinire.
 Iar cînd lanț de zile-n calm declină,
 Mulțumirea — grație devină!

ATROPOS:

Eu, din trei, fiind mai mare,
Astăzi iată — torc la furcă.
Greu de sens și cugetare,
Gingaș firul vieții urcă.

5310

Ca ușor să se-nmlădie,
În de preț am luat: suleget,
Neted și egal să fie,
Răsucit de calmul deget.

5315

Fie-vă strunit delirul,
Cînd dansați ori beți din cupă;
Are limite și firul!
Fiți atenți! să nu se rupă.

CLOTO:

5320

Știți, de cîtva timp, cu mîna
Foarfecilor mă dedic;
Căci, din ce făcea bătrîna,
Nu se alegea nimic.

5325

Pînze nefolositoare
Întindea-n azur și-n vînt,
Dulci nădejdi, abia în floare,
Ea le ciopîrtea-n mormînt.

5330

Și eu am greșit, în felul
Tinerilor, nu puțin;
Ca să-mi stîmpăr astăzi zelul,
Foarfecile-n teacă țin.

LACHESIS:

5335

Mîi s-a dat, fiind cuminte,
Ordinea de-alcătuit;
Tortul meu e viu, fierbinte;
Niciodată nu-i grăbit.

Fîrce vin, din sculuri — sfoară,
Mersul neted li-l încerc,

Nu le las deloc să sară:
Toate să se-nscrie-n cerc!

De-aș uita cumva de mine,
Ce-ar fi lumea? Mă-nfior!
Ani și ore-n șiruri line, —
Toate merg la țesător.

HERALDUL: Oricît de docti în scrieri vechi, de cele
Ce vin acum, voi n-aveți cunoștință.
Privindu-le, deși-nvechite-n rele,
Ca oaspeți le-ați primi cu-ngăduință.

Sunt Furiile! — Cine să ne creadă?
5350 Sunt blînde, arătoase, cu codițe!
Curînd însă, oricare-o să le vadă
Cum se reped, ca șerpi la porumbițe.

Da, sunt violene-ntr-adevăr; dar azi, că
Nebunii din eusur își fac renume,
5355 Ele nu vor o faimă îngerească,
Se știu o plagă pentru-ntreaga lume.

Furiile

ALECTO: La ce-vă-ajută? tot ne dați crezare!
Ni-e firea pisicește lingușită;
Iar celui ce se-ncrede în iubită,
5360 Atîta-i tot vorbim fără-nctare,

Pînă ce-ajungem a i-o spune-n față:
Că ca ochi dulci și altora le face,
Și, de s-au logodit, s-o lase-n pace
Că-i grea de cap, și-i ca un nap, și-i hoată.

5365 Dar o-ncolțim și pe mireasă bine:
Chiar el, amicul ei, acum o scară,
A spus de ea cuvinte de ocară! —
Chiar de se-mpacă, vorba tot rămîne.

MEGERA: Dar asta-i fleac! căci după-nsurătoare
5370 O iau în seama mea, și știu mijlocul
De-a-i otrăvi cu bîrfe mici norocul;
Omul ca vremea-i zilnic în schimbare.

Și nimenea nu-și poartă giuvaierul,
Fără-a dori o perlă și mai rară,
5375 După ce-obișnuința-l împresoară;
Fugind de soare,-ar vrea să-aprindă gerul.

La de-astea, n-ai pe cine să-mi asameni!
Voi pune pe-Asmodeu, fidel din fire,
Să semene mereu nefericire,
5380 Stricînd astfel perechile de oameni.

TISIFONA: Fier ascut, prepar otravă!
Nu de bîrfe-avea-vei parte
De iubești pe alta: moarte
Vei găsi fără zăbavă.

5385 Clipa dulce, preschimbată
O să-ți fie-n fiere goală!
Nici un tîrg, nici o-nvoială:
După faptă, doar răsplată.

5390 Scuze, nimeni să nu-mi ceară!
Cînd mă tîngui stîncii tare,
Echo strigă: Răzbunare!
Omul schimbător să piară.

HERALDUL: Îngăduiți, acum, o foaie nouă!
Ce-o să vedeți nu e asemeni vouă.
5395 Vedeți un munte-ntreg, parcă urnit,
Într-un pestriț covor măreț gătit,
Cu colți și trompă, — taină grea căreia
Chiar eu am să vă dau îndată cheia.
O gingașă femeie-n ceafă-i stînd
5400 Cu o nuia subțire-l face blînd;
Iar alta, majestuoasă, strălucește
Atît de minunat, că mă orbește.
Alături, alte două, în cătușă,
Una-ngrozită, alta jucăușă,
5405 Una se vrea, iar alta se simte-n voia ei.
Să spună fiecare, ce-i.

TEAMA: Lămpi, făclii, lumină pală
La serbare-abia mijesc;
Printre chipuri care-nșeală
5410 Ah! în lanțuri mă tîrăsc.

Rîzători de rîs, la fapte!
Nu rînjiți voi de prisos:
Toți dușmanii mei în noapte
Mă pîndesc cu ochi sticlos.

5415

Uite-aici masca perfidă
De amic, de fapt dușman;
Ar fi vrut să măucidă;
Fuge-acum, în chip viclean.

5420

Bucuros, în orice parte
Aș fugi din lume-acum!
Dar afară-i numai moarte,
Stau între gunoi și fum.

SPERANȚA:

5425

Salutare, surioare!
Ieri și azi plăcere mare
V-a făcut să fiți mascate;
Însă eu vă știu pe toate:
Mîine măștile veți scoate!
Dacă nu ne prea convine
Para torței de rășină,
Nu-i nimica: or să vină
Zile calme și senine
Cînd, stinghere sau în cete,
Floarea verii-o să ne-mbete
În plimbările încete,
Libere de orice teamă
Și nevoie, mai cu seamă.
Peste tot vom fi primite
Ca dragi oaspeți. Undeva
Binele ah! negreșit e
Tupilat, — și-l vom afla.

5430

5435

5440

CUMINȚENIA:

Omul — teama și speranța
Are ca dușmani. De gloată
Le feresc, în lanț — distanța
S-o păstreze, și-i salvată.

5445

Cum vedeți, namila asta
Cît un turn o mîn cumințe:
Trece povîrnișul, creasta,
Liniștit, mereu nainte.

Însă sus, pe culmea-i blîndă,
5450 Cu deschise-aripi s-așine
Chiar zeița, spre izbîndă
Toate-n jurul ei să-ncline.

Nimb și glorie proclamă
Peste tot în largul firii;
5455 Ea, Victoria se cheamă,
Și-i zeița-nfăptuirii.

ZOLO-TERSIT: Ho! ho! sesesc tocmai la timp!
Am pentru fiecare cîte-un ghimp;
Dar astăzi către nalta doamnă
5460 Victoria, săgeata mea se-ndeamnă;
Cu-aripile ei albe, ea se crede
Chiar o acvilă, după cum se vede,
Și-ar vrea să pună, dintr-o filfîire,
Pe oameni și pe țară stăpînire.
5465 Dar tot ce-i reușește în natură
Mă-nfurie pe loc, peste măsură.
Cobor ce-i nalt, ce-i jos ridic,
Din drept fac strîmb, din mare — mic,
Atunci sunt sănătos, cînd simt și eu
5470 Întregul glob la bunul plac al meu.

HERALDUL: Atingă-te, atunci, să simți din greu,
Toiagul meu cel sfînt, cîine spurcat!
În praf și pulbere vedea-te-aș lat! —
— Dar uite: gemenii-pitici, la formă,
5475 În ghemotoc cu bule se transformă;
Stai! ghemotocul se preface-n ou,
Minune! crește, divizîndu-se din nou;
Iar jumătățile în gemeni se prefac:
O viperă și-un liliac!
5480 Unul se zvîrcolește-n colb tîrîș,
Iar altul zboară sus, pe-acoperiș
Să se-mpreune-afară iar, de zor.
N-aș vrea să fiu al treilea-n grupul lor.

MURMURUL: Uite, jos se dănțuiește —
5485 Du-te! nu mă ispitește —
Simți? Adie peste noi
Roiurile de strigoi —
Filfîind în păr simt plezne —
Ba, la mine, pe la glezne —

5490 Nimenca nu e rănit?

Nu, dar spaima ne-a-ncolțit —

Și tot cheful ne-a trecut —

Bestiile, asta-au vrut —

HERALDUL: De cînd la serbări mascate

5495 Rol de crainic am, la toate

Stau la poartă, ca nimica

În această veselie

Tulburat să nu vă fie;

Nu mă elatin, nu știu frica.

5500 Dar mă tem, ca din văzduhuri

Să nu intre niscai duhuri

Pe ferești: de vrăji cu scapăr

N-aș fi-n stare să vă apăr.

Un pitic v-a pus pe gînduri.

5505 Uite-acolo, mișcă rînduri.

Bucuros v-aș spune-ndată

Tîlcul celor ce se-arată;

Însă cum să vi-l explic,

Dacă nu-nțeleg nimic?

5510 Dați-mi voi învățătură! —

Ia, priviți: prin gloata deasă

Vine-o falnică trăsură;

Lin, de patru cai e trasă;

Dar pe nimeni nu lovește,

5515 Îmbulzeală nu stîrnește.

Ard în larg zări colorate,

Licăr de luceferi bate

Din lanterne fermecate,

Tună-n viפורos alai.

5520 Faceți loc! Mi-e groază!

BĂIATUL CĂRUȚAȘ:

Stai!

Roibi, struniți-vă aripa!

Frîul vă-nfrînează prîpa!

Cînd vă-nstrun, struniți avîntul,

Cînd vă-ndemn, porniți ca vîntul —

5525 Să cîntim aceste spații!

Tot mai mulți sunt — numărați-i —

Privitorii-n jurul nostru!

Tu, herald, precum ți-e rostul,

Cît mai stăm aici anume,

5530 Fă-ne chip și dă-ne nume!
Căci suntem alegorii:
Ca atare să ne ții.

HERALDUL: N-aș putea să te numesc;
Chipul pot să-ți zugrăvesc.

BĂIATUL CĂRUȚAȘ:

5535 Să vedem!

HERALDUL: Să recunosc se cade:
Tînăr ești, frumos, și bine-ți șade.
Abia adolescent; însă femeii s-ar desfăta
Să vadă împlinindu-se făptura ta.
Îmi pari un mare-amant în perspectivă.
5540 Și nu prea multe au să-ți stea-mpotrivă.

BĂIATUL CĂRUȚAȘ:

Așa mai merge! Dă-i nainte!
Desfășură-mi enigma în cuvinte!

HERALDUL: Privirea — fulger negru, păr noptos,
Înseninat de-un șir de pietre scumpe!
5545 Și ce vestmînt ușor și grațios
Din umeri pînă la-ncălțări irumpe,
Cu tiv de purpură și strîns în bumbi e!
Mai poți fi luat drept fată; însă darul
De-a le stîrni-n plăceri și chin, oricum
5550 Se-arată fetelor chiar de pe-acum.
Cu ele-ai învăța abecedarul.

BĂIATUL CĂRUȚAȘ:

Dar ăsta cine-i, care stă tronînd
În car, în pompa lui strălucitoare?

HERALDUL: Un rego pare-a fi, bogat și blînd;
5555 Ferice — de cîștigi a lui favoare!
Orice dorință alta-l lasă rece.
Din ochi pîndește lipsa-n orice loc,
Plăcerea lui de-a dărui întrece
Oricare avuție sau noroc.

BĂIATUL CĂRUȚAȘ:

5560 Cu-atîta numai n-ai să scapi, s-o știi,
Aștept mult mai exact să mi-l descrii.

HERALDUL: Descrisă, demnitatea nu se lasă.
Doar fața lui de lună, sănătoasă,
Și gura plină, și obrazii-n floare
5565 Lucind sub a turbanului splendoare,
Și haina-n falduri, și ținuta-aleasă.

Și ce-aș putea să spun de-nfățișare?
Ca domnitor îmi pare cunoscut.

BĂIATUL CĂRUȚAȘ:

El este Plutus, zeul bogăției!
5570 El însuși vine-n culmea măreției.
Înaltul Împărat să-l vadă-a vrut.

HERALDUL: Dar despre tine, ce vei fi zicînd?

BĂIATUL CĂRUȚAȘ:

Eu sunt risipa, eu sunt poezia:
Poetul, care se desăvîrșește cînd
5575 Își risipește însuși bogăția.
Căci și eu sunt bogat peste măsură;
La focul generos, ca Plutus, ard;
În dans și-n chef i-aduc găteli și-alură,
Și ce-i lipsește lui, aceea-mpart.

HERALDUL: Îți șade bine lauda, e firească;
Dar lasă-acuma arta să vorbească.

BĂIATUL CĂRUȚAȘ:

Priviți-mă, pocnesc din deget doar,
Ce zor de raze fulgeră pe lîngă car!
Un rîu de perle scapără numaidecît!

Pocnînd mereu din degete.

5585 Cercei pentru urechi, colan la gît!
Și piepteni, și perfecte diademe,
Curgînd în lanț neprețuite geme!
Din cînd în cînd mici flăcărui întind
Și-aștept să văd apoi unde se-aprind.

HERALDUL: Cum sar, sărmanii oameni, să le-nhațe!
El, darnicul, curînd e luat în brațe.
Azvîrle nestematele ca-n vis,
Iar ei le prind din zbor, cu gest precis.
Dar nu-i decît o nouă stratagemă:

5595 În van apucă unul cîte-o gemă,
Căci, iată — nici o procopseală nu-î —
Bruse, darul lunecă din mîna lui.
S-a rupt șiragul scump de giuvaiere
Și-n palma lui foiesc coleoptere;

5600 El le aruncă, bietul prostănac,
Dar ele-n păr fi blîzîie și zac.
În loc de lucruri alții-nșfacă jalnici
Un simplu roi de fluturași zburdalnici.

Promite mult pungaşul vizitiu,
5605 Dar împrumută numai licăr auriu!
BĂIATUL CĂRUȚAȘ:

Da, știi s-anunți a măștilor prezență.
Dar să pătrunzi sub coajă, la esență,
Nu-i treabă curtenească de herald.
Se cere-un ochi mai ager și mai cald.
5610 Dar nu doresc gîlceavă. La voia ta, Stăpîne,
Problema și răspunsul vor rămîne.

Întorcîndu-se spre Plutus.

Nu mi-ai încredințat tu în alai
Conducerea acestor patru cai?
Nu-i mîn cum vrei? Și nu te duc îndată
5615 Acolo unde voia ta arată?
N-am repurtat, de dragul tău, în zbor
Energic, laurii și faima lor?
De cîte ori purtat-am lupte crunte
Sub stema ta, mereu am izbîndit:
5620 Iar dacă laurii-ți foșnesc pe frunte,
Nu eu cu mîna mea i-am împletit?
PLUTUS: Ca martor, dacă trebuie, depun:
Ești duh din duhul meu, cu drag o spun.
În tot ce faci se află gîndul meu,
5625 Ești mai bogat decît sunt însumi eu.
Mai scump îmi e, spre cîntea slujbei tale,
Un verde ram ca toate coroanele regale.
Vestesc la toți cuvînt adevărat:
Plăcerea mea ești, fiule-adorat!

BĂIATUL CĂRUȚAȘ *către mulțime:*

5630 Priviți, aici, cu mîna mea, ca daruri,
Am împărțit neprețuite haruri:
Pe-un cap sau altul joacă dinadins
Mici flăcărui, pe care le-am aprins;
Dar cînd pe unul, cînd pe altul sar;
5635 Pe-acesta stau, pe celălalt dispar,
Și numai rareori se-aprind și cresc,
Cu licăr scurt și repede lucesc;
Dar vai! cele mai multe se preling,
Se mistuie cu jale și se sting.

FEMEI CLEVETITOARE:

5640 Tronînd acolo în rădvan,
Desigur stă un șarlatan;

Paița-n circa lui suit
De foame, sete e sleit
Cum altul nu poți să găsești:
Și nici nu simte, de-l ciupești.

5645

SFRIJITUL: Scîrboasă spiță muierescă! Faceți loc!
Eu știu că nu mă suferiți deloc. —
Pe cînd femeia de cămin încă-ngrijea,
Mie-Avariția mi se spunea;

5650 Pe-atunci în casă traiul era mai bun un pic:
Intrau mai multe, nu ieșea nimic!
Mă ocupam de cufăr și pungă cu deliciu,
Dar asta se chema c-ar fi un viciu!
Acuma însă-n anii-aceștia noi,

5655 Femeia-i mîină spartă pe la noi;
Iar cînd săracu-ajunge să poftească
Mai mult decît e-n stare să plătească,
Atunci pe-orice bărbat îl pasc urgii:
Oriunde s-ar uita — doar datorii.

5660 Femeia-ngîină astăzi un alt cîntec,
Ea are grijă de amanți, de pîntec;
Mănîncă bine, bea mai mult, venitul
Și-l cheltuie cu droaia de iubeți;
De-aceea-mi crește aurul la preț:

5665 De genul masculin, sunt azi Zgîrcitul.

FEMEIA DIN FRUNTE:

Zmeul cu zmei să se zgîrcească;
Dar toate-s vicleșuguri și minciuni!
El vine, pe bărbați să-i îmboldească,
De parcă nu-s destul de căpcăuni.

MULȚIMEA DE FEMEI:

5670

Momfia! dați-i peste gură!
Lihnitule, să sperii vrei?
N-o să fugim de-o stîrpitură!
Există smei de lemn și clei:
Grăbiți! săriți pe el, femei!

HERALDUL: Pe-acest vrăjit toiag! Vă spun să stați! —
Dar nici nu e nevoie de-ajutor:
Priviți cum ceata monștrilor turbați
Se mișcă-n cercul tras mîniei lor,
Desfășurînd perechi de aripi duble;
5680 Pe nări încep turbările să-și sufle,

Solzoși, din guri aruncă scuipat dogoritor.
Mulțimea fuge, piața s-a golit.

Plutus se înalță în car.

HERALDUL: Priviți, coboară-acum regește!
Pe zmei cu-un semn îi stăpânește;
5685 Din car ei duc o ladă grea
De aur, cu Zgîrcitul stînd pe ea;
I-o pun acuma la picioare;
E o minune, pe cît se pare.

PLUTUS către Băiatul căruțaș:

Acum, scăpînd de-o sarcină mizeră,
5690 Ești liber: zbori în propria ta sferă!
Ea nu-i aici! Pestriț, barbar, greșit,
Aici un cîrd grotesc ne-a copleșit.
Numai acolo unde clar vezi în blînde claruri,
Și, doar al tău, credința în tine-o poți gusta,
5695 Și-n Bine și Frumos curgînd cu haruri
Ești numai tu! — Acolo creiază-ți lumea ta!

BĂIATUL CĂRUȚAȘ:

Ca vrednic sol al tău mă țin, și, iată:
Mi-ești drag precum o rudă-apropiată
Unde ești tu, belșug e, unde-s eu
5700 Izbînzi mărețe simt cu toți mereu.
Și-ades ei șovăie-n simțiri contrare:
Cui — mie, ție — să se-nchine, oare?
Ai tăi, ce-i drept, pot trîndăvi-n amiază;
Dar veșnic sunt activi cei ce-mi urmează.
5705 Eu nu-mi urzesc isprăvile pe-ascuns:
Abia respir, și sunt trădat de-ajuns.
Cu bine! fericirea mea ți-e har;
Însă mă poți chema, cu-o șoaptă doar.

Iese, cum a venit.

PLUTUS: E timpul să desferecăm averi!

5710 Ating lăcatele cu-această vargă;
Și sar! Un sînge auriu aleargă
Spumînd în diademe, inele și brățări;
Priviți-le: se umflă și-amenință
Topindu-și meteorica sămînță.

STRIGĂTE DIN MULȚIME:

5715 Priviți! ce șipot s-a produs,
Se umple lada pînă sus! —

Ulcioare de-aur se topesc,
Și galbeni se rostogolesc, —
Ducații ca din matriți sar:

5720 Ah, pieptul mi-e cuprins de jar!
Îmi văd azi visul împlinit!
Cu aur locul e podit. —
Vi se îmbie, profitați,
Culegeți-i, veți fi bogați! —
5725 Noi, ăștialaltii, mai vioi,
Luăm tot cufărul cu noi.

HERALDUL: Nebunilor, ce vreți? Gloată neroadă!
Aceasta nu-i decît o mascaradă.

În seara-aceasta, nu fiți profitori;
5730 Sau credeți că sunt aur și valori?
Dar pentru voi, ce nu pricepeți gluma,
Chiar și-o para ar fi prea mult acum!
Neghiobi! o aparență dulce poate
Să treacă drept stîngace realitate.

5735 La ce bun — adevărul? Pentru voi
O amăgire-i marfă mai de soi!
Tu, Plutus travestit, erou al măștii,
Acest norod, te rog să mi-l împrăștii!

PLUTUS: Chiar potrivit la treaba-aceasta țin
5740 Toiagul tău. Vrei să mi-l dai puțin?
Îl moi degrabă-n jărăgai arzînd. —
Acum, mascaților, vă iau la rînd!
Cum tabără, cum scapără-n scînteii!
S-a și încins toiagul, de văpăi.

5745 Iar cine vine prea aproape-acum
E fără milă prefăcut în scrum. —
Astfel, de hoinărcală pot să-mi văd.

STRIGĂTE ȘI ÎMBULZEALĂ:

Vai, vai! Ce jale și prăpăd! —
Fugiți cu toții! Vai de noi! —
5750 Voi, cei din spate, înapoi —
Scînteii mă-mproașcă în obraz. —
Toiagu-mi arde pe grumaz. —
Fugiți, că ne-am nenorocit! —
Dați îndărăt, norod smintit! —
5755 Ce stați așa, ca la sobor?
Ah, de-aș avea aripi să zbor! —

PLUTUS: Acuma cercul lor s-a-depărtat;
 Și văd că nu-i nici unul vătămat.
 Mulțimea s-a retras,
 5760 Grozavă spaină-a tras. —
 Vreau ordinea s-o cruț de vălmășag,
 Și-aici o dungă nevăzută trag.
HERALDUL: Ai săvîrșit un act împărătesc,
 Puterii tale blînde-i mulțumesc!
PLUTUS: Nu te grăbi să-mi mulțumești prea mult:
 Oricînd ne-amîنینță un nou tumult.
ZGÎRCITUL: Acum oricine poate, dacă vrea,
 Spre cercu-acesta-n tihnă să privească;
 În față, pregătit oricînd să ia,
 5770 Se află muieretul gură-cască.
 Eu, unul, nu-s chiar ramolit. Femeia,
 Cînd e frumoasă, -ntrece orice preț:
 Azi totul e pe gratis, și de-aceea
 Voi face-un pic pe craiul iubăreț.
 5775 Dar cum în locurile prea-nțesate
 Cuvîntul la ureche nu răzbate,
 E mai cuminte cel ce se exprimă
 În chip nemijlocit prin pantomimă.
 Picioare, gesturi, mîini nu-mi folosesc,
 5780 O farsă trebuie să născocesc.
 În aur voi sculpta ca-n lut. De ce?
 Metalu-acesta-l poți schimba-n orice.
HERALDUL: Ce meșterește el cu-atîta zor?
 Oare Sfrijitul are și umor?
 5785 Uite, frămîntă aurul luat,
 În mîna lui e ca un aluat;
 Și totuși, cum îl face, cum îl drege,
 Tot fără formă lucru i se-alege.
 Acuma se întoarce spre femei:
 5790 Iar ele țipă, se prefac scîrbite,
 Se-arată de plecare-a fi grăbite;
 Bufonul pare pus pe rele. Hei!
 Are de gînd năstrușnica ființă
 Să offenseze buna cuviință?
 5795 Răbdarea și tăcerea nu-mi ajung:
 Dă-mi înapoi toiagul, să-l alung!
PLUTUS: Nu simte-n jur cumplita-amîنینțare!
 Mai lasă-l în sminteala lui un pic!

Îndată locul o să-i pară mic;

5800 E tare legea, însă nevoia e mai tare!

TUMULT ȘI CÎNTEC:

Cumplete gloate-și taie vad,
Din culmi de munți în vale cad,
Și vin cu pasul toroipan,
Sărbătorind pe zeul Pan.

5805 Ei știu ce nu știu mulți; în stol
Se năpustesc în cercul gol.

PLUTUS: Vă știu pe toți, cu-al vostru mare zeu!
Cu pasul îndrăzneț călcați mereu.

5910 Știind ce alții nu prea știu, mă simt
Silit a vă deschide cercul strîmt, —
Ursita bună-i însoțească!

Neprevăzutul poate să sosească;

Ei nu știu unde-i duce pasul,

Nici ce ispravă-ascunde ceasul.

CÎNTEO SĂLBATIC:

5815 Norod cu măști și cu zorzoane!
În rînduri grele, grosolane,
În salt înalt, în iureș groaznic
Ei calcă zdravăn și năpraznic.

FAUNII: Alaiul faunesc

5820 În dans sprințar,
Cu frunze de stejar
Ce-n păr sclipesc,
Urechi ciulești săltăreț
Din părul creț;

5825 La față lată și năsuc turtit
Femeile nicicînd n-au prea cîrtit.
Cînd faunul o labă-ntinde,
Chiar cca mai mîndră-n dans se prinde.

SATIRUL: Satiru-aduce-n mers săltat,

5830 Picior de capră, cam uscat,
Subțire, însă încordat,
Și-asemeni caprei de pe culmi
Amușină rînjind prin ulmi.
Se spală-n vînt, își rîde-agil

5835 De om, femeie și copil
Ce-n văi duhnind a fum trăiesc,
Comed gîndesc și dăinuiesc;
Căci sus, pe culmile verzui,
Întreaga lume e a lui.

GNOMII: În pîlc mărunț, pe drumuri vechi,
Ei lipăie, dar nu perechi,
Cu lămpi la brîu, învestmîntați
În verde mușchi, și frămîntați,
Oricare pentru el zorînd,

5845 Ca licuricii licărînd,
Cu mare rîvnă, pe furiș,
În lung, în lat și-n curmeziș.
Noi cu piticii ne-nrudim,
Ca felceri preavestiți venim;

5850 Scurmăm în muntele înalt
Prin vine, scoatem din bazalt
Metalele-adunate bloc
Cu vechi salut: Noroc! Noroc!
De mult se știe: orice gnom,

5855 E bun prieten pentru om.

Dar aurul ce l-am adus,
La furt și la desfrîu a dus;
Căci omul nu e doritor
De fier, ci-l ia pentru omor

5860 În cel ce calcă trei porunci
Cum să te mai încrezi atunci?
Dar nu noi suntem vinovați:
Deci voi, la fel cu noi, răbdați!

URIAȘII: Oameni sălbatici, li s-a spus;

5865 Hălăduiesc la munte sus;
La forța firii sunt părtași,
Și umblă-n cete, uriași.
În dreapta țin un trunchi de brad,
Șerpar pe pîntecul umflat

5870 Și-un șorț din frunză de pe șleau:
O gardă, cum nici papii n-au.

NIMFE ÎN COR *înconjurîndu-l pe Pan:*

Iată-l sosînd!

Al lumii plan

Întruchipînd,

5875 Marele Pan.

Înconjurați-l în azur,

Cu măști dansați-i împrejur!

Căci dacă-i bun și grav, — viori

Vă vrea în juru-i și pe voi.

5880 Chiar sub albastrul arcuit

El treaz rămîne, neclintit;

Izvoare-î murmură în cor.
 Zefiri îl scaldă-n pacea lor.
 Cînd la amiază doarme dus,
 5885 O frunză nu clinește sus;
 Balsam de ierburi sănătos
 Se-naltă-n aer radios;
 Nici nimfele un semn nu fac,
 Ci-adorm pe locul unde zac.
 5890 Dar cînd, de-odată, glasul lui
 Troznește ca un trăznet șui,
 Ca vuietul de mări pe prund,
 Atunci cu toții se ascund,
 Fug oști pe cîmpuri ca un roi
 5895 Și-n tunet tremură eroi.
 Deci cinste, cui de cinste-i demn,
 Și, ajutor, la orice semn!

DEPUTĂȚIE DE GNOMI la Marele Pan:

Cînd spre bunuri strălucite
 Ce-n prăpăstii se-nnădesc
 5900 Doar nuielele vrăjite
 Labirintu-l dovedesc,

Noi boltim în cripte sumbre
 Un sălaș de troglodiți;
 Tu în zarea fără umbră
 5905 La tezaur ne inviți.

Am descoperit alături
 Un prea-minunat izvor
 Ce promite mari desfături
 Încă-nchise sub zăvor.

5910 Tu deplin le poți obține;
 Ia-l, Stăpîne, -n paza ta:
 Brațul tău, comori cînd ține,
 Lumi întregi va desfăta.

PLUTUS, Heraldului:

Se cere-acum de cumpăt a ne umple
 5915 Și-a-ngădui ce-i scris să se întîmple;
 Fii curajos, cum știu c-ai fost mereu.
 Ceva se va petrece ca o calamitate,

Tăgăduit de lume și de posteritate:

S-o scrii aidoma-n registrul tău.

HERALDUL *apucînd toiagul pe care-l ținea Plutus:*

5920 Pitici i-arată-acum lui Pan

Aprinsul șipot diafan

Ce saltă, clocotind din gît,

Și cade iar numaidecît;

Adînc, în gura ca de tuci,

5925 Apare jar și ies clăbuci.

Mărețul Pan, bine dispus,

Privind se bucură nespus;

Un rîu de perle-mproașcă-n sus.

Dar cum se poate-așa ceva?

5930 Cum el se-apleacă, spre-a vedea,

Tot snopul bărbii lui e tras

În foc. Dar cine-i? Pare ras.

La ochi își ține palma scut. —

Și-acum, necaz nemaivăzut;

5935 De-odată barba lui ia foc

Coroană, cap s-aprind pe loc,

Durere-i falsul său noroc!

Sar toți din jur într-ajutor;

S-aprinde și cortegiul lor,

5940 Și-oriunde fug și tropotesc

Tot alte vîlvătăi pornesc;

Învălmășit în flăcări, vai!

Se mistuie întregu-alai.

Dar ce aud, ce zvon zburînd

5945 Din gură-n gură, rînd pe rînd?

Nefericită noapte-n veci,

Spre ce durere ne petreci!

Vesti-va dimineața-n zori

Aceste necrezute-orori;

5950 Aud strigînd în lung și-n lat:

„Vai! arde mîndrul Împărat!“

De n-ar fi-adevărat! dar vai!

Ard el și-ntregul său alai.

Blestem pe cei care i-au scos

5955 Vestmînt de vreascuri rășinos

Spre vuietul cel urlător,

Spre prăbușirea tuturor!

O, tinerete, tu nu ești
În stare să-ți măsoari plăcerea?
5960 Mărite Doamne, nu unești
Niciicînd rațiunea cu puterea?

Acuma arde codru-ntreg
Și limbi de foc lingînd se-ntreo
Pe-acoperișul vegetal:
5965 Ne-amenință un foc total!
Vărsat e-al jalei greu pahar,
Orice-ajutor e în zadar.
Din fastu-mpărătesc de-acum
Ca mîine fi-va numai serum.

PLUTUS: Lasă spaima! Ajutorul
Vie-acuma cu tot zorul! —
Bate tu, toiege sfînt,
Sune inima-n pămînt!
Sus, în cerul spațios
5973 Umble vîntul răcoros!
Haideți, neguri reci, ursuze!
Voi, cu umede buze
Astupați focul dușman!
Stropi în șoapte, nori de noapte,
5980 Picurați și aburați,
Peste tot vă scuturați:
Alinați voi, salvatorii,
Proaspeții, răcoritorii,
Jocul flăcărilor van! —
5986 Dacă duhuri vor urgie,
Vom recurge la magie.

PARC DE DISTRAȚII

Dimineața

*Împăratul, Lume de la curte. Faust. Mefisto. Imbrăcați
curiincios, deloc izbitor, după cum cere moda: amîndoi
îngenunchează.*

FAUST: Iertați, Mărite, focul simulat?
IMPĂRATUL făcîndu-i semn să se ridice:
A fost o glumă care m-a-ncîntat. —
De-odată-arzînda sferă am văzut-o,

5990 Și-o clipă m-am crezut eu însumi Pluto.
Din beznă și cărbuni, un pat de stînci
Dădea văpăi. Din orice hău pe brînci
Văpăi cu miile-n vârtej sălbatic
Formau pe sus un s i n g u r dom zănație.

5995 Ca-ntr-o supremă boltă limbi ardeau,
Crescînd, și-apoi treptat-treptat scădeau.
În zori, printre coloane-nflăcărate,
Vedeam cum se frămîntă-n șiruri gloate,
Mișceau în valuri vaste, ca un mut

6000 Omagiu, cum adesea au făcut.
Vedeam unii curteni printre meandre,
Un prinț păream, a mii de salamandre.

MEFISTO: Chiar ești! căci orice element știut
Confirmă maiestatea-n absolut.

6005 Ai pus la probă-acum docila pară;
De sari în marea lărmuind barbară,
Abia ajuns pe-adînc-perlatul prund,
Vedea-vei cum dă-n clocot un rotund
Măreț, cu valuri vii și verde rază,

6010 Ce-n tiv de purpuri nalt lăcaș așează,
Cu tine-n centru. Cînd te miști puțin,
Palatele cu tine-ndată vin.
Pereții chiar se bucură de viață,
Zglobiu foind, luptîndu-se pe față.

6015 Spre licăr nou și tandru zorese minuni adînci;
Și ne-ndrăznind să intre își dau brînci.
Dragoni cu solzi de aur viu te fură,
Rechinul cascade: tu îi rîzi în gură.
Cum azi curtenii vrăjiți roiesc fideli,

6020 N-ai mai văzut asemenea-mbulzeli.
Dar nu vei duce lipsă nici de grații:
Curioase nereide-apar din spații
La veșnic răcorosul casei fast,
Ca pești lascivi — sfioase vin tinerele, cast

6025 Cele bătrîne. Pe cînd Thetis, pura,
Spre-un nou Pelcu întinde mîna, gura
Ori urcă-te-n Olimp și fă popas...

ÎMPĂRATUL: Nu, sferele de aer ți le las:

Spre tronu-acela ne-nfrînam avîntul.

MEFISTO: Dar, Doamne, stăpînești întreg pămîntul!

IMPĂRATUL: Ce soartă bună te-adus aici?
Din nopți o mie și-una te ridici?
Spargi, ca Seherezada, ale-abundenței diguri,
Înaltul meu favor o să-ți asiguri.
6035 De plictiseala zilei m-am scîrbit
Nu doar o dată; fii, deci, pregătit.

MAREȘALUL CURȚII *intrînd cu o mare grabă:*
Măria Ta, nu ți-am adus în viață
Niciînd ca astăzi veste mai măreață,
Ce nu-ncetează a mă încînta,
6040 Entuziasmîndu-mă-n prezența ta:
Calcul de calcul s-au acoperit,
Rapacii cămătari s-au liniștit
De chinuri ca de iad mă scuturai;
Nu poate fi mai bine nici în rai.

COMANDANTUL OȘTILOR *urmînd, foarte grăbit:*
6045 Din soldă s-a plătit azi un scont,
Oștenii ne ascultă iar, ca-n front,
Lăncierii pedestrași întineresc,
Cocotele, birtașii huzuresc.

IMPĂRATUL: Se umflă parcă inima în voi!
6050 Senină-i fruntea, ochiul e vioi,
Și cît de sprinteni vă sunt pașii!

TREZORIERUL *apărînd:*
Pe-aceștia să-i întrebi, ei sunt făptașii!

FAUST: Se cade cancelarului s-o spună.

CANCELARUL *sosind agale:*
Mă-ndrept acum spre-o bătrînețe bună. —
6055 Aici vedeți o foaie-a sorții, grea;
Tot rău-n bine s-a întors prin ea.

Citește.

„Să știe toți: biletu-acesta are
O mie de coroane ca valoare.
Drept garanție stau nenumărate
6060 Averi în solul țării îngropate.
În schimbul lui, comorile, de-ndată
Ce vor fi scoase, vor sluji ca plată“.

IMPĂRĂTUL: Presimt un vicleșug nelegiuit!
Înalta slovă, cine-a imitat-o?
6065 Făptașul a rămas nepedepsit?

TREZORIERUL: Adu-ți aminte: însuși ai semnat-o!
 Ieri seara, Când tronai ca zeul Pan.
 Cu cancelarul ai ținut divan.
 „Acordă-ți mulțumirea suverană,
 6070 Iar obștei tale har, cu-un vîrf de pană!”
 Și-ai iscălit. Cu artă, noaptea toată,
 În mii de foi a fost multiplicată.
 Ca binelui obștesc să-i fie gaj.
 Urgent s-a sigilat un prim tiraj:
 6075 Zece, treizeci, cincizeci, o sută-s gata.
 Nici n-am cuvînt, să-ți mulțumesc, ~~ca~~ gloata
 Privește-orașul: ieri bolind a moarte,
 De-o altă viață are, astăzi, parte!
 Demult o lume-ntreagă-ai fericit,
 6080 Dar nu erai cu-atîta drag privit.
 Chiar alfabetul și-a pierdut menirea:
 Sub semnu-acesta afli fericirea.

IMPĂRATUL: Și lumea-l ia drept aur bun? Oștenii
 Ce spun de-această soldă? Dar curtenii,
 6085 Silit, mă-nchin acestei noi minuni.

MAREȘALUL: Pe cei grăbiți nu-i chip să-i mai adun
 Ca fulgerul se-mprăștie în goană.
 Misiții stau tot timpul în dugheană:
 Orice bilet pe loc e onorat
 6090 În aur și argint, cu-un mic rabat.
 În hale, birturi, brutării, la-ntreceri
 O parte-a lumii-i pusă pe petreceri,
 Iar alta să se-mbrace mai frumos;
 Toți postăvarii taie, toți croitorii cos.
 6095 „Trăiască Împăratul!” prin pivnițe răncesco,
 Se coace și se frige și blide zornăiesc.

MEFISTO: Iar celui care, singur, pe terasă,
 Nerăbdător, așteaptă vre o frumoasă,
 Un ochi ascuns de evantai, isteț
 6100 Îi iscodește-acest bilet de preț;
 Căci gluma nu, nici vorbe-ncîntătoare,
 Ci el ți-aduce-a dragostei favoare:
 Nici portmoneu, nici pungă nu mai vor:
 O foaie, o păstrezi la piept ușor
 6105 Alături de-o șagalnică scrisoare.
 Cucernici popi o poartă-n breviare...
 Soldaților cînd sar ca-mpunși de-un bold,

Le ușurează tașca de la șold.

Mă ierte Majestatea, dacă-i pare

6110 Că micșorez o faptă-atît de mare.

FAUST: Prisosul de comori, ce stă-nchegat

Adînc în subteranul tău regat,

Nefolosit e. Mintea cea mai vie-i

Sărăcăcios hotar al bogăției;

6115 Închipuirea, cu-al ei zbor înalt,

Se străduie, dar n-o cuprinde-n salt.

Doar duhuri, vrednice-n adînc să vadă,

În infinit știu infinit să creadă.

MEFISTO: Ca perle, aur e mai la-ndemînă

6120 Acest bilet: căci știi, ce ții în mînă;

Nici schimb, nici tîrguiești nu mai survin;

Poți să te-mbeți de dragoste sau vin.

Dorești metel, misitul este gata;

Iar dacă nu-i, apuci chiar tu lopata.

6125 Cu lanțuri, cupe scoase la mezat

Biletul e de-ndată-amortizat;

Cel care rîde-acum, de rîs se face;

Căci nimeni nu vrea altceva, și pace!

Curînd în țările împărătești,

6130 Vor fi comori hîrtie și aur, cît poștești.

IMPĂRATUL: Regatul vi-e dator supremul bine;

Deci, și răsplată slujbei se cuvine.

Vă-ncredințez al țării limb interior,

Comorile: pe drept veți fi custozii lor.

6135 Le știți pe toate-ascunse-n solul nostru:

Se va săpa, doar la cuvîntul vostru!

Meșteri ai bogăției noastre, vă uniți

În demnitatea slujbei, mulțumiți

Că lumile, de jos și sus, se-mbină

6140 În fericire, una și deplină.

TREZORIERUL: Nici o gîlceavă între noi! Mă leg:

Magicianul îmi va fi coleg.

Iese cu Faust.

IMPĂRATUL: Acum voi face daruri Curții mele;

Să-mi spuneți cum vă folosiți de ele.

PAJUL primind:

6145 Am să-mi petrec viața-n desfătări

ALTUL la fel: Inel fi iau iubitei și brățări.

CAMERIERUL *primind:*

Un vin mai bun și dublu în ulcică.

ALTUL la fel: În palmă zarurile mă furnică.

SENIORUL *prevăzător:*

Răscumpăr repede castel și plai.

ALTUL la fel:

6150 Comoară ești, lângă comori să stai!

IMPĂRATUL: Speram plăceri și-ndemn spre alte fapte.

Dar n-o să vă schimbați voi peste noapte!

Observ cu bucurie: chiar bogați,

Voi cum ați fost, asemeni vă păstrați.

BUFONUL: Mă-ngăduiți, la dar, în rînd cu ei?

IMPĂRATUL: Încă trăiești? Oricare dar, îl bei.

BUFONUL: Vrajite foi! Nu mă pricep la ele.

IMPĂRATUL: Te cred; le folosești numai la rele.

BUFONUL: Uite, mai cad și altele; ce fac?

IMPĂRATUL: Sunt partea ta, îndeasă-le în sac!

Îcse.

BUFONUL: Ah, cinci mii de coroane! bani ai mei!

MEFISTO: Ai înviat iar, bute cu picioare?

BUFONUL: De multe ori, dar nu ca azi, chei!

MEFISTO: De-atîta bine, lac ești — de sudoare.

BUFONUL: Zi, foaia asta chiar înseamnă ban?

MEFISTO: Ți-alină pofta-n gît și burdihan.

BUFONUL: Și pot să-mi cumpăr holde, cai și curte?

MEFISTO: Desigur! fă-ți oferta! vor fi multe.

BUFONUL: Și iaz, păduri, castel?

MEFISTO: Pe legea mea!

6170 Curînd am să te văd stăpîn sadea.

BUFONUL: La noapte voi dormi-n conac, cuminte!

Îcse.

MEFISTO: Mai ziceți că nebunul n-are minte?!

GALERIE ÎNTUNECATĂ

Faust, Mefisto.

MEFISTO: Dece m-ai scos, aici pe gang, din sală?
Nu afli veselie din belșug,

6175 Împestrită Curții îmbulzeală
 Nu-ți dă prilej de rîs și vicleșug?
FAUST: Scutește-mă! Din vremuri depărtate
 Le-ai ros mereu sub talpa ta pe toate.
 Dar azi, prin du-te-vino nencetat,
 6180 Încerci să-ți calci cuvîntul ce mi-ai dat.
 Dar eu îmi aflu pacea doar în faptă,
 Camerier și Mareșal m-așteaptă.
 Măria Sa, care nu-ntreabă cum,
 Pe Paris și Elena-i vrea acum:
 6185 Tipar etern, bărbatul și femeia,
 Să-i vadă chiar cu ochii lui. De-aceea,
 Grăbește-te! Nu vreau să fiu dezis.
MEFISTO: Nesăbuit, prostește ai promis.
FAUST: Amice, nu ți-a dat prin minte ție
 6190 Cu-atîtea vrăji, în ce bucluc intrăm;
 Întîi l-am copleșit prin bogăție,
 Și-acuma trebuie să-l distrăm.
MEFISTO: Dar tu te-nșeli, crezînd că e ușor.
 Aici noi stăm pe trepte înclinate;
 6195 Te-ntinzi spre un tărîm neprimitor,
 Te vîri nelegiuit în noi păcate.
 Crezi că Elena, la un semn, învie
 Ca guldenii-fantomă de hîrtie?
 Vreo hîrcă-zgîrcă, ori năluci-zvîrlugi,
 6200 Pitici gușați, îți dau, cîți vrei, ca slugi;
 Dar o drăcoaică, fie chiar și fină,
 Nu poate trece drept o eroină.
FAUST: Ce cîntec răsuflet! mă plictisești.
 Tu nu dai certitudini niciodată.
 6205 Lui Dumnezeu, doar piedici îi ivești,
 La tot ce faci, aștepti mereu răsplată.
 O vorbă doar să zici, și toate cad,
 Te uiți în jur, și-alegi ce-ți prinde bine.
MEFISTO: Mic păgînatatea nu-mi convine:
 6210 Ea locuiește-n propriul ei iad.
 Dar e un mijloc.
FAUST: Și mai șovăi încă!
MEFISTO: Nu bucueros îți spun o taină-adîncă
 Mari Zeie domină-n singurătate,
 De loc și mai ales de timp uitate,
 6215 Vorbim de ele în perplexitate.
 Sunt M u m e l e !

MEFISTO:

Te trec fiori?

FAUST: Ah, Mume! Mume! cît de straniu sună.

MEFISTO: Da. Neștiute sunt de muritori;

De noi numite, nu de voie bună.

6220 Scurmînd Adîncul le găsești rovina.

Că le-am simțit nevoia, tu porți vina.

FAUST: Și drumul?

MEFISTO:

Nu-i! În necălătorit e,

Dar nu-n străbatere; prin nedorit e,

Dar nu spre ce-ar-fi-de-dorit. Cutezi?

6225 Nu-i lacăt să-l deschizi, și nici zăvoare.

De-nsingurare ai să disperezi.

Știi tu ce-nseamnă vid și-nsingurare?

FAUST: Scutește-mă de-asemenea povești!

A horn funinginos de vrăjitoare

6230 Și-a timpuri ce-au pierit demult duhnești.

Lumea, nu m-a silit să-i simt răsfațul?

Să-nvăț ce-i golul, să-i predau învățul?

Rosteam cu noimă, ceea ce vedeam,

Dar numai contradicții izvodeam;

6235 Am fost silit, sub iureșul potrivnic,

Să fug din lume, să trăiesc ca schivnic,

Și-a trebuit, ca să rămîn întreg,

Cu diavolul la urmă să mă leg.

MEFISTO: Chiar de-ai străbate înotînd oceanul,

6240 Avînd doar infinitu-n fața ta,

Tot ai vedea val după val noianul,

Chiar dacă-abisul te-ar înspăimînta,

Tot ai vedea ceva. În verde-linul

Azur tot ai vedea plutind delfinul,

6245 Și nori, și constelat-cerescul sfeșnic —

Dar n-ai să vezi nimic în golul veșnic.

Nici pasul nu vei auzi că-l faci,

Nimic solid nu vei găsi, să zaci!

FAUST: Vorbești ca mistagogul cel mai mare

6250 Ce-și înșela fideliî neofiți;

Dar invers. Pentru-a crește în vigoare

Și-n artă, tu spre hăuri mă trimiți,

Mă pui pe mine, ca pe-un dobitoc,

Să-ți scot la timp castanele din foc.

6255 Dar hai! s-adulmecăm în jur cu botul,
Nimicul tău sper să-mi ofere Totul.

MEFISTO: Ești demn de toată lauda-n ce faci.
Pe diavol îl cunoști, de-aceea-mi placi.
Ia cheia asta!

FAUST: E cam mititică!

MEFISTO: Hai, ia-o-ntîi, și n-o să-ți pară mică!

FAUST: Ah! crește! fulgeră în mîna mea!

MEFISTO: Pricepi acum tot ce posezi prin ea?
Spre locul căutat o să te-ndrume;
Urmeaz-o, te va duce drept la Mume.

FAUST *îngrozindu-se*:

6265 La Mume! Ce cuvînt — și nou, și crud!
Ce are-n el, că nu pot să-l aud?

MEFISTO: O simplă vorbă nouă te-a-ngrozit?
Nu vrei s-auzi, decît ce-ai auzit?
Să nu te temi, oricum ar fi să sune;

6270 Doar te-ai deprins cu orișice minune.

FAUST: Nu-ncremenirea-i leac: eu vreau să tremur!
Fioru-i partea omului, cea mai de preț;
Simțind, sporim chiar lumea; prin cutremur
Simțim adînc teribilul-măreț.

MEFISTO: Cobori, atunci! ori suie! e tot una.
Dar smulge-te din tot înfăptuitul
Spre-un limb de plăzmuiri ce nasc într-una!
Te bucare de-veacuri-săvîrșitul;
Ca norii-n mers o forfotă s-aține,
6280 Învîrte cheia, la distanță-o ține!

FAUST *entuziasmat*:

Da! strîns o țin, și noi puteri mă-ndreaptă,
Cu piept crescut, spre minunata faptă.

MEFISTO: Un trepied aprins vesti-va scund
Cînd o să fii pe cel din urmă prund.

6285 Pe Mume-ai să le deslușești neclar:
Precum e cazul, unele apar
Altele stau. Formare, transformare,
A noimelor eterne eternă perindare.
Cum chipurile-a toată făptura-n jur purced,

6290 Ele n-or să te vadă, căci numai umbre vād.
Fii tare, căci pericolul e grav.
Te du spre trepied cu pasul brav,
Cu cheia să-l atingi!

FAUST face un gest energic, poruncitor, cu cheia.

MEFISTO privindul:

Așa e bine!

Simțind, ca sclav el va veni cu tine.

6295 Întoarce-te și, înainte ca
Să simtă ele, sus îl vei urca.
Și-odată-adus aici, poți la lumină
Să chemi din timp erou și eroină;
Isprava-aceasta, primu-ai îndrăznit-o;
6300 Acum e gata, tu ai săvârșit-o.
Apoi, oricând, prin vrăji asupra ei,
Tămîia se va preschimba în zei.

FAUST: Și-acum?

MEFISTO: Coboară-ncet! Un tropot doar
Te duce-n jos și te înalță iar.

FAUST bate din picioare și se scufundă.

6305 Doar de i-ar fi cheița de folos!
Va reveni-ndărăt? Sunt curios.

SĂLI PUTERNIC LUMINATE

Împăratul, Principii, Forfota Curții.

CAMERIERUL către *Mefisto*:

Cu scena spiritelor ne-ați rămas dator!
Zoriți! Stăpînul e nerăbdător.

MAREȘALUL: Măria Sa chiar a-ntrebat. Ei bine,
6310 Eu sper să nu vă faceți de rușine.

MEFISTO: Colegul a plecat, tocmai de-aceea;
El, cum să-nceapă, știe foarte clar,
Dar adîncește-n liniște ideia;
Se cere-un special, subtil rețept,
6315 A dezgropa comoara, frumosul, e un har
Cu totu-ales: magie de-nțelept.

MAREȘALUL: Ce fel de har veți folosi, nu-mi pasă;
Stăpînul, doar atîta vrea: să iasă!

O BLONDĂ către *Mefisto*:

O vorbă doar! Vedeți: mi-e pur obrazul?

6320 Cum vine vara, vine și necazul!
Apar cu sutele mici pete brune
Și toată frumusețea mea apune.
Nu știți vreun leac?

MEFISTO :

Păcat: așa curată,

Iar vara, ca pantera pistruiată.

6325 Ouă și limbi de broască distilați,
Pe lună plină să le strecurați,
Apoi vă ungeți, când descrește luna;
La vară n-o să mai aveți nici una.

O BRUNETĂ: Dau buzna toți! — Eu aș dori un leac!

6330 Piciorul degerat mă cam jenează
La mers și la dansat, când se-nnovează.
Chiar plecăciunea, foarte greu o fac.

MEFISTO: Îmi dai îngăduința să te calc?

O BRUNETĂ: Asta se practică-ntre îndrăgostiți.

MEFISTO: E-o călcătură cu alt rost, să știți!
La semen află leacul fiecare;
La fel piciorul, și-alte mădulare.
Dar vezi, să nu mi-o-ntorci, fiind jignită!

O BRUNETĂ *tipînd*:

Au! Doare! arde! ce purtați — copită?

MEFISTO: Dar bucură-te, că ești sănătoasă;
Poți să dansezi acuma liniștită
Cu-amantul să-ți faci semne pe sub masă.

O DOAMNĂ *făcîndu-și loc*:

Lăsați-mă să trec! — Mi-e tare greu!

Ah, clocotește totu-n pieptul meu;

6345 Chiar ieri el nu jura decît pe mine,
Și-acum de fusta alteia se ține!

MEFISTO: Ascultă-mă, deși nu-i prea ușor.

Strecoară-te spre el, încetișor;
Cu-acest cărbune fă-i încet o dungă

6350 Pe mîneacă, pe umăr, unde vrei.

Căința-n inimă o să-l străpungă.

Apoi, pe loc, cărbunele să-nghiți;

Dar strop de vin sau apă să nu bei!

La noapte n-ai să știi cum să-l eviți.

DOAMNA: Nu-i otrăvit?

MEFISTO: Ce lipsă de respect!

Puteai să cauți mult acest obiect;

E un cărbune dintr-un rug, o pară

Ce-o aprindeam mai bine-odinioară.

PAJUL: Ei toți mă cred tîcnit; dar eu — iubesc.

MEFISTO *aparte:*

6360 Pe care să-l ascult, că toți vorbesc?

Pajului.

Norocul tău nu are dinți de lapte:
Te prețuiesc femeile mai coapte.

Altele se-nghesuie în jurul lui.

Tot fețe noi! Ce iureș duhnitor!
De-acum chem adevăru-ntr-ajutor.
6365 Penibil sprijin! Ce calamitate! —
Mume! Dați-i lui Faust libertate!

Privind în jur.

Luminile se tulbură în sală;
Cum forfotește Curtea! ce-mbulzeală!
Îi văd, cuminte înșirați pe ranguri,
6370 Prin vaste galerii, pe strâmte ganguri.
Spre Sala Cavalerilor, ca ape
S-adună toți, de-abia îi mai încape.
Pe largi pereți covoare scumpe-atîrnă,
Prin colțuri și firide-armuri stau smirnă.
6375 Nu-ți trebuie-aici nici un cuvînt de vrajă,
Căci înseși spiritele stau de strajă.

SALA CAVALERILOR

Lumini scăzute

Împăratul și Curtea sunt înăuntru.

HERALDUL: Vechiul meu rol, de-a anunța serbarea,
De duhuri ce pîndesc e stingherit;
Degeaba-aș vrea să pun desfășurarea,

6380 Absurdă, pe-un temei mai chibzuit.
Fotolii, jilțuri stau în jur; în fața
Stăpînului, pe toată suprafața
Peretelui, tapetele sunt vii
De faima unor stinse bătălii.

6385 Măria Sa și Curtea-n arc rotund
Stau așezați pe băncile din fund;
Orice iubit în liniștea umbrită,

De duhuri, află loc lângă iubită.
Și-acum, că toți se-așează, să se știe
6390 Că suntem gata: spiritele vie!

Sunct de trâmbițe.

ASTROLOGUL: Pornească-și drama cursul! Vol, pereți,
Stăpînu-a poruncit să dispăreți!
Nimic să nu mai țină vraja-n loc:
Covoare pier, ca răsucite-n foc,
6395 Pereții se despică, se rotesc,
Un larg teatru se așează parcă,
De-un vag mister luminile se-nearcă,
Iar eu să ure pe scenă mă grăbesc.

MEFISTO apărînd brusc în cușca sufleurului:
Sper ca de-aici să farmec tot palatul,
6400 Oratoria diavolului e suflatul.

Către Astrolog.

Tu știi ce tact urmează orice stea.
Și-ai să-nțelegi perfect și șoapta mea.

ASTROLOGUL: Puteri vrăjite-oferă spre privire
Un templu vechi, masivă-alcătuire.
6405 Ca Atlas, cu albastrul cer pe umăr,
Se-nșiră-albind coloane fără număr;
Doar două dintre ele, greutate
Cît muntele-ar putea să ducă-n spate.

ARHITECTUL: S-ar zice-antic! Să-i laud, nu prea-mi vine,
6410 E cam greoi și static, după mine.
Ce-i brut se ia drept nobil, neputincios de mare.
Mie îmi place zveltul, zvîcnind, fără hotare.
Zenitul ogival înalță duhul;
Acum cu-așa clădiri sfidăm văzduhul.

ASTROLOGUL: Pios primiți, de stele îngăduită, ora!
Magia-ncătușeze rațiunea tuturoră;
În schimb țîșnească, liberă să fie
Mărita, îndrăzneța fantezie!
Vedeți acum ce-n vis doar ați văzut,
6420 Posibil nu-i, dar vrednic de crezut.

Din cealaltă parte, Faust urcă pe scenă.

ASTROLOGUL: Sacerdotal, încoronează-un mag
Acum, prin faptă, începutul drag.

Un trepied a smuls din vămi de jos,
Tămîia-n cupă arde cu miros.

6425 Să binecuvînteze nalta faptă
E gata-acum, izbînda îl aşteaptă.

FAUST *Impunător*:

Spre slava voastră, Mume, ce tronaţi
În infinit, şi-n veci stinghere staţi,
Deşi-mpreună. Vi se cern prin faţă

6430 Imagini ale vieţii, mişcînd, dar fără viaţă.

Ce-a fost cîndva în fast şi măreţie,
Se iscă-aici; căci veşnic vrea să fie.

Iar voi, Puteri adînci! le faceţi apte
Sub cort de zi, sub arcuiri de noapte.

6435 Pe unele al vieţii rîu le-nşfacă,
Spre altele doar magul cutezător se-apleacă;
Cu-ncredere şi darnic vă propune-a
Privi, ce toţi rîvnim la fel, minunea.

ASTROLOGUL: De cupă, cheia-n flăcări s-a afîns;

6440 O negură de aburi s-a întins;
Se furişează, unduie ca nori
Cruciş, rotunzi, stingheri, perechi, uşori.
Şi iată capodopera; mişcînd
Fac spiritele muzică, şi blînd,

6445 Un nu-ştiu-ce se înfiripă-n zbor.

Şi totu-i melodie-n jurul lor.
Coloanele, triglifa sună; cred
Că-ntregul templu cîntă-acum încet.

Cînd ceţuri pier, apare-n vâl spumos,

6450 Călcînd în tact, un tînăr prea-frumos.
Şi-aici eu tac, nu-i spun pe nume: **rari-a**
Acei ce nu-l cunosc pe mîndrul Paris!

Apare Paris.

O DOAMNĂ: O, stîlp arzînd al tinereţii-n floare!

A DOUA: Curat ca piersica, plin de savoare!

A TREIA: Cu buze pline, scrise cald cu mir!

A PATRA: Ce-ai mai sorbi asemenea potir!

A CINCEA: E drăgălaş, dar nu are fineţe.

A ŞASEA: Da, trebuie o leacă de nobleţe.

CAVALERUL: Miros în el ceva ca de cioban:

6460 Nimic de prinţ, nici urmă de curtean.

ALTUL: Ei, da aproape gol şi natural e
Frumos, desigur; dar să-l văd în zale!

O DOAMNĂ: Se-așcază jos, molatic și plăcut
CAVALERUL: Ce leneșă la piept i-ai fi zăcut!
ALTA: Își naltă brațul moale, parcă-n vis
CAMERIERUL: Ce bătăran! Găsesc că-i nepermis!
O DOAMNĂ: Vai, domnilor — stați bine cu cârtitul!
ACELAȘI: Cum tolănit? de față cu Măritul!
O DOAMNĂ: Visează! El se crede singurel!
ACELAȘI: Dar piesa însăși! o vedeam altfel.
O DOAMNĂ: Fermecătorul! dulce ațipește!
ACELAȘI: Și sforăie, dar e perfect, firește!
O TÎNĂRĂ DOAMNĂ *vrăjită*:
Ah! ce miros se-amestecă-n tămâi,
Că-i dă simțirii farmecul dintâi?
ALTA MAI BĂTRÎNĂ:
6475 Așa-i, te-mbată-o pură adiere?
E suflul lui.
DOAMNA CEA MAI BĂTRÎNĂ:
A creșterii-mbiere,
În tînăr, ca ambrozie pregătită.
Și-aerian în juru-i răspîndită.
Apare Elena.
MEFISTO: Deci, asta-ar fi! Ei, pot să fiu pe pace;
6480 O fi frumoasă foc, dar nu m-atrage.
ASTROLOGUL: Acum ce-mi mai rămîne-n mod firesc
E doar s-o recunosc, mărturisesc.
Frumoasa, iat-o! Limba-n văpăi de-ar fi muiată —
De veacuri, frumusețea a fost mereu cîntată —
6485 Văzînd-o, sare inima din tine
Ferice-i cel căruia-i aparține.
FAUST: Mai am eu ochi? S-a întrecut acum
Izvorul frumuseții-n dărnicie?
Dobîndă mi-a adus cumplitul drum.
6490 Iar lumea, stearpă și-n nimienicie,
Azi preoției mele iar se-arată
Durabilă, și de dorit, și-ntemciată!
Sugrume-mi-se suflu-ntregii vieți,
De tine de-am să mă desprind vreodată! —
6495 Imaginea, ce m-a-ncîntat, cîndva,
Ca vis al vrăjii ce mă captiva,
E fum în fața-acestei frumuseți! —
Ești cea căreia patima-i închin,
Extazul, și esența suferinței,
6500 Iubirea, nebunia, și sevele ființei!

MEFISTO *din cușcă:*

Rămîi în rol, strunește-te puțin!

O DOAMNĂ MAI BĂTRÎNĂ:

Înaltă, corp frumos, dar capul mic.

ALTA MAI TÎNĂRĂ:

Îi vezi piciorul? Cam grosuț un pic!

DIPLOMATUL: Prințese, am văzut la fel; îmi pare

6505 Frumoasă chiar din creștet la picioare.

UN CURTEAN: Se-apropie de el cu pas tiptil

O DOAMNĂ: Urîtă-i, lîngă chipul lui gentil.

POETUL: Splendoarea ei îl fulgeră: priviți!

O DOAMNĂ: Endymion și Luna! zugrăviți!

ACELAȘI: Așa-i! Zeița, coborînd ar vrea,
Spre el plecată, suflul să i-l bea.
Se și sărută! — Lipsă de măsură!

O GUVERNANTĂ: În fața lumii? Nebunie pură!

FAUST: Teribil dar pentru flăcău!

MEFISTO: Ce vrei?

6515 Să lași fantomei libertatea ei.

UN CURTEAN: Ea pleacă; el trezit, se uită-n jur.

O DOAMNĂ: Ea-ntoarce ochii! Da, puteam să jur.

UN CURTEAN: El e uimit: miracol e, ce vede?

O DOAMNĂ: Ea, nu miracolul îl întrevede!

UN CURTEAN: Se-ntoarce, cuviincioasă; recunoști?

O DOAMNĂ: Cam știu ce lecție i-ar da, ce stimul!
În cazuri de-astea, toți bărbații-s proști.
Oricare ar jura că el e primul.

CAVALERUL: E majestuoasă, trebuie să-o spun.

O DOAMNĂ: O deșănțată! Și de tip comun.

PAJUL: Ah, ce n-aș da să am aceeași clasă!

UN CURTEAN: Deh, cine n-ar dori să-i cadă-n plasă?

O DOAMNĂ: Prin multe mîini trecu așa comoară,
Chiar luciul ei începe să dispară.

ALTA: La zece ani era o poamă rară.

CAVALERUL: Toți iau ce e mai bun; vă spun onest,
M-aș mulțumi cu-acest magnific rest.

INVĂȚATUL: Deși o văd în fața mea, curată,
Mă îndoiesc că-i cea adevărată.

6535 Prezentu-mbie la exagerări;

Eu mă bazez pe texte, nu păreri.

Citii că ea, pricină de război, a

Plăcut grozav bătrînilor din Troia;

Și socotesc că-așa va fi mereu:

6540 Eu tânăr nu-s, dar ea-i pe gustul meu.

ASTROLOGUL: Un brav erou acum, nu flăcăiandru,
O prinde; ea se apără, dar tandru.
Acum o ia în brațul său puternic,
S-o ducă la —

FAUST: Ce faci, smintit nemernic?

6545 Cum de-ndrăznești? N-auzi? Să stai, îți spun!

MEFISTO: Dar ce te-apucă? Și tu ești nebun!

ASTROLOGUL: O vorbă încă! Piesa, ce sper e-ați urmărit-o
Pe scenă, cu Răpirea Elenei am numit-o.

FAUST: Răpire? Nu! N-o va răpi, v-asigur!

6550 Nu-i cheia-aceasta încă-n mîna mea?

Din marile singurătăți, cu ea
Găsii prin foc și apă țărmlul sigur.

Aici mă-nfig! Aici, în realitate,
Un duh luptînd cu dughuri să pregătească poate

6555 Tărîmul dublu, marele, ce vine.

Departe-a fost, în brațe vreau să-mi ardă!
Salvînd-o, îndoit îmi aparține.

Voi, Mume! dați-mi-o! Mi se cuvine.

Cel ce-a văzut-o, nu mai vrea s-o piardă.

ASTROLOGUL: Ce faci tu, Faust? Faust! — Cu putere

O ia pe sus, văpaia formeii piere.

Spre Paris își întoarce cheia — fum,
L-atinge! — Vai de noi va fi! Acum!

Explozie. Faust cade la pămînt.

Spiritele dispar în ccușă.

MEFISTO care-l ia pe Faust pe umăr:

Poftim! În cîrcă cu-un nebun în lege,

6565 Chiar diavolul cu pagubă se-alege.

Intuneric. Tumult.

ACTUL AL DOILEA

ODAIA DE ALTĂDATĂ A LUI FAUST

cu bolți înalte, în stil gotic, îngustă; neschimbată.

MEFISTO ieșind din dosul unei perdele. Când o dă în lături, ca să se uite îndărăt, se vede Faust întins pe un pat vechi:
Aici să zaci, nefericite! legat
De-o dragoste cu mult prea grele fire!
Când de Elena ești paralizat,
Nu e deloc ușor să-ți vii în fire.

Privind în jur.

6570 Mă uit aici, în sus, în jos,
Odaia pare-acceași, neatinsă;
Doar geamul în culori e mai cețos,
Iar pînza de păianjen mai întinsă;
Cerneala-i cheag, hîrțile-au pălit,
6575 Dar toate neclintite se păstrară;
Pana cu care mi s-a iscălit
Pe vremuri Faust, iat-o-n călimară.
Da! iar cotorul ei adînc mai strînge,
Așa cum l-am momit, un strop de sînge.
6580 Aș vrea să dau obiectul-acesta rar
Chiar unui mare colecționar.
Bătrîna haină-n vechiul ei cîrlig
Mi-aduce-aminte cum băteam din gură
Să dau studenților o-nvățătură
6585 Din care-ar trage, poate, vreun cîștig.
Tu, cald halat cu smocuri afumate,
Parcă din nou mă-apucă pofta, zău!
Să fac pe dascălul în faldul tău,
Să dovedesc că am dreptate.
6590 Asemenea dorinți mai are omul cult,
Dar diavolul și le-a pierdut demult.

*Scutură haina luată din cui; ies din ea greieri,
și fluturași.*

CORUL INSECTELOR:

Bătrîne Stăpîne,
Fii binevenit!

•
6595 Țesînd, zumzăind
Te-am și dibuit.
Abia ne-ai plantat
Cîte unul, pe rînd;
Cu miile, Tată,
Ne-ntoarcem dansînd.
6600 Glumețul, în sine
Se-ascunde, după joc;
În timp ce păduchii
Roiesc în cojoc.

MEFISTO: Mă-ncîntă-această spiță năzdrăvană!

6605 Abia le sameni, că le-ai și cules.
Mai scutur încă-odată vechea blană:
Cu încă una, iată, m-am ales.
Hai, înlăuntru teate! Prin unghere
Ascundeți-vă iute-n încăpere.
6610 Acolo-n vechi cutii de mult uitate,
Aici în pergamentele pătate,
Prin cioburi mici de colbăite oale
Și prin găvanele de tidve goale!
În maldăr vechi și-n putregai
6615 Întotdeauna peste greieri dai.

Îmbracă haina.

Acopere-mi iar umerii, te rog!
Acum sunt iarăși pedagog.
Dar n-are rost numirea dăscălească;
Nu-i oare nimeni să mă recunoască?

Agită un clopoțel, cu sunet strident și pătrunzător, la care sălile se cutremură, ușile pornesc să se deschidă.

FAMULUS, venind pe un coridor lung, întunecos:

6620 Ce mai sunet! Ce mai tremur!
Scări și ziduri se cutremur;
Prin fereastra zăngănită
Văd o vreme cătrănită.
Jalnic crapă pardoseala,
6625 Cade bulgări tencuiala,
Mari zăvoare și lăcate
Se deschid ca fermecate. —
Vai! Bau-bau în vechea lînă
A lui Faust, îl îngînă!
6630 Ce cumplit se uită unchiul!

Trebuie să-mi plec genunchiul.
S-o întind? sau să mai stau?
Ah! la fugă-aș vrea s-o iau!

MEFISTO, făcându-i semn:

Intră, prietene! — Ești Nicodemus.

FAMULUS: Preaonorate, chiar așa. — *Oremus*.

MEFISTO: Dar nu acum!

FAMULUS: Mă bucur, că vă-amintiți de mine!

MEFISTO: Bătrîn, dar tot student, te știu prea bine,
Cărunte domn! Dar chiar și-un învățat
Este silit să-nvețe nencetat.

6640 Așa-ți ridici din cărți de joc o casă;
Dar chiar și-un geniu, tot pe schele-o lasă.
Dar cu magistrul tău puțini s-or naște:
Pe doctor Wagner, cine nu-l cunoaște?
E primul, azi, în lumea învățată!

6645 El singur, stăpînind-o-n sine toată,
Înțelepciunea și-o sporește-ntruna.
Zeloși ascultători și-nvățăcei
Se-adună-n jur și-i împletesc cununa.
Unică i-e catedra-n felul ei;

6650 Ca Sfîntul Petru, mînuiește cheia
La cele nalte și de jos; de-aceea
Naintea tuturor se află-n lume,
Căci seamăn n-are-n slavă și renume:
Chiar numele lui Faust a pălit;

6655 El, singur, cîte n-a descoperit!

FAMULUS: Iertați, preaonorate! chiar în tema
De față, îndrăzneala mea, extrema:
Dar nu aceasta este, cred, problema.
Virtutea lui de preț stă-n modestie.

6660 Iar dispariția lui Faust mai ales
Lui i se pare chiar de nențeles;
Ca salvator, l-așteaptă să revie.
Odaia, de cînd Faust a lăsat-o,
Întocmai neschimbată a păstrat-o,

6665 În așteptarea vechiului stăpîn.
Chiar eu, să intru-n ea prea des, m-abțin. —
Dar ora-aceasta-n care stele-i scrisă?
Peretii-n clatin parcă-s îngroziți;
S-au spart ușorii, drugii sunt săriți,

6670 Altfel chiar vouă v-ar fi fost închisă.

MEFISTO: Dar unde-i Wagner, poți să-mi spui?

Adu-l aici! sau du-mă-n tînda lui!

FAMULUS: Porunca lui e aspră, precizez!

Nu știu, dacă se cade să cutez.

0675 De luni de zile duce-o calmă viață
Lucrînd mereu la opera-i măreață.
E cel mai blînd, mai gingaș cărturar,
Și parcă seamănă cu-un cărbunar:
De negru ce-i, nu-l recunoști deloc,
0680 I-s ochii roșii, de cît suflă-n foc:
Oricare clipă scump o prețuiește;
I-e muzică un clămpănit de clește.

MEFISTO: Și chiar socoți c-o să-mi închidă tînda?
Sunt omul care-i va grăbi izbînda.

Famulus pleacă, Mefisto se așează plin de gravitate.

0685 În noul post n-apuc nici să respir,
Că vine, cunoscut, un musafir.
Dar e din cei abia sosiți la praznic:
Va fi cum-nu-se-poate mai obraznic.

BACCALAUREUS *năvălind pe coridor:*

Aflu-n lături ușa, poarta!
0690 Poate-acum se-ntoarce soarta,
Și scăpăm de putregaiul
Care ne-otrăvește traiul,
Că pieream, slăbeam la față,
Și eram ca morți în viață.

0695 Iată: zidul și pereții
Cad, se surpă ca nămeții;
Dacă n-o luăm la fugă,
Ar putea să ne distrugă,
Am curaj mai mult ca gloata;
0700 Dar m-am hotărît — și gata.

Dar ce văd? Cu ani în urmă,
Nu aici veneam, în turmă,
Eu, sfios ca tot balicul,
Plin de temeri și ridicul?
0705 N-ascultam bărboși cu fală,
Meșteri mari în flecăreală?

Din vechi cărți, cu sîrguință,
Mă mințeau cu-a lor știință;

6710 Nu-și credeau nici ei povața,
Se furau, furându-mi viața.
Cum? — Acolo, în chilie,
Tot mai stă o țacălie?

6715 Sunt uimit peste măsură;
Uite-l! încă-n blana sură,
Tot cum l-am lăsat, firește,
În halat se-nfofolește.
Îmi părea istet la treabă,
Căci nu pricepeam o boabă;
Astăzi nu mă mai proteste!
6720 Am să-l scarmăn, cât zici pește!

Dacă, Bătrîne dascăl, Lethe cu tulburi ape
Nu v-a trecut de capul chel aproape,
Ați desluși aici un fost elev ce-abia
Scăpă de academica nuia!

6725 Sunteți și-acum același grav bărbat;
Eu unul, însă, m-am schimbat.

MEFISTO: Mă bucur că vă-aduse clopoțelul.
Încă de mult vă prețuisem zelul.
Omida, nimfa, celui știutor

6730 I-anunță fluturele viitor.
O, bucle mici! o guler cu dantele:
Naive bucurii găseați în ele. —
Perucă niciodată n-ați purtat? —
Vă văd acum cu părul retezat.

6735 Iar vorba-i rezolută, curajoasă;
Dar nu-mi veniți cu absolutu-n casă!

BACCALAUREUS: Bătrîne domn! Noi tot aici ne-aflăm,
Dar, între timp, pe cer sunt alte zodii;
Cruțați-vă, deci, vorbele în dodii!

6740 Noi azi cu totul altfel ascultăm.
Cîndva rîdeți de tînărul cîstit,
Rîs fără măiestrie izbutit,
Cum azi nu i-ar mai merge nimănu!

MEFISTO: Deși chiar adevărul ce i-l spui,

6745 De altfel nicidecum pe placul lui.
Un tînăr îl încearcă-n clipe grele,
Bobocul, și pe propria sa piele,
El tot îl crede scos din capul său;
Și zice: Dascălul? Un nătărău!

BACCALAUREUS:

6750 Poate-un viclean! — Unde-i magistru-n viață
Să-ți spună adevărul verde-n față?
Ți-l umflă, sau ți-l taie în felii,
Grav sau sfătos, ca pentru bravi copii.

MEFISTO: Un timp, ce-i drept, învață fiecare.

6755 Azi, însă, sunteți apt pentru predare.
De-atâtea luni și ani, câte puțin,
Aveți experiență, cred, din plin.

BACCALAUREUS: Experiența!? Fum și apă chioară!
Cu Spiritul, nicicînd nu se compară!

6760 Admiteți: ce se știe din trecut,
Nu merită deloc a fi știut.

MEFISTO *după o pauză*:

Așa e, cred! N-am fost decît un prost,
Și-acum mă simt stupid și fără rost.

BACCALAUREUS: Mă bucur! Un cuvînt cu miez, în fine!

6765 Primul bătrîn deștept, găsit de mine!

MEFISTO: Am căutat comori pe sub pămînt,
Și-am scos cărbuni, de care mă-nspăimînt.

BACCALAUREUS: Atunci chelia voastră, și țeasta fără minte,
Ca tot ce-i gol, nu valorează-un ban?

MEFISTO *cu blîndețe*:

6770 Amice, știi cît ești de bătăran?

BACCALAUREUS: Curtenitorul, pe nemțește, minte.

MEFISTO *care vine treptat mai în față cu jilțul, către cei de la parter*:

Sunt sus: n-am aer, nici lumină; oare
Acolo, jos la voi, e vre o scăpare?

BACCALAUREUS: Găsesc că-i aroganță ea, la soroc calic,

6775 Să vrei încă mărire, cînd nu mai ești nimic.

Viața trăiește-n sînge; dar, fără de rețineri,
Unde se mișcă sîngele ca-n tineri?

E sînge viu, înprospătată forță

Ce-aprinde-o nouă viață din viață, ca o torță,

6780 Aici se mișcă toate, se-nfăptuiesc avan;

Cei slabi dispar, și vin cei înzestrați.

Cînd noi supunem lumea, cu voi ce se petrece?

Ce faceți voi? Voi moțăiți, visați,

Urziti și tot respingeți plan de plan!

6785 Desigur, bătrînețea-i febră rece

În iarna unei griji de toane pline;

De la treizeci de ani în sus,

Un om e ca și mort, s-a dus.

De-ați fi uciși din timp, ar fi mai bine.

MEFISTO: Nici dracul n-are-aici nimic de spus.

BACCALAUREUS: Dacă nu vreau eu, nu există dracul.

MEFISTO *aparte*: Strânge-ți cojocul, c-o să-i simți tu acul.

BACCALAUREUS: Lozinca nobilă a tinereții, iat-o;

Nu, lumea nu există, cât încă n-am creat-o!

6795 Eu scot din mare soarele cu nimb;
Cu mine-ncepe-al lunii falnic schimb.
Pe drumul meu se-mpodobește zarea,
În fața mea-nverzește frunza, floarea.
Ca-n noaptea-ntîia, gestul meu cel cast
6800 Desfășoară înalt-stelarul fast.

Cătușa minții-nguste, filistine,
De cine-a fost sfărmată, nu de mine?
Eu însă liber, spirit vorbitor,
Urmez doar licăru-mi interior,
6805 Și-n propria-mi desfătare mă arăt
Cu soarele în față și bezna îndărăt.

Iese.

MEFISTO: Drum bun, unicle! cu pompa ta!
Grozav te-ar mai jigni, de-ai constata
Că tot ce spui — înțelepciuni, prostii —
6810 Le-au spus înaintașii mai întîi! —

Dar pentru-atîta nu ne pierdem gustul.
În scurtă vreme, mari schimbări survin:
Oricît de-absurd se fierbe-n cadă mustul,
Pînă la urmă tot se face vin.

Către tinerețul de la parter, care nu aplaudă.

6815 La tot ce spun, ei reci rămîn.
Hai, bravi băieți, puteți începe!
Vedeți doar: dracul e bătrîn:
Îmbătrîniți, și-l veți pricepe!

LABORATOR

*de tip medical; aparate complicate și greoaie, în vederea
unor scopuri fanteziste.*

WAGNER, *la vatră*:

Ce groaznic sună clopoțelul,
6820 Se-nfioară ziduri afumate.

Nesiguranța nu mai poate
Să-amîne grava așteptare.
În beznă licărește-o zare;
În inima fiolei, iată —

6825 Un viu cărbune se arată,
Da, ca un giuvaier feeric,
Lucind de-odată-n întuneric
Un fulger alb apare clar!
Numai de nu l-aș pierde iar!

6830 Ah! cine-mi bate iar în ușă?

MEFISTO *intrînd:*

Un bun găsit, cu gînduri bune-ți spun!

WAGNER *cu teamă:*

Bine-ai venit! sub astrul orei bun!

Încet.

Dar ține-ți suflul și cuvîntu-n gușă!
O grandioasă-operă-ai să vezi.

MEFISTO *mai încet:*

Dar ce se face-aici?

WAGNER *și mai încet:*

Un om, ce crezi?

MEFISTO: Un om? Și ce fel de pereche
De-ndrăgostiți, în horn, ați încuiat?

WAGNER: Ferească Sfîntul! Nașterea-i o veche,
Deșartă poznă, ce s-a demodat!

6840 Gîngașul punct, izvorul de viață, genuinul,
Sfioasa forță, care lăuntric se-mbia,
Primind și dînd, silită, spre-a se marca, să-și ia
Apropiatu-ntîi, și-apoi străinul,
Demise sunt acum din rangul lor.

6845 Dacă-animalu-n desfătări mai saltă,
Bogat în daruri, omul viitor
E vrednic de-o obîrșie mai naltă.

Întors spre vatră.

Lucește! vezi? — Putem nutri speranțe
Că, dacă dintr-o mic de substanțe-n

6850 Amestec — căci cu-amestec a-început —
Plămada omenească frămînta-vom,
Într-o retortă îmbina-vom,
Și după trebuință distila-vom,
Lucrarea-n pace se va fi făcut.

Intors spre intră.

6855 Privește! pasta e mai clară!
Convingerea sporește iar și iară:
Tot ce-n Natură taină ne părea,
Azi încercăm cu mintea a străpunge;
Ce ea făcea organizînd cîndva,

6860 Noi prin cristalizare vom ajunge.

MEFISTO: Cu cît îmbătrînești, mai multe știi.
Nimic nu se petrece nou sub zare.
Eu am văzut în ani de pribegii
Și ginți ivite prin cristalizare.

WAGNER tot timpul cu ochii țintă la fiolă:

6865 Sporește, fulgeră, se-ncheagă,
Într-o secundă-o să se-aleagă.
Un mare plan ne pare-ntîi dement;
Dar mai pe urmă rîdem ca de-o joacă,
Și-astfel un creier, care gîndește eminent,
6870 Un gînditor, cu timpul, o să-l facă.

Privind cu încîntare fiola.

Răsună sticla de-un discret imbold,
Se tulbură, se-alege: se va face!
Întrezăresc dintr-un tipar involt
Un nostim omuleț cum se desface.

6875 Ce faptă vrei, de-un mai măreț răsunet?
În fața tainei explicate stai.
Dați numai ascultare-acestui sunet,
El prinde glas, devine grai.

HOMUNCULUS din fiolă, către Wagner:

Ce faci, tăicuțule? destul cu gluma!

6880 Hai, strînge-mă încet la piept acuma!
Dar gîngaș: sticla riscă să se spargă!
Se află-n firea lucrurilor seris:
Firescu-abia încape-n lumea largă;
Dar artificiiu cere loc închis.

Către Mefisto.

6885 Tu însă, vere șugubăț, găsesc
Că vîi exact la timp! fîi mulțumesc.
Prielnic vînt te-aduce, efectiv.
Fiîndcă sunt, eu pot fi doar activ.
Vreau să m-apuc de lucru, și de-ndată;

6890 Ești iscusit, deci drumul scurt mi-arată!
WAGNER: O vorbă doar! Mi-era rușine pînă-acum,
Toți mă opreau cu întrebări pe drum.
Doar un exemplu: nimeni nu-nțelege
Cum trup și suflet, potrivite-n lege
6895 Și strînse,-n veci a nu se deslipi,
Își sunt mai odioase zi de zi.
Apoi —

MEFISTO: Eu una-aș întreba aceasta:
De ce se ceartă omul cu nevasta?
Prietene, nu-i nimeni s-o priceapă.

6900 Avem de lucru-aici, el vrea să-nceapă.

HOMUNCULUS: Ce-am de făcut?

MEFISTO arătînd spre o ușă laterală:

Aici arată-ți darul!

WAGNER privind mereu în fiolă:

Într-adevăr, e minunat strengarul!

Ușa laterală se deschide, se vede Faust întins pe un
așternut.

HOMUNCULUS mirat:

Grozav!

Fiola se desprinde din mâinile lui Wagner, plutește
spre Faust și-l luminează.

Frumoasă preajmă! Ape line
Prin crînguri dese! Fete se dezbracă,
6905 Ce adorabile! E tot mai bine.
Dar una-n val, magnifică, se-apeacă;
De neam eroic e, zeiască viță!
Piciorul și-l înmeaie în cleștar;
A nobilului trup ușoară-arșiță
6910 Și-o răcorește în cristalul clar. —
Dar ce stîrnit-vuind penet colindă?
Ce iureș, pleoscăt scurmă în oglindă?
Fug fetele, sfioase; numai ea,
Regina,-n apa unde se-mbăia,
6915 Se uită, femeiește, cu-ncîntare,
La craiul-lebădă, cum fi dă ghes
Zelos-zăbavnic. Din nărav, se pare. —
Dar se ridică brusc un abur des
Și-acoperă cu vâl mărunț țesut
6920 Cel mai gingaș tablou ce s-a văzut.

MEFISTO: Cam harnic la scorneli! Și ce contrast:
Ești mic la trup, dar mare ca fantast.
Nu văd nimic!

HOMUNCULUS: Te cred! În zarea cetii
Din Nord, unde-ai văzut lumina vieții,
6925 În forfota de popi și cavaleri, —
Ce har mai poți tu văzului să-i ceri?
Tu ești acasă doar în întuneric.

Privind în jur.

Cernite pietre, muced, imunde,
Ogive strâmte, încărcate, scunde! —
6930 De se trezește, n-o să-avem noroc:
O să se prăbușească mort pe loc.
Fecioare goale, lebede, izvoare —
Sunt visul lui premonitor și pur;
De lumea noastră, cum să nu se-nfioare?
6935 Chiar eu, comod în toate, -abia o-ndur
Și-acum să-l luăm.

MEFISTO: Plecarea-o să mă-nchinate.

HOMUNCULUS: Trimite-i pe războinici să se lupte,
Pe fete-n dansuri să se-avînte,
Și-atunci din ce le place-o să se-nfrupte.
6940 Tocmai acum, pe cît îmi pare mie,
E noaptea clasică de walpurgie:
Alt bine pentru el, mai mare, nu-i;
Va fi în elementul lui!

MEFISTO: De-așa ceva nicicînd n-am auzit.

HOMUNCULUS: Dar cum putea-n ureche să vă vie?
Voi doar stafii romantice-ați privit;
De ce n-ar fi și clasică-o stafie?

MEFISTO: Spre ea, deci, care-i drumul cel firesc?
Colegii-antichizanți mă plictisesc.

HOMUNCULUS: Satano, tu-n Nord-vest vînezi plăceri;
Dar noi spre Sud-est o să fim năieri. —
Peneios liber trage-n vaste cîmpuri
Meandre umede sub pomi umbroși;
Cîmpia suie pînă-n munți rîpoși;
6945 Iar sus zace Pharsala, ca pe timpuri.

MEFISTO: Vai, nu! deloc! Destul eu bătălia
Ce-o poartă tirania cu sclavia!
Mă plictisește; cînd o crezi sfîrșită,

Ea se arată mai dihai pornită;

6960 Și nimeni nu observă: toată sfada

O iscă Asmoden, vîrîndu-și coada.

Ei zic că-i luptă pentru libertate;

Dar cînd te uiți, tot sclav cu sclav se **bate**.

HOMUNCULUS: Stă-n firea omului a fi rebel!

6965 Din leagăn, el se apără cum poate,

Și-așa ajunge la maturitate.

Pe-acesta, poți să-l vindeci? Și-n ce **fel**?

De știi vreo tactică, fă uz de ea;

Iar dacă nu, să-l lași în seama mea.

MEFISTO: Mici trucuri aș putea să-necre, vezi **bine**,

Dar mă rețin zăvoarele păgîne.

Grecii nicidecînd prea mult n-au izbutit!

Cu-un liber-senzual joc v-au orbit,

Momînd pe om cu vesele păcate;

Căci ale noastre-s tot mai încruntate.

Și-acum?

HOMUNCULUS: Sfiala nu stă-n firea ta

Cînd ți-am vorbit de-acele vrăjitoare

Tesaliene,-am vrut să spun ceva.

MEFISTO: Tesalienele! ah, ce muieri!

6980 Am întrebat de ele-n șapte zări.

Să stau cu ele nopți la rînd, îmi pare

Că m-aș cam sătura de desfătări;

Dar poate, pe-neccreate --

HOMUNCULUS: Haide, ia

Mantaua, învelește-l bine-n ea

6985 Pe cavaler; această stofă-i foarte

De preț; pe amîndoi o să ne poarte.

Eu luminez în față.

WAGNER *îngrijorat*:

Și cu?

HOMUNCULUS: Lasă!

Rămîi să faci isprăvi faimoase-acasă.

Desfă vechi pergamente și adună

6990 Corpui vitali după-o rețetă bună,

Combină-i cu prudență, nu oricum,

Gîndind la C e, dar mai ales la C a m!

În timp ce eu, pe-aici, voi hoinări,

Poate descopăr punctul de pe i.

6995 Atunci va fi atins înaltul țel;

Efortul mare vrea câștig la fel:
Rang, faimă, sănătate, bogăție,
Știință, chiar virtute — cine știe,
Cu bine!

WAGNER *mîhnit*:

Mergi cu bine! Vai! mă tem

7000 Că niciodată nu ne mai vedem.

MEFISTO: Hai, spre Penceios! — Chiar mărunț ca ghemul,
Băiatul nostru nu-i de lepădat.

Ad spectatores.

La urma urmei, suntem la cheremul
Eăpturilor pe care le-am creat.

NOAPTE WALPURGICĂ CLASICĂ CÎMPIILE FARSALICE

Intuneric.

ERICHTO: La sărbătoarea-acestei nopți, ca și-alte dăți,
Posomorîta, eu, Erichto, iată-apar,
Dar nu chiar cruntă cum mereu m-au tot hulit
Nesuferiții de poeți. — Ei nu sfîrșesc
Cu lauda și bîrfa lor. — Vîlceaua-n zări

7010 Albind o văd de-al corturilor sure val
Ca o nălucă-a unei nopți de griji și chin.
De cîte ori n-a fost așa! și nencetat
Va fi la fel! Căci unul altuia nu-ngăduie
Împărăția, căci n-o lasă celui ce

7015 A cucerit-o-n luptă. Cei ce nu se pot
Pe sine înșiși ține-n frîu s-ar vrea stăpîni
Peste vecin, de-o grea mîndrie amețiți.
O mare pildă însă-aici ni s-a vădit:
Cel tare-n luptă cu mai-tarele ca el
7020 Cununa blîndă-a libertății-n floare-a rupt,
Un laur aspru cap despotie a încins.
Aici Pompei visa victorii timpurii,
Iar Cezar limba cumpenei privea atent!
Se vor lupta. Iar lumea știe cine-a-nvins!

7025 Ard străjile, roșcate flăcări licăresc;
Pămîntul bea reflexul sîngelui vărsat
Și, ca momite de-ale nopții scînteieri,
Se-adună-ale Eladei mitice legiuni.

În jurul focului se clatină ori stau
 7030 Stafii din fabuloase zile de demult...
 Dar luna, nemplinită încă, dar lucind,
 Se nălță, scînteieri gingașe varsă-n jur.
 Năluci de corturi pier, albastre focuri ard.
 Dar ce văd sus! vreun meteor neașteptat?
 7035 Lucind și luminînd ia forma unei mingi.
 Adulmec viață. Însă nu mi-e-ngăduit
 Să mă apropii de ce-i viu, îi fac doar rău;
 Eu numai faimă rea culeg, și n-am folos.
 Se lasă-n jos. E mult mai înțelept să plec!
 Se îndepărtează.

Zburători pe sua

HOMUNCULUS:

7040

O, să dau acum o raită
 Peste rîpi de foc și groază.
 Jos, pe văi și prund o haită
 De fantome delirează.

MEFISTO:

7045

Văd, ca prin ferești bătrîne,
 Cum fantome reci se lasă
 Ca și-n Nord, rînjind hapsîne;
 Sunt aici la mine-acasă.

HOMUNCULUS:

Uite! una cu pas mare
 Se deșiră ca un caier.

MEFISTO:

Se cam teme, mi se pare:
 Ne-a văzut plutînd prin aer.

HOMUNCULUS:

Las-o! — Jos, aici, coboară
 Cavalerul, și astfel
 Viața-i se-ntearce iară,
 7055 Căci prin basme-o caută el.

FAUST atîngînd pămîntul:

Unde e ea?

HOMUNCULUS:

Eu n-aș putea să-ți spun,
 Dar întrebînd afla-vom, presupun.
 De zor, cît încă neaptea-i licărindă,
 Din foc în foc, întreabă dinadins:
 7060 Cel ce-a-ndrăznit la Mume să descindă
 Nimica nu mai are de învins.

MEFISTO: Aici și eu îmi aflu rost numaidecît:

Dar nu-ți pot da alt sfat mai bun, decît:

7065 Încerce-și fiecare creatură
La focuri propria sa aventură.
Iar după-aceea, ca să ne aduni,
Micuțule, din lampa ta să suni!

HOMUNCULUS: Da, uite așa — cu fulgere și melodii!

Sticla răsună și luminează puternic.

Și-acum, zoriți spre noi minunății!

FUAST *singur*:

7070 Unde e ea? — O, nu-ntreba! Ce vrei?...

De nu e glia, care a purtat-o,

De nu e unda, care-a-ntîmpinat-o,

E aerul vorbind în limba ei.

Simt că-s în Grecia! Prin ce minune?

7075 Pe solul ei piciorul meu se pune.

Un proaspăt duh intră în somnul meu,

Făcîndu-mă asemeni lui Anteu.

În labirintu-acesta de pară și vedenii

M-așteaptă la tot pasul ciudătenii.

Se îndepărtează.

PE PENEIOS ÎN SUS

MEFISTO *iscodind în jur*:

7080 Pe-aici, printre văpăi ce noaptea mușcă,

Mă simt ca un drumeț în țări străine.

Cu-un vâl pe ei, aproape că-s goi pușcă:

Grifoni impudici, sfîncși fără rușine;

Iat alții, cu cîrlionți și-aripă bogate,

7085 Ce se răsfrîng în ochi-mi, din față sau din spate...:

Știu, indecenți suntem și noi, dar mie

Antichitatea-mi pare mult prea vie;

Ar trebui-n chip nou a fi-nfrînată,

Divers și, după modă, îmbrăcată...

7090 Scîrbos popor! Dar datoria mea,

Ca musafir, sunt vorbele mieroase. —

Salut, moșnegi bufoni, femei frumoase!

GRIFONUL *fornăind*:

Grifoni! dar nu bufoni! — Cui i-ar plăcea

Să-i spui bufon! — În oricare cuvînt

7095 Se-aude, necesară, obîrșia sunînd:
Gri, grijă, groapă, greu, greșos și groază,
Care ca etimon la fel vibrează,
Ne indispun.

MEFISTO: Dar nu-și dezmint isonul:
Nu grifa dă grifonilor blazonul?

GRIFONUL *ca mai sus și la fel în continuare:*

7100 Firește! Înrudirea-i dovedită,
Ades hulită, și mai des slăvită;
Azi se-agreșează aur, tron, fete din iatac,
Fortunii, agresorii adesea-i sunt pe plac.

FURNICI *de dimensiuni uriașe:*

Vorbiți de aur: noi, la asta meșteri,
7105 Am strîns destul, și l-am ascuns în peșteri;
Dar tribul arimasp ni l-a găsit,
Și-acuma rîd, ce tainic l-au dosit.

GRIFONII: O să-i silim noi să mărturisească!

ARIMASPII: Dar nu cînd jubileul îl serbăm.

7110 Iar pînă mîine o să-l transportăm,
Și niciodată n-or să-l mai găsească.

MEFISTO *care s-așezat între Sfîncși:*

Mă-nvăț să fiu acasă-n cerul vostru:
Căci să-i pricep pe oameni m-ajutați.

SFINXUL: Un zvon spiritual e suflul nostru,

7115 Ce voi pe urmă îl încorporați.
Cu timpul te vom ști mai bine, dar acum
Zi: cum te cheamă?

MEFISTO: Hm! în fel și cum.

Britanici sunt pe-aici? Ei se încîntă
De cîmpuri de bătaie, ziduri mute,

7120 Cascade, locuri clasice stătute;
Aici ei s-ar simți ajunși la țintă.
Și-ar confirma: Ei m-au putut zări,
În piese vechi, ca *old Iniquity*.

SFINXUL: Dar cum așa?

MEFISTO: Eu însumi nu pot ști.

SFINXUL: Se poate! Ai vreo veste despre astre?
Ce zici de ora întîlnirii noastre?

MEFISTO *uitîndu-se în sus:*

Trec stele-n șir, știrbită luna crește,
Și locu-acesta intim îmi priește,
Căci blana ta de leu mă încălzește.

7130 Să ne uităm prea sus, vai! nu se cada.

Ilai, vreau enigme, sau măcar șarade!

SFINXUL: Rostește-te, tu însuși ești enigmă.
Explică-ți doar o dată-adîncea sigmă:
„Omului bun și rău sunt necesar,
7135 Plastron, ca-nîîu-ascetic să scrimeze,
Iar celuilalt, întru sminteli, plosear,
Și ambii doar pe Zeus să-l distreze“.

INTÎIUL GRIFON *fornăind*:

Nu-mi place tipul!

AL DOILEA GRIFON *fornăind și mai tare*:

Ce-o fi vrînd? Ce zici?

AMÎNDOI: Urîtul n-are ce căuta aici!

MEFISTO *brutal*:

7140 Tu crezi că eu, ca oaspete, n-am unghii
Asemeni ghearei voastre, ca să-njunghii?
Încearcă munai!

SFINXUL *cu blîndețe*:

Poți să stai cu noi,
Dar ai să pleci tu singur înapoi;
În țara ta trăgeai munai foloase;

7145 Aici, de nu mă-nșel, ai doar ponoase.

MEFISTO: Apetisantă, partea ta de sus tentează;
Dar fiara de sub brîu mă bagă-n groază.

SFINXUL: Fățarnice, crunt fi-vei pedepsit,
Ni-e gheara sănătoasă ca un rostru;

7150 Tu, cu copita ta de cal sfrijit,
N-ai să te simți prea bine-n cereul nostru.

Sirene cîntă pe sus.

MEFISTO: Ce păsări cîntă sus pe ramuri
În crîng de plop, la unison?

SFINXUL: Păzea! Viteji din multe neamuri

7155 Au fost învinși de-acest ison.

SIRENELE: Ah, cum vă răpesc viclene
Frumuseți respingătoare!

Noi venim în pîle, alene,
Cu cîntări răsunătoare;

7160 Ce convin unor sirene.

SFINCȘII *batjocorindu-le pe aceeași melodie*:

Coborîți-le cu sila,
Și-o să le vedeți prăsila;
Gheare lungi ascund pe cracă,
Parcă-s ulii, și v-atacă,

7165 Dacă le-ascultați cîntînd.
SIRENELE: Nici invidie, nici ură!
 Bucurii peste măsură
 Adunăm sub cer zburînd.
 Pe uscat, pe mări senine,
7170 Tuturor cu gesturi line
 Bun venit urăm oricînd.

MEFISTO: Acestea-s noutăți frumoase,
 Ce din gîtlej, din corzi sunt scoase,
 Ton după ton zvonind prelung.

7175 Dar eu n-am chef de lălăială:
 Urechea, poate, mi-o înșeală,
 Însă la inimă n-ajung.

SFINCȘII: Vorbești de inimă? Ai haz!
 Zi mai curînd o pungă goală

7180 De piele, ca și-al tău obraz!

FAUST *venind în față:*

 Ce arătări încep să mă răsfete!
 În hidoșenii, trăsături mărețe.
 Simt că m-așteaptă un destin grozav!
 Pe ce să mi se-așeze ochiul grav?

Referindu-se la Sfincși:

7185 Acestora Oedip le-a stat nainte;

Referindu-se la Sirene:

 Ulise-n funii le-a-ndurat să-i cînte;

Referindu-se la Furnici:

 Acestea-au strîns comori din munți stîncoși,

Referindu-se la Grifoni:

 Iar ei le-au stat de pază, credincioși.
 Un spirit nou mi-adie prin simțire;
7190 La mari făpturi, măreață amintire.

MEFISTO: Cîndva, cu blăstem le-ai respins ispita,
 Dar azi, se pare, nu le mai eviți;
 Căci pentru cel ce-și caută iubita,
 Chiar monștrii sunt bineveniți.

FUAST *către Sfincși:*

7195 Voi, chipuri femeiești, păzind arena,
 Spuneți-mi: n-ați văzut-o pe Elena?

SFINCȘII: În pragul ei, veleatul ni se curmă,
Heracle-ucise ultimul din turmă.
Lui Chiron trebuie să-i dai de urmă;
7200 El bîntuie în neaptea asta nendoios,
Găsește-l, și-o să-ți fie de folos.

SIRENILE: Multe-am vrea să nu-ți lipsească!
Tot ce-a învățat Ulise
De la noi, cînd zăbovisc
7205 Pe catarg, să povestească;
Multe ți-am vesti sub stele,
De-ai veni pe unde-albastre
În ținuturile noastre.

SFINXUL: Nu-ngădui, Stăpîne, să te-nșele!
7210 Cum s-a lăsat legat Ulise,
Te lege sfaturile-mi bune!
Pe Chiron află-l și-ți va spune
Neapărat cele promise

Faust se îndepărtează.

MEFISTO *supărat*:

Ce cîrîie, bătînd atît de iute
7215 Că nu le vezi, din aripile lor?
Vin una după alta, și sunt sute,
L-ar obosi pe orice vînător.

SFINXUL: Furtună-n vîntul unei ierni livide,
Atinse-abia de arcul lui Alcide:
7220 Sunt repezile Stympfalide;
Cu plisc de șoim și unghie de gîscă,
Cînd cîrîie, menire bună iscă,
Spre cerul nostru bucuros grăbesc,
Ca niște rude ce se socotesc.

MEFISTO *cam intimidat*:

7225 Mai e și-un șuier care se ridică.

SFINXUL: De-acesta, însă, nu vă fie frică!
Sunt capetele Hidrei mari din Lerna;
Deși tăiate, tot mai scurmă țărna.
Dar spuneți, ce simțiți în spate?
7230 De ce aceste gesturi agitate?
Vedeți ceva? Vi s-a lungit obrazul!
De ce vă tot ~~suciți~~ grumazul
Spre corn-acela? Dați-i zor! Plecați
Spre mîndrele fîpturi, și salutați!
7235 Sunt Lamii, meștere în voluptate,

Cu guri ce rîd și frunți nerușinate;
 Satirii-aleargă după ele-n trap;
 Hai, fă-ți curaj! doar ai picior de țap!
MEFISTO: Mai stați pe-aici? ca să vă regăsesc.
SFINCȘII: Da! Vîră-te-n poporul păsăresc.
 Noi ne-am desprins, și încă din Egipt
 Tronăm milenii unde ne-am înfipt.
 Deci, dați respect acestei situații.
 Iar noi roti-vom sori și lună-n spații.
 7245 Stăm, rostind sub piramide
 Neamurilor, judecata;
 Pace, foc, potop, — desfide
 Fața noastră, nemișcata.

PE PENEIOS ÎN JOS

Peneios înconjurat de ape și Nimfe.

PENEIOS: Mișcă, păpuriș în freamăt!
 7250 Trestii, scoateți gîngaș geamăt,
 Sălcii, susurați din flamuri,
 Sușotiți voi, plopî, din ramuri
 Visurilor ce s-au stins!...
 M-a trezit un timp năpraznic,
 7255 În adînc cutremur groaznic
 Tihna-n albiu mi-a cuprins.

FAUST *apropiîndu-se de rîu:*

Dacă-aud, îi dau crezare:
 Din crucișele frunzare,
 Pe sub dese crengi mă-ncearcă
 7260 Voce omenească, parcă.
 Valuri murmură zburdalnic
 Și adie-n vînt șăgalnic.

NIMFELE *către Faust:*

Ce bine ți-ar prinde
 7265 Să-ntinzi la răcoare
 Truditele tale
 Prelungi mădulare,
 Să-ți afli odihna
 Și somnul adînc;
 Cu susur și murmur
 7270 Îți stăm la oblînc.

FAUST: Sunt treaz! Lăsați să joace-n grupuri
 Aceste fără scaniăn trupuri,
 Așa cum mi se-arată, clar!
 Ce minunată bîntuire!
 7275 E vis? Sau numai amintire?
 Am mai simțit asemeni har.
 Izvoare șerpuiesc la umbră
 Prin crîng stufos și tufă sumbră,
 Nu vîjîie, ci-abia șoptesc;
 7280 Din zeci de părți pîraie suto
 Prin luminișuri curg țesute
 Și cerul băii-l adîncește.
 Dulci membre de femei dorite
 În umede oglinzi sporite
 7285 Încîntă ochii plini de dor!
 În cete vesele se scaldă,
 Ezită, sar în apa caldă,
 Se bat stropind, țipînd ușor.
 Privind la ele în tăcere
 7290 Ar trebui să simt plăcere,
 Dar inimii nu-i e de-ajuns.
 Privirea iscodește-n frunză
 Adîncul verde să-l pătrunză,
 Unde Regina s-a ascuns.
 7295 Doamne! lebede de-odată
 Din dulci golfuri se arată
 Majestuos și lin plutind.
 Calme vin în grup, gingașe,
 Dar fudule și trufașe,
 7300 Cap și plise înalt întind...
 Una însă dintre toate,
 Îngîmfată peste poate,
 Taie iute șirul frînt;
 Cu penet umflat pătrunde,
 7305 Undă însăși peste unde,
 Lunecă spre locul sfînt...
 Iar celălalte-n jur înoată
 Cu pana calmă-n foc muiată,
 Cu-un splendid aer luptător,
 7310 Și-ndeamnă fetele sfioase,
 Ca slujba nobilă să-și laso
 Gîndind la siguranța lor.

NIMFELE: Ascultați, surioare, ud
Țărmu-n trepte verzi palpită;
7315 Dacă nu mă-nșel, aud
Ca un sunet de copită.
De-aș ști doar, ce sol grăbit,
Noaptea-aceasta i-a vestit.

FAUST: Parcă-aud pământu-n ropot

7320 Zguduit de-un aprig tropot!

Privesc într-acolo uimit!

Un destin fericit

Devine pasului meu geamăn?

Minune fără seamăn!

7325 În goana mare-un călăreț

Bogat în spirit și-ndrăzneț

Pe-un cal lucind ca neaua vine...

Nu, nu mă-nșel, prea bine-l știu:

Vestit e al Philyrei fiu.

7330 Stai, Chiron! stai! O vorbă am cu tine...

CHIRON: Ce e? Ce vrei?

FAUST: O clipă stai pe loc!

CHIRON: Eu n-am popas!

FAUST: Atunci, mă ia, te rog!

CHIRON: Hai sus! Și-apoi răspunde la-ntrebare:

Unde te duci? De vrei prin vad să treci,

7335 Sunt gata, te voi duce în spinare.

FAUST *Încălecând:*

Unde dorești. Îți mulțumesc pe veci...

Mărețul om, educatorul mare

Ce, slavă lui! eroi a instruit,

Pe-Argonauții nobili, pe toți aceia care

7340 A poeziei lume au zidit.

CHIRON: Hai să-i lăsăm la locul lor de slavă!

Ca Mentor, nici chiar Pallas nu-i grozavă.

Ei toți sfîrșiră după mintea lor,

De parcă n-au avut educator.

FAUST: 7345 Pe medicul ce orice plantă știe

Și toate rădăcinile din glic,

Al bolii leac, și-al rănii dulce miez,

Cu trup și suflet îl îmbrățișez!

CHIRON: Cînd un erou rănit se-apropia,

7350 Știam să-i dau și sfat, și alinare;

Dar pînă la sfîrșit din arta mea

Au profitat doar pepi și vrăjitoar
 FAUST: Tu ești un mare om, și-adevărat,
 Care nu vrea să fie lădat.
 7255 Modest, el se retrage dintre semenii,
 Și face, parcă toți i-ar fi asemeni.
 CHIRON: Fățarnic pari, dibaci lingușitor
 Pentru mulțimi și pentru priunții lor.
 FAUST: Vreau totuși să-mi mărturisești ceva:
 7360 Tu i-ai văzut pe cei mai mari cândva,
 Celui mai nobil vrînd a-i fi la fel
 Zeiește-n fapte ai trăit, ca el;
 Dar printre-acești eroi de mare slavă,
 Pe care-l crezi tu cel mai de ispravă?
 CHIRON: În ceata-Argonauților, oricare
 În felul său era viteaz și mare,
 Și, după forța, ce-l însufletea,
 Când alții dădeau greș, el izbutea.
 Prin anii juni și grația făpturii,
 7370 Tot timpul triumfat-au Dioscurii.
 Cu sprinten braț salvîndu-și camarazii,
 Și fermi, și aprigi, fost-au Boreazii.
 Dibaci, voinic, cuminte, cu temei
 Domnea Iason, iubitul de femei.
 7375 Apoi Orfeu: prudent, firav, pe toate
 Stăpîn prin zvonul lirei acordate.
 Lynkeu, cu ochiul ager, printre stînci
 Ducea sfîntita navă-n nopți adînci.
 Primejdia-mpreună se înfruntă:
 7380 Când unu-nvinge, toți ceilalți îl cîntă.
 FAUST: De Hercule nu vrei să pomenesci?
 CHIRON: Ce dor cumplit în pieptul meu stîrnești...
 Pe Phoebus, eu nu l-am văzut nicicînd,
 Pe Ares, Hermes, cum le-o fi zicînd;
 7385 Dar l-am văzut aievea cu privirea
 Pe cel lădat zeiește de toată omenirea.
 Era un rege din născare,
 Majestuos ca tînăr de nospus,
 Celor mai mari ca el supus,
 7390 Dar și femeilor încîntătoare.
 Un altul Gea n-are să mai nască,
 Nici Hebe să conducă-n plai ceresc!
 Zadarnic vor cîntări să-l proslăvească,

Zadarnic pietrele se chinuiesc.

FAUST: Nici sculptorii, oricît au încercat,
N-au biruit măreța lui minune.
Mi-ai spus atîtea despre cel mai frumos bărbat,
Acum despre femeia cea mai frumoasă-mi spune!

CHIRON: Ce!... Frumusețea la femei nu-nseamnă
7400 Nimic, și-adesea-i chip încremenit;
Spre-acea ființă inima mă-ndeamnă
Ce-n bucurii și poftă de viață s-a-implinit.
Căci frumusețea-i fericită-n sine;
Dar grației nimic nu-i poate rezista,
7405 Precum Elenei, cînd în spate-mi sta.

FAUST: Ai dus-o-n spate?

CHIRON: Cum te duc pe tine.

FAUST: Nu sunt destul de năucit? chiar locul
Pe care-a stat, mi-l dăruie norocul!

CHIRON: Așa-mi ținea cu mîna coama,
7410 Ca tine.

FAUST: Dacă nu iau seama,
Pierdut sunt! Povestește: cum?
Ea mi-este singura dorință!
De unde, unde-ai dus-o? Pe ce drum?

CHIRON: E de-nțeles această stăruință.
7415 După ce Dioscurii temerari
Scăpară mica soră de tâlhari,
Aceștia, neobișnuiți să fie
Învinși, veneau din urmă — vijelie.
Fugarii-n goana lor spre zări de baștini
7420 La Eleusis s-au oprit, în mlaștini;
Frații intrară-n apă, eu la fel;
Ea mi-a sărit în spate, netezind
Stropita-mi coamă, mulțumind
Galeș-cuminte, sigură de sine.

7425 Ce tînără! splendidă! har zilelor bătrîne!

FAUST: La zece ani?!

CHIRON: Te-au înșelat, văd, filologii,
Ei înșiși înșelîndu-se-n elogii.
Femeia mitologică-i aparte,
Poeții o prezintă-n felul lor:
7430 Nici prunc, dar nici bătrînă, avînd parte
Mereu de-un trup ispititor,
Răpită în pruncie, pețită ca bătrînă;
Nu-i ține timpul pe poeți în mînă.

FAUST: Nici ea, legată nu-i de ani sau zile!

7435 Doar a găsit-o-n Pheres chiar Achile,
El însuși fără timp. Noroc ciudat:
Să-ți cucerești iubirea-n contra sortii!
Iar e u, de-un dor sălbatic consumat,
Unicu-i chip să nu-l pot smulge morții?

7440 Ființa-i veșnică, din zei ivită,
Măreață-n farmec, dragostei menită?
Tu ai văzut-o mai demult, eu azi,
Rîvnită ca frumoasă, frumoasă ca dorită.
Mă simt cu trup și suflet în extaz;

7445 De n-am s-o capăt, viața mi-e sfîrșită.

CHIRON: Străine, ești un om vrăjit, socot;
Dar printre duhuri pari smintit de tot.
Și totuși îți surîde-acum norocul;
În fiecare an, păstrînd sorocul,

7450 M-abat o clipă pe la Manto, fiica
Lui Esculap; ea, spre onoarea lui,
Îl roagă ades ca, necruțînd nimica,
Să-i stîmpere pe doctorii tehui,
Spre-a nu grăbi pieirea nimănui...

7455 Dintre Sibile, ea mi-e cea mai dragă,
E simplă, blîndă, gata să-nțeleagă;
La sue de rădăcini o să-ntîrzie,
Dar te va vindeca din temelie.

FAUST: Nu caut leacuri, căci mă simt puternic;

7460 Doar nu-s asemeni altora nemernic.

CHIRON: Nu ocoli izvorul generos!
Dar iată-ne ajunși. Coboară iute!

FAUST: Răspunde-mi! În teroarea nopții mute,
La ce prundiș, pe care țarm m-ai scos?

CHIRON: Romani și Greci luptară-aici. În dreapta,
Peneios e, Olimpu-n stînga, sus,
Cel mai măreț imperiu, ce s-a dus;
Cînd regii cad, burghezul urcă treapta.
Privește! licăriri de lună cern

7470 Conturul sfînt al templului etern.

MANTO *dinlăuntru, visînd:*

Copită tropotește,
Pe treapta sfîntă,
Semizeii se-avîntă.

CHIRON: Așa e!

7475 Te trezește!

MANTO *deșteptându-se:*

Bine-ai venit! cum vād, ești nelipsit.

CHIRON: Nici templul tău din loc nu s-a clintit!

MANTO: Mereu gonești, nimic nu te deoboară?

CHIRON: În timp ce tu aștepti aici în pace,

7480 Mie cutreierul acesta-mi place.

MANTO: Aștept, iar timpul-n juru-mi se rotește.

Și-acesta?

CHIRON: Miezul nopții blestemat
Ca-ntr-un vârtej în drum mi l-a chemat.

În mintea lui cea nebunească,

7485 El pe Elena vrea s-o cucerească;

Nu știe cum, de unde s-o pornească;

I-ar prinde bine un asclepic leac.

MANTO: Cei care cantă imposibilul îmi plac.

Chiron a și pornit mai departe în goană.

MANTO: Hai, intră! Bucurii, de ți-ar aduce!

7490 Umbrosul gang la Persephona duce.

Ea, sub Olimp, în golul de temut,

Pîndește-un tainic-interzis salut.

Pe-aici l-am dus pe-Orfeu cîndva în jos;

Curaj! Sper că-ți va fi mai de folos!

Dispar amîndoi în adînc.

PE PENEIOS ÎN SUS

ca mai înainte.

SIRENE: 7495

Hai, săriți în rîu! Ușor

Pleoscăind, plutind pe pîntec,

Cîntec să-mpletim din cîntec

Amăritului popor.

Fără apă — nu-i salvare!

7500 Albă ne-ndreptăm coloana,

Să ne-mpartă Egeana

Deafătări fără hotare.

Cutrenur de pămînt.

SIRENE: Valul suie-n spume iară,
Jos în vad nu mai coboară;

7505 Prundu-n tremur, apa-n sfărm,
 Fumegă pietriș și țărni.
 Hai, fugiți! Minunea nu-i
 De folos azi nimănui.

7510 Nobili oaspeți, frunți senine,
 Haideti la serbări marine,
 Să vedeți cum, sprinten, valul
 Țese-n spume albe mahul,
 Și cum Luna, sus și-n apă,
 'N rouă sfântă ne adapă!

7515 Viața-acolo saltă-n voie,
 Aici groază și mormoi e;
 Plece iute cei cumiți!
 Preajma și-a ieșit din minți.

SEISMOS *mormăind și tropăind în adâncuri:*
 Încă-un pas! Împingeți strașnic!
 7520 Puneți umărul cel vajnic!
 Toate-n jur să cadă vrajnic
 Pînă ce ajungem sus.

SFINCȘII: Ce prelung, ce groaznic tremur,
 Vremi de spaimă și cutremur!
 7525 Ce mai clatin, ce mai tragăn,
 Toate se hurducă-n leagăn!
 Grozăvie de nespus!
 Dar pe noi, de se pornește
 Iadu-ntreg, nu ne urnește.

7530 Se înalță-acum divinul
 Templu. E tot el, bătrînul,
 Ziditorul ce oferă
 Delos, insula severă,
 Unei născătoare — dar

7535 Smuls din valuri de cleștar.
 El, cu zor, cu spor, cu icnet,
 Apăsînd, săltînd în zvîcnet,
 Ca un Atlas, ia cu mîna
 Cînd nisipul, cînd țărîna,

7540 Prund și iarbă, lut și sfărmuri,
 Patu-acestor calme țărniuri.
 Astfel își croiește cale,
 Oblu, pe sub bolți de vale;
 Greu, rîzînd de oboseală,
 7545 Cariatidă colosală,

Poartă-n cap zidiri de piatră,
Prins pînă la brîu în vatră;
Dar mai mult nu duce jocul,
Sfîncșii-ocupă iarăși locul.

SEISMOS: Acestea numai eu le-am mijlocit,
Și faptul se va recunoaște-odată;
De n-aș fi scuturat și zguduit,
Ar fi azi lumea-atît de minunată? —
Și cum ar sta-n picioare munții
7555 În clarul fastuos azur,
De nu-i săltam cu osul frunții
Ca un splendid tablou în jur?
Cu Haosul și Noaptea mă purtasem
Ca un viteaz, cînd, scos din chingi,
7560 La-ntrecri cu Titanii aruncasem
Ossa și Pelion ca niște mingi;
Și astfel, ca un tînăr jucăuș, mă
Înflăcărasem, dar la urmă, sus,
Parnasului ca dublă cușmă
7565 Doi munți pîngăritori i-am pus...
Acuma însă-i bucuroși Apollo
Cu blîndul cor al Muzelor acolo.
Lui Zeus chiar, și tuncetului său,
I-am ridicat un jîlt din hău.
7570 Și-acum, într-o strădanie măreacă,
Mă nalt din văgăuni spre nori.
Și chem bubuitor la noua viață,
Pe veselii locuitori.

SFÎNCȘII: Străvechi, am fi siliți a recunoaște,
7575 E tot ce din adîncuri se bursucă,
De nu-l vedem aievea cum se naște
Și sugrumat din humă se usucă.
Păduri frumoase încă se lătesc
Și steiuri după steiuri mai țîșnesc;
7580 Pe-un sfînx atîta lucru nu-l stîrnește;
Din locul sfînt nimic nu ne urnește.

GRIFONII: Aur-bob, aur-foițe
Licărește prin gropițe.
Ca să nu-l ia furi de-aici,
7585 Adunați-l voi, Furnici!

CORUL FURNICILOR:

Pe unde-n retragere
Coloșii-l purtară,

Lăbuțele agere
Să-l scoată afară!
7590 Să intre, să mișune!
În orice spărtură
Grăbit să se-nversune
La firimitură.

Să nu mi se lepede
7595 Prin colț vreo fărîmă:
Culegeți-o repede
Pe cea mai înfîmă!
Voi, harnic-măruntele,
Aduceți încoace

7600 Doar aurul! Muntele
Lăsați-l în pace.

GRIFONII: Intrați! Cu aurul grămadă!
Noi punem ghearele pe pradă
Ca niște lacăte de soi:

7605 Nu-s paznici mai fidei ca noi!

PIGMEII: Uite că ne instalăm,
Nici nu știm cum s-a-ntîmplat.
Cum, pe unde apucarăm?
Bine că ne-am așezat!

7610 Viața veselă începe
Într-un loc oricît de mic;
Unde-o stîncă-a prins să crape,
Vezi la lucru un pitic.

Iute foc, el și nevasta
7615 Fac un cuplu ca de vis;
Nu știm, poate spița asta
Vine chiar din Paradis.

Dar aici trăim regește,
Slavă stelei noastre sus!

7620 Maica Glie ne-nmulțește
Din Levant pînă-n Apus.

DACTILII: Dacă ea-ntr-o noapte mioapă
I-a făcut pe cei de-o șchioapă,
O să nască și mai mici ca ei;
7625 Mișună asemeni prichindei.

PIGMEII BĂTRÎNI:

Iute ca focul
Luați-vă locul!
Haideti, la treabă!
Spornic și-n grabă!

7630 Încă e pace;
Dar fierăria
În arme să-mbrace
Și-n zalc, armia.

7635 Furnici colosale
Curgă la vale.
Scoată metale!
Iar voi, dactilii,
Micii, umilii,
Ageri la semne,
7640 Aduceți lemne!
Flăcări s-adune
Stivele bune,
Faceți cărbune!

GENERALISSIMUL:

7645 Cu arc și săgeată,
Porniți toți, de-odată!
Ochiți-mi pe iazuri
Bîtlanii cu nazuri,
Ce-n cuiburi cu mîle
Își poartă trufiile.
7650 Loviți-i degrabă,
Pe toți să-i sfîrșim!
Cu pene podoabă
La coif să ieșim.

FURNICI ȘI DACTILI:

7655 Vai! nici o scăpare!
Din fierul ce-l scoatem
Ei toarnă tot fiare.
Zadarnic ne zbatem
Să frîngem cătuși;
Să fim, deci, supuși.

COCORII LUI IBYCUS:

7660 Plîns și-omor, durerea țipă!
Groaznice bătăi de-arîpă!
Și ce geamăt, și ce vaier
Suie către noi prin aer!
Toți sunt morți; de sînge, marea
7665 Jalnic și-a-nroșit culoarea.
Lăcomiile viclene
Pradă nobilele pene.
Și le-a pus pe coif la curte

Burdihan Picioare-Scurte.
 7670 Voi, tovarăși capi de oaste,
 Călători pe ape vaste,
 Înrudirea noastră plînge,
 Cere sînge pentru sînge.
 Nici o milă să n-aveți
 7675 Pentru-asemenea procleți!

Tipînd se împrăștie în văzduh.

MEFISTO *pe cîmpie:*

În Nord struneam vrăjitorime multă,
 Aici străine duhuri nu m-ascultă.
 Brocken rămîne un ținut comod.
 Știi unde ești, n-alergi ca un nerod.
 7680 Veghează Ilse sus pe piața ei,
 Iar Heinrich stă voios pe naltu-i stei,
 Spre Elend vezi sforăitori avani, —
 Făcute toate pentru mii de ani.
 Aici nu știi prea bine: mergi, rămîi,
 7685 Mai ține oare solul sub călcîi?
 Călcăm așa voios pe-o vale plată,
 Cînd, de sub tălpi, îmi iese-n drum deodată
 Un munte: oare munte-o fi, mă-ntreb,
 Dar mă desparte-oricum cu micu-i gheb
 7690 De Sfîncșii mei! — Aici, pe-a văii gură,
 Văpăi mai ard, miroase-a aventură...
 Dar uite că m-atrage-n dans, ușor,
 Galant, cu gesturi ștregărești, un cor;
 Și-mi place! Lacom la zaharicale,
 7695 Încerc să prind și eu ce-mi iese-n cale.

LAMILLE *trăgîndu-l pe Mefisto după ele:*

Hai iute, mai iute!
 Mișcați-vă coapsa!
 Și-apoi la popasuri
 Să stăm la taifasuri.

7700 Grozav de plăcut e
 Să-l vezi cum se zbate
 Să-și afle pedeapsa
 Cel plin de păcate!
 Visîndu-și craiîcul,
 7705 Își trage, șontîcul,
 Piciorul greoi;

Își tîrîie osul,
Dar vine, rîiosul,
Se ține de noi!

MEFISTO *oprindu-se:*

7710 Cumplit destin! Sunt duși de nas bărbații!
De la Adam se trag încornorații!
Îmbătrînesc, dar n-ajung mai cuminți!
Ești, oare, prima dată scos din minți?

Se știe, sunt un neam dăunător,
7715 Boite chipuri, trup ispititor
Nu cîntă-n ele pic de sănătate,
Oriunde-apuci sunt putredo în toate.
Le știu, le vezi, le pipăi, te-nspăimîntă,
Și totuși intri-n dans, cînd tîrfa cîntă!

LAMILLE *oprindu-se:*

7720 Stați! Șovăie! Își vine-n minte!
Întindeți mîinile, c-o-ntinde!

MEFISTO *mergînd înainte:*

Apucă-le! Cît rîd în soare,
Cu îndoiala nu mă-mpac;
De n-ar fi-n lume vrăjitoare,
7725 Cine-ar mai vrea să fie drac!

LAMILLE *grațioase:*

Să-l încercuim într-una
Pe crou! Tot o să-i cadă
Dintre noi cu trone vreuna.

MEFISTO: Da, în palida lumină
7730 Sunteți dulci și-ncîntătoare,
Nu vă aflu nici o vină.

EMPUZA *intrînd:*

Dar nici mie! și de zor
Veselă m-alătur lor!

LAMILLE: Ea printre noi nu-și are locul,
7735 De obicei ne strică jocul.

EMPUZA *către Mefisto:*

Empuza, vara ta iubită,
Cu măgăreasca ei copită,
Deși tu ai picior de cal,
Îți dă salutu-i jovial!

MEFISTO: Speram să nu mă știe nime,
Dar dau de rude, o mulțime;
Acciași pomi de-a lungu-ntregii veri:

Din Harz pînă-n Helada numai veri!
EMPUZA: Am trucuri diferite-n orice timp,
 7745 În multe pot să mă preschimb;
 Acum, în cinstea ta, bădiță,
 Mi-am pus căpșor de măgăriță.
MEFISTO: La oamenii aceștia, văd eu bine,
 Rudenia la mare preț se ține;
 7750 Dar mie, orice-ar fi, se vede clar,
 Că nu-mi convine capul de măgar.
LAMILLE: Las-o! cu botul ei hidos
 Alungă tot ce-i gingaș și frumos;
 Tot ce-i frumos, gingaș dispăre —
 7755 Dar iată, urîtenia apare!
MEFISTO: Dar și cumetrele perfecte
 Și fragede, îmi par suspecte;
 Sub obrăjorii lor de roze
 Mă tem c-ascund metamorfoze.
LAMILLE: Încercă totuși! suntem multe.
 Poate norocu-o să te-asculte,
 Și tragi chiar lozul cel mai bun.
 Destul cu cîntecul șăgalnic!
 Ești doar un peșitor cam jalnic,
 7765 Umflat, stupid, ca un păun! —
 Acuma, uite-l, intră-n ceată;
 Ființa voastră-adevărată,
 S-o vadă! Scoateți măștile! *vă spun:*
MEFISTO: Mi-aleg frumoasa asta dintr-o mie...

O cuprinde.

7770 Uscată-i ea o mătură, vai mie!

Prinzînd-o pe alta.

Și asta? -- ce obraz grotesc!
LAMILLE: Dar meriți altul? Mă-ndoiesc!
MEFISTO: Pe asta mică-o prind, că-i sfîrlă...
 Din brațe-mi lunecă-o șopîrlă,
 7775 Din deget părul unsuros îl scap!
 Măcar lungana să-mi rămînă...
 Cu-un băț de tirs mă văd în mînă,
 Ce poartă con de pin, nu cap!
 Și-acum? Să-nece printre obeze,
 7780 Poate c-o să mă-nviorzez!
 Hai, fie: ultima-necercare!

E flască, grea: pe-aşa buhai
Orientalii dau preţ mare...
Gogoasa însă crapă-n două, vai!
Împrăştiaţi-vă acum! zburăţi
Cu-aripi ca fulger negru-nconjuraţi
Pe fiul vrăjitoarei! Mai aproape!
În cercuri ce stîrnesc fiori,
Hai, liliaci şovăitori!

LAMILLE:

7790 Nu vrem prea ieftin să ne scape!

MEFISTO scuturîndu-se:

Cuminte, văd că nu ştiu să mă port;
Absurd este aici, absurd în Nord,
Stafii sunt şi pe-aici ca-n ţara ceţii,
Vulgar norodul şi neghiobi poeţii.
7795 Ca peste tot o simplă mascaradă
Căreia simţurile îi cad pradă.
Alerg după-o încântătoare mască,
Şi dau de-un chip îngrozitor sub ea...
Ce bucuros aş fi să mă vrăjească,
7800 Dar piere ca un fulg de nea.

Rălăcînd printre stînci.

Unde-am ajuns? Pe unde-o iau acum?
Sunt numai stînci, unde credeam că-i drum.
Veneam pe-o netedă cărare,
Şi-acum doar stîncărie tare.
7805 Cobor şi urc, dar în zadar:
Găsi-voi oare Sfîncşii iar?
Nu-mi vine-a crede, însă fapt e
Că muntele creşcu-n t r o n o a p t e!
Zău, parcă scorpiile mele
7810 Ar fi cărat tot Brockenul cu ele.

OREAS *de pe o stîncă naturală:*

Hai sus! Bătrîna-mi culme goală
Stă-n forma ei primordială.
Cîmsteşte-aceste-abrupte coaste,
Sunt ale Pindului crengi vaste!
7815 Eu tot aşa tronam pe stei
Cînd s-a ascuns pe-aici Pompei.
Alătura se naltă arătări
Ce pier la cîntec de cocoş în zări.
Aşa poveşti adesea mi se-arată
7820 Şi iarăşi se scufundă dintr-odată.

MEFISTO: Mărire ție, venerată frunte,
Ce porți vigoarea pinilor străbuni!
Acolo-n întunerie nu pătrunde
Nici raza celei mai depline luni. —

7825 Dar uite, lâng-o tufă-aparte
O luminiță care arde.
Ce minunat s-a potrivit!
Homunculus e, negreșit!
De unde-apari de-odată, năpîrstoaco?

HOMUNCULUS:

7830 Plutesc așa de colo-ncoaee.
Și-aș vrea în sens deplin să iau ființă,
Nerăbdător, fiola să mi-o sparg:
Dar cele ce-am văzut în lung și-n larg
Parcă-mi retează-o parte din dorință.

7835 O taină îți încredințez acum:
Doi filozofi am auzit pe drum,
Zicînd: Natură! și Natură!... Mie
Mi-ar ajuta: ei trebuie să știe
Tot ce se leagă de ființa vie;

7840 Prin ei afla-voi drumul înțelept
Pe care se cuvine să mă-ndrept.

MEFISTO: S-o faci pe propria ta piele.

Acolo unde stăpînesc stafii.

Și filozofii mișună, s-o știi,

7845 Ca arta lor, și darul, să-ți convină,
Ei pot să-ți inventeze o duzină.

Cît nu greșești, tot nu vei învăța.

Vrei să te naști? S-o faci pe pielea ta!

HOMUNCULUS: Nu-i de disprețuit un sfat cuminte.

MEFISTO: Urma alege. Haidem, înainte!

Se despart.

ANAXAGORA către Thales:

Ai mintea tare, toate le respinge;

Vrei alte lucruri spre a te convinge?

THALES: Sub vînt un val se pleacă bucuros.

Dar se retrage de pe-un țărm stîncos.

ANAXAGORA: Prin foc ieși această stîncă la iveală.

THALES: Tot ce e viu se naște-n umezeală.

HOMUNCULUS între ei:

Lăsați-mă alături să pășesc.

Și eu, să iau ființă jînduiesc!

ANAXAGORA: Făcut-ai, Thales, tu pe cîmpul gol
7860 Doar într-o noapte-un munte de nămol?

THALES: Niciînd Natura,-n care totul curge,
La noapte, zi sau ceasuri nu recurge,
Ea plăzmuiește-ncet; și-n nici o formă
Nu-ncape silă, chiar dacă-i enormă.

ANAXAGORA: Aici însă-a-ncăput! Crunt foc plutonic,
Eolic fum cumplit, pocnind demonic,
Au spart bătrînul sol, întinsa crustă,
Ca să ivească-un munte nou în pustă.

THALES: Și, după toate-acestea, ce mai vine?
7870 Un munte-n plus, pînă la urmă-i bine.
Cu-asemenea dispute timpul zboară,
Iar omul răbdător e tras pe sfoară.

ANAXAGORA: Locuitori de rîpi mărunte,
Iuți Mirmidoni roiese prin munte;
7875 Pigmei, furnici și prichiindei,
Și alți pitici activi ca ei.

Către Homunculus.

Tu spre mărimi n-ai năzuit,
Naiv-sihastru-ai viețuit;
Dacă domnia ai alege,
7880 Pot să te-ncoronez ca rege.

HOMUNCULUS: Thales al meu ce zice?

THALES: Nu dă sfaturi!

Cu oameni mici, și faptele-s atare;
Între cei mari, cel mic devine mare.
Priviți! cocorii-n stol înnegurat
7885 Amenință poporul tulburat,
Și l-ar amenința la fel pe rege.
Cu gheare mari și plisc hidos
Se-aruncă spre cei mici în jos;
Destinul fulgerînd i-alcege.

7890 Bîtlanii, liniștita semînție,
Pe iaz au fost uciși cu mișilie;
Dar ploaia de săgeți e născătoare
De cruntă, sîngeroasă răzbunare,
Căci furia celor de-un neam cu ei
7895 Vrea blestematul sînge de pigmei.
Ce-ajută lance, coif și scut?
Ce-i pana de bîtlan pentru pitici?
Se-ascund de zor dactili, furnicii!

Oștirea lor a dispărut.

ANAXAGORA după o pauză, solemn:

7000 Subpămîntenilor vreo laudă de le-am adus,
De data-aceasta mă întorc privind în sus...:
Tu! naltă, veșnic fără vîrstă-n viață,
Cu triplu nume, și-ntreită față
Pentru-al meu neam, azi în calamitate

7005 Te chem, Diana, Luna sau Hecate!
Tu ce-mi desfereci pieptul, prăpastie cu gînd,
Tu, cordial — cumplită, lucind atît de blînd,
Deschide-al umbrei tale crunt gîtlej,
Arată-ți vechea forță, fără vrăji!

Pauză.

7010 Să fiu prea repede-ascultat?!
Oare prin ruga mea
Ce-n sus tînjea
Natura-n rostul ei s-a tulburat?

Și mare, tot mai mare dînd afund
7015 Se-apropie-al zeiței tron rotund,
Cumplit vederii, crud ca fiara!
În beznă-și înroșește para...
Destul! oprește discul care ne-amenință
Pe toți, și mări și țări, întru ființă!

7020 Să credem că femei tesaliene
Te-au descîntat, nelegiuit-viclene,
Să te pogori din zarea vastă
Silindu-te s-aduci năpastă?...
Seninul disc se-ntunecă,

7025 Se rupe brusc, și scapără, și-alunecă!
Ce șuiere! ce troznete de stele!
Un trăznet și vîntoase printre ele! —
Smerit în fața tronului mă las! —
Iertare cer! Eu le-am atras.

Se aruncă cu fața la pămînt.

THALES: Aude, vede multe-acest bărbat!
Eu, unul, nu prea știu ce s-a-ntîmplat;
Dar n-am simțit ca el, pot spune:
Un lucru-i clar: sunt ceasuri cam nebune,

Iar luna sus se leagănă cuminte

7985 La locul ei, ca mai nainte.

HOMUNCULUS: Priviți la piscul de pigmei spuzit!

Era rotund, acuma-i ascuțit.

Teribil șoc am auzit cum sună,

Această stîncă a căzut din Lună;

7940 Fără să-ntrebe, în căderea-i naltă,

Zdrobi vrăjmași, prieteni laolaltă.

Și totuși am să laud bucuros

Puterea ce-n t-r-o noapte doar, lăsat-a

Plăzmuitoare sus la fel ca jos,

7945 Clădirea-acestui munte gata.

THALES: Fii calm! E doar idee, se-nțelege.

Să plece-acuma, neamul ticălos!

E bine că n-ai vrut să le fii rege.

Și-acum, serbarea mării: țărmi proaspeți

7950 Îi onorează, bucuroși, pe oaspeți.

Se îndepărtează.

MEFISTO *cățărîndu-se din partea opusă:*

Aici, pe stînci abrupte, ca pe crațar

Prin rădăcini de vechi stejari mă cațăr!

În Harz, la mine, izul rășinos

Parcă-i catran, îmi place să-l miros,

7955 E ca pucioasa... Dar aici, la Greci,

Doar urma lui o afli pe poteci;

Și tare-aș vrea să știu cu ce răsad

Hrănesc ei chinul și văpaia-n iad.

DRIADA: Oricît vei fi acasă de dibaci,

7960 Printre străini greșești în orice faci.

Nu patria în gînd să ți-o păstrezi.

Stejarul sfînt de-aici să-l venerezi.

MEFISTO: Tot ce-ai pierdut, în gînd îți este scris;

Tot ce-ai deprins, rămîne-un paradis.

7965 Dar spune: ce-ntreită arătare

Acolo-n hău, neclar se tupilează?

DRIADA: Sunt Phorkiadele! Cutează

Să le vorbești, de ești în stare.

MEFISTO: Și de ce nu! — Le văd, și-ncremenesc!

7970 Oricît de mîndru-aș fi, mărturisesc:

Atari făpturi îmi sunt necunoscute,

Chiar decît mătrăguna sunt mai slute...

Găsi-se-vor păcate ocărîte

Mai vrednice, în voac, de-a fi urîte,

7975 Ca monstru-acesta întreit?

Noi nici pe prag nu le-am lăsa s-apară

La iadul nostru care te-nfioară;

Iar ele-n țara frumuseții cresc,

Cu faima-Antichității se fălesc...

7980 Se-ntorc, și par să-și simtă musafirii,

Căci suieră ca liliecii și vampirii.

PHORKIADELE: Surate, dați-mi ochiul să-l contemplan
Pe cel ce ni se-apropie de templu.

MEFISTO: Măritelor, îngăduiți să vin

7985 Și întreitul har să vi-l obțin.

Ce-i drept, un chip străin vi se arată,

Dar sunt, v-asigur, rudă-ndepărtată.

Străvechii zei, cei vrednici, i-am zărit,

Cîndva pe Ops și Rhea le-am cinstit;

7990 Pe Parce, vouă bune surioare,

Și Haosului, le-am văzut chiar ieri;

Dar chip precum al vostru nicăieri!

Și tac acuma, mut de încîntare.

PHORKIADELE: Îmi pare-un duh, cu rațiune înzestrat.

MEFISTO: Mă mir că barzii nu v-au celebrat.

Dar cum de s-a-ntîmplat, e cu putință?

Nici c-ați fi fost pictate, n-am știință.

Pe voi încerce-și dalta reușită,

Nu pe-alde Juno, Pallas și-Afrodită!

PHORKIADELE:

8000 Însingurate-n noaptea grea, nicicînd,

Noi trei n-am odrăslit atare gînd!

MEFISTO: Oare puteați? Aici în sihăstrie,

Nu vede nimeni, nimeni nu vă știe.

Ar trebui să-aveți lăcaș firesc

8005 Unde splendoarea, artele domnesc,

Și unde zilnic, viu, militărește,

Un bloc de marmuri ca erou pășește.

Și unde —

PHORKIADELE: Taci, nu ne stîrni dorința!

La ce bun să ne dezvelim ființa?

8010 Cu Noaptea rude,-n sînul ei născute,

Chiar nouă ne suntem necunoscute.

MEFISTO: Dar chiar așa, nimic nu-i de prisos,

Puteti să fiți altcuiva de folos.

La trei vă-ajunge-u n ochi și-u n s i n g u r dinte.

8015 Să tragem, deci, din mit învățăminte:
Să facem două entități din trei,
Și-a treia să-mi ofere fața ei,
Pentru un timp.

UNA: Să ne gândim nainte.

PHORKIADELE: Să încercăm! — Dar fără ochi și dinte!

MEFISTO: Cum?! Îmi luați ce-i mai de prețuit!
Mai pot să semăn eu cu voi leit?

UNA: Închide-un ochi, că nici nu-ți vine greu,
Arată-ți singurul canin al tău,
Și-așa ai să ajungi, fii fără teamă,

8025 Să pari născut, ca noi, de-aceeași mamă.

MEFISTO: Ce cinste! Fie!

PHORKIADELE: Fie!

MEFISTO *ca Phorkiadele, din profil*: Acum s-ar zice
Că sunt al Haosului fiu iubit!

PHORKIADELE: Noi, fără îndoială-i suntem fiice.

MEFISTO: Vor spune, vai, că sunt hermafrodit.

PHORKIADELE:

8039 Noua treime de surori e minunată!
Avem acum doi ochi, doi dinți de-odată!

MEFISTO: De orice ochi, ferit de-acum, m-avânt
În fund de iad, pe draci să-i înspăimânt.

Iese.

GOLF STÎNCOS LA MAREA EGEE

Luna ținută la zenit.

SIRENE întinse pe stînci, cîntînd din fluier și din gură.

Dacă mai demult, viclene

8035 Vrăjitoare tesaliene
Te-au momit spre crunt necaz,
Calm privește-acum din arcul
Noptii tale peste largul
Apelor ce joacă-n rază,
8040 Larma lor o luminează
Cînd se-nversună-n talaz!
Lasă-ți peste noi cununa
Grației, frumoasă Luna!

NEREIDE ȘI TRITONI *ca ființe fabuloase ale mării*:
Hai, cîntați cu voce mare,

8045 Să răsune-ntinsa mare,
Neamuri din afund chemînd!
De-ale viscoalelor palme
Noi fugim pe prunduri calme;
Dar venim la cîntec blînd.

8050 Uite, ne-arătăm gătite
Cu brăţările-aurite,
Cu coroane, perle, scame,
Prinse-n copci şi cataramae!
Toate rodul vostru sunt.

8055 Marile comori afunde
Voi ni le-aţi adus din unde,
Zîne dulci din golf rotund.

SIRENELE: Ştim că-n mări, tăind răcoarea,
Peştii gustă desfătarea

8060 Unci fericite vieţi;
Dar acum, festive-alaiuri,
Voi purtaţi-le pe plaiuri,
Căci mai sus de peşti sunteţi.

NEREIDE ŞI TRITONI: O ştiam cu mult nainte

8065 De-a veni aici cuminte;
Fraţi, surori, grăbiţi nespūs!
Drumul scurt luaţi, dovadă
Că suntem, fără tăgadă
Decît peştii mai presus.

Se îndepărtează.

SIRENELE: Plecară de zor!
Spre Samotrake ca-n zbor
Le duce prielnic un vînt.
Ce preţ dau întîlnirii lor
În patria Cabirilor?

8075 Sunt zei! Fiinţe cam bizare
Ce se-nmulţesc fără-ncetare,
Şi nu prea ştiu nici ei ce sunt!

8080 Rămîi sus pe boltă,
Prielnică, Lună involtă,
Ca noaptea în jur să sporască
Şi ziua să nu ne gonească!

THALES pe ţărm cu *Homunculus*:

Către Nereu bătrînul aş vrea să te îndrept,
I-aproape grota lui, ce-i drept,

Însă de cap este cam tare,
8085 Și-i înăcrit, nevoie mare.
Ursuz, în toată spița omenească
El om de treabă nu vrca să găsească.
Dar știe să ghicească viitorul,
De-aceea îl respectă tot poporul
8090 Și slujbei lui onoare îi arată,
De altfel, face bine câteodată.

HOMUNCULUS: Cercarea moarte n-are, vorba aia.
Ce pot să pierd, sunt sticla și văpaia.

NEREU: E glas de om, ce-mi bîzîie-n ureche?
8095 Simt cum s-aprinde-n piept mînia veche;
Produs, pe care-un țel spre zei îl mîină,
Dar osîndit asemeni sieși să rămîină.
De mult, puteam în calm zeiesc să zac,
Dar bine, celor buni, am vrut să fac:
8100 Însă, văzîndu-i ce-au înfăptuit,
Mi se părea că nu i-am sfătuit.

THALES: Dar noi, moșneag al mării, credem tare
În tine; tu ești înțelept; nu ne-alunga!
Priyește-această flacăară: un om el pare,
8105 Gata să-asculte de povața ta.

NEREU: Povața! Are pentru el vreun rost?
Vorbă-nțeleaptă în auz ca piatra.
Atîtea fapte-și iau cumplit răsplata,
Dar ei rămîn tot aprigi, cum au fost.
8110 L-am prevenit pe Paris părintește,
Cînd încă nu căzuse-n mreji străine!
Pe țărmul grec stătea, privind șoimește:
Și i-am descris tot ce-am văzut în mine:
Scrumite zări de roșii spume sparte,
8115 Și grinzi în flăcări, sub omor și moarte:
Județul Troiei, ritmie fermecat,
Ce prin milenii faima teribil și-a păstrat.
Obraznicului vorba cea veche nu-i plăcu,
El își urmă plăcerea, iar Troia lui căzu —
8120 Un hoit enorm, de chin-încremenind,
Ca prînz merit acvilelor din Pind.
Dar și Ulise! nu i-am spus din timp
De vraja Circei, de Ciclopul timp?
Zăbava sa, și ușurința alor săi,
8125 Și cîte multe! Dar cu ce folos?
Abia tîrziu, în leagăn de văpăi,

L-a tras la țărml bun un val milos.
THALES: Purtarea-aceasta pe-nțelept îl doare;
 Însă cel bun mai face o-ncercare.
 8130 Un dram de mulțumire cunoscută
 Răscumpără nemulțumiri o sută.
 E mult, de ne-implinești doar o dorință:
 Băiatu-ar vrea, prudent, să ia ființă.
NEREU: Să nu-mi stricați chiar azi umoarea rară!
 8135 Tot neamul meu acum l-aștept s-apară.
 Fiicele mele au răspuns chemării,
 Doridele, ca Grații ale mării.
 Nici în Olimp și nici în lumea voastră
 Nu-ncape semănție mai măiastră.
 8140 Ele se-aruncă-ntr-un avînt nebun
 Pe zmei fluizi, pe caii lui Neptun;
 Legate gingaș apei în mișcare,
 Chiar spuma că le-nalță, pare.
 Acum în carul-scoică-al Venerei, colorat
 8145 Apare Galateea, superb vlăstar din spiță,
 Pe care, de cînd Kypris ne-a lăsat,
 Toți o adoră-n Paphos ca zeiță.
 Moștenitoare, gingașa posedă-acuma
 Un templu, iar pe mare-un tron ca spuma.
 8150 Plecați! În ceasul bucuriei părintești
 N-ai timp de ură, nici să dojenești.
 Plecați și iscodiți-l pe Proteu:
 Cum să te naști, schimbîndu-te mereu!

Pleacă spre mare.

THALES: Aici n-am cîștigat nimic, se pare:
 8155 Chiar dacă-l vei găsi, Proteu dispare;
 Iar cînd îți dă răspuns la ce-ai grăit,
 Rămîi mirat de tot sau zăpăcit.
 Dar ești silit de planurile tale
 Să-ncerci și asta; hai s-o luăm la vale!

Se depărtează.

SIRENELE sus pe stînci:

8160 Ce deslușim în zare
 Croindu-și drum pe mare?
 Vin parcă-n vînt întinse
 Neprihănite pînze,
 Așa plutesc senine

8165 Femeile marine!
În sus spre noi se-avîntă!
Dar ascultați cum cîntă.

NEREIDE ȘI TRITONI:

Ce-n mîni vă-aducem, fie
Spre-a voastră bucurie.

8170 Pe-un țest chelonic mare
Scilipesc figuri primare:
Sunt zeii, preaslăviții!
Cu cîntec nalt primiți-i!

SIRENELE: Mici la vedere,

8175 Mari în putere,
Salvatori de la-nec,
Vechi zei ce-n cinste se-ntrec!

NEREIDE ȘI TRITONI:

Noi v-am adus Cabirii,
Calmi paznici ai plutirii;

8180 Cu ei mergînd în cete-n
Neptun aveți prieten.

SIRENELE: Sunteți mai mult ca noi:

Cînd navele-n puhoi
Se sparg, voi, nenfricați,

8185 Pe oameni îi salvați.

NEREIDE ȘI TRITONI:

Trei dintre ei ne-au urmat,
Al patrulea nu ne-nsoțește;
Zicea că-i Cel-adevărat;
Ce pentru toți ceilalți gîndește.

SIRENELE: Un zeu de-un alt zeu

Își rîde mereu.
Urmați-le jocul!
Feriți nenorocul!

NEREIDE ȘI TRITONI:

De fapt, sunt șapte ci.

SIRENELE: Și unde-s ceilalți trei?

NEREIDE ȘI TRITONI:

Nu știm, poate-ntre timp
Sunt încă în Olimp;
Și-al optulea-i la fel --
Nu ne-am gîndit la el.

8200 Grații ne-aduc, veniți!
Dar încă-s nempliniți.
Ah, ei, incomparabilii,

Tînjesc, irepresibil:
 Mereu-insaŝiabilii
 8205 După inaccessibil.
 SIRENELE: O rugă ne-adună,
 Sub tronuri de har,
 În soare și lună
 Oricînd: nu-n zadar!
 NEREIDE ȘI TRITONI:
 8210 Ne crește faima-n străluciri,
 La cîrma-acestei mari serbări!
 SIRENELE: Eroii-Antichității-și văd scăzînd
 Înalta faimă-oriunde-oricînd,
 Chiar de mai are încă străluciri.
 8215 Ei lîna de-aur ne-au adus din zări,
 Voi însă — pe Cabiri.

Răsună ca o cîntare universală.

Ei lîna de-aur au adus din zări
 Noi }
 Voi } însă — pe Cabiri!

Nereidele și Tritoniî trec prin față.

HOMUNCULUS: Pe cei-ne-încegați îi văd
 8220 Ca oluri de argilă rele;
 Se dau toți înțelepții de prăpăd
 Spărgîndu-și țestele de ele.
 THALES: Să știi, aceasta are căutare:
 Rugina dă monezilor valoare.
 PROTEU *nevăzut*:
 8225 Ca vechi povestitor sunt încîntat!
 Cu-atît mai demni, cu cît e mai ciudat.
 THALES: Dar unde ești, Proteu?
 PROTEU *ventrilog, cînd aproape, cînd departe*:
 Aici! și-aici!
 THALES: Te iert, maestre-n glume răsuflete;
 Dar asta nu se face-ntre amici!
 8230 Știu că vorbești din locuri simulate.
 PROTEU *ca de departe*:
 Cu bine!
 THALES *încet lui Homunculus*:
 E aproape. Hai, iute, licărește!
 E mult mai curios decît un pește,

Și-oricît de tainic s-ar retrage,
Orice văpaie îl atrage.

HOMUNCULUS:

8235 Aș lumina să-mprăști pîcla,
Dar șovăi, ca să nu sparg sticla.

PROTEU *sub forma unei uriașe broaște țestoase:*

Ce minunat-gingașă scînteiere!

THALES *acoperindu-l pe Homunculus:*

Apropie-te, dacă simți plăcere.

Cu-un mic efort, doar n-o să ostenești,

8240 Arată-te pe două picioare omenești!

Suntem drăguți, și poate-o să răspundem

Celui ce vrea să vadă ce ascundem.

PROTEU *sub o înfățișare nobilă:*

Ce trucuri filozoficești mai plimbi!

THALES: Tot îți mai place forma să ți-o schimbi!

Îl descoperă pe Homunculus.

PROTEU *uimit:*

8245 Pitic ce licărește! Nicicînd n-am mai văzut!

THALES: El cere sfat, că-ar vrea să ia ființă.

Pe jumătate, pe cît am știință,

Și-n chip foarte ciudat, a apărut:

Ca spirit e destoinic și capabil,

8250 Dar duce lipsă sub aspect palpabil.

Sticla i-a dat puțină greutate.

Dar el dorește-a fi-ntrupat în toate.

PROTEU: Curat fiu de fecioară te ivești,

Chiar încă nefiind, tu deja ești.

THALES *încet:*

8255 Pe de-altă parte, cazul lui e critic:

Pe cît îmi pare, e hermafroditic.

PROTEU: În cazu-acesta, totu-i mai ușor;

Oriunde s-ar afla, nimic nu-i scapă.

Dar nu zăbavă-i trebuie, ci zor:

8260 Din largul mării trebuie să-nceapă!

Întîi la mărunțișuri te aplici,

Zorindu-te să-nghiți pe cei mai mici.

Crescînd apoi încet, din treaptă-n treaptă

Te vei forma spre cea mai naltă faptă.

HOMUNCULUS: Un vînt îmbătător adie-ncoace

Cu iz de iarbă umedă, și-mi place!

PROTEU: Te cred, iubite tinere! Și-ndată

Vederea fi-va și mai minunată,
Pe-această-ngustă limbă de pământ
8270 Miresme și mai minunate sînt.
În față un alai plutind pe ape
Se vede-naintînd tot mai aproape.
Să mergem!

THALES: Merg cu voi alături. Hai!

HOMUNCULUS: Trei spirite-ntr-un curios alai!

*Telchinii din Rhodos pe hipocampi și balauri de mare,
finînd în mîină tridentul lui Neptun.*

COR: Tridentul neptunic furatu-l-am noi,
Cel care-mbunează al mării vîlvoi.
Cînd Zeus desfășură norii-n detunet,
Neptun dă răspuns fiorosului tunet;
Și cînd din tărie ard plezne-n zig-zag,
8280 Un val după altul se-nnoadă șirag;
Și apa ce-n mijloc cu spaimăle luptă,
Mereu risipită, în hăuri e suptă;
Dar astăzi el sceptrul ni-l dete, — și-acum
Plutim la serbare pe valul molcum.

SIRENELE: Cîrmuitor de zile bune,
Voi toți, lui Helios închinații,
Salut de mare cinste dați-i
În ceasu-acesta sfintei Lune!

TELCHINII: Iubită Zeiță din bolta suavă,
8290 Tu-ascuți încîntată a fratelui slavă!
Spre Rhodos îți pleci fermecatul timpan,
De-acolo-l slăvește un veșnic peân.
Din zori, cînd purcede, și pînă-n apus,
Cu ochiu-i de foc ne privește de sus.
8295 Talazuri și țarmuri, cetăți și pădure
Plăcute sunt zeului, calme și pure;
Nu-i urmă de ceață; cînd totuși apare,
O rază și-un vînt: toată insula-i soare!
În sute de chipuri se vede Slăvitul:
8300 Gigantul și Junele, Blîndul, Măritul.
Noi, primii, noi dat-am puterii zciești
Imaginea demnei figuri omenești.

PROTEU: Tu lasă-i, îngîmfați, să cînte!
Sub Soarele cu raze sfinte
8305 Un lucru mort o glumă-i doar.
Ei plăzmuiesc, topesc și scurmă,

Și tot ce toarnă-n bronz la urmă
Socot c-ar fi un lucru rar.
Dar pentru ce s-au îngîmfat?
8310 Statui de zei tronau cumplite —
Cutremurul le-ă dărîmat;
Și-acuma iarăși sunt topite!
Din omeneasca voinicie
Rămîne numai silnicie.
8315 Vietîi, valul doar i-ajută;
Proteu-Delfin te duce, plută,
Pe veșnicele ape.

Se transformă.

Bun!
Voi face să-ți priască toate:
Acuma eu te iau în spate
8320 Și cu oceanul te cunun.
THALES: Lăudabilei dorinți nu te opune,
De-a-ncepe iar întreaga creațiune!
Fii gata de-un rapid plerom!
Trăind după eterne norme
8325 Vei trece-n mii și mii de forme,
Ai timp destul pînă la om.

Homunculul încalecă pe Proteu-Delfin.

PROTEU: Ca duh, străbate umedul departe!
Poți fi de-odată-n orice parte,
Și după voie să petreci;
8330 Dar nu rîvni mai naltă treaptă:
Căci om, dacă te faci, te-așteaptă
Numai pieirea, și pe veci.
THALES: Depinde! Cred că nu e rău
Să fii un vrednic om în timpul tău.

PROTEU *lui Thales*:

8335 Un om din cci de scama ta!
Ei, da, un timp vor mai dura;
Căci printre durburi palide ca luna
De-atîtea secole te văd întruna.

SIRENELE *pe stînci*: Ce inel în jurul Lunii
8340 Iscă nouașii lini?
Plini de vrajă sunt lăstunî,
Aripi albe ca lumini.

8345

Paphos le-a-ndrumat în ceată
Zboru-n flăcări, tutelar;
Sărbătoarea noastră-i toată
Un extaz măreț și clar!

NEREU *apropiindu-se de Thales:*

Călătorului de noapte-n zare
Curtea Lunii-aeriană-i pare;
Dar noi, duhuri, știm orîndul
8350 Și pe șleau ne spunem gîndul:
Sunt lăstuni; cînd drum străbate
Fiica mea, îi stau de strajă,
Zborurile lor sunt vrajă,
Din vechi timpuri învățate.

THALES: Mie însumi mult îmi place,
Ca și celor bravi, să știu
Că-n fierbinte cuib, de pace,
Sacru stă de-a pururi viu.

PSILI ȘI MARSII *pe tauri, viței și berbeci de mare:*

În Cipru prin peșteri dințate,
8360 De-al mărilor zeu neatinse,
De crudul Seismos cruțate,
Pe veșnice vînturi prelinse,
Și, ca în străvechile ere,
Lui Kypris în car, cu plăcere
8365 Îi stăm noi de pază-n tăcere,
Prin susurul nopții preasfinte,
Pe valuri țesute cuminte,
Ascunsă de noile ginte,
Pe gingașa fiică-o purtăm.
8370 Păzind-o în orișice clipă
De vultur și leu cu aripă,
De cruce și lună,
De cei ce-au ajuns s-o supună,
Tot alții, pe nerăsuflăte,
8375 Ce strică și bîntuie toate,
Strivind și orașe și sate.
Cu noi o luăm,
Pe dulcea Stăpîină-o purtăm.

SIRENELE: Lin mișcînd, cu mare lene,
8380 Împrejur făcînd inel,
Împletindu-vă aleno
Șirul, șerpilor la fel,

Voi, vînjoase Nereide,
 Voi pe Galateca spumei
 8385 O răpiți, iar voi, Doride,
 O vădiți, obraz al Mumei:
 Grav, asemenea cu zeii,
 Demn de-al veșnicici cînt
 Dar și blînd, ca al femeii
 8390 Grațioase pe pămînt.

DORIDELE *În cor, trecînd prin fața lui Nereu, călare pe delfini:*
 Lună, clar și umbre line
 Dă acestor tineri toți!
 Ne-am adus iubiții soți
 Tatălui să i se-nchine.

Către Nereu.

8395 Tineri sunt, noi i-am scăpat
 De brizanți cu dinții vii,
 Papură și mușchi au pat,
 Baie — razele-aurii;
 Prin săruturi de iubire
 8400 Ei ne-aduc azi mulțumire;
 Tată, priincios le fii!

NEREU: E minunată-agoniseala-a două lucruri:
 Să fii milos și totodată să te bucuri.

DORIDELE: Tată, de ne-ai lăudat,
 8405 Dă-ne darul cîștigat:
 Fără moarte să răsfețe
 Veșnica-ne tinerețe!

NEREU: Vă bucare frumoasa cucerire,
 Bărbați alături, tinerii vă stea;
 8410 Să dau, însă, îmi este peste fire,
 Ce numai Zeus e chemat să dea.
 Talazul ce vă leagă și poartă
 Nu dă iubirii-azil nelimitat;
 Cînd patima o să le fie moartă,
 8415 Voi așezați-i gingaș pe uscat.

DORIDELE: Voi, tineri dulci, noi vă iubim,
 Dar trebuie să ne despărțim;
 Doream să țină-n veei povestea,
 Dar zeii nu permit acestea.

TINERII: Dacă ne-ați ține-n desfătări
 Pe mai departe, ca năieri,

Ne-am bucura cum se cuvine,
Și n-am dori mai mare bine.

Galateea se apropie în carul-scoică.

NEREU: Chiar tu ești?

GALATEEA: O, tată! nu-mi cred fericirea!

8425 Delfini, zăboviți! fascinată-i privirea!

NEREU: S-au dus în cutreier, senine,
Cu-avîntul rotund al mișcării;
Ce-i pasă de inima — pradă-ntristării!
De ce nu mă ia și pe mine!

8430 O singură privire, dar mă-aleg
Cu bucuria pentru-un an întreg.

THALES: O, slavă! din nou te slăvesc!
De fericire-nfloresc,
De frumusețe și-adevăr sunt doborît!
8435 Toate din ape-au izvorît!
Pe toate apa le-ntreține!
Varsă-ți, ocean, eterna forță-n mine!
De n-ai trimite norii tăi în zare,
De nu ți-ai da curatele izvoare,
8440 De n-ai întoarce ape curgătoare,
De n-ai atrage fluvii în umflare,
Ce-ar fi cîmpie, munte, lume? Ești
Cel care viața proaspătă-o hrănești!

ECHO. *Cor al sferelor:*

Cel care viața proaspătă-o pornești!

NEREU: Se-ntorc în legănare de departe,
Privirea de privire se desparte;
În șiruri rotitoare se lărgesc;
Mereu vădind un rit sărbătoresc,
Pîlcul se-nprăștie, nenumărat.

8450 Dar pe Galateea-n tronul ei
Încă o zăresc printre scînteii:
Lucește ca o stea
În mulțime.
Ea cea iubită luminează-n adîncime!

8455 Încă nu departe, abia
Ca un licăr frumos și curat.
Mereu aproape și adevărat.

HOMUNCULUS: Ce luminează-aici pe-aproape
În gingașele ape
8460 Nespus e de frumos.

PROTEU: În umezcala vieții
Îți arde para feții
Ca sunet luminos.

NEREU: Ce nouă minune la mijloc de pîlcuri
8465 Și-arată vederii ascunsele tîlcuri?
Ce-i stă Galateei la gleznă? Un picur
De foc, cînd plăcut, cînd mai gingaș, cînd sigur,
De parcă de-un puls al iubirii-i stîrnit.

THALES: Homunculus! El e! Proteu l-a răpit...
8470 Sunt semnele dorului vajnic în freamăt,
Presimt al dorinței năpraznice geamăt;
El vrea să se spargă de tronul-nfocat;
Se-aprinde, și fulgeră, curge-mpăcat.

SIRENELE: Ce foc minunat se vestește-n talazuri,
8475 Că unul de altul se sparg în extazuri?
Se-aprind și se leagănă, clar luminînd:
Sunt corpuri ce sfîșie noaptea, arzînd;
Și toate în jur sunt doar flăcări sirepe.
Domnească, deci, Eros, ce toate le-ncepe!

8480 Slavă mării! Și văpăii
Sfinte prinse-n valul geamăn!
Slavă apei! Și scînteii!
Și-aventurii fără seamăn!

TOȚI ȘI TOATE:

8485 Slavă gingașelor vînturi!
Peșterii cu taine vii!
Lăudate fiți în cînturi,
Toate patru, voi, stihii!

ACTUL AL TREILEA

ÎN FAȚA PALATULUI LUI MENELAOS LA SPARTA

*Apar Elena și Corul prizonierilor troiene. Panthalis,
corifcea.*

- ELENA:** Elena, cea slăvită mult, hulită mult,
Eu vin acum chiar de pe țărmul unde-am tras
8490 Încă-amețiți de valul care-n legănări,
Prin grația lui Poseidon și forțele
Lui Euros, din șesul neted frigian,
Pe coama lui, ne-aduse-n golful părintesc.
Acolo-acuma Menelaos, Regele,
8495 Serbează-ntoarcerea cu bravii-i luptători.
Tu, naltă casă, spunc-mi însă bun venit,
Zidită-aici de Tindareus, tatăl meu,
Chiar pe colina-Athenei-Pallas, când s-a-ntors,
Și care,-n timp ce eu și Clitemnestra, cu
8500 Castor și Pollux, hîrjonindu-ne creșteam,
Din toată Sparta, cea mai falnică erai.
Aripi de-aramă ale porții, vă salut!
În cadrul vostru generos-îmbietor,
Cîndva, ca mire înainte-mi strălucind,
8505 Lui Menelaos să mă-aleagă i-a fost dat.
Porunca Regelui lăsați să-ndeplinesc
Cu zor fidel, cum i se cade-unei soții!
Lăsați să trec! rămîină toate-n urma mea,
Urgiile ce mă-alungară pînă-acum!
8510 De cînd lăsat-am pragul scump, și-n templul ei
Cythera sfînta datorie mi-a primit,
Și-am fost răpită de tîlharul frigian,
Cam multe-avură loc, și toți se bucură
Spunîndu-le, dar nu la fel le-ascultă cel
8515 A cui legendă tot crescînd ajunge basm.
- CORUL:** Măreață Doamnă, nu disprețui
Cinstea de-a poseda supremul bun!
Căci numai ție ți s-a dat norocu-acesta:
A frumuseții glorie, mai sus ca toate.
8520 Renumele-l anunță pe erou,
De-accea el pășește mîndru;

Dar orice om, oricît de aspru, își închină
Atotbiruitoarei frumuseți simțirea.

ELENA: Destul! Am navigat cu soțul meu, și-acum
8525 El m-a trimis înspre oraș naintea lui.
Dar ce-ar putea să-ascundă-n gînd, nu știu.
Vin ca soție? Ca regină vin? Sau vin
Ca jertfă pentru-amarul chin al prinților
Și pentru-al Grecilor statornic nenoroc?
8530 Sunt cucerită; și captivă sunt? Nu știu!
Destin și faimă echivoc mi-au hărăzit
Nemuritorii, ca suspecti însoțitori
Ai frumuseții, ce și-aici pe prag se-ațin
Cu-amenințări întunecate-asupra mea.
8535 Căci chiar pe nava legănată soțul meu
Rar m-a privit, și-o vorbă bună nu mi-a spus,
Ci pareă rele plănuind în față-mi sta.
Dar cînd Eurotas ne-a primit în golfu-adînc
Și prova primei nave țărnu-l saluta,
8540 El mi-a grăit, de parcă-un zeu l-ar fi-ndemnat:
„Aici în ordine coboară bravii mei;
Pe malul mării în revistă am să-i trec.
Tu însă drumul mai departe vei urma:
Pe țărmul sfînt al lui Eurotas, roditor,
8545 Mîinîndu-ți caii-n eîmp cu rouă-mpodobit
Tu vei putea să-ajungi curînd frumosul șes
În care-odată-ogor mănos Lacedemon
A tras cu plugu-nconjurat de munți severi.
În marca casă princiară intră-apoi,
8550 Să-mi iscodești servitorimea ce-a rămas
Sub paza vechii-ngrijitoare grea de ani!
Ea spre mormanul de comori te va-ndruma,
Pe care tatăl tău le-a strîns, iar eu, la fel,
Sporind prin pace și război, le-am grămădit.
8555 Le vei găsi pe toate-n bună stare: căci
E privilegiul prințului, ea-n casa lui,
Să afle totul, cînd se-ntoarce, neclintit
Și orice lucru stînd la fel eum l-a lăsat;
Căci forța slugii stă-n a nu schimba nimic“.

CORUL: Adînci comori să-ți bucure acum,
Sporite între timp, simțiri și ochi!
Brățară și coroană ca podoabe scumpe
Se cred ceva, și se-odihnesc de fală pline.
Dar intră numai, și provoacă-le:

8565 Îndata se-narmează toate!
M-ar bucura să văd cum luptă frumusețea
Cu aur, perlă și cu giuvaier.

ELENA: Așa urmă al Domnului regesc cuvînt:
„Astfel, aflîndu-le pe toate-n rostul lor,
8570 Să-iei trepiede cîte crezi că-ar trebui,
Și-un rînd de vase pentru jertfă să le ai
Alături, spre-implinirea sfintei datini, și
Căldări, și cupe, ca și talgerul rotund!
Din sfînt izvor curată apă cadă în
8575 Ulcioare nalte! și de-asemeni lemn uscat,
Ce-ntr-o clipită s-a aprins, să pregătești!
Să nu lipsească nici cuțitul ascuțit.
Iar celelalte toate-n grija ta le las“.
Așa mi-a zis, cînd sta să plece; dar nimic
8580 Din ce trăiește și respiră nu mi-a spus
Că-ar vrea, ca jertfă, spre-a-i cinsti pe-Olimpieni.
Aceasta iar dă de gîndit; ce-mi pasă-acum?
Rămîna totul, cum de zei a fost sortit,
Căci ei pe toate le-implinesc pe voia lor,
8585 Oricît ar crede-un om că-i bine ori că-i rău;
Noi, muritorii, le-ndurăm cum le-au merit.
Nu doar o dată a-nălțat un jertfitor
Toporu-asupra-nvinsei cefe de-animal,
Dar să lovească n-a putut: dușmanu-ascuns
8590 În preajma lui ori zeii înșiși l-au oprit.

CORUL: Cu cele întîmplate nu-ți bate capul!
Regină, mergi nainte
Curajeasă!
Răul și binele vin
8595 Pe neașteptate;
Chiar anunțate, nu le dăm crezare.
Dar Troia arse, moartea am văzut-o
Cu ochii, jalnica moarte;
Dar nu suntem noi aici
8600 Alături de tine, cu bucurie slujindu-ți,
Privind soarele orbitor
Și frumusețea lumii,
Pe tine, nouă, fericitelor, îndurătoare?

ELENA: Ce-o fi, să fie! Orișice m-ar aștepta,
8605 Se cade-n grabă să pășesc regescul prag
Mult timp absent, mereu dorit, pierdut ușor,
Ce-mi stă în față încă-o dată, cum — nu știu.

Piciorul nu se mai avîntă sprinten azi
Pe-aceste trepte ce-n pruncie le-am sărit.

Iese.

CORUL:

Aruncați voi, surori,
Întristate captive,
Suferințele toate!
Simțiți bucuria Stăpînei,
Simțiți bucuria Elenei,
8615 Care la cămin părintesc
Tîrziu, ce-i drept, se-ntoarce,
Dar cu pas cu-atît mai sigur,
Bucuroasă se-apropie!

8620 Slăviți pe sfinții zei,
Fericirii vindecători,
Îndrumătorii spre casă!
Eliberatorul plutește
Ca purtat de aripi
Peste urgii, dar zadarnic
8625 Se mohorăște captivul
Înălțînd peste colții
Închisorilor brațul.

8630 Dar pe ea un zeu a răpit-o,
Îndepărtata,
Din funinginea Troiei
A adus-o aici, înapoi,
În vechea casă părintească
Împodobită din nou,
După negrăite
8635 Bucurii și necazuri,
Mai viu să-și amintească
Tinereștile zile.

PANTHALIS, *conducătoarea corului*:

Lăsați acum al cîntecului drum voios,
Și spre canaturile-acestei uși priviți!
8640 Ce văd, surori? Nu e Regina, nu-i chiar ea,
Venind din nou spre noi cu pasul avîntat?
Ce s-a-ntîmplat, mărită Doamnă, ce-a putut,
În loc de-al slugilor salut, în casa ta
Să te irite-atît de mult? Căci n-o ascunzi:
8645 Dezgustu-l văd acum pe fruntea ta tronînd,
Mînia nobilă-nfruntînd surprinderea.

ELENA, care a lăsat deschise canaturile uşii, mişcată:

- Fii cei lui Zeus nu-i stau bine frici de rînd
Iar mîna spaimei n-o atinge-n grabnic zbor;
Însă oroarea care-n pieptul vechii Nopti
8650 S-a zămislit, crescînd mereu în fel şi chip,
Ca nori de pară din al munţilor gîtlej
Tîşnind în sus, îi zguduie chiar pe eroi.
Atît de crunt azi groaznicele Stygice
Intrarea-n casă însemnatu-mi-au, încît
8655 De pragu-acesta,-ades trecut, rîvnit mereu,
Precum un oaspete-alungat, m-aş depărta.
Dar nu! Aici stau în lumină, iar de-acum,
Oricine-aţi fi, Puteri, voi nu mă mai goniţi!
La sacrificiu voi gîndi; al vetrei foc
8660 Purificat salute doamnă şi stăpîn.

CONDUCĂTOAREA CORULUI:

Augustă Doamnă, credincioaselor femei,
Ce te cinstesc, le spune-acum ce s-a-ntîmplat!

- ELENA: Tot ce-am văzut, cu ochii voştri-o să vedeţi,
De nu cumva bătrîna Noapte-n minunat
8665 Adîncu-i sîn îşi va-nghiţi fantasmele.
Dar, ca să ştiţi, în vorbe clare-am să vă spun:
Cînd am pătruns în spaţiu-odăilor sever,
Pios gîndind la iminentul rol al meu,
M-a uluit tăcerea sălilor pustii.
8670 Nici zvon de harnică mişcare nu-mi suna-n
Urechi, nici zor nu-mi forfotea activ în ochi;
Îngrijitoarea şi nici slujnicele n-au
Adus salut prietenos vreunui străin.
Dar cînd de vatră-apropiatu-m-am încet,
8675 Văzui, la restul licăririlor din scrum,
Jos, pe podele, o femeie mare-n voal,
Dar nu dormind, ci scufundată-n gîndul ei.
Ca o stăpînă-atunci, la lucru o-ndemnăi,
Crezînd că este-ngrijitoarea care-a dat
8680 Uitării, poate vreo poruncă-a soţului;
Dar neclintita sta ascunsă-n voalul ei.
Cum stăruiam, ea dreapta brusc şi-o înălţă,
Parcă voind din prag şi casă-a mă goni.
Lăsînd-o-n urmă, furioasă m-am grăbit
8685 Către thalamosul ornat, pe scări în sus,
Pe lîngă el, spre lacra plină cu comori;
Dar arătarea dintr-odată s-a sculat

Tăindu-mi calea, cu un gest poruncitor,
 Înaltă-n supta-i măreție, cu ochi vii,
 8690 Nălucă rară-nfricoșînd priviri și duh.
 Ci-n vînt vorbesc; cuvintele-n zadar se zbat
 Să dea acestei arătări un plastic chip.
 Iat-o! cutează să apară-n plină zi!
 Stăpîni suntem, cît soțul-rege nu-i aici.
 8695 Apollo, scut al frumuseții, surpă-n hău
 Prăsila Noptii sau o ferecă în lanț.

Phorkyas apare pe prag, între canaturile ușii.

CORUL: Multe trăit-am, cu toate că bucle
 Tinere încă-mi joacă pe tîmplă!
 Multe urgii am văzut:
 8700 Jalea războiului, Troia în noapte
 Căzînd.

Prin înnoratul, groaznicul tunet
 Scos de războinici, zeii-auzit-am
 Strașnic strigînd, vocea de bronz a
 8705 Vrajbei sunînd peste cîmpuri,
 Sub ziduri.

Ah, mai stăteau încă-n sus ale Troiei
 Creneluri; dar foc și jăratec
 Din vecin în vecin se-ntindeau,
 8710 Dintr-o parte în alta băteau
 Cu vaierul furtunii lor
 Prin noptoasa cetate.

Alergînd am văzut prin văpaie și fum,
 Printre lîmbi pîlpînd arzător,
 8715 Cum se-apropie zeii mînici,
 Arătări minunate, pășind
 Uriase, prin mohorîta
 Funingine licăritoare.

Le-am văzut? Ori poate că duhul
 8720 Sugrumat de teroare iscat-a
 Atare năluci? Niciodată
 N-aș putea să susțin, dar că ochii
 Încă văd grozăvia și-acum,
 Aceasta prea bine o știu;

8725 Aş putea s-o pipăi cu mîna,
Dacă din faţa primejdici
Spăima nu m-ar reţine!

Care din fiicele
Lui Phorkys eşti tu?
8730 Căci te-aşemăn
Acestei prăşile.
Eşti poate una din cenuşile
Graie, ce singurul
Dinte şi singurul ochi
8735 Şi-l împrumută cu schimbul?

Cutezi, Pocitanie,
Sfidînd frumuseţea,
Sub ochii lui Phoebus
Atotştiutori, să te-arăţi?
8740 Da, tu mereu îndrăzneşti!
Căci el hidoşenia n-o vede,
După cum sfîntu-i ochi
Nu ştie ce-i umbra.

Dar pe noi, muritorii, vai!
8745 Ne siloste o tristă ursită
Să-ndurăm chinul nespas al privirii,
Pe care respîngătorul, în veci blestematul,
L-a menit iubitorilor frumuseţii.

Da, ascultă deci, neobrăzată
Ne ieşi înainte, ascultă blestemul,
Ascultă muştrările şi-afurisenia
Din gurile celor preafericiţi,
Care de zei sunt făcuţi!

PHORKYAS: Cuvîntu-i vechi, dar tîlcu-i nalt şi-adevărat:

8755 Nîcicînd Pudoarea, Frumuseţea nu păşesc
Pe-aceeaşi eale, mîină-n mîină, pe pămînt.
Înfîrţă-n ele, stă bătrîna Ură-adînc,
Încît pe orice drum ajung a se-ntîlni,
Vrăjmaşe spatele-amîndouă îşi întorc.

8760 Şi-aleargă repede, Pudoarea tulbure,
Iar Frumuseţea cuibărind un gînd sfruntat,
Pînă ce Orkus le înghite-n noaptea lui,
Doar dacă vîrsta nu le-alină între timp.

Nerușinatelor, vă aflu-acum aici,
8765 Ca pe cocori, în stol străin și arogant,
Plutind pe sus, cu răgușite țipete,
Ca nori prelungi, ce cîrîie și-și varsă-n jos
Țivlirile, drumetul pașnic ispitind
Să-și nalțe ochii; însă ei au drumul lor,
8770 Iar el pe-al său: la fel se-ntîmplă și cu noi.

Cine sunteți, de îndrăzniți să-mpresurați,
Precum Menadele-amețite,-acest palat?
Voi vă răstiți la-ngrijitoarea-acestui prag,
Lătrînd ca haitele de cîini la lună? Crezi
8775 Că nu te știi ce spiță-mi ești tu, tînăr soi
Prăsit în luptă și creșcut doar în măcel?
Ademenite-ademenind, rîvnind bărbați,
Ce stoarceți vlaga-n cetățeni și luptători!
Cum stați grămadă, parc-ați fi lăcuste-n stol,
8780 Ce năpădesc pe cîmpul verde și-l distrug.
Voi, stricătoare-a vredniciei celorlalți!
Voi nimiciți orice belșug abia-ncolțit!
Tu, cucerită marfă, scoasă-n tîrg, la schimb!

ELENA: Cel ce de față cu Stăpîna ceartă slugi
8785 Răpește-al Doamnei drept domestic rînduit;
Căci numai ei i se cuvine-a lăuda
Ce-i vrednic, și greșeala-a pedepsi.
Iar eu, de slugi sunt mulțumită; m-au slujit
Cînd marea Troie-mpresurată se afla,
8790 Și cînd căzu; nu mai puțin cînd, rătăcind,
Un schimbător necaz pe mare-am îndurat,
Unde oricine-și poartă sieși grija doar.
Și-acum aici, din partea lor, la fel aștept;
Nu cine-i sluga,-ntreabă Domnul, nu; ci cum
8795 Slujește. Taci, de-aceea, tu, nu mai rînji!
Că-n lipsa Doamnei ai păzit acest palat
Cu multă rîvnă, este doar spre cinstea ta;
Dar azi ea însăși vine: deci, te dă napoi,
Ori, poate, bici, în loc de laudă, dorești?

PHORKYAS: Pe cei ai casei s-ameninți e-un mare drept,
Iar nalta Doamnă-a fericitului Stăpîn
L-a meritat, prin ani de grijă, înțelepți.
Azi tu, din nou recunoscută, vechiul loc
De Doamnă-a casei și Regină ți-l afirmi:

8805 Apucă-n mînă, deci, prea-mult-slăbitul frîu,
Domnește iarăși, ia-ți avutul, și pe noi.
Bătrînei însă, scut să-i fii, de cîrdul lor.
Cu lebăda splendorii tale-alătura,
Ele doar gîște care gîgîie rămîn.

CONDUCĂTOAREA CORULUI:

8810 Lîngă frumos, urîtul e și mai urît!

PHORKYAS: Neghiobul, lîngă înțelept, și mai neghiob!

De aici, Coretidele răspund, ieșind câte una din rînd.

CORETIDA 1: Ereb ți-e tată, Noaptea mună, nu-i așa?

PHORKYAS: Dar poți ascunde tu că Scylla-i vara ta!

CORETIDA 2: Din spița ta un lanț de monștri au puiat!

PHORKYAS: La Orkus caută-ți rudele, acolo jos!

CORETIDA 3: Cele de-acolo ție-ți sunt prea tinere!

PHORKYAS: Pe moș Tiresias, ibovnic să ți-l iei!

CORETIDA 4: Doica lui Orion, stră-stră-nepoată ți-e.

PHORKYAS: Cu scîrnă, cred, chiar Harpiile te-au hrănit.

CORETIDA 5: Dar tu cu ce-ți hrănești slăbănogia, zi!

PHORKYAS: Cu sînge nu, căci stropul ultim l-ai sorbit!

CORETIDA 6: Tu numai stîrvuri jindui, stîrv grețos ce ești!

PHORKYAS: Dinți de vampiri sticlesc spurcați în gura ta.

CONDUCĂTOAREA CORULUI:

Ți-ai ține clanța, de ți-aș spune cine ești.

PHORKYAS: Zi-ntîi de tine! dă secretul în vileag.

ELENA: Nu cu mînie, ci-ntristată, între voi

Apar, această zarvă crîncenă s-o curm.

Nimic nu-i mai dăunător Stăpînului,

Ca ura-ntre fidele slugi, mocnind pe-ascuns.

8830 Ecoul ordinelor nu se-ntoarce-atunci

Napoi, ca faptă împlinită la soroc;

Nu, îndărătnic clocotind, Stăpînu-n jur

Împarte-atunci, el însuși zăpăcit, ocări.

Dar nu numai atîta! Din mînie, voi,

8835 Sărmane, groaznice făpturi ați invocat

În preajma mea, că înspre Orkus însămi eu

Mă simt tîrîtă, de pe pragul părintesc.

Sunt amintiri? Sau doar năluci, ce mă cuprind?

Am fost eu toate acestea? Sunt? Poate voi fi

8840 Un chip de vis și-orori, ce năruie cetăți?

Tresar de spaimă ele; dar, bătrîno, tu

Stai neclintită: zi-mi cuvîntul înțelept!

PHORKYAS: Gîndind la vechi și felurite fericiri,
În urmă-a zeilor favoare-ți pare-un vis.
8845 Tu însă fost-ai răsfățată mult prea mult,
În viață-avut-ai doar ardenti îndrăgostiți,
Dispuși să facă, temerari, orice isprăvi.
Tezeu, de mică încă, lacom te-a răpit,
Viteaz ca Hîrcul, mîndru tînăr, viguros.

ELENA: Mlădie ciută, m-a răpit la zece ani
Și la Aphidus chiar, în Attica, m-a-nchis.

PHORKYAS: Castor și Polux te-au scăpat însă, curînd
Și-ai fost curtată de eroi prea renumiți.

ELENA: Ci dintre toți, favoarea mea, mărturisesc,
8855 Patroclu doar, leit Pelidului, avu.

PHORKYAS: Dar tatăl tău lui Menelaos te-a menit,
Viteaz al mării și de casă păzitor.

ELENA: Cu fiica-odată, grija statului i-a dat.
Din patul nostru Hermiona s-a născut.

PHORKYAS: Ci-n timp ce el domnia Cretei apăra,
Un musafir singurătatea-ți risipi.

ELENA: De-această semi-văduvie nu-mi vorbi,
Nici de năpasta ce dintr-însa s-a iscat!

PHORKYAS: Și mie, liberă cretană, acest drum
8865 Captivitate, grea robie mi-a adus.

ELENA: Ca-ngrijitoare te-a menit atunci, aici,
Peste cetate și ascunsele-i comori.

PHORKYAS: Tu le-ai lăsat însă, găsind la Ilion,
Încins cu turnuri, ale dragostei plăceri.

ELENA: Nu-mi aminti de bucurii! amarnic chin
Fără sfîrșit mi-a cotropit și piept, și gînd.

PHORKYAS: Dar spune-mi totuși: dubla-nfățișare-a ta
Și-n Ilion a fost zărită, și-n Egipt.

ELENA: Să nu împingi la nebunie-un gînd confuz!
8875 Din cele două, nici eu nu știu, care sunt.

PHORKYAS: Și se mai spune: din al umbrelor tărîm
Achille însuși plin de patimă, ieșind,
La fragezi ani, și-n contra sortii, te-a iubit!

ELENA: Eu, spectru lui ca unui spectru m-am legat.
8880 Un vis a fost, cum înseși cînteccele spun.
Mă pierd, și spectru mie însămi eu îmi sunt.

Cade în brațele semi-corului.

CORUL: Taci! taci tu,
 Ochi-chiorîș și gură-reă!

8885 Buzele tale-nfiorătoare
C-un singur dinte, scui pă
Ca un gîtlej al groazei!

8890 Căci răul, binefăcător pîrînd,
Lup îmbrăcat în lîna oii,
Îmi pare mai îngrozitor ca
Gîtleju-acelei cîine cu trei boturi.
Cu teama-n suflet iscodim aici:
Unde, și cînd, și cum va năvăli
Monstrul acestei
Adînc bănuitoare perfidii?

8895 Acum, în loc s-aduci prietenoasă
Uitarea Lethei, vorbe-alintătoare,
Stîrnești din negura trecutului
Mai mult rău decît bine,
8900 Și-ntuneci în același timp
Luminile prezentului
Și-a viitorului
Speranță licărind abia.

8905 Taci! Taci!
Ca sufletul Reginei
Ce stă să se topească,
Să dăinuie, să mai întîrzie
Ca o figură a figurilor,
Cum alta-asemenea sub soare nu-i.

Elena își revine, stă din nou în mijlocul lor.

PHORKYAS: Ieși din nori fugari tu, soare nobil al acestei zile,
8910 Ce vrăjeai chiar de sub văluri, și-astăzi orbitor
domnești!

Lumea, cum ți se vădește, o privești cu ochi
plăcut.

Mulți mă muștră, că sunt hîdă, dar eu știu ce-i
Frumusețea.

ELENA: Șovăind ies din pustiul ce-n vârtejuri m-a tîrît,
Bucuroasă-aștept iar pacea obositului meu corp;
8915 Dar Reginei i se cade, ca oricărui muritor,
Să-și revie și să-nfrunte mîndră orice-amenințări.

PHORKYAS: Da, reia-ți azi măreția, frumusețea ta ne-arată,
Ochiul tău să poruncească! Spune, ce poruncă dai?

ELENA: Cearta voastră neglijenței e asemeni, gata fiți!
 8920 Jertfa repede-impliniți-o, precum Regele a spus!
 PHORKYAS: Toate-s pregătite-n casă: vase, tro pied, tăiș,
 De stropire, de-afumare! Spune, ce e de jertfit!
 ELENA: Regele n-a spus.
 PHORKYAS: N-a spus-o? Ce cuvânt îngrozitor!
 ELENA: Ce te sperie?
 PHORKYAS: Regină, cea jertfită vei fi tu!
 ELENA: Eu?
 PHORKYAS: Și ele!
 CORUL: Vai și jale!
 PHORKYAS: Sub secure veți cădea!
 ELENA: Groaznic! Însă-am presimțit-o! Vai de mine!
 PHORKYAS: N-o să scapi!
 CORUL: Vai! Și noi? Ce ne așteaptă?
 PHORKYAS: Demnă fi-va moartea ei;
 Însă voi de grinzi înalte sub fronton veți atârna,
 Ca și sturzii-n colivie, spînzurați și dînd din aripi.

Elena și Corul slau uluite și îngrozite, într-o anumită ordine, ca pregătite.

PHORKYAS: Stafii! — Ca stane stați aici, temîndu-vă
 Lumina, care vi-e străină, s-o lăsați.
 Nici oamenii, stafii asemenea cu voi,
 Nu se despart de raza soarelui voioși.
 Dar nimenea nu-i mîntuie de-acest sfîrșit;
 8935 O știu cu toții, dar nu-i place nimănui.
 Pierdute sînteți! E destul! La treabă-acum!
Bate din palme: în prag apar pilici mascați care execută poruncile date.
 Veniți încoace, monștri sumbri, dolofani!
 Grăbiți-vă: puteți strica aici ce vreți.
 Altarului cu corn de aur-faceți loc!
 8940 Pe margine să stea securea scăpărînd!
 Umpleți ulcioarele, vreau apă, de spălat
 Întunecatul sînge-al cruntei pîngăriri!
 Covoru-n praf să mi-l întindeți frumușel,
 Regala jertfă să se-așeze în genunchi
 8945 Și, învelită, chiar cu capul despărțit,
 Să se îngroape totuși demn, după-obicei!

CONDUCĂTOAREA CORULUI:

Regina stă îngîndurată într-un colț,

Iar fetele, ca fîn cosit, se ofilesc;
 Dar eu, mai mare, datoria sfîntă am
 8950 Cu tine-o vorbă, stră-străbuno, să mai schimb.
 Ştii multe tu, eşti înțeleaptă, şi ne vrei
 Doar binele, deşi prosteşte te-am jignit.
 De-aceea, zi: e cu putinţă să scăpăm?

PHORKYAS: Nu-i greu de spus! căci de Regină-atîrnă doar
 8955 Să se salveze, şi cu ea scăpaţi şi voi.
 Un gînd decis e necesar, cît mai curînd.

CORUL: O, Sybilă înțeleaptă, prima dintre Parce, tu
 Ține-ţi foarfeca de aur, zilele să nu ne tai!
 Căci simţim încă de-acuma siluite-n zbor şi-n
 streang

8960 Mădularele, pe care ni le-am desfătat dansînd
 Cu iubitul strîns la piept.

ELENA: Cum se mai tem! Durere sînt, dar teamă nu;
 Dar dacă ştii vreo mîntuire,-ţi mulţumesc!
 Chiar imposibilul, cumintelui prevăzător

8965 I-apare-adesca ca posibil. Spune, deci!

CORUL: Hai, vorbeşte, spune iute: cum scăpăm de-ngro-
 zitorul,
 Crudul laţ, ce, redutabil, ca un colier sălbatic
 Înfăşoară gîtul nostru? Bietele de noi, ne-aşteaptă
 Sugrumarea, năbuşirea, dacă Rhea,-mumă sacră

8970 A toţi zeii, nu ne scapi!

PHORKYAS: Aveţi răbdare, să-ascultaţi în linişte
 Ce vă voi spune? Căci e mult de povestit.

CORUL: Avem destulă! Căci trăim, cît te-ascultăm.

PHORKYAS: Cel care-n casă stă pîndind adînci comori
 8975 Şi ştie zidul aşezării-a-l astupa,
 Acoperişul ocrotind astfel de ploi,
 În viaţă-un şir de bune zile va avea;
 Dar cel ce lasă sfînta dungă-a pragului
 Mult prea uşor, cu pas grăbit, afla-va iar

8980 Nelegiuitul, cînd se-ntoarce, vechiul loc,
 Schimbate însă toate-n jur, de nu chiar praf.

ELENA: Dar la ce bun aici proverbul cunoscut?
 Erai pornită pe poveşti, nu pe dojeni.

PHORKYAS: E fapt aievea, iar muştrare nicidecum.
 8985 Din coastă-n coastă Menelaos sta prădînd
 Cetăţi şi-ostroave: jefuindu-le în şir,
 Venea-ncărcat de prăzi, ce zac grămadă-aici.
 La Ilion pierdu, luptînd, vreo zece ani;

Și nu știu câți i-au trebuit, spre-a reveni.

8990 Dar ce se-alese-aici, de mîndra casă a
Lui Tyndareus întrecîmp? de tronul lui?

ELENA: Atît de mult ocara-n tine s-a-ntrupat,
Că nu deschizi nici gura, fără să cîrtești?

PHORKYAS: Mulți ani au stat în părăsire-acele văi
9000 Ce dincolo de Sparta duc spre nord în sus,
Pe sub Tayget, pe unde, sprinten pîrîiaș,
Eurotas, curge, ca apoi, lățit prin stuf,
În valea noastră să alinte lebede.

Acolo-n văi s-a așezat un harnic neam,
9000 Prea liniștit, din cimeriene nopți venit,
Inaccesibilă cetate și-a-nălțat,
Răpind din jur pămînt și oameni, după plac.

ELENA: Cum izbutiră? Pare chiar de necrezut.

PHORKYAS: Avură timp: aproape douăzeci de ani.

ELENA: Au u n stăpîn? Sunt hoți, și mulți, și sunt uniți?

PHORKYAS: Nu, nu sunt hoți, dar au doar u n u l ca stăpîn.
N-am să-l bîrfesc, deși m-a pus la grele munci.
Putea să prade totu-aici; dar s-a-mpăcat
Cu daruri, mici, precum zicea, nu cu tribut.

ELENA: Și cum arată?

PHORKYAS: Nu e rău! Îmi place chiar.
E om vioi și îndrăzneț, frumos la trup,
Și, cum puțini sunt printre Greci, e cultivat.
Unii susțin că-i neam barbar; dar eu nu cred
Că-ar fi vreunu-atît de crunt cum s-au vădit

9015 Eroi, atîția-n jurul Troiei, canibali.
Mărinimiei lui încredințatu-m-am.
Cetatea însă, trebuie s-o vezi chiar tu!

E altceva decît greoaiele zidiri,
Pe care tații voștri, talmeș-balmeș, le-au
9020 Nălțat ciclopice ca Ciclopîi, din pietroi
Peste pietroi! Acolo altfel toate sunt:
Stau vertical și-orizontal, și-n ordine.
Pe dinafară s-o vedeți: țîșnind spre cer
Solidă, dreaptă, netedă ca de oțel!

9025 Să urci pe ea — chiar gîndu-alunecă în jos!
Iar înlăuntru curți imense-avînd în jur
Alte zidiri, la multe treburi de folos.
Zărești coloane, stîlpi, balcoane, arcuri, bolți,
Și galerii, că vezi în jur și-n casă, și

9030 Blazoane.

CORUL:

Ce-s blazoanele?

PHORKYAS:

Și-Ajax purta

Pe scutul lui șerpi împlețiți, doar i-ați văzut.

Cei șapte-acolo-n fața Thebei au purtat

Desen bogat în tâlcuri mari pe scutul lor.

Vedcai acolo lună, stele-n cer noptos,

9035 Zeițe, facle, șefi de oști, eroi în lănci,

Ce-aduc urgia peste pașnice cetăți.

Atari figuri aveau și-ai noștri bravi eroi,

Din moși-strămoși, întruchipate-n vii culori.

Se văd acolo lei și vulturi, ghiară, plisc,

9040 Și cap de zimbru, trandafiri, aripi, păuni,

Chiar dungi de-argint și aur, negre, roșii, verzi.

Atari blazoane șir de șir atîrnă-n săli,

În săli imense cît e lumea,-atît de mari

Că poți dansa!

CORUL:

Dar spune: sunt și dansatori?

PHORKYAS:

Din cei mai buni! Un pîlc de juni, cu părul blond!

Mirositori adolescenți! ca Paris, cînd,

Mult prea aproape i-a venit Reginei.

ELENA:

Vezi

Că ieși din rol; hai spune ultimul cuvînt!

PHORKYAS:

Al tău, e-acesta; spune clar și grav un Da!

9050 Și-ndată-așez cetatea-aceea-n juru-ți.

CORUL:

Zi

Cuvîntul scurt, cu tine-odată să scăpăm!

ELENA:

Cum? să mă tem că Menelaos, Regele,

E-atît de crud, încît ar vrea pieirea mea?

PHORKYAS:

Dar pe Deiphòbus, uiți că el l-a mutilat?

9055 Al mortului în luptă Paris frate, ce

Ca văduvă te-a cucerit, prin stăruinți,

Trăind cu tine? I-a tăiat urechi și nas,

Ciuntindu-l și-ăltfel: era groaznic de privit.

ELENA:

Aceasta, lui și pentru mine, i-a făcut.

PHORKYAS:

Iar ție însăți îți va face, pentru el!

De nempărțit e frumusețea; cînd o ai

Întreagă,-o spargi mai bucuros, decît s-o-mparți.

Trompete în depărtare; Corul se strînge de teamă.

Precum trompeța se înfige în auz

Și-n măruntaie, gelozia scurmă în

9065 Bărbatul aprig, care nu poate uita

Un bun avut, ce-acuma nu mai e al său.

CORUL: Nu-auzi goarna cum răsună? nu vezi armele sticlind?

PHORKYAS: Bun sosit. Stăpîn şi Rege! grabnic socoteală-ţi dau.

CORUL: Noi ce facem?

Clar e totul: voi vedeţi azi moartea ei,

9070 Ce-o cuprinde şi pe-a voastră! nu, nici o scăpare nu-i!

Pauză.

ELENA: Adînc am pus în cumpănă, ce mi-e permis.
Tu eşti un demon duşmănos, prea bine ştiu,
Şi teamă mi-e că binele-l întorci spre rău.
Cu toate-acestea spre cetate te urmez;

9075 Iar restu-l ştiu doar eu; şi tot ce-ascunde-adînc
Regina-n piept, o taină grea, de neatîns
De nimenea, rămînc-va! — Bătrîmo, hai!

CORUL: Ce bucuros plecăm de-aici
Cu pasul sprinten!

9080 Moartea-i în urmă,
Însă în faţă
Nepătrunsele ziduri
Ale cetăţii măreţe!
Bine-apărată va fi
9085 La fel ca şi Troia,
Ce numai la urmă căzut-a
Prin violenţie mîrşavă!

Se întind neguri, acoperînd fundalul, chiar şi avanscena, după dorinţă.

Dar ce e? Ce-i?
Surori, priviţi împrejur!
9090 Oare nu era ziuă?
Furioare de neguri înaltă
Din vadul lui sfînt Eurotas:
Se-ascunde privirii
Limanul cu trestii, plăcut;
9095 Chiar graţioasele-mîndre,
Lin luncîndele lebede
În voluptatea plutirii
Ah, nu se mai văd!

Şi totuşi, şi totuşi
9100 Cîntînd le aud.

De departe jelind le aud!
A moarte jelind;
Numai de nu ne-ar vesti,
În locul salvării promise,
9105 Pieirea în cele din urmă,
Nouă, ca lebede-asemeni,
Cu alb gît frumos și preluîng,
Și celei născute din lebădă.
Vai nouă! vai, vai!

9110 Toate se-acopăr acum
Cu negură-n jur.
Nici una pe alta nu ne vedem!
Ce se petrece? mai mergem?
Abia mai plutin
9115 Cu pași lipăind pe pămînt?
Mai vezi tu ceva? Parcă-n față-ar fi Hermes?
Nu-i vezi toiagul de aur
Mîinindu-ne, grăbindu-ne-ndărăt
Spre mohorîtul, cenușiul,
9120 De neatinse umbre mișunînd,
Îndesatul, veșnic-golul Hades?

Da, se-ntuneacă de-odată, mohorît se-ngroașă
ceată;
Noapte sură, ziduri sure. Ziduri se opun privirii,
Liberei priviri, obstacol. Ce e — curte?
groapă-adîncă?
9125 Orice-o fi, e grozăvic! Surioare suntem prinse,
Prinse cum n-am fost nicicînd!

CURTE INTERIOARĂ DE CETATE

Împrejmuită cu mari, fantastice clădiri medicale.

CONDUCĂTOAREA CORULUI:

Pripit și prost soi muieresc, într-adevăr!
Supus clipitei, ca și vremea schimbăcios
La rău și la bine: neștiind nici unuia
9130 Să-i faceți față! Una alteia fiind
Potrivnice, și stînd merou de-a curmeziș;
La rîs și plîns urlînd, rîzînd pe-acelaș ton.

Acum tăceți și așteptați ce-a hotărît
Stăpîna dreaptă pentru ea și pentru noi!

ELENA: Tu, Pitonîsă, unde ești? de-ți zic oricum,
Ieși de sub bolta-acestui burg întunecos!
Dacă te-ai dus, Stăpînului ce-l minunat
Să mă vestești, primire bună să obții,
Îți mulțumesc, condu-mă repede la el!

9140 Aș vrea să-nchei cutreierul, doar pace vreau.

CONDUCĂTOAREA CORULUI:

În van privești, Regină, -aici în jurul tău:
A dispărut hidosul chip, poate-a rămas
Acolo-n ceață, din al cărui sîn aici,
Fără-a pași, grăbit dar nu știu cum, ne-a dus.

9145 Prin labirintu-acestui burg neasemuit
Poate-ndoielnică mai umblă, iscodind
Cît de regește Domnul lui primi-te-va.
Dar uite: oameni pretutîndeni mișunînd,
În galerii, sus la ferestre, sub portal.

9150 Servitorime-n forfotă se-nghesuie;
E semn că-i vorba de-o primire după rang.

CORUL: Se bucură inima-n mine! priviți
Cu ce cuviință, cu pas cumpănit
O ceată de tineri coboară plăcut
9155 În șir ordonat! La poruncile cui
Apare, se-nșiruie-atît de zglobiu,
Un falnic alai de zburda'nici băieți?
Și ce să admir? Oare sprintenul pas
Sau buclele-n jurul seninelor frunți,
9160 Ai feței ca piersîca roșii bujori,
Abia adumbriți, de un puf delicat?
Îmi vine să-i mușc, dar mi-e teamă s-o fac;
Că-n alte prilejuri, mi-e groază s-o spun!
Umplutu-mi-a gura cenușa.

9165 Dar cei mai frumoși

Se-apropie-acum;

Ce poartă cu ei?

Scări pentru tron,

9170 Jilț și covor,

Cort și perdele

În mîndre culori!

Peste creștetul nalt

Al Reginei boltînd

O cunună de nori;

- 9175 Căci iat-o urcată,
Poștită-n mărețele perini.
Aproape veniți,
Treaptă de treaptă
Solemne suiți!
9180 Demnă, o demnă, demnă-ntreit
Ești de-o atare primire!

Cele roștite de cor se-implinesc treptat.

Faust. După ce băieții și pajii au coborât în șir lung, el apare sus pe trepte, în costum cavaleresc de curte din Evul Mediu, și coboară încet, plin de demnitate.

CONDUCĂTOAREA CORULUI *privindu-l cu atenție:*

- O, dacă zeii-acestuia nu i-au menit,
9185 Cum fac ades, mărețta formă doar pe-un timp,
El tot ce-ncearcă va obține-n bătălii,
Ca și-n războiul mic cu gingașe femei.
E-ntr-adevăr, și dintre mulți, cel mai ales
Din câți cu ochii-n strălucirea lor văzui.
9190 Încet și grav, cu măreție-n aspru-i pas
Îl văd pe Prinț: Regină-ntoarce-te spre el!

FAUST *ieșind în față, având alături un om în lanțuri:*

- În loc de bun-sositul cuvenit,
Și de salut sărbătorese, ți-aduc,
În lanț această slugă ce, uitînd
9195 De datorie, m-a lipsit de-a mea.
Augustei Doamne cazi-i în genunchi,
Să-i faci mărturisită vina ta!
Acesta-i, naltă Doamnă, omul ce
Cu ochiul ager de pe naltul turn
9200 Fusese pus să vadă-n jur, în zări
Și pe pămînt, în laturi, cît se-ntind,
Spre-a da de veste dacă undeva,
Pe culmî, în-văi și pînă-aici sub zid,
S-ar arăta ceva, un val de turme,
9205 Sau poate-oștiri în marș: să ne-apărăm,
Sau să luptăm. Dar iată: nepăsarea!
Tu vii, iar el nu ne-a vestit; s-a dus
Primirea cuvenită, slava pentru
Un oaspete ales. Fără-de-legii
9210 Dator i-e viața, moartea merîtată
În sînge l-ar scălda; dar numai tu

Îl pedepsești, sau ierți, precum dorești.
ELENA: Înalta cinste, care mi-o îngădui,
Ca Doamnă, ca Judecător, chiar
9215 De-ar fi doar să mă-ncerci, cum bănuiesc
Îmi lasă dreptul primei datorii:
S-ascult pe-nvinuit. Vorbește, deci!

LINKEU, paznicul turnului:

Ias's-o văd, să-i cad nainte,
Să mă ierte, sau condamne,
9220 Sclav mă simt acestei Doamne
Strălucind de haruri sfinte!

Așteptînd să suie-n zare
Dinspre vest măreața zi,
Ca prin farmec văd un soare
9225 Răsărind din Miazăzi.

Ochii-mi fug spre Sud: nimica,
Nici vîleca, nici înălțimi,
Nici pămînt, nici albăstrimi,
Doar pe ea o văd, Unleca.

Am ochi ager, mai puternic
9230 Decît linxul din copac;
Dar acum mă zbat nemernic
Ca-ntr-un vis adînc, opac.

Mai zăresc, ori e părere?
9235 Turn? creneluri? poartă? drum?
Ceață suie, ceață pierce:
O zeiță văd acum!

Piept și ochi, spre ea întoarse,
Blînda flacăra i-o sorb;
9240 Frumusețea ei mă arse,
Și mă simt cu totul orb.

Am uitat de corn, mîndrețea
Îmi ordonă să mă-nchin;
Dă-mă morții! — Frumusețea
9245 Îmi subjugă orice chin.

ELENA: N-am dreptul, răul cășunat de mine,
Să-l pedepsesc. Vai mie! crunt destin

Mă paște, peste tot pe toți bărbații
Să-i scot din minți, că n-ajung să se cruțe
9250 Pe ei, și nici ce-i vrednic. M-au răpit,
M-au cucerit, și m-au sedus, și m-au târît,
Toți — semizei, eroi, chiar zei și demoni,
În rătăcirii m-au dus din loc în loc.

Una, smintit-am lumea, mai mult — dublă,
9255 Iar azi în trei, în patru forme-o tulbur.
Dă drumu-acestui om, să fie liber!
Pe cel lovit de zei nu-l umili!

FAUST: Uimit, Regină, văd cum stau de-odată,
Țintașă, sigură, și-aici țintitul;

9260 Văd arcul, ce săgețile-și trimite,
Și pe rănit. Săgeată de săgeată
Mă nimerește. Peste tot le simt
Cum vîjie zburînd din curte-n aer.

Ce mai sunt eu acum? De-odată-mi faci
9265 Rebeli, din cei mai credincioși, și ziduri
Nesigure. Mi-e teamă: oastea mea -
Supusă e femeii-nvingătoare,
Nenvinsei. Ce mai pot? Să cad cu însumi,
Și cei crezuți ai mei, naintea ta!

9270 Fidel și liber, mă închin, Stăpînă,
Te recunosc, căci e destul s-apari,
Și cucerești avuturi și domnie!

LINKEUS: *cu o ladă; alți oameni aduc altele:*

Mă-ntorc, Regină! Și cerșesc,
Bogat, un strop de ochi ceresc!
9275 Te văd în față, și mă simț
De-odată cerșetor și prinț!

Ce-am fost cîndva? ce sunt acum?
Ce trebuie să fac? și cum?
La ce bun — ochii mei vioi?
9280 Din jilțul tău se-ntorc napoi.

Noi am venit din Răsărit,
Iar cu Apusul s-a sfîrșit;
Neam lung și lat: primii n-aveau
Habar de ceilalți, ce-i urmau.

Primul cădea, al doilea sta,
9285 Al treilea lancea-și agita;

O sută-n unul încordați,
Și mii căzînd neobservați.

9290 Veneam în iureș, în asalt
Dintr-un ținut în celălalt,
Unde eu azi cruțam ogrăzi,
Un altul mîine lua prăzi.

9295 Priveam — răpînd cu ochi merei:
Ea cea mai mîndră din femei,
Ea taurii-n greoi alai,
Ba hergheliile de cai.

9300 Dar eu, cu ochiul meu pîndeam
Doar ce-i mai rar din ce vedeam,
Și tet ce altu-avea de preț
Mie-mi părea un biet nutreț.

Adînci comori am dibuit
Urmădu-mi vîzul dăruit,
Căci pungi și lăzi cu bogății
Mi-erău, oricare, străvezii.

9305 Grămezi de aur am cules
Și giuvaiere pe ales.
Dar demn e numai un smarald
Să-ți înverzească-n sînul cald.

9310 Să-ți joace-acum în lob, rotund,
Un strop crescut pe-al mării prund!
Umil rabin să stea sfios,
Decît obrajii mai prejos.

9315 Astfel tezaurul cereso
În fața ta-l îngrămădesc;
Aștearnă-se sub pașii tăi
Recolta cruntelor bătăi.

9320 Un șir de lăzi depun aci,
Oricînd în stare-a le-nzeci;
Primește-mă-n tre-nsoțitori,
Și-ți umplu preajma cu comori.

Căci tu pe tron abia te-așezi,
Rațiune, stat și forță vezi
Încovoiindu-și mîndrul spic
În fața chipului unic.

9325 Cu ele-alături, stă și-al meu:
De-acu n, pierdut, va fi al tău!
Credeam că-i vrednic, nalt și clar:
Și-acuma văd că-i fără har!

9330 Paragină-i ce-am posedat,
Un lan, de coasă fu'gerat.
O, dă-i cu-al ochilor d sfăt
Valoarea-ntreagă îndărăt!

FAUST: Să-ți iei de-aici prea aprig smîlsa pradă,
Nu ocărît, ce-i drept, dar nici slăvit!

9335 Căci ale ei sunt toate, cîte-n sînul
Cetății zace: ei să-i oferi încalte,
Nu are rost. Comori după comori
Te du și-adună, socotit! Ridică
Spre nevăzută pompă naltu-i chip!
9340 Lucească bolți mai vii ca cerul! Raiuri
De viață fără viață îi înalță!
Să-i calce pașii repezi, înflorind
De pe-un covor pe altul: mersul ei
Să afle plaiuri de mătăasă, ochii-i,
9345 Pe zei doar neorbind, suprema slavă!

LINKEUS: Ce comanzi, nu-i greu deloc;
Pentru slugă-i doar un joc:
Căci e domn pe-avut și vieți
Chipu-acestei frumuseți.
9350 Spartă-i oastea ca un hîrb,
Orice paloș bont și știrb,
Lîngă-obrazu-i răsfățat
Chiar și soarele-a-nghețat,
Lîngă-al feței har unic
9355 Gol e totul, și nimic.

Iese.

ELENA *lui Faust*:

Aș vrea să stăm de vorbă, însă vino
Cu mine-alături! Locul gol își cere
Stăpînu,-asigurîndu-mi-l pe-al meu.

FAUST: Întîi mă lasă ție cu credință

9360 Să-ngenunchez, înaltă Doamnă! mîna,
Ce m-a-nălțat la tine, s-o sărut.
Regent cu tine mă-ntărește-asupra
Nețarmuritei tale țări, și ia-mă
De-odată-adorator, și serv, și paznic!

ELENA: Minuni nenumărate văd și-aud,
Uimire simt, și-aș vrea să-ntreb de multe.
Doresc să știu, de ce vorbirea-acestui
Bărbat suna ciudat, ciudat și dulce.
Un ton se potrivea meru cu altul,
9370 Și cînd o vorbă se-aduna-n ureche,
Venea a doua, mîngîind pe-ntîia.

FAUST: Dacă vorbirea-acestui neam îți place,
Cu-atît mai mult te va vrăji cîntarea,
Adînc alină cugetul și-auzul.

9375 Dar e mai sigur s-o-ncercăm de-ndată;
Un schimb de vorbe-o naște, o atrage.

ELENA: Cum! aș putea și eu vorbi frumos?

FAUST: E chiar ușor: din inimă — țîșnească!
Și dacă pieptul ți-e de dor încins,
9380 Te uiți în jur căutînd —

ELENA: alt piept aprins

FAUST: N-arunci napoi, nainte vreo privire;
Prezentul doar —

ELENA: ne este fericire.

FAUST: Belșug, dobîndă, har, zălog e-n ea;
Iar cheazășia, care-i?

ELENA: Mîna mea!

CORUL: Cine ne-ar certa Prințesa
Că stăpînului permite
Gesturi de prietenie?
Recunoașteți, că noi toate
Suntem tot mereu captive,
9390 De la prăbușirea Troiei
Jalnică, de la amarul
Labirintic drum de chinuri.

Căci femeile deprinse
Cu iubirea bărbătească
9395 Nu aleg, însă cunosc.
La păstori cu păr de aur
Ori la fauni negri-n barbă,

După cum e întâmplarea,
Peste coapsele aprinse
9400 Le acordă-acelaș drept.

Aproape stau, și mai aproape-acum,
Lipiți unul de altul,
Genunchi lângă genunchi, umăr la umăr,
Se leagănă pe tron
9405 Mână în mână
În puful strălucit.
Nu ezită maiestatea
Bucuriei intime
Îndrăzneată să se-arate-n
9410 Ochii-ntregului popor.

ELENA: Mă simt și-acasă și departe; ci
Spun totuși bucuroasă: Sunt aci!

FAUST: Abia respir; joc, tremur în cuvînt;
E-un vis: nici loc, nici oră nu mai sînt.

ELENA: Sunt parc-am fost, și-n tine-azi m-am țesut
Nouă, fidelă-n rost necunoscut.

FAUST: Niciînd nu scormoni destinul rar!
E-o datorie-a fi, o clipă chiar.

PHORKYAS, *intrînd grăbită*;

Buchisind cartea iubirii,
9420 Gîndu-i pradă hîrjonirii
Joaca dă aripi gîndirii, —
Dar nu-i timp de-acestea-acum:
Nu simțiți marea furtună?
Ascultați cum goarne sună,
9425 Nimicirea e pe drum.

Menelaos cu armate
În puhoi spre voi se-abate —
Înarmați-vă de zor!
Printre-nvinși aflînd sfîrșitul,
9430 Ca Deiphobos ciopîrșitul,
Vei plăti azilul lor.
Ștreang întîi la marfa proastă,
Însă pentru ea adastă
În altar un viu topor.

FAUST: Deranj obraznic! și cu totul fără sens;
Nici în primejdii nu vreau grabă fără rost.
Un mîndru sol e urîțit de-o veste rea;
Tu, monstruoasă, rele vești doar știi s-aduci.

De data-aceasta, nu te-ascult; suflînd în gol
9440 Stîrneşti văzduhu-n jurul tău. Pericol nu-i,
Şi chiar primejdia-i doar larmă în zadar.

*Semnale, explozii de pe turnuri, trompete şi goarne,
muzică de război, marş de oştiri pulernice.*

FAUST: Nu, poţi să vezi acum în zare
Eroii-n cerc unit cum cresc:
Demni de-a femeilor favoare
9445 Sunt numai cei ce le-ocrotesc.

*Către căpeteniile de oşti, care ies din rînduri şi trec în
faşă.*

Domoale furii, strînse-n capte,
Vă vor meni triumf constant,
Voi, lujere din Miazănoapte,
Voi, forţe-n floare din Levant —

9450 În za de fier, cu zale-n pară,
Strivind regate sub picior,
Ei vin, pămîntul se-nfioară,
Ei trec, e tunet urma lor.

9455 La Pylos debarcînd pe coaste,
Bătrînul Nestor a pierit.
Dezlănţuita noastră oaste
Regale pîlcuri a zdrobit.

9460 Iar Menelaos, frînt, să-şi poarte
Ruşinea-n golfuri albastrii!
Plăcerea ţină-i loe de soarte:
Să zacă-n jaf şi tîlhării.

9465 Ca Prinţi să vă salut, poruncă
Regina Spartei îmi vesti;
Puneti sub talpă-i munţi şi luncă,
Şi-n ţară nouă veţi domni!

Germane, tu să aperi iute
Golful Corint cu şant şi val!
Achaia cu prăpăstii sute
Să-ţi fie, Gotule, fundal.

9470

Spre Elis mute-și Francii zarea!
Saxoni, Messena pradă-o vreți?
Să curețe Normanzii marea,
Durînd un Argolis măreț!

9475

Apoi acasă toți rămîină,
De pază foc și arc să stea;
Dar Sparta vă va fi stăpîină,
Străvechiul tron se află-n ea.

9480

Se va-ngriji s-aveți de toate
Cu bună stare și temei;
Lumină, drept, legalitate
Găsi-veți sub domnia ei.

*Faust coboară, căpeteniile fac un cerc în jurul lui, pentru
a primi mai înde-aproape ordinele și dispozițiile.*

CORUL:

9485

Cine sieși vrea s-o păstreze
Pe cea mai frumoasă, arme s-adune
Cu iscusință, de-i înțelept;
Căci lingușind cuceri, și ușor,
Ce-i mai sublim pe pămînt;
Dar liniște n-o să cunoască:
Viclenii perfizi vor momi-o,
Tîlharii-ndrăzneți vor răpi-o;

9490

A le sta împotrivă, să cugete el.
De-aceea laudă prințului nostru,
Mai prețuit decît toți,
Că atît de isteț-vitejește

9495

Legat e cu cei mai puternici,
Ce-așteaptă din parte-i un semn.
Fideli îi ascultă poruncile,
Fiecare spre binele propriu,
Mulțumire stăpînului dînd,
Spre-a tuturoră faimă înaltă.

9500

Căci cine-ar putea să i-o fure acum
Stăpînului celui puternic?
Îi aparține, a lui să fie deci,
Chiar noi consimțim, aceea care
Cu sigure ziduri e păzită-nlăuntru,
Cu falnice oști apărată-n afară.

9505

FAUST:

Aceste daruri ale mele —
Oricărui Prinț un plai bogat —
Sunt fără preț; plecați spre ele!
În centru noi ne-am așezat.

0510

Ei rînd pe rînd, zăgaz la valuri,
Păzi-vor ale tale frunți,
Peloponezule, legat cu dealuri
De-al Europei ultim lanț de munți!

0515

Solar ținutul, între toate,
Ce-atîtea ginți a fericit,
Reginei mele închinat e,
Ca plai din fragezi ani privit,

0520

Cînd pe sub trestii în vibrații
Șoptind pe Eurotas, ea,
Ieșită din găoace, frații
Și-nalta-i Muniă și-i orbea.

0525

Acest ținut, întors la tine,
Prinosul scump ți l-a adus;
Ca-ntregul glob, ce-ți aparține,
Tot patria e mai presus!

Cînd pe-un versant de munte-ndură încă
Un pisc săgeata soarelui, puțin,
Se vede totuși înverzind o stîncă,
Și capra-și ia zgîrcitul ei tain.

0530

Izvoare sar, pîraie curg senine,
Pășuni, ponoare, rîpe înverzesc,
Pe culmile a sute de coline
Lînoase turme vezi cum se lătesc.

0535

În pîlcuri pasc cornutele poiata,
Încet, prudent, pînă la prag abrupt;
Dar pentru toate-un adăpost stă gata:
Sunt stînci cu zeci de peșteri dedesubt.

Li-e paznic Pan, și nimfe laolaltă
Prin umed-răcoroase rîpe zac;

9540 Și năzuind spre-o sferă mai înaltă
Înaltă crengi copac lângă copac.

Sunt codri vechi! Cu mari tulpini rigide
Stejarii Țes din crengi spre cer un tui;
Arțarul tânăr, plin de dulci fluide,
9545 Se-nalță pur, zvîrlind povara lui.

Matern, din cerc de umbră calm se-mbie
Pentru copii și miei un lapte blînd;
Aproape-i poama, pîinea-i pe cîmpie,
Și vezi din scorburi miera picurînd.

9550 Aici ereditară-i tihna,
Obrajii rîd prietenoși,
Nemuritoare gustă toți odihna:
Trăiesc în pace, sănătoși.

Astfel crescînd copiii umplu zarea
9555 Părinților, și-ajung ca ei.
Noi stăm uimiți; și iată întrebarea:
Sunt oare oameni, ori sunt zei?

Apollo-și întrupă-n păstor statura,
Și cel mai mîndru fu ca el;
9560 Unde domnește-n cerc curat Natura,
Stau toate lumile — inel.

Așezîndu-se lângă ea.

La fel ne-a fost, la amîndoi, ursita;
Trecutu-i mort, la ce să-l mai reții?
Simți tu, din zeul zeilor ivita?
9565 Unică, primei lumi tu aparții.

Înguste curți nu te rețină!
Plai al eternei tinereți,
Arcadia cu Sparta e vecină,
Tărîm al nostru, plin de voluptăți.

9570 Vrăjită, unor clare zvonuri
Sortită ești, pe fericitul plai!
În dulci frunzișuri se preschimbă tronuri:
Arcadic fie-al nostru rai!

Priveleştea se schimbă. În faţa unui rînd de peşteri se încovoie frunzişuri dese. Dumbravă umbroasă pîndă la pereţii de stîncă înconjurători. Faust şi Elena nu se văd. Corul doarme, împrăştiat.

PHORKYAS: De cînd zac fetele aici în somn, nu ştiu;

9575 Dacă-au văzut în vis, ce eu atît de clar

Văzui cu ochii, mi-e la fel de neştiut.

Le voi trezi. Iar tinerii se vor mira;

Şi voi la fel, bărboşilor, care-aşteptaţi

Nerăbdători, să-aflaţi minunea, cum sfîrşi.

9580 Sculaţi! Hai, sus! Cîrlionţii moi vi-i scuturaţi!

S-a zis cu somnul! Ascultaţi! fără-a clipi!

CORUL: Spune, spune, povesteşte minunata întîmplare!

Ne-ar plăcea să-aflăm ce nu e cu putinţă de

crezut;

Căci răbdarea ne-am pierdut-o, tot privind aceste

stînci.

PHORKYAS: Ochii abia deschis-aţi, fete, şi vă bîntuie plictisul?

Iată: în aceste peşteri, grote şi frunzare dese

Scut şi adăpost menit e, ca unui idilic cuplu,

Domnului şi Doamnei noastre.

CORUL:

Cum, acolo?

PHORKYAS:

Despărţiţi de

Lume, doar pe mine, una, m-au chemat la slujbă

mută.

9590 Onorată, stam de-o parte, însă, confidentă-a casei,

Mi-am făcut de lucru-n preajmă. Mă-apucaî de

una alta,

Rădăcini, şi muşchi, şi scoarţă căutam, căci

ştiu de toate

Şi-astfel ei rămas-au singuri.

CORUL: Ni le spui aşa, de pareă lumi întregi ar fi-nlăuntru,

9595 Codri, pajişti, rîuri, lacuri; ce mai basme ştii

să ţeşi!

PHORKYAS: Voi, naivelor! Desigur, sunt adîncuri neştiute:

Săli la rînd, şi curţi în şiruri, dibuitu-le-am pe

gînduri

Cînd de-odată-un rîs răspunse-n spaţiile larg

căscate;

Cînd mă uit, un prunc văd: sare cînd la mama,

cînd la tata,

9600 Cînd la unul, cînd la alta; giugiuleala, alintarea.

Tachinările neroade, glumele şi ţivlitura

Rînd pe rînd m-au năucit.
Gol, un geniu fără aripi, faunesc neanimalic,
Sare pe pămîntul tare: dar pămîntul îl respinge
9605 Repezindu-l sus în aer, încă-o dată, iar cînd sare-a
Treia oară-atinge bolta.

Speriată, mama strigă: Sări întruna, cît îți
place,
Dar să zbori să nu te-ncumeți, zborul liber ți-e
oprit.
Pe cînd tata-l sfătuiește: În pămînt se-ascunde
forța
9610 Ce te-aruncă-n sus; c-un deget numai, dacă-atingi
pămîntul.
Ca Anteu, fiul țărîinii, brusc te simți învigorat
Astfel țopăie de-a lungu-acestor țarcuri, de pe-o
dungă
Pe-alta, ca o minge care-a fost lovită sare-n sus
Dar de-cdată-n crăpătura unei sure rîpi dispare,
9615 Și pierdut le pare-acuma! Plînge ea, el o mîngîie,
Eu de groază strîng din umeri. Dar din nou-
minunăție!
Zac comori ascunse-acolo? În floral-dungate
haine

Iată-l că apare iar.
De pe brațe-i plouă ciucuri, flutură panglici pe
pieptu-i,
9620 Lira-n mîină e de aur, ca un Phoebus doar de-o
șchioapă,
Vine curajos pe buza stîncii; noi privim ca stane.
Iar părinții, de-ncîntare fericiți, în brațe cad.
Dar ce-i licăre pe creștet? Ce lucește, greu de
spus e;
Sunt gătești de aur, sau e flacără de duh puternic?
9625 Și-are ceva în purtare, încă de copil vestindu-l
Pe magistrul, viitor, al frumuseții, și căruia
Dulci cîntări îi curg prin membre veșnic; astfel
auzi-l-veți
Și-astfel voi, ea pe-o minune, uluite-l veți vedea

CORUL:
9630 Spui că aceasta-i minune,
Tu, fiică a Cretei?
Cuvîntului, poetic instruind,
Nu ți-ai plecat nicicînd urechea?
N-ai auzit în Ionia niciodată,

Și niciodată în Elada
9635 Despre zeiesc-eroicul tezaur
Al vechilor legende?

Tot ce se-ntîmplă
În aceste zile
E doar un biet ecou
9640 Al falnicelor vremuri strămoșești;
Dar nu se-aseamănă povestea ta
Celei pe care plăcuta mînciună,
Mai de crezare decît adevărul,
Ne-o cîntă despre fiul Maiei.

9645 Pe-acesta, gingaș dar puternic,
Deși abia născut sugaci,
L-au învelit în scutece curate,
Strîns în bogate fașe cu podoabe,
Un pîlc de gureșe îngrijitoare
9650 Ce n-aveau nici o bănuială.
Însă puternic și gingaș
Poznașul și-a scos mădularele
Mlădii și sprintene
Afară, purpuriile vestminte,
9655 Ce-l apăsau cu silnicie,
Lăsîndu-le frumos în locul său;
Asemeni unui fluture-mplinit,
Ce, desfăcîndu-și aripile-agile,
Se furișează din gogoașa tare,
9660 Eterul fulgerat de soare străbătîndu-l,
Plin de-ndrăzneală și zburdalnic.

Așa și el, zglobiul,
Spre-a fi tîlharilor și șarlatanilor
Și tuturor celor ce-și urmăresc folosul
9665 Un demon veșnic, binevoitor,
Se arată îndată
Prin iscusite arte.
Curînd măritului stăpîn al mării-i șterpeli
Tridentul, chiar lui Ares însuși
9670 Îi scoase sabia din teacă;

Lui Phoebus îi fură arc și săgeți,
 Iar lui Hephaistos cleștele.
 Chiar tatălui zeiesc i-ar fi răpit el fulgerul,
 De nu s-ar fi temut de foc;
 9675 Însă pe Eros îl învinge
 Punându-i piedică în luptă;
 În vreme ce se lasă mîngîiat, zeiței Kypris
 Îi fură cingătoarea.

*Din peșteră răsună o fermecător de pură melodie de
 harfă. Toți ascultă și foarte curînd par adînc mișcați.
 De aici pînă la pauza indicată, muzica e însoțită de voci.*

PHORKYAS: Ascultați cîntări plăcute,
 9680 Smulgeți-vă din povești!
 Au pierit, sunt azi pierdute
 Ale voastre ginți zeiești.

Nimeni nu vă mai pricepe,
 Năzuim spre vămi mai noi:
 9685 Dear ce-n inimă începe
 Mișcă inima din noi.

Se retrage în spatele stîncilor.

CORUL: Dacă sunete vrăjite
 Te-au mișcat, chip fioros,
 Noi suntem ca-ntinerite
 9690 De-al lor farmec dureros.

Piară soarele sub spuză,
 Dacă-n piept se face zi:
 Tot ce lumea ne refuză,
 Noi în inimi vom găsi.

Elena, Faust, Euphorion în costumul descris mai sus.

EUPHORION: Cîntul de copil, ce crește,
 Pieptul v-a umplut de har;
 Inima-n voi, părintește
 Saltă, cînd vedeți cum sar.

ELENA: Omenesc desfăt iubirea
 9700 Pune-n Doi cu mîna ei;
 Dar zeiască-i fericirea
 Și splendidă, cînd sunt Trei.

FAUST: Toate, împlinite, sună:
Sunt al tău, tu ești a mea;
9705 Și stăm bine împreună;
O, de-ar fi mereu așa!

CORUL: Ani mai mulți cu încântare
În copilul delicat
— O, ce mîndră-mpreunare!
9710 Cu perechea s-au legat.

EUPHORION: Lăsați-mă-n salturi
Pasul să-mi mîntui!
Pe sus, prin înalturi
9715 Liber să bîntui,
Puternică poftă
M-a prins, m-a răpit.

FAUST: Încet! cu măsură!
Nu cu-ndrăzneală,
Căci zborul îl fură,
9720 Și nu, din greșeală,
Să cadă-n țărîină
Băiatul iubit!

EUPHORION: Eu nu mai îndur
Să stau în țărîină:
9725 Nu mă mai țineți
De haine, de mîină,
De micii cîrlionți!
Sunt totuși ai-meil

ELENA: Gîndește-te bine,
9730 Tu al cui ești!
Ce triști am rămîne,
Dacă strivești
Ce noi cuccirăm
Alături toți trei.

CORUL: Mă tem că se rupe
Ce-i leagă pe ei!

ELENA ȘI FAUST: Stai! Te supune!
De dragul părinților,
Reține-te, pune
9740 Frîna doriștelor!
Fii floare de pace,
Pe plai părintesc.

EUPHORION: Dorind a vă face
Pe plac, mă opresc.

Serpuind prin Cor și trăgându-l la dan.

9745 Ușoară-i mișcarea,
Printre veseli lăstuni.
Acuma cîntarea,
Și pașii sunt buni?

ELENA: O, da! minunat e;
9750 Pe fete, pe toate,
Atrage-le-n joc.

FAUST: De-ar trece năpastă!
Căci joaca aceasta
Nu-mi place deloc.

Dansînd și cîntînd, Euphorion și Corul se mișcă în horă.

CORUL: Cînd brațe-nălțînd
Frumos ți le scuturi,
Și părul lucind
În bucle ți-l fluturi
Cînd talpa cu-avînt
9760 Ți-o desprinzi de pămînt
Și zburzi, și n-ai pace
Încolo și-ncoace,
Tu scopul ți-ai atins,
Copil adorat;
9765 Pe toate ne-ai învins
Și ne-ai subjugat.

Pauză.

EUPHORION: O, cîtă mulțime
De sprintene ciute;
Din nou, prin desime,
9770 Prindeți-vă iute!
Eu sunt vînător,
Voi sunteți vînat.

CORUL: De vrei a ne prinde,
Tu graba ți-o curmă,
9775 Căci noi te-om cuprinde,
Dar numai la urmă,
Cu braț arzător,
Copil minunat!

EUPHORION:

9780

Doar prin dumbravă,
Pe stînci, prin otavă!
Izbînzi ușurele
Îmi plac mai puțin;
Izbînzile grele
Mă desfată din plin.

ELENA ȘI FAUST:

9785

Ce mai pozne! ce turbare!
De astîmpăr nu e modru.
Se aud ca goarne-n zare
Și-amenință văi și codru;
Ce mai chiot! ce puhoi!

CORUL, *revenind în goană cîte una:*

9790

A fugit de noi de-odată,
Ne-a zvîrlit priviri de lotru,
Și pe cea mai ațîțată
A ales-o dintre noi.

EUPHORION, *aducînd înlăuntru o fată tînără:*

9795

Iat-o: mică și-ndesată,
Pentru silnice alinturi.
Doar așa îmi e pe plac:
La potrivnic sîn să zac,
S-o sărut, fără să vrea,
Asta-i forța, vrerea mea.

FATA:

9805

Lasă-mă! Ascund puterea
Unui spirit, sub vestmînt;
Ca și-a ta îmi este vrerea,
Nu-i prea lesne de înfrînt.
Crezi că-o să mă ții în laț?
Cam prea mult te-ncrezi în braț!
Ține-mă, și ca din joc,
Prostule, te ard pe loc!

Ia foc și se înalță în văzduh.

9810

Vino după mine-n zare,
Vino în mormîntul tare,
Prinde ținta stinsă-n foc!

EUPHORION, *scuturîndu-se de ultimele flăcări:*

9815

Rîpe înguste-ntre stînci,
Printre arcane cu foi,
Vor să mă pună pe brînci?
Nu, căci sunt tînăr, vioi!
Vînturi, ce susură lin,

Valuri, ce murmură plin,
Toate departe îmi stau.
Ah, mai aproape le vreau!

Sare pe stînci din ce în ce mai sus.

ELENA, FAUST, CORUL:

Caprei negre vrei să-i semeni?

9820

Ah, mi-e teamă de prăpăd!

EUPHORIION:

Tot mai sus, mai sus de cremeni,

Mai departe vreau să văd!

Știu acuma unde sînt:

Tara lui Pelops e, care

9825

Jumătate e pămînt,

Jumătate — mare.

CORUL:

Munții și crîngul blînd

Nu te îmbie?

Îți vom căuta curînd

9830

Șiruri de vie,

Struguri în cald alai,

Mere, smochine pe prag.

Ah, pe plaiul cel drag,

Dragule, stail!

EUPHORIION:

Voi pace visați peste tot?

Viseze-atunci, cei care pot!

Lozinca mea e: Război!

Triumf! răsune apoi.

CORUL:

Cel ce dorește

9840

Din nou război și foc

Își istovește

Speranțe și noroc.

EUPHORIION:

Celor aici născuți

Și-n primejdii crescuți,

9845

Liberi, cu-avînt arzător,

Morți în chiar sîngele lor,

Celor ce nu-și potolesc

Ardoarea cea sfîntă,

Luptătorilor toți, le doresc

9850

Acuma izbîndă!

CORUL:

Uite-l, cît de sus planează!

Nu mai pare mititel:

Parcă-n zale triumfează,

Chip de bronz și de oțel.

EUPHORION: Ziduri nu-s, ređută nu e,
Orice ins sieși fidel!
Omul poartă cetățuie
De nenvins în piept de-oțel.
Vă vreți liberi pe bastioane?
9860 Înarmați porniți din nou!
Fete fi-vor amazgane,
Și-orice prunc va fi erou. ,
CORUL: Nalță-te, Poezie
Sacră, sus în tărie!
9865 Tot mai departe mereu
Arzi tu, luccafăr sublim!
Totuși sunetul tău
Veșnic ne-ajunge din hău,
Dulce îl auzim.
EUPHORION: Nu, nu-s copil pentru desfățuri!
Un tînăr înarmat vedeți!
Cu cei voinici stă-n duh alături,
Și cu cei liberi și-ndrăzneți.
Acum, la o parte!
9875 Acolo departe
Se-arată-al faimei drum măreț.
ELENA ȘI FAUST: O, abia chemat la viață,
Clarei zile-abia promis,
Un puternic dor te-nhață
9880 Către-un dureros abis.
Nu-ți suntem noi
Nimic, amîndoi?
Legătura dulce-i vis?
EUPHORION: Dar n-auziți că marea tună?
9885 Răspund acolo-n clocot văi,
În colb și valuri oști se-adună,
În zbor trec chinuri și văpăi!
Moartea-i acum
Singurul drum:
9890 Azi toți aud porunca ei.
ELENA, FAUST, CORUL: Cum? Porunca ta e moartea?
Ce orori! Ce grozăvii!
EUPHORION: S-o privesc doar? Nu, vreau partea
Mea de riscuri și urgii!
ACEIAȘI: Primejdii și trufie!
9895 Ce ucigaș destin!

EUPHORION: Ei și! — aripi mă îmbie
Desfăcute-n senin!
Da! Trebuie! Acolo sus, ce har!
9900 Lăsați-mă să zbor!

*Se avîntă în văzduh, vestmintele îl poartă o clipă, capul
lui e înconjurat de raze, o dîră de lumină lasă-n urmă.*

CORUL: Icar! Icar!
Ce chin îngrozitor!

*Un tînăr frumos se prăbușește la picioarele părinților;
mortul pare o figură cunoscută, dar corporalul dispare
îndată, aureola se înalță la cer ca o cometă, vestimentul,
mantia și lira rămîn pe pămînt.*

ELENA ȘI FAUST: Bucuria-aduce-ndată
Chin amar în urma sa.

VOCEA LUI EUPHORION *din adînc:*

9905 Mamă,-n țara-ntunecată
Singur ah! nu mă lăsa!

Pauză.

CORUL. *Cîntare de jale:*

Singur, nu! — de-ai fi oriunde,
Căci te știi acum prea bine.
Ah, cînd ziua ți se-ascunde,
9910 Inimile sunt cu tine.
Nu vreau lacrimi; — în cîntare
Pizmuim al tău destin:
Cînt, curaj, frumos și mare,
Sub cer sumbru sau senin.

9915 Nobil neam, tu-zămislitul
Spre terestre bucurii!
Prea curînd ți-a fost sfîrșitul,
Rod cosit în ani zglobii!
9920 Ageri ochi, să vadă-n lume,
Piept aveai, spre orice-avînt,
Jar al dragostei, din mume
Nobile, și-un propriu cînt.

Dar goneai fără oprire,
Liber, fără să alegi.
9925 Și-n sălbatică-nvrăjbire

9930

Ai călcat moravuri, legi;
Dar un scop înalt potiru-i
Ți-l întinse la sfârșit,
Măreții ai vrut să birui,
Însă nu ți-a reușit.

9935

Cui i-a reușit? — Destinul,
Întrebat, se-ascunde, cînd
Neamu-ntreg stă, ars de chinul
Zilei groaznice, tăcînd.
Noi cîntări porniți acuma;
Ridicați-vă din lut!
Căci din nou le naște huma,
Cum de veacuri le-a născut.

Pauză deplină. Muzica încetează.

ELENA *lui Faust:*

Un vechi cuvînt mi-e din păcate-adeverit:
9940 Norocul nu i-e frumuseții credincios.
Al vieții fir, ca și al dragostei, s-a rupt;
Un bun rămas îmi iau, plîngîndu-le la fel,
Și mă arunc din nou acum la pieptul tău. —
Persèphona, primește-mi fiul, și mă ia!

*Îl îmbrățișează pe Faust, corpul ci dispare, hainele și
călul rămîn în brațele lui.*

PHORKYAS *lui Faust:*

9945 Păstrează bine-acuma ce ți-a mai rămas.
Vestmîntul, nu-l lăsa. Căci iată, ți-l smucesc
De colțuri demonii, l-ar duce bucuroși
În țara umbrelor, de jos. Păstrează-l dîrz!
Zeița nu mai e, pierdută ți-e, dar el
9950 Dumnezeiesc e. Tu slujește-te de-a lui
Favoare rară, și înalță-te în sus:
Te va purta de-asupra-a tot ce e comun,
Sus, în eter, atîta timp cît poți dura.
Ne vom vedea, departe, foarte, de aici.

*Vestmintele Elenci se prefac în nori, îl cuprind pe Faust,
îl ridică purtîndu-l prin văzduh.*

Phorkyas *în vestmîntul lui Euphorion, mantia și lira
de jos, vine în prosceniu, înalță exuviile și grăicște:*

9955 Sunt bucuros că le găsi!
 Sunt stinse flăcările vii,
 Dar n-am să căinez pământul.
 Cu ce-a rămas aici, poezii-i dibui,
 Cu uri de grup și breaslă-am să-i asmut!
 9960 Dacă talent nu pot să le distribui,
 Măcar le dau vestmîntul împrumut.

Se așază în prosceniu, sprijinit de o coloană.

PANTHALIS: Și-acuma iute, fetelor! că am scăpat
 De crunta furie a scorpiei tesalice,
 De glasul ei cel delirant-clămpănitor
 9965 Ce strică-auzul, face eugetul mai rău.
 Coboare-n Hades! Căci Regina-a și purces
 Cu pasu-i grav în jos. Urmeze-al nostru-alai
 De shujnice plin de credință, mersul ei.
 O vom găsi la tronul Inscrutabilei.

CORUL: Reginele sunt peste tot bine primite;
 Chiar în Hades stau la loc de frunte,
 Trufașe, lângă cei asemeni lor,
 Persèphonei intim încredințate.
 Dar noi în scundele cîmpii
 9975 Ale tărîmului de jos, cu asfodele,
 Pe lângă șirele de plopi,
 În pajiști care nu rodesc,
 În ce fel o să ne petrecem timpul?
 Scîncind ca liliicii,
 9980 În șoaptă, fantomatic-mohorîte.

PANTHALIS: Cînd faimă nu-ți cîștigi, nici n-ai un nobil țel,
 Tu aparții doar elementelor: plecați acum!
 Lîngă Regină vreau să fiu; credința dă,
 La fel cu meritul, persoanei noastre sens.

Iese.

TOATE: Redate suntem iar luminii zilei,
 Ce-i drept, nu ca persoane,
 Aceasta o simțim, o știm,
 Dar nu mai coborîm în Hades!
 Natura veșnic vie
 9990 Ne vrea acum ca duhuri,
 Iar noi, asupra-i, drept deplin.

O PARTE A CORULUI:

Noi în mii de crengi cu freamăt, în șoptit — țesutul
 susur,

Cu alint, din rădăcină, ispitim izvorul vieții
În lăstari; curînd cu frunze, și cu floare-mbelșugată
9995 Despletitele cosițe le-om lăsa să joace-n vînt.
Cade fructul, și voioase vin mereu mulțimi și
turme

Să apuce, să ciupească, grabnice și doritoare;
Și se-nchină-n fața noastră, precum zeilor dintîi.

O ALTĂ PARTE: Noi, de-acești pereți de stîncă-n licăr neted de
oglinză

10000 Ne lipim, ca valul leneș unduind, ne lingușim;
Soarbem, prindem orice zvonuri, tril de păsări,
nai de trestii,
Iar cînd strigă Pan, sălbatic, știm răspunsul
pregătit
Susură, noi susurăm; cînd tună, și noi scoatem
tune

Înmulțindu-l chiar, de două, trei, de zece ori ecou.

O A TREIA PARTE:

10005 Surioare! Noi, din fire mai zglobii, gonim cu ape;
Căci ne cheamă-n depărtare-mpodobitele coline.
Tot mai jos, mai în adîncuri adăpăm, urzind
meandre
Cînd cîmpia, cînd livada, cînd grădina dimprejur.
Zvelți cipreși cu vîrfuri suple-nseamnă-acolo prin
peisaje

10010 Drum de țărmi și-oglinzi de valuri, crescînd tineri
în văzduh.

O A PATRA PARTE:

Unduiți voi, cum vă place: noi zvonim, urzim un
foșnet

Peste coastele sădite, unde vița stă-n araci;
Podgorcanu-așteaptă-acolo, ostenind cît ține ziua,
Din bogata-i sîrguință, îndoielnicul belșug.

10015 Cînd cu sapa sau oticul, cînd tăind, legînd,
strîngînd-o,

El pe rînd imploră zeii, zeul Soare mai ales.

Bacchus, leneș se-ngrijește prea puțin de dreapta-i
slugă,

Doarme-n tufe, zace-n peșteri, trîncănind cu
fauni tineri

Ceea ce-i lipsește pentru visătoarea lui beție,

10020 Află zilnic în burdufe, poloboace sau ulcioare,
Totdeauna-adăpostite ici și colo-n pivniți reci.

Dar cînd zeii toți, și Phoebus primul dintre ei,
își umplu
Adîind, udînd, căldură dînd, și pîrg, cornul cu
struguri,
Unde calm lucra vierul, iată — brusc țîșnește
viața,

10025 Susură-n frunziș, cu foșnet stă butuc lîngă butuc.
Coșuri gem și crîscă vedre, cobilițele suspină,
Toate vin spre marea cadă-n care sar tescuatori;
Astfel sfînt și pur belșugul boabelor pleznind
de musturi
E călcat! spumînd țîșnește-amestecat, strivit sub
tălpi.

10030 Și-acum surle și bătaie de chimval izbesc auzul;
Căci Diònyssos de-odată din mistèrii s-a vădit;
Cu picior de capră fauni vin, săltînd cu faunese,
Și-ntre ei strident răcnește urecheatul lui Silen.
Nu-i cruțare! Crapă totul despicatele copite,
10035 Simțurile-s tulburate, vîjîie-n urechi cumplit.
Bîjbîie cei beți spre cupe, capu-i greu și burta-i
plină;

Unii umblă mai cu grijă, dar sporesc doar
hărmălaia:
Spre-a turna must nou, de grabă se golesc
burdufuri vechi.

Cortina cade. În prosceniu, Phorkyas își îndreaptă statură-i uriașă, dar își leapădă coturnii, și scoțîndu-și masca și vâlul, apare sub chipul lui Melisto, pentru ca, dacă va fi nevoie, să comenteze în epilog piesa.

ACTUL AL PATRULEA

MUNȚI ÎNALȚI

piscuri slîncoase, ascuțite.

*Un nor se apropie, se atinge de ele, se lasă pe platou
din față, se destramă.*

FAUST *ieșind din nor:*

- Privind adînci singurătăți sub talpa mea,
10040 Ating cu grijă marginea acestor stînci,
Ieșind din norul cărăulă, care lin
Scine zile m-a tot dus pe mări și țări.
Se-ndepărtează-ncet, compact, din fața mea.
Spre Est se-ntinde rotunjită masa lui;
10045 Se ține ochiul după el, ca fascinat.
Se rupe-n mers, și șerpuiește, schimbător.
Vrea să ia formă. — Da! și nu mă-nșel deloc! —
Ca-ntins pe perne care-n soare strălucesc,
Măreț luînd chip feminin, parcă de zeu,
10050 Îl văd! Junonei, Ledei, și Elenei e
La fel, cînd dulce-maiestuos se-nvolbură.
Ah, s-a schimbat! Lipsit de formă, alungit,
Spre Est s-alină, ca ghețar îndepărtat,
Răsfîrînge viu al vremii duse tîle adînc.
- 10055 Dar mă-mpresoară-un gîngaș vâl de ceață clar
Și pieptul, fruntea-mi, răcorindu-mi, mă-nsenin.
Acum se-nalță șovăind, și-i tot mai sus,
Și prinde formă. — Mă-amăgește-un chip vrăjit,
De mult pierdut, al tinereții dar sublim?
10060 O, timpurii comori adînc în piept țîsnesc:
Avîntul sprinten, zorii dragostei vestînd,
Privirea iute — abia-nțeleasă, cea dintîi,
Care, păstrată,-ar fi umbrit orice comori.
Ca frumusețe sufletească suie blînd,
10065 Nu se destramă, ci se-nalță în eter
Ducînd cu ea ce-a fost mai bun în pieptul meu.

*O năzdrăvană cizmă de șapte poște apare. Alina o urmează
numaidecît. Mefisto descinde din ele. Cizmele aleargă
grăbite mai departe.*

MEFISTO: Da, asta zic și eu — plimbare!

Dar spune-mi: ce te-a apucat

Să bați cu pasul greu atare

10070 Ținut cu stînci cumplite, desfundat?

Îl știu, dar nu aici: acum e vad,

Și-a fost cîndva de fapt un fund de iad.

FAUST: Tu nu duci lipsă de povești nebune;

Și-acum din nou începi a mi le spune.

MEFISTO *plin de gravitate*:

10075 Cînd Domnul Dumnezeu — de ce, o știu —

Ne-a izgonit din vămi în mari abise,

Acolo, unde-un foc teribil, veșnic viu,

Arzînd central, tot spațiu-l podidise, —

Noi ne-am găsit, sub vipia fără măsură,

10080 Într-o jenantă, vitregă postură.

De sus, de jos, încornorata gașcă

A început pe rupte să tușească;

Iadul creștea în aburi de pucioasă,

Atît de crunt, cu-o ceață-atît de deasă,

10085 Că scoarța lumii, netedă, oricît

De groasă, a pleznit numaidecît.

Acum putem să spunem fără risc:

Unde-a fost ieri un prund, e azi un pisc.

Și-o-nvățătură e de presupus:

10090 Să faci ca Josul să devină Sus.

Astfel, din groapa slugilor, cu vaier,

Noi azi domnim pe vaste vămi de aer.

Taină știută azi, gelos păstrată,

Ce-abia tîrziu popoarelor fu dată. (*Efes. 6, 12*)

FAUST: Un munte poartă-un nobil calm în gheb;

De unde și de ce, — eu nu mă-ntreb.

Natura-n sine cînd s-a-ntemeiat,

Făcu pămîntul ca un glob curat,

S-a bucurat de pisc și văgăună,

10100 Legînd în șiruri munții împreună,

Colinele le-a modelat agale,

Cu-o mîină blîndă, să se-alîne-n vale.

Și toate cresc, sporesc; spre-a rîde-n voie,

De nebunești vîrtejuri n-au nevoie.

MEFISTO: Așa spui tu! Și-ți pare evident;

Dar altfel știe cel ce-a fost prezent.

Am fost de față cînd, fierbînd adîncă,

Genunea se umfla scuipînd văpăi,

Când din ciocan Moloch forma o stîncă,
 10110 Zvîrlind bucăți de munți în vîlvătai.
 Ținutu-i plin de stîncării străine;
 Ce praștie, și cine le-a zvîrlit?
 Nu filozoful îți va spune — cine;
 O stîncă zace-aici? e foarte bine;
 10115 Tot căutîndu-i rostul, ne-am spetit.
 Numai noredul, cu bun simț, evită
 Capcana minții; el a priceput,
 Părerea lui de mult e stabilită:
 Miracolul? Satana l-a făcut.
 10120 Și trec, în cîrjile credinței, slabii
 Pe Puntea-Dracului și Piatra-Naibii.
 FAUST: E totuși prețioasă-nvățătura,
 Să știi cum vede diavolul natura.
 MEFISTO: Ei și! Natura fie cum o vrea,
 10125 Destul că Diavolul a fost în ea!
 Spre măreții, ursită mi-e plămada!
 Absurdul, forța, larma sunt dovada. —
 Dar, scurt și pe-nțeleș, te-ntreb, ortace:
 Din lumea noastră chiar nimic nu-ți place?
 10130 Doar ai văzut, în țări nemăsurate,
 Împărăția lumii și-nalta-i maiestate. (*Matei, 4*)
 Dar, cum te știu mereu nendestulat,
 Nici o plăcere nu te-a încercat?
 FAUST: Ba da! Ceva măreț, m-a ispitit.
 10135 Ghicește, dacă poți!
 MEFISTO: E ca ghicit.
 Eu mi-aș dori o mîndră capitală;
 În centru, oameni-clocot-și-haleală,
 Străduțe-nguste, case ținugiate,
 În tîrguri verze, sfeclă și usturoi — de toate;
 10140 Măcelării, cu muscărie deasă
 Făcînd ospăț bogat de carne grasă;
 Acolo ai găsi mereu
 Activitate, miros greu.
 Apoi, piețe largi, șosele late,
 10145 Multă distincție să-arate;
 Și-n fine, dincolo de porți, la vale
 Îmi plac întinse mahalale.
 Să văd calești, aș fi prea bucuros,
 Și viul du-te-vino zgomotos,
 10150 Și forfota ce nu cunoaște stare,

Și mișuneala ca de furticare.
Și, cînd mă plimb, cînd călăresc,
Eu' chiar în centrul lor să mă găsesc,
Să simt mulțimea care mă cinstește.

FAUST: Acestea nu m-ar mulțumi defel.
Te bucuri că poporul se-nmulțește,
Și că trăiește-ndestulat,
Că se cultivă chiar, că a-nvățat. —
Dar numai răzvrățiți apar din el.

MEFISTO: Apoi, măreț, mi-aș ridica, doar mie
În loc plăcut, lăcaș de veselie.
Pășune, cîmp, dumbravă și colină
Să-aleătuiască-o splendidă grădină.
Sub verzi pereți de catifea, ascunse,
10165 Poteci în linii drepte, umbre tunse,
Torrent din stîncă-n stîncă, săltăreț,
Havuze-n fel și chip țîșnind măreț
La mijloc, iar pe margini rîușoare
Să picure, să smicure ușoare.

10170 Apoi frumoaselor femei cochete
Le-aș înălța căsuțe mai discrete;
Acolo-aș sta o vreme nesfîrșită
În silăstrie dulce-mpărtășită.
Am zis femei; căei totdeauna, natural,
10175 Frumoasele, le-nchipui la plural.

FAUST: Modern și depravat! Sardanapal!

MEFISTO: Se poate ști ce străduinți te-nstrună?
Ceva-ndrăzneț, sublim, — pe legea mea!
Tu care te-ai apropiat de Lună,
10180 Doar nu te trage inima spre ea?

FAUST: O, nicidecum! Pe globul pămîntesc
Mai este loc de minunate fapte.
Pentru mirabile isprăvi mă pregătesc,
Simt că puterile-mi sunt coapte.

MEFISTO: Vrei glorie, dacă-nțeleg eu bine?
Sosești, se vede, de la eroine.

FAUST: Averea și autoritatea-mi plac!
Fapta e totul, gloria-i fleac.

MEFISTO: Și totuși, slujitorii poeziei
Or să-ți vestească slava veșniciei,
Dînd foc din nebunie, nebuniei.

FAUST: Din toate acestea tu nimic n-alegi.
Din ce vrea omul, ce poți să-nțelegi?

Tu, despicat în tine, acru, şui,
10195 N-ai cum să ştii, ce-i năzuinţa lui!

MEFISTO: Să fie atunci pe voia ta! Dar spune,
Ce gărgăuni îţi umblă-n cap, nebunc?

FAUST: Privirea mea fugea pe marea-ntinsă;
Umflându-se, crescînd din sine, nalt,
10200 Apoi scăzînd, de-un val cu val împinsă,
Apa dădea pe ţărmul lin asalt.
Şi-aceasta mă-ntrista; ca insolenţa
Ce-atacă spiritul cel iubitor
De ordine, şi-aţîţă violenţa

10205 Simţirilor cu-al sîngelui zăpor.
Crezînd că-i o-ntîmplare, priveam cu dinadinsul:
Talazul sta, se retrăgea la loc,
Fugea de ţelu-atît de greu atinsul;
Iar după-un timp, din nou pornea la joc.

MEFISTO *ad spectatores*:

10210 Nimic nu mă învaţă toate-acestea;
Sunt mii de ani, de cînd cunosc povestea.

FAUST *continuînd cu pasiune*:

Vin ape mii, din vămi nenumărate,
Sterile-mprăştiind sterilitate;
Se umflă, cresc, se năruie, se-ntind,
10215 Pustietatea locului cuprind.
Val după val însufleţit domneşte,
Se trage-apoi, nimic nu zămisleşte!
Îni varsă disperare strop cu strop:
Stihii puternice, şi fără scop!
10220 Dar duhu-mi saltă, alte vămi să-atingă:
Aici vreau eu să lupte, şi să-nvingă!

Şi-i cu putinţă! Curgătoare, cum
I-e felul, orice deal evită-n drum;
Oricît de mari sunt valurile sale,
10225 Movila mică-o-mpiedică în cale,
Iar mica rîpă-o soarbe-n jos avan.
Şi-atunci pornesc în gînd plan după plan:
Menită fie-ţi rara voluptate
Talazul de la ţărmuri a-l abate,
10230 Iar şesul umed strîns între fruntarii
În sine să-l respingi, pe-ntinse arii!

Aș urmări-o pas cu pas, pe orice treaptă.
Iată-mi dorința: schimbă-mi-o în faptă!

Departe, din dreapta, în spatele spectatorilor, se aud tobe și muzică de război.

MEFISTO: Nu-i greu deloc! N-auzi departe tobe?

FAUST: Iar lupte! bucuros doar cel neghiob e!

MEFISTO: Război sau pace: nu-i o neghiobie
Să tragi folos din ce va fi să fie.
Pîndești, aștepti doar un moment prielnic!
Iată prilejul, nu fi șovăielnic!

FAUST: De ghicitori să mă scutești aici!
Ce vrei? pe scurt și clar. Vreau să-mi explici!

MEFISTO: Nimic nu mi-a rămas ascuns sub zare:
Azi bunul Împărat e la strîmtoare;
Îl știi. Cînd l-am distrat, și-n mod discret
10245 I-am strecurat în mîini un fals bănet,
Credea că lumea e de cumpărat.
Căci ajungînd de tînăr împărat,
A îndrăgit concluzia ciudată
Că ar putea să-mbine cu folos,

10250 Un lucru și plăcut dar și frumos,
Domnia și plăcerea totodată.

FAUST: Greșală mare! Cel ce dă porunci,
Să fie fericit că poruncește;
Voința naltă-i umple ființa; dar atunci
10255 S-ascundă-n sine însuși ce gîndește.
Ce el, șoptind, fidelilor inspiră,
S-a și făcut, iar lumea îl admiră.
Așa ajungi să fii, din toți, mai bun,
Mai nalt. Plăcerile te fac comun.

MEFISTO: El nu-i așa! El s-a distrat — și cum!
Dar statul fu cuprins de anarhie:
Și mici și mari porneau să se sfîșie,
Frații-ntre ei se ucideau pe drum;
Burg contra burg, oraș contra oraș,
10265 Vlădică-n ceartă cu enoriaș,
Și bresle atacînd pe castelani:
Cum se-ntîlneau, se și simțeau dușmani.
Ucideri în altar; în fața porții
Drumet și negustor îngroașă morții,
10270 Iar aroganța nencetat creștea.
Trăiai, cît te-apărai. — Însă mergea.

FAUST: Mergea — cînd sus, cînd jos, și iarăși sus!
Pînă ce totul peste cap s-a dus.

MEFISTO: De-această stare, cine să se plîngă?
10275 Cel ce se simte tare, vrea să-nvingă;
Chiar nimurucul se credea bărbat.
La urmă, cei mai buni s-au săturat;
Cei vrednici înarmați, cu voci vivace
Au zis: E domn, cel care-aduce pace.
10280 De nu vrea împăratul, sau nu poate, —
S-alegem altul, nou, în noul stat:
Ca orice om să fie-asigurat,
Și-o nouă lume, cu puteri curate,
Să se ridice-n pace și dreptate.

FAUST: Sună popește.

MEFISTO: Erau popi, ciopor!
Atenți cu toții doar la burta lor.
Găseau, mai mult ca alții, chilipir.
Răscoala crește, ei o ung cu mir,
Iar Împăratul, cel distrat de noi,
10290 E-aici, poate la ultimul război.

FAUST: Îmi pare rău, era deschis și bun.

MEFISTO: Să-i dăm speranțe, cît e viu, îți spun!
Să-l scoatem dintre munții colosali!
De scapă-acum, scăpat e pe vecie;
10295 Cum cade zarul, nimenea nu știe;
Are noroc, — avea-va și vasali.

Urcă amîndoi pe colina din mijloc și privesc pozițiile trupelor în vale. Tobe și muzica de război se aud acum de jos.

MEFISTO: Poziția, cum văd, e bine-aleasă;
Dacă intrăm, izbînda-i nendoioasă.

FAUST: Ce vrei să faci? Tot vechiul tău bazar
10300 De vrăji și-nșelăciuni? E în zadar!

MEFISTO: Prin vicleșug se smulge biruința!
Cu nalte gînduri să-ți călești voința,
În timp ce ținta urmărești.
Salvînd pentru-mpărat, și tron și țară
10305 Ingenunchezi sub spadă și primești
Feuda unui țarm fără hotară.

FAUST: Atît de multe-ți reușiră ție;
Poftim, cîștigă-acum și-o bătălie!

MEFISTO: Nu, tu ai s-o câștigi! Aici pe deal

10310 Avea-vei grad de obergeneral.

FAUST: Pe tristă culme vrei să mă ridic:

Să dau porunci, când nu pricep nimic!

MEFISTO: Mai sunt și ofițeri de stat major,
Și au un comandant în fruntea lor.

10315 Am mirosit războiul, nu te teme:
Consiliul de război, format din vreme,
E din voinici de munte, uriași;
Ferice, cel ce-i are ca ostași.

FAUST: Ce oameni înarmați văd prin poieni?

10320 Ai oaste de strînsură, din munteni?

MEFISTO: O, nu! Doar știi că Domnul Peter Squenz a
Ales din drojdie doar chintesența.

Apar Cei trei Voinici.

(Sam. II, 23, 8)

MEFISTO: Uite-i că vin flăcăii mei!

Îi vezi: de vârste felurite,

10325 Au haine și armuri deosebite;
N-o să călătorești prea rău cu ei.

Ad spectatores.

Grozav se mai încîntă băiețașii,

Cu guler și armură pe ales;

Și, alegorici, cum sunt nevoiașii,

10330 Cu-atît mai mult vor repurta succes.

TRAGE-PALME, *tînăr, purtînd arme ușoare, pestriț îmbrăcat:*

Cînd unul mă scrutează pe sub geană,

Îi car un pumn la moacă și-l las în drum năuc;

Iar pe fricosul, care-o ia la goană,

De ultima șuviță îl apuc.

IA-CU-JAPCA, *bărbătos, bine înarmat, în haine scumpe:*

10335 Gîlceava-i poznă goală, după mine:

Arunci atîtea zile la gunoi;

Înșfacă repede, și ține bine!

La celelalte, te gîndești — apoi.

GHEARĂ-STRÎNSĂ, *în vîrstă, strașnic înarmat, fără uniformă:*

Degeaba, prea mărunță ți-i isprava!

10340 Se spulberă comorile ca pleava,

Puhoiul vieții smulge orice spic.

Să iei, e bine, dar mai bine-i să păstrezi la o adică;

În grijă dă-i-le lui moșulică,
Și n-o să-ți fure nimenea nimic.

- *Ies toți trei.*

PE PLATOU

*De jos se aud tobe și muzică de război.
Se înalță cortul imperial.*

Împăratul, Generalul comandant, Suita.

GENERALUL COMANDANT:

10345 Manevra-mi pare bine chibzuită,
Și fericit ales îngustul loc
În care-i toată oastea-nghesuită;
Sper să ne-aducă-alegerea noroc.

ÎMPĂRATUL: O să vedem, ce semne se conjugă;

10350 Oricum, retragerea-i un fel de fugă.

GENERALUL COMANDANT:

Măria Ta, în flancul drept privește!
Teren, cum numai un strateg dorește:
Nu-i deal abrupt, dar nici de-atins ușor.
Prielnic nouă, dar potrivnic lor;

10355 Stăm sub movile, ascunși pe jumătate;
Nu prea-ndrăznesc călării a-l străbate.

ÎMPĂRATUL: Nu pot decât să laud, și de-a dreptul;
Aici se-ncearcă brațul, dar și pieptul.

GENERALUL COMANDANT:

Aici, pe-ntinderile neîntrerupte,
10360 Zărești falanga, dornică să lupte.
Lucesc la soare lăncile-argintii
Prin ceața dimineții în fișii.
Ce sumbru freamătă careul falnic!
Sunt mii, spre fapte mari tînjesc năvalnic.

10365 În ei stă forța oastei, la adică;
Cred că vor frînge-armata inamică.

ÎMPĂRATUL: Frumoasă scenă, pentru mine — nouă.
Iar oastea pare-a valora cît două.

GENERALUL COMANDANT:

Pe flancul stîng, nimic de raportat;
10370 Un corp de bravi pe stînci e instalat;
Sclipind de arme, țăncurile goale
Păzesc intrările-n îngusta vale.

Prevăd aici o cruntă ambuscadă
În care inamicul o să cadă.

IMPĂRATUL: Falsele rude-acolo-s resfirate,
Care-mi spuneau cînd unchi, cînd văr, cînd frate;
Tot mai obraznici unelteau, sub mască,
Respectul, tronul, sceptrul să-mi răpească;
Prădau împărăția, certîndu-se-ntre ei;
10380 Acum vin împreună, ca adversari ai mei!
Și-n urmă, șovăind, mulțimea care
Se bulucește, oarbă, la chemare.

GENERALUL COMANDANT:

Un om fidel, pe creste,
Se-apropie; și, sper, cu-o bună veste.

PRIMA ISCOADĂ:

Înfiltrarea-n munți decurs-a
Minunat: poți să admiri
Arta, îndrăzneala, cursa;
Dar n-aduc prea bune știri.
Mulți, cu jurămînt pe buză,
10390 Vă-nnoiesc credința lor;
Dar că stau pe loc, au scuză:
Lupta, fierberea-n popor.

IMPĂRATUL: Da, egoismul spune să-ți porți de grijă ~~ție~~,
Uitînd recunoștință, onoare, datorie.

10395 Nu vă gîndiți, de mulțumire plini,
Că v-amenință focul din vecini?

GENERALUL COMANDANT:

Al doilea sol se-apropie, dar pare
Zdrobit, abia se ține pe picioare.

A DOUA ISCOADĂ:

La-nceput părea că este
10400 Doar tumult neastîmpărat;
Dar de-odată, fără veste,
Iată un nou împărat.
Pe poteci din vreme trase
Curg pe cîmp mulțimi, puhoi;
10405 Toți cu steaguri mincinoase
Îl urmează. — Parcă-s oi!

IMPĂRATUL: Un fals monarh trezi pe-adevăratul.
Da, simt acum că eu sunt împăratul.
Doar ca soldat mi-am pus armura; însă
10410 Acum spre-un scop înalt stă-n juru-mi strînsă.
Pe la serbări, cînd străluceam în ea,
De toate-aveam: primejdia-mi lipsea.

Cînd voi pe călușei săreați, în șiruri,
Eu m-aprindeam, eu respiram turniruri,
10415 Șî, dacă nu m-ați fi oprit de la război,
Azi străluceam în rînd cu alți eroi.
Ce liberă mi s-a vădit natura,
Cînd în văpăi mi s-a răsfrînt figura;
Stihia cruntă-mi desvelea alt preț:
10420 Era doar vis, dar era vis măret.
Triumf și glorii am visat o clipă;
Acum răscumpăr josnica risipă.

Heralzii sunt gata pentru provocarea la luptă a Împăratului potrivit.

Faust în armură, cu viziera pe jumătate trasă.

CEI TREI VOINICI *înnarmați și îmbrăcați ca mai înaintea.*

FAUST: Venim, și sper că nu ne cerți absența;
Chiar cînd ți-e bine, prețuiești prudența.

10425 Muntenii, știi, citesc din vremi adînci
Scriptura firii, runele din stînci.
Sunt duhuri, ce de mult plecînd din cîmpuri,
S-ascund în munți, mai mult ca-n alte timpuri.
Lucrînd cu calm, în orizont dedalic,
10430 Respiră nobil gaz cu miez metalic;
Mereu încearcă, distilează, -mbină
Zorind să scoată noul la lumină.
Cu degete spirituale, vii,
Crează forme pure, străvezii;
10435 Căci în cristal și-n veșnicia-i mută
Văd tot ce sus în lume se strămută.

ÎMPĂRATUL: Am auzit, și cred în tot ce zici;
Dar, om destoinic, ce se-ntîmplă-aici?

FAUST: Sabinul necromant din Norcia, el
10440 Îți este servitor cîstit, fidel.

Ce crunt plutea asupra-i nenorocul!
Mușcînd surcele se-aprinsese focul;
În jur, grămadă, lemnele uscate
Cu smoală și cu sulf amestecate;
10445 Om, zei, sau draci nu-l ajutau deloc,
Măria ta l-ai smuls din lanț de foc.
Era la Roma. Ți-a rămas dator,
Și-asupra vieții tale-i veghetor.
Din clipa-accea a uitat de sine,
10450 Și iscodește — adîncul și bolta pentru tine.

Pe noi ne-a pus în slujba slavei tale.
Puterile din munți sunt colosale;
Lucrează-acolo firea măreț fără-ngrădire;
Doar popii proști cîrtesc că-i amăgire.

IMPĂRATUL: La sărbători, primind voioase cete
De oaspeți care vin să se desfete
Ne bucurăm văzîndu-i la-mbulzeală,
Cum fac îngustă-ncăpătorea sală.
Cu-atît mai mult ne bucură viteazul
10460 Care ne vine-ntr-ajutor în ceasul
De dimineată, ce-ndoielnic poartă
În cumpănă preaschimbătoarea soartă.
Ci-n clipa decisivă, mîna cadă
Lăsînd în teaca ei docila spadă!
10465 Cinstiți momentu-n care mii de gînduri
Pentru sau contra mea pornesc în rînduri!
Ești om prin tine însuți! Cine vrea
Coroana, fie însuși demn de ea!
Zică-și stafia ce m-a atacat,
10470 Că-i domn în țară, ori că-i împărat,
Stăpîn de oști, conducător aparte, —
Cu pumnul meu am să-l trimit la moarte!

FAUST: Oricît ți-e scopul de sublim și rar,
Să nu-ți pui capul însuși pe cîntar!
10475 Nu poartă coiful creastă și penaj?
El cruță capul ce ne dă curaj.
Căci mădularele, fără de cap, ce pot să facă?
Adoarme el, și ele se îneacă;
Cînd e atins, rănite sunt la fel,
10480 Renasc voioase, cînd se-ntramă el.
Un braț uzează brusc de dreptul său,
Cu scut, ferește creștetul de rău;
Iar spada datoria-și ia în seamă:
Abate lovitura, și-o recheamă;
10485 La gloria ta piciorul e părtaș,
Strivește ceafa-nvinsului vrăjmaș.

IMPĂRATUL: La fel l-aș vrea, în dreapta mea mînie:
Trufașa-i țeastă scăunel să-mi fie!

HERALZII, întorcîndu-se îndărăt:

Mică stimă și onoare
10490 A găsit la ci trimisul;
Nobila noastră sfidare
Le-a stîrnit la toți doar rîsul:

„Craiul vostru-i — fu răspunsul —
Biet erou pe-o vale rea!
10495 Dacă pomenim de dînsul,
Basmul zice: — A fost cîndva“.

FAUST: Se-adeveri a celor buni dorință,
Ce-ți stau alături, dîrji și cu credință.
Dușmanii vin, ai tăi arzînd adastă:

10500 Dă semnul luptei! Clipa este fastă.

ÎMPĂRATUL: Depun comanda mea peste armată.

Către generalul comandant.

În mîna ta stă, Prințe, slujba toată.

GENERALUL COMANDANT:

Pornească flancul drept înspre vrăjmași;
Aripa dreaptă-a lor, tocmai pornită,
10505 Va fi, cînd faco ultimii ei pași,
De tîrierii constant fideli gonită.

FAUST: Permite-acestui tînăr mult viori
Să-și ia de-ndată locul între voi,
Și-un singur corp făcînd cu toți în vale
10510 Să dea măsura voiniciei sale.

Arată spre dreapta.

TRAGE-PALME, *venind în față:*

Cel care-mi scoate-n față trista-i moacă,
Nu-mi scapă decît strămutat din fălci;
Pe cel ce-mi fuge-l fac foflenchi să zacă,
Cu cap și gît curgînd ca niște hălci.
10515 Și dacă-ai tăi au să lovească
Cu spada și cu ghioaga, cum fac eu,
Dușmanii, rînd pe rînd, au să sfîrșească
În sîngele lor puturos și greu.

Iese.

GENERALUL COMANDANT:

Purceadă-ncet falanga mediană,
10520 Lovească aprig linia dușmană
Un pic la dreapta! Da, s-au stîmpărat,
Ai noștri planul lor l-au spulberat.

FAUST, *arătînd spre cel din mijloc:*

Atunci, acesta-ți va urma porunca!
E sprinten, secera-va toată lunca.

IA-CU-JAPCA, *venind în față:*

10525 Soldații craiului, grămadă,
Se-adună însetați de pradă,
Și au cu toții-acelaș plan:
Cortu-împăratului dușman.
Nu multă vreme va luci el, creanga,
10530 Căci eu conduc în cap falanga.

ZOR-LA-PRADĂ, *vivandieră, lingușindu-se pe lângă el:*

Nu, nu suntem căsătoriți,
Mi-e cel mai drag dintre iubiți.
Bogat cules îmi stă în față!
Muierea-i aspră, când înhață,
10535 Și-i fără milă, când se bate;
Victorie! și slobode sunt toate.

Ies amîndoi.

GENERALUL COMANDANT:

În dreapta, cum era de așteptat,
E flancul lor cel stîng. Izbînd turbat,
Aici or să pornească luptătorii
10540 Asaltul furibund al trecătorii.

FAUST, *face un semn spre stînga:*

Primește-l și pe-acesta fără frică;
Să dai tărie celor tari, nu strică.

GHEARĂ-STRÎNSĂ, *venind în față:*

Pe flancul stîng fiți fără teamă!
Unde sunt eu, e totul luat în seamă;
10545 Pe moșulică-l știe toată țara:
Nici fulgerul nu-mi descleștează ghiara.

Iese.

MEFISTO, *coborînd de pe culme:*

Priviți cum colo-n fund acum
De după-abrupte stînci, duium
Oșteni în pîlcuri curg la vale
10550 Să-nchidă iute orice cale;
Cu coif, armură, scut și spadă,
În spate fac o baricadă,
Și-așteaptă semn, să-atace-n plin.

Înceț către spectatorii inițiați.

Să nu-ntrebați, de unde vin.
10555 Dar nu mi-e truda de prisos,

Din sala armelor i-am scos;
Stăteau acolo drepti, călări,
Parcă-ar mai fi stăpîni pe țări;
Au fost cîndva duci, prinți, figuri regale,
10560 Azi nu mai sunt decît cochilii goale;
Multe stafii le luară în primire,
Spre-a face Evul Mediu să respire.
Cîți draci nu-și au în ele cuib select.
Dar astăzi totuși fac efect.

Tare.

10565 Nu auziți cum sună, grele,
Izbind grozav din tinichele!
Mai flutură un steag în zdrențe pe catarg
Sperînd o briză proaspătă din larg.
Gîndiți-vă: aici acum se-nfruptă
10570 Un vechi popor setos de-o nouă luptă.

*Teribil sunet de trîmbițe, de sus, provoacă o evidentă
derută în oastea dușmană.*

FAUST: Întreaga zare este sumbră,
Dar ici și colo licărește-n umbră
O roșie răsfrîngere-n fiori;
O sîngeroasă rază stă pe arme;
10575 Păduri și stînci par să se sfarme
Amestecate-n cerul plin de nori.

MEFISTO: Respinge flancul stîng vrăjmașul;
Dar jos, în vale, l-am zărit
Pe Trage-Palme, uriașul,
10580 Lucrînd în felul său grăbit.

IMPĂRATUL: Întîi u n braț văzui, prăjină,
Acum văd parcă o duzină;
Nu-mi pare lucru chiar firesc.

FAUST: Nu știi că uneori se-arată-n
10585 Sicilia o negură dungată?
Acolo-n miezul zilei se ivesc
La mică înălțime, clătinate,
În aburi foarte stranii reflectate,
Figuri ciudate, care pier;
10590 Orașe tremură în zarea clară,
Grădini se-nalță-o clipă și coboară,
Fugarnice vedenii în eter.

IMPĂRATUL: Ciudaț! Și vîrfurile toate
 De sulite, par luminate;
 10595 Pe lăncile fălangei noastre
 Se vād dansînd văpăi albastre.
 Cam fantomatice îmi par.
FAUST: Măria ta, îți cer iertare,
 E dîra spiritelor rare,
 10600 A Dioscurilor lumină;
 Corăbierii i se-nehină;
 Aici supremu-avînt și-adună iar.
IMPĂRATUL: Dar spune-mi: cui plăti-vom oare
 Că Firea, nouă-ocrotitoare,
 10605 A strîns ce este mai bizar?
MEFISTO: Cui? Marelui Maestru, înaltul,
 Cel îngrijat de soarta ta.
 E tulburat ca nimeni altul
 De tot ce-n cale-ți poate sta.
 10610 Răsplata lui e de-a te ști salvat,
 Chiar dacă însuși e amenințat.
IMPĂRATUL: Ei jubilau, purtîndu-mă în slavă;
 Dar eu visam o falnică ispravă,
 Și am găsit prilej, pe neașteptate,
 10615 Să pun pe-un biet moșneag în libertate.
 Prelaților plăcerea le-am stricat-o,
 Favoarea lor n-am cîștigat-o.
 Și astăzi, după-atîta timp trecut,
 Să simt răsplata faptei ce-am făcut?
FAUST: Bogat rodește-o generoasă faptă;
 Acum în sus privirea ți-o îndreaptă!
 Un semn, îmi pare că-ți trimite, vezi?
 Bagă de seamă să-l interpretezi.
IMPĂRATUL: Un vultur vād pe cer, și-mi fură gîndul;
 10625 În urmă-i, un grifon amenințîndu-l.
FAUST: Ai grijă: semnul pare priincios.
 Grifonu-i animal, dar fabulos;
 Cum ar putea, din îngîmfare,
 Cu vulturul real să se măsoare!
IMPĂRATUL: Acum, în larg-deschise roate
 Își dau tîrcol; — și fiecare-n nalt
 Se-aruncă-asupra celuilalt,
 Spre piept și gît cu ghearele-ndreptate.
FAUST: Dar uite că grifonul, greu
 10635 Rănit, nu poate să mai zboare.

Și jos, în codri, coada lui de leu
Pleostirdu-se acum dispare.

IMPĂRATUL: Să fie-așa cum îți apare țiel
Eu am s-o iau ca o minunăție.

MEFISTO, *se duce în dreapta:*

10640 Greu lovit, ca-n arii spicul,
Se retrage inamicul,
Și slăbind, din treaptă-n treaptă
Se coboară-n partea dreaptă;
Astfel pulbere-n bulboane-i
10645 Partea stîngă a coloanei.
Al falangei noastre plesnet
Cade-n dreapta, ca un trăsnet;
Chiar în locul slab pătrunde. —
Uite, ca stîrnite unde
10650 Se ciocnesc, egale, -n spuma
Îndoitei lupte-acuma:
Nici în gînd nu-i mai măiastră
Iar victoria-i a noastră!

IMPĂRATUL, *spre stînga, către Faust:*

Uite! Dincolo, pe coaste,
10655 E-n pericol mîndra oaste:
Nu mai zboară bolovanii,
Vetrele sunt părăsite,
Culmile — descoperite.
Uite! — Năboind, dușmanii
10660 Cu noi forțe umplu zarea,
Poate-au cucrit strîmtoarea;
Vrăjile n-au altă soartă!
Artă voastră e deșartă!

Pauză.

MEFISTO: Vin corbii mei de după creste,
10665 Bătînd din aripi: cu ce veste?
Mă tem că numai rele spun.

IMPĂRATUL: Ce vor aceste păsări hîde?
Cu vîslele lor mohorîto
Apar dintr-un măcel nebun.

MEFISTO, *adresîndu-se corbilor:*

10670 Veniți, auzul meu vă cere.
Cel ocrotit de voi nu piere,
Căci sfatul vostru este bun.

FAUST, către Împărat:

Sunt porumbei, îi ştii prea bine,
Ce vin spre cuib, din ţări străine,

10675 La hrană şi clocit, napoi.

Acestora li-e altul felul:

Postaş al păcii-i porumbelul.

Iar corbul poştă de război.

MEFISTO: Ni se anunţă-o grea ursită:

10680 Priviţi! se vede, încolţită,

Oştirea noastră, sus pe stei.

Duşmanii cuceriră creasta;

De iau şi trecătoarea, asta

Ar însemna sfârşitul ei.

IMPĂRATUL: Da, m-a-nşelat o vrajă vană!

Voi m-aţi atras în grea capcană,

În plasa voastră am căzut.

MEFISTO: Curaj! Nu totul e pierdut.

Răbdare! Vicleşugul poate

10690 Să-ntoarcă totul la sfârşit.

Soli de nădejde am la toate.

Poruncă dă, — şi-am poruncit.

GENERALUL COMANDANT, sosind între timp:

Te-ai însoţit cu ei; de-aceea

Tot timpul m-a mîhnit ideia:

10695 Norocul unei vrăji e van.

La broasca luptei eu n-am cheie;

Ei au pornit-o, ei s-o-ncheie:

Depun înaltul buzdugan.

IMPĂRATUL: Păstrează-l pentru-o zi mai clară,

10700 Poate ne-o lasă sorţii orbi!

Scîrbosul muşteriu mă înfioară,

Ca şi prietenii săi corbi.

Lui Mefisto.

Nu-ţi pun în mîră buzduganul,

Nu-mi pari chiar omul potrivit;

10705 Dar caută să-alungi duşmanul!

Şi-aducă soarta, ce-i sortit.

Intră în cort împreună cu Generalul.

MEFISTO: Bastonul bont să-i fie scut!

Căci pentru noi folos n-aduce,

Avea pe el un fel de cruce.

FAUST: Ce-**l** de făcut?

MEFISTO: S-a și făcut! —

Și-acum, voi negri veri, știți drumul bine
Spre munți, la iezer! Salutați ondine,
Rugați-le să-mbrace chip de val.
Prin greu aflată, femeiască artă,
10715 Părelnicul, de ce-i real, despartă,
Și fiecare jură că-i real.

Pauză.

FAUST: Da, corbii noștri par să se priceapă
Să lingusească zînele de apă;
A și-nceput să picure puțin.
10720 Din stîncile pleșuve și uscate
Țîșnesc izvoare repezi, ca turbate:
Spre-a le-neca victoria s-a-țin!

MEFISTO: Efectu-i minunat, poți să constați!
Cățărătorii-agili sunt derutați.

FAUST: Un s i n g u r rîu în rîuri crește suplu
Țîșnind din rîpe-adînci, cu debit dublu;
Acum un viu torrent se-aruncă-n arc;
Podișu-l spumegă pînă departe,
Și vîjîie cumplit din orice parte,
10730 Căzînd pe trepte în al văii țare.
Ce oști viteze-ar mai putea să-l treacă?
Talazul vine aprig și le-neacă.
Mă-nfior eu însumi de-acest crunt noian.

MEFISTO: Eu, unul, nu zăresc deloc minunea,
10735 Doar văzul vostru simte-nșelăciunea;
Dar mă încîntă cazul năzdrăvan.
În mari grămezi se prăbușesc cu toții,
Ei își închipuie că pier, netoții;
Deși li-e solul sigur întru totul,
10740 Ei fug ridicol imitînd înotul!
E mare zarva-n lagărul dușman.

Corbii s-au întors

Marelui Tartor chiar, am să vă laud;
De vreți ca măiestria să vă-aplaud,
Grăbiți, — la fierărie dați năvală,
10745 Unde pitici, ce nu știu de-oboseală,

Metal și piatră pe ilaie bat!
 Le cereti, flecărind din plisc muiernio,
 Un foc cumplit, arzînd, pocnind puternic,
 Așa cum și-l doresc ei mai turbat.
 10750 Ce-i drept, cumplite fulgere în zare,
 Căderi de-nalte stele-n irizare
 Se văd în nopți de vară binișor;
 Dar fulgere-n frunzișuri, cînd nu plouă,
 Și stele care șuieră prin rouă,
 10755 Acestea nu se văd așa ușor.
 Așa va trebui, și fără muncă,
 Să vă rugați, ori chiar să dați poruncă.

Corbii pleacă. Se întîmplă ceea ce a spus.

MEFISTO: Vărsați peste dușmani întunecime!
 Să bîjbîie, nesiguri, prin desime!
 10760 Din zeci de colțuri mari scînteii pornească
 O licărire bruscă, să-i orbească!
 Cum toate de minune conlucrează,
 Mai trebuie și tunete de groază.
 FAUST: Armurile cu trunchiul gol din cripte
 10765 Se simt în vîntul proaspăt bine-nfipite;
 De sus în clampăt, zăngăt monoton,
 Se lasă-un fals dar admirabil zvon.
 MEFISTO: Așa-i! Nu-i nimenea să-i stăvilească;
 Pe-o păruială grea, cavaleriească
 10770 Precum în blînzii evi trecuți se-aștern
 Brățare reci ca bețe de schelete,
 Ca Guelfii și ca Ghibelinii-n cete
 Din nou aprind conflictul lor etern.
 Solizi, în ura lor ereditară
 10775 De nempăcat se-nfruntă astăzi iară,
 În lung și-n lat doar vuiete se cern.
 La urmă, cum drăcești serbări arată,
 Tot ura-ntre partide-i mai turbată
 Cu nodul ei de spaimă, sîngeros;
 10780 Răsună un potrivnic urlet panic,
 Din cînd în cînd tăios și crunt satanic,
 Umplînd de groază valea jos.

*Tunult de luptă în orchestră, care pînă la urmă trece
 în cîntece ostășești mai senine.*

CORUL ANTI-ÎMPĂRATULUI

Tron, bogăție de curte

Ia-cu-japca. Zor-la-pradă.

ZOR-LA-PRADĂ: Așadar, primii suntem noi!

IA-CU-JAPCA: Nici corbii-n zbor nu-s mai vioi.

ZOR-LA-PRADĂ: Comori ca-n bute, să-i dai cep!
Da' ce să iau? cu ce să-ncep?

IA-CU-JAPCA: Tot locu-n preajmă plin e, ochi!
Ptiu! să nu-ți fie de deochi!

ZOR-LA-PRADĂ: Covorul mi-este chiar pe plac!
10790 Că prea pe proaste paie zac.

IA-CU-JAPCA: Ce fălnic buzdugan de-oțel!
De când tot umblu după el.

ZOR-LA-PRADĂ: Mantă de purpuri cu dichis
De aur: o vedeam în vis.

IA-CU-JAPCA, luînd arma:

10795 Cu ăsta zile mari apuci.
Dai una-n frunte, și te duci.
Tu șterpelești cu mare zor,
Dar mai nimic folositor.
Mai lasă zdrențe și boccea;

10800 Ridică lada asta grea!
Aici e solda oastei: bani
De aur greu, nu gologani.

ZOR-LA-PRADĂ: E-atît de grea, că-nnebunesc!
Nu pot s-o duc, nici s-o urnesc.

IA-CU-JAPCA: Îndoaie-ți șira! Și mai tare!
Așa, ți-o pun eu în spinare.

ZOR-LA-PRADĂ: O, vai de cel ce-i dedesubt!
Povara șalele mi-a rupt.

Lădița cade și se deschide.

IA-CU-JAPCA: A curs tot aurul pe jos —
Apleacă-te, și ia-l frumos!

ZOR-LA-PRADĂ, se ghemuiește jos:
Umplui o poală, nu mai pot!
Oricum, avem destul, socot.

IA-CU-JAPCA: Destul! destul! Și-ntinde-o, șnur!
Se ridică.

O, proastol! ce ai, șorț sau ciur!
10815 Ori stai, ori fugi de te omori,
Tu sameni peste tot comori.

SUITA *Împăratului nostru:*

Daș voi în cortul sacru ce căutați?
Comoara Împăratului prădați?

IA-CU-JAPCA: Scăpînd din fața morții, am venit

10820 Să ne luăm tainul cuvenit.

Așa e datina-n război,
Iar noi, suntem soldați și noi!

SUITA: Așa nu merge! Ce socoți:

De-odată și soldat și hoț?

10825 La curtea noastră sunt tocmiți
Doar cei ce sunt soldați cinstiți.

IA-CU-JAPCA: A, cinstea? Știm și noi ce e,
Îi zice: Contribuție.

Voi toți de-o teapă, știți, amici,

10830 Parola breslei: Adă-aici!

Către Zor-la-pradă.

Ia tot ce poți, și hai — de zor!
Nu prea suntem pe placul lor.

Ies.

PRIMUL DIN SUITĂ:

De ce nu i-ai cîrpit năpraznic
O palmă-acestui ins obraznic?

AL DOILEA: Nu știu, dar m-am trezit apatic:
Aveau un aer fantomatic.

AL TREILEA: Privirea parcă mi se tulbura:
Poate-o nălucă, nu știu ce era.

AL PATRULEA: Nici eu nu pot să spun ușor:

10840 A fost o zi, ca de cuptor,
Năduf, neliniști, apăsări.

Săreai în sus, cădeai din scări,
Loveai pe dibuite, greu,

Dușmanii se răreau mereu,

10845 Plutea în față-un vâl confuz,
Și-un zvon, un freamăt în auz.

Și tot așa, s-a terminat:

Nici noi nu știm cum s-a-ntîmplat.

*Intră Împăratul însoțit de patru Prinți.
Suita se îndepărtează.*

IMPĂRATUL: Va fi, precum i-e scris! a noastră e izbînda!
 10850 Dușmanii-n fugă-și trag pe-ntinsul cîmp osînda.
 Aici stă tronul gol; tezaur trădător,
 Covoare-n juru-i fac lăcașu-apăsător.
 Cu cei fidei drept scut, pe culmile mărimii,
 Noi vom primi cu fast soliile mulținii;
 10855 De pretutindenea de veste ni s-a dat
 Că-n țară-i pace iar, poporu-i devotat.
 Iar dacă-am folosit în luptă și magia,
 La urmă noi, doar noi purtat-am bătălia.
 Mai sunt și întîmplări propice pentru-ostași:
 10860 Din ceruri cade-o stea, și sînge pe vrăjmași;
 Din peșteri sună lung o larmă năzdrăvană,
 Doar nouă de folos, dușmanilor dușmană.
 Îvinșii cad puhoi, batjocoriți mereu,
 Îvingătorii-aduc cîntări lui Dumnezeu.
 10865 Și, fără-a fi siliți, toți gîlgîie-n vîrtejuri:
 Mărit fii, Doamne! din milioane de gîtlejuri,
 Și-acum, omagiu nalt, un ochi pios îndrept,
 Cum rareori făceam, spre propriul meu piept.
 Un tînăr prinț vioi făcea din timp risipă,
 10870 Dar a-nvățat prin ani cît prețuiește-o clipă.
 De-acum, de patru Prinți mă leg, peste-ntîmplări,
 Spre slavă-acestui tron, și curți, și-a-ntregii țări.

Către primul.

Tu, prințe, -avuși în oști prudent orînd a duce,
 Eroice-ndrumări în ceasuri de răscruce:
 10875 În pace să lucrezi, cum vremurile-o cer,
 Fii Mare Mareșal, prin spada ce-ți confer.

MARELE MAREȘAL:

Fidele oști, lucrînd în stat fără-ncetare,
 Păzindu-ți tronul vor lupta și la hotare;
 Festiva sală-acum permite s-o gătesc,
 10880 În burgul alor tăi, de prînz împărătesc!
 Cu spada trasă te preced și-ți stau în dreapta,
 Înaltei maiestăți pe veci păzindu-i treapta.

IMPĂRATUL, către al doilea:

Tu ca bărbat viteaz te-arăți, și iubitor;
 Fii mare cămăraș! să știi că nu-i ușor.
 10885 Să aibă un stăpîn servitorimea-n tine,
 Căci răi servi sunt cei prinși în lupte intestino;

Exemplul tău va fi în cinste așezat,
Dorit de domnul tău, de țară și palat.

MARELE CĂMĂRAȘ:

A împlini un gând domnesc e o favoare:
10890 Pe buni s-ajută, cu cei mai răi să ai răbdare,
Leal fără-a minți, discret, dar nu ascuns!
Tu, Doamne-n mine vezi, și asta mi-e de-ajuns.
Pot să mă-ndrept acum cu gândul spre serbare?
Cînd mergi la masă-ți port bazinul de spălare,
10895 Inelele-ți păstrez, ca-n dulcele răgaz
Mîini noi să ai, cum eu surîsul pe obraz.

ÎMPĂRATUL: Mi-e gândul mult prea grav, spre-a plănuii petreceri;
Dar fie! Prinzi curaj chiar la voioase-ntreceri.

Către al treilea.

Tu, Mare Stolnic ai să fii! Avînd legat
10900 De ferme, vaste curți, de păsări și vînat;
Servește-mi doar mîncări pe gustul meu tot
timpul,
Gătite special, cum cere anotimpul.

MARELE STOLNIC:

E datoria mea să țin un post sever,
Pînă ce-un prînz ales putea-voi să-ți ofer!
10905 Cu șefii bucătari am să petrec în sîrg a
Servi tot ce-i mai bun și a-i grăbi chiar pîrga.
Tu nu poștești ce-i rar și nou, un prînz august;
Deci simplu, sănătos mîncea-vei, după gust.

ÎMPĂRATUL, *către al patrulea:*

Cum toți tînjesc aici după serbări amarnic,
10910 Tu, tinere erou, ai să-mi devii paharnic!
Mare Paharnic, ai, deci, grijă ca la noi
În pivnițe să stea doar vin de nobil soi.
Fii însuți cumpătat, ca nu la veselie
Ocazia ce-o ai, primejdie să-ți fie!

MARELE PAHARNIC:

10915 Chiar tinerii, cînd tu încredere le-arați,
Mărite domn, devin, cît ai clipi, bărbați.
Eu, mă și văd acum la prînzul-acesta mare:
Bufetu-mpărătesc împodobind cu rare,
Superbe văsării, din aur și argint;
10920 Dar cu-un pocal ales de mine-am să te-alint:
Cristal venețian cu lamură curată,

Din care vinul dă putere, dar nu-mbată.
Sunt mulți ce-n vraja lui nădejdlile își pun:
Dar cumpătarea ta, Stăpîne, -i scut mai bun.

IMPĂRATUL: Încredeți-vă-n ce v-am hărăzit nainte,
În ceasul grav, rostit de-o gură ce nu minte.
Cuvîntul meu e greu, consacră ce-a promis;
Dar pentru-a-l întări, se cere și-un înscris,
Cu semnătura mea. Formal va fi-mplinită
10330 De omul potrivit în clipa potrivită.

Intră Arhiepiscopul (Marele Cancelar)

IMPĂRATUL: Cînd bolta-și află rost în cheia pietrei reci,
Ea s-a zidit atunci desigur pentru veci.
Aici vezi patru Prinți! Întîi am vrut, sub astre,
Temei asigurat domniei, curții noastre.
10335 Dar tot ce ține-un stat în sine, strîns în chingi,
Ca faimă și puteri, clădescă-se pe cinci!
Spre-a fi-n feuda lor mai falnici ca oricare,
Le voi lărgi acum avutele hotare
Cu solul moștenit, pierdut de trădători.
10340 Pe voi, fideli, vă fac pe plaiuri largi seniori,
Cu privilegiul nalt de-a vă spori averea
Prin schimb, venit, vînzări, precum vă e plăcerea.
Apoi, decis-am că veți folosi din plin,
Acele drepturi ce, ca domni, vă aparțin:
10345 Veți fi judecători supremi; împricinații
Să n-aibă peste voi acces cu reclamații.
Bir, dăjdii, rente, vămi, escorte — aveți de azi.
Regal pentru monezi, și sare, și izlaz.
Recunoștința mea vădînd fidelității,
10350 V-apropii și mai mult de treapta majestății.

ARHIEPISCOPUL: Din partea tuturor, vii mulțumiri primești!
Cînd tari ne faci, și mari, puterea ți-o-ntărești.

IMPĂRATUL: Dar voi, cei cinci, aveți de-un rang mai vrednic
parte.

Sunt încă domn, și vreau să fiu pe mai departe;
10355 Dar nobili tați mi-abat din zilnice nevoi
Prevenitorul ochi spre-amenințări napoi.
Cum, la soroc, și eu las celor dragi lăcașul,
E rostul vostru-atunci să-mi desemnați urmașul.
Coroană-n sfînt altar să-i dați cu fast profund,
10360 Și-atunci sfîrși-va blînd, ce-i azi atît de crunt.

MARELE CANCELAR:

Cu p'ont semeț, cu gest umil, fac legământul
Supuși, înt'ii Prinți ce i-a avut pământul.
Cît sîngele fidel prin vine va sălta,
Noi suntem corpul tău, și-l miști la voia ta.

IMPĂRATUL: Deci tot ce-am hotărît aici pe îndelete
De-ndată fie pus în scris și cu pecete!
Stăpîni sunteți pe-avut, și-aceasta-n mod exact,
Dar totuși sub cuvînt că-l veți păstra intact,
Iar dacă darul meu îl veți spori-n lărgime,
10970 Al fiului dintîi să fie-n întregime.

MARELE CANCELAR:

Cernelii-neredînz ez acest bogat statut,
Spre-al statului folos, și-al nostru, cum ai vrut;
Transcris și sigilat în cancelarii fie;
Iar tu, prin sacra ta parafă-i dai tărie.

IMPĂRATUL: Și-acuma, eu vă las, pentru ca marea zi
Oricine-n gîndul său s-o poată cîntări.

Prinții lumești se îndepărtează.

PRINȚUL SPIRITUAL, rămîne și rostește cu patos:

Ministrul a plecat, episcopul rămîne,
Un duh prevenitor povătuind spre tine!
El poartă grija ta în pieptu-i părintesc.

IMPĂRATUL: În precavoiosul ceas, ce temeri te muncesc?

EPISCOPUL: În ceasu-acesta, greu mă arde-n suflet rana
Că miruitu-ți cap se leagă de Satana!
Mai sigur, s-ar părea, pe tronul tău, că șezi,
Dar vai! pe Dumnezeu, pe papă îl sfidezi.

10085 El, dacă-ar ști ce faci, pedeapsa și-ar abate
Scrumind cu fulger sfînt domnia-ți de păcate.
Căci încă n-a uitat, că-n ceasu-nălțător,
De-ncoronare, l-ai scăpat pe vrăjitor.

Din diadema ta, spre pagubă creștină,
10090 Căzu pe-un cap nedemn întîia ta lumină.
Dar dă-ți cu pumnii-n piept, și dă modest obol
Bisericii acum, din bunul tău frivol:
Întinsul deal purtînd chiar cortul tău, povară,
Și spirite din iad ca scut ți se legară,
10095 Și unde te-ai plecat spre îngerii rebeli,

S-o lași, la sfat pios, spre sfinte osteneli,
Cu munți și codru des, pe cât se-ntind sub slavă,
Cu coame ce-nverzind se-acopăr cu dumbravă,
Cu iezer, lac bogat în pește, și cu vad
11000 Pe care șerpuind torente-n albi cad,
Și larga vale chiar, cu ierbi, livezi, ponoare!
Căiește-te adînc, și vei afla-ndurare.

IMPĂRATUL: De greul meu păcat sunt îngrozit: vei sta
Să tragi hotar chiar tu, după măsura ta!

ARHIEPISCOPUL: Întîi: spurcatul loc, unde-ai comis păcatul,
Al Celui-Nalt va fi de-a lungul și de-a latul!
Puternicii muri zăresc, cu gîndul, suitori:
O rază bate-n cor, a soarelui din zori;
Clădirea ureă-n chip de cruce, pe cînd nava
11010 Ce crește-n larg și-n sus noro-lul bucura-va;
Se-nghesuie-n fierbinți elanuri sub portul;
Întîiul clopot dă spre munți și văi semnal!
Din turle sună clar, și către cer se-nalță,
Pe pocăiți chemînd spre-o nou-născută viață.

11015 La tîrnosirea ei — act grabnic și măreț —
Prezența ta va fi podoaba cea de preț.

IMPĂRATUL: Vestească-mi gîndul pur, înaltă, mănăstirea:
Lăudînd pe Cel-de sus, să aflu mîntuirea!
Destul! simt de pe-acum că sunt atins de har.

ARHIEPISCOPUL: Sfîrșit și forme-l vor privi pe Cancelar.

IMPĂRATUL: Vreau act: donație, cum cere procedura;
Tu scrie-l, bucuros voi pune semnătura.

ARHIEPISCOPUL *a plecat, dar se întoarce din ușă:*

Apoi vei dărui lăcașului de mir
Veniturile-obștești: dobîndă, dăjdii, bir,
11025 Pe veci! De multe e nevoie la-ntrețineri,
Administrarea iar necesită rețineri.
Zîdirea spre-a grăbi în liber loc apoi,
Obol din aur dă-i din prada de război.
Nevoie este iar — nu pot să tac încalte —
11030 De-ardezii, lemn străin, de var și celelalte.
Norodul va presta cărăușii: de sus
Vom binecuvînta pe cei ce le-au adus.

Iese.

ÎMPĂRATUL: Păcatu-i grav și greu, îl simt ca grea osîndă;
Afurisiții vraci nu mi-au adus dobîndă.

ARHIEPISCOPUL *se întoarce îar, cu cea mai adîncă plecăciune:*

11035 Iertare-ți cer; s-a dat infamului bărbat
Întregul țarm marin; spre-a nu fi blestemat,
Înaltului lăcaș să-i lași, ca pocăință,
Și-acolo bir, dobînzi, venit și po-nenință.

ÎMPĂRATUL *enervat:*

Acolo nu-i pămînt, e încă numai hău!

ARHIEPISCOPUL: Cel răbdător și drept, cunoaște-un timp al său.
Pe noi cuvîntul tău prin forța lui ne leagă!

ÎMPĂRATUL *singur:*

Așa-mi cedez curînd împărăția-ntreagă!

ACTUL AL CINCILEA

PRIVELIȘTE DESCHISĂ

CĂLĂTORUL: Da! sunt teii, ce păstrară-și
Vechea vlagă pînă-acum;
11045 Tot umbroși îi aflu iarăși
După-atîta-amar de drum!
E tot locul de-altădată,
Casa, ce m-a ocrotit,
Cînd genuna, ca turbată,
11050 Sus, pe dune, m-ă zvîrlit!
Vrednicei perechi de pustnici
Să le-aduc omagiu vreau.
Spre-a-i vedea acum, prea vîrstnici
Încă de pe-atunci erau.
11055 Ah, ce oameni de ispravă!
Bat? sau strig? — Fiți salutați,
Dacă-a faptei bune slavă,
Primitori, încă-o gustați!

BAUCIS, *o măicuță, foarte bătrînă*:
Liniște, om bun! Tăcere!
11060 Moșul doarme ca un pui.
Somnul lung îi dă putere
Pentru scurta veghe-a lui.

CĂLĂTORUL: Spune, maică: stau în fața
Celei care pătimî,
11065 Cu-al ei soț, salvîndu-mi viața,
Ca să-i pot azi mulțumi?
Tu ești Baucis, ce pierdutul
Suflu-al gurii mi-ai întors?

Intră Soțul ei.

Iar tu Philemon, ce-avutul
11070 Din vîltoare mi l-ai scos?
Para vie-a lămpii voastre,
Clopotul sunînd vioi:
Cheia cruntelor dezastre
Vi s-a dat la amîndoi.
11075 Iar acum mă duc în fugă

Să văd țărmul infinit!
Să-ngenunchi, să spun o rugă!
Pieptul meu e copleșit.

Face cițiva pași pe dună.

PHILEMON către *Baucis*:

Pune masa cu grăbire,
11080 Între flori vreau să-l așed;
Las-s-alerge, să se mire!
Ochii lui nu cred, ce văd.

Așezându-se lângă călător.

Unde te-nșfăca haină
Unda-n spumegînd abis,
11085 Azi te-ntîmpină-o grădină,
Vezi un colț de paradis.
Eu, bătrîn, n-am fost în stare
Nici un ajutor să dau,
Și cu cît slăbeam, în zare,
11090 Apele se-ndepărtau.
Un stăpîn istet, cu gloata,
Diguri a-nălțat în hău,
Dreptul mării strîntorat-a,
Spre-a fi domn pe locul său.
11095 Uite — lunci, pășune grasă,
Codru, lan, grădină, sat! —
Hai acum, să stăm la masă;
Soarele-i la scăpătat. —
Colo-n zare trec catarge
11100 Spre-a-nnopta în golf molcum:
Pasărea la cuib se trage;
Căci acolo-i port acum.
Drept nainte mișcă marea
Tiv albastru, lăcuit,
11105 Iar în părți, cît ține zarea,
Spațiul strîns și locuit.

Toți trei la masă, în grădina.

BAUCIS: De ce taci? Ceva îmi spune
Că ți-e foame tare, nu?

PHILEMON: Vrea să știe, ce minune
11110 S-a-ntîmplat. Hai, spune-i tu!

BAUCIS: Da, minune-a fost! de care
 Sufletul mi-e tulburat;
 Căci întreaga întâmplare
 N-a fost lucru prea curat.

PHILEMON: Crezi că, dându-i țărmul mării,
 Împăratu-o fi greșit?
 Crainicul de-a lungul țării
 Trîmbițînd a călărit.
 Au înfipt sub dune parii

11120 Cei dintîi, chiar lîngă noi:
 Corturi și barăci! — Zidarii
 I-au făcut palat apoi.

BAUCIS: Ziua, oarbă hărmălaie,
 Săpi, cazmale, muncitori.

11125 Unde noaptea-ardea văpaie,
 Se-nălța un dig în zori.
 Noaptea se-auzeau în zare
 Cei jertfiți plîngînd pe mal.
 Rîu de foc curgea spre mare.

11130 Dimineața — un canal!
 Dar e om cîinos: rîvnește
 Teii, pragu-acestei uși;
 Ca vecin, cu cît sporește,
 Vrea să-i fim și noi supuși.

PHILEMON: Dar ne-a dat un loc, pe-aproape,
 Pe-un plai nou, și nu e rău!

BAUCIS: Nu te-ncrede: stă pe ape!
 Șezi aici pe dîmbul tău!

PHILEMON: Haideți la capăt! Șopot

11140 Vine dulco din pre-apus.
 În genunchi, sub glas de clopot
 Să-l slăvim pe Cel-de-sus.

PALAT

*Imensă grădină de flori, canal în linie dreaptă, lung.
 Faust, la adînci bătrînețe, se plimbă îngîndurat.*

LINKEU, PAZNICUL, *prin pîlnia de vorbit:*
 E seară, ultimele nave
 Se-ntorc în port, plutind vioi.

11145 Un șlep imens cu vîsle grave
 Se-ndreaptă pe canal spre noi.

Catargul ferm își poartă focul
De steaguri vii; nu se mai tem
Năierii-n rada ta; norocul
11150 Salută ceasul tău suprem.

Se aude clopotul de pe dund.

FAUST, tresărind:

Zvon blestemat! Ce infamie!
Mă sfîșie ca un cuțit;
În față-i vasta mea domnie,
În spate — chin nesuferit.
11155 Stridentul dangăt mi-amintește
Că-avutul meu e diavolesc!
Capela, pîlcul ce vuiește,
Coliba — nu le stăpînesc.
Acolo sus, reci umbre, simt pe
11160 Furiș în juru-mi, și mă-nec;
În ochi și-n talpă-mi stau ca ghimpe —
O, de-aș putea de-aici să plec!

PAZNICUL, ca mai sus:

Cum vine nava cu avînt
În răcorosul serii vînt!
11165 Ce turn plutind, ca la parăzi,
Cu saci, și sipete, și lăzi!

*O navă splendidă, bogat și felurit încărcată cu produse
din ținuturi străine.*

Mefisto, Trei Voinici.

CORUL: Iată că-n fine
Azi debarcăm!
Mare Patroane,
11170 Te salutăm!

Coboară cu toții, mărfurile sunt descărcate pe uscat.

MEFISTO: Prin multe treci, dar dacă-i plăci
Sta, înului, surîzi și taci.
Năvi două-avut-am, de transport,
Și-acum am douăzeci în port.
11175 Isprava-i mare: poți s-o vezi
După povara-acestor lăzi.
În larg, și spiritul-i mai larg;
Să stai pe gînduri sub catarg?
O, nu: un aprig truc deprinzi,

11180 Și pește prinzi, și-o navă prinzi,
 Iar când ajungi stăpîn pe trei,
 A patra o înșfaci cum vrei,
 Chiar dacă-a cincea merge rău,
 În forță stă tot dreptul tău.
 11185 De c e, nu c u m, îmi pasă miel
 Iar navigația-i un fleac:
 Război, comerț, piraterie —
 O singură treime făc.

CEI TREI VOINICI:

11190 Nici tu mulțam!
 Nici tu salut!
 Parcă-am veni
 Cu lăzi ce put.
 Scîrbit patron,
 Și cam posac!
 11195 Regești comori
 Nu-i sunt pe plac.
MEFISTO: Răsplată nu-i
 De așteptat!
 Voi partea voastră
 11200 V-ați luat.

CEI TREI VOINICI:

Nu ni-e de-ajuns
 Nici pînă marți!
 În două vrem,
 Êgal, să-mparți.
MEFISTO: Cărați în săli
 Tot ce-i balot;
 Mii de scumpeturi
 Peste tot!
 Cînd le-o vedea
 11210 În șir pe jos,
 Va cîntări
 Mai generos,
 Nu s-o zgîrci
 Marele șef,
 11215 Va ține flota
 Într-un chef.
 Pestrițul cînd ce vine mîine,
 Acesta-n grija mea rămîne.

Încălcătura e transportată.

MEFISTO *lui Faust:*

- Cît de-neruntat privești, și mut,
11220 Norocul tău nemaivăzut.
Idealul ți-e încoronat,
Tărmul cu marca-i împăcat;
Iar de la țarm, cît vezi în slăvi,
Alunecă pe mare năvi;
11225 De-aici, tu poți să te convingi,
Cu-un braț întreaga lume-atingi.
Din locu-acesta s-a purces,
Prima baracă-aici s-a dres;
Un șanțuleț a tras un drum
11230 Pe care vîsle bat acum.
Cu mintea ta, și-acest norod,
Din țarm și mare scos-ai rod.
De-aici și —

- FAUST: Blestemat Aici!
Acest cuvînt mi-e ca un bici.
11235 Iar tu, cel iscusit în toate,
Să știi: mi-e ca un junghi nebun;
Să-l mai îndur, e peste poate!
Și mi-e rușine, însă-ți spun:
Să plece — odată bătrîneii!
11240 Copacii lor, da! îi rîvnesc;
Cît nu-i al meu și pîlcul, teii
Moșia lumii mi-o știrbesc.
Vroiam acolo schelărie
Din ram în ram, către tărie,
11245 Să lase ochiului — avut
Al văzului — tot ce-am făcut,
Privind în lung, în zarca-albastră,
Această operă măiastră,
Iscînd cu mintea din pripor
11250 Larg loc de stat pentru popor.

- Așa, bogați, tot ce n-avem
Ne chinuie ca un blestem.
Mă strînge-un zvon, un iz în vînt
Ca-ntr-un altar, ca-ntr-un mormînt.
11255 Voința mare de-a decide,
Nisipu-acesta mi-o desfide.
Simțirca, — cum s-o liberez?
Aud un dangăt, și turbez.

MEFISTO: Firește că un mare chin

11260 Îți umple viața de venin.
De ce să neg? Un clinchet poate
Răni urechi mai delicate.
Un bang-bing-bang afurisit
Umbrind amurgul liniștit

11265 Se-amestecă-n orice-ntâmplare
De la botez la-nmormântare,
Parcă-ntre-un ding și dang supus
Viața-ar fi doar un vis apus.

FAUST: Împotrivirea obstinată

11270 Pe cel mai nalt succes e-o pată;
Încît, deși mă muștră-n piept,
Mi-e foarte greu să fiu și drept.

MEFISTO: Nu văd de ce să te jenezi!
Doar știi ce faci: colonizezi.

FAUST: Duceți-vă și ridicați-i! —
Știi lotul ce l-am destinat
Bătrînilor: e minunat.

MEFISTO: Îi fac eu să se instaleze
Și astfel o să se-ntremeze;
11280 Trecînd cu bine umilința,
O să le placă reședința.

Fluieră strident.

Apar Cei Trei.

MEFISTO: Veniți, poruncă de la șef!
Iar mîine-ncepe-al flotei chef.

CEI TREI: Rău ne-a ținut bătrînu-n flanc;
11285 Un chef, ne vine chiar la țanc.

MEFISTO *ad spectatores:*

Se va-ntîmpla ca-n vremuri vechi de tot:
Cum s-a-ntîmplat cu via lui Nabot. (*Regum.* I,21)

NOAPTE ADÎNCĂ

LINKEU PAZNICUL, *pe terasa palatului, cîntînd:*

Născut, pus anume-a
Privi și vedea,
11290 Din turn treier lumea,
Mă bucur de ea.
Mă uit în albastru,

În preajmă disting
 Și lună, și astru,
 11295 Și ciută, și crîng.
 Văd astfel de-a rîndu-mi
 Podoaba din veac;
 Și toate plăcîndu-mi
 Eu însumi mă plac.
 11300 Tu, ochi preaferice!
 Ce-ai strîns, ca prinos,
 A fost, orice-ai zice,
 Atît de frumos!

Pauză.

Nu numai pentru plăcere
 11305 Stau aici, de pază pus;
 O teribilă vedere
 Mă-amenință dinspre-apus.
 Fulgere țîșnesc întruna,
 Teii-ngroașă noaptea grea;
 11310 Para crește ca furtuna,
 Vîntul harnic suflă-n ea.
 Ah, bordeiu-i o făclie,
 Lemnul vechi în foc dispăre;
 Grabnic ajutor să vie.
 11315 Altfel nu mai e scăpare.
 Bravi bătrîni, zadarnic vrut-ați
 Să abateți nimicirea:
 Pradă fumului căzut-ați!
 Groaznică-i nenorocirea!
 11320 Crese văpăi; ca linii roșii
 Negre grinzi în flăcări cad;
 Ah! bătrînii, curajoșii,
 De-ar scăpa măcar, din iad!
 Saltă limbile ascunse
 11325 Printre ramuri, printre frunze;
 Crengi uscate cad grămadă,
 Împroșcînd în jur scînteii.
 Ce le-a fost sortit să vadă
 Agerilor ochi ai mei!
 11330 De scrumite, grele ramuri
 Chiar capela s-a aprins.
 Teii șerpuiesc ca flamuri,
 Pînă-n vîrfuri s-au încins.

Gol, din rădăcină, iată
11335 Arde-n purpuri trunchiul lor. —

Pauză lungă, cîntec.

Ce-a fost har vederii-odată,
A pierit cu veacu-n zbor.

FAUST, *din balcon, cu fața spre dune:*

Ce dulce jale umple zarea?
Și cînt, și vorbe sunt tîrzii.

11340 Linkeu jelește; simt mustrarea:
Pripite ordine rostii.

Dar ardă teii și-nnegrească,
Tăciune fie trunchiul sur;
Un foișor pun să-mi clădească,

11345 Să văd departe, împrejur.
Am să zăresc și noua casă,
Și pe bătrînii izgoniți;
Simțind blîndețea-mi generoasă,
Or să apună fericiți.

MEFISTO ȘI CEI TREI, *jos:*

11350 Chemați, pămîntu-n goană-am șters;
Iertați: cu bincle n-a mers.

Băteam, strigam, după dichis,
Dar ușa nu mi s-a deschis;
Am zgîlțîit, iar am bătut,

11355 Și ușa putredă-a căzut;
Iar am strigat amenințînd,
Crezi că-am primit răspuns? Nici gînd!
Ca de-obicei, ei se făceau
Că n-auzeau, că nu vedeau.

11360 Dar n-am mai șovăit nici noi:
I-am înșfăcat pe amîndoi;
Dar cînd să-i scoatem din iatac,
Hop! spaima le-a venit de hac.

Ascuns la ei, un amărît

11365 Sări la noi: l-am doborît.

În toiul luptei, s-a pornit
Un foc, și brusc a-nvăluit
Coliba lor. Acum toți trei
Sunt doar un rug în para ei.

FAUST: Cuvîntul meu n-ați auzit?

Nu jaf, ei schimb am poruncit!
Prin crunta voastră faptă m-ați

Silit să zic: fiți blestemați!
CORUL: Un bun cuvânt demult s-a spus:
11375 Cedează forței, fii supus!
Iar de te-mpotrivești, știi bine:
Pierzi casa, curte și — pe tine.

Iese.

FAUST *din balcon:*

Se stinge cea din urmă stea,
Scăzutul foc mai arde-abia;
11380 Un vînt îl mai stîrnește-acum
Suflînd spre mine scrum și fum.
Porunci pripite, fapt pripit! —
Ce umbre-n zbor m-au potopit?

MIEZ DE NOAPTE

Intră Patru femei cărunte.

PRIMA: Mi-e numele Lipsa.

A DOUA: Al meu Datoria.

A TREIA: Al meu este Grija.

A PATRA: Al meu e Nevoia.

TOATE TREI: E ușa închisă, și nu-i de intrat;
De ce să intrăm, dacă omu-i bogat?

LIPSA: O umbră mă fac.

DATORIA: În nimic mă prefac.

NEVOIA: Pe mine crescuții-n răsfăț nu mă plac.

GRIJA: Surori, interzis vă e pragul odăii.
Doar Grija pătrunde pe gaura cheii.

Grija dispare.

LIPSA: De-aici noi, cărunte surori, vom pleca.

DATORIA: Doar pasul tău, soro, mă va-ndupleca.

NEVOIA: Să vin după tine, — aceasta mi-e partea.

TOATE TREI:

11395 Se-nvolbură norii și stelele pier!
Din urmă, departe, departe-n eter,
Se-apropie-o soră, se-apropie — Moartea.

FAUST, *în palat:*

Veniră patru, văd plecînd doar trei;
Dar tîlcul celor spuse, nu știu ce-i.
11400 Nevoia, parcă-și zise o căruntă,

Iar ceealaltă, parcă, Moartea cruntă.
Scobit răsunet, fantomatic-strîmt —
Dar eu în libertate nu mă simt.
O, de m-aş smulge din vrăjitorie,
11405 Să uit orice formule de magie,
Doar om să stau, Natură,-n faţa ta,
Efortul de-a fi om, ar merita.

Aşa am fost, cît n-am cercat anume-a
Huli în beznă rostul meu şi lumea.
11410 Acum, văzduhul, de năluci e plin,
Şi nu-i scăpare cîtuşi de puţin.
Chiar dacă-o dreaptă zi senin surîde,
În mreji de vise noaptea ne închide!
Venim voioşi din cîmpul plin de zvon:
11415 Cobeşte-un corb. A ce? A ghinion!
În zori şi-amurg, tentaţi de superstiţii,
Ne-apar vedenii, semne, premoniţii!
Ne temem, ne ferim de ipochimeni;
O poartă scîrîie, nu intră nimeni.

Cutremurîndu-se.

11420 E cineva aici?

GRIJA: Răspunsu-i — da!

FAUST: Şi cine eşti?

GRIJA: Sunt cea din faţa ta.

FAUST: Să piei de-aici pe loc!

GRIJA: Aici mi-e locul.

FAUST, *întîi furios, apoi liniştindu-se, pentru sine:*

Atenţie! prin vrăji să nu-i fac jocul.

GRIJA: Chiar cînd nu pătrund de-a dreptul
În ureche, tulbur pieptul;
Sub diverse-nfăţişări
Vîntur marile-mi puteri.
Pe poteci, pe mări vin iarăşi
Veşnic temător tovarăş,
11430 Nedorit, mereu aflat,
Linguşit şi blestemat. —

N-ai cunoscut tu Grija niciodată?

FAUST: Eu mi-am trăit în goană viaţa toată;
Tôt ce-mi făcea plăcere, înhăţam,

11435 Ce nu mă-ndestula, abandonam,
Ce-mi luneca din mîini, lăsam să treacă.

- Aveam numai dorinți; doar lor slujind,
Doream din nou; iar viața mi-a fost jind
Înviforat: întâi imens, fierbinte,
11440 Apoi tot mai prudent și mai cuminte.
Întregul glob l-am cunoscut de-ajuns,
Ce-i Dincolo, rămîne nepătruns;
Smintit — cel ce-și mijeste-n nori privirea,
Urzind semeni de-ai săi, cu-nchipuirea!
11445 Aici să stea, privind în jur; nu-i mut
Pămîntul, pentru omul priceput.
La ce s-o ia hoinar prin veșnicie?
Nu stăpînește ferm, decît ce știe.
Așa să-și treacă ziua lui acum;
11450 Printre vedenii vadă-și calm de drum,
Mergînd nainte-afla-vă har și chin
Cel niciodată-împăcat-deplin!
- GRIJA: Pentru cel ce-mi cade-n gheare,
Lumea-ntreagă noimă n-are:
11455 Nopti de veci spre el coboară,
N-are zori de zi, nici seară;
Are simțuri vii, externe,
Însă bezna-n el se cerne,
Și nu știe, din cununa
11460 De comori, să-și ia niciuna.
De urgii și har mușcat e,
Flămînzește-ntre bucate;
Chin sau desfătare-aleasă,
El pe-a doua zi le lasă;
11465 El așteaptă doar ce vine,
Și-astfel nemplinit rămîne.
- FAUST: Destul! Să nu-ți închipui că mă prinzi!
Nu vreau s-ascult nonsensuri gogonate.
Să piei de-aici! Cu-asemenea colinzi
11470 Chiar și pe-un înțelept din minți l-ai scoate.
- GRIJA: Să renunțe? Să pornească?
Nu e chip să hotărască;
Chiar la drumul jumătate,
Pasul șovăie, se zbate.
11475 Tot mai mult se pierde-n trîmbe,
Toate-n jur le vede strîmbe;
Lui și celorlalți povară,
Netrăind, dar stînd să moară;
Încă viu, dar fără viață,

11490 Nu disperă, nu se-nvață.
 Crunt vârtej, între vrăjmaș
 Datorii și-uitări pizmaș,
 Îl robește și-l dezleagă,
 Treaz în somn, zgîrcit la vlagă,
 11485 Chiar pe loc îl copleșește,
 Pentru iad îl pregătește.

FAUST: Strigoi nenorociți! așa-mi veniți
 În calea ginții omenești întruna;
 Chiar zilelor de rînd, voi le meniți
 11490 Infam vârtej de chinuri totdeauna.
 Să scapi de-un demon, știu, e dificil;
 Dacă te-nhaiți cu el, mereu te paște.
 Și totuși, Grijă, forța ta tiptil —
 — Copleșitoare, n-o voi recunoaște!

GRIJA: Dar ai s-o simți! Plecînd, te fac să sorbi
 Veninu-acestui blestem ce te scurmă.
 Oamenii, toată viața lor sunt orbi:
 Tu, Faust, fii acum la urmă!

Suflă asupra lui.

FAUST, orbește:

Tot mai adînc se lasă-adîncă noapte,
 11500 Lăuntric însă-n raze dulci mă zvînt;
 Tot ce-am gîndit, grăbesc să schimb în fapte;
 Iar singura măsură-i al Domnului cuvînt.
 Sculați voi, slugi! Bărbat după bărbat!
 Să-mi rîdă-n ochi ce-n gînd am cutezat.
 11505 Sus, la unelte! Sapă și lopată
 Să-nfăptuiască-ntregul plan de-ndată!
 Severa ordine, aprinsul zor
 Își vor primi supremul preț al lor;
 Ca opera măreață să se-nalțe,
 11510 Un spirit e de-ajuns la mii de brațe.

MAREA CURTE INTERIOARĂ A PALATULUI

Făclii.

MEFISTO, în frunte, ca supraveghetor:

Poftiți, intrați! Poftiți, lemuri!
 Voi șleampăte persoane!

Cîrpeală-a falniciei Naturi,
Din oase, zgîrci, tendoane!

LEMURII, *în cor*:

11515 Venirăm, iute de picior,
Căci umblă vestea-n lume
Despre-un ținut încăpător
Ce ni s-ar da anume.

11520 Adus-am lanț, de măsurat,
Și pari, de-nfipt ca ținte;
Dar pentru ce ne-ai fost chemat,
Zău, nu mai ținem minte.

MEFISTO: Nu-i vorba-aici de lucru năzdrăvan!
O să luați chiar după voi măsura:
11525 Lungească-se de-a lungul un lungan,
Iar ceilalți sape-n juru-i bătătura!
Cum s-a făcut și pentru-ai noștri tați.
Un lunguiet pătrat o să-mi săpați!
De la palat, la casa de chirpici:
11530 E idiot, dar toți ajung aici.

LEMURII, *săpînd cu gesturi caraghioase*:

Ce tînăr și iubet, cram,
Și știu că dulce-mi fuse!
La cînt, în horă, la bairam
Zorit picior mă duse.

11535 Dar anii plini de perfidii
M-au pus în cîrje, iată;
Și-n pragul gropii nimerii:
De ce-o fi stînd căscată!

FAUST, *iese din palat, pipăind ușciorii*:

Ce zvon de tîrnăcoape! Îmi pare bine!
11540 Este mulțimea, ce mi s-a supus,
Pămîntul împăcînd cu sine,
Hotare nalte apelor a pus
Și-a strîns în aspre lanțuri marea.

MEFISTO, *pentru sine*:

Tot pentru noi îți verși sudoarea,
11545 Tu, cu-ale tale diguri și zăgazuri;
Căci dracului stăpîn peste talazuri,
Numit Neptun, îi pregătești ospăț.
Voi, orișicum, pierduți sunteți:

Stihiile s-au înțeles cu noi.

11550 Totu-i sortit neantului de-apoi.

FAUST: Hei, supraveghetor!

MEFISTO:

Aici!

FAUST:

Fă tot ce poți,

Adună lucrători! Vreau o mulțime!

Grăbește: prin plăceri, sau cu asprime,

Cu bani, momeli, să-i strângi pe toți!

11555 Să-mi dai în fiecare zi de veste

Despre gropană: cât e, cât mai este.

MEFISTO, cu jumătate gură:

Zău? După vestea ce-mi veni pe apă,

Nu de gropană-i vorba, ci de groapă.

FAUST: O mlaștină sub munte s-a întins

11560 Spurcând tot ce-am durat prin stăruință;

Să scurg infectul smîrc de pe cuprins

Ar fi cea de pe urmă biruință.

Atîtor milioane-aș deschide perspective,

Nu sigur să trăiască, dar libere și-active.

11565 Un cîmp mănos și verde! Om și turme

Tihnit pe noul sol să lase urme,

Lăcaș aflînd sub falnicul pripor

Zidit de-un harnic și-ndrăzneț popor.

Aici în centru-o țară ca un rai:

11570 Dincolo bată-n țarm al mării-alai!

Iar cînd sălbatic va mușca să-l spargă,

Mulțimi s-astupe-n grabă strunga largă.

Da! gîndu-acesta o să-mi fie sfetnic,

Cu el înțelepciunea s-a sfîrșit:

11575 De libertate și viață-i vrednic

Doar cel ce zilnic și le-a cucerit!

Și-astfel să stea, de risc pîndiți pe runc,

Destoinici ani bărbat, moșneag și prunc.

Să văd asemenea-mbulzeală vreau,

11580 Pe-un liber plai cu-un liber neam să stau!

Atunci aș zice clipei care-aleargă:

Oprește-te, că prea frumoasă ești!

Nici în eoni nu poate să se șteargă

Șigiliul zilei mele pămîntești. —

11585 În presimțirea ce-n har pur tresaltă

Eu gust acuma clipa cea mai naltă.

Faust cade pe spate, Lemurii îl iau și-l întind pe pămînt.

MEFISTO: Plăceri, noroc, — nimic nu-l mulțumea,
Năluci fugare-i îmboldeau aleanul;
Doar clipa cea din urmă, goală, rea,
11590 Ar fi dorit s-o-nlănțuie, sărmanul.
Pe cel ce m-a ținut în aspru ștraf
Timpu-i stăpîn, moșneagul zace-n praf.
Iar ceasul stă —

CORUL: Ca miezul nopții-i amuțit.
Și limba cade —

MEFISTO: A căzut! s-a săvîrșit.

CORUL: Da, a trecut.

MEFISTO: Trecut! stupid cuvînt. Trecut, de ce?
Trecut sau pur neant: tot una e!
Creația din veac, la ce-mi slujește?
Ce s-a creat, nimicul îl răpește.

11600 „Trecut!“ Mai poți afla aici vreun rost?
Este la fel, ca dacă n-ar fi fost,
Dar, ca și cum ar fi, se-nvîrte greșnic
În cerc! Nu, mie-mi place Golul veșnic.

PUNEREA ÎN MORMÎNT

LEMUR, *solo*: Hîrleț și sapă ți-au zidit
Rea easă împreună!

11605

LEMURII, *cor*: Dar ție, oaspete-nvelit
În strai de în, ți-e bună.

LEMUR, *solo*: Ce prost lăcaș ți-au aranjat,
Nici scaun n-ai, nici masă!

LEMURII, *cor*:

11610

Pe scurtă vreme ți l-au dat;
Mulți creditorii sunt, lasă.

MEFISTO: Stă corpu-ntins. Cînd duhul va zbura,
I-arăt înscrisul iscălit cu sînge.
Vai! azi în fel și chip îl poți constrînge
11615 Pe-un drac, și sufletele-i poți fura.
Cu vechiul meu sistem, scandalu-i sigur,
Cu unul nou, te compromiți ușor;
Pe vremuri m-aș fi descurcat eu singur,
Dar astăzi am nevoie de-ajutor.

11620 Acum ne merge tot mai rău în toate!
În datini vechi, în drepturi consacrate
Nu poți să ai încredere defel.
Cîndva, ieșea cu ultima suflare,
Eu îl pîndeam și, ca pe-un șoriceș
11625 Zburdalnic, haț! îl apucam în ghiare.
Acum ezită; locul lui ciorăsc,
Scîrbosu-azil de stîrv, nu vrea să-l lase;
Doar elementele, ce se urăsc,
Îl izgonesc la urmă, furioase.

11630 Vai! ore, zile rod răbdarea mea:
Cînd? Unde? Cum? iată-ntrebarea grea.
Bătrîna Moarte pierde-n spor, iușteală:
Cu Dacă, cam demult stau la-ndoială!
Ades rigide membre mă-ncîntau;
11635 Degeaba: se urneau și iar mișcau.

Cu gesturi fantastice care poruncesc și conșură.

Hai, iute-acum! cu pasul mai vioi!
Voi, domni cu drepte, domni cu strîmbe coarne.
De viță veche, din drăcești vigoarne,
Aduceți Gura iadului cu voi!
11640 Desigur, iadul are guri o mie,
Înghite după rang și vrednicie;
Cu timpul însă, și-acest ultim joc
N-o să mai fie scrupulos deloc.

În partea stîngă, se cascade îngrozitoarea gură a indului.

Mari colți se cascade; de pe cerul gurii
11645 Vîlvoarea flăcărilor saltă-n furii,
Și văd prin aburii ce-adîncu-l cern
Cetatea focului cu jar etern.
Pînă la dinți bat iureșele roșii,
Cei osîndiți înoată-n ele-acum;
11650 Hiena colosală sfîșie păcătoșii
Care-și reiau cu groază mistuitorul drum.
Multe rămîn ascunse prin unghere,
Atît de multă spaimă-i în strîmta încăpere!
Oricît, să sperii păcătoșii le-ai descris,
11655 Ei tot vor spune că-i părere, farmec, vis.

Către dracii grași cu coarne scurte și drepte.

Mișei burduhănoși cu buci de pară!
Voi ardeți drept, de sulfuri îngrășați;
Vi-e ceafa scurtă, groasă și vulgară!
Pe jos, un licăr de fosfor căutați:

11660 E sufletelul, Psyche-ntraripata;
De-l jupuiți, e-un viermișor scîrbos;
Îi pun frumos pecetea mea și — gata!
O zvîrl în sfredelul de foc de jos!

11665 Ia, scotociți prin părțile inferioare,
E rolul vostru, puhați mușterii!
Acolo-i place-a locui, se pare;
Dar totuși sigur nu prea poți să fii.
El în buric se simte ca acasă —
Vegheați și fiți atenți, cînd o să iasă.

Către dracii slabi, cu carne lungi și strîmbe.

11670 Voi ăștia, namile și găgăuți,
Scurmați prin aer! nu vă stingeți zborul!
Cu brațe-ntinse și cu gheare iuți
Să-mi prindeți flusturatic-zburătorul.
În casă veche nu prea stă supus;
11675 Și-apoi, oricum, ca geniu trage-n sus.

Aureolă sus, în dreapta.

COHORTĂ CEREASCĂ: Voi, soli ca miliții,
Cu ceru-nrudiți,
Purtați blînd în zbor:
Greșelii — iertarea,
11680 Țărîinii — suflarea!
Făpturilor toate
Cu har însemnate
Lărgiți-le zarea,
Să urce ușor!

MEFISTO: Falsete-aud, stridentă zdrăngăncală
Se lasă-n jos cu nimbul nedorit;
O băicțos-fetească cîrpăceală,
Cum gustului bigot i-a convenit.
Voi știți că noi în crunt-obscene ore
11690 A oamenilor moarte-am cugetat:
Scandalul firii, nouă datorat,

Chiar potrivit cucernicieii lor e.
Ce dulei mai sunt! De ipocrita larmă
Mulți dintre-ai noștri s-au lăsat prostiți:
11635 Ei ne combat cu propria noastră armă,
Și ei sunt diavoli, însă travestiți.
De pierdem azi, rușinea de veei o să ne-ajungă;
Păziți, deci groapa! Fiți atenți pe dungă!

CORUL ÎNGERILOR, *împrăștiind roze*:

Roze arzînde, ce
11700 Ning ca să vindece!
Voi, zboruri lăinice,
Faceți iar, tainice,
Ramuri să filfîie,
Muguri să pîlpîie,
11705 Floarea grăbiți!
Soli primăverii fiți,
Cu purpur și verde!
Rai să-i dezmierde
Pe cei adormiți!

MEFISTO, *către Satane*:

11710 Ce tresăriți și vă pitiți? Așa-i în iad?
Stați nemișcați, lăsați-le să cadă.
Păstrează-ți locul, nătăflet răsad!
Ei s-au gîndit că pot cu-așa zăpadă
Să facă diavolii fierbinți grămadă;
11715 Suflați — și toate se topesc și cad.
Hai, suflă, Foale-aprins! — Destul! Oprește!
De-ai voștri aburi orice pîlc pălește.
Nici chiar așa! Închideți nas și bot!
Prea ați suflat vijehios de tot.
11720 Dacă nu știți măsura nicidecum!
Nu numai se zbîrcesc, ei ard, sunt scrum!
Plutesc ca flăcări limpezi, veninoase:
Hai, strîngeți rîndurile numeroase! —
Dar unde-s forța și curajul lor?
11725 Simt dracii-un straniu jar ispititor.

CORUL ÎNGERILOR: Flori, bucurăsele,
Flăcări, voioasele,
Dragoste varsă-n jur,
Inima arsă-n pur
11730 Har o cuprînd.
Vorbe-adevăruri,

Clare-n eteruri
Veşnice coruri
Sferic aprind!

MEFISTO:

11735 Blestem! Ruşine! Prostănacii!
Acum cu capu-n jos stau dracii,
Fac tumba-n mîini, şi cad greoi:
În iad, de-a-ndoaselea, îi soarbe focul.
Ce bună-i baia-n flăcări pentru voi!
11740 Dar eu nu mă clintesc, aici mi-e locul. —

Luptîndu-se cu rozle plutitoare.

Piei, foc postiş! Degeaba dai lumină:
În mîini eşti zgîrci scîrbos, o gelatină.
Ce mi te fîlfîi? Hai, întinde-o, cleafă!
Ceva din sulf şi smoală simt în ceafă.

CORUL ÎNGERILOR:

11745 De tot ce vi-e străin
Fugiţi departe!
Ce-n piept vă este chin
Să daţi de-o parte!
Cu forţa de-a pătruns,
11750 Să ne-ntărim de-ajuns.
Iubirea doar pe cei ce
Iubesc îi duce-n sus!

MEFISTO: Cap, piept, fिकाţi îmi ard, mă perpelesc!
Ah, elementul supradiavolesc!
11755 Ca focul iadului e mai pojarnic! —
De-accea plîngeţi voi atît de-amarnic,
Nefericiţi amanţi, cînd — părăsiţi —
După iubită capul vi-l suciţi.

Iar eu — la fel! Un ochi, din ei se-nfruptă,
11760 Deşi purtam o-nversunată luptă!
Cîndva, văzîndu-i, mi-i simţeam duşmani.
Ce straniu ghimpe m-o fi-mpuns de-o vreme?
Îi văd, şi-mi plac aceşti frumoşi puştani;
Ce am, de nu mai pot rosti blesteme?
11765 Iar dacă eu o să mă las sedus,
De cine-o să mai rîd că n-are minte?
Ai naibii puşti, urîţi mi-erau nainte,
Şi-acum îmi par simpatici de nespus! —
Dulci băieţandri, spuneţi răspicat:

11770 Cu Lucifer nu sunteți rude oare?
 Ce nostimi sunt! Mi-e dor de-o sărutare!
 Taman la țanc, se pare, ați picat.
 Mă simt în largul meu, mi-e-atît de bine,
 Parcă v-aș fi avut de mii de ori
 11775 Șăgalnic-pisicoși pe lîngă mine:
 Și zi de zi tot mai ispititori.
 Veniți aproape, vreau să mă desfăt!

ÎNGERII: Am și venit! De ce dai îndărăt?
 Ne-apropiem; rămîi, de ai puterea!

Risipindu-se, Îngerii ocupă tot spațiul.

MEFISTO, *împins în prosceniu:*

11780 Drept duhuri blestemate ne tratați;
 Voi sunteți vrăjitorii-adevărați,
 Căci ispitiți bărbatul și muiera.
 Ce aventură! Ca o pacoste-i!
 Acesta-i elementul dragostei?
 11785 Văpaia-mi bîntuie ființa toată,
 Abia mai simt că-n ceafă-i situată. —
 Hai, coborîți! Nălțimea nu-mi priește!
 Gingașul corp, mișcați-l mai lumește!
 Ce-i drept, vă stă frumos un chip sever;
 11790 Dar eu doar un surîs, atîta cer!
 Mi-ar fi o desfătare pe vecie.
 Adică: vreau ca-ntre iubiți să fie!
 Pe gură-un mic surîs, și-am să exult!
 Tu, ăla lung, de tine m-aș aprinde,
 11795 Dar aerul de popă nu te prinde,
 Privind mai dulce mi-ai plăcea mai mult!
 Un pic mai goi să vă rotiți, se poate?
 Prea-i pudic cămășoiul ăsta-n vînt —
 Acuma s-au întors — îi văd din spate! —
 11800 Ștregarii! ah, apetisanți mai sînt!

CORUL ÎNGERILOR: Vă cheamă iar cerul,
 Văpăi iubitoare!
 Căzutului fie-i
 Balsam adevărul:
 11805 De răul trufiei
 Aflînd alinare,
 Durînd fericit
 În Corul unit.

MEFISTO, *revenindu-și*:

Ce-a fost cu mine? Ca și Iov, mă văd
11810 Doar bube, și mă îngrozesc de mine;
Dar triumfez, când mă privesc mai bine,
Și când în mine și-al meu neam mă-nered:
Salvat e-altoiul diavolesc ales,
Nălucile de-amor prin piele-mi ies!
11815 Sunt stinse flăcările scelerate,
Și-acum, pe drept, le blestem crunt pe toate!

CORUL ÎNGERILOR:

O, jaruri preasfințite,
Cui stați voi în față
Fericit se simte
11820 Cu cei buni în viață.
Fiți slăvite toate
Sus, pe luni, în spiră!
Aerul curat e:
Spiritul respiră!

Se înalță, răpind partea nemuritoare a lui Faust.

MEFISTO, *privind în jur*:

11825 Dar ce e? — Unde-a dispărut grămada?
Minoră gintă, care m-ai surprins!
S-au înălțat din nou la cer, cu prada;
Pîndeau aici, la groapă, dinadins!
Furatu-mi-au unica, suprema bogăție:
11830 Alesul suflet, care cu mine-n pact s-a prins,
Vai! mi l-au șterpelit cu violenție.

Și-acum, cui pot eu să mă plîng? Și cine
O să-mi redea știrbitul drept al meu?
Te-au păcălit la bătrînețe bine,
11835 Și-ai meritat-o; zău că-ți merge rău!
M-am înșelat; un fapt din cale-afară
De grav, ce rușinos s-a irosit!
Un foc absurd, o patimă vulgară
L-au înțepat pe-un diavol tăbăcit.
11840 Dar dacă-și dete totuși osteneala-n
Copilărești trăzneli expertul drac,
Nu mică pare-ntre-adevăr sminteala
Care la urmă i-a venit de hac.

MUNȚI CU PRĂPĂSTII

pădure, stînci, singurătate.

Sfinți anahoreți risipiți, stînd între prăpăstii.

COR ȘI ECU:

11845

Codri zvîcnesc mercu,
Piscuri se lasă greu;
Scurmă-n lut rădăcini,
Drepte pornesc tulpini;
Valuri din val țîșnesc,
Mari grote-adăpostesc,
Leii tăcuți se-ntind,
Umblă-mprejur tiptil,
Locul ales cinstind,
Sfîntul iubirii-azil.

11850

PATER ECSTATICUS, plutind în sus și în jos:

11855

Veșnicul foc de har,
Lanț amoros de jar,
Pieptul, și chinul lui,
Spuma divinului!

11860

Arc, săgetează-mă,
Spadă, retează-mă,
Ghioagă, strivește-mă,
Trăznet, lovește-mă!

11865

Deșertăciunile
Stingă-și tăciunii le,
Sîmbure, arcă n stea
Veșnică Dragostea.

PATER PROFUNDUS, din tărîmul adînc:

11870

Cum rîpi și stîncă la picioare
Pe-abis adînc plutesc, greoi,
Cum mii de rîuri curg în soare
Și cad în spumegat șuvoi,
Cum dreaptă-n propria-i pornire
Tulpina crește spre zenit:
La fel puternica Iubire
Susține tot ce-a plăsmuit.

11875

În jurul meu e-un vajnic ropot,
Parcă-ar umbla păduri și stînci.
Și totuși cade-n dulce șopot
Torrentul plin în rîpe-adînci,
Chemat să ude văi zburdalnic:
Iar trăznetul, cu foc senin,

11889

Purifică văzduhul falnic
De orice neguri și venin.

11885

Sunt crainicii Iubirii! vestea
Eternei creațiuni aduc.
O, de-ar aprinde-n mine-acestea
Gerosul spirit, cînd, năuc,
Îl ține-n lînced frîu simțirea
Și plîns al vizuinii mi-i.
O, Doamne, stîmpără-mi gîndirea,
Și dă lumină inimii!

PATER SERAPHICUS, *de pe tărîmul de mijloc:*

11890

Ce mic nor cu zorii vine
Peste culmi de brazi pe plai!
Ah! presimt ce-ascunde-n sine:
Duhuri tinere-n alai.

CORUL BĂIEȚILOR FERICIȚI:

11895

Spune, cine suntem, Tată?
Spune, unde-om fi umblînd?
Ce minune: toată, toată
Existența cîntă blînd.

PATER SERAPHICUS:

11900

Prunci, născuți la miez de noapte,
Duh și gînd încă necoapte,
Pentru-ai voștri, ca pierduți,
Pentru îngeri, ca recruți!
Coboriți cît mai aproape,
Cînd iubirea o simțiți!
Calea lumii, cu hîrtoape,
Fericirilor! n-o știți.

11905

Pogoriți, în ochi intrați-mi,
În lumesc organ de lut!
Văzul omenesc luați-mi,
Și priviți acest ținut!

Îi ia în sine.

11910

Uite arbori, uite pietre,
Uite rîul, care-acum
În căderi de sus pe vetre
Și-a scurtat abruptul drum.

BĂIEȚII FERICIȚI, *din lăuntrul lui:*

11915

Ah, vederea e măreață,
Însă locu-i sumbru, strîmt;

Ne cuprind fiori de gheață:
Dă-ne drumul, tată sfânt!

PATER SERAPHICUS: Mergeți spre mai multe sfere,
Creșteți, nevăzut, mereu,
11920 Cum în veci vă dă putere
Prin prezența-i Dumnezeu!
Căci în libertatea Firii
Ea-i a spiritelor hrană:
Revelația iubirii,
11925 Fericirea suverană.

CORUL BĂIEȚILOR FERICIȚI, *rotindu-se pe piscurile cele mai înalte:*
În stol cuminte
Hora porniți-vă!
Cîntînd, cu sfînte
Simțuri sfințiți-vă!
11930 Credință, vă-nvață
Domnul s-aveți;
Cinstindu-l, la față
O să-l vedeți.

INGERI, *plutind în vămile de sus ale văzduhului, poartă partea nemuritoare a lui Faust:*

Al lumii noastre-altoi, din rău
11935 Aflatu-și-a scăparea:
Oricui s-a strădui din greu
Putem să-i dăm salvarea.
Iar dacă dragostea-i va fi
Deplin din cer trimisă,
11940 Beatul pîlc îl va primi
Cu inima deschisă.

INGERII MAI TINERI: Rozele, din amoroase
Mîini de sfînte păcătoase,
Ne-au adus izbînda dreaptă:
11945 Împlinită-i nalta faptă,
Scumpul suflet cucerit e.
Sub petale risipite,
Demonii-au luat-o razna.
Nu din iad, deprinsă, cazna,
11950 Ci iubirea le-a ars rana.

Tartorul bătrîn Satana
I-a simțit el însuși lava.
Chiuiți! a noastră-i slava.

ÎNGERII MAI DESĂVÎRȘIȚI:

	Mai e țărîna-rest,
11955	Cu greu purtată;
	De-ar fi chiar din azbest,
	Tot nu-i curată.
	Cînd elementele
	Un duh potente le
11960	Atrage-n sine, —
	Natura dublă, har
	S-o mai dezbine
	Un înger n-are:
	Sfînta Iubire doar
11965	Ar fi în stare.

ÎNGERII CEI MAI TINERI:

	Ceață-a colinelor,
	Astfel mi-apare
	Viața seninelor
	Dukuri în zare.
11970	Clari nourași plutesc:
	Pîlc fericit zăresc,
	Tineri în ceață;
	Nu au poverile
	Humei de dus,
11975	Ci se desfată
	Cu primăverile
	Lumii de sus.
	Fie-le lor, un timp,
	Cel suitor spre nimb
11980	Frate supus!

BĂIEȚII FERICIȚI:

	Nimfă, cu-atingere
	Bucuroasă-l primim;
	Starea de înger o
	Ceea ce dobîndim.
11985	Scama, ce-l bîntuie,
	Cadă mărunță!

Mare și mîndru e
De viață sfîntă.

DOCTOR MARIANUS, în celula cea mai înaltă și mai curată:

11990

Vaste sunt văile,
Spiritu-i mare.
În pîlc, femeile
Zboară prin zare.
Miez al eterului,
În coroana de stele,
Regina cerului
Lucește-ntre ele.

11995

Extaziat.

12000

Doamnă-a lumii, chip nestins,
Lasă-mă prin haina
Cortului de cer întins
Să-ți contem plu taina!
Tot ce-n pieptu-mi de bărbat
Lin și grav mă-ncîntă,
Să te-ntîmpine curat
Cu iubire sfîntă.

12005

Cînd, măreață, poruncești,
Nimeni nu ne-nfrînge;
Cînd duios ne liniștești,
Focul brusc se stinge.
Tu, fecioară,-n cel mai pur
Sens, Regină-Mamă,
Te-am ales noi în azur,
Zeilor de-o seamă.

12010

12015

12020

Mici nori în față
I se prezintă:
Sunt pocăiteile,
Gingașa gintă;
Îngenunchează
Sorbînd eter,
Grăție cer.
Ție, intangibilă,
Veșnic ți-e menită

Ginta corruptibilă,
Dusele-n ispită.

12025

Greu sunt de salvat, le-a-nfrînt
Slăbiciunea vieții:
Singur, oare cine-a frînt
Lanțul voluptății?
Pe teren lucios, ce pas
Oare nu se pierde,
Cînd stau suflu, ochi și glas
Gata să-l dezmierde?

12030

Mater gloriosa vine plutind.

CORUL POCĂITELOR:

Tu zbori în zarea
Din veci, strălucita!
Ascultă-ne rugarea
Tu, neasemuita,
Cu har dăruita!

12035

MAGNA PECCATRIX (*Sf. Lucae. VII, 36*)

12040

Pe iubirea ce vărsat-a
Lacrimi, ca balsam văpăii,
Pentru Fiul tău, cînd — roata —
Îl huleau toți fariseii;
Pe ulciorul plin ce-i dete
Dulci arome-n strop cuminte,
Și pe gingașele plete
Ce-au zvîntat picioare sfinte —

MULIER SAMARITANA (*Sf. Jon. IV*)

12045

12050

Pe fîntîna unde-și strînse
Mai demult Avram cioporul,
Pe ulcioru-n care-și stinse
Bûzele Mîntuitorul;
Pe izvorul pur și darnic
Ce țîșnind acolo sprinten,
Veșnic viu, adapă harnic
Lumile de pretutindenii —

MARIA AEGYPTIACA. *Acta Sanctorum.*

12055

Pe sfințitul loc în care-a
Fost Isus înmormîntat;
Pe-acel braț și-amenințarea
Ce din prag m-au ahungat;
Pe căința ce-n pustiu o

Am trăit ani patruzeci;
Pe-acel bucuros adio
Ce-n nisip l-am scris pe veci —
Tu, ce-alături dai priință
Păcătoaselor să-ți vie,
Și câștigul prin căință
Îl înalți în veșnicie,
Sufletului bun, tu Blîndo,
Ce-a greșit numai o dată,
Vina sa necunoscînd-o,
Dă-i iertarea ta curată!

12060

TOATE TREI:

12065

UNA POENITENTIUM, *cîndva numită M a r g a r e t a . Alăturîndu-li-se:*

Înclină-ți, înclină,
Fără seamăn senină,
Cu belșug de lumină
Milosul chip spre-al meu desfăt!
Iubitu-mi de-altădată,
Acuma fără pată,
Se-ntoarce îndărăt.

12070

12075

BĂIEȚII FERICIȚI, *apropiîndu-se ca într-o horă:*

Superb ne-ntrece el
Cu mîndra-i făptură;
E, pentru-al nostru zel,
Răsplata cea pură.
Noi repede-am plecat
Din frageda viață;
Dar el a învățat:
Acum ne-nvață.

12080

O POCAITĂ, *cîndva numită M a r g a r e t a :*

Încins de-a duhurilor ceată,
Cel nou își vine-n fire-abia;
Abia mai simte viața-mprospătată,
Atît de-asemenea-i cu ea.
Priviți, din pămînteana legătură,
Din vechiul înveliș s-a smuls semeț,
Și-ntr-o eterică blamidă pură
Apare-n forța primei tinereți.
Îngăduie-mi să-i dau o îndrumare:
Încă-l orbește noua zi.

12085

12090

MATER GLORIOSA:

Vino în sferele superioare!
Cînd te presimte, el te va-nsoți.

12095

DOCTOR MARIANUS, *rugându-se cu fața la pământ:*

La salvatoare privire,
Blînd căindu-vă, priviți,
Spre-a deprinde-n mulțumire
Soarta celor fericiți!

12100

Orice gînd, mai pur, se-nclină
Slujindu-te în țării!
Fecioară, Mamă, Regină,
Zee,-ndurătoare fii!

CHORUS MYSTICUS: Vremelnic-sensibilul

12105

Doar ca simbol survine;
Aici intangibilul
Evidență devine;
Aici genuinul ne-
Rostibil s-a spus;
12110 Etern-Femininul ne
Trage în sus.

FINIS

GOETHE DESPRE „FAUST“

și

**SURSE PRIVIND ISTORIA GENEZEI
LUI „FAUST“**

Friedrich Wilhelm Gotter lui Goethe, vara 1773

Lui Gotter din Erfurt, cu care fusese împreună la Wetzlar Goethe îi trimite pe „Götz“ al său însoțit de o poezie în Knittelvers (Vol. I, pag. 88 și urm.). Gotter îi mulțumește cu o poezie similară și încheie cu cuvintele:

Schick' mir dafür den „Doktor Faust“
Sobald Dein Kopf ihn ausgebraust!
(În schimb, vreau „Doctor Faust“ negreșit,
De îndată ce în cap ți s-a dospit!)

Heinrich Christian Boie, Jurnal, 15 octombrie 1774

Am petrecut întreaga zi singuri, netulburați, Goethe și cu mine, Goethe a cărui inimă este la fel de mare și de nobilă ca și spiritul său!... L-am pus să-mi citească multe, și părți întregi și fragmente, și în toate este un ton original, o forță proprie, și oricât de ciudate, de incorecte, toate impregnate de pecetea geniului său. „Doctor Faust“ al său e aproape gata și mi se pare cel mai măreț, mai deosebit din toate.

Karl Ludwig v. Knebel lui Friedrich Justin Bertuch, 23 decembrie 1774

...Am atâtea de la Goethe!... O grămadă de fragmente, printre altele despre un „Doctor Faust“, în care sînt scene minunate, cu totul excepționale. Își scoate manuscrisele de prin toate ungherele odăii sale.

Poezie și adevăr, Cartea XVIII

Spre sfîrșitul lui martie 1775 Goethe l-a avut oaspete la Frankfurt pe Klopstock. Iată ce spune despre aceasta:

Cîteva convorbiri deosebite cu Klopstock, pricinuite de prietenia mea față de el, pline de sinceritate și încredere; i-am împărtășit cele mai recente scene din „Faust“, care par să-i fi plăcut, ba chiar, după cîte am aflat ulterior, le-a lăudat altora cu un entuziasm care nu-i stătea în fire, dorind să vadă piesa cît mai curînd terminată.

Goethe către contesa Auguste zu Stolberg, 17 septembrie 1775

Ziua mi s-a scurs cenușie și plictisitoare; cînd m-am sculat m-am simțit bine, am lucrat o scenă la „Faust“ al meu. Am lîncezit

cîteva ceasuri. Am tachinat o fetișcană despre care îți vor fi spus probabil frații ce ființă ciudată e. Am luat masa în societatea unei duzini de tineri simpli, așa cum i-a făcut Dumnezeu. M-am plimbat pe apă în sus și în jos, am un capriciu, să învăț să mă plimb singur... M-am simțit în toate acestea ca un șobolan care a înghițit otravă, care se bagă în toate găurile, soarbe tot ce e umed, înfulecă orice mîncare ce-i cade în cale, cuprins în măruntaiele sale de un nepotolit foc distrugător...

Goethe lui Johann Heinrich Merck, octombrie 1775

Am tradus Cîntarea Cîntărilor a lui Solomon, care e cea mai sublimă culegere de cîntece de dragoste creată de Dumnezeu... Mă simt binișor. Am scris mult la „Faust“.

Friedrich Leopold conte de Stolberg către sora sa, contesa Henriette Bernstorff, 6 decembrie 1775

Stolberg fusese la Weimar și participase la o lectură a lui „Faust“ în prezența ducesei mame Anna Amalia și a ducesei Luise. După cîteva zile scrie:

În una din după-amieze Goethe ne-a citit din „Faust“ al său, care este pe jumătate gata. E o bucată sublimă. Ducesele au fost grozav de impresionate de unele scene.

Goethe către prințul Karl August, Roma. La mijlocul lui decembrie 1786.

Goethe relatează că e pe cale să termine ediția „Serierilor“ sale. „Iphigenia“ ar fi tocmai terminată.

Voi trece acum și la alte lucrări, în fine și la „Faust“. Deoarece mi-am propus să dau la tipar fragmentele mele, m-am făcut că sînt mort. Cît de bucuros aș fi dacă prin terminarea celor începute m-aș putea legitima iarăși ca fiind în viață.

Goethe către Charlotte v. Stein, Roma, 20 ianuarie 1787

Nădăjduiesc să sfîrșesc pe „Egmont“, pe „Tasso“, pe „Faust“ și să-mi îndrept gîndul spre „Wilhelm“. Citesc tot acum din Livius și te-aș zăpăci, dacă ți-aș spune cîte toate mi se îmbie.

Goethe către prințul Carl August, Roma, 8 decembrie 1787

De „Faust“ mă apuc tocmai la urmă, după ce le isprăvesc pe toate celelalte. Pentru a termina bucata, va trebui să mă concentrez în mod special. Trebuie să trag în jurul meu un cerc magic, în care să am norocul de a-mi găsi un loc potrivit.

Cronologia operelor lui Goethe, întocmită de Eckermann și Riemer pe baza Convorbirilor și Jurnalelor lui Goethe și publicată în „Quartausgabe“ (Ediția în cvarto), vol. 2, 1837

1788... Plan pentru o nouă elaborare a lui „Faust“ și câteva scene din acesta scrise. Compus scena „Bucătăria vrăjitoarei“ în grădina Borghese.

Călătoria în Italia, Roma, 1 martie 1788

După ce și-a încheiat în manuscris vol. 1—5 ale „Scrierilor“, Goethe a început să pregătească vol. 6—8 cuprinzând „Tasso“ și „Iila“ (vol. 6), „Faust“, „Jery și Bătely“, „Glumă, șiretlic și răzbunare“ (vol. 7) și „Diferite poezii“ (vol. 8).

Am avut îndrăzneala să revăd în minte luate deodată ultimele mele trei volume, iar acum știu precis ce am de făcut; doar bună-dispoziție și noroc să-mi dea cerul să o fac! Am avut o săptămână plină, care mi-a rămas în memorie de parcă ar fi fost o lună. — Am făcut mai întâi planul pentru „Faust“ și sper ca operația să-mi fi reușit. E bineînțeles cu totul altceva că scriu bucata acum, decât dacă aș fi scris-o acum 15 ani; mă gândesc că nu va pierde nimic, fiind mai ales încredințat că acum am regăsit firul. Sînt liniștit și în ce privește tonul; dealtfel am și realizat o scenă nouă și dacă aș afuma hîrtia, mă gândesc că nimeni n-ar mai deosebi-o de cele vechi. Acum că am revenit complet, după o lungă odihnă și izolare, la nivelul propriei mele existențe, e ciudat cît de mult am rămas același și cît de puțin a suferit sufletul meu datorită anilor și întîmplărilor. Vechiul manuscris mă pune uneori pe gînduri, cînd îl am în față. Este dealtfel primul pe care l-am scris, ba chiar scenele principale, fără să fi avut o schiță prealabilă. Acum, îngălbenit și uzat de timpul care a trecut (colile n-au fost niciodată broșate), e atît de fragil și de zdrențuit pe la margini, că arată ca un fragment dintr-un codex vechi, încît dacă atunci m-am transpus într-o lume mai veche cu interes și străbuni, acum trebuie să mă transpun din nou într-o proprie epocă anterioară trăită de mine.

Goethe către Prințul Carl August, Weimar, 5 iulie 1789

Pe „Faust“ vreau să-l dau, din mai multe motive, sub formă de fragment. Despre aceasta, oral...

Jurnalul lui Goethe, ianuarie 1790

Expediat Faust.

Schiller lui Goethe 29 noiembrie 1794

Schiller mulțumește lui Goethe care îl anunțase că îi trimite în curînd începutul „Anilor de ucnicie“. Și adaugă:

Cu nu mai puțină rîvnă aş citi fragmentele din „Faust“-ul dumneavoastră, care nu sînt încă tipărite; căci vă mărturisesc că ceea ce am citit pînă acum din această piesă, este ca bustul lui Hercule. Există în scenele acestea o forță și o plenitudine a geniului, care atestă, fără îndoială, un mare maestru, și aş dori să pot urmări cît mai mult cu putință această natură mare și temerară, care respiră din ele.

Goethe lui Schiller, 2 decembrie 1794

Despre „Faust“ nu pot comunica acum nimic. Nu cutez să desfac pachetul în care este legat. N-aş putea copia fără să prelucrez și pentru asta nu am destul curaj. Dacă în viitor m-ar stimula ceva să o fac, ar fi desigur și interesul ce-l arătați.

Jurnalul lui Goethe, 5 iunie 1797

...După-masă „Nunta de aur a lui Oberon“.

Goethe lui Schiller, 22 iunie 1797

Pentru că e absolut necesar să-mi văd puțin de starea mea de neliniște de acum, m-am decis să mă ocup de „Faust“ al meu și, dacă nu chiar să-l termin, măcar să-l duc o bună bucată mai departe, lichidînd ceea ce este deja tipărit și să văd ce am să fac cu ceea ce în mare măsură este gata sau doar plănuir, pregătind astfel mai serios executarea planului, care propriu-zis nu este decît o idee. Am reluat acum tocmai ideea aceasta și prezentarea ei, și sînt aproape de acord cu mine însumi. Doream însă ca dumneavoastră să aveți bunăvoința de a medita într-o noapte de insomnie asupra problemei, să-mi expuneți pretențiile ce le-ați avea față de ansamblul ei, și în felul acesta să-mi arătați și să interpretați, ca un adevărat profet, propriile mele visuri. — Întrucît diferitele părți ale acestui poem pot fi tratate după dispoziție în mod diferit, cu condiția de a se subordona doar spiritului și tonului întregului, deoarece întreaga lucrare este subiectivă, aş putea lucra la ea în anumite momente, și în felul acesta aş fi în stare chiar și acum să realizez ceva.

Schiller lui Goethe, 23 iunie 1797

Hotărîrea luată de a Vă ocupa de „Faust“ mă surprinde, mai ales acum cînd vă pregătiți pentru o călătorie în Italia. În ce mă privește, am renunțat odată pentru totdeauna să vă măsoar cu logica obișnuită, și sînt din capul locului convins că geniul dumneavoastră se va descurca perfect în chestiunea aceasta. — Cererea ce mi-o faceți de a vă comunica așteptările și dezideratele mele nu este ușor de îndeplinit. Dar pe cît pot, încerc să apuc firul dumneavoastră

și chiar dacă nu izbutesc, vreau să-mi închipui că aș fi găsit întâmplător fragmentele din „Faust“ și că aș fi chemat să le continui. Observ aici doar atât, că „Faust“ (adică piesa), cu toată individualitatea sa poetică, nu poate îndeplini doar prin sine pretenția de a avea o semnificație simbolică, după cum probabil era în intenția dumneavoastră. Duplicitatea naturii umane și tendința nereușită de a uni în om divinul și fizicul nu trebuie pierdute din vedere; iar pentru că legenda implică, și trebuie să implice, stridente și deformări, nu e cazul să ne limităm la obiect, ci să ne ridicăm de la el la idei. Pe scurt, pretențiile ce se pun lui „Faust“ sînt totodată filozofice și poetice, și oricum v-ați chibzui natura obiectului vă impune o tratare filozofică, iar fantezia creatoare va trebui să se resemneze să servească o idee rațională. — Dar mi-e greu să cred că vă spun cu acestea ceva nou; pretenția aceasta, prin ceea ce aveți deja gata, ați și început în mare măsură să o satisfaceți.

Jurnalul lui Goethe, iunie 1797

23 iunie. O schemă mai amănunțită la „Faust“. — 24 iunie. Dedicția lui „Faust“... După-masă, în continuare, „Faust“. — 26 iunie. La „Faust“. — 27 iunie. La „Faust“.

Goethe lui Schiller, 24 iunie 1797

Vă mulțumesc pentru primele cuvinte asupra reînviatului „Faust“. În ceea ce privește concepția acestei lucrări nu ne vom deosebi probabil, dar capeți un cu totul alt curaj pentru lucru cînd îți vezi ideile și proiectele apreciate și din exterior, iar participarea dumneavoastră este mai mult decît într-un singur sens fructuoasă... Voi căuta să termin mai întîi marile fragmente plănuite și pe jumătate prelucrate, și să adun astfel la un loc ceea ce e tipărit, să continui să fac asta pînă ce totul se epuizează de la sine...

Schiller lui Goethe, 26 iunie 1797

Am citit acum din nou „Faust“ și mă apucă o adevărată amețeală în fața soluției. E dealtfel foarte firesc, deoarece problema se bazează pe o viziune, și cîtă vreme nu o ai, un subiect chiar fără să fie atît de bogat va pune mintea în încurcătură. Ceea ce mă îngrijorează aici este faptul că, după construcția sa, „Faust“ pare să pretindă epuizarea în totalitate a materialului, pentru ca ideea să apară ca realizată la sfîrșit, iar, pentru un material atît de puternic eruptiv, nu văd chinga poetică în stare să-l țină împreună. Oricum, sînt sigur că veți ști să vă descurcați. — De exemplu: Ar trebui, după cîte cred eu, ca Faust să fie adus în viața activă și orice bucată ați alege din acest material, îmi pare că ea pretinde prin chiar

natura sa o prea mare detaliere și întindere... Înțelegerea (*Verstand*) și rațiunea (*Vernunft*) par să lupte în subiectul acesta pe viață și pe moarte. Prin realismul său, diavolul își rezervă înțelegerea, iar Faust ține mai mult la rațiune. Uneori se pare însă că-și schimbă rolurile și că diavolul ia sub protecția sa rațiunea împotriva lui Faust... Sînt de-a dreptul nerăbdător să văd cum se va acomoda legenda populară cu partea filozofică a întregului.

Goethe lui Schiller, 27 iunie 1797

Observațiile dumneavoastră la „Faust” mi-au fost foarte plăcute. Vă potriviți perfect, cum era și natural, cu proiectele și cu planurile mele. Voi avea grijă ca scenele să fie stimulatoare și distractive și să dea și puțin de gîndit...

Goethe lui Schiller, 1 iulie 1797

Cu „Faust” al meu am avansat repede și destul de bine, în ceea ce privește schema și aspectul general... Nu mi-ar mai trebui acum decît o lună liniștită, și lucrarea, spre mirarea și uluirea tuturor, ar crește cum crește din pămînt o mare familie de ciuperci.

Goethe lui Schiller, 5 iulie 1797

Deocamdată l-am pus pe „Faust” deoparte. Pe cîtva timp fantezmele nordice au fost date mai la spate de către reminiscențele sudice; am izbutit totuși să realizez întregul ca schemă și sinoptic în toate amănuntele.

Jurnalul lui Goethe, 1798

9 aprilie. Reluat Faust... — 10 aprilie. De dimineață, Faust. — 11 aprilie. Faust. — 14 aprilie. Spre seară diverse la Faust... — 15 aprilie. Ocupat cu Faust. — 18 aprilie. La Faust. — 19 aprilie. La Faust. — 21 aprilie. La Faust.

Goethe lui Schiller, 28 aprilie 1798

Vă mulțumesc pentru lămurirea lui Cotta... Ar fi un prilej de făcut unele lucruri în care n-ai mai ști cum să te descurci, iar ceea ce-i folosește librarului, este folositor în toate sensurile și autorului... De asemenea doresc să-l isprăvesc pe „Faust” al meu, care, cu natura sa nordică, ar trebui să-și afle un uriaș public nordic.

Goethe lui Schiller, 5 mai 1798

Am avansat binișor cu „Faust”-ul meu. Vechiul manuscris, încă existent, extrem de confuz, e copiat, iar părțile sînt așezate succesiv în fascicule separate după numerele unei scheme amănun-

țite. Pot acum, în orice clipă de dispoziție, să prelucrez în continuare diferitele părți și, mai devreme sau mai târziu, să le asamblez. — Un caz cu totul ciudat se ivește aici: unele scene tragice le-am scris în proză. Prin naturalețea și prin forța lor au devenit, în raport cu altele, greu de îndurat. Caut, din cauza aceasta, să le transform acum în versuri cu rimă, căci altfel ideea străbate ca printr-un voal, iar în schimb efectul direct al enormului material se estompează.

Schemă la „Faust“

Schema aceasta, păstrată printre manuscrise, nu poate fi datată precis, dar pare să provină din perioada de lucru a epocii schilleriene, aproximativ din anii 1797—1800. Ea schematizează mai întâi, luate din urmă, cele existente, apoi cele proiectate. Pentru Partea II este proiectată „Plăcerea faptei, spre exterior“, apoi „Desfătarea în conștiință, Frumusețea“ și „Bucuria creării, din interior“. Între acestea sînt pregătite tragedia Elenci și tragedia domnitorului. Pe atunci „Prologul în cer“ indica deja direcția de bază a operei: Faust să nu cadă victimă diavolului. Cuvintele finale „Epilog în haos — în drum spre infern“ trebuiesc raportate, așadar, la Mefisto. — Facsimile: Witkowski, vol. I, 1929, p. 524 și urm. — GJb. 17, 1897, p. 208.

Aspirația ideală spre înrîurire și transpunerea în întreaga natură.

Apariția Duhului ca geniu al lumii și geniu al faptei.

Disputa dintre formă și lipsa de formă.

Preferința pentru un conținut fără formă față de forma goală.

Conținutul aduce cu el forma, forma nu este nicicînd fără conținut.

Antagonismele acestea, în loc de a le uni, a le face și mai disparate.

Wagner, aspirația științifică rece, luminoasă.

Elevul, aspirația științifică caldă, confuză.

(Șters: viață faptă ființă)

Savurarea vieții de către personaj, văzută din exterior în Partea I, în pasiunea neliniștii.

Savurarea faptelor spre exterior Partea II. Și desfătare cu conștiință. Frumusețe.

Savurarea creațiunii din interior. Epilog în haos în drumul spre infern.

Schiller lui Cotta, 16 decembrie 1798

Goethe mai are mult de lucru la „Faust“-ul său pînă să fie gata. Insist adesea să-l termine. Intenția lui, cel puțin, este să o facă în vara viitoare...

Schiller lui Cotta, 24 martie 1800

Și acum încă un sfat bun. Mă tem că Goethe va abandona lucrul la „Faust”-ul său, la care are atît de mult gata făcut, dacă nu va fi stimulat din exterior și prin oferte ispititoare să se apuce încă o dată de această lucrare mare și să o desăvîrșească... Dumneavoastră puteți, de aceasta sînt convins, să-l faceți prin oferte strălucite să încheie opera în vara aceasta.

Goethe lui Schiller, 11 aprilie 1800

Sinceritatea lui Cotta îmi este foarte plăcută. Am de la dînsul o scrisoare în legătură cu „Faust”, pe care probabil ați provocat-o dumneavoastră; pentru care trebuie să vă mulțumesc, căci, prilejuit de ea, am reluat astăzi lucrarea și am meditat asupra ei.

Jurnalul lui Goethe, 1800

11 aprilie. Scrisoare de la Cotta. Privitoare la „Faust”.

13 aprilie, Faust. — 14 aprilie, Faust. —

În același fil revin meru însemnări în Jurnal pînă la 5 septembrie.

Goethe lui Schiller, 16 aprilie 1800

Diavolul, pe care îl fac să jure, se preface a fi foarte straniu.

Goethe lui Schiller, 12 septembrie 1800

După diferite aventuri, am ajuns în sfîrșit azi dimineață la Jena, să mă odihnesc, și am încercat îndată să fac ceva, dar n-am izbutit nimic. Din fericiire am putut în aceste opt zile să mă fixez la situațiile, despre care știți, iar Elena mea a intrat cu adevărat în scenă. Acum însă frumosul poziției eroinei mă atrage atît de mult, încît mă tulbură gîndul că ar trebui să o transform într-o figură grotescă...

Jurnalul lui Goethe, 1800

12 septembrie. Dimineața, Elena... Domnului consilier de curte Schiller ceva despre Elena. — 13 septembrie, Elena. — 14 septembrie, Elena.

Notițe similare se repetă pînă la sfîrșitul lui septembrie.

Schiller lui Goethe, 13 septembrie 1800

Vă doresc mult noroc pentru pasul pe care l-ați făcut la „Faust”-ul dumneavoastră. Nu vă lăsați deranjat de gîndul că ar fi păcat să barbarizați frumoasele figuri și situații cînd acestea apar. Cazul ar putea să survină mai des în partea a doua a lui „Faust”, și odată

pentru totdeauna ar fi bine să reduceți la tăcere conștiința poetică. Barbaricul tratării, care vi se impune prin spiritul întregului, nu poate distruge conținutul mai elevat și să suprime frumosul, doar să-i dea o notă mai specifică și să-l pregătească pentru o altă însușire sufletească. Tocmai ceea ce este mai elevat și mai nobil în motive, va da operei un farmec propriu, iar Elena este în piesa aceasta un simbol pentru toate fapăturile frumoase care se implică în ea.

Goethe lui Schiller, 16 septembrie 1800

Consolarea pe care mi-o dați în scrisoarea dumneavoastră, anume că prin combinarea a ceea ce este pur cu ce este bizar s-ar putea naște un monstru poetic nu tocmăi de repudiat, s-a confirmat în cazul meu prin experiența făcută că din amalgamarea aceasta apar fenomene stranii care îmi fac mie însumi plăcere.

Schiller lui Goethe, 23 septembrie 1800

Schiller îl vizitase la 21 septembrie la Jena pe Goethe, care îi citise cu ocazia aceasta partea terminată a „Eleni” sale.

Recenta dumneavoastră lectură mi-a lăsat o impresie măreață și nobilă, înaltul spirit nobil al vechii tragedii te întâmpină încă din monolog, producând efectul cuvenit și animînd cu o calmă forță ce este mai adînc în tine. Dacă nu ați aduce de la Jena nimic altceva poetic decît aceasta și ceea ce ați elaborat pînă acum pentru mersul viitor al acestei porțiuni tragice, popasul dumneavoastră la Jena ar fi răsplătit. Dacă vă reușește, după cum nu mă îndoiesc, sinteza aceasta dintre ceea ce este nobil și ceea ce este barbar, cheia pentru restul întregului e ca și găsită, și atunci nu vă va mai fi greu să precizați și să repartizați la fel de analitic, plecînd din acest punct, sensul și spiritul celorlalte porțiuni. Căci culmea aceasta, cum o numiți dumneavoastră înșivă, trebuie să fie văzută din și spre toate punctele întregului.

Jurnalul lui Goethe, 1800

2 noiembrie. Dimineața la „Faust”... După-amiază continuat la „Faust”. — 3 noiembrie. Dimineața la „Faust”. — 5 noiembrie. La „Faust”. — 6 noiembrie. La „Faust”. — 7 noiembrie. La „Faust”. — 8 noiembrie. Dimineața, „Faust”.

Jurnalul lui Goethe, 1801

8 februarie. Dimineața la „Faust”. — 9 februarie. Seara la „Faust”.

Și așa mai departe notițe similare pînă la 7 aprilie 1801.

Schiller lui Goethe, Jena, 16 martie 1801

Mult noroc în progresele la „Faust“, asupra căruia filozofii de aici sînt nespūs de curioși.

Goethe lui Schiller, 18 martie 1801

N-am făcut pînă acum nici o pauză propriu-zisă la „Faust“, uneori însă doar progrese grele. Deoarece filozofii sînt curioși de această lucrare, trebuie bincînteles să-mi adun gîndurile.

Schiller lui Cotta, 10 decembrie 1801

Mă întrebați despre Goethe și despre lucrările sale... E prea puțin stăpîn pe propria sa bună-dispoziție; lipsa sa de suplețe îl face să fie nehotărît; și se risipește prea mult în ocupații de colecționar de obiecte științifice. Aproape mă îndoiesc că-l va mai isprăvi pe „Faust“.

Goethe lui Cotta, 30 septembrie 1805

Goethe pregătise cu Cotta o ediție nouă mare a operelor sale. Este vorba despre cea care va apărea în 13 volume între 1806—1810. El scrie:

Ce voi da în volumul 4 nu sînt încă de acord cu mine însumi. Dacă în vreun fel îmi va fi posibil, voi ieși la lumină direct cu „Faust“... Indicați-mi termenul ultim cînd trebuie să aveți manuscrisul pentru volumul 4, pentru ca să-mi fac și întrucîtva socoteala.

Jurnalul lui Goethe, 1806

21 martie. Am început cu Riemer să parcurgem „Faust“. — 24 martie. „Faust“ cu Riemer. Pentru mine scena ultimă. — 25 martie. „Faust“ cu Riemer.

Și așa mai departe alte notițe pînă la:

21 aprilie. „Faust“ cu Riemer, ultima revizie. — 22 aprilie. Parcurș încă o dată pe „Faust“ pentru mine. — 25 aprilie. „Faust“, ultimul aranjament pentru tipar.

Manuscrisul de tipărit fusese expediat, dar încurcăturile războiului de la 1806/07 au întîrziat editarea. „Faust“ a apărut abia de Paști în 1808, partea I în volumul 8 al Operelor editate de Cotta.

Jurnalul lui Sulpiz Boisserée, Wiesbaden, 3 august 1815

„Faust“, partea întîi e încheiată cu moartea lui Gretchen, acum trebuie să înceapă încă o dată par ricochet. Va fi foarte greu. Pentru aceasta îi trebuie pictorului o altă mînă, un alt penel. Ce ar avea acum de făcut, nu se va potrivi cu cele anterioare. — Răspund că n-ar trebui să-și facă scrupule dacă un altul s-ar transpune

în altul, cu atât mai mult maestrul însuși în propriile sale opere. — Goethe: „Admit, desigur, mai ales că multe sînt deja gata făcute“. — L-am întrebat despre sfîrșit. — Goethe: „Nu-ți pot spune nimic, nu mi-e permis să spun, dar este deja gata și a ieșit foarte bun, chiar grandios, ca-n vremile cele mai bune“. — Cred înșă că diavolul nu are dreptate. — Goethe: „Faust îi pune la început diavolului o condiție, din care rezultă apoi totul“. —

Schiță a conținutului lui Faust II, 1816

În anul 1816 Goethe a dictat la volumul IV, Cartea 18, din „Poezie și Adevăr“. Dorea în continuare să relateze acolo despre felul cum a început poemul său „Faust“ și să prezinte o schiță asupra părții a doua, nefiind atunci încă sigur că îl va termina. Și-a propus deci între 16 și 20 decembrie să dea o indicație amănunțită asupra cuprinsului. Totuși, mai tîrziu, la redactarea definitivă a părții a patra a lucrării „Poezie și Adevăr“ a renunțat la ea, deoarece Eckermann, luînd între timp schița, a folosit-o cu succes ca punct de plecare pentru a-l stimula pe Goethe să desăvîrșească „Faust II“. În ce măsură redă planul din tîncete și în ce măsură pe acela din anii de mai tîrziu, nu se poate stabili în amănunt cu precizie. Comparația cu drama desăvîrșită mai tîrziu arată însă cît de mult a schimbat și amplificat Goethe, în anii săi foarte înaintați, în sens creator, proiectul.

La începutul părții a doua îl găsim pe Faust dormind. E înconjurat de corurile spiritelor care îi oglindesc în simboluri evidente și în cîntece animate bucuriile cîstei, gloriei, puterii și domniei. Ele îmbracă în cuvinte și în melodii amăgitoare ofertele lor în realitate ironice. El se trezește, se simte reconfortat, a dispărut dependența anterioară de senzualitate și de pasiune. Spiritul purificat și îmborsărit tinzînd spre elevație.

Apare Mefistofel și îi face o descriere veselă a Reichstagului de la Augsburg, convocat acolo de împăratul Maximilian și îl seduce să creadă că totul se petrece jos în piața din dreptul ferestrei unde Faust nu poate vedea înșă nimic. În fine, Mefisto se face că vede la unul din geamurile primăriei pe împărat vorbind cu un principe și-l asigură pe Faust că discută despre dînsul, întrebîndu-se unde se află și dacă n-ar putea fi adus cîndva la curte. Faust se lasă convins și pelerina sa grăbește călătoria. La Augsburg descind într-o hală pustie. Mefistofel iese să spioneze. Faust recade între timp în speculațiile sale abstruse de odinioară și în pretențiile față de sine însuși, și cînd revine Mefisto, Faust îi pune condiția ciudată să nu intre în sală, ci să rămîină în prag, apoi ca în prezența împăratului să nu se petreacă nici o scamatorie sau vrăjitorie. Mefistofel cedează. Sîntem transpuși într-o sală mare unde împăratul, ridicîndu-se

tocmai de la masă, se îndreaptă cu un principe spre fereastră, căruia îi spune că şi-ar dori pelerina lui Faust pentru a se duce să vîneze în Tirol, de unde să se înapoieze a doua zi pentru a fi prezent la şedinţă. Faust e anunţat şi primit cu bunăvoinţă. Întrebările împăratului se referă toate la obstacolele pămînteşti şi la felul cum ar putea fi înlăturate prin vrăjitorie. Răspunsurile lui Faust stăruie asupra unor condiţii şi mijloace mai înalte. Împăratul nu-l înţelege, curteanul nici atît. Discuţia se încurcă, stagnează, şi Faust, pus în încurcătură, îl caută cu ochii pe Mefisto care apare deîndată din spate, răspunzînd în locul lui. Discuţia se animă acum, se apropie mai multe persoane şi cu toţii sînt mulţumiţi de oaspetele miraculos. Împăratul cere apariţii care i se aprobă. Faust se îndepărtează pentru a face pregătirile. În clipa aceea Mefistofel ia înfăţişarea lui Faust, gata să distreze doamnele şi domnişoarele, pentru ca în cele din urmă să fie considerat un bărbat de nepreţuit, pentru că vindecă printr-o uşoară atingere un neg de pe o mîină, printr-o călcătură mai brutală a piciorului său de cal, mascat, o băătătură, iar o domnişoară blondă nu se sfieşte să se lase mîngîiată pe obrăjori de degetele sale uscăţive şi ascuţite, în timp ce oglinda din poşetă îi arată spre consolare cum îi dispar de pe faţă unul după altul pistruii. Se apropie seara. Se clădeşte de la sine un teatru magic. Apare figura Elenei. Remarcile doamnelor asupra acestei frumuseţi a frumuseţilor animă scena, dealtfel cruntă. Apare Paris, întîmpinat de bărbaţi la fel cum fusese întîmpinată Elena de femei. Presupusul Faust le dă dreptate tuturor şi se desfăşoară o scenă foarte veselă.

Asupra alegerii celei de a treia apariţii cei prezenţi nu cad de acord. Spiritele invocate devin neliniştite. Sînt unele importante care apar împreună. Se produc situaţii ciudate, pînă cînd, în fine, dispăre şi teatrul şi fantomele. Adevăratul Faust, iluminat de trei lămpi, stă leşinat în planul din spate. Mefistofel îşi ia tălpăşiţa; se bănuieşte ceva despre jocul său dublu, dar nimănui nu-i place să o creadă.

Cînd îl caută din nou pe Faust, Mefisto îl găseşte în starea cea mai înflăcărată. S-a îndrăgostit de Elena şi îi cere scamatorului să i-o aducă şi să-i cadă în braţe. Există însă dificultăţi. Elena aparţine lui Orkus şi dacă poate fi ademenită prin vrăjitorie, nu poate fi, în schimb, reţinută. Faust nu renunţă. Mefisto o face să apară. Nesfîrşită nostalgie a lui Faust după frumuseţea cîndva recunoscută ca cea mai mare. Un castel vechi al cărui posesor poartă război în Palestina, dar castelanul este un vrăjitor; aici va fi locuinţa noului Paris. Apare Elena; cu ajutorul unui inel magic i se redă corporalitatea. Ea se crede venind direct de la Troia şi intrînd în Sparta. Găseşte totul pustiu, doreşte societatea, îndeosebi pe bărbaţii care

nu s-au putut lipsi de ea toată viața. Apare Faust în chip de cavaler teuton, foarte ciudat în comparație cu înfățișarea eroului antic. Ea îl găsește respingător, dar pentru că el se pricepe să lingusească, se atașează pe încetul de el care devine astfel succesorul atîtor eroi și semizei. Din legătura aceasta se naște un copil care, îndată ce vine pe lume, dansează, cîntă și taie aerul cu gesturi de scrimer. Aici trebuie precizat că acel castel este înconjurat cu un hotar vrăjit și că numai în interiorul său pot trăi aceste semirealități. Băiatul care crește din ce în ce face multă bucurie mamei sale. I se îngăduie orice. I se interzice doar să treacă dincolo de un rîu anume. Într-o zi festivă aude însă o muzică venită de dincolo și el vede țărani și soldați dansînd. Trece dincolo de linie, se amestecă printre ei și provoacă gîlceavă, rănește pe cîțiva dintre ei, însă în cele din urmă este doborît de o spadă sfințită. Castelanul vrăjitor salvează cadavrul. Mama este neconsolată, și în timp ce își frînge mîinile de disperare, își scoate inelul, cade în brațele lui Faust, care însă nu-i cuprinde decît haina goală. Mama și fiul au dispărut. Mefisto care, sub chipul unei bătrîne menajere, fusese pînă acum martor la toate, caută să-și consoleze prietenul și să-i însufle plăcerea posesiunii. Castelanul a decedat în Palestina, niște călugări vor să se facă stăpîni pe bunurile lui. Binecuvîntările lor fac să dispară cercul vrăjit. Mefisto îl sfătuiește pe Faust să aplice forța fizică și îi oferă trei complici cu numele Ia-cu-japca, Trage-palme și Gheară-strînsă. Faust se crede suficient înarmat, se dispensează de Mefisto și de castelan, face război cu călugării, răzbună moartea fiului său și cîștigă averi mari. Între timp îmbătrînește, și cum se petrec lucrurile mai departe vom arăta în viitor, cînd vom asambla fragmentele sau mai degrabă temele elaborate împrăștiat ale acestei a doua părți, salvînd prin aceasta unele care vor fi interesante pentru cititori.

Jurnalul lui Goethe, 11 iunie 1818

„Dr. Faust“ de Marlowe.

Goethe lui Karl Ernst Schubarth, 3 noiembrie 1820

Ceea ce-mi spuneți despre „Dedicație“ și despre „Preludiu“ este fără cusur. Emoționante sînt pentru mine supozițiile dumneavoastră asupra părții a doua a lui „Faust“ și asupra soluției. Ați simțit absolut just că ne apropiem de ce este ideal și că sfîrșitul se va desfășura în planul acesta; numai că tratarea mea a trebuit să-și ia drumul ei propriu; dealtfel mai există pe pămînt unele erori sublime, reale și fantastice, în care sărmanul om s-ar putea pierde într-un chip mai nobil, mai demn, mai elevat decît se întîmplă în partea primă, obișnuită. — Chiar spre acestea, ar trebui să se și

încumete prietenul nostru Faust. În solitudinea tinereții aș fi realizat-o prin intuiție, la lumina de zi a lumii ar arăta ca un Pasquill. — Ați simțit corect și sfârșitul. Mefisto nu trebuie să câștige rămășagul decât pe jumătate, iar dacă jumătate din vină revine lui Faust, intervine imediat aici dreptul de grațiere al vechiului stăpîn pentru a asigura cel mai senin sfârșit întregului. — M-ați făcut să mă gîndesc din nou atît de animat la acestea, încît de dragul dumneavoastră, doream să o mai scriu.

Convorbire cu Eckermann, 18 ianuarie 1825

În „Convorbirile“ cu Eckermann este foarte des vorba despre „Faust“. Pe de o parte pentru că Eckermann văzînd cum ia ființă „Faust II“ stăruia meru să fie terminat. Pe de altă parte pentru că Eckermann publicînd „Faust II“ după moartea lui Goethe, dorea să lămurească nedumeririle cititorilor. El și-a scris „Convorbirile“ în parte după mai mulți ani de la moartea lui Goethe, pe baza unor notițe mai vechi, a unor scrisori sau chiar numai pe simple amintiri. Problemele acestea sînt studiate exact de Julius Petersen în „Geneza convorbirilor lui Eckermann și creditul ce li se poate acorda“ ed. 2, Frankfurt a.M. 1925. Rareori îl simțim pe Goethe în Eckermann așa de prezent, cum îl găsim, de pildă, în Boisserée. Tocmai părțile privind pe „Faust“ s-au produs unele foarte tîrziu și urmau să servească răspîndirii înțelegerii operei acestuia. Nu trebuie luate prin urmare ca opinii directe ale lui Goethe despre „Faust“, cum sînt cele din scrisori. Cine arc în urechi stilul arid, bogat în corelații, plin de ascunzișuri și totodată ironic din scrisorile asupra lui „Faust“ adresate lui Humboldt, va constata cît de mult sîncroite părțile privind pe „Faust“ la Eckermann mai întîi de Goethe însuși pentru acest ucenic și apoi de către acesta, intenționat sau neintenționat, pentru publicul timpului său. Din cauza aceasta, dar mai ales pentru că „Convorbirile“ lui Eckermann sînt ușor accesibile oricui, vor fi date în cele ce urmează numai cele mai importante, iar restul notate numai cu data, astfel că în fiecare ediție să poată fi ușor consultate.

...Astfel Mefistofel al meu cîntă un cîntec din Shakespeare, — și de ce să n-o facă? La ce bun să-mi dau osteneala să inventez unul propriu, cînd cel al lui Shakespeare este tocmai potrivit și spune tocmai ce trebuie să spună? Dacă prin urmare expunerea din „Faust“ acesta al meu arc o oarecare asemănare cu cea a lui Iov, este iarăși foarte bine că este așa și din cauza aceasta sînt mai degrabă de lăudat decât de criticat...

Jurnalul lui Goethe, 1825

25 februarie. Pentru mine considerații asupra anului 1775, în special asupra lui Faust. — 26 februarie. Gîndit și scris cîte ceva la

Faust. — 27 februarie. Considerații asupra lui Faust. Reluat prelucrările mai vechi. Refăcut unele din ele. — 28 februarie. Cîte ceva la Faust. — 2 martie. Pus în ordine unele la Faust ...

În felul acesta notițe aproape zilnice pînă la 5 aprilie.

Jurnalul lui Goethe, 1826

12 martie. Seara Dr. Eckermann. Citit fragmente din noul „Faust”. — 13 martie. Continuat cu considerații la „Faust”... În grădina de jos. Chibzuit aceleași. — 14 martie. Continuat la Faust... Seara prof. Riemer... Discutat unele lucruri despre versificația la Faust.

Și așa mai departe notații aproape zilnice, predominant cu privire la „Elena”. Ele sfîrșesc provizoriu la 16 iulie. Goethe terminase atunci Actul III și l-a pus pe Zelter să i-l citească. L-a dat de asemenea lui Eckermann care l-a citit la 16 iulie pînă la capăt.

8 iulie. Profesorul Zelter a citit pentru sine „Elena”... Profesorul Zelter a rămas la mine și mi-a citit începutul „Elenei”. — 10 iulie. Seara prof. Zelter a continuat „Elena”. — 11 iulie. Zelter a citit „Elena” pînă la capăt. — 16 iulie. Dr. Eckermann a citit „Elena” pînă la sfîrșit.

Primul proiect de prezentare a „Elenei”

La 1826 cînd isprăvisese actul 3 la „Faust”, Goethe s-a decis să nu-l mai rețină. Era, de asemenea, preocupat să dea cititorilor în „Ediția definitivă”, care începuse să apară, cît mai multe lucruri noi. Întrucît însă corelarea acestui fragment cu „Faust I”, apărut pînă atunci, era greu de făcut, dorea să dea cititorilor săi — desigur în revista „Über Kunst und Altertum” — un auxiliar pentru înțelegere. Proiectul este datat la 10 iunie 1826, dar nu s-a mai tipărit. Din el se poate vedea că mitul mumelor și simbolica Galateei nu-și găsiseră încă loc în imaginația poetului. — Ennio, despre care este vorba în acest proiect, este una dintre Forkiadele care apar apoi toate trei în clasică Noapte a Walpurgiei.

Elena, fantasmagorie clasic-romantică, interludiu la „Faust”. În conformitate cu vechiul joc de păpuși bazat pe fabula mai veche în circulație despre Faust, trebuia, în partea a doua a tragediei mele, să fie arătată și cutezanța lui Faust de a rîvni pe cea mai frumoasă femeie despre care ne relatează tradiția, pe frumoasa Elena din Grecia. Lucrul acesta nu putea fi obținut nici prin tovarășii de pe Blocksberg, la fel de puțin prin urîta Ennio, înrudită cu vrăjitoarele din nord și cu vampirii, ci — așa cum se găsește totul în partea a doua pe o treaptă mai înaltă și mai nobilă — să se caute în genurile Tesaliei direct la Sibilele demonice, care, prin

tratative curioase, să mijlocească în cele din urmă ca Persefona să îngăduie Elenei să reapară în realitate, cu condiția însă să nu se poată bucura de noua viață decât pe pământul Spartei; de asemenea cu condiția ca toate celelalte, ca și cucerirea dragostei sale, să se petreacă pe cale omenească; cu introduceri fantastice lucrurile n-ar trebui luate însă prea strict.

Bucata începe, așadar, în fața palatului lui Menelaus din Sparta unde, însoțită de un cor de femei din Troia, Elena tocmai acostează, așa cum se va înțelege din chiar primele ei cuvinte.

Elena, cea slăvită mult, hulită mult,

Eu vin acum chiar de pe țărmul unde-am tras...

Mai multe nu trebuie să destăinuim însă despre mersul acțiunii și despre cuprinsul bucății.

Interludiul acesta hotărât încă de la prima concepere a întregului, îmi dăduse din când în când de gândit în ce privește dezvoltarea și realizarea, despre care însă nu-mi puteam da prea bine seama. Observ doar că în corespondența cu Schiller din anul 1800, lucrarea aceasta este citată ca una de luat serios în seamă și-mi amintesc chiar că, stimulat de scrisoarea prietenului, am reluat-o uneori în mână, revenindu-mi în minte lunga vreme trecută precum și altele de care mă apucasem odinioară.

La pregătirea ediției complete a operelor mele, am revăzut și acest manuscris bine păstrat, ducând pînă la capăt, cu un curaj improspătat, acest interludiu pe care l-am tratat cu mai multă grijă acum, încît poate exista și ca de sine stătător, urmînd să fie redat în volumul 4 al ediției noi la rubrica „Dramatice“.

Fragment dintr-un concept de scrisoare a lui Goethe din anul 1826

Despre Elena, data viitoare mai multe, lucrarea e terminată și este mai stranie și mai problematică decât tot ce am scris vreodată. S-ar putea ca în decursul acestei jumătăți de an să dăm undeva mai multe amănunte. — Ceea ce este remarcabil în bucata aceasta este faptul că, fără să-și schimbe locul, acțiunea se petrece de-a lungul a tocmai trei mii de ani, respectă unitatea de acțiune și de loc în mod riguros, a treia însă e lăsată să decurgă fantasmagoric.

Lui Wilhelm v. Humboldt, 22 octombrie 1826

Am stat toată vara acasă și am continuat să lucrez netulburat la editarea operelor mele. Vă mai amintiți, dragul meu, de o dramatică „Elena“, care urma să apară în partea a doua a lui „Faust“? Din scrisorile lui Schiller, de la începutul secolului, reiese că i-am arătat începutul; de asemenea că m-a sfătuit loial să continuu. Este vorba de una dintre cele mai vechi idei ale mele, bazată pe tra-

diția jocului de păpuși în care Faust silește pe Mefisto să-i procure pe Elena pentru nuntire. Am lucrat din cînd în cînd la aceasta, dar bucata nu putea fi terminată decît ținînd seama de timpul de 3 000 de ani cînd a avut loc, anume de la pieirea Troiei pînă la cucerirea lui Missolonghi. Într-un sens mai înalt, aceasta ar putea fi luată și ca o unitate de timp; unitatea locului și a acțiunii sînt, în schimb, respectate, chiar și în sensul obișnuit, cu toată strictetea. Ea apare sub titlul: „Elena. Fantasmagorie clasic-romantică. Interludiu la Faust“.

Este desigur puțin spus și totuși de ajuns, sper eu, pentru a vă atrage atenția mai vie asupra acestei prime realizări din lucrările mele pe care mă gîndesc să o ofer de Paști.

Lui Sulpiz Boisserée, 22 octombrie 1826

Îmi cer scuze, bunul meu, dacă vă apar exaktat, dar pentru că Dumnezeu și natura sa mi-au lăsat mie atîția ani, nu știu ce aș putea face mai bun decît să-mi exprim recunoștința printr-o activitate tinerească. Atîta vreme cît îmi este hărăzit norocul acesta, vreau să mă arăt demn, și folosesc zi și noapte, gîndind și făcînd ce și pe cît îmi este posibil.

Ziua și noaptea nu sînt doar o frază, căci potrivit vîrstei dată mie de destin, petrec unele ore de noapte fără somn, pe care nu le dedic unor gînduri vagi și generale, ci socotesc exact ce am de făcut în ziua următoare. Ceea ce și încep să fac de dimineață, onest și — pe cît pot — și realizez. În felul acesta fac poate mai mult și realizez în zilele atribuite acestui scop ceea ce am omis să fac într-o vreme cînd ai dreptul să crezi sau să-ți închipui că ar mai exista și un alt mîine și un veșnic mîine.

„Elena“ este una din cele mai vechi idei ale mele, concepută odată cu „Faust“, reluată mereu și mereu refăcută. Ceea ce la începutul secolului era gata, i-am dat lui Schiller să vadă, după cum o dovedește și corespondența noastră, care m-a încurajat fidel să continuu. Ceea ce am și făcut. Dar rotunjită nu putea deveni bucata decît cu umplerea timpului, căci oricum, avuseseră loc trei mii de ani plini de la prăbușirea Troiei și pînă la distrugerea lui Missolonghi fantasmagoric firește, dar cu cea mai pură unitate de loc și a acțiunii.

Și acum de ajuns despre aceasta! Dar n-ar fi fost totuși mai rău dacă n-aș fi spus nimic? Oricît preț se va acorda la sfîrșit bucății, ceva la fel cu ea n-am făcut încă, și poate fi socotită chiar ca un lucru din cele mai noi!

Cînd recitesc acum ce stă aici pe hîrtie, mă întreb, oare să o și trimit? Într-adevăr, n-ar trebui să vorbești despre ceea ce vrei să faci, despre ceea ce faci, nici măcar despre ce ai făcut. Toate

acestea trei sînt supuse unor anumite inconveniențe care nu pot fi evitate. De ce nu locuim mai aproape unul de altul să putem comunica măcar cîtăva vreme mai liber și mai complet.

Jurnalul lui Goethe, 1826/27

8 noiembrie. Reluat schema la „Faust“, partea 2, cu ocazia „Elenei“... Meyer a citit începutul la „Elena“. — 10 noiembrie. Continuat schema la Faust partea 2. — 21 noiembrie. Revizuit „Elena“. — 15 decembrie. Dictat lui John antecedentele la „Elena“. — 17 decembrie. Încheierea schemei la antecedentele „Elenei“. — 18 decembrie. Sfîrșitul introducerii la „Elena“. — ...20 decembrie. Schuchardt a scris la antecedentele Elenei. — 21 decembrie. Sfîrșitul antecedentelor „Elenei“. Seara dr. Eckermann căruia i-am dat să citească introducerea la „Elena“, discutînd cu el despre aceasta. — 22 decembrie. Domnul profesor Riemer. Cu el, antecedentele la „Elena“. — 28 decembrie. Continuat convorbirile cu domnul v. Humboldt. A citit ...„Elena“ făcînd diferite observații. Totodată a citit antecedentele la „Elena“, fiind și el de părere că deocamdată n-ar trebui date la tipar. — 25 ianuarie. Încheiat „Elena“.

Convorbire cu Eckermann, 29 noiembrie 1826

Delacroix... este un mare talent care și-a găsit tocmai în „Faust“ hrana nimerită. Francezii îi impută barbaria sa, numai că aici i se și potrivește. După cum e de sperat, va executa întregul „Faust“ și mă bucur mai cu seamă pentru „Atelierul vrăjitoarelor“ și scenele de pe Brocken.

Al doilea proiect de prezentare a „Elenei“

În decembrie 1826 Goethe dictează încă o dată — ca și în iunie — o prezentare în proză a acțiunii care precede apariția Elenei: „Antecedentele Elenei“, după cum spune în Jurnal. Prezentarea aceasta se abate în punctele esențiale de la elaborarea făcută înainte cu patru ani. Se vede prin comparație cît de creatoare era fantezia lui, între vîrsta de 77 și de 80 de ani, cînd Goethe a început serios să prelucreze materialul. Tocmai acum au fost create cele mai grandioase mituri: mitul mumelor și simbolica Galateei. Homunculus exista deja, dar nu avea încă simbolica adîncă a versiunii de mai tîrziu. Proiectul prezintă acțiunea fără lacune de corelație. Mai tîrziu se pune mai puțin accent pe aceasta, dar corelația simbolului este infinit adîncită. Proiectul mai arată apoi că clasică „Noapte a Walpurgiei“ de mai tîrziu nu este în ampla ei plenitudine o lărgire a unui proiect scurt, ci o accentuare, o concentrare și o compunere făcută cu grijă a unui material la origine mult mai bogat.

Caracterul lui Faust, la înălțimea la care l-a ridicat noua plasmuire din vechiul basm popular primitiv, prezintă pe un bărbat care simțindu-se nerăbdător și incomod între barierele generale pămîntene, consideră posedarea celei mai înalte științe, dispunerea de cele mai frumoase bunuri ca insuficiente, incapabile să satisfacă în măsură oricît de mică un spirit, care, din cauza aceasta, după ce își îndreaptă privirile în toate părțile, se întoarce tot mai nefericit înapoi.

Concepția aceasta este atît de analogă celei moderne, încît mai mulți oameni serioși s-au considerat chemați să întreprindă rezolvarea acestei probleme. Fclul cum am înțeles eu să o rezolv a găsit aprobare. Au meditat asupra ei oameni excepționali, și au comentat textul meu, lucru pe care l-am primit cu recunoștință. M-am mirat însă că cei care au încercat să continue și să completeze fragmentul meu, nu au ajuns la ideea așa de naturală că elaborînd o a doua parte ar trebui să ieși neapărat dintr-o sferă pînă aici așa de plină de îngrijoare, și să-l treci pe un astfel de om în zone mai înalte și prin situații mai demne de el.

Începînd aceasta o aveam mereu în gînd stimulîndu-mă din cînd în cînd să o prelucrez, păstrîns însă cu grijă față de toată lumea secretul meu, în speranța neîncetată de a duce lucrarea la sfîrșitul dorit. Acum însă nu mai simt nevoia nici unei rețineri, nici să mai ascund publicului, la editarea eforturilor mele complete, secretul; mai degrabă mă simt obligat să prezint — chiar și fragmentar — din cînd în cînd toată această osteneală a mea.

Iată de ce m-am decis să comunic la următoarea primă editare mai întîi cele mai sus amintite și care se potrivesc în partea a doua a lui „Faust“ sub forma unei drame mici încheiată în sine.

Pentru a închide însă într-un fel marea prăpastie dintre cunoscutul sfîrșit trist al părții întîi și apariția unei eroine din Grecia, trebuie primită mai întîi cu bunăvoință o prezentare a celor precedente și considerată deocamdată ca suficientă.

Vechea legendă spune, așadar, și jocul de păpuși nu neglijează aceasta, că Faust, în trufia lui de stăpîn, îi pretinde lui Mefisto posedarea frumoasei Elena a Greciei și că acesta, după cîteva împotriviri, îi face pe plac. Obligația noastră era să nu omitem în expunere un motiv atît de important; cum am căutat să ne achităm, ce introducere potrivită am găsit pentru ea, cele ce urmează pot să indice limpede.

La o mare serbare dată la curtea împăratului german, se cere lui Faust și lui Mefisto să provoace apariția unor spirite. Fără plăcere, dar siliți, ei invocă idolii ceruți ai lui Paris și Elena. Apare Paris, femeile se desfată enorm. Bărbații caută zadarnic să le poto-

lească entuziasmul, găsindu-i diferite cusururi. Apare Elena. Barbații sînt uluiți, femeile o examinează cu atenție și, batjocoritoare, scot în evidență piciorul grosolan al eroinei, culoarea de fildeș a obrazului, atribuită din pură imaginație; caută în special, prin bîrfeli dubioase, bineînțelese foarte justificate în istoria reală, să arunce asupra superbeii persoane o lumină disprețuitoare. Copleșit de frumosul acesta sublim, Faust cutează să-l împiedice pe Paris care vrea să o îmbrățișeze. Un trăsnet îl culcă la pămînt, aparițiile dispar, serbarea se încheie în tumult.

Readus la viață dintr-o lungă și grea somnolență, în timpul căreia visurile sale se petrec aieva și amănunțit în fața spectatorilor, Faust apare și, exaltat de suprema viziune, pretinde vehement lui Mefisto posedarea ei. Nevrînd să destăinuie că în Hades-ul clasic nu are nimic de spus, că acolo nu este văzut cu plăcere, Mefisto se folosește de mijlocul încercat odinioară, anume să-l distragă pe stăpîn spre altele. Ajungem aici la destul de multe diversiuni pentru ca în fine, ca să calmeze nerăbdarea crescîndă a stăpînului, Mefisto să-l înduplece pe Faust să viziteze, în drum spre scopul urmărit, pe doctorul și profesorul angajat la Academie, Wagner, pe care îl găsec în laboratorul său, glorificînd entuziast faptul că s-ar fi produs tocmai acum pe cale chimică un omuleț.

Acesta sparge pe loc balonul de sticlă lucios și apare ca un pitic mișcător bine făcut. Se indică mistic rețeta nașterii sale, se dau probe ale însușirilor sale, în special se arată că ar conține în el un calendar universal istoric general, că el ar ști în orice clipă ce s-a petrecut între oameni de la formarea lui Adam pînă la revenirea soarelui, a lunii, pămîntului și planetelor în aceeași poziție. Pus la încercare, arată pe loc că prezenta noapte ar coincide tocmai cu ora în care s-a pregătit lupta de la Farsalia, noapte pe care atît Cezar cît și Pompei au petrecut-o fără somn. În legătură cu aceasta, se ajunge la ceartă cu Mefistofel care, după indicațiile benedictinilor, nu vrea să accepte că tocmai în ora aceasta a intervenit marele eveniment mondial, ci îl deplasează pe acesta cu cîteva zile mai departe. I se aduce obiecția că diavolul n-ar trebui să se bizuie pe călugări. Dar pentru că el stăruie încăpățînat la acest drept, disputa s-ar pierde într-o controversă cronologică de nedecis, dacă n-ar interveni homunculul chimic cu o altă probă a naturii sale profund istoric-mitice, și n-ar arăta că tot atunci ar avea loc festivitatea nopții walpurgice clasice, care de la începutul lumii mitice s-a ținut întotdeauna în Tesalia și care, în timpul corelației determinată de epoci ale istoriei universale, ar fi fost cauza reală a acelei nenorociri. Se decid toți patru să se ducă acolo. În marea grabă a plecării, Wagner nu uită totuși să ia cu el o fiolă curată

pentru ca, dacă va izbuti să afle undeva, la un loc, elementele necesare, să producă pe cale chimică o femeiuță. Bagă sticla în buzunarul din stînga, omulețul chimic în cel din dreapta de la piept și apoi se lasă cu toții în seama pelerinei zburătoare. O îngrămădeală nesfîrșită de date istorico-geografice despre regiunile peste care trec, comunicate de omulețul pus în buzunar, nu-i lasă să-și revină din rapiditatea de săgeată a mecanismului zborului, cînd, în fine, la lumina clară a lunii, deși gata să apună, ajung deasupra Tesaliei. Aici, pe cîmpia stearpă întîlnesc mai întîi pe Erichto, care suga lacom putoarea de putregai a acestor cîmpii. La ea se asociază Erich-tonius confirmînd etimologic înrudirea celor doi, despre care Anti-chitatea nu știe însă nimic. Din păcate, pentru că el nu poate sta în picioare, ea trebuie să-l poarte mai mult pe brațe și cînd vede slăbiciunea ciudată a copilului minune pentru omulețul chimic, trebuie să-l ia pe acesta cu celălalt braț, Mefisto făcînd fără reținere comentariile sale răutăcioase.

Faust s-a angajat într-o discuție cu un sfinx rezemat pe picioarele dinapoi, o discuție în care, sub forma unui joc, se desfășoară la nesfîrșit cele mai năstrușnice întrebări, cu la fel de enigmatice răspunsuri. Un grifon de alături, aflat în aceeași poziție, păzind aur, intervine în discuție fără să lămurească în vreun fel lucrurile. Se implică în discuție și o furnică uriașă, în căutare de aur, încurcînd și mai rău lucrurile.

În disperat conflict de înțelegere a lucrurilor cu mintea, nu se mai încred în ele nici simțurile. Apare Empusa care în cinstea serbării de astăzi își pune un cap de măgar și schimbîndu-și mereu înfățișarea, agită celelalte plăsmuiri la o continuă nerăbdare, fără să le stimuleze însă să se schimbe.

Apar acum Sfîncși, Grifoni și Furnici nenumărate ce se dezvoltă din ele însele. Pretutindeni roiesc și se zbenguiesc toți monștrii Antichității, himere, tragelafe, greieri, printre ei nenumărați șerpi cu mai multe capete. Harpii flutură din aripi și se leagănă în chip de lilieci în cercuri nehotărîte. Șarpele Python însuși apare la plural și păsări de pradă stymphalice, cu ciocuri ascuțite și labe palmate zbîrnie trecînd fiecare succesiv prin față cu iuțimi de săgeată. Pe deasupra tuturor plutește însă deodată, sub forma unui nor, o ceată de Sirene cu cîntece și clinchete, se aruncă în Peneios și se scaldă vuind și chiuind, după care se cațără în crîngul de pe mal și cîntă cele mai drăgăstoase melodii. Mai întîi cer scuze Nereidelor și Tritonilor care, datorită conformației lor, cu toată vecinătatea mării, sînt împiedicați să ia parte la serbare. Invită apoi insistent întreaga societate să se desfete în diferitele mări și golfuri,

pe insulele și malurile din apropiere. O parte din mulțime urmează invitația ispititoare și se avîntă spre mare.

Mai mult sau mai puțin obișnuiți cu astfel de arătări și stafii, călătorii noștri lasă aproape neobservat tot ce zbîrnîie primprejurul lor. Tîrîndu-se pe pămînt, omulețul chimic adună din humă o mulțime de atomi fosforescenți, unii dintre aceștia radiind un foc albastru, alții unul purpuriu. Încredințează conștiincios lui Wagner acești atomi în fiolă, îndoindu-se însă că acesta va putea realiza din ei în viitor o femeiuță chimică. Cînd însă Wagner, ca să-i vadă mai de aproape, îi scutură cu putere, apar strînși în cohorte pompeiani și cezarieni cerînd să li se atribuie din nou componentele individualității lor în vederea unei reînvieri legitime. Izbutesc aproape să-și recapete corporalitatea din starea de stafie, dar cele patru vînturi care bat fără încetare în noaptea aceasta unele împotriva celorlalte, iau sub protecția lor pe posesorul lor actual și stafiile trebuie să accepte și să înțeleagă că componentele măreției lor romane au fost demult risipite în aer, receptate și prelucrate de milioane de forme constitutive.

Tumultul nu devine prin aceasta mai mic, se potolește doar o clipă, cînd atenția se îndreaptă spre centrul scenei largi. Acolo pămîntul se cutremură mai întîi, apoi se umflă formînd un șir de munți ce se ridică în sus pînă la Scotusa, în jos pînă la Peneios, amenințînd chiar să blocheze rîul. Din apă răzbat întîi capul, apoi și umerii lui Enceladus care nu întîrzie să slăvească ora importantă. Din mai multe abisuri se preling flăcări fugare. Thales și Anaxagoras, filosofi ai naturii, care nu puteau lipsi nici ei la un astfel de prilej, ajung în vehementă dispută asupra fenomenului, primul atribuind totul apei și umidității, celălalt văzînd pretutindeni numai mase topite, mase în curs de topire; își perorează amîndoi solo-urile în vuietul corului, ambii citind pe Homer și fiecare aducînd ca martor trecutul și prezentul. Cu autosatisfacție furtunoasă, Thales se referă zadarnic la fluxuri violente, la potop; Anaxagoras, sălbatic ca și elementul care îl domină, folosește un limbaj mai pasionat prezicînd o ploaie de pietre care va cădea în curînd din Lună. Mulțimea îl adulează ca pe un semizeu și adversarul său trebuie să se retragă spre malul mării.

N-au căpătat încă formă solidă și precisă abisurile și vîrfurile munților, că se și înstăpînesc pigmei mișunînd din prăpastiile căscate împrejur pe brațele și umerii uriașului încă încovoiat în efortul de a răzbi la suprafață, servindu-se de ele ca de o scenă de dans și de zbenguială. Între timp zboară împrejur, croncănind, armate de cocori, ca niște păduri de nepătruns, înconjurînd crestele

și movilele, și anunță în preajma încheierii serbării generale un joc războinic plăcut.

Toate acestea și multe altele trebuie să-și închipuie, cine poate, ea petrecându-se concomitent, așa cum e și firesc. Între timp, Mefisto a făcut cunoștință cu Enyio, a cărei grandioasă urfîtenie e gata să-l scoată din minți și să-i provoace interjecții nepoliticoase, insultătoare. Dar se stăpînește și, ținînd seama de marii ei strămoși și de marea ei influență, caută să-i obțină favoarea. Se înțelege cu ea și încheie o alianță ale cărei condiții vădite nu vor să spună mare lucru, care sînt însă cu atît mai ciudate și mai bogate în efecte. De partea sa, Faust s-a atașat de Chiron care își face, ca locuitor învecinat al muntelui, rondul său obișnuit. Convorbirea pedagogică serioasă cu acest străvechi preceptor, dacă nu e tocmai întreruptă, e deranjată de un grup de Lamii care se amestecă mișcîndu-se neconținut printre Chiron și Faust. Ispititoare în fel și chip, blonde, brune, mari, mici, cu mădulare grațioase și puternice, fiecare vorbește sau cîntă, umblă sau dansează, aleargă sau gesticulează, încît Faust, dacă n-ar fi fost copleșit de cea mai înaltă plăsmuire a frumuseții, n-ar fi scăpat ispitei. Bătrînul imperturbabil Chiron, caută să explice noului cunoscut maximele după care și-a format pe neprețuiții săi eroi, printre care numără pe Argonauți și, ca încheiere, pe Achile. Cînd însă pedagogul vrea să ajungă la rezultatul ostinelilor sale, rezultă puține lucruri îmbucurătoare, căci ei trăiesc și acționează în continuare de parcă n-ar fi fost educați.

Apoi, după ce Chiron află dorința și intențiile lui Faust, se bucură că vede încă o dată un om care ar cere imposibilul, ceea ce el însuși pretinde mereu școlarilor săi. Se oferă totodată să-i dea eroului modern ajutor și să-l conducă, îl ia în spinare și îl poartă prin toate vadurile și prundișurile lui Peneios, lasă Larissa la dreapta și arată călărețului său printre altele locul unde nenorocitul rege al Macedoniei Perseus și-a tras cîteva minute răsufllarea în refugiul său înspăimîntat. Ajung astfel în jos pînă la poalele Olimpului. Aici întîlnesc o lungă procesiune de Sibile, mai mult decît doar o duzină. Pe primele care trec prin fața lor le prezintă ca vechi cunoștințe. Pe protejatul său îl prezintă lui Manto, fiica înțeleaptă, bine intenționată a lui Tiresias.

Aceasta îi destăinuie că drumul spre Orkus se va deschide la ora cînd muntele trebuie să se despice ca să lase multe suflete mărețe să coboare. Lucrul se petrece întocmai și favorizați de clipa horoscopică, coboară în tăcere și ei. Brusc, Manto acoperă pe protejatul ei cu un voal, dîndu-l la o parte din drum spre pereții de stîncă. De frică acesta e gata să se sufoce și să moară. Scoțîndu-i curînd apoi voalul, îi lămurește precauția luată împotriva capului

Gorgonei, devenit cu trecerea secolelor mai mare și mai lat, care h se ridică în față din adâncimea prăpastiei. Proserpina l-ar reține bucuroasă pe pământ, deoarece la apariția lui, se împrășteie în mare grabă înspăimântate toate stafiile și monștrii. Ea însăși, Manto, deși atât de înzestrată, n-ar avea îndrăzneala să-l privească, iar dacă Faust l-ar fi văzut, ar fi fost nimicuit pe loc, încît nici din trupul și nici din spiritul său nu s-ar mai fi găsit niciodată nimic în lume. În fine, ajung la curtea fără de sfîrșit a Proserpinei, îngrămădită de făpturi. Au loc aici infinite incidente pînă cînd Faust, prezentat ca un al doilea Orfeu, este primit. Rugămintea lui e găsită cam ciudată. Cuvîntarea rostită de Manto ca reprezentantă trebuie să fie bine întemeiată; ea se referă mai întîi la puterea exemplului, prezintă cu detalii felul cum a fost favorizat Proteus, Alceste și Euridice. Elena însăși avusese cîndva permisiunea să revină la viață pentru a se însoți cu Achile, îndrăgit odinioară de ea. Despre restul discursului nu avem voie să facem destăinuiți, mai puțin încă despre perorația lui Faust prin care, impresionată pînă la lacrimi, regina îi aprobă cererea și îndrumă pe solicitanți la cei trei judecători, în memoria de bronz a acestora imprimîndu-se tot ce în curgerea Lethei se derulează la picioarele lor și pare să dispară.

Se află acum că Elenei i s-a permis data trecută să se întoarcă în viață cu condiția să locuiască și să rămînă exclusiv în insula Leuka. De data aceasta i se permite la fel să se întoarcă dar pe pămîntul Spartei, pentru ca, cu adevărat vie, să apară acolo într-o casă pregătită a lui Menelaus, unde rămîne pe seama noului aspirant măsura în care va putea înrîuri spiritul ei nestatornic și sentimentul receptiv și să-i cîștige favoarea.

Intervine acum aici interludiul anunțat, desigur legat suficient de mersul acțiunii principale, prezentat însă de data aceasta în mod izolat din cauze care se vor arăta în cele ce urmează.

Schema aceasta scurtă ar trebui prezentată publicului bineînțeles înflorită cu toate avantajele artei poetice și retorice. Așa cum este dată aici, va servi cîndva pentru cunoașterea antecedentelor unui interludiu clasic-romantic-fantasmagoric la Faust, care să preceadă pe anunțata Elena, ca aceasta să apară ca exact cunoscută și bine gîndită.

Convorbire cu Eckermann, 15 ianuarie 1827

Goethe... mi-a venit imediat în întîmpinare, spunînd că s-a decis să nu dea la tipar acea schiță. „Mă bucur foarte mult, am spus, căci acum sper că o veți și realiza.“ — „Ar fi gata în vreo trei luni, zise dînsul, numai că am nevoie de liniște! Ziua sînt prea mult solicitat. E greu să mă detașez prea mult și să mă izolez. Azi dimineață

a fost la mine Marele Duce moștenitor. Pentru mine la amiazi s-a anunțat Marea Ducesă. Trebuie să consider astfel de vizite ca o mare cinste, ele îmi înfrumusețează viața. Atît doar că îmi solicită intelectul, trebuie să mă gîndesc ce să le spun nou acestor înalte persoane și cum să le distrez în mod demn.“ — „Și totuși, i-am spus, în iarna trecută ați terminat Elena și n-ați fost mai puțin deranjat ea acum“. — „Desigur, zise Goethe, merge și așa, și trebuie să meargă, numai că uneori e greu.“ „E bine, i-am spus, că aveți o schemă atît de amănunțită.“ „E adevărat, schema e aici, zise Goethe, ceea ce e mai greu de făcut, rămîne de făcut; iar pentru execuție, depinde totul în foarte mare măsură de noroc. «Clasica noapte a Walpurgiei» trebuie scrisă în versuri, totul trebuie să aibă un caracter antic. Nu este ușor să găsești o versificație de felul acesteia. Și apoi dialogul!“ — „Nu este oare inclus și el în schemă?“ i-am spus. „Bineînțeles, este acolo acel ce, răspunse Goethe, nu însă și acel cum. Și-apoi gîndește-te la toate cîte se spun în noaptea aceea teribilă! Cuvîntarea adresată de Faust Proserpinei pentru a o îndupleca să o elibereze pe Elena; ce cuvîntare trebuie să fie aceea pentru ca Proserpina să fie mișcată de ea pînă la lacrimi! Nu-i ușor să le faci pe toate acestea și depinde foarte mult de noroc, ba aproape numai de dispoziția și de forța momentului.“

Convorbire cu Eckermann, 25 ianuarie 1827

Cu prilejul trimiterii „Elenei“ la tipar, Goethe își exprimă speranța că lucrarea va găsi repede înțelegere. La observația lui Eckermann că pune mari pretenții cititorilor, el răspunde că totul e cît se poate de simplu de înțeles și că se gîndește chiar la un spectacol în care să se unească stilul tragediei cu al operei.

La masă apoi am fost foarte veseli. Tînărul Goethe citise „Elena“ tatălui său, și cu înțelegerea sa spontană, a vorbit despre ea cu multă pricepere. Asupra părții poetizate în sens antic și-a manifestat fără ezitare bucuria, pe cînd jumătatea romantică, în formă de operă, nu-i fusese la citire, după cum spunea, îndeajuns de vie. — „Tu ai în fond dreptate, și e ceva ciudat, zise Goethe. Nu poți cere, de pildă, ca ceea ce e rațional să fie întotdeauna și frumos. Atîta doar că frumosul e întotdeauna rațional sau, cel puțin, așa ar trebui să fie. Partea antică îți place pentru că este ușor de priceput, pentru că poți trece cu vederea diferitele părți și să însoțești rațiunea mea cu a ta. În partea a doua am folosit și prelucrat în tot felul și priceperea și rațiunea; numai că e greu și pretinde un oarecare studiu, mai înainte de a pricepe lucrurile și de a descoperi cu judecata ta proprie pe aceea a autorului!“

„Germanii sînt dealtfel oameni ciudați! Prin gîndurile și ideile lor adînci, pe care le caută și le includ pretutindeni, își fac viața mai grea, în loc să o facă mai ușoară. Ei! Ia luați-vă odată curajul să vă lăsați în voia impresiilor, să vă desfățați, să vă lăsați mișcați, să vă simțiți înălțați... Acum vin și întrebă, ce anume idee am vrut să întruchipez în «Faust»-ul meu. Ca și cînd aș putea să o știu eu însumi și să o spun!... Că diavolul pierde pariul și că omul tinde, din grelele sale rătăcirii, mereu spre mai bine, că se poate mîntui, este o idee eficace, bună, care explică unele lucruri, dar nu este o idee care s-ar afla la baza întregului și a diferitelor scene în special... În general nu era în firea mea, ca poet, să tind la întruchiparea a ceva abstract. Am receptat în sufletul meu impresii, impresii senzoriale, pline de vitalitate, plăcute, felurite, în sute de forme... iar ca poet n-aveam altceva de făcut decît să rotunjesc și să plăsmuiesc artistic astfel de viziuni și de impresii...”

Jurnalul lui Goethe, 1827

La 18 mai reia lucrul la „Faust”. Jurnalul folosește pentru acesta expresia „Ocupația principală” cu care Goethe consemna lucrarea mai mare pe care o avea atunci în atenție. Cîțva timp este vorba acum de „Faust”, mai tîrziu de „Anii de drumeție”, ocazional de „Ediția definitivă” în general și ceea ce trebuie terminat în acest scop. Ceea ce face acum la „Faust” este stabilirea legăturii dintre actul Elenei și acțiunea anterioară și ulterioară acestuia.

18 mai. Am atacat Ocupația principală și am adus-o la locul cuvenit. — 21 mai. Discuție cu privire la „Elena”. Apoi cîte ceva despre partea a doua a lui „Faust”. — 22 mai. M-am gîndit la unele lucruri cu privire la partea a doua a lui „Faust”. De asemenea, schematizat. — 24 mai. Am chibzuit la partea a doua a lui „Faust” și am pus la punct părțile gata făcute. — 27 mai. Am tratat schema lui „Faust” în legătură cu ceea ce este deja gata.

Lui Zelter, 24 mai 1827

Spre informare și știință comunic prin aceasta, celui mai scump prieten, că sîmbătă, 12 mai, am coborît liniștit și fără alt gînd decît acela de a petrece acolo un ceas plăcut, în grădina mea de jos. M-am simțit însă acolo atît de bine, ambianța de primăvară era atît de incomparabilă, încît am rămas, fără să fi vrut să rămîn, și astăzi de sărbătoarea Înălțării Domnului continui să mă aflu aici, zilele acestea meru activ și, nădăjduiesc, să fie pentru alții la fel de îmbucurătoare ca și pentru mine. Partea a doua a „Anilor de drumeție” este încheiată. Nu mai trebuie decît cîteva nuiele de papură pentru a lega împreună buchetul...

Doresc însă acum să ajungă la tine mărturisirea intimă că, datorită participării încurajatoare a unor spirite bune, am reluat „Faust” și anume de acolo de unde întâlnește, coborînd din norul antic, din nou geniul său rău. Te încredințez însă, că mă gîndesc să avansez din punctul acesta și să umplu golul între el și finalul definitiv care e demult terminat. Toate acestea păstrîndu-le pentru tine și mai ales ca din manuscris să ajungă din gura ta la urechile mele.

Lui Nees von Esenbeck, 25 mai 1827

Cum mă strecor cu răbdare și pe tăcute, veți vedea la „Elena”, veche de trei mii de ani, pe urmele căreia mă tîrăsc deja de 60 de ani, pentru a dobîndi ceva de la dînsa... Există unele lucruri cărora trebuie să le dau eu însumi atenția cuvenită, pentru că provin dintr-o epocă ce nu mai revine, scrise cu mulți ani înaintea mea și nu au nevoie de fapt decît de o redactare genială: planuri complete, stabilite schematic, unele elaborate. N-ar mai fi nevoie decît de o hotărîre cu adevărat genială și ar deveni utilizabile în ansamblu și ar fi chiar plăcute vreunui. Cu un elan uriaș am adus-o astfel anul trecut, în fine, pe „Elena” la o viață potrivită. Cît de felurit s-a strecurat și restructurat ea în anii lungi greu de trecut cu vederea. Acum solidă, în fine, se poate menține.

Convorbire cu Eckermann, 5 iulie 1827

Convorbire asupra „Elenei”. Goethe explică corelația intimă dintre motivele simbolice ca organism al fanteziei artistice și arată că o lucrare nu trebuie înțeleasă niciodată din punctul de vedere al rațiunii, căreia multe lucruri, ca de pildă referința la lordul Byron, ar trebui să-i rămîină absolut de neînțeles.

Odinioară mă gîndisem să fac sfîrșitul cu totul altfel. Mi-l închipuisem în diferite feluri, o dată îl găsisem chiar foarte bun... Cu timpul mi-a venit ideea cu lordul Byron și cu Missolonghi și le-am abandonat pe toate celelalte. Ați observat însă că la procesiunea funebră, rolul corului este cu totul suprimat. Odinioară și în treacăt îl păstrasem în forma lui antică sau în alta, dar fără să-și dezmință vreodată natura sa feciorelnică. Aici însă devine deodată serios și foarte chibzuit și spune lucruri la care nu s-a gîndit niciodată și nici nu s-a putut gîndi vreodată...

Jurnalul lui Goethe, 1827/28

28 iulie. Cîte ceva din Ocupația principală. — 29 iulie. Tratat Ocupația principală. — 30 iulie. La deșteptare nu m-am simțit bine și am petrecut ziua în mare parte inactiv. Cu toate acestea

n-am neglijat scopul principal. — 1 august. Avansat cu Ocupația principală. — 4 august. Urmărit Ocupația principală.

În felul acesta apar mereu scurte notițe, dintre care nu mai dăm decât câteva:

18 septembrie. Progresat în Ocupația principală. — 27 septembrie. Noaptea și dimineața ocupat să umplu câteva lacune la Lucrarea principală. — 13 octombrie. Continuat la Ocupația principală. Am citit lui Zelter scena din sala tronului. — 23 noiembrie. Aranjat câte ceva la carnaval. — 26 noiembrie. Spre seară dat lui Dr. Eckermann și discutat din partea a doua a lui „Faust”. — 30 decembrie. Câte ceva la Ocupația principală. — 1 ianuarie. Încheiat scena a treia la Faust. Trecerea spre a patra. — 2 ianuarie. Prof. Riemer. Trecut cu el prin carnaval. — 15 ianuarie. M-am apropiat, prin câteva intercalări, de încheierea lucrului la „Faust”... Seara Prof. Riemer. Controlat conceptele. Apoi încheierea carnavalului în Faust partea a doua. — 18 ianuarie. Trecut încă o dată în revistă scenele faustice.

Lui K.J.L. Iken, 23 septembrie 1827

Îngăduiți-mi să-mi exprim mai întâi satisfacția ce mi-o dați prin participarea la „Elena”. Dată fiind înalta cultură a celor mai buni oameni din patria noastră, o astfel de intervenție aprobatoare nu era decât de așteptat din partea mea, numai că împlinirea unor speranțe și dorințe de felul acesta continuă să rămână mereu lucrul cel mai deosebit și mai necesar. În perspectiva aceasta am terminat lucrarea demult intenționată și pregătită, socotind încă din timpul lucrului cheltuiala de timp și de forțe precum și stăruința strictă în acest punct ca un câștig. Nu m-am îndoit niciodată că cititorii pentru care de fapt am scris, vor pricepe de îndată sensul principal al acestei prezentări. E timpul ca dezbinarea pasionată dintre clasici și romantici să se încheie, în sfârșit, printr-o conciliere. Să ne imaginăm, iată pretenția principală, de unde ar fi indiferent, dacă n-ar trebui să ne temem că ne-am putea lua plăsmuirile după modele false. În orice caz, avem o perspectivă mai largă și mai pură în și asupra literaturii greco-romane, căreia îi datorăm eliberarea din barbaria monahală a secolelor XV și XVI. Nu învățăm oare din acest loc înalt să judecăm vechiul ca și noul în valoarea sa reală, sensibil-estetică?

De astfel de speranțe de participare avizată m-am lăsat condus la elaborarea „Elenei”, fără să mă fi gândit la vreun public anume și nici la vreun cititor oarecare, convins fiind că cine cuprinde și înțelege ușor întregul își va însuși cu răbdare plăcută treptat și cele

individuale. Filologului, pe de o parte, nu-i va rămîne nimic ascuns, mai degrabă se va desfăta la reînviearea Antichității pe care o cunoaște deja; de altă parte un om sensibil va pătrunde ceea ce pe ici și colo pare ascuns simțirii sale; „Eleusis servat, quod ostendat revisentibus“. Mă voi bucura deci, dacă de data aceasta misteriosul prilejuiește și el revenirea mai frecventă a prietenilor la el.

Dar și pentru alte locuri obscure în poeziile mele mai timpurii și mai tîrzii aș vrea să dau de gîndi t asupra următoarelor; deoarece unele din experiențele noastre nu se lasă exprimate clar și comunicate direct, am ales încă de mai demult mijlocul prin care să lămuresc observatorului atent sensul mai ascuns al acestora și anume prin plăsmuiri juxtapuse și care se reogîndesc una prin alta. Dar, pentru că tot ce am dat de la mine se bazează pe experiența de viață, îmi permit să cred și să sper că poeziile mele se vor și vor fi retrăite. Și am certitudinea că fiecăruia dintre cititorii mei i se dezvăluie din cînd în cînd în mod plăcut în lucruri ce-i sînt în general cunoscute ceva nou, deosebit, ceva ce ne privește numai pe noi, arătîndu-ne calea spre o cultură crescîndă și îndrumîndu-ne astfel la o înflorire proaspătă. Dealtfel la fel ni se întîmplă cu tot ceea ce are un anumit conținut în el sau dincolo de el.

Convorbire cu Eckermann, 1 octombrie 1827

Am căutat să redau în Împărat un principe care are toate însușirile posibile să-și ducă țara la pieire, ceea ce pînă în cele din urmă și reușește. Nu-și face nici un fel de griji pentru bunăstarea regatului și a supușilor săi... Preferă să se amuze. Aici este Mefisto în elementul său...

Lui Knebel, 14 noiembrie 1827

Îmi face extrem de mare bucurie, scumpe și stimate prieten, să aflu că cei mai vechi și mai nobili contemporani ai mei se ocupă de „Elena“, deoarece opera aceasta, produs al multor ani, îmi pare în prezent la fel de admirabilă ca și copacii înalți din grădina mea de la Stern care — mai tineri totuși decît această concepție poetică — au crescut pînă la o înălțime care face ca o realitate pe care tu însuși ai făcut să se producă, să apară ca ceva minunat, de necrezut, de netrăit...

Lui Reichel, 22 ianuarie 1828

Reichel era procuristul editurii Cotta. Lui i-a trimis Goethe manuscrisul pentru tipar al „Ediției definitive“. Cu el a dus corespondența referitoare la aceasta. Scenele din „Faust II“, produse în anul 1827 trebuiau să apară, ca și actul „Elenci“ deja apărut, în mod separat și au ajuns la Reichel către

sfirșitul lui ianuarie 1828. Ele au apărut de Paști același an în volumul 12 al „Ediției definitive“ și cuprind versurile 4613—6036. Scrisoarea dă indicații asupra aspectului tiparului, lasă însă detaliile în seama lui Reichel și a maistrului tipograf, care întocmesc formatul zățului.

Cu poștalionul viitor pleacă primele scene ale părții a doua din „Faust“ destinate aceluiași. Sînt convins că veți îndruma cum se cuvine pe *le maître en pages*, cum ați făcut-o și pentru „Elena“, cînd s-a tipărit acest poem. În general ar trebui spus doar că cele ce le rostesc personajele diferite ar trebui scoase în evidență și că, dimpotrivă, cele spuse de o masă sau de o mulțime, precum de pildă șoaptele, redată în versuri mai scurte, trebuie deplasate mai spre interior. De asemenea, tot ce apare sub forma de cîntec sau în formă lirică (cum este majoritatea carnavalului) trebuie să fie dat mai spre interior. Apar însă și cazuri echivoce unde decizia o va lua gustul în sensul ca atenția cititorului să fie atrasă spre un loc anume, după care deci va trebui să vă orientați. Ele sînt însă deajuns de rare și le las total la aprecierea dumneavoastră.

Convorbire cu Eckermann, 11 martie 1828

La partea a doua a lui „Faust“ nu pot lucra acum decît în orele de dimineață, cînd mă simt întremat și fortificat de somn și cînd încă nu m-au zăpăcit năzbîtiile vieții cotidiene. Și totuși, ce realizez oare? În cel mai fericit caz o pagină scrisă, de regulă însă numai atît cît poți scrie pe un spațiu lat de o palmă, iar adesea cînd dispoziția nu-i productivă, și mai puțin...

Din Anunțul la „Faust“, tragedie de monsieur de Goethe, Paris 1828, în „Über Kunst und Altertum“, vol. 6

Acum cînd văd în fața mea... traducerea lui „Faust“, îmi amintesc de vremea cînd am conceput această operă... Aprobarea găsită pretutindeni... poate datorită însușirii rare că fixează odată pentru totdeauna perioada de evoluție a unui spirit uman zguduit de tot ceea ce torturează, chinuie omenirea, de tot ceea ce o neliniștește, copleșește, de asemenea, de tot ceea ce detestă dar și însuflețit de tot ce dorește... — Că după natura sa, acea poezie este concepută într-un element întunecat, se desfășoară pe o scenă desigur variată, dar totuși înfricoșătoare, acest lucru apare în limba... franceză cu mult mai limpede și mai explicit... Ceva trebuie remarcat cu deosebire, anume că un artist plastic se împrietenește în așa fel cu această realizare în sensul ei primar, încît a înțeles tot ce este la origine obscur în ea, și-a însușit cu aceeași neliniște a spiritului un erou neliniștit în năzuințele sale... Domnul Delacroix pare să se

fi simțit ca acasă într-un produs miraculos între cer și pământ, între posibil și imposibil între ce este mai brutal și mai delicat — antagonisme între care fantezia continuă să-și facă jocul temerar — și să-i fi mers ca în propriul său mediu.

Lui Zelter, Dornburg, 27 iulie 1828

Moartea survenită în iunie 1828 a Marelui Duce Karl August, tovarășul hotărîtor pentru destinul lui Goethe timp de 53 de ani, a produs în sufletul lui Goethe o puternică zguduire, iar ceremoniile funerare de la Weimar i-au dat o neliniște de la care a căutat să se sustragă printr-un popas la Dornburg. Temporar a stagnat și lucrul la „Faust“. Din Dornburg îi scrie lui Zelter:

Speranța mea imediată de a vă da de Sf. Mihai continuarea la „Faust“ s-a irosit și datorită acestor evenimente... Dacă lucrarea aceasta, continuată... nu-l obligă pe cititor să se depășească pe sine, însemnează că n-are nici o valoare. Pînă acum, gîndesc eu, un cap și un simț bun are suficient de lucru dacă vrea să stăpînească tot ce este tănuț în ea... Începutul actului al doilea este izbutit; o spun aceasta cu toată modestia... Important este acum să închei actul întîi, inventat pînă în cel mai mărunț detaliu...

Jurnalul lui Goethe, 1828/29

De la 18 septembrie pînă la 7 februarie 1829 Jurnalul notează frecvent că Ocupația principală (Hauptgeschäft) — sau și: Lucrarea principală (Hauptarbeit) — ar fi avansată. Operele lui Pniower și Gräf și Indexurile ediției de la Weimar referă aceste locuri la „Faust“. Cercetările mai noi au arătat totuși că este vorba de ediția definitivă, în special de volumele 21—23 ale acesteia, adică noua redactare a „Anilor de drumetie“ la care Goethe lucra atunci din toate puterile. (Studii privind operele de bătrînețe ale lui Goethe, editate de E. Trunz, 1971, pag. 90—121).

Convorbire cu Eckermann, 12 februarie 1829

...Muzica ar trebui să fie în stilul lui „Don Juan“, Mozart ar fi trebuit să compună „Faust“...

Lui Zelter, 19 iulie 1829

Că revii la al doilea „Faust“ îmi face plăcere... Încheierea este ca și gata făcută, dintre pasajele intermediare sînt terminate unele importante, iar dacă ar vrea să mă prindă cineva din partea autorităților și să mă închidă pentru vreo trei luni într-o fortăreață înaltă, n-ar mai rămîne multe de făcut. Am totul atît de clar în nimă și în minte încît adescori mă incomodează...

Jurnalul lui Goethe, 29 august 1829

Seara singur. Prezentarea lui „Faust” la teatru.

Anul 1829 este cel în care au loc primele reprezentații cu „Faust I”, la 19 ianuarie în Braunschweig, la 8 iunie în Hanovra și apoi la festivitatea celei de a 80-a zi de naștere a lui Goethe, spectacolele din 27 august la Dresda, din 28 august la Leipzig și din 29 august la Weimar. Goethe nu a participat la spectacolul de la Weimar, l-a aprobat însă. Despre spectacolul de la Leipzig îl informează imediat Rochlitz, căruia îi mulțumește la 2 septembrie.

Goethe lui Rochlitz, 2 septembrie 1829

...Mulțumesc pentru informarea amănunțită pe care mi-o dați despre prezentarea lui „Faust”. Este de ajuns de ciudat că fructul acesta cade abia acum din pom. Și aici a fost dat, fără să-l fi stimulat eu, dar nu împotriva voinței mele și nici fără aprobarea din partea mea a felului cum l-au prezentat...

Convorbire cu Eckermann, 6 decembrie 1829

Despre problema încheierii unei opere după 50 de ani de la prima ei concepție. Despre structura lui Baccalaureus care ar personifica aroganța tineretului.

Convorbire cu Eckermann, 16 decembrie 1829

Asupra relației dintre Mefisto și Homunculus; Mefisto a contribuit la producerea lui Homunculus. Acesta îi seamănă în ce privește claritatea spiritului; îi este superior în tendința spre frumos. — Visul lui Faust cu Leda ca preludiu la scenele „Elenei”.

Convorbire cu Eckermann, 20 decembrie 1829

Despre posibilitatea de reprezentare a Părții II. Problema aducerii pe scenă a lui Homunculus și mascarada mumelor. Efectul asupra publicului.

„Duceți-vă, zise Goethe, și lăsați-mă în pace cu publicul despre care nu vreau să aud nimic. Principalul constă în faptul că e scris. Nu rămîne decît ca lumea să se mulțumească cu asta cît mai bine poate și să o folosească atît cît este în stare.” — Am vorbit apoi despre Băiatul-căruțaș. „Ați observat desigur că sub masca lui Plutus se află Faust și sub masca zgîrcitului Mefisto. Cine este însă Băiatul-căruțaș?” — Am ezitat și n-am știut ce să răspund. — „Este Euphorion!”, zise Goethe. — „Dar cum poate acesta, am întrebat eu, să apară încă de pe acum în carnaval, cînd se va naște abia în actul al treilea?” — „Euphorion, răspunse Goethe, nu este o ființă omenească, ci doar una alegorică. În el este personificată Poezia, care nu este legată de nici un timp, de nici un loc și de

nici o persoană. Același spirit, care se insinuează mai târziu ca Euphorion, apare acum ca Băiatul-căruțaș, și în acesta este similar strigoilor care sînt prezenți pretutindeni și pot să apară la orice oră.“

Convorbire cu Eckermann, 27 decembrie 1829

Goethe îi citește lui Eckermann scena „Grădina plăcerilor“ cu producerea banilor de hîrtie. Se discută conținutul.

Convorbire cu Eckermann, 30 decembrie 1829

Goethe îi citește lui Eckermann în continuare ceea ce îi citise la 27 decembrie, începutul scenei „Galeria întunecată“ și scena „Sala cavalerilor“ și discută cu el conținutul acestora.

Convorbire cu Eckermann, 3 ianuarie 1830

Despre noua traducere în franceză a lui „Faust“ de Gérard de Nerval. În legătură cu aceasta Goethe spune:

„Faust“ este însă ceva cu totul incomensurabil, și toate încercările de a-l face mai de înțeles sînt zadarnice. Trebuie să se aibă de asemenea în vedere că prima parte a ieșit dintr-o stare cam întunecată a individului. Dar tocmai întunecimea aceasta agită pe oameni și îi face să se ostenească la fel ca în toate problemele insolubile.

Jurnalul lui Goethe, 1829-30

În perioada aceasta, Jurnalul notează aproape întotdeauna numai „Poetice“, fără îndoială însă că e vorba de „Faust“. Actul I fusese terminat și atacat imediat apoi Actul II. Deoarece textul multelor notații se repetă mereu între 3 decembrie și 27 aprilie, extragem doar cîteva mostre din ele.

2 decembrie. Corectat scene la „Faust“. — 7 decembrie. Poetice — 8 decembrie. Continuat cele de ieri. Poetice. — 9 decembrie. Poetice. — 10 decembrie. Poetice... 30 decembrie. Poetice. Aranjament al unor concepte. — 1 ianuarie. Redactat și copiat Poetice. — 3 ianuarie. Realizat Poetice... Apoi singur. Luat în considerare mai amănunțit poetice proprii. — 5 ianuarie. Conceput și copiat Poetice. — 6 ianuarie. Avansat, conceput, copiat, intercalat, rotunjit la Poetice. — 31 ianuarie. Prelucrat la Poetice. — 23 februarie. Unele Poetice. Transcris pe curat. Broșat diferite și privit și meditat asupra celor următoare... Seara gîndit la proiecte viitoare. — 24 februarie. Transcris conceptele de ieri seară. Schemă nouă parțială. — 6 martie. Poetice, concept și transcriere. Rescris schema... Am continuat la Ocupația principală. — 18 martie. Revăzut Poetice. — 22 martie. Poetice, conceput și transcris. Avansat la

a doua scriere pe curat. Gîndit la restul pentru întreg. — 18 aprilie. Dr. Eckermann. S-a recapitulat Clasică noapte a Walpurgiei. — 27 aprilie. Discutat despre continuarea lui „Faust“.

Convorbire cu Eckermann, 10 ianuarie 1830

Goethe citește pînă la capăt, în continuarea celor citite la 30 decembrie, scena mumelor („Galeria întunecată“):

„Mai departe nu vă pot destăinui nimic, zise Goethe, decît că am găsit în Plutarh că în Antichitatea greacă era vorba despre mume ca zeițe. Iată tot ce dătez tradiției, restul este invenția mea. Vă dau să luați acasă manuscrisul să studiați totul și să vedeți dacă se potrivește.“

Convorbire cu Eckermann, 24 ianuarie 1830

„Faust este acum împreună cu Chiron și sper ca scena să-mi reușească. Dacă mă țin silitor de ea, pot fi în cîteva luni gata cu «Noaptea Walpurgiei». Numai să nu mă rețină iarăși ceva de la «Faust». Ar fi, dealtfel, ceva grozav să apuc să trăiesc ca să-l termin! Posibil este; actul al cincilea e ca și isprăvit, iar al patrulea se face apoi ca de la sine“.

Convorbire cu Eckermann

7 martie 1830: Goethe întrerupe munca la „Noaptea Walpurgică clasică“ pentru a revede ultimele volume la „Ediția definitivă“. Laudă pe Eckermann ca pe unul care îl stimulează să lucreze la „Faust“. 21 martie. Continuă să lucreze la „Noaptea Walpurgică clasică“, dar numai în orele bune. — În aprilie fiul lui Goethe pleacă cu Eckermann în Italia.

Goethe către fiul său, 25 iunie 1830

Spune-i lui Eckermann... că „Noaptea Walpurgiei“ e complet terminată, iar pentru cele necesare în continuare există cele mai bune speranțe.

Jurnalul lui Goethe, 1830-31.

Ultima mare perioadă de lucru la „Faust“, de la 2 decembrie 1830 pînă la 22 iulie 1831 se poate urmări cu precizie în Jurnal. Aproape în fiecare zi notează „Cîte ceva la «Faust» sau «Poetic»“, sau „Urmărit scopul principal“. Textul acestor notări fiind identic nu dăm iarăși aici decît primele și ultimele, iar dintre cele intermediare doar cîteva mostre.

2 decembrie. Noaptea gîndit la „Faust“ și hotărît cîte ceva. — 3 decembrie. Noaptea ora 1 stat treaz cîteva ore. Elaborat în gînd diferite lucruri. — 4 decembrie. Cîte ceva la „Faust“. — 12 decem-

brie. Unele la „Faust“. La amiază dr. Eckermann. Restituit manuscrisul la „Faust“. Discutat unele care îi erau necunoscute, aprobat ultimele trăsături de penel. A luat cu el „Noaptea Walpurgiei“. — 15 decembrie. Continuă la „Faust“. — 12 februarie. Atacat cu curaj și cu noroc Lucrarea principală. 20 februarie. John a broșat primele trei acte din „Faust“ în manuscris. Transcrierea pe curat trebuia căutată și adunată din mai multe locuri. — 9 aprilie. Filemon și Baucis și înrudirile lor foarte plăcute. — 7 mai. Continuă la Poetice. — 14 mai. Dimineața Poetice. — 7 iunie. La amiazi dr. Eckermann. I-am dat să ia cu el actul 5 la „Faust“. — 26 iunie. Continuă la Scopul principal. — 1 iulie. Urmărit Scopul principal. A rămas pentru mine să continui Ocupația principală. — 11 iulie. Urmărit Scopul principal. — 19 iulie. Avansat în Ocupația principală. John a transcris pe curat. — 20 iulie. Continuă la Ocupația principală. — 21 iulie. Încheierea Ocupației principale. — 22 iulie. Realizat Ocupația principală. Ultima transcriere pe curat. Broșat tot ce este scris pe curat.

Lui Zelter, 4 ianuarie 1831

Primele două acte la „Faust“ sînt gata... Elena nu apare la începutul actului al treilea ca personaj intermediar, ci pur și simplu ca eroină... Rămîne de văzut în ce măsură îmi vor ajuta zeii la actul al patrulea. Actul al cincilea pînă la capătul capătului se află pe hîrtie. Aș vrea să citesc o dată partea aceasta a doua a lui „Faust“... rînd cu rînd... apoi să o facă în continuare alții, cu voci proaspete, găsind poate ceva din care să pot trage un sfat...

Convorbire cu Eckermann, 13 februarie 1831

Goethe relatează că lucrează la Actul IV, care ar avea și el o structură absolut originală. În ansamblu lucrarea ar rămîne mereu „incomensurabilă“, de asemenea o problemă nerezolvată, ca toate cîte ni le dă viața însăși.

Convorbire cu Eckermann, 17 februarie 1831

„Faust“... nu mă lasă în pace, zilnic mă gîndesc și inventez cîte ceva la el. Am pus astăzi să mi se broșeze întregul manuscris al părții a doua spre a o avea sub ochi ca o masă palpabilă. Locul actului al patrulea, care încă lipsește, l-am completat cu foi albe și, nici vorbă, ceea ce e gata făcut mă ispitește și mă stimulează să termin ceea ce mai este de făcut. Chestiunile acestea palpabile au mai multă importanță decît credeam, și trebuie să venim în ajutorul intelectului cu tot soiul de artificii.

...Prima parte este aproape în întregime subiectivă. Totul a pornit de la un individ mai pătimaș, mai preocupat, un clar-

obscur care pare să facă și plăcere omului. În partea a doua însă nu mai este aproape nimic subiectiv, aici apare o lume mai elevată, mai largă, mai luminoasă, mai lipsită de pasiune și cine nu s-a străduit în viață și nu a trăit ceva deosebit, nu va ști să se descurce.

Din F.W. Riemer, Comunicări privind pe Goethe

Riemer nu a întocmit lungi convorbiri, cum a făcut-o Eckermann, ci și-a notat doar unele maxime marcante din vizitele sale la Goethe. Ele constituie o sursă de credit relativ. Părerile privind pe „Faust II” nu sînt datate; ele provin din perioada cînd lucrarea era terminată, aproximativ 1830/31.

Partea a doua nu trebuia și nici nu putea fi atît de fragmentară ca prima. Înțelegerea ei pretinde mai mult decît prima, și în sensul acesta trebuia venit în ajutorul cititorului rațional. — Fabula trebuia să se apropie de ceea ce este ideal și în fine să se desfășoare în sens ideal, tratarea însă să meargă pe calea proprie a poetului. — Mai existau și alte cîteva erori, superbe, reale și fantastice, în care sărmanul om simțindu-se mai nobil, mai demn, mai elevat decît în partea întîi, s-ar fi putut rătăci. Tratarea trebuia să treacă de la particular la general, pentru că specificarea și varietatea aparțin tineretului. Tițian, marele colorist, a pictat la vîrsta înaintată acele subiecte pe care știuse așa de bine să le imite concret odinioară, acum însă numai în abstracto, de exemplu catifeaua, dar luată numai ca idee despre ea — o anecdotă pe care Goethe mi-a spus-o de mai multe ori, dar numai raportată la sine. — Astfel, diferite părți, nu tocmai esențiale, sînt doar schițate și prelucrate din stare brută. Important era însă ca sensul și ideea întregului să-i fie de înțeles cititorului rațional, rămînînd să completeze el însuși multe pasaje.

Convorbire cu Eckermann, 21 februarie 1831

Despre „Noaptea Walpurgică clasică” și ilustrările ei antice, despre „Actul Elenei” și posibilitățile lui scenice.

Lui Zelter, 1 iunie 1831

Nu este un lucru ușor să exteriorizezi, la 82 de ani, ceea ce ai conceput la 20 de ani și să îmbraci un schelet în interior viu, cu tendoane, carne și epidermă, ba să mai aplici celui gata făcut și cîteva falduri ale pelerinei, pentru ca totul să rămînă un secret public, care să desfete mereu pe oameni și să le mai dea și bătaie de cap.

„Philemon și Baucis“ ai mei nu au nimic de a face cu celebra pereche din Antichitate și cu legenda legată de ea. Am dat perechii mele acele nume doar pentru a accentua prin ele caracterele. E vorba de personaje și de situații asemănătoare, și aici denumirile similare produc un efect favorabil... Faust, așa cum apare în Actul V trebuie, după intenția mea, să aibă tocmai vârsta de o sută de ani și nu sînt sigur dacă n-ar fi bine să spun undeva acest lucru în mod deschis... Dealtfel, veți accepta că sfîrșitul, cînd sufletul salvat se înalță la cer, era foarte greu de făcut și că, în treburi așa de supranaturale, abia de bănuir, mă puteam foarte ușor pierde în vag, dacă n-aș fi dat intențiilor mele poetice, prin figuri și imagini creștine bisericești clar conturate, o formă și o soliditate bine delimitate.

Actul IV care mai lipsea, Goethe l-a terminat apoi în lunile următoare, astfel încît în august era complet gata și broșată întreaga parte a doua. Țelul acesta, spre care aspirase atît de multă vreme, o dată atins, l-a făcut pe Goethe deosebit de fericit.

„De aici înainte, zise el, pot privi viața mea ca un adevărat dar, și mi-e absolut indiferent ce și dacă voi mai face ceva.“

Goethe lui Heinrich Meyer, 20 iulie 1831

Rămîne mereu de mirare cum străbate toate activitățile vii de orice fel egoismul care te detașează de toate, în parte în mod revoluționar, în parte în mod intim. Pe al meu, pe care doresc să-l mărturisesc, l-am retras în miezul producției și acum l-am implicat în partea a doua a lui „Faust“ pe care am reluat-o în mod serios de mai bine de patru ani, completînd lacune intermediare importante și îmbinînd de la cap și de la coadă ceea ce există. Sper acum să-mi fi reușit să șterg orice deosebire între cele de odinioară și cele de mai tîrziu.

Știam deja de mult ce voiam, ba chiar și cum, și purtam totul cu mine de mulți ani ca un basm intim, dar n-am executat decît unele scene care mă atrăgeau din cînd în cînd mai mult. Partea aceasta a doua nu trebuia și nici nu putea să fie atît de fragmentară ca prima. Înțelegerea ei pretindea mai mult, după cum probabil s-a și văzut din partea publicată pînă acum. Trebuia luată, bincînteles, în cele din urmă o hotărîre temerară de a prelucra totul împreună, ca să poată rezista în fața unui om cultivat. M-am decis deci serios să termin totul încă înaintea zilei mele de naștere. Și așa va fi. Totul se află aici în fața mea, și nu mai am decît cîteva mărunțișuri de corectat. În starca aceasta voi pune apoi sigiliul și îl las la voia întîmplării, chiar dacă n-ar fi decît să mărească

greutatea specifică a volumelor mele următoare. Conținând încă destule probleme — la fel cu istoria lumii și a omului — în sensul că rezolvată odată problema ultimă, ea continuă să suscite una nouă de soluționat, va bucura cu siguranță pe unul care se pricepe la mimică, gest și aluzie simplă. El va găsi mai mult decât am putut da eu. În felul acesta s-a rostogolit o piatră grea peste vârful muntelui pe cealaltă latură. Se găsesc însă destule în spatele meu, care să vrea și ele să fie antrenate, pentru ca să se împlinească ceea ce este scris: „Iată osteneala pe care i-a dat-o Dumnezeu omului“.

Contelui Reinhardt, 7 septembrie 1831

...Și era la mijlocul lui august, și neștiind dacă mai e ceva de făcut, am sigilat manuscrisul ca să-l dau la o parte din fața mea și să nu mă mai preocupe... Doriința mea este să ajungă la timpul potrivit în mâinile dumneavoastră. Nu așteptați lămuriri. La fel cu istoria lumii și a omului ultima problemă rezolvată dezvăluie mereu una nouă de rezolvat...

Lui Sulpiz Boisserée, 8 septembrie 1831

Și-acum să răspund ceva mai amănunțit întrebării cu care se încheie foaia dumneavoastră.

Am reușit să închei în carne și oase partea a doua a lui „Faust“. Știam de mai de mult ce, ba chiar și cum o doream, purtând-o cu mine ca pe un basm intim de atîția ani, dar n-am realizat decât unele scene care mă atrăgeau din cînd în cînd mai tare.

Partea a doua nu trebuia și nici nu putea fi așa de fragmentară ca prima. Ca să fie înțeleasă are mai multe pretenții, după cum ați văzut, dealtfel, din începutul tipărit al acesteia.

Pînă la urmă trebuia să mă hotărăsc serios să adun totul la un loc pentru ca să poată rezista în fața unui spirit cultivat. Acum e aici, așa cum s-a nimerit să fie. Iar dacă mai conține și unele, de ajuns de multe, probleme, în nici un caz nu sînt necesare lămuriri pentru cineva care se pricepe la mimică, gest și aluzii simple. El va găsi desigur mai multe decât am putut da eu însumi.

În fine, voi sigila manuscrisul ca să rămînă adăpostit și cîndva, dacă are noroc, să mărească greutatea specifică a următoarelor mele lucrări. Tot ce aparține aici, redactat cu grijă și scris pe curat, se va păstra într-o lădiță separată.

Iertați-mă! dacă aceste multe cuvinte nu exprimă totuși pînă la sfîrșit nimic ce să vă satisfacă. Fie ca totul să iasă în viitor la ora potrivită la vedere.

Lui Sulpiz Boisserée, 27 septembrie 1831

Dumneavoastră vă pot mărturisi: în situații potrivnice în loc să mă odihnesc, mi-am propus să închei pe Dr. Faustus. Nu-mi era permis să dau îndărăt, trebuia chiar să mă depășesc, să mă transpun și să mă mențin într-o stare în care ziua cu aspectele ei să nu-mi apară cu adevărat insuportabilă. Pot spune însă acum că ceea ce am reușit îmi face plăcere și îmi dă bucuria de a ataca la fel pe cele ce urmează.

Lui Sulpiz Boisserée, 24 noiembrie 1831

De când am avut norocul să-l isprăvesc pe „Faust” și să-l sigilez pentru ca, așa cum e, să stea la adăpost cîțiva ani, m-am aruncat din nou în chestiuni de științe ale naturii.

Pentru că mai am aici o foaie goală, vreau să vă mărturisesc ceva ce-mi vine din când în când în minte. — Când l-am sigilat pe „Faust” acesta al meu terminat, nu m-am simțit tocmai bine. Îmi trecuse prin minte că prietenii mei stimați, în general de acord cu mine, nu ar avea prea curînd plăcerca să se desfete cîteva ceasuri cu gluma aceasta cu substrat serios, care vreme de mulți ani mi-a stat în cap și la inimă pînă să capete, în fine, acest aspect. Ca poet care vrea să-și pună lumina sub obroc, trebuia să-mi pierd nădejdea și să renunț la o viitoare participare directă a acestora. Mă consolez însă că tocmai cei de care trebuie să țin seama, sînt toți mai tineri decît mine și că la timpul lor se vor bucura în amintirea mea de ceea ce le-am pregătit și rezervat.

Lui Wilhelm v. Humboldt, 1 decembrie 1831

Despre „Faust”-ul meu sînt și multe și puține de spus. Tocmai în clipa nimerită îmi vine în minte dictonul:

O dată doar, simțiți-vă poeți,
Așa vă poruncește Poezia.

Printr-o intimă schimbare de direcție psihologică, ce merită poate să fie studiată, cred că m-am ridicat la un soi de producție care a scos la lumină ceea ce eu însumi aprob acum, fără a mai putea vreodată, poate, să înot iarăși în acest rîu, lucru pe care Aristotel și alți prozatori l-ar atribui unui fel de nebunie. Dificultatea succesului a constatat în faptul că partea a doua a lui „Faust”, ale cărei fragmente tipărite au ajuns poate în atenția dumneavoastră, a fost analizată vreme de 50 de ani în scopurile sale și elaborată fragmentar — după cum una sau alta dintre situații îmi plăcea — a rămas în ansamblu însă lacunară.

Iată însă că înțelegerea părții a doua pune pretenții mai mari decît prima și în sensul acesta trebuie prevenit și venit mai mult

în întâmpinarea cititorului rațional, căruia îi rămîne încă suficient loc să suplinească pasajele. Umplerea anumitor lacune era necesară atît pentru stabilitatea istorică cît și estetică, pe care am avut-o în vedere în continuare atîta vreme pînă cînd am considerat, în fine, că e momentul să strig:

Închideți canalul de irigație, cîmpiile sînt sătule.

Și acum mi-am luat inima în dinți și am sigilat exemplarul broșat în care sînt înghesuite la un loc cele tipărite și cele netipărite, pentru ca să nu fiu ispitit să mai fac pe ici pe colo cîte ceva, regretînd că — ceea ce un poet face totuși cu plăcere — nu-l pot comunica prietenilor pe care îi stimez.

Jurnalul lui Goethe, 1832

8 ianuarie. Spre seară... Otilia a citit și analizat just ceea ce e tipărit din partea a doua a lui „Faust”. Am discutat încă o dată totul și am continuat citirea manuscrisului. — 9 ianuarie. Seara Otilia. I-am citit sfîrșitul primului act din „Faust”. — 12 ianuarie. Apoi Otilia și Eckermann. Am continuat să citesc din partea a doua a lui „Faust”. — 13 ianuarie. Mai tîrziu Otilia. Am citit mai departe din „Faust”. — 14 ianuarie. Seara Otilia. Finalul la „Noaptea Walpurgică clasică”. — 15 ianuarie. La ora 1, Otilia pentru lectură. Începutul actului IV... Am citit (seara) mai departe din „Faust”. — 16 ianuarie. Ajustat cele observate la „Faust”. — 18 ianuarie. Redactat din nou cîte ceva. — 20 ianuarie. Mai tîrziu Otilia, citit începutul actului 5. — 24 ianuarie. Agitație nouă la „Faust” ținînd seama de nevoia unei expuneri mai largi a motivelor principale, pe care, pentru a termina, le tratasem prea laconic. — 27 ianuarie. La ora 1 Otilia. I-am citit din „Faust”. — 29 ianuarie. Seara Otilia. Terminat lectura la „Faust”.

Lui Wilhelm v. Humboldt, 17 martie 1832

Sînt mai bine de 60 de ani de cînd ideea lui „Faust” îmi era, tînr încă, pe deplin limpede. Întreaga succesiune, însă mai puțin amănunțită. Gîndul acesta s-a ținut mereu de mine, dar n-am elaborat decît cîte un pasaj care mi se părea mai interesant, astfel încît în partea a doua au rămas lacune care, printr-un interes egal, trebuiau legate cu restul. Aici a intervenit însă marea dificultate, aceea de a realiza după model și caracter ceea ce trebuia să revină de fapt unei firi active, voluntare. N-ar fi fost însă bine dacă nici după o atît de lungă viață de meditații active, nu aș fi izbutit să o fac și nu-mi fac nici o grijă că cineva ar putea deosebi ceea ce e vechi de ceea ce e nou, ceea ce e din epoca de mai tîrziu de ceea

ce e din epoca mai timpurie; lucruri pe care vrem să le predăm acum cititorilor viitori spre binevoitoare apreciere.

Dincolo de orice îndoială că mi-ar face nesfârșită bucurie să pot dedica, fiind încă în viață, mult stimaților și mult răspîndiților mei prieteni, aceste glume foarte serioase, să li le împărtășesc și să le cunosc răspunsul. Perioada este însă într-adevăr atît de absurdă și de confuză, încît mă conving că ostenele mele oneste, lungă vreme depuse pentru clădirea aceasta stranie, ar fi rău răsplătite și aruncate ca resturile unei epave la mal unde să le acopere dunele de nisip ale orelor ce trec. Lumea e stăpînită de o învățătură care încurcă și de un comerț încurcat și nu am acum nimic mai bun de făcut decît să fac să coabiteze însușirile mele avute cu cele ce mi-au mai rămas, eventual să le amplific, așa cum faceți și dumneavoastră, stimate prietene, în cetatea dumneavoastră.

NOTE ȘI COMENTARII

DEDICAȚIE

Scrisă probabil la 24 iunie 1797, când, la insistențele lui Schiller, G. a realuat textul *Faust, Ein Fragment* (1790) pentru a-l transforma în *Faust, Der Tragödie erster Teil* (1808).

V.1: *Figuri sfios-plăpînde (schwankende Gestalten)*. Imaginile poetice originare, așa zicînd *in statu nascendi*, lipsite încă de forma lor definitivă; aici, primele imagini faustiene, datînd din 1772—1773, deci cu un sfert de secol anterioare „Dedicației“. Termenii definesc, în scrierile morfologice ale lui G., figurile organice (în care „nicăieri nu e vorba de ceva durabil, de ceva liniștit, de ceva închegat, ci mai mult de ceva în permanentă mișcare“); în altă parte, caracterizează imaginile din vis și chiar aparițiile ființelor necorporale, ca zeița din *Pandora: Nebelgestalt schwebet sie vorüber... / Aber noch schwankt's immer und wogt's*. Expresia va reveni: cf. vv. 348, 5082, 8445, 10051.

V.2: *Ochiul vag (trüben Blick)*. Ochiul interior al poetului, organul viziunii poetice.

V.4: *Miraj (Wahn)*. Plăsmuire a fanteziei poetice; se leagă de *suflul vrajei* (v.8: *Zauberhauch*): inspirația e, pentru romantici, o stare magică, de vrajă.

V.18: *Cei scumpi, cărora-ntîiul le-am cîntat*. Prietenii cărora G. le-a citit primele sale poezii, și care — morți sau îndepărtați — nu mai pot acum să asculte *Faust*. În 1797 se aflau departe de el Kätchen Schönkopf, Frederike Brion, Charlotte Buff, Berisch, Klinger, Jacobi, Klopstock ș.a.; muriseră sora sa Cornelia, Susanna von Klettenberg, Merck, tatăl său etc.

V.21: *Cîntarea mea (Mein Lied)*. Prima versiune publicată, din 1808, conține *Leid* (nu *Lied*); Riemer, secretarul lui G., precizează însă, un an mai tîrziu, că e o greșeală de tipar, recomandînd: *Leid, citește — Lied*. Cu excepția celei din 1916, toate edițiile de mai tîrziu păstrează *Leid*. Ar fi posibil ca G. însuși să fi lăsat intenționat *Leid* (*durere, suferință*), deoarece *Lied* (*cîntec*) mai apare de două ori (vv. 23 și 28). „Ideea că poezia se naște din suferința poetului nu-i este străină lui Goethe“, zice TRUNZ (p. 495), citînd două versuri din *Torquato Tasso*, puse ca *motto* la faimoasa „Elegie“ (de la Marienbad): *Und wenn der Mensch in seiner Qual verstummt, / gab mir ein Gott zu sagen was ich leide*. Citîndu-le, BUCHWALD e categoric pentru corectarea greșelii lui Riemer: „Esența poeziei, așa cum se spune și în «Preludiu în teatru» (v. 59 și urm., v. 134 și urm.), este cu totul alta decît

eliberarea lui Tasso de suferința trăită, prin plăsmuirea artistică. În anii cînd a compus «Dedicație» și «Preludiul», o asemenea concepție îi era lui Goethe, fără îndoială, cum nu se poate mai străină“ (p. 441).

V.28: *Harfa lui Eol*. Metaforă frecventă la G., simbolizînd activitatea poetică. Ariel (cf. *Faust*, partea a doua, ante v.4613) cîntă „acompaniat de harfe eoliene“.

V.29: Corelația între *lăcrimă* (*Träne*) și *fior* (*Schauer*) e tipic goetheană. Lacrimile marchează exterior momentul puternicului cutremur lăuntric al omului, în general, în fața mărețiilor teribile ale existenței (*das Ungeheure*), cum reiese din „scena Mumelor“ (vv.6272—6274): acea înfiorare (*das Schauder*) care reprezintă „partea cea mai bună a umanului“ (*der Menschheit bestes Teil*).

„Dedicație“ e formată din patru *stanțe*, unități strofice cultivate îndeosebi de poeții Renașterii italiene, variabile ca număr de versuri (între 3 și 20), dar respectînd o anume schemă a rimelor. Acest tip de strofă se bucura de înalta apreciere a poetului german: „Goethe... întrebuițează stanța pentru a indica o poezie de tip elevat (*das „Höhere“ der Poesie*)...” (KAYSER p. 98). „Stanța nu este (pentru Goethe, n.n.) numai măsura tipică pentru poezia orală (*Sprechdichtung*), ci mai ales pentru poezia gnostică (*Spruchdichtung*)“ (*Ibid.* p. 89). Observații absolut pertinente, dacă ne gîndim că faimoasa „Elegie“ (cunoscută sub denumirea de „Elegia de la Marienbad“) este scrisă, de asemenea, în stanțe, și că abundă în lirism gnostic, în versuri-sentință.

Datorită caracterului ei autobiografic, ce nu poate fi negat, „Dedicație“ a fost considerată de către unii exegeți goetheeni ca o „poezie ocazională de proporții clasice“ (IBEL, p. 16), care n-ar avea o legătură propriu-zis organică cu *Faust* (RICKERT, II, p. 27). Alții, dimpotrivă, au subliniat corelația indisolubilă între aceste patru strofe și restul mării opere, insistînd asupra unor teme care, abia anunțate aici, vor fi reluate, pe larg, mai tîrziu. Examinarea lor ne va dovedi cît de complex se leagă acest mic prolog de corpul masiv și diversificat al tragediei.

Astfel, motivul baroc al „vieții ca labirint“ (v. 14), formulat într-un vers de mare densitate verbală în original (*Des Lebens labyrinthisch irren Lauf*), constituie, fără îndoială, unul din motivele principale, difuze în întreaga desfășurare, ale primei părți a tragediei. Lumea care stingîndu-se devine, prin chiar acest fapt, o adevărată realitate pentru poet, adică trecutul convertit în expresie artistică (vv. 15—16, 19—20, 23—24), este una din temele pe care autorul le va dezvolta în *Faust II*; lacrimile vărsate (v. 29) ni se impun, astfel, nu atît ca expresie a unei sentimentalități romantice, cît mai ales ca „mijloc de dizolvare a simplei amintiri“, și constituie o „dovadă a capacității de replăsmuire“, tipică activității poetice (STÖCKLEIN, II, p. 42). S-a vorbit mult despre comparația între cîntecul personal

pe de o parte, și harfa lui Eol, pe de altă parte: acest instrument, care sugerează un fel de artă impersonală, întrucât n-are nevoie de mîna artistului pentru a da naștere melodiei (v. 28), revine în primele versuri de la începutul părții a doua a lui *Faust*; e vorba de o obiectivare, de o instalare a creației artistice într-un fel de nouă ordine a naturii, într-o natură a culturii (REQUADT, p. 35). Același exeget remarcă rolul de aed pe care și-l asumă Goethe în această poezie: el „cheamă“ vechile figuri ale prietenilor săi (v. 15) — motiv care va domina în *Faust II*, unde o întreagă galerie de figuri mitologice ale Antichității este readusă la lumină — asemenea cîntărețului antic, îndeplinind astfel o reală funcție orfică: transformarea durerii personale (v. 21) în cîntare obiectivă (v. 23). În același timp, harfa lui Eol mai sugerează apropierea poeziei de muzică, artă pe care Goethe o aprecia deosebit; „Dedicație“ anticipează semnificația muzicii ca simbol al celei mai înalte arte în drama lui Faust. „Cîntecul abia șoptit al poetului e asemuit cu arta lui Eol... Poezia «Dedicație» încetează să mai spună, amintindu-ne de muzică. O unitate a contrariilor se indică aici: inima severă se simte slabă. Muzica este simbolul unei concilierii care știe să unească în sine lucruri care se opun“ (MÜLLER-SEIDEL, p. 108). Simbolul harfei eoliene e nu numai o expresie poetică și un fundament al gândirii estetice ale lui G., ci chiar o indicație de înălțare a poeziei, prin intermediul muzicii, la forma artistică a operei, ca gen poetico-muzical, spre care ar tinde ambele părți din *Faust* (KOBLIGK. I, p. 31).

O antiteză va marca întreaga operă: „fumul și aburul“ de la început (v. 5) se opun „harfei lui Eol“ din final (v. 28), prefigurînd marea opoziție între lumea nordică și lumea mediteraneană, contrastul între o topografie a negurilor și visării romantice, pe de o parte, și alta, a luminii și formelor rațional-clasice, pe de altă parte: „Aerul nordic, «fumul și aburul» plutesc din ce în ce mai străine în zarea clarității clasice“ (STORZ, p. 150). Exegeza marxistă vede în expresiile „prietenia, cel dintîi sărut“ (v. 12) și „sfera acelor duhuri“ (vv. 25—26) aluzii clare la perioada *Sturn und Drang* și la luptele ideologice și artistice care au animat-o, și citește „Dedicație“ ca un angajament al autorului că întregul *Faust* le va continua (SCHOLZ, p. 102).

PRELUDIU ÎN TEATRU

Scris între 1797—1798 și inspirat de lectura prologului la *Sakuntala* de poetul indian Kālidāsa (sec. IV-V), dramă tradusă în germană de Georg Forster (1791).

Am tradus „*Preludiu în teatru*“ și respectiv, „*Prolog în cer*“, pentru a marca deosebirea din original între „*Vorspiel auf dem Theater*“ și „*Prolog im Himmel*“ (subl. n.).

Vv. 35—36: Localizarea în țările germane, care apare și la sfârșitul „Preludiului“ (v. 231: *pe scenele germane*) arată că ideile din aceste versuri izvorăsc din experiența de director de teatru, dramaturg și poet a lui G.; dar, reluând teze din corespondența sa cu Schiller pe aceeași temă, aceste considerații depășesc problemele specifice ale locului și momentului.

V. 52: *Strîmta poartă-a grației*. Prima, din multiplele aluzii la textul biblic conținute în *Faust*. Aici, „poarta strîmtă“ care simbolizează drumul dificil al celor virtuoși, în opoziție cu „poarta largă și încăpătoare“ care „duce la pieire“ (Matei, 7, 13).

Ante v. 61: *Poetul*, ca personaj al acestui „Preludiu“, este dramaturgul în versuri al teatrului, funcție obișnuită în sec. XVII și XVIII; el aparține „companiei teatrale“ care îi „comanda“ diverse opere ce urmau a fi jucate pe scenă.

V. 65: Asocierea *prietenia și iubirea*, existentă și în v. 12, confirmă identitatea Poetului care vorbește în „Dedicație“ și a Poetului din „Preludiu“. Dealtfel, această primă intervenție a sa utilizează același tip de prozodie, stanța.

V. 99: În original, joc de cuvinte intraductibil (*Geht ihr ein Stück, so geht es gleich in Stücken*), bazat pe dublul sens al cuvîntului *Stück*: „bucată“ și „piesă“. Polemica în favoarea unității operelor teatrale se găsește și în *Wilhelm Meisters Lehrjahre* (V, 4).

V. 116: *După citirea ziarelor netoate*. Față de original (*Gar mancher kommt vom Lesen der Journale*) mi-am permis un calificativ (*netoate*), bazat pe o notă a lui BUCHWALD (p. 441) care arată că G. considera ziarele drept „o calamitate a timpului nostru, care nu lasă nimic să se matureze“.

V. 156: *Confirmă-Olimpul, și unește Zeii?* Poetul asigură trăinicia stăpînirii zeești și unitatea tuturor nemuritorilor din Olimp, Poezia e mitologie : cf. *Anii de ucenicie...* („Wer hat Götter gebildet, uns zu ihnen erhoben, sie zu uns herniedergebracht, als der Dichter?“); cf. *Elegiile romane* („Wer hat Jupiters Thron, den schlechterworbenen, befestigt? / Farb'und Elfenbein, Marmor und Erz und Gedicht“.)

V. 212: *Bătrîni*. Figura Poetului dramatic, prezentat aici ca *un om bătrîn*, numit *bătrîne domn*, constituie un autoportret al autorului.

V. 218: *Cît despre inspirație, ce vreți?* Termenul din original, *Stimmung*, a fost tradus de Blaga prin „atmosferă sufletească“, iar de I. Iordan prin „har“. Personal, am preferat accepțiilor românești obișnuite ale cuvîntului (acordare, dispoziție sufletească, atmosferă) o noțiune mai largă, *inspirația*, capabilă să acopere obiectul unic, dar atît de diversificat, al discuției între cei trei protagoniști.

Vv. 220—242: Final închis-deschis. Pe de o parte, ultimele versuri formează o încununare a disputei, atît prin avîntul lor expresiv, prin alura

concluzivă, cât și prin numeroasele versuri-sentință; pe de altă parte, ele anunță perspectiva cosmică din „Prolog în cer“.

V. 235: *Lumini cerești... mari și mici*. Soarele și, respectiv, luna.

V. 242: Într-o primă redactare, G. avea de gând să-și plimbe protagoniștii și prin iad (FORTINI, p. 1062). Versul final al „Preludiului“ exprimă nu atât ideea principală, cât locurile acțiunii din *Faust*, și ar fi fost inspirat de misterele medievale care aveau ca „scenă“ deopotrivă cerul, pământul și infernul.

Această „punere în scenă“ a concepției lui Goethe despre arta dramatică reprezintă o întemeiere socială a teatrului, în funcție de un public esențialmente prezent-absent, precum și o sugestie a spectacolului ca finală convergență a unor factori inițial divergenți. Trei dintre ei se află pe scenă: Directorul, îndeplinind atât rolul de organizator practic, cât și cel de regizor, afirmă interesul material al întreprinderii, dorința de succes, cerința unei acțiuni scenice bogate și variate, a unei montări fastuoase și strălucitoare; într-un cuvânt, „teatrul ca lume“; Poetul teatrului este dramaturgul apărător al textului, campion al purității și elevației universului interior al inspirației, disprețuind deopotrivă publicul necultivat și succesul ieftin, urmărind nu efectele eclatante pe care le înghite clipa, ci esența care durează în timp; exponent al artistului în genere, ca armonizator universal, și al artei autentice, ca recuperare a copilăriei; și Comical, personaj cu rol mediator, care pune accent pe actualitate, pe contactul sufletesc cu spectatori, pe conjugarea tuturor facultăților spirituale în realizarea spectacolului, pe iluzia creată scenic și pe rolul formativ al instituției teatrale. Al patrulea factor, Publicul, trăiește datorită celor ce-l evocă: masă plătitoare, incultă, avidă de distracție, capabilă de entuziasm, naivă și lăcomă, formată din oameni grosolani sau snobi, plictisiți sau curioși, dar superficiali, cocheti și extravaganti, — pentru Director; gloată bălțată, lipsită de spirit, arătoare de futilități improvizate, pentru Poet; sumă de inimi simțitoare la greșeală și la adevăr, așteptând să se recunoască în ceea ce văd pe scenă, gata să participe afectiv, educându-se mereu în chiar actul mulțumirii estetice; pe scurt, oameni bătrâni și tineri capabili să se „copilărească“, pentru Bufon.

„Preludiul în teatru“ are el însuși o desfășurare, o evoluție dramatică: de la conflictul inițial între protagoniști la concucrarea finală. O anume transformare „din mers“ se poate observa la Director și la Poet.

De pe poziții marxiste, Gerhardt SCHOLZ a dat o interpretare interesantă acestui preludiu. Ideea de bază, aceea că întreaga dramă a lui Faust reprezintă „istoria auto-eliberării omului“, se poate găsi încă în acest preambul al piesei, spune el. Poetul, mai întâi ancorat într-o „falsă interioritate“, se angajează în discuție și ajunge să-și cunoască „adevărata misfune socială“.

Versul 156 și următoarele arată clar că „securitatea Olimpului este atribuită forțelor omului. Astfel Poetul nu este purtătorul de cuvânt al unei intuiții divine [...], ci este chiar creator de zei și călăuzitor întru fapta al omului“. Chiar „poziția egoistă“ a Poetului, conform căreia „iubirea și prietenia ar exista pentru satisfacția sa subiectivă“, ceea ce ar însemna că și „categoriile dezvoltării și ale înnoirii ar fi excluse“, trebuie corectată, în sensul că „timpul însuși, ca posibilitate de devenire a omului, devine demn de a fi apreciat“. Căci timpul este de partea celui care, prin teatru, „se formează“, cum rezultă din experiența Bufonului. Iar Directorul i se alătură, în aceeași concluzie. Năzuința acestuia după „bucățele“ și nu după un „tot“, se sprijină de asemenea pe un principiu al dorinței de formare de sine. În poezia Antichității elementul care se formează este, deopotrivă, omul și societatea, amândouă sunt „în formare“. Eul și lumea — conchide SCHOLZ — nu sunt gata — și de aceea sunt schimbătoare“ (p. 112).

Bazat pe impresia ultimelor versuri ale prologului, SEIDLIN susține că „Preludiu în teatru“ ar fi fost scris de G. ca preludiu la propriul său libret de operă *Flautul fermecat, partea II* (p. 112). Dimpotrivă, examinând conținutul ideativ și programatic, BINDER vede în el o introducere perfectă pentru *Faust II*, deoarece propune, în mic, exact problematica artistică desfășurată pe larg în partea a doua a tragediei (p. 46).

PROLOG ÎN CER

Scris în 1800. Inspirat, după cum reiese dintr-o convorbire cu Eckermann, din *Biblie* (Cartea lui Iov, I, 6—12), dar și din prologul comediilor pentru marionete (Puppenspiel), „unde apăreau, uneori, Pluton și Diavolii“ (AMORETTI, p. 342). Același comentator și traducător italian vede în unele pasaje „o transfigurare a cuvintelor lui Balthasar Becker din *Bezauberte Welt* (1639), carte pe care G. a citit-o în acei ani“.

Ante v. 243: *Mefisto* (*Mephistopheles*) e un nume pe care G. l-a găsit în teatrul de păpuși ambulant sau în cărțile populare (de pildă, *Faust des Christlich Meynenden*), unde apare sub forme diverse: Mephistophiles, Mephistophiel, Mephistopholis. Etimologie neclară: vine, probabil, de la ebraicul Mephistoph care înseamnă „stricător al binelui“.

Vv. 243—250: Transpunerea poetică într-o altă limbă a primelor versuri ale acestui „Prolog“ este, fără îndoială, unul din examenele cele mai dificile pentru orice traducător hotărît să rămână cât mai aproape de litera și spiritul textului original, de viziunea lui. Aici, în cadrul unei metrice de 8—9 silabe, posibilitatea limbii germane de a dispune de și de a manevra cuvinte compuse, care nu numără totuși mai mult de 4 silabe (*Brudersphären, Wettgesang, Donnergang, unbegreiflich*) constituie un avantaj inesti-

mabil. După cum se poate observa, e vorba de niște cuvinte-cheie ale viziunii cosmologice, elemente indispensabile structurii poetice; pentru orice traducător, a omite unul din ele înseamnă a pierde unul din sensurile pe care le vehiculează, a diminua forța ideativă și puterea de sugestie a expresiei.

Am ajuns la această ultimă formă, după nu mai puțin de 7 versiuni pe care le-am crezut, rînd pe rînd, definitive, dar care — la o analiză amănunțită — s-au dovedit nesatisfăcătoare. „Istoria“ lor ar putea să fie instructivă. Prima versiune (A) la care m-am oprit (*Se-ntrece soarele-n vechi sunet / Cu-al gemenelor sfere glas / Și se-plinește sus cu tunet / De-a pururea prescris-i pas. / Privindu-l îngeri iau putere, / Dar nu-ndrăznesc a-l iscodi; Înalt-urzitele mistere / Mărețe sunt ca-n prima zi*) prezenta cîteva omîsiuni (*Gesang, Reise*), surplusuri (*gemene, de-a pururea*); dar inconvenientul major era identitatea ultimului vers cu cel din traducerea lui Lucian Blaga. A doua versiune (B), mai fidelă oarecum (*Se-acordă soarele-n întreceri / Cu-al sferelor zvon înfrățit / Și pasul scrisei sale treceri / Răsună-n tunet împlinit. / Puteri sorb îngeri contemplîndu-l, / Dar tainele nu iscodesc, / Lucrări de necuprins cu gîndul / Măreț ca-n prima zi luceșc*) înregistra, în schimb, o pierdere mai gravă, pe linia expresivității. Încercînd să recîștig „sunetul“ poeziei goetheene, am ajuns la o versiune mai „frumoasă“ (C), dar prea liberă față de original (*Zvonind bătrînul soare-adiu / În cîntul sferelor surori; / Prescrisa lui călătorie / Cu pas de tunet o măsori / Privindu-l îngeri sorb vigoare, / Sfioși în fața tainei vii. / Stă mîndră, tainica lucrare / Măreț ca-n ziua cea dintîi*). Următoarea (D) n-a fost mai fericită, mai ales din punct de vedere al lexicului (*Se-ntrece soarele-n vechi arii / Fraterne sfere-mbujo-rînd / Și nalță tunet la fruntarii / Prestabilitul său orînd. / Puterea-n îngeri se deșteaptă / Privind, dar nu spre-a iscodi. / Înalta, nențeleasa faptă / Măreață e ca-n prima zi*). Am încercat încă alte soluții, dezavantajate de monotonia unor rime bazate exclusiv pe vocale deschise (*întreceri / Mers / treceri / univers / putere / îndrăzneț / mistere / măreț*), înainte de a ajunge la o versiune care să mă mulțumească, atît ca sumă de elemente ideativ-simbolice, captate ca atare din original, cît și ca „tonalitate“ simplă și totuși majestuoasă a viziunii. O ușoară notă de hermetism, în maniera barbiană (*Și trecerile-i necesare*, pentru: *Und ihre vorgeschriebne Reise*) mi s-a părut potrivită aici. O singură pierdere: sugestia împlinirii în tunet (*Vollendet sie mit Donnergang*) a călătoriei soarelui, compensată — sper — prin amplitudinea imaginii (*bolți de tunete*).

Vv. 243—270: TRUNZ (p. 496): „O aluzie la muzica sferelor, care constituia cîndva principalul element al imaginii despre lume a Pansophiei, un simbol mai ales al armoniei universale. Arhanghelii se declară a fi exact ceea ce, mai tîrziu, pentru Faust, rămîne o inaccesibilă dorință a efortului de cunoaștere (vv. 430—459)“. Cea mai pertinentă interpretare a acestei viziuni cosmologice goetheene mi se pare aceea a lui L. BLAGA (I, p. 41).

V. 245: *Cu-al sferelor acord fratern. (In Brudersphären Weltgesang).* E vorba despre planete.

V. 248: *Dar nu-ndrăznesc a iscodi.* Conjuncția *dar* înlocuiește pe *wenn* din original, care îndeplinește, aici, funcția lui *während*; la fel, în v. 268, unde în original se află *da* (BUCHWALD, p. 441).

V. 249: *Înalt-urzitele mistere (Die unbegreiflich hohen Werke).* Afirma a caracterului insondabil, prin rațiune, al Creațiunii.

V. 279: *De sori și lumi nimic n-am să-ți vorbesc (Von Sonn' und Welten weiss ich nichts zu sagen).* Recunoaștere amar-ironică, dar și sfidătoare, a diferenței ontologice între diavol, ca înger decăzut, și Arhangheli.

V. 281: *Măruntul zeu al lumii* e din Leibniz, *Teodiceea*, cap. I par. 117 („Omul este la fel un mic zeu în propria sa lume“) și Herder. Expresie de tip baroc, ca și *Domnul Microcosmos* (cf. v. 1802).

Vv. 285—286: *El zice că-i Rațiune, dar prin ea / Nici fiara, decât el, nu e mai rea.* Ideea că Rațiunea, dar al divinității, poate fi rău folosită de către om, există și în a 24-a scrisoare a lui Schiller, *Über die ästhetische Erziehung des Menschen*.

V. 299: *Faust.* Numele eroului n-are nimic cu substantivul comun german *Faust* (*pumn*), ci vine de la adjectivul latin *faustus*: aducător de noroc, norocos, fericit.

Vv. 300—307: Viziune sceptică, minimalizatoare asupra omului, considerat ca *smintit*, *nebun*, caracteristică lui Mefisto. I se opune viziunea înobilatoare, optimistă a Domnului, din vv. 308—311, 315 și 328—329. „Aceeși faptă a lui Faust va fi, așadar, apreciată negativ de către Mefisto, ca «pretenție» (*Fordern*), și pozitiv de către Domnul, ca «năzuință» (*Streben*)“ (BUCHWALD, p. 443).

Vv. 315—316: *Cât timp trăiește colindînd pămîntul, / De nimcni nu vei fi împiedicat.* Termenii pariului din *Faust* sunt mai largi decât cei ai pactului din teatrul de păpuși, unde lui Mefisto i se acordau abia 24 ore pentru a-l ispiți pe Faust.

V. 317: *Aspiră.* Am tradus astfel, simplificînd fără îndoială, un verb goethean fundamental: *streben*, în care — după FORTINI (p. 1063) — sunt implicate „gîndire și voință orientate spre un scop, o puternică pasiune ce le însoțește și, totodată, acțiunea corespunzătoare“.

V. 324: *Smulge-acest spirit din izvorul său.* În viziunea Domnului, Faust (omul, în general) face parte din ordinea naturii și se supune legilor ei; de unde, cele două simboluri: *pomul* (*das Bäumchen*, v. 310) și *izvorul primar* (*der Urquell*, v. 324) (BUCHWALD, p. 54—57).

V. 328: *Omul bun (Ein guter Mensch).* IBEL spune că expresia nu trebuie luată în sens moral îngust: e vorba „de omul izbutit, destoinic, ale cărui virtuți originare sunt eficiente; virtuți pe care Goethe le așază alături și le opune păcatului originar“ (p. 18).

V. 336: *Apari și-aici cu libertatea-ntreagă*. Traducerea păstrează litera originalului (*Du darfst auch da nur frei erscheinen*), unde *erscheinen* nu indică „o amăgire, în opoziție cu realitatea“, ci tocmai o „vădită afirmare de sine“ (BUCHWALD, p. 443). Și TRUNZ se oprește la acest vers, precizând: „*Darfst*, ca adeseori în sec. XVIII = a avea motiv (nu: a avea permisiune); așadar: tu trebuie și în acest caz să fii exact așa cum ești“ (p. 497).

Vv. 338—339: *Din toate spiritele care neagă / Ironicul mă supără cel mai puțin*. Cf. mai sus, vv. 277—278: *De pathosul meu, negreșit, ai rîde, / Dar tu, de rîs, te-ai dezobișnuit*. Față de seriosul existenței, rîsul — și, odată cu el, ironia, ironicul (*der Schalk*) — constituie una din formele negației, deoarece traduce fie o reacție îndreptățită, de dispreț, față de o realitate degradată, fie (e cazul lui Mefisto) o tentativă de a discredita o realitate demnă de toată lauda. După BUCHWALD (p. 443), G. utilizează cuvîntul *der Schalk* în sensul definiției lui Lavater (*Fragmente fiziognomice*): „o persoană care cu seninătate și bucurie răutăcioasă face farse tuturor“. Termenul se situează între „glumeț“ și „contestatar“.

V. 340: *Ușor adoarme-acțiunea omenească*. Nu e vorba de o acțiune oarecare, ci de spiritul activ, creator, ca esență a naturii umane. E cea dintîi afirmare a activismului faustic, a năzuinței spre faptă, principala caracteristică a eroului goethean, ca exemplar reprezentativ al omenirii. Tema va fi reluată de multe ori; Faust însuși o va formula, de astă dată ca principiu activ al Creației divine însăși, atunci cînd va traduce primul vers al „Genezei“ prin expresia *La început a fost Fapta* (Cf. v. 1240).

V. 344: *Dar voi, curate-odrasle ale divinității*. Prin adjectivul *curat*, Arhanghelii sunt puși în opoziție cu îngerii răzvrătiți, „căzuți“, cărora le aparține Mefisto.

V. 351: *Mă tem s-o rup cu el cît fine veacul* (*Und hätte mich, mîi ihm zu brechen*). Am vrut să subliniez ideea de bază a prologului: Mefisto nu poate să se elibereze complet din urzeala planului divin, deoarece — așa cum arată vv. 342—343 — el însuși nu e decît un „instrument“ în mîinile Domnului.

Dacă „Preludiul“ anterior prezenta „teatrul ca lume“, „Prolog în cer“ prezintă „lumea ca teatru“ (REQUADT, p. 41), trasînd cadrul cosmic al întregii drame a lui Faust. Comentatorii îl apreciază, în general, atît pentru că reia unele motive deja formulate, cît și pentru că anunță altele — fundamentale pentru opera lui G. în ansamblul ei: raportul artă-realitate, esența poeziei și menirea poetului, rătăcirea și străduința umană, dialectica ~~un~~-multiplă, activismul faustian etc. ATKINS stabilește relații tematice cu textele ce-l preced (p. 78); STREICHER insistă asupra caracterului său expozitiv: pregătește înfîlțirea dintre Mefisto și Faust și resumă programul esențial al destinului protagonistului, al cărui caracter îl prezintă

în nuce (p. 93 și urm.). Dimpotrivă, Friedrich KOCH găsește o ruptură între acest prolog și ceea ce urmează. Iată argumentele lui: aici năzuința lui Faust e prezentată ca fiind orientată spre Domnul, dincolo eroul întoarce spatele poruncilor divine; aici Domnul îl lasă liber și-i dă mână liberă lui Mefisto să-l încerce, dincolo Domnul îl urmărește cu iubirea sa; aici îndrăzneala și păcatul lui Faust sunt răstălmăcite ca năzuință spre Domnul, dincolo ele sunt aducătoare de moarte; aici păcatul lui e justificat anticipativ, dincolo păcătosul e admonestat; aici poziția lui Faust pare similară cu cea a lui Iov, dincolo se vede că eroul procedează neconform cu dogmele creștine (p. 253 și urm.).

Prologul e compus din două părți, diferite prin tonalitate lirică și prin personaje, dar amândouă cu caracter cosmic: cântarea Arhanghelilor (vv. 249—276) și dialogul dintre Domnul și Mefisto (vv. 277—359). Ca și în „Preludiu în teatru“, unde *publicul* era un fel de personaj prezent-absent, aici Faust — viitorul erou principal — constituie centrul dialogului, deși nu apare în scenă.

„Partitura“ Arhanghelilor poate fi rezumată astfel: „Sunt trei strofe care se încheie într-un triplu acord... Principiul divin stăpânește prima strofă, lumina ca creație originală a zilei întîi, soarele ca purtător de lumină (tot așa va apărea în scena inaugurală din *Faust II*!). Dar soarele răsună în întrecere melodioasă cu sferile frățești; el este totodată — la modul pitagoreic — armonie originală, «concert», întrecere rodnică. Strofa a doua aduce dualitatea, ruptura, pasul înainte: acesta duce din cer pe pămînt, de la lumină spre zi și noapte, de la cosmos spre uscat și mare. A treia introduce mișcarea și culminează în principiul mefistofelic al dezbinării și nimicirii. De aici diverse fire se prelungesc pînă la autocaracterizarea lui Mefisto [...] și pînă la construirea digului de către Faust din Partea a doua. Dar strofa a treia se apleacă din nou asupra ordinii cosmice. Așa cum ziua și noaptea și uscatul și marea sunt totuși legate printr-o logodnă sălbatică de mersul sferelor, tot așa acum clocotesc furtunile în turbarea lor barbară, rămînînd totuși vrăjite în «cătușele» ciclurilor cosmice. Da, chiar și «focul subit-pustiitor» este ambivalent; G. numește trăsnetul «binecuvîntat», iar «tunetul» răspunde în felul său «mersului de tunet» al soarelui, iar «uraganele barbare» răspund «cîntării-întrecere» a planetelor. Această «rezolvare» expresă va da frumoasele versuri rostite de Pater profundus în *Faust II*... Lumea turburată se scufundă în haos, ca și cum ea însăși ar fi fost lovită de fulger, înainte de cele cinci cuvinte ale versului *Al zilei Tale dulce zbor, în care se reîntorc lumina și mișcarea primei strofe, dar acum nu majestuoase, ci ceresc de blinde*“ (ROSS, II, pp. 237—243).

Caracteristica viziunii cosmologice din aceste strofe a fost făcută cu precizie de către BLAGA, într-o notă la traducerea sa: „Viziunea astronomică ce se desfășoară aici nu este nici ptolomeică, nici copernicană. Ea

corespunde mai mult concepției lui Philolaus din școala pitagoreică (secolul al V-lea î.e.n.)“ (p. 41). Toți comentatorii insistă asupra faptului că aceste strofe au doar un caracter „simbolic“, în sensul că „nici măcar pentru Arhangheli nu este cu putință să vadă și să *iscodească* adevărata natură a lucrării Domnului“ (KOBLOGK, I, p. 35) și că rostirea lor constituie numai „învelișul unei reprezentări poetice a Absolutului, pe care și-a permis-o Goethe“ (REQUADT, p. 41).

În legătură cu structura literară a prologului, WINKLER remarcă metrica egală, rimele încrucișate și „cadența feminină“ („chiar și acolo unde versul e tocit [*stumpf*], intervine o scurtă pauză de respirație“), sugerând stabilitatea cosmică. KOBLOGK precizează că „sublimitatea rostirii Arhanghelilor corespunde caracterului «elevat» al poeziei“ din aceste strofe, dar crede totuși că „punerea în scenă operistică“ (*das Opernhafte der Szenerie*) ar indica o „distanțare ironică“ a lui G. față de propriul său subiect (I, p. 36).

Dialogul dintre Domnul și Mefisto e scris în ceea ce germanii numesc *Madrigalvers* — unitate prozodică variind între 9 și 12 silabe, cu 3 sau 5 accente, de tip iambic.

Inspirația biblică (*Cartea lui Iov*, vers 6—12) este incontestabilă. TOKUZAWA (p. 36) stabilește chiar o identitate a momentelor principale. O recunoaște, dealtfel, autorul însuși în fața lui ECKERMANN (18 ianuarie 1825): „Pentru aceasta n-ar trebui să fiu criticat — adaugă el — ci lăudat“. REQUADT insistă, însă, asupra deosebirilor între cei doi protagoniști: pasivitatea și credința lui Iov, spiritul activ și revolta lui Faust etc. (p. 43).

Domnul, ca personaj, a preluat acum rolul Poetului din „Preludiu în teatru“. El se comportă ca un mare senior, înconjurat nu de curteni, ci de „servitorimea“ sa. Discursul său degajează o concepție asupra omenescului: libertatea omului de a acționa, inevitabila lui rătăcire în străduința de a depăși teluricul, bunătatea funciară și „cunoașterea drumului drept“, posibilitatea mântuirii. Tot prin gura Domnului e introdusă tema principală a întregii opere a lui G.: caracterul activ, înclinarea irepresibilă spre faptă a individului uman. Înscrisă în gestul său prim, ca și în structura cosmosului, *fapta* definește esența omului pe pământ; iar unul din „motoarele“ ei îl constituie chiar *demonicul*, care în piesă va fi personificat prin Mefisto. În felul acesta, diavolescul este el însuși încorporat ordinii divine a lumii, ca factor de stimulare și îmboldire împotriva „ațipelii“ care-l pîndește pe orice om activ. Comentatorii subliniază de asemenea caracterul organic al viziunii divine despre om și lume, exprimat în imaginea pomului roditor (vv. 309—310), precum și formularea celor trei principii care guvernează lumea (vv. 343—348), accesibile ca atare numai semințiilor angelice, adică „odraslelor curate ale Divinității“: contemplarea frumosului divin, alianța universală prin iubire, consolidarea lumii prin *logosul* ceresc.

Mefisto, alături de rolul pozitiv pe care i-l acordă Domnul, se definește prin câteva trăsături tradițional negative: incapacitatea de a concepe măreția ordinii cosmice (v. 279), viziunea hibridă despre om, exprimată de altfel plastic în metaforismul animalier pe care-l utilizează (vv. 285—293), „critica” Creațiunii în general (v. 296), dorința de a demonstra „nereușita” ontologică a ființei umane (vv. 311—313 și 329—334), ambiția de a se constitui în *partener* al Domnului, propunându-i „pariul” (v. 311).

Raporturile acestor două personaje au stîrnit interesul exegeților. KOBLIGK crede că nu poate fi vorba de un „pariu”, întrucît „Domnul nu folosește niciodată acest cuvînt”, și că, dacă-i permite diavolului să-ispitească pe Faust, este pentru că El, în înțelepciunea-i divină, „știe că omul se va întoarce de la greșeală spre adevăr, de la rătăcire la lumină” (I, p. 37). Aceeași idee o susține REQUADT, analizînd „esența” lui Mefisto: „Numai în perspectiva lui Mefisto, așadar, această înțelegere e un rămășag. El înțelege greșit aceste spuse (ale Domnului, n.n.), pentru că el reduce viața la existența fizică... Dumnezeu vorbește «din obîrșii» (*vom Urquell*), Mefisto amenință că Faust, prăbușindu-se, va trebui să muște din pulbere; astfel, el așază moartea împotriva vieții” (p. 58). RICKERT împărtășește aceeași opinie. Într-o lucrare colectivă, de inspirație marxistă, ALBRECHT, BASTIAN și MITTENZWEI scriu: „Mefisto reprezintă o lume a aparențelor, legată de superficialitate. Orice năzuință pozitivă i se pare silnică, orice sens adînc al vieții i se pare neghiob, pentru că el neagă fundamental orice posibilitate de dezvoltare continuă” (p. 427). Interesante rînduri despre ultimele cuvinte ale lui Mefisto se găsesc în Thomas MANN: „Nu degeaba aceste versuri ușoare sunt atît de faimoase; în ele găsim temeiul unui umor foarte complicat. Imaginea unei divinități pozitive (*das Göttlich-Positive*), comportîndu-se ca un mare senior, ca o omenire solid așezată, merge împreună cu opusul ei, iar lingușitoarea recunoaștere (de către Mefisto n.n.) a acestei bunăvoințe, chiar în cadrul unei opoziții în care el este inferior, aceasta constituie o glumă cosmică excitantă, o adevărată glumă poetică — și se prezintă ca o foarte exterioară caracteristică a acestui poet (e vorba de G., n.n.) care a resimțit tot timpul toate opozițiile și negațiile față de marii seniori și reprezentanți ai omenirii constituite” (p. 602).

Personal, cred că „pariul” propus de Mefisto are, pe lîngă semnificația sa funcțională, și una filozofică: pune, în termeni aparent creștini, problema necesității și libertății, a fatalității și destinului personal. La vechile întrebări: Este omul liber? Poate el să-și ia soarta „în propriile-i mîini?” — G. dă un răspuns evasi-afirmativ, în termenii concreți ai unei fabulații poetice. Îngrădită, întrucît se desfășoară în cadrul general al lumii, prestabilit de Creator, libertatea umană pare totuși deplină, deoarece creatura — prin chiar natura sa — se află înscrisă pe linia unui principiu universal, acela al *faptei*. Creația însăși fiind operă, faptă, lucrare (v. 249), străduința omului

de a se realiza prin activitatea sa creatoare coincide cu însuși planul divin. Chiar dacă omul, în năzuința sa, greșește, chiar dacă îl servește în mod confuz (v. 307: *verworren*) pe Domnul, el are totuși putința mântuirii, avînd înscrisă, în esența sa, conștiința „drumului drept” (v. 328). Departe de a condamna „rătăcirea și greșeala” lui cît timp trăiește pe pămînt, Domnul însuși îi dă ca însoțitor pe diavol, pentru a-l stîrni spre faptă. În sensul acesta, Mefisto reprezintă nu atît *diavolescul*, ca principiu negativ, anti-divin, cît *demonicul* (concept foarte prețios pentru G.), ca energie neobosită spre depășirea de sine. Într-un anumit fel, s-ar putea spune că omul, ca ființă care-și realizează singură propriul destin, nu e reprezentat în tragedie numai de Faust, ci chiar de cuplul Faust-Mefisto, dualitatea sugerînd aici o fertilă despicare interioară, nu lipsită de dramatism. Nu trebuie uitat, însă, faptul că această gîndire a lui G. nu este tipic creștină; poetul înlocuiește termenul creștinesc de *faptă bună*, ca mijloc de răscumpărare a păcatului originar, cu acela de *faptă pur și simplu*, ca integrare în ordinea originară a Creației însăși.

Bineînțeles, și acest dialog trebuie citit la modul „simbolic”: cum discuția nu are loc între Creator și un egal al său, ci între Stăpîn și una din „slugile” sale, putem presupune că, în concepția lui G., libertatea de acțiune constructivă a omului, ca factor de mîntuire, reprezintă ea însăși doar o aparență; ea nu ar fi decît aspectul vizibil, transpozabil în termeni de gîndire, îngăduit eului intelectual și moral uman, adică ar acoperi numai „partea transparentă” a misterului divin.

PRIMA PARTE A TRAGEDIEI

NOAPTE

Scrisă în 1773.

V. 357: *Din păcate*. Faust consideră că Teologia l-a abătut de la adevăratul drum spre cunoașterea Naturii. Batjocura Teologiei va reveni, în gura lui Mefisto, în timpul discuției sale cu Studentul (v. 1983 și urm.).

V. 360: *Magistru* era profesorul care își preda disciplina studenților din primii ani; *Doctor*, cel ce preda celor din anii superiori.

V. 384: *Să-i văd semințele*. „Prin semințe Faust înțelege cauzele lucrurilor, pe care alchimiștii le vedeau sub forme unor semințe. Naturalistul magician Paracelsus (secolul al XVI-lea) vorbea despre *semina rerum* (semințele lucrurilor).” (BLAGA, p. 50)

V. 397: *De negura ce-o dă știința*. Accent anti-positivist *avant la lettre*. Aversiunea față de știință e, desigur, a personajului (Faust e prezentat, pentru moment, ca adept al Pansophiei), dar în același timp este și a lui

G. însuși, mult mai aproape în gândirea sa „științifică“ de temeiurile filozofiei neoplatonice ale științei timpului său, decât de mecanica și fizica unui Newton, de pildă (TRUNZ, p. 500).

V. 420: *Nostradamus*. Michel de Notredame (1503—1566), medic, astrolog și naturalist francez, autor al unei cărți celebre, *Les vraies centuries et prophéties*, 1555. G. l-ar fi cunoscut din scrierile lui Gottfried Arnold.

V. 422: *Mersul stelei în văzduh*. „Nu e vorba de a cunoaște mersul stelelor, așa cum ar fi dorit un astronom, ci de a simți acea armonie universală care ține în echilibru, în mișcarea lor, stelele și planetele, care îi era cunoscută lui Goethe din cartea lui Emmanuel Swedenborg *Arcana Coelestia* (1749—1756)“. (AMORETTI, p. 344)

Ante v. 430: *Semnul Macrocosmosului*. „Semn complex din tradiția magică, ce reprezenta în forme geometrice conexiunile omului cu elementele planetei și ale cosmosului“ (FORTINI, p. 1064). Macrocosmosul (Marcele Cosmos), în opoziție cu Microcosmosul (Mieul Cosmos, adică Omul), e noțiunea de bază a Pansofiei, care, așa cum e arată numele, vrea să fie o „cunoaștere a Totului“. *Semnul Macrocosmosului* e o schemă grafică, dotată cu virtuți magice, reprezentând armonia universală; deci o imagine clară, prezentă în cărțile tuturor pansofiștilor din sec. XVI, a cărei pretenție era aceea de a prezenta o viziune globală asupra universului: ordinea și claritatea liniilor ei se opun tabloului haotic al realității imediate; de aici, încântarea și extazul lui Faust: *Sunt oare-un zeu? Ce văz mi s-a deschis?* (v. 439) — La Frankfurt, în tinerețea sa, G. s-a ocupat de magie și alchimie, i-a citit pe Paracelsus, Basilus Valentinus, van Helmont, Swedenborg etc. În acest eras exista o comunitate pietistă, hrănită de doctrina acestora, din care făcea parte și prietena lui G. Susanna von Klettenberg.

V. 441: *În fața mea Natura creează*. BLAGA: „Prin «Natură» Faust înțelege aci puterea ascunsă a naturii, ceea ce alchimistul van Helmont (secolul al XVII-lea) numea *anima mundi* (sufletul universal)“ (p. 52). După AMORETTI (p. 344) e vorba de *natura naturans* a lui Spinoza: „o natură asupra căreia Dumnezeu nu acționează din afară, ci dinăuntru, participând el însuși la această natură și la esența ei“.

V. 442: *Acum pricep că înțeleptu-a sis*. Acest înțelept ar fi, după BLAGA (p. 52), Nostradamus sau „naturalistul mistic Jacob Boehme, care a scris o carte intitulată *Aurora*“. După alții, termenul ar fi generic. FORTINI (p. 1064) crede că e vorba de Herder (1744—1803) pentru care — în opera sa *Älteste Urkunde des Menschengeschlechts* (1744) — aurora era semnul divin al spiritului universal.

Vv. 447—448: *Ah! toate-un vast întreg urzesc, / Lucrează una-n alta și trăiesc!* Expresie a unui principiu al Pansofiei: „*Omnia ex uno, omnia ad unum*“.

V. 449: *Puteri cerești se-nalță și coboară*. Aluzie la imaginea biblică a „scării lui Iacob“ („Facerea“, 28, 12).

V. 454: *O, ce spectacol ! Vai, spectacol doar !* Imaginea Macrocosmosului, privită de Faust, e doar un semn; nemulțumit de faptul că ea e numai o reprezentare gândită, nu existența însăși, eroul se va adresa *Duhului Pământului*.

Ante v. 460: Duhul Pământului. BLAGA: „În epoca feudală, ea și în antichitate, au existat o seamă de filozofi care credeau că corpurile cerești ar avea, fiecare, un suflet. Și pământului i se atribuia un astfel de suflet; astfel Paracelsus vorbește despre un *archeus terrae*, și chiar Giordano Bruno admitea o *anima terrae*“ (p. 52). *Duhul Pământului*, e un simbol creat de G. Faust îl invocă, privindu-i semnul. De data aceasta nu e vorba numai de o reprezentare, ci de o apariție. Într-o însemnare din 1800, publicată în „*Paralipomena*“ la *Faust*, autorul îl prezintă ca pe un „geniu al lumii și al faptelor“, desenându-i chipul: un cap uman cu trăsături apolinice. TRUNZ (p. 501) vorbește despre cele trei spirite care simbolizează restrângerea treptată a universului lui Faust: spiritul Totalității cosmice, care fiind un simplu semn nu poate fi invocat; Spiritul Pământului, care este o apariție, o vedenie; și spiritul Răului, încarnat în Mefisto, care e o ființă reală.

V. 484: *Din sfera mea*. După teoria lui Emmanuel Swedenborg (1688—1772), inginer, inventator, savant și filozof suedez (opera sa principală, *Arcana Coelestia*, e o *summa* a gândirii mistice teosofice), fiecare spirit e înconjurat de o sferă sau atmosferă.

V. 509: *Și dumnezeirii-i Țes un viu vestmînt*. „Spinoza îl concepea pe Dumnezeu ca *facies totius universi*; Swedenborg la fel“ (AMORETTI, p. 345).

V. 518: *Acesta-i ucenicul (Das ist mein Famulus)*. Latinescul *famulus* indica, în Evul Mediu, un vechi student avînd rol de asistent științific.

V. 524: *Aș vrea de arta-aceasta să profit*. Wagner nu se referă la arta tragediei, ci la arta elocinței, a declamației, ținută la mare preț cîndva. „În timpul lui Goethe — notează BLAGA (p. 56) — mai mulți autori au exagerat importanța oratoriei în formarea intelectuală a tineretului“.

V. 526: *Am auzit sicînd cînstite fețe*. Traducere liberă pentru *Ich hab' es öfters rühren hören*.

V. 530: Am tradus printr-un termen modern, *cabinet*, latinescul *Museum* din original, care designa, în latina nouă a umaniștilor medievali, camera de lucru a unui savant.

V. 543: *Nu da din clopoșei ca un smîntit ! (Sei Er kein schellenlauter Tor !)* TRUNZ: „Oai ieșit din minți, adică nebunul, obișnuiește să agite clopoșelul; adică nu face să sune ceva din lăuntrul său, ceva organic, ci se folosește de un instrument împrumutat, strident și fără expresie“ (p. 503).

Vv. 554—555: *Da, cuvîntările prin care vreți / Să ne orbiți, cu maxime întoarse. (Ja, cure Reden, die so blinkend sind, / In denen ihr der Menschheit*

Schnitzel kräuselt). Critică la adresa retoricii școlarești, al cărei exponent e aici Wagner, care se bazează pe utilizarea mecanică a citatelor din scriitorii umaniști clasici, fără a trăi efectiv conținutul lor. „Elocința retoricii școlarești trăiește prin «concetti», «topoi», adică prin citate izolate, aranjate (*neu frisiert*), primite de-a gata, dar devenite moarte, din alte opere — opere care au spus la origine foarte mult despre esența ființei umane“ (TRUNZ, p. 50).

Vv. 558—559: *Ah, Doamne! arta cere timp, / Iar viața noastră e puțind*. Exemplu de asemenea recurs la scriitorii antici: Wagner interpretează aici o maximă a lui Hipocrat (360—375 î.e.n.), părintele Medicinii, transmisă prin intermediul latinei: „*Ars longa, vita brevis*“.

V. 576: *Pe care șapte mari peceți o strâng*. Aluzie la o expresie din *Biblia* („Apocalipsa“, V, 1.).

Vv. 562—593: Dialogul Faust-Wagner anticipează problemele generale ale interpretării textelor vechi — valoarea documentului ca atare, calitatea sa de „izvor“ al cunoașterii, identificarea cercetătorului cu obiectul studiului său (*Einfühlung*), rolul limbajului etc. — care vor sta la baza noii discipline renovate de Fr. Schleiermacher (1768—1834), hermeneutica.

Vv. 582—585: Critică la adresa unui gen de piese cu subiect istoric, de pe timpul lui G.: „drame prezentate de trupele ambulante după Războiul de 30 de ani“ (BUCHWALD, p. 449); „istoria prinților și a statelor, așa cum a fost de predilecție prezentată pe scenele teatrului baroc. Faust folosește expresia (*Haupt — und Staatsaktion*) din scrierile istorice; acestea prezentau o seamă de fapte ale prinților și oamenilor politici, și în plus *maxime pragmatice*, adică reflecții de ordin general, moralizatoare, mult gustate de spiritul searbăd al Raționalismului. Wagner însă crede că pe această cale pot fi cunoscute *mintea și inima omenească*“ (TRUNZ, p. 503).

Vv. 590—593: „G. face aluzie la Isus și Giordano Bruno, filozof pe care biserica catolică l-a condamnat, în 1600, să fie ars pe rug“ (BLAGA, p. 58). Poetul și filozoful român ar fi putut să noteze aici și remarca lui TRUNZ (p. 503), care-l privește întrucîtva: „Invitația la tăcere e tipic goetheană, căci în măsura în care a fost un om ce se confesează, G. a fost, atunci cînd era vorba de viața sa cea mai adîncă, un taciturn“.

V. 603: *Deși s-a înșelat de-atîtea ori*. Tălmăcire ștearsă a plasticului vers: *Der immerfort an schalem Zeuge klebt*. Critică a raționalismului uscat al lui Wagner despre care G. însuși notează: „năzuință științifică clară și rece: Wagner“.

Vv. 606—685: Între momentul plecării lui Wagner și momentul hotărîrii de a se sinucide, logica ascunsă a stărilor sufletești și ideilor lui Faust nu este prea ușor de urmărit. În prima clipă, eroul este mulțumit că „episodul Wagner“ l-a smuls din *disperarea pătimașă* (v. 610) a confruntării cu Duhul Pămîntului. Orgoliul său, conștiința superiorității, a capacității umane

de a se compara, prin actul creației, cu zeii înșiși (vv. 618—620) sunt contraricate de irezistibila certitudine a nimicniciei omenești (vv. 623—629): *fapta*, ca și *suferința*, nu sunt decât piedici în calea unei adevărate vieți. De ce? Pentru că idealurile noastre cedează în fața nevoilor imediate ale vieții (vv. 634—639), pentru că avântul omenesc (*închipuirea*, v. 640) are, ca să zic așa, două orientări: una, în sus, spre *eternitate*, care reprezintă curajul; alta, în jos, spre bunurile materiale, care aduce după sine *grija* (v. 644), mascată tot timpul — pentru omul obișnuit — de situații, bunuri, obiecte dezirabile (vv. 647 — 649), izvor nesecat de chinuri și regrete (vv. 650 — 651). Conștiința nimicniciei umane, în general, e sporită pentru Faust de conștiința propriei sale mizerii (vv. 656—681): cultura, magia, moștenirea părintească nu-l pot ajuta să pătrundă multiplele *taine*, care se arată în plină zi, ale Naturii. În această stare sufletească, gândul sinuciderii i se prezintă ca o soluție demnă de a confirma ambițiile zeești ale omului (vv. 712—713); căci, așa cum arată TRUNZ (p. 505), în căutarea neostenită a *activității* (*Tätigkeit*), Faust vede în scufundarea în neant o izbândă: atingerea unui *nou tărâm de pure înfăptuiri* (v. 705). Un singur lucru îl poate opri de la acest pas dictat de dorința sa irepresibilă de a se elibera de grijă: o stare de libertate interioară de ordin superior. Dar există o asemenea stare? Cum poate fi ea „provocată”? Meritul lui G. este acela de a prezenta, în acest moment al evoluției lui Faust, o inspirată întâlnire între un fapt exterior (glasul clopotelor de Paști) și un dat interior (spiritul tinereții, încă viu în erou). Intervenția acestor clopote și coruri sărbătorești nu mai apare, astfel, ca un tradițional *deus ex machina*; ea se înscrie în logica implacabilă a psihologiei faustiene: faptul exterior nu face decât să declanșeze resorturile sufletești, nebănuite, ale eroului. STÖCKLEIN (p. 86) subliniază că, pentru Faust, tinerețea înseamnă eminamente *eliberare de grijă* (*Sorgefreiheit*). Prin conceptul de „grijă”, G. prefigurează una din noțiunile de bază ale filozofiei existențialiste de mai târziu; dealtfel, în Partea II din *Faust*, actul V, *Grija* va apărea din nou, de data aceasta ca personaj al tragediei (vv. 11384—11510).

V. 616: *Eu, mie desfătare-n aprinsul clar de ceruri*. BUCHWALD: „«A se desfăta» și «a fi conștient» au fost folosite întotdeauna în epocile clasice pentru a arăta conștiința individualității proprii și a personalității. Căci «Persönlichkeit» este «das höchste Glück der Erdenkinder». De aceea «a se desfăta» înseamnă mai mult decât a cunoaște și a ști, pentru că exprimă o simțire nemijlocită a unui lucru.” (p. 449).

V. 618: *Mai mult decât heruvii*. În sens mai general, de îngeri. Faust se socotește pe sine superior îngerilor din „Prolog în cer”: aceștia doar *contemplează* și se *bucură* de frumusețe (v. 345), în timp ce el îndrăznește, *înăfăptuind*, să se desfete cu o viață asemenea zeilor.

V. 631: *S-ascult imboldu-acesta fără glas?* Acest imbold este, pentru Faust, năzuința spre faptă.

V. 671: *În viață multe-ați tras, dar nu zăvoare.* Am încercat un anume joc de cuvinte, pentru a reda originalul: *Zwar euer Bart ist kraus, doch hebt ihr nicht die Riegel.*

V. 677: Indicație, ca și în vv. 408 și 682, că tatăl lui Faust s-a ocupat cu magia și alchimia. Amănunte asupra acestei îndeletniciri părintești se află în scena plimbării cu Wagner (vv. 1034—1052).

V. 695: *Fiolă.* Instrument folosit în alchimie: un recipient de formă globulară cu gîtul lung. Aici, ea conține otravă.

V. 702: *Un car de foc.* Referință biblică la carul de foc al prorocului Ilie („Regi“, II, 2, 11).

Vv. 714—715: *Nu tremură în fața prăpastiei afunde / În care fantezia-și hrănește propriu-i chin.* În original: fantezia se condamnă ea singură la propriul ei chin (*sich... verdammt*). După AMORETTI (p. 346), G. nu crede în existența reală a Infernului, considerîndu-l un simplu fruct al imaginației umane.

V. 719: *Oricîte primejdii sunt.* Să fie vorba de riscul — propus de filozofia materialistă — de a nu mai exista, după moarte, nici un fel de posibilitate a activității, fie ea chiar spirituală, adică de neantul pur? Sau de interdicția — formulată de dogma creștină — de a-ți lua singur viața, sub pedeapsa osîndei veșnice? E o problemă de opțiune a interpretării.

Ante v. 737: Zvon de clopote și ceruri. E vorba de clopotele și corurile din capela universității, nu departe de „chilia“ lui Faust. Partitura îngerilor e, de fapt, cîntecul copiilor, celelalte — cîntece ale femeilor și tinerilor, care, toate, narează Învierea, conform textelor evanghelice (Luca, 24, 34; Ioan, 20, 2; Marcu, 16, 1). FORTINI (p. 1666) observă că „absența oricărei indicații (în legătură cu oratoriul din capelă, n.n.) e desigur intenționată“. Și adaugă: „În seara de 7 aprilie 1798, în sîmbăta sfîntă, G. a notat în jurnalul său că a ascultat muzică religioasă; pe data de 9 aprilie, luni după Paști, există însemnarea: *Faust wieder aufgenommen*, adică: «Am reluat Faust».“

V. 739: *Din părinți mînăterului.* În original: *erblichen* (moștenite). Așadar, păcatul original.

V. 748: *Temeiul pentru-o nouă legătură.* E sensul exact al originalului: *Gewissheit einem neuen Bunde*. Trebuie să subliniez, însă, că expresia *der Neue Bund* (adjectivul cu majusculă) înseamnă Noul Testament.

Vv. 767—770: Faust se simte din nou chemat la viață, nu datorită credinței creștine, pe care nu o are (v. 765), ci amintirii tinereții sale libere de griji și pline de fervoare.

V. 772: *În grava liniște-a duminicii asupra mea.* BLAGA traduce *Sabbat* prin *sîmbătă*. Dar avînd în vedere că clopotele de Înviere sună în noaptea

de sîmbătă spre duminică, personal am preferat, aici, sensul poetic al cuvîntului *Sabbat*, acela de *sărbătoare, duminică*.

V. 778: Meritul neprețuit, aici cu funcție salvatoare, al tinereții este acela de a fi capabilă să se constituie într-un *univers* propriu, fericit, eliberat de orice povară a grijilor, exaltat de idealuri. STÖCKLEIN spune: „*Tinerețea* ca eliberare de grijă poate fi o dispoziție sufletească, independent de vîrstă... Grija e bătrînețe, chiar fără vîrstă“ (I, p. 87)

Vv. 801—805: Aceste cinci versuri formulează succint cinci tipuri de viață creștinească: lauda Domnului prin fapte bune, confirmarea lui prin practica iubirii aproapelui, comuniunea doctrinară, propovăduirea apostolică și vestirea împărăției cerești.

Partea întâi a tragediei debutează printr-un lung monolog al lui Faust, în care eroul se prezintă pe sine într-un moment de adîncă criză spirituală. Textul poate fi fragmentat în cinci părți.

Începutul monologului (vv. 355—429) are un caracter expozitiv și pune în lumină o fază sistolică a existenței eroului: concentrarea asupra lui însuși accentuează conflictul forțelor care împiedică realizarea unității de sine interioare. Savant extrem de doct, bucurîndu-se de diverse titluri academice, Faust e nemulțumit de situația sa socială și de eficiența cunoștințelor sale. Condițiile în care trăiește definesc exact universul îngust, orizontul fără perspectivă în care s-a izolat: odaia de tip gotic e simbol al unei mentalități germane vechi de tip nordic (*das Alldeutsche*); „în perspectiva post-italiană a lui G., această lume nordică, în care omul dezorientat e prizonier, apare ea însăși ca o incomparabilă chiar dacă productivă rătăcire“ (REQUADT, p. 62). O serie de opoziții ireductibile o caracterizează: odaia de studiu e o adevărată închisoare pentru Faust, în comparație cu lumea din jur; disciplinele umaniste nu satisfac setea sa de cunoaștere reală: spiritul științelor i se pare îngrădit de litera lor; libertatea sa de gîndire (lipsa de prejudecăți religioase) nu compensează absența inserării în social; contemplația nu e răsplătită de vederea esențială, integrală a Totului; scepticismul gno-seologic (v. 364: *Dar nu putem să știm nimic, văd bine!*) îi „face inima scrum“, experiențele științifice nu pot să smulgă vălul Naturii.

Faust declară că s-a dedat magiei pentru a pătrunde esența realului, pentru a dezlega — cu ajutorul spiritelor — misterele ce stăpînesc Natura, pentru a ajunge la o cunoaștere adîncă, intuitivă a Totului. Un concept al Naturii și un tip de cunoaștere a ei sînt afirmate răsplat: „O Natură care nu se istovește în mecanisme moarte, ci este vie și creatoare ca urzeală de demoni și spirite, izvor original al oricărei vieți (v. 456), adevărată învățătoare și mijlocitoare a puterii sufletești din oameni (v. 424)“ (IBEL, p. 21) și o cunoaștere care, ca „dorință uriașă“ de cuprindere a lumii — gîndire, viziune și înfiorare la un loc —, a reprezentat poziția Pansophiei și a misti-

cii Naturii de la Paracelsus peste Kepler și Boehme pînă la Welling și Swedenborg; „ea caută armonia universală (*die Weltharmonik*) și «seminarum» (ca în v. 384); multe lucruri din limbajul lui [Faust aici și în versurile următoare sună întru totul a secolul XVI și XVII; și totuși complet altfel; căci acest limbaj al interiorității era încă străin aceluia timp, și cum iureșul interior capătă aici formă poetică, el rămîne pe drept cuvînt ca una din marile realizări ale literaturii universale“ (TRUNZ, p. 495).

Reproșînd științelor că nu-l ajută să afle drumul drept, să-i facă pe oameni mai buni, Faust le cere „ceea ce de fapt numai Teologia ar putea să dea“ (REQUADT, p. 65); năzuința lui spre o „*nemijlocită contemplare a esenței* și a Totului obținută cu ajutorul *magiei* (v. 377 și urm.) țintește clar spre cunoaștere, nu spre putere“ (FLITNER, p. 248).

Dar Faust nu urmează propriul său îndemn (v. 418: *Hai! sus! spre cerul larg deschis!*), ci se adresează cărții lui Nostradamus, pierzîndu-se în contemplarea Semnului Macrocosmosului, pentru a obține astfel o viziune a Naturii ca Tot armonios. Cu versurile 447—453 începe a doua parte a monologului. Acest moment diastolic, de intimitate contemplativă cu Totul, nu-l satisface, tocmai pentru că e pur contemplativ: Semnul Macrocosmosului e doar o schemă grafică: „pentru oameni ea e prea mult și prea puțin. Prea mult, pentru că prin ea Faust ajunge în vecinătatea îngerilor care, în afară de timp și spațiu, percep muzica sferelor; puritatea și limpezimea viziunii îl aruncă în transcendență. În aceste condiții apare clar pericolul ca Faust să depășească situația pămînteană, deși aceasta rămîne diferită de cea a îngerilor, deoarece el nu contemplă Totul în persoană, ca ei, ci doar o imagine a lui“ (REQUADT, p. 69).

Prin invocarea Duhului Pămîntului (vv. 481—513), care nu mai e un simplu semn, ci un demon atotputernic, Faust se întoarce „de la simpla contemplare la *Faptă*. El e gata acum să se supună Destinului, «dureri și pămîntene plăceri» să-l «consume» (v. 465), să riște naufragiul (v. 467 și 481) și să-și asume *vina*“ (KOBICK, I, p. 45). Interpretarea acestui simbol creat de G. variază: „principiu atotcuprinzător, dinamic-elementar, o forță vegetativă în mișcare, *anima terrae, anima mundi*, dar nu propriu-zis demonic. Dar pentru Faust el constituie o experiență demonică, deoarece acesta nu poate să invoce elementul contradictoriu, fără a se vedea pe sine însuși redus la condiția de vierme“ (RICKERT, II, p. 117); „Sinteză între Jupiter și *tellus mater* (...) El țese ca *natura creatrix* un viu vestmînt dumnezeirii. Zeul suprem al lumii, numit aici de G., e în afara posibilităților de experimentare umană. Dar Duhul Pămîntului este chiar zeu activ“ (DANCKERT, p. 473); „Duhul Pămîntului reprezintă Demonic-Vulcanicul, beat de Sacru (*das Heiligtrunkene*), Macrocosmosul însă e Apolinic-Neptunicul, treaz și flămînd de Sacru (*das Heilignüchterne*)“; „primul e principiu al faptei, al doilea principiu al contemplării“ (MASON, p. 51); el îi apare lui WACHSMUTH

(I, p. 138), ca „delegat, ca croitor la comandă al lui Dumnezeu“; în timp ce KORFF (vol. I, p. 285) vede în el o figură religioasă, „simbolul Dumnezeului faustic însuși“, o formă ce concretizează religiozitatea goetheană a mișcării *Sturm und Drang*. În fine, pentru exegeza marxistă, el e un simbol al legității Naturii, el sugerează că „Pământul și lumea istorică în forma lor materială de ființă și devenire logică sunt prima și ultima“ (SCHOLZ, p. 45). Respingându-l, Duhul îl redă pe Faust condiției sale omenești. Astfel, îi sunt indicate eroului două limite: prima, a idealismului romantic (Faust „proiectează“ în spiritul suprem, de care vrea să se apropie, în Dumnezeu, într-o ființă inexistentă, extremundănă, propriul său spirit individual); a doua, a magiei (Faust poate să se apropie de Duhul Pământului, de materie deci, ca modest lucrător la „războiul vremii-n vuiet“, așadar ca cercetător al Naturii, dar nu prin exorcism lipsit de măsură) (SCHOLZ, p. 56).

Scurta scenă cu Duhul Pământului e considerată ca un procedeu goethean de „analogie prin inversare“ (PÜTZ, p. 173): plin de orgoliu, Faust face să apară o ființă care-l va umili; deci, momentul suprem al confruntării stă în raport de contrast și de potrivire inversă cu momentul precedent.

Faust n-are timp să-și deplîngă eșecul, căci apare Wagner (vv. 522—601): e din nou un moment sistolic, o scenă expozitivă. Eroul se definește prin contrast cu discipolul; dar discuția e „în cerc, nu liniară“ (STREICHER p. 98): „fiecare își exemplifică propria filozofie ale cărei diverse aspecte sunt expresie a unei apriorități a sentimentului, și parafrazează această *Gefühlsapriorität*“. „Iluminatului, geniului, care trăiește numai din sine însuși, îi stă în față eruditul, pentru care datul obiectiv înseamnă totul“ (STORZ, p. 170). „În timp ce Faust reprezintă întreaga spiritualitate a Pansophiei și a misticii Naturii din secolele XVI și XVII (TRUNZ, p. 498), la rîndul ei îmbogățită de politica culturală anti-iluministă a *Sturm und Drang*-ului, Wagner întruchipează — firește caricatural — învățămîntul umanistic-retoric de tradiție erasmică. (...) De pe poziția criticii culturale a tînărului G., Faust e modern în comparație cu Wagner; de pe poziția noastră de azi, trebuie să fim de acord cu STORZ (p. 107): Wagner, nu Faust, poate fi luat ca tip al cercetătorului“ (KOBLEK, I, p. 49).

A doua parte a monologului faustic (vv. 602—736) constituie o gravă meditație asupra condiției umane. Eroul știe acum că nu se poate măsura cu marile forțe spirituale ale Universului, că accesul la o cuprindere directă și intuitivă a Totului îi este interzis: el, care se credea „chîp al divinității“, care se considera superior îngerilor (deoarece aceștia doar contemplă Creațiunea, în timp ce el, prin fapta sa pămîntească, gustă o voluptate demiurgică de tip zeiesc), nu este decît un pigmeu: năzuința sa spre dezmărginare, spre contopire cu Totul este *hybris*, lipsă de măsură. Introspecția îi arată acum că Fantezia, atunci cînd e coruptă de Grijă, începe să joace un rol nefast: în loc să mai fie un semn al tinereții sufletești, prin îndrăzneala cu care

urmărca desprinderea de loc și proiecția în eternitate, imaginația devine o sclavă a intereselor imediate. „Grija apare aici ca și în altă parte, ca o forță care paralizează năzuința spre activitatea pură (adică pusă în slujba spiritului n.n.), și îi împiedică pe oameni în fapta lor. Ea este neliniște (v. 646), dar nu neliniște creatoare, ci un du-te-vino steril“ (KOBLOGK, I, p. 49—50). „Sufletul nu mai tinde spre dezvoltare, spre dezmarginire, spre auto-realizare activă, el tinde spre autoconservare. [...] În acest moment începe [...] Fantezia să joace un rol fatal. Acum ea nu mai însoțește străduința umană primitivă spre realizarea de sine, ațîțind-o și ispitind-o cu speranțe, ea părăsește străduința primitivă slăbită și intră în slujba asigurării imediate, a nevoii neliniștite de autoconservare“ (STÖCKLEIN, I, p. 102): mascată sub forma de bunuri materiale, ea face ca mai-binele să devină dușman al binelui. Efortul spre cunoaștere rămîne zadarnic: *Mustind de taine-n plină zi / Natura de sub văluri nu vrea să se arate.*

Astfel, Faust ajunge la concluzia că activitatea pură trebuie căutată dincolo de sfera existenței pămîntești: sinuciderea îi apare ca o cale spre un nou tărîm de pure-nfăptuiri, ca singura sfidare pe care omul o poate adresa zeilor. „Entelechia lui Faust are nevoie după terminarea drumului său pămîntean de despărțirea spiritului său de materie, de despicarea dublei sale naturi (v. 11962) cu ajutorul iubirii cerești, de eliberarea de scamele materiale care-l înconjoară (v. 11985), pentru ca să se poată apropia din ce în ce mai mult de posibilitatea unei activități pure“ (KOBLOGK, p. 50—51). Pentru exprimarea entuziasmului care-l cuprinde pe erou la gîndul acestei eliberări, G. recurge din nou la metafore ale zborului și la imaginea Lunii, ca simbol al unei Naturi curate. Nu e vorba de nici o resemnare, ci dimpotrivă de dorința exacerbată spre viață și faptă.

Partea finală a monologului o constituie alternanța între sunetul de clopote și coruri din noaptea Învierii și replica puternică a lui Faust, oprit în ultima clipă de la gestul funest (vv. 737—807).

Desigur, corurile prezintă Învierea în spirit creștin, dar totodată în spirit faustic: condiția umană, de rătăcire în păcat, e o „încercare“ (*Prüfung*), grație căreia entelechia omului ajunge, prin devenire, în sfera activității spirituale, pure. Reacția pozitivă a eroului confirmă parcă aceasta. E de subliniat însă, că nu mesajul creștin al Învierii îl oprește pe Faust de la sinucidere (v. 765: *Îmi place vestea, însă n-am credință*), ci amintirea tinereții sale fericite, cînd imaginația îi configura un întreg univers de libertate activă, prin proiecția în afară a eului propriu. Apare, din nou, motivul „lacrimilor“ (v. 29 din „Dedicație“). „Plînsul e o forță a tinereții sufletului“ (STÖCKLEIN, I, p. 107) pentru G. (aici e vorba de o întinerire pur psihologică; mai tîrziu, în scena „Bucătăria vrăjitoarei“, va fi vorba de una fiziologică). „Actul înnoirii va fi motivat nu numai prin conținutul corurilor, care vestește în alt mod întinerirea, învierea, ci el va fi însoțit și de muzică;

aceasta, prin sine însăși, trimite la transcendență încă o dată. Legătura cu alte părți «transcendente» ale operei, cu v. 346 și urm. din «Prolog în cer» ca și cu scena finală din partea a doua, nu poate fi trecută cu vederea. Prin corurile de Paști, transcendența irumpe în acțiunea terestră" (KOBLIGH, I, p. 52).

Imnurile finale ale acestei scene împrumută ritmul și tonul poeziei religioase catolice din Evul Mediu, fără a fi efectiv o traducere a lor (TRUNZ, p. 502).

ÎN FAȚA PORȚII

Scenă scrisă între 1798 și 1801, cuprinzând elemente ce se referă la Frankfurt am Main, unde G. și-a petrecut o parte din prima tinerețe.

V. 823: *El o să joace doar cu tine*. În original, spațiul în care se desfășoară dansul țărănesc e precizat: *Mit dir nur tanzt er auf dem Plan*. Ultimul cuvânt indică o suprafață podită, în aer liber, un fel de estradă, destinată dansului.

V. 828: Am tradus *Schüler* (elev, învățăcel) prin *student*, conform indicației lui TRUNZ (p. 506).

Vv. 862—863: *Cînd neamurile-n Turcia, departe, / Se-ncaieră sub bubuit de tun*. Aluzie: fie la războiul ruso-turc din 1768—1774, fie la cel din 1787—1792.

V. 877: *În piață*, adică în văzul lumii (în original: *öffentlich*).

V. 878: *Noaptea sfîntului Andrei*. Noaptea dintre 29/30 noiembrie, cînd tinerii consultă, de obicei, „oracolul“ în materie de iubire.

V. 880: Ghicirea *în cristal* (cristalomancia) era mult practică în Evul Mediu (Cf. v. 10435 și urm.).

Vv. 949—980. Acest cîntec țărănesc n-a fost scris pentru *Faust*: îl cîntă personajul Filina în *Wilhelm Meisters Lehrjahre* (partea II, cap. 11)

V. 1034: *Tata a fost om drept și mohorît*. Adjectivul *dunkler*, din original, este interpretat de BUCHWALD (p. 451) ca semnificînd „*vir obscurus*“, adică om neînsemnat, fără faimă, în opoziție cu „*vir clarus*“, om vestit. TRUNZ (p. 506) pune „mohorîrea“ tatălui lui Faust pe seama legăturilor lui „cu alchimia și cu întunecatele ei domenii“.

V. 1041: *Contrariile să le-mbine*. În original, substantivul e la singular, *das Widrige*, și designează incompatibilitatea anumitor elemente chimice, care nu pot fi combinate decît prin mijloace speciale.

Vv. 1042—1048: Pasaj indicînd cunoștințele de alchimie ale lui G. care, prin 1770, consultase tratatele de specialitate, îndeosebi în vederea lucrării sale de fizică *Geschichte der Farbenlehre* (un capitol se intitulează „Alchimiștii“). După IBEL, *Leul roșu* (*der rote Leu*), adică oxidul de mercur,

acționează ca tată; iar *Crina albă* (*die Lilie*), adică acidul clorhidric, ca mamă; *alcovul* (*das Brautgemach* = cameră nupțială) reprezintă un proces de distilare, iar *tînăra Regină* (*die junge Königin*) era produsul distilat, înzestrat cu puteri vindecătoare (p. 26). TRUNZ dă următoarea explicație (p. 507): „*Die junge Königin* este leacul miraculos, *der rote Leu* și *die Lilie* sunt substanțe chimice, *das Brautgemach* este retorta chimistului. Alchimia se amestecă cu emblematica secolelor XVI și XVII, și dă naștere lucrărilor de gravură, în care apar lei, zmei, regi și regine ș.a.m.d., acestea toate semnificînd doar materiale și procese chimice. Operele tipice pentru acest gen sînt scrierile lui Basilius Valentinus“. Lucrarea principală a acestuia (mort în 161), *Pistis Sophia*, este o carte tipică de gnostică, conținînd foarte frumoase imnuri și laude mistice creștine. După BUCHWALD (p. 451), *tînăra Regină* este medicamentul universal, numit și „piatra înțelepciunii“; terminologia alchimistică a acestui fragment a fost luată de G. de la Paracelsus.

V. 1050: *Cu drăcești licori* (*mit höllischen Latwergen*). Exegeții precizează că *Latwerg* înseamnă *lictor*, adică un medicament în stare viscoasă.

V. 1075: În original (*Ihr nach und immer nach zu streben*), versul exprimă esența însăși a lui Faust, năzuința activă.

V. 1084: *Zeul* = soarele.

Vv. 1112—1117. Expresie, devenită celebră, a dualismului lăuntric al lui Faust, care — după AMORETTI (p. 348) — nu e tot una cu cel creștin, exterior, între cer și pămînt, Dumnezeu și om, Dumnezeu și diavol, spirit și materie. Conceptul „celor două suflete“ i-a fost sugerat lui G. de lectura *Ciropediei* lui Xenofon, istoric și filozof atenian (430—355 î.e.n.), de tradiția maniheistă orientală, sau de Wieland (1733—1813).

V. 1122: *O mantie*. În legende populare, Faust poseda o asemenea mantie; în *Faust*-ul goethean, ea e atribuită lui Mefisto (cf. v. 2065).

V. 1147: *Un cîine negru*. Cîinele, fiind un animal al vechilor divinități păgîne ale Germanilor, a fost considerat demonic de către creștinism. Cîinele *negru* e un mesager al spiritelor rele.

E prima scenă în care Faust iese din claustrarea sa, pentru a lua contact cu societatea. Exegeza subliniază caracterul ei realist, ba chiar desfășurarea tipică de spectacol de revistă; se remarcă, de asemenea opozițiile între personaje, atît ca stare socială (Ucenici / Cerșetori / Burghezi / Țărani) și vîrstă (tineri / bătrîni), cît și ca „forme de viață“ tipice: conservatorismul îngust al cetățenilor burghezi se opune libertinismului studenților, superstițiilor enunțate de slujnice, idilismului manifestat de țărani; se pun în lumină cîteva motive ce vor reveni ulterior: o bătrînă prefigurează personajul Martei, soldații — lumea lui Valentin; scena de dans țărănesc e prima manifestare a lumii arcadiene de mai tîrziu, și e pusă în legătură cu poezia de tip rococo. „Sigur, un observator realist poate să obiecteze că apariția în cercul

țărănilor a unui păstor nu e ceva ieșit din comun (așadar, G. nu contrazice realitatea), dar un păstor, care-și joacă rolul în versuri de tip rococo, aparține totodată sferei artei, este o figură a poeziei pastorale în sens exact. Aceasta însă înseamnă că sfera artei, care se deschide aici, este „Arcadia” (REQUADT, p. 98).

Apare, pentru prima dată, motivul „infidelității” (p. 974 și urm.), dominant mai târziu în tragedia Margaretei; motiv jignitor pentru atmosfera arcadiană, de aceea jocul țăranesc e perceput și ca „larmă”, ca stridență (v. 980).

Deși observator mai mult al Naturii, decât al Societății, Faust remarcă „înnoirea”, „învierea” paralelă a umanului și naturalului la început de primăvară. Contemplativ, el nu comunică propriu-zis cu țăranii, dar se folosește de întâlnirea cu ei, pentru a pune în relief un contrast: în timp ce în Natură domnește armonia, în societate domină stridența; respectul pe care i-l arată oamenii nu e meritat, deoarece „opera” sa vindecătoare, alături de tatăl său, n-a fost decât o șarlatanie. Portretul tatălui (vv. 1034—1055) e o bună ocazie pentru a reveni cu gândul la preocupările sale de magie: astfel, spiritul său e receptiv la prezența zoomorfă a lui Mefisto în final (v. 1174).

Contrastul principal rămâne acela între Faust și Wagner: primul obsedat de zborul liber, între cer și pământ, în pas cu soarele; al doilea cantonat în preocupările terestre ale socialului; primul făcând faimoasa mărturisire a „celor două suflete” care-l sfîșie lăuntric, al doilea opac la tot ce i se pare simplu „îndemn năzdrăvan” (v. 1101). Despicarea interioară a lui Faust nu e conflict între instinct și rațiune, între bine și rău, ci polaritate complementară stimulată: un suflet „îl ține în apropiere și în palpabilul sensibil, celălalt, un adevărat Eros al depărtării (Ludwig Klages) se simte înfrățit cu tot ce e zare îndepărtată” (IBHL, p. 26). Năzuința spre „o viață-n mii de tonuri și nouă” a lui Faust reprezintă deschiderea sa spre universul fascinant pe care i-l va propune nu peste mult timp Mefisto.

Symbolismul culorilor din această scenă trimite la „totalitatea și armonia” teoretizate de G. în *Zur Farbenlehre* (par. 802) și anticipează scena „punerii în mormânt” (v. 11707 și urm.) din finalul părții a doua a lui Faust.

ODAIA DE STUDIU (I)

Compusă în 1800, publicată în 1808. ?

Vv. 1180—1185: O nouă formulare a cutremurului interior, ca mijloc de a atinge desăvârșirea. După AMORETTI (p. 345) e vorba de un „moment intelectual” al iubirii, echivalent cu cunoașterea divinității: un fel de „amor Dei intellectualis” al lui Spinoza.

V. 1224: *Stă scris: „La început era Cuvîntul!”* Începutul Evangheliei lui Ioan, I, 1. *Cuvîntul* traduce termenul grecesc *logos*, care are, aici, o dublă semnificație: pur filozofică (de Spirit al lumii, de Rațiune universală) și filozofic-creștină (de Rațiune divină, de principiu al Creațiunii, dar și — așa cum rezultă din același evanghelist, I, 14 — de Dumnezeu întrupat). Spre deosebire de originalul german, traducerea de față nu prezintă repetarea pronumelui personal: *Ich kann... Ich muss...* din versurile următoare. După TRUNZ, această prezență repetată a lui *eu* ar defini esența lui Faust ca traducător al *Bibliei*: „El nu se anihilează pe sine în fața obiectului, ci vrea să-și vadă confirmată gândirea proprie” (p. 509). Trecerea, în versurile următoare, de la *Cuvînt* la *Idee*, de la *Idee* la *Putere*, de la *Putere* la *Faptă* repetă „drumul istoric” de la vîrsta filologiei umanistice la raționalismul cartezian și iluminist, și de la aceasta la forța exprimată în acțiunea creatoare a expansiunii burgheze, susține italianul Cesare Cases (FORTINI, p. 1067).

V. 1237: *La început [...] era, Fapta*. Traducerea pe care G. o pune în gura lui Faust nu e... originală. Spre deosebire de Luther, care tradusese *logos* prin *Cuvînt*, Herder (*Erläuterungen zum Neuen Testament*, 1775) propunea o serie întreagă de termeni capabili să acopere, pentru epoca sa, sensul *logosului* elin: *Gîndire*, *Cuvînt*, *Voință*, *Faptă*, *Iubire*.

V. 1245: *Nu-mi place să fiu aspru cu musafirii mei. (Ungern heb' ich das Gastrecht auf)*. Cîinele devine neliniștit, ori de cîte ori e în prezența unei stări de spirit religioase.

Vv. 1257—1258: *Pentru-o prăsilă semi-infernală / Cheia lui Solomon e ideală*. Natura infernală a lui Mefisto e indicată prin expresia *halbe Höllenbrut*, sugerînd hibridul: jumătate ființă diavolească, jumătate ființă divină (TRUNZ, p. 509). În legătură cu *Cheia lui Solomon* (în latinește *Clavicula Solomonis*), BUCHWALD (p. 452) o consideră o „foarte eficientă figură magică” pe care manuscrisele faustiene din Biblioteca de la Weimar o descriu ca „un mare pentaculum (figură cu cinci colțuri) de o putere deosebită”; alți comentatori spun că e o carte de vrăji din sec. XV (KOBLOGK, I, p. 61) sau sec. XVI—XVII (TRUNZ, p. 509), atribuită imaginar regelui Solomon.

Vv. 1259—1270: „Spiritele corului se află în raport cu Mefisto, fără ca lucrul acesta să fie exprimat direct. Ele își bat joc de el, dar doresc și să-l ajute: *Căci la toți din veac / Ne-a făcut pe plac...* Încă de aici se vede că el nu printre cei mari (își are) rangul (v. 1641)”. (TRUNZ, p. 509).

V. 1272: *Îmi trebuie a Celor-patru vrajă*. Un descîntec al celor 4 elemente.

Vv. 1273—1276: *Salamandra* (spirit elementar hălăduind în foc), *Ondina* (spirit al apei), *Silfida* (spirit al aerului) și *Coboltul* (spirit al pămîntului) sunt luate din Paracelsus.

Vv. 1277—1282: Comentariu al lui Faust, intercalat între două părți ale descîntecului: vv. 1273—1276 și vv. 1283—1291.

V. 1290: *Incubus*. Aici, în sens de spirit elementar al pămîntului. De obicei prin *Incubus* se indică un demon al erosului sau un duh care dă coșmare nocturne.

Vv. 1292—1293: Faust constată că nu e vorba de un spirit al uncia din cele patru stihii; rezultă că trebuie să fie ceva diavolesc.

Vv. 1301—1302: *Semnul la care se aplică / Întunecatele jirine*. Probabil, crucifixul. La el se referă și vv. 1305—1309. După BUCHWALD (p. 452) ar fi o monogramă de pe crucea lui Christos: INRI (Jesus Nazareus Rex Judaeorum).

V. 1319: *Întreit-arzînda lumină*. Văpaia Treimii, capabilă să-l pîrjolească pe diavol.

Ante v. 1323: *Scolast rătăcitor*. Profesor sau student rătăcitor în Evul Mediu, bucurîndu-se de o faimă nu prea bună.

V. 1323: TRUNZ (p. 509) susține că Faust știe că se află în fața diavolului (încă din v. 1250), că — în pofida sfidării exprimate în v. 369: *De diavoli sau iad nu mă tulbură teama* — se teme de fapt de acesta, dar că izbutește totuși să adopte un ton batjocoritor.

V. 1328: *A celui care rîde de cuvînt*. Aluzie ironică la refuzul lui Faust de a traduce *logos* prin *Cuvînt*.

V. 1334: *Cel-care-minte, Zeu al muștelor, Corupător*. Trei denumiri ale diavolului: în ebraică Belzebut (Cf. evanghelistul Matei, I, 15) înseamnă „zeu al muștelor“, iar Abbadon, „Corupător“; în grecește, *diabolos* semnifică „maestru al minciunii“. Aici, eufemism pentru Mefisto (KOBLOGK, I, p. 61).

Vv. 1335 —1336: *O parte a puterii care, vrînd / Să facă Răul, face doar Binele oricînd*. Mefisto își însușește, batjocoritor, definiția dată de Domnul în „Prolog în cer“ (vv. 340—343).

Vv. 1338—1344: Prima dintre auto-definițiile lui Mefisto, aici avînd un caracter total nihilist.

V. 1396: *Pentagrama*. Stea cu cinci colțuri, simbol foarte vechi (la egipteni, la pitagoricieni), utilizat de vrăjitori, alchimiști și pansofiști din Evul Mediu și epoca barocă. Era folosit pentru a conjura demonii sau pentru a achiziționa puterea. Aici, după cum spune BUCHWALD (p. 452) e semn christic. Tot el subliniază că legea, „după care nu trebuie să aibă nici un unghi deschis, este o invenție a lui G.“.

Vv. 1447—1505: Corul Spiritelor desfată în același timp auzul, văzul, gustul, mirosul și simțirea, acționează asupra tuturor simțurilor.

V. 1448: *Bolțile negre*. Tavanul odăii lui Faust.

V. 1457: *Spîța cerească*. Duhurile aeriene.

V. 1490: *Insule*. Legendarele Insule ale Fericirilor.

V. 1517: *Brotani*. Broaște.

Întors în odaia sa, Faust e meru tulburat din starea de religioasă exaltare de către câinele negru, pe care l-a adus cu el, și care se agită atunci când meditația eroului se îndreaptă spre „iubirea din cer“ (v. 1185) sau spre „marele izvor“ al vieții (v. 1201). Un motiv persistent al tragediei se ivește acum: acela al „secăturii izvorului“, sinteză a conflictului uscăciune/umiditate, care va culmina în partea a doua cu opoziția Vulcanism/Neptunism.

Pe linia stării sale de spirit, eroul se îndreaptă spre *Biblie*, încercând să traducă primul verset al Evangheliei lui Ioan: „La început era Cuvîntul“. Refuzul de a tălmăci grecescul *logos* prin *cuvînt* indică refuzul de a accepta litera, și de a urmări spiritul textului. BUSCH (p. 21—23) dă explicația filozofică a ezitărilor sale: termenul *cuvînt* nu i se pare că prinde întreaga semnificație a lui *logos*; termenul *idee* (în sens de *rațiune*) îl face să cadă în idealism filozofic, să identifice creația cu spiritul creator; termenul *putere* (sugerat de Herder) îl cantonează în monism filozofic, pe de o parte; pe de alta, conceptului *putere* îi lipsește latura spirituală, la care Faust nu poate să renunțe; de aceea, va opta pentru termenul *faptă* care „unește în sine conceptele de idee și putere. Lumea lui Dumnezeu e idee și putere, spirit și mișcare în una. Faptă în sens goethean înseamnă astfel deplină unitate între Dumnezeu și Creațiune. Logosul, Dumnezeu, e faptă. În măsura în care Dumnezeu se revelează, el se revelează ca faptă.“ Aceasta corespunde, dealtfel, celor două versuri din poezia lui G. *Dumnezeu și lume*: „In Namen dessen, der sich selbst erschuf, / Von Ewigkeit in schaffenden Beruf“. — Această traducere, e ușor de remarcat, face din activism, din fapta creatoare, temeiul Teodiceii; ceea ce înseamnă că străduința spre faptă a eroului e conformă nu numai cu destinul pe care Domnul i l-a prescris în „Prolog în cer“, ci corespunde naturii și esenței însăși a lui Dumnezeu.

Întrerupt din lucru de transformarea uluitoare a câinelui, Faust — ca maestru vrăjitor — stabilește că are în față o ființă diavolească. Sub amenințarea Crucifixului, Mefisto apare ca un student rătăcitor, personaj ținînd deopotrivă de lumea științelor, căreia-i aparține Faust, și de avîntul spre depărtări, de cutreierul prin lume, pe care acesta-l rîvnește (KOBLOG I, p. 60). Somat să răspundă cine e, Mefisto se auto-definește (vv. 1335—1352): spirit negativ, dar creator, parte a Haosului sumbru din care s-a născut Universul luminos, univers care, fiind legat de corpuri, e destinat pieirii totale. Treptat, Faust reduce la proporții mai modeste acest auto-portret exagerat: faptul că Mefisto stă în odaia lui Faust ca prizonier al semnelor magic de pe prag, confirmă puterile lui limitate. Discuția lor îi revelează lui Faust ceva ce corespunde unei secrete dorințe proprii: posibilitatea de a încheia un pact cu diavolul.

Intervenția Spiritelor îl adoarme pe Faust, corul lor îi descrie visul, privesc tipică de lume arcadiană, vestind nu numai călătoria lui prin lume, ci și universul Antichității eline ce va apărea în Partea a doua. „Dar aceasta înseamnă totuși că el depășise deja lăuntric lumea veche germană, căreia-i aparține Gretchen, înainte de-a fi angajat în ea“, că episodul Margareta nu poate fi decât „dureros de provizoriu“ pentru Faust, deoarece dorința lui cea mai adâncă „îl îndrumă spre elementul arcadian“ al Elenei (REQUADT, p. 125). Natura Spiritelor — bune sau rele — a fost mult discutată. După BUB (II, p. 415) ele „nu sînt nici angelice nici diabolice, ci atît în prima cît și în a doua parte se află în raport cu înnoirea vieții și cu întinerirea lui Faust“.

ODAIA DE STUDIU (II)

Scrisă în perioade diferite. Scena cu Studentul (vv. 1868—2050), cea mai veche, se află în *Urfaust*. Discuția cu Mefisto, diferită de forma actuală, a fost concepută în 1788 în Italia, publicată în *Ein Fragment* din 1790 (vv. 1770—2072). În totalitate (vv. 1530—2072) a fost redactată în 1800 și publicată în 1808. Boala lui G. din ianuarie 1801 a influențat probabil vv. 1544—1571.

Vv. 1560—1561: *Creația mea se-mpiedică de mii / De farse zilnice ale vieții*. Adjectivul *zilnice* nu figurează în original; m-am ghidat după o conversație cu Eckermann (11 martie 1828) în care G. se plînge că „farsele zilnice“ îi deranjează activitatea creatoare. Prin *farsă*, el înțelege „tot ce desfigurează și tulbură natura adâncă, proprie, frumoasă a lucrurilor“ (BUCHWALD, p. 453).

V. 1577: Duhul Pămîntului.

Vv. 1579—1580: Aluzie la noaptea de Paști, cînd Faust n-a fost în stare să se sinucidă.

V. 1586: *Al vremii preafericite zvon*. Amintirea tinereții, stîrnită de clopotele de Înviere.

V. 1589: *Peșteră de-amaruri*. Viața pămînteană. Imagine luată din Platon.

V. 1604: *Al dragostei favor suprem*. Grația supremă a iubirii divine.

Vv. 1604—1607. Faust blestemă cele patru virtuți pauliene: iubirea, speranța, credința și răbdarea.

Vv. 1607—1626: *Corul Spiritelor*. Duhuri rele (PETSCH, p. 120; FLITNER, p. 250) sau duhuri bune (BUCHWALD, p. 89)? După TRUNZ, e vorba de duhuri „ale Naturii“, indiferente față de bine și rău (ca și cele din vv. 1446—1505), simplă „ogîndire a unor evenimente interioare“; ca și cele

de la începutul Părții a II-a (vv. 4634—4665), ele sînt expresie, voce a „vieții ca atare, a simplului instinct vital“ (p. 512).

V. 1636: *Ce-ți rupe viața vulturește-n dinți*. Aluzie la vulturul care sfîșia în fiecare noapte ficatului lui Prometeu.

V. 1652: *De dragul părintelui ceresc*. Degeaba.

Vv. 1675—1678. Faust respinge cu ironie propunerea lui Mefisto, arătîndu-i că toate ofertele lui n-au nici o valoare (RICKERT, II, p. 181); serviciile oferite de diavol sînt contradictorii în ele însele: eroul le cere și în același timp le respinge (FLITNER, p. 254). Deci, Faust nu va accepta un pact, ci un pariu. — Pactul cu diavolul are o veche tradiție care coboară pînă în Antichitatea tîrzie. Izvorul unei înțelegeri cu spiritul răului pare a porni din Kișuf, magia neagră a Iudeilor, prezentă simultan în diverse scrieri vrăjitoarești, alături de *Kabbala* și *Talmud*. În Antichitatea creștină, primul pact cu diavolul l-a încheiat un sclav al senatorului Praterius din Caesarea, pentru a i se da ca soție frumoasa fiică a stăpînului său, și al cărui suflet a fost totuși salvat datorită rugăciunilor Sf. Basilus. Se citează apoi cazurile lui Theophilus, abate al mănăstirii din Adana în Cilicia, și al lui Militarius, un condotier ruinat din Evul Mediu timpuriu. În continuare, legendele amintesc de preotul Palumbus, de pe timpul domniei lui Henric al III-lea, ca și de un șir întreg de papi și cardinali. Mai tîrziu, îndeosebi în vîlătării timpului ar fi avut legături cu diavolul: Albert cel Mare, Roger Bacon, Raimundus Lullus, Petru din Abano, Paracelsus etc. După ce furnizează, între altele multe, aceste date, WIEMKEN scrie: „Dar chiar în anul 1533, nu un om de rînd, ci Dr. Martin Luther — aflăm aceasta din cuvîntările lui — a mîntuit sufletul studentului Valerius Glöckner care făcuse legămînt cu dracul, prin suprapunerea mîinilor și prin rugăciuni“ (pp. XXIII—XXVII). După același cercetător, patria clasică a pactului ar fi nu Germania, ci Franța, unde mărturiile diverselor procese scot tema din legendă, introducînd-o în istorie: pactul încheiat, de pildă, de mareșalul François-Henri de Luxembourg-Montmorency cuprinde nu mai puțin de 28 paragrafe, și stă la baza unor cărți populare de demonologie care au circulat pînă în secolul XVIII. Asemenea cazuri au devenit teme literare pentru diverși scriitori: Tirso de Molina (*El Burlador de Sevilla*, 1634), Pedro Calderón de la Barca (*El Mágico prodigioso*, 1637), Adam Mickiewicz (poemul *Pani Twardowska*, 1830) etc.

Vv. 1692—1706. Termenii pariului. La G., Faust îi oferă diavolului mai puțin, decît același erou în legenda populară; dar, la rîndul său, așteaptă mai puțin: „nu o viață cu totul nouă, necondiționată, ci doar o lărgire a domeniului său de pînă acum, teoretic, prin anexarea sferei simțurilor (vv. 1749—1750). Această învoială nu reprezintă exact ceea ce intenționase Mefisto, dar acesta o acceptă totuși“ (TRUNZ, p. 512).

V. 1695. Opoziție între v. 616 (*Eu, mic desfătare-n aprinsul clar de ceruri*), expresie a divinității din om, și mulțumirea de sine, terestră, ofensată de Mefisto: „Faust neagă că, prin bunurile vieții laudate de Mefisto, ar putea să ajungă la această plăcere superioară“ (BUCHWALD, p. 453).

V. 1705: *Și ceasul stea, și limba cadă*. Exemplu de pedanterie exegetică: „Cînd mașinăria ceasului s-a stricat, arătătorul cade pe VI“ (BUCHWALD, p. 453); „G. se gîndește la anticul ceasornic cu apă (Clepsydra), al cărui arătător cade, cînd ceasul plesnește și se scurge“ (BASTOMSKY, *apud* KOBLIGK, I, p. 70).

V. 1712: *Doctorala masă*. Banchetul la care un Profesor capătă titlul de Doctor. Inițial, G. avea de gînd să-i aducă pe Faust și Mefisto la un banchet-discuție în fața studenților. În noul context, versul nu mai are nici un sens.

V. 1729: *Pielea-i stăpîină, ceara-i suverană*. (*Die Herrschaft führen Wachs und Leder*). Prin piele se înțelege pergament.

V. 1739: *Farsă de prost gust*. Aici, formalitate goală.

V. 1748 și urm.: În legendă, Faust, îndată după încheierea pactului, începe să-l întrebe pe Mefisto despre cer și iad, astronomie și astrologie, evi și planete. „Faust al lui G. nu mai urmărește, însă, cunoașterea totalității universului, ci trăirea a tot ce poate să experimenteze omul“ (TRUNZ, p. 514).

Vv. 1786—1800: Ironie mefistofelică. Deoarece nu poate să înțeleagă aspirațiile lui Faust, diavolul îi sugerează că numai un poet, cu fantezia lui nesăbuită, ar putea să plăsmuiască un asemenea supraom, plin de calități, care să poată cuprinde în sine o lume întreagă, cu toate contradicțiile ei.

V. 1802: *Domnul Microcosmos*. Batjocură la adresa lui Faust care vrea să fie un „rezumat al totului“.

V. 1808: *Catalige*. Termenul din original (*Socken*) vine de la latinescul *soccus*, care înseamnă „coturn“, încălțăminte folosită de actori în teatrul antic.

Vv. 1820—1827: „Posesiunea mea se întinde mai departe decît simpla mea corporalitate. În consecință: nu numai ceea ce izvorăște din interior, ci și ceea ce-mi este de folos din lumea exterioară, poate să-mi sporească voluptatea de-a exista“ (FRIEDRICH și SCHETTHAUER, p. 24).

V. 1838: *Pentru colegul Burdihaiie (dem Herrn Nachbar Wanst)*. Pentru un grăsan care află mulțumire deplină în monotonia cotidiană.

V. 1868: *Studentul*. Personaj caracterizat de G. însuși, într-o notă din 1798: „Dummpfes warmes wissenschaftliches Streben: Schüler“.

V. 1911: „După un vechi obicei, studenții tuturor facultăților trebuiau să frecventeze întîi cam vreo două semestre Facultatea de filozofie, Facultatea artiștilor, pentru a deprinde limba latină și legile gîndirii științifice.

La început, era Logica, adeseori căzută într-un formalism ce ucidea orice spirit" (TRUNZ, p. 515).

V. 1913: *Cizme spaniole*. În Evul Mediu, instrument de tortură: niște atele de fier, care maltratau laba piciorului.

Vv. 1923—1927: Sensul e următorul: „Spiritul creator cuprinde dintr-o dată cu privirea și mînuiește întregul, în timp ce micul spirit nu izbuteste niciodată să se ridice de la observarea amănuntului la vederea Totului" (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 25).

V. 1940: *Encheiresin naturae*. Expresia utilizată de chimistul Spielman, profesor al lui G. la Strassbourg, pentru a indica metoda de cuprindere și cercetare a Naturii. Literal, „manipulare a Naturii". „Aplicată în pedagogie, această metodă se arată a fi — după G. — o pură ironie" (BUCHWALD, p. 454).

V. 1959: „Metoda de învățămînt academic în secolele XVI—XVII consta mai ales în a lua ca bază un manual ale cărui paragrafe trebuiau discutate în amănunt" (TRUNZ, p. 515).

V. 1970—1979: Ironie rousseauistă la adresa unei legislații pur formale care îngrădește Dreptul natural, care nu ține seama de schimbarea condițiilor sociale. „Astfel, nepotul apreciază ca o absurditate ceea ce străbunul său a considerat ca lege plină de bun-simț" (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 25).

Vv. 1986—1987: *De-atît de mult venin ascuns e plină, / Că-i greu s-o iei ca un medicament*. Veninul Teologiei constă în exterioritatea rațională a credinței, care duce la scepticism; virtutea ei medicamentoasă vine din interioritatea credinței, care duce la adevărata religiozitate (AMORETTI, p. 353). Distincția aceasta e bine venită, dar ea nu explică sensul cuvintelor lui Mefisto. Acesta vrea să spună că *veninul* Teologiei este atît de *mult* și *bine tăinuit*, încît doctrina ei îți apare ca un *medicament* salvator, cînd de fapt nu este așa ceva.

V. 1997 și urm.: Ca și Hamman și Herder, G. ura utilizarea cuvintelor fără sens, sistemele și teoriile.

V. 2000: *Dar să-i furăm o iota nu putem*. „Aluzie la polemica dintre arieni și catolici despre semnificația cuvîntului Treime: primii susțineau asemănarea lui Christ cu Dumnezeu, ceilalți identitatea. Și aceasta, pe baza prezenței sau absenței unei iota în cuvîntul grecesc care constituia obiectul disputei" (AMORETTI, p. 353).

V. 2012: *Lumea cea mare și cea mică*. „Limbaj folosit de adepții lui Paracelsus: Microcosmosul uman va fi vindecăt prin mijloacele Macrocosmosului, dacă medicul a parcurs (studiat, n.n.) temeinic raportul dintre ele" (TRUNZ, p. 515).

V. 2014: *Să se descurce cum dă Dumnezeu*. În gura lui Mefisto expresia capătă sens de batjocură.

V. 2015: *Degeaba-n cercetare v-ați osteni aripa*. E vorba de „cercetarea științifică“ (*Vergebens, das Ihr ringsum wissenschaftlich schweift*) limitată și subiectivă.

V. 2039: *Doar pomul auriu al vieții-i verde*. Verde se referă la culoarea a ceea ce e proaspăt, tânăr; auriu la strălucirea lui.

V. 2045: *În micul meu album*. Era un obicei academic în secolele XVI—XVII, ca studenții să aibă un album în care profesorii lor scriau câteva rînduri.

V. 2048: *Eritis sicut Deus, scientes bonum et malum*. Citat latin din Biblie („Facerea“, III, 5). Sunt cuvintele șarpelui: „Și veți fi ca Dumnezeu, cunoscînd binele și răul“.

V. 2052: *Prin lumea mare și prin mica lume*. Lumea prinților și a oamenilor de stat, de o parte; lumea burgheziei, de alta. Sau: Partea II și, respectiv, Partea I din *Faust*.

V. 2069: *Un pic de aer cald*. (*Ein bischen Feuerluft*). Aluzie la baloanele cu aer cald, la montgolfiere (BUCHWALD, p. 454). O confuzie a lui G. (FORTINI, p. 1070): *Feuerluft* înseamnă oxigen, iar acesta — fiind mai greu ca aerul — nu servește la aerostate; gazul folosit e hidrogenul (*Brennbareluft*).

Scena aceasta constituie adevăratul început al acțiunii dramatice a tragediei, în sensul că toate opozițiile de pînă acum (între personaje, între forțele interioare contrare ale eroilor, între aceștia și lumea din jur etc.), care aveau un caracter expozitiv-static, devin de acum înainte conflicte dinamice, motoare ale acțiunii scenice.

Apariția lui Mefisto, îmbrăcat ca un „tînăr nobil“, sugerează viitoarele aventuri galante ale lui Faust. Revoltîndu-se împotriva unei vieți care l-a obligat numai la renunțări, acesta se leapădă acum de momentul optimist-sentimental al amintirii tinereții sale, și blestemă ceea ce omul are mai sfînt: suferința vieții pămîntene, iluzia pe care o dau aparențele strălucite ale realului, orgoliul nejustificat al spiritului, faima și averea (prezentate, în v. 647, ca măști ale Grijii), virtuțile recomandate de creștinism, inclusiv grația iubirii divine. REQUADT (p. 137) divulgă caracterul retoric al acestei tirade.

Un scurt intermezzo — Corul Spiritelor — subliniază momentul nihilist (distrugerea lumii valorilor interioare), caracterul de supraom (*semizeu*) al cutezătorului Faust, și-l îndeamnă spre o nouă viață. Mefisto se grăbește să interpreteze în felul său acest îndemn, măgulind orgoliul activist al eroului, căruia îi propune cunoscuta învoială: să-l servească aici, pe pămînt, iar Faust să-i fie slugă dincolo, după moarte. Eroul nu acceptă un asemenea pact, deoarece se îndoiește atît de capacitatea diavolului de a înțelege înaltul rost al omului aici (v. 1676), cît și de bunurile ca atare pe care i

le oferă, contradictorii în ele însele (vv. 1675—1687): el, Faust, dorește nu numai bucuriile, ci și durerile omenirii, adică o experiență totală, profundă, a omenescului, împinsă pînă la extrema limită. Replicile lui trădează „lipsa de măsură” (BÖHM, I, p. 66), disprețul față de simpla plăcere terestră (RICKERT, II, p. 181), critica antinomiei implicate în oferta diavolului (FLITNER, p. 254), „punctul de indiferență” la care a ajuns: „el vrea să-și aproprie prin extensiune de sine lumescul, dar faptul acesta ar trebui, în același timp, să anuleze realitatea prezentă, pentru ca Faust să nu mai fie, îngrădit”; căci diferența între cei doi protagoniști e următoarea: „Ceea ce pentru Faust e doar semn al indicibilului și multîrvnitului, s-a transformat în gura lui Mefisto în materie grosolană” (REQUADT, pp. 153 și 155).

Pactului propus de Mefisto, Faust îi adaugă un *pariu*: acela că nicio dată nu va nega dialectica vieții lăsîndu-se ispitit de odihnă (așteptată a activității creatoare), că nu va cădea în cursa automulțumirii, că nu există nici o clipă atît de frumoasă încît el să simtă dorința de-a o opri din zbor. Aceasta înseamnă că Faust din clipa pariului nu mai e același Faust din clipa întîlnirii cu Duhul Pămîntului: el nu mai cere acum o nemijlocită înțelegere a Totului; căci, conform unei asemenea exigențe, el ar trebui să nu recunoască autosatisfacția, rătăcirea și vina, în care omul cade în mod necesar în timpul vieții sale. „Faust ar greși el însuși, dacă, stăruind în pactul său cu Mefisto, ar vrea să savureze numai bucuriile vieții. Pact și pariu stau în raport cu autorealizarea lui Faust într-o dialectică opoziție; amîndouă îi sunt deci necesare. Conjuncția temporală *wenn* (cînd) a pactului se transformă, în cadrul pariului, în condițională (*dacă*). Faust, pe care *Dincolo* îl interesează prea puțin (v. 1660), consideră învoiala cu diavolul nu ca îndeplinirea a unui contract după moarte, după ce sufletul său va fi dat spiritului răului, ci: «Dacă își pierde esența, el este un mort viu, iar moartea sa trupească n-ar mai fi decît un eveniment superficial»” (REQUADT, p. 161). Faust nu disprețuiește nicidecum „clipa frumoasă”; dar — spune același exeget, p. 163 — „el se izbește, chiar în timp ce vorbește, de o limită a sa, căci el încă n-a experimentat că omul poate persevera în clipa frumoasă pentru că lumea i-a devenit în mod clar un Absolut”.

Ideea transformării pactului în pariu e socotită de KÖRFF (vol. II, p. 409) ca „absolut genială”: „Dar desigur acesta trebuia astfel formulat, încît o finală salvare în pofida tuturor lucrurilor să fie totuși posibilă. [...] Și nicideată nu vom admira îndeajuns subtilul amestec de claritate și obscuritate în care, atît la încheiere, cît și la pornire, și la fel de-a lungul întregului poem, se menține pariul. Cu alte cuvinte, una din multele ciudățenii ale poemului faustic e și faptul că, deși întreaga sa desfășurare ține în mod ideal de modul dramatic al pariului, acest pariu nu mai este pomenit nicideată după aceea”. Și RICKERT insistă asupra celor două părți — pact și pariu — ale învoielii: „Nici Faust, nici Mefisto nu știu ce se va întîmpla.

Ei amândoi pun în joc ceva. Faust, existența sa pămîncască, în caz că pierde, iar Mefisto, serviciul său, pe care l-a făcut degeaba, dacă Faust câștigă. [...] Că Mefisto, care a dorit mai întîi pactul tradițional, e totuși de acord cu propunerea lui Faust, devine astfel de înțeles căci lui, în caz de reușită, pariul îi asigură triumful asupra Domnului și sufletul lui Faust. Dar această împrejurare nu-i dă nici cel mai mic drept să spună că Faust și-a vîndut sufletul pentru plăcerile pămîntești. Acesta refuză categoric să facă așa ceva (vv. 1660—1670, 1675—1687), și nu dă înapoi“ (II, p. 183). Pentru ca, în continuare, să opereze următoarea distincție: „«De-oi sta tihnit pe patul de odihnă» și «De-oi zice clipei: Zăbovește!» nu sunt același lucru. [...] Mai întîi Faust declară: cu voluptăți nu pot fi niciodată amăgit, trîndav nu voi fi niciodată, activitatea mea nu va așipi niciodată, bunuri pe care să le gust în liniște nu voi dori niciodată. Acestea el le poate spune, ba chiar trebuie să le spună, ca adevărat rob al Domnului. Că aici jos el va rămîne mereu fidel, aceasta Domnul o știe, și o știm și noi, cunoscînd caracterul lui. [...] Apoi însă, Faust declară, și evident în deplin acord cu marele blestem rostit, așadar, tot pe linia naturii sale, care este tocmai o dublă natură: pe mine îndeosebi nimic nu mă va mulțumi din ceea ce îmi oferă lumea, eu niciodată nu voi persevera în ceva, niciodată nu voi confirma ceva ca durabil, căci nu există nici o clipă care să poarte în sine o asemenea valoare încît să i se poată zice «Zăbovește». *Alles Menschenleben ist auf die Dauer sinnlos*. Pe aceasta îmi sprijin existența mea pămînteană. Dacă trebuie să rătăcesc de-a lungul ei, atunci să fie pînă la capătul vieții mele, și apoi diavolul poate să facă cu mine ce vrea“ (p. 185). B. von WIESE (pp. 137 și urm.) descifrează în acest pariu raportul om/divinitate: „Pactul faustic cu diavolul nu înseamnă întoarcere la Dumnezeu, ci tocmai întoarce afirmarea eternei, metafizicii neliniști chiar împotriva încercărilor diavolului de-a-l *momî* prin *plăceri*. [...] Pactul cu diavolul se transformă într-un pariu. Niciodată Faust nu va *zăcea* pe un *pat de odihnă*, niciodată nu se va *minți* pe sine prin *lingușeli*, niciodată nu se va lăsa *înșelat* de *plăceri*. Nu sufletul e pus ca zălog, ci viața. [...] Ceea ce se neagă aici e posibilitatea ca, pe acest pămînt, prezența lui Dumnezeu să fie deținută ca unitate a clipei cu eternitatea. Aici nu mai vorbește acel Faust sigur de căutarea sa de Dumnezeu și de neliniștea sa după Dumnezeu, pentru care chiar și disperarea tot înzestrare este, pe care *înalta* sa *năzuință* nu-l părăsește niciodată, ci aici vorbește numai omul adînc decepționat încă de existență. Starea interioară [...] a lui Faust la încheierea pariului este o stranie întrepătrundere de autentic religioasă alarmă, aceea de-a nu se îndestula cu pămîntescul nici măcar în disperarea după pămîntesc, și lipsă de măsură luciferică, care anticipînd emite o judecată asupra existenței, cînd propriu-zis numai Dumnezeu poate s-o formuleze“. Pentru exegeza marxistă, pariul marchează întoarcerea lui

Faust spre activitatea practică în lume, spre productivitate ca scop a eliberării umanității: eroul urmărește „unitatea dialectică a desfătării și faptei“ în perspectiva „unei dezvoltări a întregii omeniri și a transformării lumii cu ajutorul oamenilor“ (SCHOLZ, p. 19).

Analizat în sine, textul propriu-zis al pariului îi pare lui REQUADT (p. 163) precis formulat, din partea lui Mefisto, dar vag, în ce-l privește pe Faust; „un discurs care nu obligă“ (*unverbindliche Rede*). În felul acesta, G. și-a creat „un spațiu de joc al semnificațiilor“. Cît despre funcția pariului în contextul operei, STREICHER (p. 114) îl socotește ca pur expozitiv, filozofic și programatic, și nicidecum un motiv-motor al desfășurării; după el, G. confirmă aici poziția exprimată de Schiller într-o scrisoare (din 23 iunie 1797): natura subiectului îi impune autorului „un tratament filozofic“, forța lui creatoare e indicată a sluji „o idee rațională“.

Interpretarea conceptului de „clipă frumoasă“ reține de asemenea atenția comentatorilor. După B. von WIESE (p. 163), un atare moment nu înseamnă „beție goală a plăcerii simțurilor“, ci „posibilitate de a realiza aici, pe pământ, apropierea de divinitate ca sinteză între clipă și eternitate“. Pentru RESKE (p. 99), ea consemnează trecerea din sensibil în supra-sensibil: „clipa frumoasă“ este momentul maximei apropieri de divinitatea însăși. „Această clipă, pe care disperatul căutător de Dumnezeu, care e Faust, o rîvnește din toate puterile sufletului său, neagă decepția provocată de existența terestră.“

După încheierea învoielii, o discuție pune în lumină raportul dintre litera și spiritul ei (vv. 1714—1743), între pedanteria și formalismul lui Mefisto, și idealismul și dinamica interioară a lui Faust; apoi, antiteza între diavol, ca vînător de izbînzi parțiale și mărunte, și om — ca aspirație spre totalitatea experienței de sine în lume (vv. 1750—1775). Pentru Mefisto, numai Domnul poate avea experiența exultantă a Totului, lumea fiind creată doar spre a-i gîdila amorul-propriu divin; pentru Faust, țelul suprem este tocmai atingerea acestei trepte supraomenești. De aceea, ironia diavolului, care rîde de un asemenea inexistent *domn Macrocosmos*, nu-l atinge; iar pledoaria aceluiasi pentru îmbogățirea domeniului lăuntric prin încorporarea stăpînirii exterioare a lucrurilor (vv. 1816—1833) nu face decît să-i grăbească hotărîrea de a porni în noua sa viață.

Într-o scurtă tiradă, Mefisto își expune planul de a-l prinde pe Faust în capcana propriei sale activități neobosite (vv. 1851—1862): îi va oferi un cutreier prin *stearpa lipsă de însemnătate* a lucrurilor, refuzîndu-i adevărata, dorita hrană a realului plin de tîlc. Chiar dacă nu s-ar fi vîndut diavolului, eroul e sortit pieirii, datorită decepțiilor care-l vor împinge la disperare.

Scena Mefisto-Studentul (vv. 1868—2048) nu e doar o satiră la adresa lumii academice, a oamenilor de știință, așa cum a cunoscut-o G. în tine-

rețea sa, la Strasbourg și Leipzig. Studentul (viitorul Baccalaureus din Actul II al Părții a doua), ca și Wagner, sunt „figuri asemănătoare lui Faust” (TRUNZ, p. 511), care configurează diferit ideala străduință a acestuia de a simți și de a acționa asupra Naturii. Aroganței tinerești, elanului spre studiu și naivității curate a Studentului, Mefisto îi opune raționalismul critic, scepticismul și ironia intelectului analitic. Laitmotivele parte / tot, literă / spirit, poartă îngustă / poartă largă, cuvânt / idee revin din nou. Critica batjocoritoare la adresa unor discipline ca Dreptul, Medicina, Teologia, sfârșind cu recomandarea șarpelui din paradis, făcută lui Adam, este văzută de BUCHWALD ca o contrazicere a lui Mefisto, ca un „cinism lipsit de orice scrupul”: acum el face apologia Rațiunii, pe care o deplînsese în „Prolog în cer”, și se opune plăcerii simțurilor, pe care tocmai o indicase mai sus! (pp. 108—109).

PIVNIȚA LUI AUERBACH DIN LEIPZIG

Scena există încă în *Urfaust*, dar scrisă în proză și într-un limbaj mai crud. Personajele sunt din 1775. Ambianță și porecle studentești: *Frosch* (*Fuchs*), balic, adică student începător; *Brander* (*Brandfuchs*), student în anul II; *Altmayer* (în *Urfaust*: *Allen*), student mai vechi.

Pivnița lui Auerbach din Leipzig îi era cunoscută lui G. din perioada studenției. Pe pereții încăperii, pînă nu de mult, se puteau vedea fresce pictate în 1625, în care Faust era reprezentat călăr pe un butoi.

V. 2082: *Cîntați virtos! Pe rînd! (Mit offner Brust singt Runda!)*. E vorba de un „cîntec de chef”, o așa-numită *Runda dinella*, reluat de fiecare comesean, în clipa cînd cana cu băutură ajungea la el.

Vv. 2090—2091: Pe vremea lui G., Sfîntul Imperiu Roman, desființat de Napoleon, devenise un simplu titlu onorific al casei de Austria și ajunsese un subiect de batjocură (FORTINI, p. 1070).

V. 2098: *Un papă*. Studenții aveau un obicei, acela de a-și alege un președinte de chef, numit papă.

Vv. 2099—2100: *Voi știți cam în ce parte bat / Virtuțile unui bărbat*. Aluzie la capacitatea de a rezista la băutură (AMORETTI, p. 353). „Glumă grosolană de cîrciumă, insinuînd că printr-o încercare a bărbăției ar trebui să se împiedice ca o nouă papesă Ioana să ajungă pe tron” (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 26).

V. 2113: *De-un țap bătrîn fîcînd pe Blocksberg tumba*. În legendele populare, țapul e considerat un animal diabolic. *Blocksberg* e un imaginar „munte al idolilor”, confundat adesea cu Brocken (FORTINI, p. 1070). Țapul negru, uriaș și rău mirositor, cu trei coarne și cu urechi de vulpe, care prezidează *sabatul* vrăjitoarelor, se numește Leonard; el este șef al

demonilor subalterni și inspector general al magiei negre și al vrăjitoriei (TONDRIAU, p. 211).

Vv. 2146—2147: *Dar ea pufni în râs: Se zgaură / Acum la ultima lui gaură.* Am tradus literal expresia *pfeifen aus dem letzten Loch* („a fi pe ducă”), pentru a nu pierde nuanța trivială din original. Nu e singura expresie burnienoașă din *Faust*, pe care, în general, traducătorii o îndulcesc.

V. 2172: Comparația între Leipzig și Paris se află în corespondența lui G. care la 30 Martie 1766 îi scria surorii sale Cornelia: „On se croirait presque a Paris”. Expresia „micul Paris” figurează într-o lucrare satirică a lui J.C. Zachariae (1726—1777), *Der Renommist*.

V. 2183: *Omagii, domnilor!* Exegeții subliniază că, alături de acest hemistih, replica din v. 2296 (*Dar eu aș prefera acum să plec*) e singura intervenție a lui Faust de-a lungul întregii scene.

V. 2186: *Rippach*. Localitate între Leipzig și Hamburg. *Hans Arsch von Rippach* (expresia din original) era o celebră figură a glumelor studențești, întruchipare a flăcăului prostănac. Frosch o utilizează, presupunând că cei doi străini n-o cunosc.

Vv. 2211—2240: „Balada puricelui” e, după TRUNZ, tot un *cînt politic* (cf. v. 2092), dar prezentînd o „caricatură atît de plastică și de artistică, încît cercul de cheflii e captivat” (p. 516). Inspirată probabil după fabula *Der Hahn und der Adler* de Schubart.

V. 2244: *Pentru libertate!* Expresia arată că Altmayer a priceput aluzia politică a cîntecului lui Mefisto.

V. 2272: Ironie la adresa scriitorilor germani care-i imitau pe francezi, gen Klopstock (1724—1803).

V. 2276: *Tokay*. Localitate cu vestite podgorii în Ungaria.

V. 2307: *Hocus-pocus*. Formulă din arsenalul scamatorilor; rezultînd, probabil, din batjocorirea formulei sacramentale catolice: *Hoc est corpus meum* („Acesta este trupul meu”).

V. 2312: *E un proscris! Săriți pe el, copii!* Vrăjitoria fiind interzisă de lege, cel ce o practica — nemaiaflîndu-se sub scutul acesteia — putea să fie atacat, fără teamă de pedeapsă.

Primul popas sub conducerea lui Mefisto, îl face Faust într-o circumă din Leipzig, unde asistă, distant și pasiv, la un chef studențesc și unde diavolul încearcă să-l uhuiască prin vrăjile sale.

Ca satiră a moravurilor studențești („platitudinea și vacuitatea interioară a studenților”: BEUTLER, p. 55), ca limbaj vulgar, scena e anunțată de discuția anterioară a lui Mefisto cu Studentul; la rîndul ei, prevestește scena următoare cu Vrăjitoarea. REQUADT subliniază „sfera tot mai îmbricată a realului” în care intră eroul, „limbajul trivial” și „metaforismul animalier” (p. 204). Unii exegeți o desconsideră: „putea să lipsească”, zice

RICKERT (II, p. 88): e „un univers de comedie de stil inferior“, susține MÜLLER-SEIDEL (p. 28). Alții observă caracterul ei de operă comică (cvar-tetul: Frosch și Brander, tenori; Siebel și Altmayer bași; plus baritonul Mefisto; *crescendo*-ul din final și „ritmul de fugă muzicală“) (ERRANTE, p. 40). KOBLIGK (I, p. 71) vede în ea o parodie anticipativă la universul estetic-arcadian, o caricatură ce trivializează lumea de curteni din Partea a II-a. STREICHER remarcă aici încercarea lui Mefisto de a-i propune protagonistului o „nouă formă de existență“, în care „magia devine scop în sine, amuzament pur, în speranța că Faust se va instala pe această treaptă a existenței, înstrăinându-se de sine însuși“ (p. 119).

BUCĂTĂRIE DE VRĂJITOARE

Scrisă la Roma, în grădinile vilei Borghese, în primăvara anului 1788. Inspirație plastică (pictura flamandă — Teniers, Brouwer, Breughel, Hemskark — văzută de G. la Dresda, o stampă a lui Michael Herr, reprezentând Blocksberg-ul) și literară (Actul IV din *Macbeth*). În *Urfaust*, eroul nu era cu mult mai bătrîn decît autorul, care avea 25 de ani; dar după călătoria în Italia, Faust e conceput ca un om melancolic, în vîrstă înaintată; pentru a-l urma pe Mefisto, într-un cutreier destinat desfătărilor lumești, el trebuia întinerit.

Ante v. 2337: *Maimuța, Maimuțoiul*. Termenul *Mcerkatze* („pisici de mare“) designează o specie de maimuțe cu coada lungă, numită macac; Luther le considera creaturi diabolice, în slujba vrăjitoarelor. FORTINI (p. 1071) traduce prin *gatte mammone*, care înseamnă „monștri imaginari din basme“.

Vv. 2454—2460: Ironie la adresa poezilor lipsiți de orice idei, dar abili în versificație; poate la poeții italieni, maeștri facili ai sonetului (AMORETTI, p. 355).

V. 2452: După unii, aluzie la 'Revoluția franceză. În acest caz, ar trebui să acceptăm că G. a făcut o intervenție, ulterioară anului 1792, în textul inițial.

V. 2491: *Cei doi corbi*. E vorba de Huginn și Muninn, corbii zeului germanic Odin, pe care Creștinismul îi considera însoțitori infernali ai Satanei.

V. 2519: *Cunoscutul must*. Faimosul filtru al întineririi. E vorba, probabil, de o *hipomană*, elixir de dragoste, avînd virtuți afrodisiace. Se spune că era preparat din ierburi, insecte pulverizate și hipomană propriu-zisă (substanță purtată de mînji pe cap în momentul cînd se nasc și pe care iapa o mănîncă imediat după ce a fătat).

V. 2530: *Trasează cercul și rostește-ți vorba!* Cercul e folosit în magie ca simbol al protecției: pentru a-l feri pe cel închis în el de acțiunea demo-

nilor, sau pentru a închide în el spiritele rele și a le supune. Trasarea lui pe pământ era însoțită de o formulă magică secretă.

Vv. 2540—2552: Această „tablă a înmulțirii vrăjitoarești“ a fost interpretată diferit: batjocură la adresa celor zece porunci (IBEL, p. 32), expresie a unei „simple lumi răsturnate“, a unei „domnii a literei goale“ (REQUADT, p. 209), semn al absurdului și paradoxiei ce stăpinesc domeniul vrăjilor peste care tronează Mefisto (KOBLOGK, I p. 73; RICKERT, II, p. 213; BEUTLER, p. 547; TRUNZ, p. 517). Ultimul citează dintr-o scrisoare a lui G. către Zelter (4 Dec. 1827) în legătură cu paternitatea unor *Xenii*: „Tot așa se chinuiesc unii și mă chinuiesc și pe mine cu «Prezicerile lui Bakis», mai înainte cu «tabla înmulțirii vrăjitoarești» și cu multe alte absurdități, despre care se crede că au fost pur și simplu însușite în mod conștient. Ei caută însă să asimileze enigmele psiho-etico-estetice, care sunt atât de generos răspândite în opera mea, ca să-și aproprieze și să-și explice astfel enigma vieții ei“.

„*Einmaleins* a fost inspirată poate de versurile dintr-o cârticică, *Alchimistisches Siebengestirn*, Frankfurt, 1756. În superstițiile populare pătratul cu numere magice era considerat, încă din străvechi timpuri, ca având puteri vrăjitoarești. Primele șapte pătrățele cu numerele 9, 16, 25, 36, 49, 64 și 81 erau cele mai puternice și se numeau sigiliul planetelor: *Sigilla Saturni, Jovis, Martis, Solis, Veneris, Mercuris, Lunae*. În „tabla înmulțirii vrăjitoarești“ e ascuns un *Sigillum Saturni*; dacă din numerele 1, 2, 3 urmînd formula formezi 10, 2, 3, ești bogat: obții suma 15. Dacă iei în seamă rețeta Vrăjitoarei pentru numerele 4, 5, 6 și faci din acestea 0, 7, 8 se obține din nou suma 15, și-atunci rodu-i copt (*so ist's vollbracht*); căci cele trei cifre ce lipsesc sunt acum ușor de așezat în așa fel, încît prin adunare orizontală și verticală să iasă întotdeauna suma 15. Ultimele două versuri se referă la numărul de pătrățele necesar pentru a forma **tabla înmulțirii**“ (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, pp. 27—28).

10	2	3	15
0	7	8	15
5	6	4	15
15	15	15	

8	3	4	15
1	5	9	15
6	7	2	15
15	15	15	

A doua schemă reprezintă „pătratul magic“, descoperit în sec. XVI de către matematicianul grec Manuel Moschopoulos (TONDRIAU, p. 172).

Vv. 2560—2563: Batjocură la adresa dogmei creștine a Trinității.

V. 2581: *Multe ranguri*. Aluzie la titlurile academice ale lui Faust (v. 360).

V. 2598: *Cupidon*. Zeul amorului senzual la Romani.

V. 2604: *O Elena*. Acest nume propriu înseamnă aici „cea mai frumoasă dintre toate femeile“, dar n-are legătură cu personajul ce va apărea în Partea a II-a (TRUNZ, p. 517). Unii comentatori cred că imaginea e a Margaretei, a Elenei sau a unei femei asemănătoare Venerei lui Tițian sau Giorgione, văzute de G. la Roma sau Dresda.

Scena aceasta e, în general, raportată la cea anterioară: acolo, eroii intrau în sfera realității îmbăsite, aici ei pășesc în domeniul fantasticului și al basmului, pus sub egida Nordului cetos (care va continua cu „Noaptea walpurgică“); vrăjitoria de acolo se prelungește și aici, de data aceasta cu finalitate practică: întinerirea lui Faust; motivul animalier e dezvoltat contrapunctic: acolo studenții arată bestialitatea umană, aici animalele sunt stilizate la modul uman (REQUADT, p. 206).

Vrăjitoarea este o ființă de mijloc, situată între diavolesc și omenesc. Și pentru ea, ca și pentru Maimuțe, accesul la treapta umană și la realizările ei (*Înalta putință / Ce zace-n știință*) nu sunt rezultatul năzuinței individuale a omului, ci rezultat al întâmplării, expresie a nonsensului și paradoxalului.

Englezul BUB insistă mult asupra parodiei anti-creștine din această scenă: ridiculizarea eucharistiei și a încoronării cu spini a lui Ișus, Vrăjitoarea prezentată ca o preoteasă a Diavolului, aparatul și ritualurile slujbei bisericești înlocuite cu accesorii și gesticulație profană și profanatoare „tabla înmulțirii vrăjitoarești“ ca ironie la cele zece porunci, focul ca imagine degradată a Sfântului Duh, vinul sacramental înlocuit cu elixirul de întinerire etc (I, pp. 204—206). La aceasta se adaugă batjocura creației divine (vv. 2441—2447) și a Trinității (vv. 2560—2563). KOBLIGK (I, p.74) subliniază critica unor moravuri contemporane: încrederea în raționalism (v. 2506 și urm.), satira autorilor hiperproductivi și a publicului (v. 2392 și urm.), moda timpului (v. 2501 și urm.), loteria (v. 2400).

Prin întinerirea sa fizică, Faust intră într-o nouă fază, galantă, a vieții sale, în universul eroticii senzuale, în lumea rătăcirii și a culpei. Imaginea pe care o vede în oglindă, laitmotiv anunțat deja de ghicirea în cristal (v. 880) și de visul arcadian (v. 1439 și urm.) constituie o trăsătură de unire între real și ideal, referindu-se deopotrivă la Margareta și la Elena. „Scena «Bucătăriei Vrăjitoarei» arată corespondența între apariția frumosului viu și natural reprezentat de Margareta și apariția idealității frumosului viu și artificial reprezentat de Elena“ (MALSCH, p. 136).

STRADA

Scenele cu Margareta se află în *Urfaust*, datînd dinainte de 1775. Scena închisorii era, acolo, scrisă în proză.

V. 2607: *Margareta* respinge denumirea de *acomișoară* (*Fräulein*), cum va face și în v. 2906, deoarece aceasta se dădea tinerelor fete de origine nobilă. Pentru odraslele burgheziei se utiliza termenul *Jungfer*. (TRUNZ, p. 518).

V. 2623: *La confesional* (*Am Stuhl*). Scaunul de spovedanie, la catolici.

V. 2628: *Vorbești întocmai ca un crai*. (*Du sprichst ja wie Hans Liederlich*). Expresia *Bruder Liederlich* definește un ins desfrinat, un corupător. FORTINI (p. 221) traduce prin „casanova“, NERVAL (p. 158) prin „Jean le Chanteur“.

V. 2633: *Maestre scump și prea-nvățat!* (*Mein Herr Magister Lobesant!*). Expresia germană indică un individ pedant și tobă de carte (BUCHWALD, p. 455).

V. 2652: *Cum snoavele italienești ne-arată*. Probabil aluzie la savuroasele povestiri ale lui Boccaccio (1313—1375).

Faust, întinerit la trup și suflet, își începe existența de amoret, interpretând un rol de „seducător de tip rococo“ (REQUADT p. 219): vizibil în felul cum se adresează Margaretei, în propunerea cavalierească ce i-o face, deși știe bine care e starea ei socială. Mefisto însuși îl definește ca atare, numindu-l *crai*, reproșându-i limbajul de *franțuz*, amintind de tactica amoroasă boccaccescă (v. 2652), folosindu-se și el, la rîndul său, de franțuzisme și de alexandrin (KOBLOGK, I, p. 75). Caracterul contradictoriu al faptelor eroului apare încă de pe acum: „Mefisto vrea senzualitate, Faust vrea iubire; Mefisto vrea *stearpa lipsă de însemnătate* (v. 1862), Faust caută fericirea plină de conținut, și în sensul acesta fausticul iese biruitor. Dar Faust se servește tot timpul de Mefisto și se încurcă în minciună, corupție, crimă și infidelitate, și în sensul acesta iese victorios mefistofelicul“ (TRUNZ, p. 514).

Margareta e un nume frecvent și preferat în basmele și cîntecele populare germane, sub forma diminutivului *Gretchen*. În *Urfaust* apare ca: *Margarethe, Margrethe, Margareth, Gretgen*. Aici, ca: *Margarete, Gretchen, Margretlein, Gretelchen*. În traducere, am optat pentru numele întreg, *Margareta*; numai Marta îi spune, o singură dată, *Greta*.

Numele mic al lui Faust din legenda populară e Johann. *Heinrich* e împrumutat de G., probabil de la Agrippa von Nattesheim (1486—1535), medic francez, filozof cabalist, care a dus o viață extrem de aventuroasă. A scris *Über die Unzuverlässigkeit und Hohlheit der Wissenschaften*, 1527. (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 100).

SEARA

Ante v. 2678: O mică odaie foarte ordonată. Am tradus *reinliches* (la *Blaga: curățică*) prin *foarte ordonată*, după sugestia lui BUCHWALD (p. 455).

V. 2706: *Nisipul vălurit pe jos s-așterni*. „Dușumeana frecată bine era presărată cu nisip de râu; acestuia Margareta îi dădea o formă îngrijită și frumoasă” (BUCHWALD, p. 455).

Vv. 2711—2712: *Aici, Natură, din visări ușoare, / Ai zămislit un înger înăscut!* Versuri tipice pentru lirica *Sturm und Drang*. (TRUNZ, p. 518). Ele vor să spună că Naturii i-a fost ușor să creeze, ca într-un simplu vis, ființa Margaretei, deoarece încă de la naștere angelicul înfățișării preexista în sufletul ei.

V. 2727: *Lăudărosul ah! tăcut acum*. Opoziția *lăudăros / tăcut* corespunde jocului de cuvinte din original, *mare / mic* (*Der grosse Hans, ach! wie so klein*).

V. 2736: *Alteia*. În *Urfaust*: unei prințese (*einer Fürstin*).

Vv. 2759—2782: „Balada Regelui din Thule” are, ca surse de inspirație literară, cântecul Desdemonei din *Othello* (IV, 3) sau cuvintele lui Macbeth (II, 2 și 3): „life feast” și „the wine of life is drawn” (KOBLIGK, I, p. 79). Aceste strofe au fost scrise independent de *Faust*, în 1774, cu prilejul unei călătorii a lui G. pe Rin.

V. 2786—2787: Indicație asupra stării sociale a fetei: mama ei împrumută bani pe garanție.

Intențiile de seducător ale lui Faust sunt, o clipă, abătute spre iubire curată și respect, datorită personalității Margaretei, pe care eroul a resimțit-o și la prima lor scurtă întâlnire, dar mai ales datorită atmosferei odăitei ei. Angelismul ei îl impresionează. El adună, în caracterizarea ce i-o face, metaforele viziunii sale despre macrocosmos: Natura îi apare ca puritate și activitate, ca urzeală divină, iar umanitatea ca reflectare a divinului (REQUADT, p. 227). În Margareta și în locuința ei se concentrează virtuți de plinătate și fericire, traduse în simbolul *colibei*, mult comentat de exegeți. Comparativ cu ea, Faust e *călătorul* care nu se află acasă nicăieri, spirit stăpînit de neliniște, în neîncetată căutare. Tema *colibei*, expresie a unui focar de puritate și calm, încredere și stabilitate, o împrumută G. de la Hamann și Herder (REHDER, p. 404). Tot acum apare tema *aurului*, simbol — pentru G. — al vieții creatoare, dar și al forțelor demonice ale sexualității (KOBLIGK, I, p. 77).

„Balada Regelui din Thule” (*ultima Thule* este în legendele romane „țara / sau insula / cea mai dinafară spre nord”, indicînd probabil Islanda) reprezintă „cel mai nobil *lied* al fidelității bărbatului în iubire” (ROSS, I, p. 148): e vorba de legătura liberă dintre îndrăgostiți, în afara oricărei forme sociale tradiționale de căsătorie; o stilizare ce exclude orice convenție. Exegetul interpretează ultimul ospăț al regelui, ca și scufundarea

cupei în mare, ca un „ceremonial al jertfei“, amintind Cina de taină sau *Minnestrunk* din obiceiurile vechilor germani; cupa însăși soarbe marea (v. 2779), apropiindu-și astfel nemărginirea. Marxistul SCHOLZ (p. 91) vede în această baladă „sîmburele filozofic al acțiunii Margaretei“: „Nici-odată nu e vorba, în promisiunile de dragoste dintre Faust și Margareta de o căsătorie creștină de tip feudal sau burghez, care ar fi dus la un conflict, care ar fi putut funda o așa-numită tragedie morală“.

PLIMBARE

V. 2818: *Breviar*. Carte de rugăciuni, la catolici.

V. 2840: *Să mistuie ce nu i se cuvine* (*Kann ungerechtes Gut verdauen*). Ironie la adresa Bisericii acaparatoare de bunuri pămîntești (Cf. vv. 10981—11042).

În relatarea făcută, de Mefisto, a modului cum preotul și-a însușit caseta destinată Margaretei, se anticipează, în mic, scena din Partea II. actul IV, în care Episcopul-Cancelar smulge Împăratului o seamă de privilegii pentru biserică: puternică satiră anti-ecclesiastică. Aici, amănuntul psihologic alternează cu observația de ordin social.

CASA VECINEI

V. 2868: *Ca văduvă*. BUCHWALD (p. 456) explică versul: *Und lässt mich auf dem Stroh allein* prin expresia „Strohwitwe“. (*văduvă de paie*) adică „soție al cărei bărbat e plecat în călătorie“.

V. 2872: *Certificatul de deces*. Anacronism goethean: pe timpul lui Faust, ca personaj istoric, un atare act nu exista; dar exista pe vremea lui G.

V. 2928: *Sfîntul Anton*. Anton de Padova, călugăr franciscan, predicator în Spania (1195—1231), sanctificat, patron al animalelor. Invocarea lui în legătură cu aventurosul și desfrînatul bărbat al Martei e o batjocură la adresa Catolicismului.

Vv. 2953—2954: *Murind ca Christ, / Găsea că are însă cu mult mai mult de plată*. Batjocură la adresa patimilor lui Isus. Polițele bărbatului Martei sunt interpretate ca datorii de bețiv.

Vv. 2981—2984: Aluzie la boala venerică pe care Francezii o numesc „mal de Naples“, iar Italienii „mal francese“, considerînd că a fost adusă la Napoli de soldații lui Carol VIII.

V. 3012: *Chiar mort, să-i fie numele-n gazetă*. Anacronism, ca și în v. 2872: ziarele din sec. XVI nu publicau necroloage.

V. 3013: *O a doua mărturie*. Pentru atestarea unui fapt, practica judecătorească a vremii pretindea doi martori.

Datorită forței ispititoare a aurului, Margareta iese din universul strîmt, dar pur, calm și asigurat, al locuinței sale, pentru a intra într-o sferă mai largă, a societății din jur, concretizată deocamdată în casa vecinei Marta, unde începe să fie expusă tuturor tentațiilor. Vizita lui Mefisto are rolul de a pregăti, cît mai firesc, intrarea lui Faust în intimitatea Margaretei. Scena în care diavolul aduce vestea morții domnului Schwerdtlein pune în lumină umorul lui G., capacitatea unui dialog realist, foarte teatral, de efect. Raportul de fidelitate dintre Marta și soțul ei anunță, în cheie grotescă, infidelitatea ce va duce la tragic dintre Faust și Margareta.

STRADĂ

V. 3037: *Sancta simplicitas!* Expresie latină, însemnînd „Sfîntă nevinovăție!“. Cuvinte spuse de scriitorul bisericesc Rufinus (345—410) la Conciliul de la Nicea, cînd un simplu credincios l-a învins, într-o discuție pe un filozof foarte învățat. Le-a repetat reformatorul ceh Jan Hus (1369—1415), ars pe rug, văzînd o bătrînică ce aducea vreascuri pentru a întepi focul.

Vv. 3042—3049. Aluzie diabolică la „întîlnirea“ lui Faust cu Semnul Macrocosmosului, Duhul Pămîntului și Evanghelia lui Ioan, în care viziunea contemplativă n-ar fi fost decît o iluzie goală.

V. 3050: *Sofist*. Aici în sens de om care vrea neapărat să aibă dreptate.

V. 3072: *Cum eu n-am încotro, tu ai dreptate*. Deoarece eu nu pot renunța s-o văd pe Margareta, ai dreptate: nu e prima dată că mint, voi depune mărturie falsă.

Fără a contribui la înaintarea acțiunii scenice, momentul îi opune pe cei doi protagoniști în problema raportului între *cuvînt* și *adevăr*. După Mefisto, cuvîntul este vehicol al minciunii, al minciunii utile, deci un instrument de stăpînire a realului: depunînd mărturie falsă, Faust va izbuti să intre firesc în casa Martei și să se apropie de Margareta. Pentru Faust, adevărul e de ordin interior, se verifică prin pasiunea unei străduințe infinite, iar omul e mereu în căutarea cuvîntului care să-l exprime: concepție tipică pentru tînărul G., cel din perioada *Sturm und Drang*, întîlnită și în discuția lui Faust cu Wagner. Din punctul de vedere al lui Mefisto, tot ce Faust a spus, mai înainte, despre Semnul Macrocosmosului, despre Duhul Pămîntului, despre Creațiune (traducînd primul rînd din Evanghelia lui Ioan) sunt cuvinte goale, fără acoperire, *definiții temerare* ale unor realități necunoscute omului. Din punctul de vedere al lui Faust, dimpotrivă: ardoarea căutării, forța angajării în preaplinul misterului existențial — în

raportul cu divinitatea, cu lumea, cu iubita — constituie însăși garanția adevărului: cuvîntul nu este decît un epifenomen, un adjuvant al lui (care uneori în loc să-l dezvăluie, îl maschează: cf. vv. 3457—3458).

GRĂDINĂ. — O CĂSUȚĂ ÎN GRĂDINĂ

Vv. 3155—3156: *Zice-un proverb: La vatra ta cu jar / Femeia-i cel mai scump mărqăritar.* (*Das Sprichwort sagt: Ein eigener Herd, / Ein braves Weib sind Gold und Perlen wert*). Aluzie biblică, la „Proverbele lui Solomon“ (31, 10)? De fapt, G. modifică una din zicalele înscrise pe căminele germane.

După ce a depus falsa mărturie despre moartea domnului Schwerdtlein, (moment care nu ni se prezintă), Faust se întâlnește cu Margareta în grădina vecinei Marta. Structura dramatică a scenei alternează satira cu sentimentalismul: în timp ce dialogul Mefisto-Marta, plin de truismele unei experiențe sociale mediocre, de banala înțelepciune a micii burghezii, apare ca o satiră de moravuri, dialogul Faust-Margareta, dominat de confesiunea fetei, e plin de prospețime, naivitate, duioșie.

De remarcat că, așa cum pasiunea puternică se traduce pentru Faust în renunțarea la prozodia ritmată și recursul la versul liber, pentru Margareta ea se exprimă în renunțarea la cuvînt și recursul la gestică: „oracolul florii“ (vv. 3179—3188) și indicația *ante* v. 3195 arată că preaplinul lor sufletesc se dispensează, pentru el, de artificii limbajului, pentru ea, de orice limbaj articulat.

„Configurația Mefisto-Marta și Faust-Margareta este fundamentată arhitectonic printr-un stil de duet de operă. G. se servește în această parte satirică a lucrării sale de mijloacele operei bufe“ (KOBLICK, I, p. 81). „G. conduce ambele cupluri contrare: Faust-Margareta și Mefisto-Marta mai întîi izolat, apoi unul cu celălalt și unul împotriva celuilalt, în așa fel ca tema Mefisto-Marta să devină un contrapunct al temei Faust-Margareta, un motiv central pentru mersul înainte al tragediei Margaretei“ (FAHNRICH, p. 259).

PĂDURE ȘI PEȘTERĂ

„Provin din *Urfaust* numai vv. 3342—3369. Ele urmau în *Urfaust* actualelor vv. 3650—3659 din scena cu Valentin. Aceasta se termina cu v. 3369, așadar, nu conținea moartea lui Valentin. În afară de aceasta, ea urma numai după scena din catedrală. Deci, în *Urfaust*, Faust se afla înaintea unei noi vizite la Margareta, aproape sedusă între timp. — Monologul

lui Faust, v. 3217 și urm., a fost creat în timpul călătoriei în Italia. Apare în *Fragment* din 1790, legat cu v. 3342 într-un dialog mai lung, între scena de la fântână și scena din catedrală, așadar, după seducerea fetei. — În ediția din 1808, G. a mutat scena în locul în care se află acum, fără îndoială pentru că monologul, cu acțiunea lui solemnă și calmă, părea mai plauzibil în gura unui Faust încă nevinovat.“ (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 32).

V. 3217 și urm. trebuie puse în legătură cu v. 3240 și urm., adică: Tu mi-ai dat într-adevăr totul, dar eu simt că oamenii... Faust se adresează Duhului Pământului (după majoritatea interpreților) sau lui Lucifer (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 32).

Vv. 3218—3219: *Obrazul / De flăcări*. Aluzie biblică: în Facerea, II, 8, 2, Dumnezeu apare ca un tufiș arzător.

V. 3226: *Frați ai mei*. La fel în „Cîntecul soarelui“ de Francisc din Assisi, sau în Herder care, în *Älteste Urkunde*, spune: „Menschen und Tiere sind Brüder“.

Vv. 3237—3238: *Un pîlc de argintii figuri străbune / Calmîndu-mi gustul aspru-al contemplării*. Figurile poeziei, în opoziție cu cercetarea și cunoașterea, pe care le calmează (BUCHWALD, p. 457); „reflecția filozofică, aplicată propriului eu (v. 3233 și urm.), în contrast cu contemplarea Naturii“ (vv. 3235—3257) (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 33); sau, în fine: „contemplația interioară, privirea în sine însuși, care îl tulbură atît de mult, îmblînzită de vederea figurilor legendare și istorice“ (AMORETTI, p. 360).

V. 3248: *Această dulce-ntruchipare*. Margareta, care întruchipează acum, pentru Faust, imaginea frumuseții văzută în oglinda Vrăjitoarei.

Vv. 3249—3250. Lupta între pofta senzuală și iubirea pură. Parafrază după cuvintele scriitorului francez Beaumarchais (1732—1799), din *Tartare*: „En désirant je sens que je jouis, et en jouissant je sens que je désire“.

Vv. 3270—3271: *De n-aș fi eu, demult erai plecat / De pe pămîntu-acesta la plimbare*. Mefisto nu face aici aluzie la noaptea de Paști, adică nu pretinde că el l-ar fi împiedicat pe Faust să se sinucidă, (BUCHWALD, p. 457), ci la încheierea pariului: fără acest pariu, a cărui consecință e, între altele, întinerirea lui Faust, eroul ar fi dispărut de mult din lume.

V. 3277: *Herr Doktor nu-i permite să se culce*. Ironie la adresa spiritului cercetător și setos de extaz al lui Faust (cf. vv. 3282—3292), care ar fi trebuit să dispară, după sorbirea elixirului.

V. 3318: *De-aș fi o păsărică*. Vers dintr-un faimos cîntec popular, prezent în culegerile *Des Knaben Wunderhorn* de Brentano și Arnim, și *Volkslieder* de Herder, foarte apreciat de G.

V. 3337: *Pentru doi pui ce pase sub roze, gemeni*. Parafrază la „Cîntarea Cîntărilor“ a lui Solomon, IV, 5., pe care, în 1775, G. a tradus-o parțial. Cuvîntul *roze*, în loc de „crini“ din textul biblic, apare odată cu tălmăcirea lui Luther.

Vv. 3339—3341: Supremă blasfemie: justificarea proxenetismului, prin răstălmăcirea textului biblic („Facerea“, I).

Vv. 3371—3373: Devenind *destul de împelițat*, adică diabolic, Faust n-are voie — zice Mefisto — să se disperseze, deoarece ar fi un drac care n-ar mai avea stil (AMORETTI, p. 360).

Scenă considerată, în mod unanim, ca fiind axa Părții I a tragediei, apreciată pentru adâncimea ideativă și valoarea artistică. Un nou Faust ne este prezentat, oarecum *ex abrupto*: un om în deplin acord și plin de gratitudine față de *marele Spirit* căruia i se adresează, satisfăcut în cele mai nobile exigențe ale sale (cunoașterea de sine, contemplarea *Universului*), trăind un echilibru al pornirilor contrare din sufletul său; așadar, depășind tot ceea ce, nu de mult, îi alimenta chinuitoarele tulburări sufletești. Ce anume a determinat această „schimbare la față“: iubirea, încă pură, pentru Margareta? simpla prezență în mijlocul *puternicei Naturi*? vreo experiență a eroului pe care autorul nu ne-o înfățișează? Sunt întrebări ce rămân fără răspuns. Explicația ține, poate, de geneza însăși a operei, mai precis de tribulațiile acestui fragment, pînă să-și afle locul actual în economia piesei.

Problema centrală a exegezei e, aici, identitatea *marelui Spirit*, raportul acestuia cu Mefisto. A vedea în Mefisto un trimis al Duhului Pămîntului înseamnă a neglija declarația Domnului din „Prolog în cer“, unde diavolul apare ca servitor al divinității, ca un agent al planului divin (KOBLOGK, I, p. 82). Pe această contradicție se bazează PÜTZ și BEUTLER pentru a elucida istoria creării lui *Faust*. Primul arată că „între *Urfaust* și scena «Pădure și peșteră» au trecut circa 20, iar între aceasta și «Prolog în cer» exact 10 ani, timp în care atitudinea lui G. față de lumea spiritelor s-a modificat. La început, Duhul Pămîntului urma să aibă un rol mult mai mare; mai tîrziu, prezentarea lui Mefisto ca spirit al negației a uzurpat acest rol. Împărțirea teologică în Dumnezeu, îngeri, diavol, i-a fost străină tînărului G. și trebuie privită ca o „adăugire ulterioară“ (p. 172). Al doilea spune: „Cînd în 1786, la Roma, G. a scris scena «Pădure și peșteră», poemul nu era încă atît de consecvent încastrat în cadrul creștin al poveștii lui Faust, ci mai mult un poem despre un mag care se definește în raport cu viața Naturii și a Duhurilor; conform acestui plan, Mefisto se întovărășește cu Faust la ordinul Duhului Pămîntului, v. 460“ (p. 551).

RICKERT (I, p. 110 și urm.; II, p. 240 și urm.) încearcă să elimine această contradicție, propunînd ipoteza că *marele Spirit* nu e Duhul Pămîntului, ci Duhul Macrocosmosului, adică un spirit al contemplației, care deține un rol dominant în scena „Pădure și peșteră“ (spre deosebire de Duhul Pămîntului, care e un geniu al faptei). REQUADT (p. 259) înlătură aceeași contradicție, punînd pe socoteala lui Faust o greșită apreciere a raportului lui Mefisto cu Duhul Pămîntului: el socotește că acest duh e

în primul rînd un geniu al contemplării Naturii, în timp ce îi acordă lui Mefisto calitatea de a fi un spirit activ, care tocmai întrerupe această contemplare. Și PŮTZ îndepărtează contradicția (p. 177), oferind următoarea perspectivă asupra operei: „Autorul și spectatorul privesc «Prologul în cer» și văd în diavol un partener și un adversar al unui Dumnezeu de dincolo. Faust însă n-are această perspectivă, el nu știe nimic despre nici un cer. Pentru el, Mefisto e spirit al acestui pămînt, supus Duhului Pămîntului. Acest *mare Spirit* nu e identic cu Dumnezeu, dar este încorporarea Naturii create de Dumnezeu. În timp ce în cer se prezintă însuși Creatorul, lui Faust, în mărginirea sa pămînteană, îi apare numai spiritul faptei. Acesta a fost la început prea puternic pentru Faust. În mod sigur însă, i-a acordat forța de a se bucura de *puternica Natură*, deoarece i-a dat un tovarăș. Aici rezidă o clară paralelă cu Dumnezeu, care îl trimite oamenilor pe diavol ca stimulant. Așadar, Duhul Pămîntului se comportă în Natură și față de Faust, cel legat de pămînt, la fel ca Domnul în perspectiva lui Dincolo. Desigur diavolul depinde de perspectivă, și apare cînd ca Satan înțeles creștinește, cînd ca emisar al unei Naturi demonice privită necreștinește. Dar în ambele cazuri [...] rolul lui e același. Atît ca servitor al Domnului, cît și ca sol al Duhului Pămîntului, Mefisto are sarcina de-a întru-chipa reversul Binelui, și prin aceasta de a-i stimula pe oameni“. În fine, TRUNZ (p. 517) oferă o soluție mai simplă, mai plauzibilă: „Încercarea de a construi un domeniu al spiritelor, bine ierarhizat, și de a stabili precis raportul între Dumnezeu, Duhul Pămîntului, Mefisto, Satan, Vrajitoare, spiritele ce cîntă ș.a.m.d. ignoră esența poemului [...] Stă în esența domeniului spiritelor de-a rămîne misterios și de-a nu fi nicicînd perceput, decît parțial, de către omul care s-a întins pînă la el“.

Monologul lui Faust e considerat ca „punctul suprem“ al sensibilității sale față de lumea spiritelor, ca momentul de vîrf al „eliberării de grijă“: „Faust se află întru totul încă în lume și încă nu s-a făcut vinovat de nimic [...] *Hier ist die Peripetie seines Weltglücke*“ (STÖCKLEIN, I, p. 154). Această situație de perfect echilibru interior e privită de KOBLIGK (I, p. 81) ca „tensiune între sistolă și diastolă“, iar de REQUADT (p. 249) ca o „engweite Situation“ (ca momentul din odaia Margaretei): *pădurea* simbolizează nemărginirea, dilatarea vieții sale organice; *peștera* e o metaforă a spațiului închis, a strîmtorării. Atît Natura din jur, ale cărei imagini îi amintesc figurile străbunilor (v. 3238), cît și peisajul sufletesc lăuntric îi apar acum ca „izvor al revelației“, v. 3233 (von WIESE, p. 155). POLITZER (p. 360 și urm.) vede în prima parte a scenei un tablou tipic *romantic* al Naturii: Faust ar fi „aici el însuși un poet, poetul romantic, *le poète maudit*. Desigur el vorbește la început despre un imperiu, în care i s-ar oferi *puternica Natură*. Dar privirea lui e îndreptată spre o stăpînire poetică, nu filozofică, și cu atît mai puțin tehnocratică (v. 3220). Ceea ce *marele Spirit* i-a dat, e un

imperiu al sufletului, stăpânirea interioară a unui creator asupra creației sale, a unui clarvăzător asupra viziunii sale“.

Momentul de grație al eroului e tulburat de intervenția lui Mefisto: ironie la adresa unei pretense *desfătări suprapămîtene*, nihilism față de tentativa de a cuprinde intuitiv Totalitatea (vv. 3283—3292); iar la sfîrșit, îndemn de-a o seduce pe Margareta. Presimțindu-și pe deplin rolul de tulburător al păcii ei, caracterul de *necm fără liniște și țel*, destinul legat — în catastrofă — de cel al fetei, Faust cedează ispitirii. Astfel, acțiunea piesei e definitiv relansată.

Că Mefisto nu este un emisar direct al *marelui Spirit* rezultă și din faptul că, beției orgolioase de a avea intuiția directă a Totului, de care se lasă stăpînit Faust, el îi opune categoric tentația desfrîului, a plăcerii carnale. În acest sens, se poate presupune că G. cunoștea distincția ocultistilor între Lucifer și Satan: primul ispitea prin orgoliu (și, deci, ar putea fi asimilat cu *marele Spirit*), al doilea prin luxură: Mefisto nu e decît un servitor al acestuia din urmă.

ODAIA MARGARETEI

Vv. 3304—3401: Modelul îndepărtat al acestui portret al iubitului se află în „Cîntarea Cîntărilor“, V, 15.

Scena confirmă descrierea batjocoritoare a situației în care se află Margareta (cf. vv. 3303 și urm., 3315 și urm.). Acest vestit „cîntec la furca de tors“ oscilează între introspecție (strofele 2 și 3) și elanul spre lumea exterioară (strofa 5). Repetarea strofei 1 indică tulburarea psihică și mintală a fetei. Abandonarea ei în fața destinului presimțit amintește acea „inexorabilitate a pasiunii“ de care vorbește G. în Avertismentul la *Afinitățile elective*. Lied pus pe muzică de Berlioz, Wagner, Schubert și L. Spohr (AMORETTI, p. 361).

GRĂDINA MARTEI

V. 3424: *Dar fără duh și osîrdie!* Traducerea supralicitează în stil ortodox (*Doch ohne Verlangen!*).

V. 3459: *Amvon*. Cuvîntul nu există în original. E vorba de aceeași „stilizare ortodoxă“ amintită mai sus.

V. 3521: *Fetița*. *Grassaffe* e un cuvînt dialectal, și trebuie înțeles în sens de „copil la vîrsta cînd încă se joacă“. Așa îl întrebuițează G. vorbind despre tînăra lui logodnică Lili Schöнемann (BUCHWALD, p. 457).

V. 3534: Imposibil de redat în românește jocul de cuvinte din original: *Du übersinnlicher sinnlicher Freier*.

V. 3540: *Un geniu*. Aici în sens mitologic: „un spirit“ — bun sau rău.

S-ar părea că discuția între cele două personaje definește, pentru fiecare din ele, un tip de religiozitate propriu. Margareta are o credință simplă și calmă, cantonată în formele consacrate de biserică, acelea în care a fost crescută; pentru că știe că se va uni cu Faust în spirit și carne, dar fără binecuvîntarea Bisericii, ar vrea să se asigure de credința lui religioasă, ca de un fel de garanție a fidelității lui în iubire. Faust exprimă însă o religiozitate de tip *Sturm und Drang*: naturală, dincolo de orice raționalism și dogmatism; credința lui e panteistă, pe de o parte; pe de alta, divinitatea — ca suprem adevăr — se fundamentează, pentru el, în propria-i interioritate și în afara oricărei terminologii sau reprezentări convenționale. La 11 martie 1832 G. îi declară lui ECKERMANN (p. 537): „Există două puncte de vedere asupra lucrurilor biblice. Acela al unei religii care există dintotdeauna, al naturii pure și al rațiunii, și care e de origine divină. Concepție ce va rămîne în veci aceeași și își va păstra valoarea atîta timp cît vor exista oameni care-l poartă în ei pe Dumnezeu. Dar această concepție e apanajul exclusiv al cîtorva aleși, ea e cu mult prea elevată și prea nobilă pentru a deveni universală. Apoi există punctul de vedere al Bisericii, de ordin mai omenesc. Acesta e fragil, instabil și supus schimbărilor; dar și el va dura în veci în aceste forme variabile atîta timp cît vor exista ființe umane slabe“.

După KOBLIGK (I, p. 85) discuția asupra religiei nu prezintă două tipuri de credință: una naiv-dogmatică, supusă canoanelor bisericesti, a Margaretei, și alta liber-panteistică, a lui Faust; ci mai degrabă laitmotivul cunoscut, mereu reluată problemă a raportului *adevăr / cuvînt*. După Faust, răspunsurile date de preoți și înțelepți sunt o pură batjocură față de cei cred; adevărata religiozitate își are sediul în inimă (vv. 3448 și 3451) — și în sentiment. De fapt, și Margareta simte că adevărul se află în propria ei inimă; dar acest presimț nu se manifestă la ea, decît vizavi de Mefisto; în ce privește chestiunile legate de Biserică, presimțirea ei genuină e deja prizoniera educației primite în copilărie. Mefisto interpretează, rațional, fidelitatea ei față de datina consacrată ca expresie a unui interes social.

Pentru a fi sigur că mama Margaretei nu le va tulbura întîlnirea, Faust îi dă fetei o sticlută cu somnifer, asigurînd-o, de bună credință, că e inofensivă: e momentul în care cade în vină. „Fără voia sa nevinovatul devine vinovat, numai pentru că acționează în lume“ (REQUADT, p. 246).

Mica dispută între cei doi protagoniști pune în lumină reciproca lor aversiune: Mefisto îi reproșează lui Faust antinomia structurală, prezența simultană a senzualului și metafizicului, încercînd să-l prezinte ca pe un pocrit; în timp ce omul îi reproșează diavolului amestecul monstruos de răceală viscoasă și văpaie infernală. Ultima replică a lui Mefisto trădează

nu plăcere senzuală perversă, prin „participare“, ci satisfacția diabolică pe care i-o procură faptul că omul păcătuiește.

LA FÎNTÎNĂ

Vv. 3568—3569: „Pe timpul lui G. încă exista, chiar dacă nu în formă indicată în *Faust*, practica de a denunța public în biserică fetele-mame. În 1777 G. s-a pronunțat pentru abolirea acestui obicei care determina desigur uciderea multor copii. Consistoriul, prezidat de Herder, s-a opus. Desființarea a fost obținută abia nouă ani mai târziu, în 1786“ (FORTINI, p. 1075).

Vv. 3575—3576: Formă de punițiune socială, practică pînă nu demult în unele părți ale Germaniei.

V. 3585: *Tot ce m-a mînat*. „Margareta se simte desigur păcătoasă, dar nu regretă nici fapta, nici motivul. Totul a venit asupra ei ca un destin“ (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 35).

Sedusă, Margareta e avertizată indirect asupra a ceea ce o așteaptă. IBEL (p. 36) subliniază „condiționarea socială a tragediei Margaretei, datorită ordinii sociale burgheze“ a timpului. Vv. 3569 și 3575 indică o formă crîncenă de „proscriere socială“, care s-a dezvoltat începînd din secolul XIII. Expresia ei culminează în scena morții lui Valentin (v. 3616) ca „forță sufocant-pedepsitoare a rușinii“ (TRUNZ, p. 523).

CURTE INTERIOARĂ

Ante v. 3587: Curte interioară. Termenul german *Zwinger* indică spațiul cuprins între zidurile interioare și exterioare ale cetății: un loc retras; în nișele zidului se aflau de obicei statuete religioase și vase cu flori. Simbol al „situației fără ieșire“ în care se află Margareta. *Mater dolorosa*: în latină, Maica îndurerată. În scena finală a tragediei va apărea o altă imagine a Maicii Domnului, *Mater gloriosa* (*ante v. 12032*).

V. 3616: *De moarte [...] scapă-mă*. Margareta e înfiorată de gîndul sinuciderii, mijloc ales de fetele-mame care și-au ucis copiii, pentru a scăpa de rușine și osîndă. ●

Comentînd scena, TRUNZ (p. 520) spune că primele nouă versuri au forma unei rugăciuni (ce va fi reluată în vv. 12069 și urm.), apoi urmează versuri libere. Motivul plastic (inima Precistei străpunsă de o sabie) se află atît în evanghelistul Luca (11, 25), în imnul „Stabat mater dolorosa“, cît și în alte imnuri latine din Evul Mediu, care exprimă tînguirea Mariei.

Ideea morții lui Valentin aparține planului primitiv al operei. În *Urfaust*, cu excepția vv. 3446 — 3649, el se află în vv. 3620—3659. Următoarele au fost începute încă din 1800 și definite în 1806.

V. 3621: *Cu-o floare-n piept*. Primită de la iubita sa.

V. 3633: *Să care apă pentru ea*. Vrednică de a-i fi slujnică.

V. 3634: *Cling — clang!* Ciocnirea paharelor are aici sensul unei confirmări a sfidării lansate de fratele Margaretei, pe vremea când aceasta se bucura de un bun renume.

V. 3658: *Mă simt cu totul apt pentru plăcere*. (*Mir ist's ganz tugendlich dabei*). Versul a dat bătaie de cap traducătorilor: NERVAL: „Il me parait fort honnête d'ailleurs“ (p. 208); FORTINI: „Mi sento proprio a modo mio“ (p. 330); AMORETTI: „I tanto mi sento proprio virtuoso“ (cu nota menită să explice forțarea sensului: „Perché i desideri del gatto innamorato sono secondo natura“, pp. 189 și, respectiv, 363); IORDAN: „Poftesc, n-o fi păcătoșie“ (I, p. 201); BLAGA: „Simt un amestec de virtute și de dor“ (p. 192).. De fapt, *tugendlich* vine de la *tugen*, formă veche pentru *taugen*: a fi în stare, a fi capabil; după FRIEDRICH și SCHEITHAUER (p. 35), trebuie înțeles ca *behaglich* sau *tüchtig*.

V. 3661: *Noaptea Walpurgiei*. A se vedea mai jos, *ante* v. 3835.

V. 3665: *Comoara ce arzînd...* Conform superstițiilor populare, comorile îngropate se ridică la suprafață licărind.

V. 3669: *Taleri glorioși cu cap de leu*. Monezi de argint din Boemia sau Țările de Jos, cu efigia unui leu.

V. 3673: *Un lăntșor alcătuit din boabe* (*von Perlenschnüren*): Anticipare diabolică, pe care Faust n-o înțelege, a lacrimilor pe care le va vărsa Margareta, sau chiar la colanul de sînge ce-l va purta, cînd va fi executată (v. 4204)* (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 35).

V. 3677: *Pe degeaba*. Pe gratis, adică fără a-i face cadouri.

V. 3680: *Cam moral pușin*. Deoarece avertizează tinerele fete să nu cedeze, înainte de căsătorie.

Vv. 3682—3697: Celebra „serenadă a lui Mefisto“ se inspiră din cînteecul Ofeliei (*Hamlet*, IV, 5). Traducîndu-l, frații Schlegel au înlocuit pe Sf. Valentin cu Sf. Caterina; de aici, recursul lui G. la numele *Catrino* (*Kathrinchen*, v. 3684). Strofa a doua îi aparține lui G. Byron l-a acuzat că ciupește din toate părțile; G. a răspuns indirect într-o convorbire cu ECKERMANN (18 ian. 1825).

V. 3699: *Tu, blestemat corupător lăli!* Termenul din original (*Rattenfänger* = prinzător de șobolani) face aluzie la legenda vrăjitorului din Hamel care, în 1284, ar fi luat cu el o sută cincizeci de copii. În 1806 G. a publicat o baladă cu același subiect, în care personajul devine „gelegentlich ein Mädchenfänger“.

V. 3715: *Nu stau bine cu judecătorul*. Judecarea omuciderii se făcea în numele lui Dumnezeu, în fața căruia diavolul nu mai putea să aibă nici o putere.

V. 3721: *E fiul mamei tale*. Aluzie biblică („Judecători“, VIII, 19), dar mai ales formulă ce arăta că Margareta e socotită ca izolată de familia ei.

Vv. 3756—3761: În 1765, o ordonanță a poliției din Frankfurt decidea: „Es sollen auch die gemeinen armen dirnen und sust (sonst) offentliche bulerin in dieser stadt keine güldener oder vergülte ketten [...] tragen, auch in der kirche in keinem stule steen“ (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 36).

Scenă ce readuce atmosfera *altdeutsch*, sensibilă chiar în prozodie: utilizarea versului tipic baladelor populare (*Knittelvers*). Faust e în plin rol de seducător rococo, după cum se vede din motivul cadoului, din stilul convențional-galant, nelipsita serenadă și inevitabilul duel (REQUADT, p. 281). Protagonistii sunt îmbrăcați (cum recomanda Mefisto în vv. 1535—1543) ca niște nobili; față de ei, Valentin, în uniforma lui de soldat, apare imediat ca un *mojic* (v. 3711). Vina, pur virtuală, a lui Faust din „Grădina Martei“, devine aici reală: el cade sub incidența justiției criminale (v. 3715: *Blutbann*), devenind întru totul dependent de Mefisto (KOBLIGK, I, pp. 86—87).

Interesant comentariul lui STREICHER (p. 143), analizând caracterul epic al scenei: „Acum Faust devine pentru prima dată cu adevărat rău. Astfel, scena are nu numai o valoare dramatică proprie, ci e totodată demonstrație a unei căderi în vină, care urmează inevitabil disponibilității existențiale a lui Faust. [...] E o dramă în mic și conține ca atare toate elementele care aparțin unei drame: o expoziție (Valentin își prezintă propria situație), un punct suprem al conflictului (lupta), o catastrofă (căderea lui Valentin) și, cel puțin privindu-l doar pe Valentin, un mod de catharsis. Dar subordonarea valorii demonstrației, faptul că ea străbate toate aceste etape foarte repede, produce o concentrare într-un spațiu foarte redus, iar tragedia în miniatură rezultată astfel capătă ceva comie. În același timp acest comic e totuși o formă aparte de tragic“.

ÎN CATEDRALĂ

În *Urfaust* scena purta un titlu explicativ: *Dom. Exequien der Mutter Gretchen* (Catedrală: Serviciu funebru pentru mama Margaretei).

V. 3777: *Tu, încă nevinovată*. De moartea mamei, pricinuită de somniferul pe care i l-a dat.

V. 3788: *A adormit spre lungă, lungă suferință*. A murit, fără a se fi spovedit și cuminecat.

V. 3789: *Ce stinge e pe pragul tău?* Versul lipsește din *Urfaust*, căci acolo — unde ordinea scenelor e: „Curte interioară“, „În catedrală“, „Noapte“ — Valentin nu fusese încă ucis.

Vv. 3790—3793: Aluzie la copilul pe care-l poartă în pîntece.

Vv. 2798—3799: *Dies irae, dies illa / Solvet saeculum in favilla*. Versuri latinești, ca și mai jos, făcînd parte din imnul „Dies irae“, consacrat anului 1000, care exprimă avertismentul creștin în fața Zilei de Apoi. Acest imn face parte din serviciul funebru catolic. În traducere: „Zi a mîniei, această zi / Preface secolele în cenușă“. G. citează strofele 1, 6 și 7 ale unui vechi cîntec compus în sec. XIII de Thomas von Celano pe versuri mult mai vechi.

Vv. 3800—3801: *Durerea te sfîșie. / Sună trîmbița din urmă*. Traducere liberă a strofei 2 din același imn: „Quantus tremor est futurus. / Tuba mirum spargens sonum“. Spiritul rău exprimă îndeaproape desfășurarea liturghiei, fiind de fapt o voce interioară a Margaretei (BUCHWALD, p. 459).

Vv. 3813—3815: *Judex ergo cum sedebit, / Quidquid latet adparebit / Nil inultum remanebit*. „Căci odată ce judecătorul se va așeza în jilț / Ceea ce e ascuns va ieși la vedere, / (Și anume că) Nimic nu va rămînea nepedepsit“.

Vv. 3825—3828: *Quid sum miser tunc dicturus? / Quem patronam rogaturus, / Cum vix justus sit securus?* „Ce voi mai putea să spun atunci eu, nefericitul? / Ce ocrotitor voi putea să implor, / Cînd numai omul drept e fără grijă?“

V. 3833: *Vecină! Dă-mi sticluța!* Margareta se adresează Martei care a însoțit-o la biserică. „Un secol n-are numai particularități psihice, ci și fizice; dintre acestea, secolului XVIII îi aparține mereu repetata pierdere a cunoștinței. Ca leac, omul purta asupra lui un flaconaș cu săruri“ (TRUNZ, p. 525).

„Fie că *Spiritul rău* acționează ca o personificare a conștiinței (cum crede IBEL, p. 40) sau ca un duh „real“ din lumea duhurilor (RICKERT, II, p. 259), situația rămîne aceeași. Esențial e că diferiți interpreți (BEUTLER, p. 556; TRUNZ, p. 521; REQUADT, p. 277) ajung la concluzia că *Spiritul rău* e îndeaproape înrudit cu *Grija* (KOBLOGK, I, p. 87). IBEL (p. 40) subliniază că „nesimțirea“ în care cade Margareta nu trebuie înțeleasă ca o „stare pur fizică, după moda sec. XVIII“, ci ca o „întunecare a minții“, aceea care o va face să-și înecă copilul și care o va domina în închisoare. Pasul decisiv e, aici, pierderea ultimei trepte, a transcendenței: „G. obține aceasta păstrînd din liturghia funebră numai o parte, secvența «Dies irae»; partea consolatoare a slujbei, Margareta n-o mai aude. *Spiritul rău* are tocmai rolul acesta, să comenteze textul și totodată să ascute caracterul drastic al Judecății de Apoi“ (REQUADT, p. 276).

Ca de obicei, în momentele de mare tulburare sufletească a personajelor, versurile sunt libere.

NOAPTE WALPURGICĂ

Scrisă între 1799 și 1806, scena constituie un ecou literar al călătoriilor lui G. în Munții Harz (1777, 1783 și 1784). Model plastic: o gravură reprezentând „schita originală a prezentării unei nelegiuite și blestemată sărbători vrăjitoarești” de Michael Herr, a cărei compoziție era următoarea: „În stînga sus grupul bărbaților și femeilor care sar, dansează sau se drăgostesc, unii îmbrăcați, alții pe jumătate sau complet goi. Muzicanți cu cimpoaie și cornete. Sus, sub înfățișare de țap, Satana; mai multe foculețe, lîngă un grup izolat de diavoli; șiragul de vrăjitoare pe țapi, furci și măhuri. Spînzurătoare cu cadavre atîrnînd în ștreang. La mijloc, un cazan, al cărui foc e întreținut de o vrăjitoare, de sub al cărui capac, ridicat de o altă vrăjitoare goală, țîșnesc în aburi figuri ciudate. În dreapta, pisici, dedesubt boarfe, mîna cu spadă, cranii, copii morți, femei cu cărți cabalistice, cu ulcioare și clondire. În dreapta, în planul din fund, forfotă nebună într-o biserică dărăpănată” (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 37). Inspirație literară: legende germane vechi, în special Johannes Schulze (Prätorius): *Anthropodemus Plutonicus* (1667—1668) și *Brocken-Berges Verrichtung* (1669).

Ante v. 3835: *Noapte walpurgică*. Noaptea de 30 aprilie spre 1 mai, cînd vrăjitoarele din toată lumea se întîlnesc pe muntele Brocken, într-un mare sabat, pentru a o batjocori pe Sf. Walpurgia. Aceasta a fost stareță a mănăstirii Heidenhein, a murit în 779, și a fost canonizată pentru viața ei virtuoasă. E sărbătorită în calendarul catolic la 1 mai. *Munții Harz* se află în sudul Germaniei, între Leine și Saale; vîrfurile cel mai înalt, Brocken (1142 m.). *Schierke* și *Elend*: două localități pe drumul spre Brocken.

Vv. 3835—3836: *N-ai vrea o mătură ca să te poarte?* Eu, unul, mi-aș dori un țap vînjos. *Mătura și țapul* sînt, în general, mijloacele de transport aerian pentru vrăjitoare. Arsenalul acestora mai cuprinde: o pisică neagră, un cîine galben, o cucuvea, o broască, un ceaun, un fus, o piele de lup, o carte cabalistică și diverse filtre.

V. 3855: *Licăruș*. Pentru a traduce *Irrlicht*, am inventat acest termen, menit să personifice licărirea intermitentă. Obiectiv, e vorba de emanații fosforescente, frecvente în regiunile mlăștinoase sau în cimitire. În superstițiile populare aceste „luminițe rătăcitoare” sunt considerate a fi ori suflete chinuite ale morților, ori mijloace de care se slujesc diavolii pentru a-i ispiti pe oameni. G. cunoștea cartea lui Erasmus Francisci, *Der höllische Proteus* (1708).

V. 3866: *Stăpînul casei*. În mod normal, marele sabbat era prezidat de Marele Negru, sau Marele Țap Negru Tricornut, care este Satan însuși, luînd înfățișarea lui Leonard, mare patron al vrăjitoriei. La G., Mefisto e recunoscut peste tot, în „Noapte walpurgică“, drept *stăpînul casei*, deși nu conduce ceremonia infernală.

V. 3915: *Mamona*. Aici în sens de Diavolul, probabil urmînd exemplul lui Milton (*Paradisul pierdut*), după cum reiese din jurnalul lui G. și dintr-o scrisoare către Schiller. Cuvîntul e de origină ebraică, și înseamnă „aur“. În *Biblie* (Matei, VI, 24) apare personificat: demon al bogăției, zgîrceniei și nedreptății.

V. 3959: *Jupînul Urian*, Diavolul, în germana de rînd.

V. 3962: *Bătrîna Baubo*. Aici o vrăjitoare. În mitologia elină, o servitoare care a adăpostit-o pe zeița Demeter, pornită în căutarea fiicei sale Proserpina ce fusese răpită de Hades. Pentru a o distra pe întristata zeiță, bătrîna Baubo își ridică fusta, arătîndu-i pîntecul pe care era desenat un chip omenesc. Simbol al deșănțării. Prezența acestei figuri mitologice clasice în nordica „noapte walpurgică“ prefigurează prezența lui Mefisto, demon al Nordului, în „noaptea walpurgică clasică“.

V. 3964: *Cinstire ei, așa cum se cuvine!* Citat biblic (Romani, XIII, 7).

V. 3968: *Ilsenstein*. Formație granitică pe Brocken.

Vv. 3978—3981: Temă, frecventă în cărțile de vrăjitorie din sec. XIV—XVII, și demonstrată prin numărul proceselor, după care femeia ar fi mai înclinată să asculte de diavol, decît bărbatul. G. afirmă același lucru într-o scrisoare către Riemer din 8 aug. 1807 (AMORETTI, p. 365).

V. 3986: *Voi, de la Felsensee*. După cum reiese din v. 3988, *Felsensee* indică atît o localitate, cît și iezerul ce se află lîngă ea.

Vv. 3986—4007: Sunt prezentate trei grupuri de vrăjitoare care încă nu sunt complet îndrăcite. Probabil că vv. 3997—3998 se referă la pedanteria universitară, cu aluzie directă la Luther care, cu 300 de ani în urmă, la 31 Oct. 1517, își expusese tezele în biserica din Wittenberg.

V. 4010: *O troacă*. Pe lîngă furcă și mătură, vrăjitoarele zburau cu ajutorul troacei sau ceannului în care își fierbeau bucatele infernale.

V. 4023: *Domnul Diavol*. Termenul *Junker Voland* din germana cultă medievală designează pe diavol în calitatea sa de Corupător.

Vv. 4029—4037: Mică dispută între protagoniști: Faust vroia să ajungă chiar în vîrfurile muntelui Brocken, unde se află însuși Satana, adică să ajungă la o experiență esențială a Răului; Mefisto, consecvent programului său de „superficializare“ a existenței, vrea să-l abată de la această cunoaștere a temelior, luîndu-i ochii cu lucruri exterioare, lipsite de însemnătate.

V. 4045: *În lumea mare lumi mărunte-apar*. În marea societate distinsă se pot vedea o mulțime de cercuri mai mici.

V. 4064: *Jartiera*. Umor mefistofelic. Ordinul Jartierei a fost instituit de regele englez Eduard al III-lea în 1348; avea ca deviză: „Honni soit qui mal y pense“.

Vv. 4076—4087: *Generalul, Ministrul, Parvenitul*. Tipuri de politicieni ai timpului, nemulțumiți de starea de lucruri prezentă ținând după vremurile trecute. S-ar putea ca modelul lor să-l fi constituit refugiații francezi, goniți de Revoluția din 1789. În orice caz, cărțile de demonologie contemporane, specificau că între participanții la noaptea walpurgică, se aflau întotdeauna împărați, prinți, nobili, oameni de toate categoriile.

Vv. 4088—4091: *Autorul*. Satiră la adresa iluminiștilor învechiți care pretindeau că lucrările lor sunt mai pline de *substanță* și *judecată* decât cele ale tinerilor din *Sturm und Drang*.

Vv. 4096—4113: Mefisto respinge vechile mijloace diavolești prin care erau seduși oamenii.

V. 4118: *Lilith*. Aici un demon feminin, un fel de *sucubus*, care-l seduce pe tineri prin frumusețea pletelor ei. În tradiția ebraică, Lilith — ca înger decăzut — l-ar fi sedus pe Adam, înainte ca acesta s-o cunoască pe Eva. În demonologie, Lilith premerge Venerei negre, numită Nocturna, rudă cu idolul de piatră neagră al mamei Zeilor din Asia Mică.

Vv. 4144 și urm.: *Proctofantasmistul*. Nota lui TRUNZ (p. 528): *Phantasmist* s-ar putea traduce oarecum prin «Cel ce vede spirite», *Proktos* înseamnă însă în grecește «Cel din spate». Satiră împotriva iluministului berlinez Friedrich Nicolai (1733—1811) care la timpul său a respins categoric *Werther*, iar după aceea i-a incomodat mereu pe G. și Schiller prin agresiva sa lipsă de înțelegere. În 1797 la Berlin se povestea că în castelul lui Humboldt de la Tegel ar umbla spirite (v. 4161). După aceasta, Nicolai a ținut o comunicare la Academia de Științe din Berlin, în care a spus că el însuși a avut de suferit, în cursul anului 1791 din cauza apariției unor spirite, dar că, după ce un doctor i-a recomandat să-și pună lipitori (pe o parte a corpului, pe care G. o indică în elină) s-ar fi vindecat. Faptul că un raționalist plat a crezut în spirite e la fel de grotesc ca și metoda sa de vindecare /.../ A-l aduce pe iluministul văzător de spirite în noaptea Walpurgiei și a-l pune pe Mefisto să relateze ce leac a folosit acesta (vv. 4174 și urm.) era desigur o răutate foarte amuzantă“.

Vv. 4155: *Vechea moară a lui*. Prin *vechea moară* e ironizată „tipografia lui Nicolai, care publica revista «Allgemeine Deutsche Bibliothek» (1765—1798)“ (BLAGA, p. 214).

V. 4167: *Spiritul meu comanda lui n-ascultă*. (*Mein Geist kann ihn nicht exerzieren*). Am optat pentru o terminologie cazonă, pe baza notei lui BUCHWALD (p. 460): „Spiritele îl tratează ca pe un soldat care trebuie instruit, dar Nicolai refuză o atare instrucție“.

V. 4169: *Dar port cu mine-ua ghid peste văiuge*. Nicolai a publicat în 12 volume descrierea unei călătorii în Germania și Elveția, foarte criticată de G. și Schiller în *Xenii-le* lor.

V. 4194: *Meduza*. Una dintre Gorgone; monstru antic, cu pletele din șerpi, a cărui privire împietrește pe cel ce se uita la ea. *Perseu* (v. 4208) i-a tăiat capul, într-o luptă în care a privit-o numai în oglindă.

Vv. 4204—4205: *Colanul ascuțit / Și roșu, ca o lamă de cuțit*. Aluzie la viitoarea executare a Margaretei.

V. 4211: *Prater*. Vestit parc din Viena, creat de Iosif al II-lea. Anacronism voit: nu exista pe timpul lui Faust, exista pe timpul lui G.

Ante 4214: *Servibilis*. Cuvânt plăsmuit de G., de la latinescul „servilis”. Aici, cu înțelesul de „servil”.

V. 4214: *O piesă nouă. Ultima din șapte*. În teatrul antic, tradiția cerea ca spectatorii să vadă șapte reprezentații succesive. Ultima piesă era un dans al satirului, în genul *Ciclopului* lui Euripide (BUCHWALD, p. 461).

V. 4217 și urm.: *Un diletant cu har*. Se cunoaște aversiunea lui G. și Schiller față de diletantism (cf. nuvela lui G., „Der Sammler und die Seinigen”, 1796).

Exemplu tipic de *revistă de teatru*, „Noaptea walpurgică” poate fi împărțită în paisprezece tablouri: (1) *Călătoria lui Faust pe Brocken* (vv. 3835—3854) îi propune eroului viziunea Naturii creatoare, iar lui Mefisto a unei Naturi îmbătrânite, iernatice: parțial moartă, parțial monstruoasă, parțial în ruină; chiar luna e chioară, cu discul roșietic, știrbit, abia licărind. — (2) *Apariția Licărușului* introduce motivul cunoscut al rătăcirii labirintice (vv. 3855—3911); viziunea „noptii walpurgice” se extinde asupra întregii lumi, a cărei artificialitate e sugerată prin trioul de operă din vv. 3871—3911; dar ar fi greșit să înțelegem că totul ar fi doar un vis al lui Faust (KOBLOGK, I, p. 89); deși unii cred că e vorba de trei voci diferite ale aceluiași suflet: în strofa întâia vocea înțelegerii deductive, în strofele doi și patru, vocea percepției confuze, în strofele trei și cinci, vocea simțirii ce dibue nesigură (RESENHÖFFT, p. 65); viziunile eroilor rămân paralele: acolo unde Faust vede o auroră tulbure, Mefisto descifrează prezența fascinant demonică a lui Mamona. — (3) *Apariția Mamonei* (vv. 3912—3935) reia tema tipic goetheană a aurului, simbol al forțelor erotice și sociale: Natura întreagă apare ca demonizată. — (4) *Uraganul* (vv. 3936—3955) întruchipează forțele distrugătoare, vrăjmașe vieții, ale acestei Naturi, și anunță momentul următor. — (5) *Marșul Vrăjitoarelor* (vv. 3956—4015) e o concretizare a instinctualității nimicitoare: Răul devine prezent, ca element caracteristic al unei Naturi nordice (REQUADE, p. 291); în mijlocul ei, se disting câteva figuri individuale: Jupîn Uriar (v. 3959) ca exponent al iluminismului filistin, Bătrina Baubo (v. 3962)

ca **încorporare a senzualității grotești**; etern-femininul (concept deosebit de prețuit la G.) e prezentat aici, prin gura Vătafului, ca expresie a instinctualității (vv. 3979 și urm.); motivul goethean al înălțării e, aici, parodiat (aspirație spre Rău a femeilor de jos, încă numai pe jumătate demonizate, sterile etc.) prin parafrizarea ironică a textelor creștine (vv. 4002—4004). „Așa cum /.../ în «Noaptea walpurgică clasică» va exista un *Kairos*, în care apare Frumusețea, la fel există în Nord o clipă fatală negativă („einen «negativen» Schicksalsaugenblick“) pe care Vrăjitoarele nu o ratează, indicând-o precis“ (REQUADT, p. 293); opoziția uman/diabolic, Bine/Rău se manifestă în faptul că, în timp ce omul ajunge la adevăr prin rătăcire, pe un drum îngust și ocolit, vrăjitoarele suie o *cărare largă* (v. 4974): „Drumul larg, sigur și fără rătăciri e drumul inumanității, deoarece exclude semnul umanului, *rătăcirea*“ (KOBLIGK I, p. 90); drumul acesta e, de fapt, un drum spre pierzanie. REQUADT, (p. 296) comentează astfel: „Dacă textul e înțeles în toată pregnanța lui, dispare prejudecata că intenția lui Mefisto e pur și simplu aceea de a se raporta la învoiala pariului, așadar, că el vrea să-l distrugă pe Faust numai prin voluptate. În realitate, lucrurile sînt mai adînci; căci tentația nopții walpurgice constă odată în abandonarea în fața procesului natural negativ al desfigurării, în care omul își pierde persoana; apoi însă apare angajarea sa pe «drumul larg», pe care «poarta strîmtă», «poarta Grației», e ratată. Amîndouă drumurile curg paralele atunci cînd omul renunță la puterea de a rătăci și se grăbește spre Rău. G. contopește naturalul, familiar lui din doctrina metamorfozei, cu o credință creștină secularizată“. — (6) O scurtă secvență, de *îndepărtare a lui Faust* de pe linia suitoare a Vrăjitoarelor (vv. 4016—4049) ne introduce în — (7) *zona „celor o sută de focuri“* (vv. 4050—4071): lume a banalității plate, lume trivială a lipsei de temporalitate, subordonată Răului: fără șansă de evoluție, fără viitor, fără posibilitatea înălțării. — (8) Secvența *bătrînilor domni* (Vv. 4072—4095) introduce un element de critică social-politică: conștiința atît cît mai există în aceste „mici cercuri“, e orientată îndărăt (ca la General, Ministru, Parvenit, Autor) spre trecut, e o conștiință de *domni venerabili*, adică bătrîni; Mefisto însuși, alăturîndu-li-se, îmbătrînește brusc; conflictul vîrstelor nu e însă numai la suprafață: „Răul nu stă în îmbătrînirea în timp, ci în bătrînețea de la început, cea fără trecut și fără speranță“ (REQUADT, p. 299). — (9) *Vrăjitoarea care vinde boarfe* (vv. 4096—4117) anunță, indirect, tema Margaretei: tot ce oferă ea, ca instrument de omucidere, se referă la comportamentul criminal al eroinei (podoabe, otravă, spadă, pumnal — acesta din urmă înlocuind, de fapt, apa /riul/ în care Margareta își va îneca odrasla); Mefisto caută să o îndepărteze, pentru a nu stîrni amintirile lui Faust. — (10) *Apariția lui Lilith* (vv. 4118—4123) e un scurt moment diversionist, în care primul demon feminin e prezentat

ca „model primitiv al senzualității femeiești”. — (11) *Dansul cu cele două vrăjitoare* (vv. 4124—4143) e o reluare a configurației cuplurilor din „Grădina Martei”; imagistic vorbind, tema merelor și a trunchiului de copac vizează o apropiere de Natura rodnică; dar vecinătatea e înșelătoare, căci frumoasa e mai aproape de animalitate (episodul șoarecelui roșu, care-i iese din gură!), decît de omnesc. — (12) Secvența *Proctofantasmistului* (vv. 4144—4182) e o satiră contra filistinismului; chiar atunci cînd polemizează cu Vrăjitoarele, filistinul — e vizat iluministul Nicolai — rămîne, de fapt, străin de adevărata Natură, și steril, ca și ele. — (13) Apariția premonitoare a *fantomei Margaretei* (vv. 4183—4208) întrerupe o clipă iureșul vrăjitoresc, funcționînd ca un contrast față de forțele Răului. — (14) În fine, ultima tentativă de a-l abate pe Faust de la evocarea fetei e *teatrul de diletanți*, care pregătește scena următoare.

Exegeza insistă asupra acestei scene ca fiind o tentativă de *depersonalizare și dezumanizare* a lui Faust (REQUADT, B. von WIESE). Acesta din urmă îi dă o interpretare de psihologie abisală: „Latura diabolică a existenței Margaretei își afirmă răsfrîngerea simbolică în noaptea walpurgică. Acest *tărîm de vis și vrajă* al lui Mefisto semnifică desfacerea legăturilor unice, concretizate istoric între *Ich* și *Du* în domeniul inconștient al unui *Es* lipsit de amintire. Conștiința trează se scufundă în aceste stări haotice de suflet, care în zgomotoasa dinamică a acestei scene, în simbolurile animaliere, în cucuvăile, monștrii, viermuiala de luminițe, și pînă la rădăcinile tentaculare, broaștele, vrăjitoarele, pocitaniile și licărușii prezenți își desfășoară realitatea spirituală. În această lume de vis, abia luminată de jarul tardiv al discului știrb de lună roșietică, straturile instinctuale și informe ale sufletului își agită jocul lor neliniștitor și fantastic” (p. 170).

Spre deosebire de toți exegeții, STREICHER (p. 147) vede în această scenă încercarea lui Faust de a se elibera de urzelile eroticului: aici se manifestă principiul faustic însuși, nu ca resort dramatic, ci ca motiv filozofic; eroul se rupe de povestea suferințelor Margaretei, divulgîndu-se ca agent al experimentării pure a Răului.

O clară și amănunțită interpretare a scenei se află la RESENHÖFFT (pp. 64—79): „întreaga agitație a Vrăjitoarelor e (pentru Faust) /.../ simbol al vieții totale cu închidere în sine însăși”; Licărușul încorporează credința în rătăcire; Mamona și uraganul reprezintă frumusețea și forța instinctuală; Mefisto e exponent al rațiunii prin excelență, el îl amenință pe Faust cu o falsă mîntuire; cele „o sută de focuri” și „lumile mărunte” sînt imagini ale „vechilor curți germane din secolele XVI—XVIII”; pînctul central al scenei e apariția lui Lilith, care trezește în erou amintirea Margaretei și pregătește salvarea eroului: „simțirea lui ancorează acum în absoluta puritate a ținutei și înfățișării ei”.

TRUNZ (p. 522) subliniază marea expresivitate a limbajului, prozodiei și simbolurilor. „Simbolica sufletului ca lume magică (altfel decât în scenele cu Margareta) e de o sonoritate verbal-fremătătoare, ca o operă, amețitoare pentru simțuri, plină de virtuozitate; sunet și imagine sunt totul. Dar trebuie să știm că e vorba de imagine, de poezie; și că în mijlocul ei apare, deregând intenționat iluzia, satira contra lui Nicolai și a altor contemporani“.

VISUL UNEI NOPTI DE WALPURGIE

Scris în 1797, destinat pentru „*Musen Almanach*“ condus de Schiller, ca adăos la *Xenii*.

Am păstrat, în traducere, decalcul după modelul literar al acestui *intermezzo*, *Visul unei nopți de vară* de Shakespeare. Personaje shakespeariene: *Oberon*, rege al elfilor, un fel de zeu generos al iubirii, care urmărește refacerea cuplurilor de îndrăgostiți, vremelnice separați; *Titania*, soția lui, pedepsită pentru infidelitatea ei; *Ariel*, geniu aerian, inezisabil și fermecător, plin de lirism și umor; și *Puck*, spiriduș malițios, care încurcă lucrurile. În epocă, aceste personaje au fost cunoscute mai ales din opereta lui Wranitzky *Oberon, regele elfilor* (1800); dar și din poemul *Oberon* de Wieland (1780) și opera *Oberon* de K.M. von Weber (1826).

V. 4222: *Oamenii lui Mieding*. „Mașiniștii“ unui teatru. Johann Martin Mieding a fost timplar la Liebhabertheater din Weimar; G. l-a celebrat în poezia „La moartea lui Mieding“, 1782.

Ante vv. 4251—4254: *Orchestra*. În timp ce cântă, orchestranții se descriu pe ei înșiși.

V. 4255: *Bășica de săpun*. Poreclă pentru broscoi.

Vv. 4259—4262: Satiră la adresa poezilor plini de avânt, dar lipsiți de substanță și de simțul formei.

Vv. 4267—4270: *Un călător curios*. Aluzie la același Nicolai (cf. nota la v. 4169).

Vv. 4271—4274: *Ortodoxul*. Conte Friedrich Leopold Stolberg care criticase poezia lui Schiller, „*Die Götter Griechenlands*“, în spiritul Creștinismului medieval, conform căruia zeii și spiritele Naturii erau privite ca demoni răi.

Vv. 4275—4278: *Un artist nordic*. Într-o nuvelă a sa, „*Der Sammler und die Seinigen*“, G. îi numise pe artiștii din Nord — deci, și pe el însuși — „*schiștiști*“. Pentru a ajunge la o deplină expresie artistică, acestora le lipsea experiența Sudului, adică o „*italienische Reise*“ (BUCHWALD, p. 461, TRUNZ, p. 530).

Vv. 4279—4282: *Puristul*. Aluzie la criticii de artă care condamnau nudul. TRUNZ (p. 530) îi aseamănă cu cititorii pudibonzi care strîmbaseră din nas la limbajul lui G. din *Römische Elegien*.

V. 4294: *Păstrați atenți măsura!* Se subînțelege că orchestra de diletanți se lăsase o clipă tulburată de apariția *Vrăjitoarei Tinere*.

Vv. 4295—4302: *O morișcă*. Girueta care-și schimbă direcția după cum bate vîntul (*Windfahne*) e o aluzie la jurnalistul și dirijorul Reichardt care — după cum reiese din corespondența G. — Schiller — publicase în două reviste două articole diferite: unul pro, altul contra Franței (BUCHWALD, p. 462). *Lumea bună*, descrisă aici, e formată din vrăjitoarele de pe Brocken: întîi le laudă, apoi le critică.

Vv. 4303—4306: *Xenii*. Distihuri satirice la adresa literaturii contemporane, semnate de G. și Schiller în „*Musenalmanach für das Jahr 1797*“. Aici, personificate ca insecte.

Vv. 4307—4310: *Hennings. Musagetul. Ți-devant Geniul timpului*. Omul politic August von Hennings care i-a acuzat pe G. și Schiller de imoralitate în revista sa „*Genius der Zeit*“ (1794—1800) și în suplimentul ei poetic „*Der Musaget*“ (1798—1799). Din 1801 revista s-a numit „*Der Genius des 19 Jahrhunderts*“; de aici, expresia batjocoritoare adăugată de G.: *Ți-devant* (TRUNZ, p. 531).

Vv. 4319—4322: Aluzie la Nicolai, mare adversar al iezuiților, care e prezentat aici ca un pudel.

Vv. 4323—4326: *Un cocor*. Lavater, al cărui mers era „ca al unui cocor“ (ECKERMANN, 17 febr. 1829). Considerațiile lui Johann Kaspar Lavater (1741—1801), îndeosebi cele asupra religiei, l-au inspirat pe G. în poezia „*Mohamet*“ (BUCHWALD, p. 462).

Vv. 4327—4330: *Copilul lumii*. G. însuși, așa cum reiese din poezia „*Diner zu Koblenz*“, 1774.

Vv. 4331—4334: *Dansatorii* aud, de la distanță, disputa filozofilor ce vor apărea imediat (vv. 4343—4362) ca un *zvon* uniform. Satiră împotriva „bisericuțelor“ literare.

V. 4335: *Umblă toti pe vîrf*. Ca și *Orchestra*, personajele *Maestrul de dans*, *Dansatorii*, *Scripcarul* sunt prezentate ca insecte, deci cu picioare lungi.

Vv. 4339—4340: O notă a lui G. despre lumea de pe Blocksberg: „*Ce mă bucură mai mult la golătime, e că se disprețuiesc cu toții reciproc și din toată inima*“ (FRIEDRICH și SCHEITHAUER. p. 41).

Vv. 4343—4362: Toți filozofii de aici dezbat aceeași temă: are diavolul existență reală sau nu? *Dogmaticul* (vv. 4343—4346) susține că da. *Idealistul* (vv. 4347—4351), gînditor de tipul lui Fichte (1762—1814), negînd

realitatea lumii obiective, e silit să se îndoiască de sine însuși. *Realistul* (vv. 4351—4354), gânditor de tip empirist, simte că, datorită vrăjilor de pe Blocksberg, îi fuge terenul de sub picioare. *Supranaturalistul* (vv. 4356—4358), filozof din școala lui Friedrich Heinrich Jacobi (1743—1819), susține că existența diavolului dovedește existența lui Dumnezeu. *Scepticul* (vv. 4359—4362) vede în diavol pe scepticul prin excelență, cel ce se îndoiește de tot.

Vv. 4367—4386: *Iscușiții*, *Neajutorații*, *Un licăruș*, *O stea căzătoare*, și *Mătăhăloșii* reprezintă tipuri politice, apărute după 1789. BUCHWALD (p. 462) îi numește, în ordine: Oportuniștii (vv. 4366—4370), Emigranții (vv. 4371—4374), Parveniții (vv. 4375—4378), Celebritățile efemere (vv. 4379—4382) și Mulțimea (vv. 4383—4386). După BEUTLER (p. 565) *Mătăhăloșii* ar fi „cei puternici, care-și croiesc drum dînd din coate”; după FRIEDRICH și SCHEITHAUER (p. 41) „masele revoluționare care vor să scape de cele patru tipuri de politicieni” de mai sus.

V. 4367: *Sanssouci*. Castelul regal de la Potsdam, ridicat de Frederic II în 1745 se numește Sans-Souci. Aici termenul designează pe „cei fără griji”, care-și schimbă cu ușurință felul de a fi, adaptîndu-se la orice situație.

V. 4374: *Călcăm pe talpa goală*. Deprinși să trăiască pe cheltuiala curților domnitoare, aceștia nu se mai descurcă în momentul cînd trebuie să se bazeze pe propriile lor posibilități.

V. 4393: *Sus, pe culmi cu trandafiri*. La Wieland, castelul lui Oberon era situat pe o colină cu trandafiri, simbol al tărîmului superior, ideal.

Acest *intermezzo* a fost mereu considerat ca un corp străin în desfășurarea acțiunii tragice (FRANKENBERGER, p. 101; BEUTLER, p. LIX; BUCHWALD, p. 107; TRUNZ, p. 525; IBEL, p. 43; STRICH, p. 99; GILLIES, p. 90). Cu toate acestea, DIETZE (p. 477) găsește înrudiri de structură între el și „Noaptea walpurgică”: unitate și opoziție, acord și contrast, atît din punct de vedere dramatic (simetrie și așezare ciclică) și prozodic (unitate metrică a structurilor epigramatice), cît și oratoric-retoric (caracter muzical, operistic).

Împărțirea în tablouri e destul de clară: un *prolog* (vv. 4223—4250) în care apar pe scenă Conducătorul teatrului și Heraldul care „montează” revista; o *revistă*, în care se perindă figuri contemporane (scriitori, vv. 4255—4330; filozofi, vv. 4343—4362; politicieni, vv. 4367—4386), precum și intervenții ale Orchestrei și Baletului; în fine, un *epilog*, (vv. 4387—4398). Sugestii clare din Shakespeare: personaje, „teatru în teatru”, teatru de diletanți. KOBLIGK (I, p. 96) notează: „Așadar, «teatru în teatru în teatru» (DIETZE, p. 488), o înaltă idee romantică, care, datorită faptului că e prezentată ca operă a unor diletanți, e astfel persiflată. Aici însă, diletantismul nu servește ironia, ci constituie chiar tema-revistei: limbaj simplificat (chiar

la Oberon și Titania), vis și basm aduse cât mai aproape de realitate, «îmburghezire» a raporturilor între personajele fantastice. În schimb, aparițiile grotești ale contemporanilor sunt ușor poetizate, dezbrăcate de orice realism vulgar; încît diletantismul devine deschidere spre sfera esteticului: e scena care trimite cel mai mult spre Partea II din *Faust*. Ariel personifică aici puritatea și supra-realitatea artei, în timp ce Puck asigură înrădăcinarea ei în real și natural“.

Scenele revuistice îi prezintă pe „diletanții vieții reale”: iluministul filistin Nicolai, ortodoxul conte von Stolberg, tânărul G. însuși (ca „artist nordic” și „copil al lumii”), puristul Campa (vv. 4279 și urm.), schimbăciosul Reinhardt, „creștinul” Hennings, și Lavater. Filozofii, confruntându-se cu problema Răului, apar și ei ca niște „diletanți ai gândirii”; persoanele reale sunt date uitării, se păstrează tipurile de *forma mentis*. Politicienii, la fel se arată a fi niște „diletanți ai practicii sociale”. Chiar Faust pare, aici, un „diletant al vieții” (RESENHÖFFT, I, p. 85), adică foarte îndepărtat de domeniul rîvnit al „faptei pure”, mărunț, neîmplinit, culpabil și înrudit cu Răul pur. Această lume de diletanți e realitatea însăși, sferă în care în locul armoniei domnește disonanța; Ariel, ca geniu al artei pure, e singurul care indică ieșirea spre acordurile superioare.

Legătura cu Partea II stă în deschiderea spre sfera Frumosului: de la „noaptea walpurgică” de tip nordic se va trece, prin acest *intermezzo*, spre „noaptea walpurgică clasică”. E teoria lui JANTZ (p. 399): partea satirică se leagă de „noaptea walpurgică”, partea poetică de cea clasică, ce va urma. De pe poziții marxiste, DIETZE (p. 482) subliniază tendințele realiste ale scenei, polemica lui G. cu zelotismul creștin ortodox, poziția lui în problema cunoașterii, critica socială a sferelor politice care (dincolo de referințele la Revoluția Franceză), vizează noile structuri de clasă, pe cale de a se forma în Europa. RESENHÖFFT vede îndeosebi funcția parodică, reflecția implicată asupra lui *Faust* însuși, ca poem: Oberon și Titania se suprapun lui Faust și Margareta, partea de revistă parodiază situația celor doi îndrăgostiți, criticii parodiază poemul *Faust* însuși, filozofii pun problema interpretării eroului principal. „E vorba de întrebarea, ce *Weltanschauung* va așeza poetul la temelia operei sale” (p. 97). Ultima parte a scenei tematizează problema poeziei.

E clar că exegeza, atunci cînd nu i-a divulgat direct lipsa de funcționalitate dramatică, a încercat să nu vadă în această scenă un simplu divertisment. Procedul dantesc, acela al „osîndirii” inamicilor contemporani, este evident; dar, firește, e vorba doar de o parodie: acolo vrăjmașii politici erau zvîrliți în flăcările infernului, aici adversarii literari sunt caricaturizați, reduși la schema abstractă a gândirii și comportamentului lor. Astfel, diletantismul pus în lumină aici se arată a fi una din cheile parodice ale vieții și gândirii, aceea care deschide o fereastră spre sfera gratuită a Frumosului.

ZI MOHORÎTĂ. PE CÎMP.

Începută în 1772, publicată în 1808. În proză. Încă din 1798, G. se gîndea să versifice această scenă, așa cum a făcut cu „Închisoare“, dar a renunțat.

P. 168 r. 12: *Distracții josnice*. Aluzie la „Noaptea walpurgică“.

R. 14: *Nu-ți cea dinții*. Textual, din dosarul unui proces împotriva unei fete-mamă care și-a ucis copilul, din Frankfurt.

Faust e disperat de soarta ce o așteaptă pe Margareta, îi reproșează totul lui Mefisto, și-i cere s-o scape. KOBLEK (I, p. 99) observă că nici o clipă Faust nu se căiește, nu se simte vinovat cu nimic. Replica diavolului e explicată de REQUADT (p. 326): „Mefisto nu recunoaște individualul, el nu admite libertatea și destinul indivizilor, pentru că acestea ar implica un raport al oamenilor cu o transcendență, fie ea oricît de ascunsă. El vrea să-i impună lui Faust lumea ca un conglomerat fără sens, în perspectiva visului nopții walpurgice, pentru ca s-o părăsească pe Margareta“.

NOAPTE. CÎMP DESCHIS

Se află în *Urfaust*. Influențată de scena vrăjitoarelor din „Macbeth“ sau de balada „Lenore“ a lui Bürger (1747—1749).

V. 4399: *Spînzurătoare*. De fapt, termenul *Räbenstein* indică locul execuției, pe deasupra căruia dau tîrcoale corbii.

În goană spre închisoare, Faust și Mefisto văd locul unde urmează să fie executată Margareta: vrăjitoarele țin acolo un fel de slujbă înfăptuită, imitînd gesturile rituale ale unei liturghii. După IBEL (p. 45) ar fi vorba de o simplă nălucire a lui Faust.

ÎNCHISOARE

Scrisă în ianuarie 1772, în proză; publicată în 1808, în versuri. La 5 mai 1798 G. îi scria lui Schiller: „Am scris cîteva scene tragice în proză: prin realismul și forța lor sunt, în comparație cu altele, de nesuportat. De aceea încerc acum să le transpun în versuri, pentru ca ideea să apară ca printr-un vâl, pentru ca efectul nemijlocit al grozăviei subiectului să fie estompat.“

V. 4406: *Întregul chin al omenirii*. Nu cantitativ (tot ce a îndurat omenirea), ci calitativ (tot ce este în stare să îndure omul).

Vv. 4412—4420: Margareta cîntă cîntecul popular din basmul cu tufa de ienupăr, cunoscut de G. încă din tinerețe: o mamă vitregă își ucide copilul și-l dă de mîncare tatălui; cînd surorile vitrege așază oasele sub o

tufă de ienupăr, acestea dispar, și o frumoasă pasăre se înalță, intonînd cîntecul demascator. G. a fost desigur inspirat și de cîntecul de nebunie al Ofeliei din „Hamlet“.

V. 4436: *Cununa*. Aici, simbol al fecioriei.

V. 4448: *Scornesc cîntări, batjocorindu-mă*. În Evul Mediu, și mai tîrziu chiar, cîntecele de bîlci, avînd ca subiect evenimente contemporane ieșite din comun, țineau loc de cronică mondenă sau senzațională.

V. 4461: *E glasul celui drag*. Trimite la „Cîntarea Cîntărilor“ II, 8

V. 4467: *Prin vuietul de iad, prin vîlmășag*. Din Evanghelia lui Matei, 8, 12.

V. 4514: *Stropi de sînge*. Aluzie la uciderea lui Valentin.

V. 4571: *Mult a dormit*. Aluzie la somniferul pe care i l-a dat.

Vv. 4589—4590: *Bat clopotele, rupt e albul lemn, / Și ei așteaptă doar cumplitul semn*. WITKOWSKI, citat de TRUNZ (p. 534) scrie: „În timpul execuției bat clopotele, iar judele, după citirea sentinței de condamnare la moarte, rupe în mîină un bețigaș alb, ca semn că s-a terminat cu viața osînditului“.

V. 4599: *Caii se-nfioară sub zăpadă*. Sunt cai-fantomă, care trebuie să dispară înainte de ivirea zorilor.

V. 4603: *Locul sfînt*. Pentru Margareta, închisoarea și piața judecătii sunt spații sacre, locuri unde s-a dezlegat de păcate, de care nu vrea să se îndepărteze.

V. 4611: *E osîndită — E salvată!* Cu cuvintele „judicatus es“ („ești osîndit“, în latină) sau „Fauste, in aeternum damnatus es“ („Faust, ești blestemat pe veci“) se încheie piesa populară a doctorului Faust.

Cazul fetelor-mamă care și-au ucis copilul era o temă frecventă în epocă: H.L. Wagner: „Die Kindermörderin“; Bürger: balada „Das Pfarres Tochter von Taubenheim“; Schiller: poezia „Die Kindesmörderin“. Întors la Frankfurt în 1771, G. e informat de procesul unei fete-mame, Margareta Brand, ce-și ucisese copilul. Spre deosebire de atitudinea moralistă a altor scriitori, G. n-o condamnă pe Margareta, văzînd în ea o dovadă a „acelei forțe irezistibile care se află în natură și care subjugă și domină sufletul și simțurile“ (AMORETTI, p. 356).

Venit s-o elibereze din carceră, Faust descoperă o Margaretă cu mintea întunecată, cu scurte momente de luciditate, care încă-l iubește, dar care — dominată de conștiința păcatelor ei — vrea să ispășească, nu să scape.

Una din cele mai dramatice scene, stîrnind groaza și mila, datorită stărilor sufletești, alternante, ale Margaretei. KOBLIGK (I, pp. 100—101) remarcă reapariția motivului *înfiorării* (das *Schauer*-motiv), utilizarea *libertății*, propuse de crou Margaretei, ca un mijloc de a-l lega de destinul ei, cerîndu-i să se îngrijească de mormintele alor săi (vv. 4520 — și urm.),

atașamentul de locul închisorii, ca spațiu sacru al posibilei mîntuiri, și iremediabila orientare contrară a protagoniștilor: ea, spre lumea strîmtă, care i-a caracterizat întreaga existență; el, spre lumea largă, în care i se va împlini destinul. REQUADT e atent la atmosfera religioasă a momentului (p. 351) și la afirmarea personalității fetei în contact cu sfera transcendentă (p. 336): pentru ea, *Vocea de sus* este o voce interioară, „convingerea că rugăciunile ei au fost ascultate“.

Pregnantă e analiza mijloacelor de expresie întreprinsă de WINKLER (pp. 20 și urm.): „În scena «Închisoare» metrica apare într-o acuzată condensare. Ea începe cu versul tipic pentru Faust, căruia i se acordă preferință față de proza încercării prime, deoarece poetul nu mai urmărește acum forța expresiei individuale. Numai ritmul plutitor al versului era în stare să dea evenimentului această valabilitate generală, pe care Faust o indică prin *Întregul chin al omenirii* (v. 4406) și să spargă îngustimea și strîmtoarea cadrului scenic. O răsturnare a atmosferei aduce apoi scurtul cîntec al Margaretei, care în vehemența lui îndesată și firească exprimă nebunia ei apropiată de disperare, lăsînd totuși să scape spre sfîrșit cîteva scînteii de speranță, care prefigurează *vocea de sus*. La fel, oscilația între percepția clar-lucidă și rătăcire e exprimată prin schimbul între tonurile delicat lirice ale bucuriei revederii și accentele ațîțate ale versurilor libere. Dar în ambele cazuri versul și rima sunt destul de flexibile, pentru ca dinamismul emoției să devină motivat fără ca totuși scena să rămînă o simplă izbucnire de simțăminte contrare. Lipsa de speranță a dorințelor lui Faust și chinul lui reținut capătă expresie în strofe de *Rnittelvers*, iar contactul religios (cînd Margareta îngenunchează și se adresează sfinților) se arată în rînduri scurte, cu perechi de rime, amintind cîntecele corurilor. Ce-i drept, ceva din energia și vehemența din *Urfaust* s-a pierdut, dar numai utilizarea acestor metrici diverse îngăduia [...] plăzmuirea celor mai diferite nuanțări interioare și acțiuni exterioare“.

PARTEA A DOUA A TRAGEDIEI

ACTUL ÎNTÎU

PLAI ATRĂGĂTOR

Versurile 4613—6036 au fost scrise în 1827 și ianuarie 1828 și au apărut în 1828. Întregul act a fost tipărit în ediția de *Opere* din 1832.

V. 4617: *Iele*. Genii aeriene din mitologia scandinavă.

V. 4624: *Săgeata* [...] *muștrării*. Referire la tragedia Margaretei.

V. 4626: *Sunt patru timpuri nocturne*. La Romani, durata nopții — de la orele 6.p.m. pînă la 6 dimineața — era împărțită în patru *vigilii*

(străji), fiecare din câte trei ore: seară, noapte, zori, răsărit. *Ariel*, aici, le definește ca perioade de: adormire, uitare, izbăvire, întremare. La început, G. le indicase prin 4 termeni muzicali: *Serenada*, *Nocturno*, *Matutino* și *Réveille*. Cele 4 strofe (vv. 4634—4665) ilustrează aceste idei.

V. 4629: *Lethe*. În mitologia elină, riu în Infern; gustînd din apele lui, sufletele celor morți obțineau uitarea.

V. 4641: *Ale zilei porți*. Pleoapele.

V. 4650: *Orele s-au stins*. Timpul de noapte, cînd strălucesc stelele.

V. 4666: *Hore*. Zeițe ale Naturii, ale timpului zilei; ca slujitoare ale lui Zeus, ele deschideau porțile cerului ca să iasă Soarele. Scena (vv. 4666—4678) pare inspirată de tabloul „Aurora” de Guido Reni. Reminiscență a lecturii *Iliadei* (Vv. 749)?

Vv. 4667—4668: *În urechi de duhuri cor e / Pasul noii aurore*. Numai auzul fin al Spiritelor poate să perceapă muzica razelor de lumină.

V. 4670: *Phoebus*. Zeul soarelui la Romani.

V. 4676: *Neauzitul n-are glas*. Sunetul care nu poate fi exprimat printr-un concept *n-are glas*, adică nu impresionează auzul pămîntean. Aluzie la doctrina lui Pitagora.

Vv. 4679—4727: Terține, după modelul celor dantești. G. a citit *Divina Commedia* în sept. 1826, în traducerea lui Streckfuss sau Schlegel.

V. 4685: *Să tind spre existența cea mai naltă*. Din nou motivul năzuinței tipic faustiene.

V. 4723: *Pestrițul arc, imobil-schimbătorul*. Curcubeul, a cărui strălucire multicoloră e nemișcată, în timp ce stropii de apă se schimbă.

Atins de un fel de paralizie (situația se va repeta în începutul Act. II), după ce participă la tragedia Margaretei, Faust e ajutat să renască la o nouă viață de către *Ariel* și un *Cor de iele*. Acestea cîntă virtuțile vindecătoare ale somnului și uitării. Contemplarea unui răsărit de soare îl duce acum pe erou la înțelepciunea că esența Naturii, divinul, nu poate fi cunoscută în sine și direct, ci doar în răsfrîngerile ei policrome, a căror imagine e *curcubeul*.

Exegeza stăruie asupra stărilor psiho-fiziologice ale eroului încercînd să desprindă semnificațiile existențiale, și asupra simbolurilor utilizate de G.: *căința* ca un mod particular de boală; *somnul*, ca balsam al trupului și spiritului; *copilăria*, ca vîrstă perpetuă a sufletului; *speranța*, ca prag al faptei; *Soarele și pămîntul*, ca temeuri ale unei mereu repetate innoiri, ale infinitului acordat omului; *văzul*, ca simbol al artei care „purifică” realul; *cascade*, ca imagine a temporalității; în fine, *curcubeul*, ca metaforă esențială a contactului — nu direct, ci mijlocit — cu esența ultimă a lumii — sunt analizate de EMBICH (II, pp. 53—90), și, după el, de KOBLIGK (II, p. 7—12). Somnul, spune EMBICH, e strîns legat de uitare, și ca atare „reprezintă un punct de vîrf al tragicului, pentru că în ele [...] o graniță exterioară a

conștiinței lucide e urnită din loc, fără ca totuși conștiința plină de groază să fie distrusă“. Astfel, somnul operînd desprinderea de real deschide drumul spre sfera esteticului. Faptul acesta se traduce, aici, în caracterul muzical și operistic al întregii scene: „Das Einschlafen Fausts im Schoss der Natur ist das Erwachen in der Oper“.

Ideea din finalul scenei va fi reluată în finalul lui Faust: „Adevărul, identic cu divinitatea, nu se lasă niciodată cunoscut direct, îl vedem ca răsfrîngere, ca pildă, ca simbol, în aparențe individuale și asemănătoare“.

În general, această scenă e privită ca o pregătire și confesiune lirico-filozofică a eroului, înainte de pasul următor: intrarea în lumea faptei concrete.

CASTELUL IMPERIAL SALA TRONULUI

Tradiția populară consideră că Împăratul la care ajunge Faust ar fi Carol V. Se pare că G. s-a gândit la Maximilian I (1459—1519), războinic de frunte, iubitor al artelor, literat. În orice caz, e vorba de un monarh al Sfîntului Imperiu Roman.

Vv. 4743—4750: Mefisto dă, sub formă de ghicitoare, definiția Nebunului, a Bufonului de curte, căruia i se substituie.

V. 4755: *Nebunul meu s-a dus, mă tem, departe*. BUCHWALD (p. 465) interpretează expresia: *er ging [...] weit ins Weite*, ca perifrază pentru „a murit“ și notează că G. „circumscrie“ de preferință cuvîntul moarte, adăugînd: „Cînd fiul lui a murit la Roma, el a scris: „er sei ausgeblieben“. — Aici, Nebunul n-a murit, va reveni mai tîrziu (v. 6155).

Ante v. 4757: *Mefisto se așează în stînga*. În demonologie se spune că stînga e partea diavolului.

V. 4767: *Travestiri subtile. Măști*. În original, termenul popular-arhai-zant *Schönbarte*. Astfel e anunțat carnavalul ce va urma.

V. 4772: *Cancelarul*. Înalt dregător care, cum se va vedea în Actul IV, este și înalt prelat. Conform vechii constituții a statului, e vorba de Arhi-eписcopul de Mainz (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 46).

V. 4824: *Ei*. E vorba de nobili și de burghezi, care ar trebui să apere Imperiul; dar care, de fapt, îl minează.

Vv. 4829—4830: Aluzie la indiferența celorlalți monarhi învecinați față de soarta regelui Ludovic XVI (TRUNZ, p. 540).

V. 4860: *Prăci*. Rezultate din vînătoare, nu din jaf. *Die Deputate* sunt pentru BUCHWALD (p. 465) „Abgaben von der Jagd“.

V. 4896: *Prin Spirit și Natură*. Omul vizat e Faust. Conflucrarea Spiritului cu Natura, ca temei al existenței, e înțeleasă și combătută de Cancelar

pentru monismul ei implicit. Începînd cu v. 4900, cei doi termeni vor fi repudiați separat: primul, ca speculație raționalistă pură; al doilea, ca doctrină materialistă, generatoare de păcat (BUCHWALD, p. 465). O asemenea înțelegere a lumii „apare în ochii dreptcredincioșilor creștini ca o tăgăduire a lui Dumnezeu: ei văd în Natură Răul originar, iar în Spirit Rațiunea laică, aceea care se îndepărtează de adevărata credință. Această vorbire a Cancelarului e un model de agitație reacționară“ (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 47). Poziția filozofică a Cancelarului e fundată pe thomism (AMORETTI, p. 372).

V. 4908: *Biserică și Stat sunt plata lor*. Apărători ai Imperiului, preoțimea și nobilimea dețin, ca dreaptă răsplată a fidelității lor, puterea în Biserică și Stat.

V. 4909—4910: *Din mințile plebeice-n destrămare / Se-nalță-n fața noastră un vrăjmaș*. Din rîndurile poporului cu gîndirea derutată de vrăjitori, se ivesc, după părerea Cancelarului, dușmanii Imperiului, ereticii.

V. 4913: *Tu. Mefisto*.

V. 4916: *Ei. Bufonul (Mefisto) și vrăjitorul, ereticul (Faust, care încă nu a apărut)*.

V. 4940: *Drept străbun, împărălesc*. „Codul legislativ al Saxonilor și Suabilor stipula: Orice comoară, care e îngropată mai adînc decît intră plugul, așadar și argintul și arama, aparține coroanei“ (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 47).

V. 4949: *Pe cere în cere citește ceas și zodii. (Im Kreis um Kreise kennt er Stund und Haus)*. „Astrologii împart cerul în 12 căsuțe, fiecareia din ele îi aparține o constelație din zodiac. Fiecare ceas stă sub semnul unei anumite stele“ (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 47).

Vv. 4955—4970: „Horoscopul“ Astrologului e considerat de BUCHWALD (p. 465) ca fiind la fel de absurd ca și „tabla înmulțirii“ Vrăjitoarei. TRUNZ (p. 541) e de altă părere: „Astrologul curții era în sec. 16 și 17 o figură la fel de obișnuită ca și Bufonul curții. Astrologia era o știință care apărea ca ceva minunat în ochii profanilor. Ceea ce Astrologul spune aici sună foarte misterios, dar în ce privește conținutul e ceva cu totul simplu și elementar pentru imaginea despre lume din Evul Mediu tîrziu; la fel, această înșirare de analogii magice: Soare-aur-fericire-inimă; Lună-argint-inspirație-creier; Venus-cupru-iubire-organe sexuale ș.a.m.d. Această analogie formează deja baza multor fragmente din Partea I (a lui *Faust n.n.*), d.e. vv. 430 și urm., 1042 și urm. Astrologul pregătește terenul pentru planul lui Mefisto, stîrnind pofta de aur în ascultători.“

V. 4959: *Cu loane, Luna lunecă tiptil. (Die keusche Luna launet grillenhaft)*. Nu întotdeauna asemenea aliterații și jocuri de cuvinte pot să fie traduse (Cf. vv. 5215, 6232, 6414, 6659, 6735 și urm. 6983, 7035, 7096 etc.).

V. 4974: *Calendării — Chimicării. (Kalenderei — Chymisterei)*. Traducerea, aproape fonică, se justifică prin următoarea notă: „Alcătuitorii de calendare treceau totodată drept profeți: vechile calendare conțineau adesea și preziceri, desigur cele mai multe greșite, fără temei” (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 47).

V. 4976: *Chiar altu-n loc*. Chiar dacă vine un alt alchimist.

V. 4979: *Mătrăgună*. Plantă utilizată în Magie, din Antichitate pînă în Evul Mediu. „Grecii o numeau «iarba Circeei», crezînd că o ajuta pe vrăjitoare să preschimbe oamenii în porci. Rădăcina ei seamănă cu un corp omenesc. O tradiție pretinde că ar fi crescut în paradis la umbra pomului bine-lui și răului. [...] Columelle o numea «juma-de-om». În Evul Mediu era numită «omulețul sădit» (a se vedea *Homunculus*) și era confundată cu *Main de Gloire* (mîna unui spînzurat, tăiată pe eșafod, într-o vineri la miezul nopții, — talisman aducător de bogăție; *n.n.*), punînd-o în raport cu spînzurații și cu căutarea comorilor ascunse. [...] În Evul Mediu s-a crezut că, așezată într-un cufăr cu galbeni, le dublează în fiecare zi numărul, că deschide orice lacăt și că prezice viitorul. Nu poate fi smulsă fără riscuri din pămînt, trebuie respectat un ritual minuțios: un cîine o scoate, cu ajutorul unei frînghii, și moare îndată după aceea. În India, îmblînzitorii o vînd ca apărătoare contra șerpilor” (TONDRIAU, pp. 216—217).

V. 4983: *Mîncărimea* în talpă indica o comoară îngropată dedesubt.

V. 4992: *Căci ochiul dracului e chiar sub voi*. Căci locul comorii căutate e chiar aici. În original, expresia idiomatică: *Da liegt der Spielmann, liegt der Schatz*.

V. 5011: *Ei caută salpetru-n tencuială*. WITKOWSKI (*apud* TRUNZ p. 541): „De pe vechile ziduri de cărămidă nearsă, țăranul răzuia salpetrul umed, pentru a-l da vitelor” în loc de sare.

V. 5037: *Icosari*. Monedă turcească. Termenul nu există în textul german.

V. 5041: *Vișei de aur*. Aluzie biblică („Exodul“, 32, 4).

V. 5049: *Spectacol vesel*. Carnavalul.

V. 5051: *Întîi să ispășim cu gînd supus*. „Prin postul ce urmează carnavalului” (BUCHWALD, p. 466)

V. 5063: *Piatra înțelepciunii*. Mefisto vrea să spună că proștii nu știu niciodată să profite de norocul ce dă peste ei. *Piatra înțelepciunii* sau „piatra filozofică” e, în Alchimie, tot una cu Marea Operă, și simbolizează — pentru mistici — „pîinea Domnului”, „Piatra de aur”, datorită căreia „poți fi veșnic bogat, sănătos și înțelept” (Angelus Silesius), elixirul vieții (Raymond Lulle), sau pur și simplu transmutarea plumbului în aur, scopul practic al alchimistilor. TONDRIAU (pp. 232—233) precizează: „Scop al cercetărilor alchimistice: a transforma metalele în aur (Chrisopee) sau în argint (Arghiropee). Lichefiînd-o, se obține Elixirul de viață lungă și Panaceul. [...] La

ținele Evului Mediu, i se adaugă virtuțile următoare: poruncește puterilor cerești, ajută la cunoașterea trecutului și viitorului, face invizibil (ținută în mână) crează mișcarea perpetuă, rezolvă cvadratura cercului, realizează zborul în spațiu (purată în haină), ajută la fabricarea Alkaestului (dizolvantul universal al alchimistilor. *n.n.*) și a lui homunculus. Simbolic era numită Christ, Pelican sau Azoth sau Copilul încoronat sau Fiica marelui Secret, Leul verde, Șarpele, Laptele Fecioarei, Apa pontică, Piatra înțelepților. Se prezintă sub formă salină (piatră) sau sub formă de aur potabil, dizolvată în apă mercurială“.

Odată cu prin-nimic-pregătita apariție la curtea Împăratului a celor doi protagoniști, eroii părăsesc sfera Naturii, pentru a lua contact cu o altă structură definitorie a lumii, cu Societatea. În consecință, desfășurarea acțiunii, comportamentul și limbajul personajelor se vor supune unui anumit *ceremonial*, cu atât mai mult cu cât ne aflăm în inima *înaltei societăți*. Puterea imperială se manifestă ca o *reprezentatie a Curții*, avînd alături de diverși dregători pe Nebun și pe Astrolog (roluri deținute, direct sau indirect, acum, de Mefisto) și etalîndu-și întregul ei fast. Monarhul apare mai înclinat spre arte și distracții (tip de monarh luminat, agreat de G.), decît dispus să discute de treburile de stat. Dar perindarea, revuistică, a cuvîntătorilor (EMRICH, II, p. 136) îl obligă să ia act de situația în care se află țara.

Cancelarul îi descrie ruina legalității și securității individuale (vv. 4772—4811), Comandantul oștilor îi arată starea jalnică a armatei (vv. 4812—4814) și revolta care mocnește în popor și nobilime (vv. 4815—4831), Trezorerul relevă secătuirea subsidiilor din partea aliaților, egoismul monarhilor învecinați, lipsiți de clarviziune politică, golurile din vistieria țării (vv. 4831—4851) Mareșalul curții se plînge de penuria veniturilor, de epuizarea stocurilor alimentare (vv. 4852—4875). Intervenția lingusitoare a lui Mefisto, la adresa suveranului, stîrnește murmurul nemulțumit al mulțimii (vv. 4885—4888); el arată că adevărata lipsă e de ordin financiar și anunță sosirea unui vrăjitor care va scoate la lumină bogățiile ascunse ale țării. De pe pozițiile teoretice și practice ale Bisericii, pe care o reprezintă, Cancelarul avertizează împotriva pericolului ereziilor, factor care germinează revoltele interne (vv. 4897—4996). Portretul necruțător-ironic, pe care i-l creionează succint Mefisto (vv. 4917—4922), vizează exclusivismul, lipsa de orizont, intoleranța, interesele materiale înguste ale puterii clerului.

Mefisto propune scoaterea din pămînt a comorilor îngropate din vremuri imemorabile; revine, astfel, tema *aurului*, ca forță economic-socială acum, și, pentru prima dată, motivul *muncii productive*. Astrologul (vv. 4955—4970), simplu ecou al spiritului mefistofelic, trasează un fel de *horoscop*, interesant ca imagine a lumii, și a raporturilor micro/macrocosmos, tipică pentru acel sfîrșit de Ev Mediu. Vrăjitoria apare acum, nu ca simplu joc de înșelare a

omului, de fascinare a simțurilor, ci orientată practic, ca mijloc de posedare a bogățiilor naturale. Tabloul luxuriant-primitiv al tezaurelor de sub pământ (vv. 5007—5032) stârnește pofta de aur a curtenilor, a Împăratului însuși. Pentru a stăvili un entuziasm prematur, dar mai ales pentru a evita proba de foc a verificării practice, Mefisto — prin gura Astrologului — amână lezgroparea comorilor, pînă după carnaval și perioada de post.

Tema divizării puterii în stat (care în Actul IV se va concretiza ca război intern) pulsează acum ca avertisment împotriva pericolului social reprezentat de diversele partide politice. Criza economică, lipsa de bani, se arată ca una din pîrghiile esențiale ale Societății: ea pune în lumină apariția concomitentă a hoției și adulterului, a revoltei și crimei; „duplicitatea și șantajul, interesul personal și risipa, interesele de partid și revolta burgheziei hîntuie țara“ (LOHMEYER, p. 33).

În plan social (și chiar filozofic), poziția lui Mefisto e aceea de reprezentant al Iluminismului, ca forță de progres social, în luptă cu reacționismul Cancelarului, exponent al alianței tradiționale Tron-Biserică; pe de altă parte, ca „teoretician“ al *muncii productive*, realizabilă prin conlucrarea dintre Natură și Spirit, adică prin fapta individuală a personalității de geniu (KOBLOGK, II, p. 15). Ruptura care se observă în caracterul lui Mefisto e văzută de către BUCHWALD (p. 128) ca o simplă atitudine ironică; în timp ce EMRICH (II, p. 135 și urm.) arată că, în Partea II a lui *Faust*, funcția diavolului se modifică: conflictul intim Mefisto/Faust devine acum motor pentru o pură demonstrație a fenomenului Lumii. „Dacă în scenele de la curte se demonstrează fenomenul Societății, iar în actul cu Elena fenomenul Frumuseții, aici Mefisto dezvăluie adevărata esență a Magiei“.

De pe poziții marxiste, ALBRECHT (p. 441 și urm.) vede în imaginea curții imperiale un tablou al societății feudale pe cale de a se prăbuși: aceasta „nu mai este capabilă de o dezvoltare a propriilor forțe de producție“.

În legătură cu limbajul poetic al scenei, MAY (p. 36 și urm.) subliniază convenționalismul ce stăpînește această *Hofwelt-Sprache*, caracterul „rațional-dialectic al spiritualității“ ei: expresie a supra-cultivării, a dresajului, a intelectualismului de care suferă, în fond — a lipsei de substanță autentică. În ce-l privește pe Mefisto însuși, acesta se apropie acum de limbajul elevat al lui Faust (KOBLOGK, II, p. 16).

SALĂ SPAȚIOASĂ

Ante v. 5065: Balul mascat. Între 1808 și 1818, G. a organizat la curtea din Weimar multe baluri mascate, după modelul carnavalului văzut la Roma în 1788; dar și după surse literare (Anton Francesco Grazzini (1503—1584): *Tutti i trionfi, carri, mascherate o canti carnascialeschi...* (1559); L. Valentini: *Abhandlung über die Komödie aus dem Stegreif und die italie-*

nischen Masken) și plastice (Mantegna: „Triumful lui Cesar“; Dürer: „Triumful lui Maximilian I“).

V. 5065: *Ca-n țări germane*. După G., serbările cu nebuni, diavoli și dansuri macabre sunt caracteristice Nordului german; de data aceasta însă, carnavalul va fi vesel, după moda italiană.

V. 5068: *Prin părțile romane*. Împărații germani se duceau la Roma spre a fi încoronați de papă.

V. 5072—5073: *El, Împăratul, de la sfântul Petru/Primit-a-ntîi de toate drept la sceptru*. Autoritatea de fapt a Împăratului trebuia să fie recunoscută de drept de către papă. De la sfântul Petru înlocuiește expresia: *an heiligen Sohlen*, care indică ceremonia sărutării pantofilor papali.

V. 5075: *Gluga de nebun*. Aici, *pars pro toto*: costumația de carnaval, deci, aprobarea pentru organizarea serbării. Aceasta avea loc în ajunul postului de Paști. Costumele purtate reprezentau fie meserii (Grădinăresele, Vînzătorii de fructe etc.), fie tipuri sociale (Mama și Fiica, Paraziții, etc.), fie produse ale Naturii (Creanga de măsline, Cununa de spice etc.), fie personaje mitologice (Grațiile, Parcele, Furiile etc.).

V. 5089: *Florile artificiale*. „Florile artificiale constituiau o modă adusă din India pe timpul lui G., iar florarii și grădinarii nu lipseau aproape niciodată de la serbările mascate italiene [...] Chiar Christiane Vulpius, femeia iubită de G., și apoi soția lui, lucra într-o fabrică de flori artificiale la Weimar“ (AMORETTI, p. 373).

V. 5129: *Ceres*. La Romani, zeița Agriculturii.

V. 5137: *Teofrast*. Filozof antic și botanist (373—287), urmaș al lui Aristotel la conducerea Liceului, autor al *Caracterelor*. În prima fază a manuscrisului, în loc de numele lui, se afla cel al lui Alexander von Humboldt (1769—1859), naturalist, autor al celebrei cărți *Kosmos* (1845—1862).

Ante v. 5144: *Sfidători*. Bobocii de trandafir, ca reprezentanți ai florilor *naturale*, gonesc de pe scenă florile *artificiale*.

V. 5156: *Flora*. Zeița italică a florilor și grădinilor.

Ante v. 5158: *Teorbe*. Lăute de tip italian, cu corzi pentru sunetele joase.

Ante v. 5215: *Pulcinelli*. Pulcinella e un personaj din *commedia dell'arte*, corespondentul italian al francezului Polichinelle: tip de bufon și farsor, lipsit de caracter.

Ante v. 5237: *Paraziții*. Personaje tipice comediilor antice latine: musafiri care, la rîndul lor, au alți invitați, și pe care cei bogați îi găzduiesc din plăcerea de a se lăsa lîngușiți (TRUNZ p. 543)

Ante și post v. 5295: TRUNZ (pp. 543—544) exemplifică poeții la care se gîndește G. aici: „*Poeți ai naturii*, ca J.K. Grubel (1736—1809) și G. Hiller (1778—1826) ș.a.m.d., *poeți de curte* și *poeți cavaleri* de tip romantic, ca Fr. de la Motte Fouqué (1774—1843) și E. Schultze (1789—1817), *poeți care*

cîntă noaptea și mormintele, cam ca E.T.A. Hoffmann (1776-1822) sau ca englezul J.W. Polidori (1795-1821), autor al romanului „The Vampire” (1819): adică poeți la modă, care scriu ceea ce le place tuturor să citească. Pentru a-i batjocori, Satiricul e obligat, așadar, să scrie *ce n-ar dori s-asculte nimeni*”.

Ante v. 5299: Grafiile. Zeițe ale Frumuseții la Romani, corespunzătoare Charitelor eline. Fiice ale lui Zeus și ale Eurynomei, ele fac parte din suita lui Apollo, zeul Artelor. În ordinea apariției lor aici, simbolizează actul de a dărui, de a primi, de a mulțumi. La G., Hegemona a luat locul Thaliei, probabil pentru a nu fi confundată cu muza care poartă acelaș nume.

Ante v. 5305: Parcele. Zeițe ale destinului la Romani, corespunzînd Moirelor eline. Sunt trei surori țesătoare: *Atropos* (sau Neîndurata) taie firul vieții, *Cloto* îl țese, *Lachesis* îl împarte. La G., rolul lor e puțin modificat: Cloto și Atropos își schimbă rolurile, dar prima refuză să îndeplinească misiunea celeilalte.

V. 5344: *Țesător.* Dumnezeu, poate chiar Moartea.

Ante v. 5367: Furiile. Ființe mitologice infernale la Romani, asimilate Eriniilor eline (numite și Binefăcătoarele — Eumenidele — poreclă dată pentru a le îmblînzi): zeițe ale violenței și răzbunării. Aici, *Allecto* profesează bîrfa, *Megea* discordia între soți, iar *Tisifona* răzbunarea din gelozie, toate trei fiind inamice înrăite ale fericirii în iubire. Contrar tradiției mitologice, G., le prezintă ca fete foarte atrăgătoare.]

V. 5378: *Asmoden.* Prinț al Infernului, avînd trei capete: de taur, de om cu suflare de foc, de berbec. Uneori e identificat cu Samael, șarpele care a sedus-o pe Eva. Demon stricător al cuplurilor de îndrăgostiți.

V. 5395: *Vedeți un munte-ntreg, parcă urnit.* În cortegiul anunțat de Herald. apar mai multe figuri alegorice: Elefantul, alegorie a forței brute (vv. 5395-5397), e condus de o femeie frumoasă, Prudența (vv. 5441-5456) — întruchipare a zeiței Athena — și poartă în spate pe zeița Victoriei (vv. 5449-5456); alături vin două genii: Teama (vv. 5408-5422) și Speranța (vv. 5423-5440); acestea sunt încătușate: altfel, a doua ar abate forța de pe drumul ei, iar prima ar paraliza-o. TRUNZ (p. 544) vede aici o alegorie politică: înțelepciunea de stat constă în a nu permite nici acceselor represive ale fricei, nici zborurile fanteziste ale speranței. În alte opere, G. a prezentat Speranța ca avînd un rol pozitiv (*Epimenides*, *Pandora*, *Urworte*). Sursa picturală a acestui car alegoric e același „Triumf al lui Cezar” de Mantegna.

V. 5405: *Una se vrea, iar alta se simte-n voia ei.* Teama se vrea liberă, deci nu este; Speranța se simte liberă, chiar dacă nu este (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 51).

Ante v. 5457: Zoilo-Tersit. În *Iliada*, Tersit e un Grec care defăimează eroismul. Zoil, retor atenian din sec.III î.e.n., a fost un critic înverșunat

al lui Homer. Aici, sub dublul nume, se ascunde Mefisto. Așa cum mai târziu va lua înfățișarea lui Phorkias (Act II și III), aici el se preschimbă la un moment dat (vv. 5474—5481) într-un monstru ce se divide apoi în viperă și liliac. BEUTLER comentează: „Cu cât ne apropiem de episodul Elenei, cu atât Răul devine totodată Urît“ (p. 576).

V. 5504: *Un pitic v-a pus pe gânduri*. Zoilo-Tersit, apărind ca o stîrpi-tură, a schimbat toată atmosfera balului, introducînd o notă de supranatural, de amenințare tulbure.

Ante v. 5521: *Băiatul-căruțaș*. După propria mărturisire a lui G. (ECKER-MANN, 20 dec. 1829), simbol al Poeziei, ca și mai târziu — Euphorion în Actul III.

V. 5563: *Fața lui de lună*. Am păstrat expresia din original (*Mond-gesicht*), deși ea indică, azi, o rotunjime inexpressivă. G. însuși a preluat-o din metaforica Orientului mijlociu, unde această imagine e supremul calificativ pentru frumusețea figurii umane (cf. *O mie și una de nopți*).

V. 5669: *Plutus*. Alegorie a bogăției, rol jucat de Faust; e explicat de Herald în vv. 5562—5568. În mitologia elină Plutus (sau Pluto) era doar o poreclă a lui Hades, zeul Infernului; el a fost apoi asimilat zeului latin Dis Pater care, la origine, era și el o divinitate agrară; e un mod de a spune că toate bogățiile vin din pămînt. După TRUNZ (p. 545) acest tablou are ceva oriental, un sunet din *West-östlicher Divan*.

V. 5629: Citat biblic (Luca, 3, 22).

Vv. 5699—5700: *Unde ești tu, belșug e; unde-s eu / Izbînzi mărețe simt cu toți mereu*. Opoziția între bogăție și poezie e indicată de cele două verbe: *e* și *simt* (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 53).

Vv. 5689 și urm.: TRUNZ: „Plutus îl trimite pe Băiatul-căruțaș în propria lui regiune, aceea a *singurătății*. El rămîne îndărăt, și nu mai este decît bogăție în sens material. Mefisto consideră că, în afară de bani, numai erotica stăpînește lumea, și anunță acest lucru în felul său“ (p. 545).

V. 5706: *Abia respir, și sunt trădat de-ajuns*. „Ține de esența poetului să-i forțeze pe oameni să se reveleze. A se vedea *Westöstlicher Divan*: Dichter ist umsonst verschweigen, / Dichten selbst ist schon Verrat“ (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 53).

V. 5767: *Zgîrcitul*. Altă ipostază a lui Mefisto.

V. 5801: *Cumplit gloate*. (*Das wilde Heer*). Alaiul de Fauni, Nimfe, Satiri etc. al lui Pan. Aceștia (BUCHWALD, p. 468), după o vorbă a lui Hans Sachs, ar fi fost goniți în păduri din societatea omenească. Multe hanuri din Turingia iau ca firmă „La omul sălbatic“; chiar și casa natală a lui Luca Cranach din Kronach. Figurile „oamenilor sălbatici“ au fost adesea reprezentate la curțile baroce.

V. 5809: *Știind ce alții nu prea știu*. Știind că sub masca lui Pan se ascunde însuși Împăratul.

Vv. 5815—5818: *Cîntecul sălbatic* e intonat de *gloatele cumplite* care vorbesc despre ele la persoana a treia; la fel vor face, în continuare, Faunii, Satirii, Gnomii etc.

Ante v. 5819: *Faunii*. Demoni rurali și forestieri la Romani, echivalenți cu Satirii elini (vv. 5829—5839): însoțitori ai lui Pan.

Ante v. 5840: *Gnomi*. Mici genii care în tradițiile cabalistice ebraice locuiesc sub pământ și păzesc comorile.

V. 5848: *Piticii*. *Die Gütchen* (sau „Gütel“ sau „Holden“) sunt un fel de duhuri bune ale casel.

V. 5860: *În cel ce calcă trei porunci*. În cel care fură, înșeală și ucide.

V. 5862: *Vinovași*. Gnomii, care scot metalele din pământ, nu sunt răspunzători de întrebuintarea pe care le-o dau oamenii.

Vv. 5864—5871: *Uriși* sunt înfățișați ca pe talerii din Harz sau ca în blazoanele din Prusia (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 53).

Ante v. 5872: *Pan*. Zeu al păstorilor și turmelor, originar din Arcadia, însoțitor al lui Dionysos. Pe baza etimologiei (*pan*, în elină: *tot*), mitografii și filozofii au făcut din el încarnarea Universului, a Totului. Aici, sub masca lui, apare Împăratul.

V. 5900: *Nuielele vrăjite*. Cu ajutorul cărora se găseau fie pînzele de apă, fie vinele de minereu de sub pământ.

V. 5903: *Troglodiți*. Nume dat în Antichitate unor oameni ce trăiau în peșteri.

V. 5907: *Un prea-minunat izvor*. Comoara vie din lada lui Plutus.

V. 5932: *Dar cine-i? Pare ras*. E Împăratul, care și-a scos masca bărbosă.

Vv. 5935—5943: Scenă cunoscută de G. din copilărie: în *Historische Chronika* de Gottfried Arnold, se povestea întîmplarea regelui francez Carol VI care, la un bal mascat, din 1394, în urma unui astfel de incendiu provocat involuntar, a înnebunit.

V. 5962: *Codru-ntreg*. Crengile cu care era împodobită sala.

Datorită faptului că G. însuși a organizat multe baluri mascate la Weimar, vechea critică n-a apreciat prea mult carnavalul acesta: „interludiu independent, aninat fără motiv“ de restul operei; documentație „sever-ironică asupra vidului interior al agitației sociale“ (GUMBOLD, pp. 760—762); demascare a „nulității petrecerilor din înalta societate“ (PETSCH, p. 584); „caleidoscopic schimb și vîrtej de impresii“, „mostră de poezie socială decorativ-exterioară“, într-o „limbă sărăcăcioasă ca substanță“ (MAY, p. 71), din care nu se salvează decît replica lui Faust-Plutus, datorită unei „vioiciuni nostalgic-suferinde“.

Dar, așa cum arată KOBLIGK (II, p. 17), carnavalul, ca spectacol, n-a fost pentru G. un simplu amuzament, ci o ocazie și un mijloc de a

reprezenta „scenele importante” ale vieții: zămislirea, nașterea, moartea; carnavalul devine, astfel, un simbol al Societății în ansamblul ei, care îmbină ca opoziții polare Arta și Natura, într-o sinteză superioară.

EMRICH (I, pp. 184 și urm.) scrie câteva pagini remarcabile despre această scenă, în care rezumatul acțiunii se îmbină cu enumerarea motivelor și problemelor și cu despuierea simbolurilor. „Primul Act, care reprezintă drumul din afară spre Elena, se învîrte în jurul întrebării: Pe ce condiții și fenomene originare se sprijină societatea umană, și cum sunt posibile în ea activitatea creatoare, Frumusețea și Arta? Balul cu măști, în care Faust apare deghizat în Poet și în Plutus, indică în primul rînd formele prealabile de modă socială ale Artei. /.../ Problema modei l-a preocupat pe G. de-a lungul vieții sale. Pentru el moda a fost totdeauna o primă treaptă importantă a Artei, la care a meditat îndelung. Într-un fel foarte ascuns pentru el, problema se leagă de aceea a esenței formei, în care el vede posibilitățile educative și treapta premergătoare a artisticului. Femeia dezvoltă în artist simțul formelor frumoase, gustul, măsura și cuviința, pe care G. le-a considerat întotdeauna ca forme prealabile ale adevăratei, bine-gînditei arte, *nota bene* numai ca pre-forme sociale, nu ca temeiuri esențiale de ordin interior. /.../ În lupta dintre florile naturale și artificiale e atinsă, în continuare, înclinația spre arta la modă, aceea care numai imită Natura pur și simplu și crează artificialul. Dar o problemă mai adîncă e indicată deja aici: Florile artificiale *înfloresc un an întreg*, adică în opoziție cu cele naturale adăpostesc în ele o durată fără timp. Această primă scenă a carnavalului culminează cu ideea importantă că în Artă se găsesc toate la un loc: *Muguri, frunze, fructe, flori*. /.../ Rezultă că, pentru G., artistul se situează pe cea mai înaltă treaptă, căci într-adevăr el nu imită Natura în chip simplist, ci plăzmuiește la fel de organic și de necesar ca și Natura, ceea ce înseamnă că el a dibuit legile de plăzmuire ale Naturii. După această scenă introductivă, în care Artă și Natură sunt confruntate în raportul lor exterior, se etalează structura internă a Societății înseși în alegorii abia schițate; Tăietorii de lemne realizează premisele oricărei naturi umane. Ei defrișează codrii bătrîni, ei creează loc, zidesc case. Ei reprezintă simplitatea și autenticitatea muncii. Apoi apar Pulcinelli, care mijlocesc contactele, strecurîndu-se peste tot *ca Țiparii*, apoi Paraziții, care culeg de peste tot caimacul. Bețivanul și Corul final reprezintă momentul suprem al muncii: sărbătoarea distractivă. Apoi urmează din nou ca interludiu polar Poezia și formele poetice la modă legate de timp, multiple *isme*, cum le-am zice azi, ale poeziei, orientările la modă ale Naturalismului, Clasicismului, Romantismului ș.a.m.d. Ultimul cuvînt îl are Satiricul, pentru că el singur întrevește slăbiciunea legată de social a acestui mod de poezie și o stigmatizează batjocoritor. După aceea construcția interioară a Societății continuă. Grațiile reprezintă formele primare ale

oricărei acțiuni, ale oricărui raport social: a da, a primi, a mulțumi. /.../ Parcele conduc acum firele individuale ale vieții, cu care ele țin în rînduială raportul reciproc între oameni. După aceea apar adevăratele duhuri rele ale vieții profesionale în comun: obiceiul de a bârfi, calomnia de rînd, defăimarea și dorința răzbunării, cu Furiile. /.../ În cadrul Societății rațiunea e întotdeauna pendulară între Teamă și Speranță /.../: amîndouă sunt într-adevăr doi inamici ai omului. Numai Prudența e în stare să le stăpînească și să le țină în frîu, ca să nu provoace nici un rău. Dar chiar și lucrarea creatoare e încă amenințată: Mefisto minimizează și batjocoarește sub masca lui Zoilo-Tersit orice realizare izbutită.

După acest prolog se stabilește adevărata temă: apare Geniul însuși, Băiatul căruțaș, singurul care-l poate conduce pe Faust într-adevăr spre Elena. Ceva neașteptat, magic-minunat, sublim apare în Societate. /.../ Un sacru fior îl cutremură pe Herald, cînd aceste figuri pătrund în carul lîr prin mijlocul mulțimii, fără a despărți totuși mulțimea, pentru că sunt ceva necorporal și veșnic. Acest Băiat căruțaș, care-l conduce pe poetul Faust-Plutus, este, cum s-a spus, geniul Poeziei înseși. El scamănă mult cu Mignon din *Wilhelm-Meister* /.../ Originar, Băiatul căruțaș era numit Euphorion. Aceasta înseamnă că el era identic cu băiatul lui Faust și al Elenei din Actul III. Apoi G. a șters în manuscris această însemnare și a scris Băiatul căruțaș peste ea, dar numai pe un temei exterior, pentru că publicul n-ar fi înțeles cum apare în Actul I un personaj care se va naște abia în Actul III. Dar pentru el ambele figuri sunt una singură. Ea reprezintă atemporalul, mereu revelatul geniu al Poeziei. /.../ Băiatul căruțaș aduce o ladă cu aur arzînd, ale cărui flăcări le împarte mulțimii, care le înșfacă cu mare poftă, dar nu vede în ele decît bogăția materială și de aceea este arsă de aceste văpăi, în timp ce numai pe puțini dintre oameni flăcările, darurile poetizării geniale, rămîn active și lucesc mai departe. Și astfel, chiar Băiatul căruțaș se simte nu prea bine în această societate rătăcită, între aceste instincte și goane după o fericire exterioară. El pleacă din nou în singurătate, căci adevăratul geniu al Poeziei numai acolo poate acționa și respira.

Dar acum intervine cea mai puternică, mai tainică și mai adînc semnificativă scenă din tot carnavalul: Faust așează lada cu aur în văpăi în mijloc și trage un cerc în jurul ei, pentru a o pune la adăpost de poftele mulțimii. Dar Împăratul, travestit în Pan, ca simbol al întregii lumi depășește cercul și își încarcă mîinile cu poftă din lada în flăcări, unde printre altele se văd coroane, lanțuri, inele, simboluri așadar ale puterii de stat. În această clipă se produce incendiul. Totalitatea lumii e amenințată să ardă cu întregul ei alai curtenesc datorită lăcomiei de aur, pînă ce poetul Faust-Plutus stinge focul.

Această scenă stă ca temelie unor adânc semnificative corelații. Pentru G. încă din perioada poeziilor de tinerețe aurul a fost mereu simbol al celei mai înalte vieți și forțe spirituale, ca pentru toate bunurile, dar și pentru Răul din lume. /.../ Acest nobil metal poate fi schimbat în orice, se spune. /.../ În schițele nefinisate ale Noptii walgurgice G. zugrăvește pe Blocksberg, în Partea I, un gigantic, infernal parlament, în care lumea toată, toți regii, miniștrii, scriitorii, oamenii și femeile se supun lui Satan. Diavolul îi ispitește cu aur în flăcări, care apare în două forme: o dată ca poftă de aur, ca Mamona, al cărui sânge auriu licărește tainic întregul munte, și a doua oară ca dorință de iubire sexuală, poftă de nemurire pămînteană prin reproducere biologică. Aurul reprezintă forța elementară a vieții și iubirii omenești, care e deopotrivă Bine și Rău. /.../ În mâinile Băiatului căruțaș acest aur e geniala forță creatoare însăși. /.../ Pentru Mefisto însă, el e simbol al josnicei sexualități. /.../ Dar atingerea Împăratului de acest aur curgător, de această forță elementară a vieții, are nu numai ceva negativ, ci și ceva pozitiv. El ajunge să presimtă legile elementare și temelile originare ale oricărei vieți politice. În scenele următoare nemijlocit legate de carnaval Împăratul descrie ceva cu totul remarcabil. El s-a regăsit pe sine, atunci când l-au cuprins flăcările, în adâncimile lumii, în regatul lui Pluto. El însuși era acolo prinț și stăpîn al focului. /.../ Toate popoarele i se supuneau. Stătea în centrul istoriei umane. /.../ Moarte și renaștere, catastrofe și înnoiri ale existenței pămîntești, tensiunile cele mai exterioare ale vieții, le-a zugrăvit aici G. într-o simbolică măreață și energetică.

Așadar G. n-a ocolit nici controversile cu așa numita mare lume politică, ci doar le-a schițat în semnificațiile lor adânci, supratemporale. Ea chestionează originea, izvorul elementar al oricărui Rău, al oricărei catastrofe, al oricărui război. /.../ Motivul cel mai adânc și etern al tuturor războaielor a fost sezisat aici simbolic.“

PARC DE DISTRACTII

Vv. 6003—6004: *Căci orice element știut / Confirmă maiestatea-n absolut.* Orice stihie recunoaște maiestatea ca o forță în sine, absolut independentă, căreia i se supune. „Astfel, așa cum Mefisto descrie în versurile următoare, chiar apa, în caz că Împăratul ar vrea să intre în ea, îi va ridica îndată un palat, iar zeița mării (v. 6025) îl va recunoaște ca împărat și stăpîn“ (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 55).

V. 6022: *Nereide.* Divinități marine, fiice ale lui Nereu, nepoate ale Oceanului, în mitologia elină. Personificări ale valurilor mării.

Vv. 6025—6026: *Thetis*, zeița mării, e una din Nereide; din căsătoria ei cu pămînteanul *Peleu* s-a născut Achille.

V. 6029: *Spre tronul-aceia ne-nfrîndăm avîntul. (Noch früh genug besteigt man jenen Thron).* Acrul reprezintă pentru Împărat un element al morții, a cărui supunere nu se grăbește s-o-ncerce.

V. 6033: *Scherzada.* Povestitoarea din *O mie și una de nopți* (v. 6032). Aici simbolizează izvorul unor întâmplări miraculoase, venind una după alta.

Vv. 6057—6062: Moneda de hîrtie se folosea încă de pe timpul Chinei imperiale și al Cartaginei. În 1716, scoțianul John Law (1671—1729) a introdus-o în economia modernă, în Franța, sub domnia lui Ludovic XV: experiența a dat rezultate dezastruoase. Acelaș eșec l-au avut asiguatele din timpul Revoluției franceze. Primele bilete de bancă din Europa au fost realizate sub domnia napoleoniană, în Austria. G. (după cum reiese din două conversații cu ECKERMANN, din 27 dec. 1829 și 14 febr. 1830) nu avea deloc încredere în asiguate.

Vv. 6066—6067: Unii consideră că actul semnării de către Împărat a monedei-hîrtie ar fi menționat în v. 5913. (AMORETTI, p. 376).

V. 6081—6082: Trezorierul susține că moneda-hîrtie e atît de căutată, încît inițialele Împăratului, tipărite pe ea, vor înlocui literele alfabetului. *Sub semnul-acesta* (v. 6082) sunt cuvintele pe care împăratul Constantin al Bizanțului le-a văzut scrise pe cer înaintea bătăliei din 312: „In hoc signo vinces“ („Sub acest semn vei învinge“).

V. 6133? *Al țării limb interior.* Subsolul.

V. 6172: *Mai ziceți că Nebunul n-are minte?!* „Singurul om cuminte, aici în sens de om cu judecată, e Nebunul: numai el investește imediat o monedă fără valoare în lucruri cu valoare constantă“ (FRIEDRICH și SCHERTHAUER, p. 56).

Împăratul își povestește exaltantele impresii de stăpîn al lumii și istoriei pe care le-a încercat în sfera focului, simulat vrăjitoresc de Mefisto. Acesta îl îndeamnă să încerce și voluptățile specifice ale altui element — apa; ba chiar să urce în Olimp... „Abia lăsîndu-se în voia elementelor Naturii și zăbovind în ele îndeajuns pentru a le stăpîni, poate Împăratul să devină un adevărat domn al lumii întregi. Numai cine a trăit și a cunoscut fenomenul original al naturalului, numai acela poate fi stăpîn peste Istorie, care, după concepția lui G., își are originea în elementar și structura în Natură“ (KOBLIGK, II, p. 21).

Între timp, criza financiară a statului a fost depășită; dregătorii relatează noul avînt al vieții, entuziasmul populației, succesul de care se bucură noua invenție diabolică — moneda de hîrtie de cinci mii de coroane, cu acoperire în comorile subsolului. Bănuiala Împăratului, că ar fi vorba de un fals și de o înșelătorie, e spulberată de Mefisto; pînă la urmă, Suveranul însuși distribuie cadouri curții sale.

Față de linia vechii interpretări care vedea în Mefisto un simplu „ispi-titor“, iar în curtea imperială „o lume a diavolului“ (KORFF, p. 669), BÖHM subliniază rolul cu totul schimbat al lui Mefisto: acesta indică și pune în mișcare posibilitățile reale, forțele care modifică configurația lumii și societății, „trage de aceeași funie“ ca și Faust (II, p. 133).

GALERIE ÎNTUNECATĂ

Scrisă în 1828—1829.

În tradițiile populare, Faust evocă și aduce în fața împăratului Carol V când umbrele lui Alexandru cel Mare și a Mariei de Burgundia, când pe cele ale lui Paris și Elenei.

Vv. 6177—6180: Faust nu dorește vechile trucuri prin care Mefisto în lunga sa carieră de diavol i-a înșelat pe oameni: el pretinde ca acesta să-i satisfacă dorințele, conform învoielii lor.

V. 6184: *Paris și Elena*. Figuri legendare eline. *Paris* este al deilor fiu, din cei cincizeci, ai lui Priam, regele Troiei, și ai Hecubei. *Elena* e fiica lui Zeus și a Ledei, soția regelui lacedemonian Tyndareus. Răpirea ei de către Paris a declanșat războiul troian. Povestea vieții Elenei va rezulta din notele la Actul III (vv. 8488—10038).

V. 6185: *Tipar etern, bărbatul și femeia*. Tiparul etern, arhetipul bărbatului și femeii (*Das Musterbild der Männer so der Frauen*).

Vv. 6193—6196: Mefisto îl avertizează pe Faust asupra riscurilor întreprinderii sale: Paris și Elena, ca arhetipuri de frumusețe, aparțin lumii ideilor eterne; evocarea lor și aducerea lor pe scenă nu pot fi o simplă apariție, provocată magic, ci un rapt pe care diavolul însuși nu-l poate realiza. Pentru Faust, un asemenea act ar fi un păcat nelegiuit (v. 6196), întrucât depășește condiția umană.

V. 6198: *Guldenii — fantomă de hîrtie*. Moneda-hîrtie, trucul inflaționist, realizat de Mefisto în scena precedentă.

V. 6199—6200: *Vre o hîrcă-zgîrcă, ori năluci-zvîrlugi, / Pitici gușați, îți dau, cîți vrei, ca slugi*. Am căutat să restitui, întîi de toate, valorile expresiv-verbale ale originalului, nu sensul literal: *Mit Hexen-Fexen, mit Gespenst-Gespinsten, / Kielkröpfigen Zwergen steh' ich gleich zu Diensten*.

V. 6216: *Mumele*. *Mumele* sunt o creație goetheană. În convorbirea cu Eckermann din 10 ian. 1830, G. spune că a găsit ideea acestor miste-rioase ființe pline de solemnitate într-un fragment din Plutarh. În *Viața lui Marcellus*, acest autor susține că în cetatea antică Engyon din Sicilia, într-un templu zidit de Cretani, apăreau niște zeițe numite *Mume*. Același Plutarh, în scrierea „Despre decadența oracolelor“, vorbește de o „cîmpie a adevărului“ în care s-ar găsi tiparele (*lōgoi*), formele și imaginile origi-nare a tot ce există și va exista. Amestecînd aceste date cu unele motive

din filozofia elină (pitagoreice, platonice și neoplatonice), îmbinându-le cu altele mai târzii din epoca Renașterii, dar mai ales cu meditația sa de o viață întreagă — și cu ceea ce, în ea, provine din Spinoza și Leibniz — G. vede în *Mume* păzitoarele esențelor imuabile și eterne din care-și trag originea existențele particulare (FORTINI, p. 1088).

V. 6249: *Mistagog*. Titulatură (azi cu sens depreciativ) a preotului care-i iniția pe tinerii discipoli (v. 6250: *neofiți*) în tainele cultului de la Eleusis. „Misterele eleusine“ erau serbări religioase consacrate unor divinități agrare, ca Demeter și Dionysos.

Vv. 6253—6354: Trimitera la faimoasa fabulă a lui La Fontaine „Le singe et le chat“ (TRUNZ, p. 550).

Vv. 6259—6262: O tradiție orală a interpretării goetheene pretinde că *cheia*, oferită de Mefisto lui Faust pentru a coborî în tărîmul Mumelor, ar fi un falus.

Vv. 6271—6274: Temă fundamentală de filozofia vieții la G.: cutremurul interior, uimirea, perplexitatea, participarea înfiorată la semnele misterioase și terifiante ale esenței iraționale a lumii, constituie apanajul suprem al omului. Ideea coboară din Platon și Aristotel. A se vedea convorbirea cu ECKERMANN din 28 febr. 1829.

V. 6283: *Trepied*. Obiect de cult, simbol al profeției.

Vv. 6301—6302: TRUNZ (p. 550) precizează că, aici, nu e vorba de o „transformare a diavolului în Elena (*succubus*)“, ci de puterea pe care trepiedul i-o dă lui Faust: aceea de a chema din timp erou și eroină (v. 6298).

După o scurtă dispută, Mefisto îi arată lui Faust cum ar putea să satisfacă dorința Împăratului care vrea să-i vadă pe Paris și Elena, arhetipurile frumuseții umane, în carne și oase, în fața lui: să coboare la Mume, să le răpească trepiedul magic. Discutînd despre aceste zeițe misterioase, protagoniștii evidențiază două moduri de a le aborda: pentru raționalul Mefisto, termenii în care le descrie sunt pur negativi (ceea ce-i atrage acuza de mistagogie, din partea lui Faust); lui Faust, simpla pronunțare a numelor lor îi provoacă o adîncă înfiorare, simptom al contactului cu esențele sublim-terifiante; în timp ce diavolul avertizează împotriva ororii golului, omul se simte fascinat de *prea-plinul Totului* și de *temeritatea faptei sale*.

Exegeza furnizează, acum, cele mai discrepante interpretări ale simbolului prin excelență goethean ce apare aici, *Mumele*. În interpretarea acestui mit, interpreții pendulează între o lectură preponderent filozofică, înclinată să vadă în Mume niște concepte generale, niște categorii abstracte, și o lectură simbolico-poetică, dispusă să citească aceste figuri ca niște produse ale unei gândiri poetice, bogat alimentată de fantezie. Cu nuanțele de rigoare, interpreții filozofanți fac din G. un platonician declarat: BIELSCHOWSKY (II, p. 652), SCHMIDT (p. 319), RICKERT (II, p. 320), HILDEBRANDT (p. 527), Franz KOCH (I, p. 54), HERTZ (II, p. 320).

Exegeza mai nouă a ținut să restituie gândirii goetheene avântul fanteziei, perspectiva prizei intuitive și halourile sentimentului, valorificând ceea ce s-ar putea numi „deschiderea abisală”, chiar psihanalitică a concepțiilor poetului; în același timp, a înscris mitul Mumelor într-o vastă arie a simbolurilor. JANTZ (p. 25) e categoric: „Această-scenă e un produs al imaginației poetice în primul rând, nu al intelectului abstract”: după el, cele două cuvinte *Gestaltung* și *Umgestaltung* (v. 6287) sunt cuvintele-cheie ale întregii poezii: în ele se exprimă esența Naturii și Existenței. Mumele fiind niște esențe instalate în chiar centrul puterii plâzmuitoare a Fîrrii, ele sunt formele feminine ale oricărei lucrări, care reprezintă toate principiul feminin al Naturii și Lumii. DANKERT definește simbolistica poetului ca o erupție din inconștient a unei întregi lumi, antice și htonice, a simbolurilor: Mumele sunt „forțe ale Destinului care urzește viața, locul metafizic al nașterii și morții”; fiind originar telurice, ele reprezintă condiția „aspirației spre întrupare pămînteană” (p. 554); el crede că Faust însuși e stîrnit la faptă abia după întoarcerea lui de la Mume, așa cum Elena, la rîndul ei, e înnoită prin nașterea ei în zona abisală, noptoasă a Mumelor (p. 556). PETSCH (pp. 231 și urm.) vede în tărîmul Mumelor „zona concepției artistice”, „locul de obîrșie al Naturii și Artei”, iar lumea Mumelor se identifică perfect cu lumea ideilor estetice. Limbul lor ar fi un „regat al formelor elementare” — susține LOHMEYER (p. 92) — care, prin procesul de creație „sunt aduse în zona formelor sensibile”; „Procesul de creație artistică trebuie privit ca fiind una cu creația Naturii: ca și Natura, artistul face să apară imaginea originală, concretizează legea generală într-un caz particular sensibil” (p. 101). Bazat pe două versuri din scena imediat următoare, von WIESE (p. 149) vede în zona Mumelor domeniul obîrșiiilor ca atare, din care se deshid două drumuri: unul al metamorfozei Naturii, a cursului fără sfîrșit al devenirii vieții, ilustrat de noaptea walpurgică clasică; al doilea, al metamorfozei Artei, al artistului — preot, mag sau poet — care, datorită fanteziei plâzmuitoare, își „însușește prin contemplare chipul spiritual inițial, și care este capabil să smulgă din regatul ideilor o imagine a trecutului, chemînd-o iar la realitate” (p. 150). După SCHADEWALDT (p. 185 și urm.) „chipurile vieții”, împărțite în dreapta și stînga de către Mume, ar fi niște „secrete conformități legale” și „principii constitutive”, adică fenomene originare. Pentru DIENER (pp. 118 și 121) „chipurile a tot ce-i creatură” ar fi „proiecte ideative încă nerealizate”, „prototipuri generale eterne” care, datorită actului creator de imagini artistice și printr-o acțiune magică, primesc „forma spiritual-sensibilă a operei de artă”. Îndrăzneț și original e EMRICH (II. pp. 221 și urm.) care vede în tărîmul Mumelor „sfera monstruosului terifiant fără margini” din care se naște Frumusețea; el precizează că „ideea” absolută a Naturii „devine vizibilă numai în proiectele și erupțiile monstruoase ale elementelor ei primare, care se ascund în Frumosul nemijlocit”:

astfel, zona Mumelor ar fi „prundul de obîrșie, singurul pe care se întemeiază adevărata Frumusețe“. „Regiunea Mumelor apare ca un adînc domeniu elementar al Naturii, în care, fără a fi sezizabile rațional, chipurile primare ale Frumosului și mai ales ale tuturor existențelor din Natură se află instalate. Descrierea acestui domeniu nu poate fi făcută decît prin negații. Chipurile primare ale existenței prezente acolo nu sunt accesibile prin cuprindere conceptuală, ci numai prin conjurare magică. *Magia*, însă, se arată drept forță creatoare a artistului care face vizibile fenomenele originare ascunse, în fantezia plăzmuitoare“ (KOBLIGK, II, pp. 24—25).

Ce s-ar mai putea adăuga? Ca simboluri, Mumele mi se par foarte aproape — indiferent că se poate vorbi, sau nu, de o influență directă — de *Mama divină* din mitologia indică, expresie pur simbolică a eternului feminin germinativ, care, la rîndul ei, capătă forme sensibile de o terifiantă monstruozitate sau de o deconcertantă violență. Mai tîrziu, poate și din oscilația sa nesigură în privința definirii simbolului ca atare, G. derivă etern-femininul său, mai ales în finalul lui *Faust*, din modelul existent istoric al lui *Mater dolorosa* sau *gloriosa*, răpind astfel simbolicul din sfera pură, generală, a eficacității sale. Ca mituri, Mumele mi se par, cronologic, prima apariție nefigurată: nici antro-po-, nici zoo-, nici teratomorfică; și ca atare, primul exemplu de *mit modern al poeziei*. „În fond, tărîmul Mumelor goetheene este un mit al *increatului*. Puțina realitate individuală, aparentul dar niciodată descrisul lor chip, rolul obscur pe însuși prundul existenței, cecitatea și fertilitatea lor de stihii, atmosfera de nespusă groază pe care o inspiră limbul lor, cruzimea de care pot să dea dovadă, abstragerea din loc și timp — toate acestea le anulează bruma de existență corporală: numai numele lor face din ele niște persoane; de fapt, poetul le păstrează într-o indeterminare voită, încărcată de mister și poezie; însăși monstruozitatea lor se află în afara oricărei reprezentări plastice; ele constituie, mai curînd, fiorul complex și înghețat al vidului original fără margini — și atîta tot. Plăzmuindu-le, dîndu-le expresie în verb, G. a făcut de necontestabilă una din terorile metafizice ale omului“ (DOINAȘ, pp. 268—269).

SĂLI PUTERNIC LUMINATE

Scenă schițată încă din 1818 (după cum reiese din *Dichtung und Wahrheit*; cartea XVIII), dar scrisă abia în 1828.

V. 6315: *Comoara marii frumuseți*. Elena, ca prototip al frumuseții feminine.

Vv. 6325—6326: *Distilați [...]/ Strecurați*. În original, *kokobiert* și *distilicert* înseamnă același lucru.

V. 6336: *La semen află leacul fiecare*. Batjocură la adresa homeopatiei (BUCHWALD, p. 470), *terapeutică lansată de Dr. Hahnemann* (la modă pe

la începutul sec. XIX), al cărui principiu era; „*Similia similibus curantur*“ („Asemănătorul se tratează prin asemănător“).

Vv. 6357—6358: *O pară / Ce-o aprindeam mai bine-odinioară.* „G. vrea să sugereze că rugurile pe care au fost arși ereticii au fost aprinse de comun acord între preoți și diavoli“ (FORTINI, p. 1089). Credințele populare susțin că funia spînzuratului și cărbunii de pe rugul unei vrăjitoare au virtuți vindecătoare.

Vv. 6365—6366: *De-acum chem adevăru-ntr-ajutor: / Penibil sprijin!* Deoarece nimeni nu dă crezare adevărului...

Scurt și distractiv interludiu între două scene importante. Contrastul e puternic: între singurătatea și tăcerea enigmatică a tărîmului Mumelor și agitația superficială și lipsită de orice taină a Curții; între obscuritatea sălii unde Faust îi smulge lui Mefisto sfaturile necesare pentru a obține trepidul magic, luminile puternice și risipa de false indicații medicale date de diavol, aici în rol de vraci; între gravitatea și economia de limbaj din scena anterioară, și vorbăria ușuratică de aici (MAY, p. 87).

SALA CAVALERILOR

Terminată după schițe vechi de zece ani, la 30 dec. 1829.

Scena urmează îndeaproape, dar cu personaje schimbate, acțiunea din tradiția populară despre Faust și, mai ales, din povestirea „*L'Enchanteur Faust*“ de Anthony Hamilton (1646—1710): eroul aduce în fața reginei Elizabeta a Angliei umbrele Elenei și Cleopatrei; regina însăși, ca și nobilii Essex și Sidney, critică aspectul celor două apariții; la sfîrșit, după o imprudentă întrebare a reginei, se produce o explozie, iar Faust cade jos fără simțire.

Vv. 6377—6380: Heraldul nu e în stare să anunțe nici titlul reprezentației ce urmează (acesta va fi anunțat la sfîrșit, de către Astrolog, v. 6548) nici desfășurarea acțiunii, care se află la discreția spiritelor; de aceea, se mulțumește să descrie sala.

V. 6392: *Stăpînul.* Mefisto, în slujba și după vorba căruia acționează Astrologul.

V. 6405: *Aflas.* Titan învins de Zeus, pedepsit să susțină pe umeri bolta cerului.

Vv. 6409—6414: Arhitectul laudă stilul gotic, așa cum făcuse G. însuși în tinerețea sa la Strassbourg („*Von deutscher Baukunst*“, 1772) și cum făceau toți romanticii. În momentul cînd scria aceste rînduri însă, poetul era partizan al stilului clasic, deși — sub influența lui Sulpiz Boisserée (1785—1854) — păstra încă simpatie pentru gotic.

V. 6420: *Posibil nu-i, dar vrednic de crezut*. Trimito la cele două expresii ale teologului creștin Tertullian (155—220) din *De carne Christi*, cap. 5: „credibile est, quia ineptum est; certum est, quia impossibile“ („E credibil, pentru că e absurd; e sigur, pentru că e imposibil“).

V. 6430: *Imagini ale vieții, în mers, dar fără viață*. Adică, fără viață individuală, întrucât pe tărîmul Mumelor se află doar posibilități generale, aparențe și potențialități ale vieții.

V. 6431: *Ce-a fost cîndva în fast și măreție*. Monadele superioare (AMORETTI, p. 380).

Vv. 6435—6436: *Pe unele al vieții rîu le-nșfacă, / Spre altele doar magul cutezător se-apleacă*. Sunt cele două versuri pe care își bazează von WIESE (pp. 149—150) teza sa. În prima versiune, G. scrisese, nu *magul*, ci *poetul*, indicînd astfel clar cele două domenii: Natura și Arta.

V. 6441: *Se furișează, unduie ca nori*. Imaginea norului în continuă mișcare și transformare, sugestie a entelechiilor, va fi reluată la începutul Actului IV (vv. 10041—10066).

Vv. 6445—6448: Arhitectură muzicală. Să nu uităm definiția romantică a Arhitecturii: „Muzică înghețată“.

V. 6459: *Miros în el ceva ca de cioban*. Paris păștea turmele pe muntele Ida.

V. 6468: *Cum, tolănit? De față cu Măritul?* „În teatrul de curte clasic francez, actorul trebuia să nu uite considerația față de distinsul său public, nici chiar atunci cînd era singur, adică neascultat, pe scenă“ (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 59).

V. 6470: *Dar piesa însăși o vedeam altfel*. Ironie la adresa cenzurii puriste a curții, care funcționa în teatrul clasic.

V. 6472: *Și sforăie; dar e perfect, firește!* Ironie la adresa naturalismului în teatru. La Weimar, G., ca regizor, a arătat o mare severitate față de atitudinile, tonul și limbajul realist pe scenă.

Vv. 6481—6486: Aceste cuvinte ale Astrologului nu mai sunt suflate de Mefisto.

V. 6482: *S-o recunosc*. S-o confirm ca supremă întruchipare a Frumuseții.

V. 6483: *Limba-n foc muiată*. Reia o expresie biblică (Corinteni, I, 13, I), cu sensul: Chiar dacă mi-ar fi limba muiată-n foc, tot n-aș putea s-o laud îndeajuns...

Vv. 6490—6492: Faust izbutește să revalorifice pentru sine lumea întreagă, datorită rolului său de preot al Frumuseții; grație contemplării Frumosului, realitatea se justifică, devine dezirabilă și își asigură eternitatea.

V. 6495: *Imaginea ce m-a-năntat cîndva*. Aluzie la chipul văzut în oglinda Vrăjitoarei (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 59) sau la Margareta (AMORETTI, p. 380).

V. 6503: *Îi vezi piciorul? Cam grosuș un pic!* Observația făcută în Antichitate, de către Pliniu, referitor la statuile lui Lisipp.

V. 6509: *Endymion și Luna! zugrăviți!* Amintește un tablou de Sebastiano Conca. Endymion era, în legendele eline, un păstor pe care-l iubea Selene-Luna.

Vv. 6528—6530: Legenda spune că, la vîrsta de numai zece ani, Elena ar fi fost răpită de Tezeu.

V. 6534: *Mă îndoiesc că-i cea adevărată*. Poetul Stesichores și istoricul Herodot susțin că Paris n-ar fi dus cu sine la Troia pe adevărata Elena, ci doar o imagine a ei (AMORETTI, p. 380).

V. 6543: *Plăcu grozar bătrînilor din Troia*. Aluzie la *Iliada* (cartea II, vers. 156 și urm.) și la *Laokoon* (cap. XXI) de Lessing.

V. 6555: *Tărîmul dublu*. Lumea gîndită și lumea reală, Idealitatea și Realitatea îmbinate.

V. 6557: *Salvînd-o, îndoit îmi aparține*. Faust pretinde că a răpit-o de două ori pe Elena — o dată, scoțînd-o de pe tărîmul Mumelor; a doua oară ferînd-o să fie, din nou, dusă de Paris — și, de aceea, îi aparține cu atît mai mult.

V. 6559: *Cel ce-a văzut-o, nu mai vrea s-o piardă*: „Răpit de frumusețea Elenci, Faust uită că între lumea Magiei și realitate există o prăpastie de netrecut. Pentru că, ajutîndu-se de cheia magică, a sustras imaginea Elenci din lumea Mumelor, el se înșeală crezînd că poate, cu aceeași cheie, pe care o ține încă în mînă, să domine atît lumea ideală, cît și cea reală. Actul său e, nu numai temerar, ci chiar o eroare, deoarece confundă lumea spiritelor cu lumea terestră. Paris și Elena au apărut aici, dar ei sunt și vor fi subordonați mereu legii spiritelor. Voind s-o împiedice pe Elena de a fi răpită de Paris, și s-o facă a sa, de două ori a sa, el violează această lege. Catastrofa e inevitabilă” (AMORETTI, pp. 380—381).

„Teatru în teatru”; dar primul — spectacol în cadrul căruia Faust va aduce pe scenă imaginile lui Paris și Elenei — este *teatru magic* (simbol goethean al creației artistice, ca atare), a cărui desfășurare Heraldul nu este în stare s-o relateze, a cărui înțelegere se adresează fanteziei (după cum precizează Astrologul, aici agent deopotrivă magic și demonic, cu rol de comentator, dirijat de Mefisto).

În acest teatru magic, care se alcătuiește de la sine, apare întîi cadrul — un templu antic („Templul antic concentrează pe Dumnezeu în om”, spune G. în *Maxime și reflecții*, p. 206), loc geometric al manifestării Frumosului ideal. „Templul este /.../ un simbol al armoniei artistice, care stă în raport deopotrivă cu bunăvoința sufletească, cu bunaînțelegere în stat, ba chiar

cu armonia cosmică a sferelor“ (DIENER, p. 150). Opoziția clasic / romantic (gotic) e evidentă în contrastul spectacol / public: căci societatea de la curtea imperială, Mefisto, Astrologul, chiar Faust ca magician, aparțin Nordului romantic îmbibat de Magie și Astrologie, susținători ai unei arte produse de Fantezie, respirînd credința în imposibil, în miraculos (vv. 6416 și urm.). Atenția lor se îndreaptă spre metamorfismul norilor și al cețurilor, ca văluri ale realului în opera de artă, și spre Muzică, arta supremă pentru romantici. În fața lor sunt etalate cele trei prototipuri de artă clasică: arhitectura ideală, bărbatul ideal, femeia ideală.

Dar se manifestă și o altă opoziție: în timp ce Faust, Mefisto și Astrologul sunt co-părtași (în grade diferite, desigur) la creația spectacolului, ca mostră de artă, și degajează o *estetică a creației*, — curtenii, în calitatea lor de public, formulează, poate fără voia lor, o *estetică a receptării* operei de artă; și una, și cealaltă sunt datate: fuziunea cadrului clasic și a personajelor clasice cu mijloacele de producție artistică de tip magie ilustrează o *artă modernă*, văzută ca sinteză clasico-romantică, exprimînd fără îndoială poziția lui G. însuși; atitudinea spectatorilor-curteni denotă un punct de vedere asupra artei, corespunzător mentalității înaltei societăți de la finele Evului Mediu. După EMRICH (I, p. 188), acestei societăți îi lipsește o adecvată înțelegere a Artei: „Bărbații vor doar s-o posede pe Elena, femeile pe frumosul Paris“. KOMMERELL e de aceeași părere: „Domnii [...]/ necruțători cu Paris, sunt măgulitori față de Elena; Doamnele invers [...]/ Remarcile lor sunt felurite ca ton: cicălitoare, pline de sine, libidinoase, curioase, insensibile, înfumurate, poetice, cumpătate, de guvernantă“ etc. (p. 56). Dincolo de factorul sexual, care le deformează recepția, atît bărbații, cît și femeile văd în Paris și Elena întrupări de virtuți și slăbiciuni umane, raportate la norma omenească, dar nu văd în ei „creații ale puterii artistice plâsmuitoare, în care se face sensibil fenomenul originar al Frumosului (ca revelație a unei imagini originare)“ (DIENER, p. 177).

Cu toate acestea, protagoniștii au reacții care-i diferențiază: Mefisto, ca diavol nordic, produs de Creștinism, nu e sensibil la arta clasică a Antichității. Singurii care scapă de această influență sunt Astrologul (parțial și temporar, prin recurs la perspectiva biblică) și, bineînțeles, Faust. Dar Faust, însuși, puternic impresionat, vrea „să smulgă *pentru o dată* satisfacția contemplării Frumosului de sub puterea Destinului: *preot* al Frumosului ideal, el devine totodată *victimă* a lui, deoarece strălucirea arhetipurilor, pe care le-a «produs» pe scenă, îl face să supraaprecieze forța Magiei, căzînd în *hybris*. Datorită demoniului ce se declanșează în adîncul lui, el depășește *inclinația*, *iubirea* și *adorarea*, trecînd în *nebunie* (KOBLOGK, II, p. 28): confuzia între *realitatea artistică* și *realitatea pur și simplu* îi este fatală. Această realitate artistică nu e înțeleasă, firește, nici de către ceilalți spectatori: curtenii văd o simplă „*pastorală*“ desfășurîndu-se sub ochii lor,

Mefisto o pantomimă ce exprimă o „farsă a duhurilor“, Astrologul o piesă de teatru, căreia-i dă titlul „Răpirea Elenei“, etc.

LOHMEYER (p. 102) explică amăgirea căreia-i cad victime Faust și curtenii: „Societatea nu se lasă amăgită în ce privește lipsa de realitate a aparițiilor, dar le ia drept persoane istorice și le percepe în sfera adevărului real. Faust, dimpotrivă, înțelege idealitatea lor, dar trece imediat la considerarea lor ca ființe reale și vii. E soarta creatorului ca, în fața propriei creații, să anuleze bariera dintre Artă și Realitate“. Marxistul ALBRECHT (p. 444) subliniază imposibilitatea, pentru societatea feudală, de a realiza esența ideii de Frumos. „Pornirea de a atrage Frumusețea în «Realitate», de a o îmbrățișa ca reală, constituie o alterare naturalistică, adică idealistică a Frumosului, practică de secolul său — și de romantici — pe care G. a blamat-o mereu“ (EMRICH, II, p. 224).

Același exeget definește succint raportul esențial între Actul I și Actul II: „*Primul act* indică drumul care duce *din afară* spre Elena. Elena a fost adusă prin formule magice la curtea imperială. Problema e tocmai aceasta: Cum e posibil să se ajungă, în cadrul societății omenești și al lumii politice, la o cultură fecundă, nesupusă timpului? Această încercare din afară eșuează. Prezentarea magică a Elenei la curtea imperială se încheie cu o catastrofă. *Al doilea act* arată drumul care duce *dinlăuntru* spre Elena. E un drum *organic-firesc, genetic*. Aici propria origine a Elenei determină accesul spre ea în noaptea walgurgică clasică. Această încercare reușește“ (I, p. 184).

G. însuși, apreciind exact rolul pregătitor pe care-l au cele două acte, le-a denumit „*Antezedencien der Helena*“ (Jurnal, 17 și 21 Dec. 1826).

ACTUL AL DOILEA

ODAIA DE ALTĂDATĂ A LUI FAUST

Începută în toamna lui 1827, terminată în Dec. 1829.

Ante v. 6591: Fluturași. În original, un italianism (*Farfarellen*, de la „farfalla“) care trimite la Dante: „Infernul“, XXI, 123).

V. 6592: Bătrîne Stăpîne. Titulatură justificată de faptul că Belzebuth e „stăpîn al muștelor“ (vv. 1334, 1516).

Vv. 6600—6603: „Mefisto își ascunde în sine adevărata natură, în timp ce păduchii nu pot face la fel în blană, de aceea ies din ea“ (AMORETTI, p. 773); sau: „Gîndurile viclene se ascund în piept mai sigur decît păduchii în blană“ (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 60).

Ante v. 6620: Famulus. Cf. nota la v. 518.

V. 6634: Nicodemus. E numele unui fariseu amintit în „Evanghelia“ lui Ioan (3, 1—20) (AMORETTI, p. 773).

V. 6635: Oremus. În latină: „Să ne rugăm“.

V. 6645: *El singur, stăpînind-o-n sine toată*. E singurul care are o viziune unitară despre lume.

V. 6650: *Ca sfîntul Petru*. Aşa cum apostolul Petru (Cf. Matei 16, 19 şi 18, 18) permite intrarea în rai, învăţatul poate facilita accesul la cunoaşterea cerului şi iadului.

V. 6667: *Dar ora-aceasta-n care stele-i scrisă?* E ora aceasta prielnică sau nu? Întrebarea se referă la şansele întreprinderii misterioase şi solitare a lui Wagner.

V. 6678: *Seamănă cu-un cărbunar*. Ca alchimist, Wagner lucrează în faţa unui cuptor.

V. 6684: *Sunt omul care-i va grăbi izbînda*. La 1 Dec. 1829, G. îi spunea lui ECKERMANN: „M-am gîndit, dacă n-ar trebui să pun în gura lui Mefisto, atunci cînd se duce la Wagner, iar Homunculus e pe cale de a fi creat, cîteva versuri, din care să rezulte colaborarea lui, iar citătorul să fie mai lămurit“.

Ante v. 6689: *Baccalaureus*. Absolvent al facultăţii, care a obţinut prima gradă academică, dar încă nu este Magistru. Personajul de aici e vechiul Student al lui Faust din Partea I (vv. 1868—2048).

V. 6721: *Lethe*. Cf. nota la v. 4629.

V. 6734: *Cu părul retezat*. În original: *im Schwedenkopf*, adică după moda soldaţilor suedezi ai lui Gustav Adolf. Aceasta era o tonsură modernă pe vremea lui G., dar nu pe vremea lui Faust (FRIEDRICH şi SCHEITHAUER, p. 61).

Vv. 6735—6736: Am păstrat termenul *rezolut* (desigur, mai frecvent în germană decît în română), pentru a reda jocul de cuvinte: *rezolut-absolut*, fără de care cele două versuri n-ar avea o suită logică. Toţi comentatorii subliniază aici opoziţia lui G. faţă de filozofia idealistă a lui Fichte. Dar adevărata profesiune de credinţă — tipică idealismului subiectiv — va fi făcută, de către Baccalaureus, abia în vv. 6793—6805.

v. 6757: *Experienţă*. Baccalaureus respinge experienţa (văzînd în ea o simplă filozofie empirică) în numele filozofiei speculative, pure: „Pentru omul de ştiinţă G., experienţa constituie izvorul prim al cunoaşterii“ (FRIEDRICH şi SCHEITHAUER, p. 61).

V. 6771: *Curtenitorul, pe nemţeşte, minte*. Elogiu al lipsei de tact. Dar, de fapt, G. a condamnat-o totdeauna: cf. scrisoarea către Riemer din 26 Oct. 1823 (AMORETTI, p. 774).

Vv. 6772—6773: Ironic, Mefisto se plînge de „înălţimea“ mentalităţii tinerei generaţii, în mijlocul căreia „se sufocă“, insinuînd că s-ar bucura de mai multă consideraţie în rîndurile societăţii „aşezate“ de la *parter*.

V. 6782: *Noi supunem lumea*. Probabil aluzie la „succesele“ pe plan european ale filozofiei idealiste germane.

V. 6787: *De la treizeci de ani în sus*. Această circumscriere în timp a tinereții, precum și cruzimea față de cei bătrâni, se află în *Episode über unser Zeitalter aus einen republikanischen Schriftsteller* (1806) de Johann Gottlieb Fichte (1762—1814), ca și într-o scrisoare adresată lui G. de către Arthur Schopenhauer (1788—1860) la 28 Iul. 1816 (AMORETTI, p. 774).

V. 6785: *Bătrânețea-i febră rece*. Cf. Terențiu: „Ipsa senectus morbus est“ („Bătrânețea însăși e o boală“).

Vv. 6793—6806: Afirmare a idealismului subiectiv, a filozofiei eului, vizînd deopotrivă pe Fichte, pe Schopenhauer, și solipsismul. Cu distincțiile următoare: teza, ca atare, trimite desigur, la *Lumea ca voință și reprezentare* (1819), opera de bază a lui Schopenhauer; dar avîntul tineresc, încrederea în acțiunea istorică concretă, exaltarea revoluționară, — toate acestea provin mai mult din *Cuvîntările către națiunea germană* (1808) ale lui Fichte, și exprimă o stare de spirit a tineretului romantic german în perioada războaielor napoleoniene; așa cum nu se potrivesc cu pesimismul schopenhauerian, ele nu se potrivesc nici cu scepticismul pe care-l generează orice doctrină solipsistică. Ca și alte personaje ale tragediei, Baccalaureus e „o răsfrîngere a esenței faustiene“ (TRUNZ, p. 554), afirmație confirmată de faptul că vv. 6805—6806 reproduc, aproape textual, cuvintele lui Faust din vv. 1087—1088. Cu alte cuvinte, Baccalaureus ar fi Faust tînr, respectiv G. în momentul *Sturm und Drang*, moment depășit de autor în anii cînd scrie *Faust*. În acest sens, pasajul e mai puțin o critică a unor doctrine filozofice, cît un fel de „răfuială“ a autorului cu propria sa tinerețe.

V. 6801: *Cătușa minții-nguste, filistine*. „Termenul *filistin* era folosit de studenții germani din sec. XVIII pentru a-i indica pe ne-studenți; apoi a ajuns să-i numească pe burghezii meschini și limitați“ (FORTINI, p. 1091).

V. 6807: *Unicule!* În text: *Original*.

Similitudinile de decor, între această scenă și „Odaia de studiu“ (II) din Partea I, pun problema raportului între ele. BUCHWALD (p. 151) vede o simplă continuare; ALBRECHT, pentru care fiecare moment al vieții lui Faust reprezintă simbolic o anumită epocă istorică, e de altă părere: „Vechea ambianță a lui Faust pare neschimbată, dar nu e așa. Capacitatea de înțelegere s-a modificat între timp, odată cu omenirea“ (p. 444). O altă asemănare: ca și la începutul Actului I, Faust e „paralizat“, scufundat în somn adînc, în urma unei mari catastrofe — acolo pierderea Margaretei, aici pierderea Elenei. E un mod de a sugera că, de fiecare dată, eroul e silit s-o ia din nou *de la început*: în Actul I prin revenirea la lumea interioară, în Actul II prin reintrarea în lumea înconju-

rdtoare (*Innenwelt* și, respectiv, *Umwelt*, spune DIENER, p. 223), care l-au stăpinit cîndva. Dar, deși aceleași, aceste lumi s-au modificat: prima nu mai conține obsesia pansophistă a intuiției metafizice a Totului, nici obsesia Margaretei, ci — așa cum se va vedea din scena următoare, a visului lui Faust — obsesia Antichității, a Elenei ca prototip de Frumusețe; iar a doua, chiar păstrînd același cadru, cuprinde acum persoane noi (Baccalaureus) sau modificate între timp (Studentul a devenit Famulus, Wagner a ajuns un mare învățat, cum era Faust însuși).

După EMRICH (II p. 248), adevărata problemă a acestei scene e aceea a *innoirii* și a „noului“ din Istorie, iar G. se apropie aici de rezolvarea ei. „Stau aici față-n față teza că în Istorie totul este vechi (o reprezintă scepticul Mefisto în vv. 6807—6814) și doctrina optimistă care vede în Istorie numai apariția noului. „Amîndouă sunt imbinat în scena discuției Mefisto — Baccalaureus: *neschimbabilul* plin de timiditate, lucrurile rămase pe loc, trecutul persistent și încremenit în timp al lui Faust (vezi vv. 6570 și urm.) sunt sporite ca valoare desigur prin tinerețea aparentă, determinată temporal, a lui Baccalaureus, care el însuși nu e decît o amintire a tinereții lui Faust; în timp ce, invers, Mefisto — ca garant și glori-ficator al bătrîneții veșnice — apare ca o pală de föhn și de vreme *cătră-nită* [...] «Bătrînul» Mefisto, prefigurînd încă de pe acum imaginea *stră-stră-bunicului* din concepția lui G. despre Phorkias, este — ca reprezentant al *veșnicei* bătrîneți — și cel ce rupe pecetea timpului, spărgătorul și descoperitorul sensului și non-sensului lui: *Vedeți doar: dracul e bătrîn; / Îmbătrîniți, și-l veți pricepe!*“

Prețioase clarificări asupra rolului lui Mefisto aduce DIENER. La prima vedere s-ar părea că diavolul riscă, aici, să nu-și îndeplinească angajamentul contractat față de Faust, deoarece îl readuce în „*odaia de altă-dată*“, adică la vechea și sterila sa „*existență de învățat*“ (*Gelehrtenexistenz*), încadrat de aceleași personaje. De fapt, Mefisto le readuce pe acestea, pentru a le ironiza, pentru a se distanța de ele: prin prezentarea sumedeniei de insecte (*greieri, molii și fluturași*), prin imaginea modestă, pur livrescă a lui Famulus (care nu izbutește decît să-și construiască o casă din cărți de joc), prin impresia de *Bau-bau* pe care el însuși i-o face, etc. În schimb, aduce ca agenți propulsori pe Baccalaureus (imagine a anilor de tinerețe, de care se delimitează) și pe Wagner (deocamdată, numai evocat), ajuns o mare autoritate științifică: acesta, prin intermediul lui Homunculus, va pune în lumină adîncurile abisale ale psihologiei faustiene. „Baccalaureus reprezintă, spune exegetul, în nuce toate orientările subiectivismului modern de la *Sturm und Drang* pînă în miezul sec. XIX; în el e deasemeni evidențiată rădăcina psihologică comună, din care pe de o parte apare idealismul filozofic exagerat, iar pe de altă parte materialismul științelor naturale“ (p. 237). Combaterea idealismului, ca și „fabri-

carea" lui Homunculus (în scena ce va urma), apar astfel ca „evenimente obiective ale forțelor istorice și spirituale care acționează în complexa *Umwelt* a lui Faust și G., înainte ca ei să pătrundă în lumea antică, și oglindesc în același timp lupta cu concepțiile de gândire contrare și nașterea geniului liber al lui Faust în propriul lui suflet" (pp. 226 și urm.).

LABORATOR

Începută în 1828, terminată în Dec. 1829.

V. 6819: *Clopoțelul*, Cf. *ante* v. 6620.

V. 6825: *Un viu cărbune (lebendige Kohle)*. BUCHWALD (p. 474) comentează textul, ca sumă de mijloace expresive, notînd gustul lui G. pentru antiteze și citînd v. 241: *lente fulgere (bedächtger Schnelle)*. FRIEDRICH și SCHEITHAUER comentează sensul: „Carbonul este elementul necesar oricărei sinteze organice" (p. 62).

V. 6834: *Dar ce se face-aici? / Un om, ce crezi?* „Producerea artificială a omului este un subiect frecvent în superstițiile din Evul Mediu tîrziu, transformat apoi în problemă de către Paracelsus, și astfel a trecut în literatura alchimistică a sec. XVI și XVII" (TRUNZ, p. 557—558). „În cultura alexandrină alchimiștii au descris ca posibilă crearea artificială a omului, reprezentat ca «spirit» pur, rezultat prin distilare. În Renaștere, Filip Teofrast von Hohenheim, zis Aureolus Bombastus Paracelsus (1493 — 1541), faimos medic și alchimist, a tratat amplu această temă în *De generatione rerum* (1599). G., pe timpul bolii sale la Frankfurt (1768) și apoi la Strasbourg (1770), l-a citit probabil, așa cum citise *Anthropodemus plutonicus* (1666) de Prătorius, care are un capitol despre *homunculus*. În realitatea istorică nu ar fi fost imposibil ca un alchimist din sec. XVI—XVII, cum e aici Wagner, să fi încercat fabricarea unui *homunculus*. Ipoteza unor ființe minuscule și foarte inteligente trăind sub sticlă era prezentă în literatura sec. XVII, avînd o valoare simbolică, așa cum e, sau a fost, în literatura științifico-fantastică de azi, tema extraterestrilor sau a mutantilor" (FORTINI, pp. 1091—1092).

V. 6836: *Horn*. Cuptorul de alchimist.

Vv. 6859—6860: *Ce ea făcea organizînd cîndva, / Noi prin cristalizare vom ajunge*. „Natura permite fiecărei ființe să se formeze grație dorinței sale interne de autoplăsmuire; așadar Naturalul se dezvoltă organic. Noi însă îi venim în întîmpinare din afară; noi facem să apară un nou întreg din părți individuale. Exemplu pentru aglomerarea cristalelor: apa, adusă la punctul de îngheț, poate deveni prin trepidație gheață" (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 62). Aceeași concepție e afirmată în vv. 6869—6870. Teoria pare a întoarce pe dos afirmația „funcția creează organul": aici, organul creează funcția, personalitatea. E o ironie tipic goetheană.

V. 6864: *Și ginți ivite prin cristalizare.* „Oameni artificiali sub toate aspectele“ (BLAGA, I, p. 332). Ironie la teoria cristalografiei, susținută ca eficace chiar pentru crearea omului de către J.J. Wagner (1774—1841), (AMORETTI, pp. 774—775).

Ante v. 6879: Homunculus. Diminutiv de la latinescul „homo“; deci, „omuleț“. Tratatetele de demonologie disting între 1) — *homunculus* ca fiu al Soarelui și Lunii, conceput fără unione sexuală; 2) — *homunculus* ca simbol al Mercurului sau al Embrionului metalic al alchimiştilor, cu ajutorul căruia se obține Piatra filozofală; 3) — *homunculus* ca „micul om sădit“, adică rădăcina de mandragoră; 4) — *homunculus* ca automat, sau android, sau robot, de tipul Golemului anunțat de Kabbala și realizat prima dată de rabinul praghez Loew (sec. XVI); și 5) — *homunculus* ca omuleț fabricat alchimistic, din spermă și sînge, popularizat de Paracelsus. „Se știe, după experiențele *in vitro* ale profesorului Petrucci, că crearea homunculelor nu e deloc irealizabilă“ (TONDRIAU și VILLENEUVE, p. 95). Iată, după aceiași autori, „rețeta“ propusă de Paracelsus: „Se menține, într-un alambic sigilat, o cantitate suficientă de *sperma viri* la cea mai înaltă temperatură a unui pîntece de cal, timp de patruzeci de zile, sau cît e necesar pentru a începe a lua viață, ceea ce e ușor de constatat. La capătul acestui timp, el va fi asemeni unui om, dar totuși translucid și fără consistență. Apoi, dacă e hrănit zilnic, în secret și cu precauție, cu sînge de om, dacă e menținut tot timpul la aceeași temperatură a unui pîntece de cal, devine un adevărat copil, posedă toate membrele unei odrasle femeiești, dar mult mai mărunț ca talie“.

Homunculus a apărut pentru prima dată în planul lui G. la 9 Nov. 1826. „După concepția lui G., Homunculus e un fel de demon, care știe tot ce s-a petrecut în trecutul omenirii, și care are și alte însușiri ale unei figuri de basm“ (BLAGA, I, p. 332). „Homunculus e o creație goetheană foarte originală și intim legată de poem, nu numai pentru că nașterea lui nu e străină de procedeele magice ale lui Mefisto, ci din cauza temperamentului și destinului său. Pentru că Wagner a combinat alchimistic acele elemente peste care Mefisto a suflat viață, el a moștenit o anume bonomie, de la Mefisto plăcerea glumei și a zeflemelei, de la Faust dorința faptei, iubirea de frumos. Deși născut, Homunculus nu e complet născut. Calităților lui de a fi și a trăi nu le lipsește decît corpul, și, odată cu el, adevărata sa formă, concretul realității, o individualitate a sa. Pentru a fi nu o deajuns să fie, trebuie să devină, să se formeze. În această căutare a vieții își va găsi sfîrșitul“ (AMORETTI, p. 774).

V. 6885: *Tu însă, vere șugubăț.* Din acest apelativ, BUCHWALD nu trage concluzia că Homunculus ar fi „unul din spiritele“ lui Mefisto, ci doar că amîndoi „nu sunt oameni pur și simplu“ (p. 474). G. îi consideră

pe amândoi „demoni“. Pentru TRUNZ (p. 558) legătura dintre ei rămâne o enigmă.

Vv. C893—6899: Dialogul Wagner-Mefisto nu constituie o divagație, ci reia ideea exprimată de Baccalaureus despre spiritul demiurgic (TRUNZ, p. 558): Wagner insistă asupra deosebirii corp/suflet, Mefisto asupra deosebirii bărbat/femeie.

V. 6903: *Grozav!* Termenul românesc nu acoperă exact originalul *bedeutend*, cuvânt îndrăgit de G. la bătrînețe, care exprimă ceva „plin de un înțeles adânc, demn de atenție, esențial“ (TRUNZ, p. 558). El anunță și caracterizează tabloul următor, visul lui Faust.

Vv. 6903—6020: Homunculus „vede“ visul lui Faust, adică aspirația acestuia spre universul Eladei în general, spre frumoasa Elena în special. Scena e inspirată de un tablou al lui Correggio, „Leda și Lebăda“: scenă de amor între Zeus, care a luat forma unei lebede, și Leda, -- din care se va naște Elena. Pentru îmbinarea de clasic și romantic a întregii scene cf. ECKERMANN, 16 Dec. 1829.

Vv. 6923—6924: *În zarea ceții / Din Nord*. Homunculus îl consideră pe Mefisto creație a credințelor în diavol tipice Evului Mediu nord-european.

V. 6929: *Ogive strîmte*. FRIEDRICH și SCHEITHAUER notează „aversiunea lui Homunculus față de gotic“ (p. 62). Se confirmă în v. 6935.

V. 6941: *Noaptea clasică de walpurgie*. Ideea și expresia îi aparțin lui G. E vorba de o adunare a tuturor „spiritelor“ Antichității, care ar avea loc, o dată pe an, la Pharsala, în Tesalia, acolo unde, la 6 iunie în anul 48 î.e.n., Cezar l-a învins pe Pompei.

V. 6944: *De-așa ceva nicicînd n-am auzit*. „Deci noaptea walpurgică clasică nu făcea parte din planul lui Mefisto“ (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 62).

Vv. 6948—6951: Mefisto nu dorește „imitații“ diavolești ale Antichității, ci chiar contactul cu figurile infernale antice: dar Homunculus îl avertizează că, acolo, nu-l așteaptă nici o bucurie. AMORETTI (p. 775) interpretează altfel: „Ironie la adresa specialiștilor în studiul Antichității“.

V. 6952: *Peneios*. Zeu-fluviu în Tesalia, considerat a fi fiul Oceanului și al zeiței Thetis.

V. 6957: *Tirania cu sclavia*. Triumviratul și Imperiul (după AMORETTI, p. 775), Cezarismul și Republica (după FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 62).

Vv. 6958—6959: *Cînd o crezi sfîrșită/Ea se arată mai dihai pornită*. „Se credea că bătălia de la Pharsala se repetă fantomatic fără încetare, la fel ca lupta cu Hunii de pe Cîmpiile catalaunice“ (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 62).

Vv. 6977—6979: Despre *vrăjitoarele tesaliene* se vorbește în *Gorgias* de Platon (428—348), în *Norii* lui Aristofan (445—386), în *Pharsalia* de Lucan (39—65). Cf. ECKERMANN, 22 Febr. 1831.

V. 6992: *Gîndind la C e, dar mai ales la C u m.* Meditînd asupra substanței, materiei; dar mai ales asupra modalității, instrumentelor, prin care se atinge scopul.

V. 6994: *Punctul pe i.* Un lucru neînsemnat, dar hotărîtor. E vorba, ca și mai sus, despre ceea ce-i lipsește lui Homunculus: corporalitatea.

Scena narează crearea în eprubetă a omului artificial, Homunculus, și etalează apoi scenic *calitățile* lui. Pentru G., procesul de fabricare practicat de Wagner e alchimistic, deci învechit; pentru noi, azi, el poate să pară hiper-modern, ca o realitate ce rămîne deocamdată rezervată viitorului. Spre deosebire de ființele adevărate, care se nasc organic, prin organizare naturală de la simplu la compus, Homunculus e obținut prin procedee de laborator, similare cu cele pe care Natura le practică exclusiv în domeniul anorganic, prin cristalizare; organicul se dezvoltă numai în contact cu lumea înconjurătoare, a cărei arie și-o sporește mereu; artificialul nu poate exista decît izolat de lume: Homunculus trăiește într-o fiolă; individualitățile organice vii au corp, Homunculus nu e decît spirit, visul său e să se întrupeze.

Calitățile lui se descopăr treptat: Homunculus e perfect conștient de starea și condițiile sale (vv. 6881—6884), dar și de virtutea sa esențială — propensiunea spre faptă, trăsătură faustică. El știe să citească visele, și astfel dezvăluie simbulrele abisal al sufletului lui Faust: drumul spre Elena. El știe tot ce s-a petrecut în Istorie, și astfel anunță viitoarea noapte walpurgică clasică, distingînd între spiritul Nordului romantic, și cel al Sudului egeic clasic (vv. 6923—6935 și 6945—6951). El știe în ce constă slăbiciunea întreprinderii lui Wagner, și-i dă sfaturi (vv. 6988—6992). El își cunoaște propria năzuință irepresibilă spre corporalitate.

În Homunculus G. a vrut — după propriile-i mărturisiri (ECKERMANN, 30 Martie 1833) — să reprezinte o „entelechie pură“. Termenul e pur filozofic și a fost creat de Aristotel (384—322 î.e.n.), la care designează deopotrivă *actul desăvîrșit* (prin opoziție cu actul pe cale de a se realiza) și *forma* („eidos“) sau *rațiunea* („logos“) ce determină actualizarea unei potențialități. G. a preluat termenul probabil de la Leibniz, care în *Theodiceea* sa a adăugat, sensului inițial, un principiu de efort și o desfășurare în timp, care lipseau la filozoful grec. Din textele lui G. se desprind următoarele însușiri ale lui Homunculus: această „entelechische Monade“ este o „ființă autonomă“, un „individ orientat final“ care „se curăță de tot ce nu-i este pe măsură“ (ECKERMANN, 3 Martie 1830), care reprezintă „o bucată de veșnicie“ (ECKERMANN, 11 Martie 1828); ca atare, spre deosebire de ființele cu corp, el e „natură de nedistrus“ și se confirmă „în activitate fără răgaz“ și în „ocupație în eternitate“ (către Zelter, 19 Martie 1827).

Personajul a prilejuit interpretări diverse: demon (deci se simte aproape de Mefisto, deși acestuia-i lipsește demonismul propriu-zis, în sens goethean), pură productivitate și năzuință spre faptă, tânjind după corporalitate (deci căutând o regiune proaspătă în care să se dezvolte biologic și istoric: prima Antichitate), geniu al artei (cu aspect de băiat, fiziologie hermafrodit), după KOBLIGK (II, p. 33); figură arhetipică de „copil zeiesc” care, prin hermafroditism, depășește conflictul și mijlocește între antagonismele Naturii, adevărată „punte” între conștiința prezentului și inconștienta totalitate a trecutului îndepărtat (de unde, darul de a citi visele) pentru JUNG și KERENYI (p. 134); ajutor al lui Faust, prin și în năzuința spre faptă; ca și Euphorion și Mignon, el e „pură, genială posibilitate fără împlinire”, separată de lume, îmbinând artisticul și biologicul, după EMRICH (p. 254), care sintetizează: „Daimon, Geniu, Entelechie, maturizare calmă, creștere și zodie propice, în total posibilități ce duc spre Artă vie și spre Elena”; Spirit pur prin „îngrădire a bucuriei senzoriale din sfială în fața elementarului”, „asigurare a lumii Frumosului împotriva forțelor nimicitoare ale Naturii”; deci, geniu artistic (care cere izolarea de lume) și putere spirituală (care cere intrarea în elementarul organic), după DIENER (p. 260); „gîndire absolută” pentru GUNDOLF (p. 769); „inteligență liberă, neîngrădită”, pentru HERRMANN (p. 319); „cititor în zodii”, „obscură intuiție a constelațiilor”, după KOMMERELL (p. 42); „lege a actului de a primi și a da („Gesetz des Nehmens und Gebens”), conform căreia entelechia faustică, la finele tragediei, cu ajutorul spiritelor, adică al «băieților fericiți», se curăță de ultimele resturi pămîntești, înălțîndu-se deasupra vieții omenești”, după LOHMEYER (p. 186); simbol al burgheziei germane învățate a timpului, lipsit de eficacitate politică; erudiție goală a unei anumite epoci, tinzînd spre clasicismul antic ca spre propria conștiință de sine; deci, preludiu la transformarea lui Faust din Actul IV, pentru DÖRING (I, p. 185); „entelechie fără corp, care tinde spre propria încorporare”; ca „ființă de o spiritualitate luminoasă tinde spre noaptea walpurgică clasică”; dar „ca ființă încă fără corp tinde spre zona întunecat-htonice a acesteia”, care dă ajutor lui Faust în drumul spre Elena, și astfel are o „valoare dramatic-funcțională” în operă, pentru STREICHER (p. 168).

Cea mai interesantă pare interpretarea lui von WIESE: Faust și Homunculus își răspund „în oglindă”: „Ce vrea Homunculus? El dorește clipa prielnică a transformării, în care ființa sa de spirit pur și demonic să capete independență ca ființă vie și să intre în procesul general de naștere a lumii. Destinul lui e hotărît de Eros și Metamorfoză. Ce vrea Faust? Într-o similară clipă prielnică, în care des-unitul se reunește iar imposibilul devine posibil, el tânjește după prototipul spiritual al Frumuseții, ca posesiune reală. Homunculus se suprapune lui Faust, pentru că el în regatul spiritual al Ideii se află acasă, văzîndu-se eliberat tocmai pentru că e

lipsit de lumea materială, reală. Faust se suprapune lui Homunculus, pentru că spiritul său năzuitor a și străbătut deja o mare parte a materiei lumii, iar „natura lui dublă, reunită“ în materie și spirit, apare ca o nemijlocită unitate. Faust vrea să ajungă prin Homunculus în lumea spirituală a Elenei, Homunculus prin Faust la nașterea sa biologică, pe care trebuie s-o pornească de pe cea mai de jos treaptă a Naturii. Întruparea purei ființe spirituale a lui Homunculus își are opusul în scena finală din *Faust* când puternica, lumesc-bogata monadă trebuie să se desîntrupeze, pentru, a fi preluată de Iubirea cea pură“ (p. 152).

Visul lui Faust e citit de DIENER (p. 265) ca avînd „sens de prognoză“: presimțire a rădăcinii biologice a oricărei nașteri a Frumuseții, așa cum se va vedea în „Noaptea walpurgică clasică“; adică, a faptului că zămislirea Elenei aparține, a fost posibilă numai în sînul unei Naturi inocente, în care iradia strălucirea zeiască.

Opoziția Homunculus/Mefisto reprezintă contrastul Sud/Nord, dialectica clasic/romantic.

În lumina unei interpretări psihanalitice, dorința lui Faust — de a poseda Frumusețea într-o clipă de grație — reprezintă un *hybris*, o *îmbolnăvire sufletească*: Mefisto îl va supune unei adevărate *cure psihice*, făcîndu-l să-și realizeze, să-și trăiască aievea visul (MOMMSEN II, p. 112).

NOAPTE WALPURGICĂ CLASICĂ

Prima schiță în Dec. 1826, forma definitivă între ianuarie și iulie 1830.

Pentru scrierea acestei scene, G. a consultat îndeosebi dicționarul lui G. Benjamin Hederich: *Gründliches Lexicon Mythologicum* (1724), precum și alte lucrări ca: *Mythologische Briefe* (1774) de I.H. Voss; *A classical and topographical Tour through Greece during the Years 1801, 1805 and 1806* (1819) de F. Dodwel; *Creta, Rodos, Cyprus* (1675), de Joh. Meursius; *Childe Harold's Pilgrimage* (1812) de lord Byron; *Pharsalia* de Lucan; *Viața lui Pompei* de Plutarh; *Reisen des jungen Anacharsis* (1800) de G. Barthélémy. Multe situații au ca sursă artele plastice.

Pentru prima dată în *Faust*, G. utilizează un vers de tip elin: *trimetrul*. Acesta se compune din trei picioare, fiecare din ele fiind un dublu iamb; așadar, șase silabe accentuate. Bineînțeles, această schemă ușor de manevrat trebuie totuși să se mulțumească adeseori, atît în original, cît și în traducerea de față, cu numai trei accente fundamentale pe vers.

CÎMPIILE FARSALICE

Ante v. 7005: Erichto. Vrajitoare tesaliană, amintită în *De bello civili* (*Pharsalia*), cartea VI, de Lucan; în *Heroides*, XV, 139 lui Ovidiu; în *Divina Commedia* („Infernul“, IX, 22) de Dante. Aceștia ar fi *poetii nesuferiți* de care se plinge ea în vv. 7007—7008.

V. 7022: *Pompei*. Cneius Pompeius Magnus (106—48), om politic și general roman, care împreună cu Cezar și Crassus au format Primul triumvirat. A fost ucis în Egipt, unde se refugiase după înfrângerea de la Farsala (9 august anul 48 î.e.n.). Se spune că, la Scotusa, el ar fi visat că se află în teatru și că publicul îl aplaudă ca pe vremea primelor sale victorii.

V. 7023: *Cezar*. Caius Iulius Caesar (100—44), om politic, general și scriitor roman. A fost ucis în senat, de conjurații conduși de Brutus și Cassius.

V. 7033: *Albastre focuri ard*. Ecou literar din Shakespeare: *Richard III*, V, 3: „The lights burn blue“.

V. 7034: *Vreun meteor neașteptat?* Erichto îl vede pe Homunculus, plutind luminos pe sus, în fiola sa. Alături de el, învelit în mantaua magică, deci apărînd ca o mîngie, e Faust, însoțit de Mefisto.

V. 7053: *Cavalerul*. Faust.

V. 7056: *Unde e ea?* Prima întrebare a lui Faust, trezindu-se din somn la atingerea solului Eladei, se referă la Elena. Aceste cuvinte se leagă de ultimele din „răpirea Elenei“, v. 6559.

V. 7077: *Anteu*. Titan, fiu al lui Poseidon și al Geei, zeița Pămîntului. De cîte ori atingea țărîna, Anteu căpăta puteri noi. Heracle l-a sugrumat, ținîndu-l sus pe umeri.

Vrăjitoarea Erichto descrie cîmpul de luptă de la Farsala (vv. 7005—7033) unde, anual, se repetă fantomatic bătălia dintre Cezar și Pompei. Evenimentul istoric îmbracă, din nou, aparența naturalului, desfășurîndu-se ciclic, într-o sferă a întunericului cvasi-htonice, lipsit de orice raționalitate: o adevărată demonie a Istoriei („Urform politischen Daseins“ spune EMRICH, II, p. 258). „Semnificativul în Natură și Istorie se petrece într-o mitologică «țară de basm» (v. 7055) pe care o creează poetul care vede generalul în particular“ (KOBLOGK, II, p. 42). După constituirea cadrului și substanței mitice a scenei, Erichto dispăre.

Descrierea continuă prin dialogul Mefisto-Homunculus (vv. 7040—7051) și prin scurtul monolog al lui Faust (7070—7079). Reacția imediată a eroului, faptul de a întreba de Elena, EMRICH (II, p. 257) o pune pe seama pămîntului grecesc: acesta ar deține o „forță a originilor“ („Ursprungsge-walt“), capacitatea de a orienta totul spre obîrșii.

PE PENEIOS ÎN SUS

Scrisă în ianuarie 1830.

V. 7081: *Mă simt ca un drumeț în țări străine*. Toți traducătorii au dat acestui vers (*So find ich mich doch ganz und gar entfremdet*) un sens catego-

ric: „mă simt înstrăinat“ (BLAGA, I p. 341), „Acasă nu mă simt“ (IORDAN, II p. 118), „spacsato“ (FORTINI, p. 635), „mi sento completamente straniero“ (AMORETTI, p. 411). Am optat pentru o formulare mai vagă, mai ambiguă, pentru a cita nota lui FRIEDRICH și SCHEITHAUER (p. 64) care accentuează prefixul *ent-* din cuvântul *entfremdet*: „also nicht mehr fremd, sondern angeheimelt“ („așadar nu mai străin, ci evocînd locurile [sale] familiare“). Ceea ce înseamnă că aceste locuri străine îi evocă totuși lui Mefisto ceva familiar: de fapt, el întâlnește aici informul, haoticul, urîtul, monstruosul, demonicul etc., adică elementele primare, pre-creștine, ale diavolescului: propria sa origine.

V. 7083: *Grifoni impudici, sfincși ncrușinași*. Grifonii sunt ființe fabuloase din Antichitate, cu corp de leu și clonț de vultur; consacrați lui Apollo sau Dionysos, ei păzesc comorile de sub pămînt sau vinul din amfore. Sfincșii sunt monștri legendari, cu cap de fată, cu corp de leu și cu aripi: masculini în Egipt, feminini în Elada. Sfinxul, la singular, e legat de legenda lui Oedip și de ciclul teban.

V. 7086—7087: Mefisto nu e șocat de *indecența* Grifonilor și Sfincșilor, ci de naivitatea lor firească, *prea vie*, de naturalul lor pur, care n-are nimic impudic, nimic pervers (AMORETTI, p. 777).

V. 7093: *Grifoni! dar nu bufoni!* Imposibil de tradus *à la lettre* în românește jocul de cuvinte din original: *Nicht Greisen! Greifen!* În germană, pe lângă efectul de homofonie, mai există efectul semantic: Grifonul protestează împotriva cuvîntului „moșneag“, deoarece el n-are vîrstă, e un simbol al supratemporalității, al duratei, al neschimbării (TRUNZ, p. 567). Restituirea efectului sonor e urmărită și în traducerea v. 7096: (*Grau, grämlich, griesgram, greulich, Gräber, grimmig*).

V. 7097: *Ca etimon (etymologisch)*. „Jocul (de cuvinte) etimologic e după G. cel mai amuzant din lume. A se vedea „Moritz ca etimolog“ în *Călătoria în Italia*“ (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 65).

V. 7099: *Nu grifa dă Grifonului blazonul?* Am recurs la franțuzismul *grifa*, pentru a transpune în românește jocul de cuvinte: *Gefällt das G r e i im Ehrentitel G r e i f e n*.

Ante v. 7104: Furnici de dimensiuni uriașe. Amintite de Pliniu, Filostrat, Heliodor și Herodot; acesta (*Istoriei*, IV, 27) spune că în India există furnici de mărimea unei vulpi. După REINHARDT, aceste „insecte demonice“ seamănă cu *Trage-Palme*, *Ia-cu-japca*, și *Zor-la-pradd*, personaje din Actul IV. „Acolo unde abundă bogățiile, cei doi «demoni» (Grifonii și Furnicile n.n.) pot fi adesea văzuți la lucru împreună: *adunînd* de jos, *depunînd* și *culegînd* de sus [...] Agoniseala, mișuneala, îmbuîbarea, robirea [...] arată aceeași rădăcină a Istoriei și Naturii“ (p. 140).

Ante v. 7109: Arimaspii. Popor amintit în *Istoriile* lui Herodot (III, 116), ai cărui oameni ar avea un singur ochi și ar fi mereu puși pe jaf. BUCH-

WALD (p. 476) îi numește „Sciți“. Că ei ar prăda comorile strînse de Furnici, e o invenție a lui G.

V. 7109: *Această noapte jubiliară*. Noaptea walpurgică clasică, adică aniversarea bătăliei de la Pharsala (între 8 și 9 August).

Vv. 7114—7115: *Un zvon spiritual e suflul nostru, / Ce voi pe urmă îl încorporați*. E autodefiniția Sfincșilor. Ca „fiare granitice“, de aceeași vîrstă cu timpul, adică pre-existînd oricăror personificări mitice, ei sunt *zvon spiritual* încorporat ulterior de către oameni: cu alte cuvinte, sunt spirit care a căpătat formă și tîlc, deci *mithos* (LOHMEYER, p. 216—217). Verbul „a încorpora“ a fost diferit interpretat: ca „înăsprire grosolană“ (PETSCH, p. 679; FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 65), ca „despiritualizare a spiritului“ (BEUTLER, p. 595); ca obținere a „unui sens mai hotărît“ (WITKOWSKI, II, p. 324), sau a „unei figuri corporale sensibile“ (REINHARDT, p. 323). Oedip — spune BUCHWALDT (p. 476) — „încorporează“ enigma Sfinxului, pentru că dezlegarea ei înseamnă 'Omul'. La fel mai jos (vv. 7134—7137), răspunsul fiind 'Diavolul', înseamnă că Mefisto „încorporează“ ghicitoarea propusă.

V. 7123: *În piese vechi*. În lucrări dramatice moralizatoare, proprii teatrului englez medieval și chiar elisabetan.

V. 7123: *Old Iniquity*. Văciul sau Răul, așa cum era numit în piesele engleze.

V. 7127: *Trec stele-n șir*. Stele căzătoare, frecvente în luna August.

Vv. 7134—7137: Sfincșii — în calitatea lor de „hieroglife ale limbajului enigmatic“ (LOHMEYER, p. 216) — îi propun lui Mefisto o ghicitoare a cărei dezlegare e chiar „Diavolul“: acesta e necesar deopotrivă omului bun și celui rău; pentru cel dintîi, el este un plastron de exercițiu, pe care-l străpunge pentru a se deprinde să lupte curat împotriva Răului; pentru cel de al doilea, e un tovarăș de dezmăț; dar și pentru unul, și pentru celălalt, e doar un paravan: Zeus — aici ca stăpîn al Naturii care e dincolo de orice Bine și Rău — se distrează privind mărunta luptă etică a omului.

V. 7149: *Ni-e gheara sdnătoasă*. BUCHWALD amintește (p. 477) distincția lui G.: clasicul e sănătos, romanticul e bolnav.

Ante v. 7152: *Sirene*. Ființe mitologice, cu corp de pasăre și cap de femeie, ale căror cîntece îi atrăgeau pe năieri, ducîndu-i la pieire (Cf. *Odiseia*, XIII, 19).

V. 7173: *Ce din gîllej și corzi sunt scoase*. Ironie la adresa poeților romantici, mari amatori de rime răsunătoare (Cf. v. 7175: *lălăială*).

V. 7182: *În hidoșenii, trăsături mărețe*. Reacția lui Faust în fața Sfincșilor e cu totul alta decît a lui Mefisto; în timp ce diavolul e șocat de urîtenia lor, omul e receptiv la măreția pe care o manifestă monstruosul (Cf. v. 7190). E, de altfel, ceea ce-i reproșează Mefisto, în vv. 7191—7194.

V. 7185: *Acestora Oedip le-a stat nainte*. Oedip a înfruntat Sfinxul pe drumul spre Teba, dezlegînd enigma: „Care animal umblă dimineța în patru, la amiază în două, iar seara în trei picioare“? Răspuns: „Omul“.

V. 7186: *Ulise-n funii le-a-ndurat să-i cînte*. Pentru a asculta fără riscuri cîntecul sirenelor, Ulise și-a astupat urechile cu ceară și s-a legat cu funii de catarg (*Odiseia*, XII, 30).

V. 7197: *În pragul ei, veleatul ni se curmă*. Sfîncșii aparțin unei lumi originare, anterioare Elenei; în epoca acesteia, „eroismul înlocuise elementarul“ (REINHARDT, p. 136).

V. 7198: *Heracle*. Erou al mitologiei eline, prototip al curajului, forței și faptei civilizatoare. Pentru o caracterizare mai amplă a lui, cf. nota la vv. 7382—7397.

V. 7199: *Chiron*. În mitologia elină, centaur înțelept, îmbinînd moralitatea și cunoașterea, educator al multor eroi greci, între care și Heracle. A se vedea nota la v. 7330.

V. 7219: *Alcide*. Nepotul lui Alceu, adică Heracle.

V. 7222: *Stymphalide*. Păsări de pradă uriașe, trăind pe lacul Stymphalos, care au fost stîrpite de Heracle.

V. 7227: *Hidra din Lerna*. Șarpe uriaș, trăind în mlaștina Lernei, ucis de același Heracle.

V. 7235: *Lamii*. Aici genii feminine care-i ispîteau pe tineri cu înfățișarea lor frumoasă, pentru a le suga sîngele. Legenda spune că Lamia a fost o regină a Libiei, care l-a sedus pe Zeus; furioasă, Hera a transformat-o în spectru și i-a ucis copii. Drept răzbunare, Lamia răpea copiii nenăscuți din pîntecele matern. În *Vulgata*, numele ei e tradus prin Lilith. În demonologie, e un vampir nocturn, un fel de *succubus*, apropiat de Striga (TONDRIAU și VILLENEUVE, p. 108). Simbol al geloziei.

V. 7244: *Iar noi roti-vom sori și lună-n spații*. Aluzie la semnificația astronomică a marilor sfîncși de piatră din Egipt.

În contact cu primele arătări ale mitologiei eline — Grifoni, Furnici uriașe, Arimaspi, Sfîncși, Sirene — Mefisto se simte străin. Și totuși, unele îi evocă niște realități familiare; e vorba de cele care, ca simboluri încorporate ale unor *porniri elementare* ale Naturii, îl depășesc, dar care, ca *instincte primare eficiente în plan social*, îi sunt cunoscute (KOBLEIGK, II, p. 49): agoniseala (Furnicile), tezaurizarea, posesiunea (Grifonii) și raptul (Arimaspii) constituie un fel de „gesticulație etică“ pe care diavolul o patronează și promovează, ca izvor de vicii. Ca și alte simboluri goetheene, Furnicile și Aurul au o dublă valoare: una pozitivă, alta negativă. În schimb, Sfîncșii și Sirenele sunt „realități“ complet străine pentru Mefisto. Cei dintii, în afara Istoriei (reprezentînd statornicia granitică primară a Naturii, supratemporalitatea) și raționalității („Hieroglifice ale limbajului enigmatic“),

se sustrag înțelegerii lui; în acelaș timp, îl demască: din ghicitoarea pe care i-o propun și care e propria lui definiție; rezultă că Răul e un simplu partener al Binelui într-o piesă menită doar să-l distreze pe divinul stăpîn al Naturii amorale; ca atare, Sfîncșii neagă semnificația *personală* a diavolului, așa cum apare el în *Wellbild*-ul medieval nordic-creștin; deci, îi contestă caracterul de adversar al lui Dumnezeu: el nu mai este, din punctul lor de vedere, decît un „Übungsbjekt“, folosit de Creștinism chiar în lupta contra Răului; din *principiu al Răului*, el devine astfel (așa îl văd chiar Grifonii) principiu al Urîtului (DIENER, p. 215 și urm.). Iată de ce Mefisto e mai sensibil, e chiar atras de sunetele Hidrei și de aspectul Lamiilor. Cît despre Sirene, ele sunt simbol al muzicii antice, pe care Mefisto o neagă de pe pozițiile muzicii noi, romantice, aceea care se adresează inimii: el este „negatorul și totodată vestitorul lumii romantic-creștine“ (EMRICH, II, p. 270).

Cu totul alta e reacția lui Faust. Angajat pe drumul biologic-oniric ce duce la constituirea Frumosului, el vede mai ales în Sfîncși rădăcinile monstruos-înfricoșătoare, dar și mărețe, ale Frumuseții, adică tiparele ei originare în care Urîtul e organic legat de Miraculos; i se confirmă astfel caracterul sănătos și solid, proaspăt și fericit, al Artei clasice, idee scumpă lui G. (ECKERMANN, 2 April, 1829). Toate aceste arătări sunt, pentru el, întruchipările sensibile care, cronologic și ontologic, preced și întemeiază apariția Frumuseții naturale ideale ce se va manifesta în Elena: înainte de a ajunge la ea, care reprezintă „das erste gebildete Zeitalter“, el trebuie să cunoască acest prag pe care Informul, Haoticul și Urîtul încă nu s-au decantat; să privească această galerie de „Urweltgestalten“ pe care le va birui definitiv epoca eroică a lui Heracle. „Fără această întreagă sferă a fantomaticului-antic, nu e cu putință nici o frumusețe a eroicului-antic“. (REINHARDT, p. 106): căci fără confruntarea cu Sfîncșii, nu e posibil Oedip; fără confruntarea cu sirenele, nu e posibil Ulisc; fără confruntarea cu Chiron, nu e posibil Heracle.

PE PENEIOS ÎN JOS

Creat în ianuarie-martie și în aprilie 1830.

Vv. 7249—7256: Peneios, ca fluviu-zeu, presimte viitorul cutremur de pămînt.

V. 7257: *Dacă-aud, îi dau crezare*. Declarație de acceptare a miraculosului: un rîu care vorbește cu glas de om; deci, acceptare a inițierii în misterele lumii antice.

V. 7276: *Am mai simțit asemeni har*. Referire la propriul său vis (vv. 690 și urm.).

V. 7291: *Dar inimii nu-i e de-ajuns*. Faust nu e îndestulat sufletește cu spectacolul grațioaselor apariții ale Nimfelor, el vrea prototipul însuși al Frumuseții.

Vv. 7295—7312: Din nou leitmotivul Ledei, pregătind apariția Elenei.

V. 7301: *Una însă dintre toate*. Lebăda în care s-a transformat Zeus, pentru a se iubi cu Leda.

Vv. 7310—7312: Lebedele mai îndrăznețe își iau un aer bătaios, îndemnându-le pe cele mai timide să renunțe la gândul de a o sluji pe Regină și să se preocupe numai de propria lor salvare.

Vv. 7317—7318: Cine l-a vestit pe Chiron (*călărețul* ce se aude apropiindu-se) că această noapte e o sărbătoare?

V. 7325: *Un călăreț*. De departe, centaurul îi pare lui Faust un om călare.

V. 7329: *Philyra*. Mama lui Chiron. Pentru a se uni cu ea, Cronos — de teama geloasei sale soții, Gea — a luat formă cavalină; fiul lor s-a născut centaur: jumătate om, jumătate cal.

V. 7330: *Chiron*. Centaur antic, vestit pentru înțelepciunea sa, pentru cunoașterea leacurilor din plante și buruieni, pentru priceperea sa ca muzician și astronom. Printre „elevii“ săi se numără Heracle, Esculap, Jason, Achille, Nestor, Peleu, Telamon, Meleagru, Tezeu, Hipolit, Ulise, Diomedea, Castor și Pollux, Enea etc. Acestora, G. le-a adăugat pe Orfeu, pe Boreazi, pe Lynceu.

V. 7339: *Argonauții*. Floarea eroilor Eladei, cei care au pornit pe corabia Argo în căutarea Lînei de aur.

V. 7340: *A poeziei lume au zidit*. Ca personaje ale epopeilor.

V. 7341: *Hai să-i lăsăm la locul lor de slavă!* (*Das lassen wir an seinem Ort!*) Traducerea ține cont de comentariul lui LOHMEYER: „und der Ort ist die Dichtung“ (p. 243).

V. 7342: *Ca Mentor, nici chiar Pallas nu-i grozavă*. Pallas e epitetul ritual dat zeiței Athena (la Romani, Minerva), protectoare în special a lui Odiseus (Ulise) și Heracle. Zeiță războinică, ea e totodată patroana Filozofiei. Sub înfățișarea lui Mentor — un bătrîn înțelept, prieten al lui Ulise — zeița a încercat să-i dea sfaturi lui Telemac, fiul lui Odiseus și al Penelopei (*Odiseia*, XXII, 205).

V. 7370: *Dioscurii*. Castor și Pollux, fiii Ledei, frați gemeni ai Elenei.

V. 7372: *Boreazii*. Fiii lui Boreas, zeul Vîntului de nord. E vorba de gemenii Calais și Zetes, tineri cu aripi la picioare, care au ucis Harpiile.

V. 7374: *Iason*. Comandantul corăbiei Argo în călătoria spre Colchida. Soț al Medeei, femeie înzestrată cu puteri vrăjitoarești.

V. 7375: *Orfeu*. Erou de origine tracă; poet, muzician, cîntăreț. Cîntecele lirei sale îmblânzeau fiarele și mutau stîncile din loc. Legenda spune că ar fi coborît în Infern, pentru a o readuce sus pe iubita sa, Euridice.

V. 7377: *Lynkeu*. Erou dotat cu o vedere extraordinară, cărmaci al corăbiei Argo.

V. 7381: *Hercule*. Numele latin al lui Heracle, cel mai popular dintre semizeii elini, fiul lui Zeus și al Alcmenei, soția regelui Amfitrion. Celebru autor al celor 12 isprăvi, între care: uciderea leului din Nemeia, a Hidrei din Lerna, a mistrețului din Erymante, curățirea grajdurilor lui Augias, furtul merelor de aur din grădina Hesperidelor etc.

V. 7384: *Ares, Hermes*. Zei din pantheonul elin: primul era zeul Războiului; al doilea, mesager al zeilor, interpret al voinței divine, zeu al Comerțului; dar și psihopomp, adică conducător al sufletelor celor morți în drum spre Infern.

V. 7390: *Dar și femeilor încântătoare*. Aluzie la „sclavia” lui Heracle alături de Omphala, regina Lidiei, Megara, fiica regelui Tebei, și Dejanira.

V. 7391: *Gea*. Pământul, în accepția de element primordial din care s-au născut semințele zeiești.

V. 7392: *Hebe*. Etimologic, personificarea Tinereții. Zeiță, fiica lui Zeus și a Herei, avînd în Olimp rol de servitoare, de „fiică a casei”: turna nectar în cupele zeilor.

Vv. 7403—7404: Opoziția între Frumusețe și Grație vine din estetica lui Lessing și Schiller (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 66)

V. 7405: *Cînd în spate-mi sta*. Că Elena ar fi fost purtată în spate de Chiron, e o invenție a lui G. (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 66).

Vv. 7426—7433: Prin conceptul de *femeie mitologică*, a cărei viață nu poate fi măsurată în timp, cum fac *filologii*, G. introduce ideea de „viață artistică” a eroinei: „Ca vie creatură spirituală, (Elena) nu e legată de timp. Poeții, prin operele lor, i-au hărăzit o veșnic nouă viață poetică” (LOHMEYER, p. 245). E vorba aici de un „Mysterium der Zeitlosigkeit, der Wiederholungen, des neuen Ins-Leben-Ziehens des Schönen durch die Kunst”, spune TRUNZ (p. 570).

V. 7435: *Și totuși ea, în Pheres, de-Achille a fost găsită*. O legendă tîrzie spune că Achille, după moartea sa, ieșit din nou la lumină și, silit să rămînă la Pheres, ar fi întîlnit-o acolo pe Elena, de care se îndrăgostise încă de pe vremea asediului Troiei. Prin gura lui Faust, G. reia, deci, ideea că o eroină ca Elena poate trăi *de orice timp scutită*. (TRUNZ, p. 570).

V. 7446—7447: Chiron îl crede pe Faust nebun, și-l conduce la Manto care ar putea să-l vindece.

V. 7450: *Manto, fiica lui Esculap*. Esculap e numele latin al lui Asclepios, erou elin și zeu al Medicinii. Manto e fiica lui Tirezias, avînd ea și tatăl ei **darul profeției**. La G., ea e fiica lui Esculap, deci înzestrată cu pricepere **doftoricească**. **Simbol al atemporalității, al citirii în viitor.**

V. 7455: *Sibile*. Preotese ale lui Apollo.

V. 7465: *Romani și Greci luptară-aici*. Pe cîmpul de luptă de la Pydna în anul 168 î.e.n. Romanii conduși de consulul Aemilius Paulus i-au învins

pe Macedonenii de sub comanda regelui Perseu. Din regat, Macedonia a devenit republică.

V. 7490: *Persephona*. La Romani, Proserpina. Fiica lui Zeus și a Demetrei. Răpită de Hades în Infern și devenită soția lui, n-avea voie să vadă lumina zilei; de aceea, i se trimiteau vești pe ascuns.

Vv. 7493—7494: Ajutorul dat de Manto lui Orfeu e o născocire a lui G. Sibila îi urează lui Faust mai multă izbândă decât lui Orfeu care —întorcându-se ca s-o vadă pe Euridice — a pierdut-o pentru totdeauna.

Prima întâlnire a lui Faust cu datele natural-geografice ale leagănului Elenei — vocea premonitoare a zeului-fluviu Peneios și vorbele ispititoare ale Nimfelor (vv. 7149—7256 și 7264—7270)—e o nouă etapă, mai aproape de țintă, pe drumul spre Elena. În planul interior al eroului, ea e marcată de trecerea de la zona subconștient-onirică la conștiință și la proiecția imaginară; e un amestec de Natură, Viață și Transfigurare divină (DIENER, p. 348) în care e cuprins peisajul grecesc real și cel sufletește-închipuit, supratemporal. Faust însuși știe că nu mai visează: scena iubirii lebedei-Zeus cu Leda e o *amintire*; „ceea ce s-a desfășurat în adâncul subconștientului, devine acum formare conștientă cu ajutorul fanteziei“ (KOBlick, II, p. 45).

Scena e dominată de discuția dintre Faust și Chiron (v.v. 7330 —7470), personaj mitic ce combină puterile rațiunii cu cele ale simțirii, știința medicală cu cea pedagogică. Cu ajutorul lui, *trăsăturile mărețe*, ce i se anunțaseră lui Faust la vederea *hidoșeniilor* (v. 7182), vor fi acum întruchipate în galeria de eroi antici caracterizați de centaur: Dioscurii, Boreazii, Iason, Orfeu, Lynceu; și, de-asupra tuturor, Heracle, prototipul frumuseții și curajului viril, eroul civilizator, în veci inegalabil în virtuți. Din această discuție se desprinde tot o lecție pentru Faust: așa cum niciodată nu se va mai naște un alt Heracle real, nici o adevărată Elena nu mai e cu putință în lume; apariția ei va fi posibilă exclusiv în domeniul creației artistice (MOMMSEN, II, p. 126).

Există un dublu moment „teoretic“ în această convorbire (vv. 7399—7405 și 7426—7437). O dată, Chiron operează, în legătură cu Elena, distincția între Frumusețe și Grație (care, după REINHARDT, p. 116 și urm., nu vine din estetica lui Schiller, de tip iluminist, ci exprimă opoziția tipică goethecană între „Starren“ și „Quellenden“, iar după SCHADEWALDT, p. 171 și urm., marchează deosebirea grecească între „kallos“ și „charis“). A doua oară, același Chiron vorbește despre *femeia mitologică* (exemplu: Elena) ca despre o realitate *sui generis*, pur artistică, fruct al fabulației poetice, nesupusă măsurilor biografice ale temporalului (MOMMSEN, II, p. 130 și urm., arată că G. confundă, în mod conștient, episodul Achille-Elena, petrecut în insula Leuke, cu episodul Admet-Alkesta, care a avut loc la Pheres;

această dispunere liberă a miturilor grecești e menită să anunțe viitoarea procedură a autorului: acesta ne va introduce „într-o sferă a fabulației mitice cu totul liberă de orice îngrădiri“. De altfel, în timpul discuției, în Faust însuși se trezește *poetul*, cel care vrea — asemenea lui Achille — să-și *cucerească iubirca în contra sorții* (v. 7437), ajungînd la forma ideală rîvnită „prin puterea proprie a poetului îndrăgostit“ de a plăsmui o imagine sensibilă artistică (DIENER, p. 361).

Prin Manto, sibila ce doarme în spațiul sacru al templului, Faust ia contact cu *temporalul și totodată cu eternul*; ea îl va ajuta să intre în *supra-temporal*, în *Infern* (TRUNZ, p. 567). Pentru că este eficientă deopotrivă în cele două domenii — lumina zilei, supusă timpului, și htonicul, supus eternității — Manto! îl iubește pe Faust tocmai pentru că acesta *caută* (în temporal) *imposibilul*. După DIENER (p. 383) această căutare a imposibilului nu se poate explica exclusiv în cadrul lumii antice păgîne; ea necesită o sinteză: a „bucuriei senzoriale *păgîne* cu interioritatea *creștină*, a situației *clasice* pe ceea ce e obiectiv, real-palpabil și natural, cu năzuința *romantică* după, subiectiv, ideal și supranatural, a materiei *antice* cu avîntul spiritual *modern* spre nelimitat“; Manto ar avea rolul de a arunca o punte între împlinirea pămînteană de tip păgîn și salvarea în transcendent de tip creștin.

G. și-a imaginat, ca deosebit de emoționantă, scena în care Faust, coborît în *Infern*, îi cere Persephonei pe Elena (cf. ECKERMANN, 15 Ian. 1827), dar n-a scris-o.

PE PENEIOS ÎN SUS CA MAI ÎNAINTE

Scrisă între ianuarie și iunie 1830.

V. 7498: *Amărîtului popor*. Susținătorii teoriei vulcaniste (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 68; AMORETTI, p. 780); toți cei ce nu s-au gîndit la cutremur; (BUCHWALD, p. 478); contextual, e vorba de toți cei care nu s-au putut salva din cutremur sărind în apă.

V. 7499: *Fără apă nu-i salvare!* Axiomă a neptunismului goetheean, teorie asupra apariției vieții și formării scoarței pe Pămînt, ce va fi susținută mai jos de Thales.

Vv. 7507—7508: Cutremurul, ca fenomen ce iese din comun, e o minune, dar este dăunător.

Ante v. 7519: *Seismos*. Etimologic, cutremur de pămînt (în clină), poreclă dată lui Poseidon. La G., el apare ca un demon ce schimbă fața pămîntului, identificat de către Sfîncși cu zeul mărilor (vv. 7531—7547.) Descrierea cutremurului e inspirată după un desen al lui Rafael, precum și de *Naturales Quaestiones* de Seneca (II, 26).

Vv. 7531—7535: Sfîncșii reiau legenda după care Poseidon a fi scos din adîncul Mării Egee insula Delos, oferind-o ca adăpost zeiței însărcinate

Leto (Latona, la Romani); aceasta, urmărită de gelozia Herei, nu avea unde să-i nască pe Apollo și Artemis, concepuți cu Zeus.

V. 7558: *Haosul și Noaptea*. Strămoși ai lumii, în mitologia elină; personificări ale Vidului și, respectiv, Întunericului primordial. La Hesiod (sec. VIII î.e.n.) Noaptea e fiica Haosului.

V. 7560: *Titanii*. Generația primitivă a divinităților eline, fiii lui Uranus și ai Geei. Lupta în care zeii i-au învins și detronat, Titanomachia, e relatată de Hesiod în *Teogonia* sa.

V. 7561: *Ossa și Pelion*. Munți în Tesalia.

V. 7564: *Parnas*. Munte lângă Delphi, cu două piscuri: unul era reședința lui Apollo și a Muzelor; celălalt, a lui Dionysos.

V. 7569: *I-am ridicat un jilț din hău*. I-am creat Olimpul.

V. 7587: *Coloșii*. Forțele colosale ale cutremurului.

V. 7600: *Muntele*. Straturile de munte, care nu conțin nici un metal.

Ante v. 7606: Pigmeii. Trib de oameni mici din Etiopia, menționat în *Iliada* (III, 6). „Aici, ei au aviditatea piticilor din povestea nibelungă“ (AMORETTI, p. 780). Legenda elină spune că erau mereu în război cu Bîtlanii.

Ante v. 7622: Dactilii. Oameni și mai mici ca Pigmeii („dactylos“ = deget, în elină), pe care aceștia îi pun să muncească pentru ei; locuiesc în Creta pe muntele Ida, vestiți meșteri în prelucrarea metalelor.

Vv. 7644—7675: Bătălia dintre Pigmei și Cocori e un *topos* antic, cultivat pînă în Evul Mediu. Se spune că în migrarea lor spre Sud, Cocorii i-au întîlnit pe Pigmei, aproape de izvoarele Nilului, și au fost atacați de acești pitici care voiau să se împodobească cu penele lor. La G., conflictul e între Pigmei și Bîtlani, iar Cocorii intervin din solidaritate față de frații lor întraripați.

Ante v. 7660: Cocorii lui Ibycus. Simbol al dreptei răzbunări împotriva crimei. În balada cu același titlu, de Schiller, cocorii facilitează, involuntar, descoperirea ucigașilor poetului Ibycus.

Vv. 7680—7682: Traducere aproximativă a unui joc de cuvinte bazat pe descompunerea numelor proprii ce designează piscuri și localități de pe muntele Brocken, amintite deja în „Noaptea walpurgiei“: *Ilsestein*, *Heinrichshöhe*, *Elend* și *Schnarcher*. Mefisto vrea să sugereze soliditatea munților Harz, în comparație cu peisajul vulcanic al Tesaliei.

V. 7719: Aproape la fel vorbește Arnolphe în *L'École des femmes* de Molière (V, 4).

Ante v. 7734: Empuza. Vampir feminin, cu picior de măgar, stîrnind noaptea spaima copiilor și a drumeților. Capul de măgăriță e o invenție a lui G. (luată din *Visul unei nopți de vară* de Shakespeare), ca și invidia ei față de femeile frumoase și iubite.

V. 7777: *Tirs*. Toiagul specific al lui Dionysos, împodobit cu iederă (sau frunze de viță) și un con de pin.

Ante v. 7811: Oreas, pe o stîncă naturală. Oreas e o nimfă montană. Prin *stîncă naturală*, G. înțelege o formație geologică veche, nu produsă recent prin acțiunea lui Seismos (TRUNZ, p. 573).

V. 7814: *Pind*. Lanț de munți în Nordul Greciei.

V. 7846: *O duzină*. Multe *stafii* filozoficești, adică noțiuni sau ipoteze lipsite de orice temei.

Ante v. 7851: Anaxagora către Thales. Sunt cei doi filozofi ai Naturii, întîlniți de Homunculus. Anaxagora (circa 500—428), gînditor grec ateu, din școala ionică, originar din Clazomene, prieten cu Pericle, dascăl al lui Tukidide și Euripide, susținea că lumea se compune din homeomeri (termen dat ulterior de către Aristotel), unități materiale invariabile și invizibile, iar mișcarea materiei se datorește spiritului („nous“). Aici, susținător al teoriei *vulcaniste* a originii scoarței globului. Thales din Milet (circa 624—546), unul din cei șapte înțelepți ai lumii antice, matematician, geometru și astronom, susținea ca origine și principiu unic al vieții — apa. Aici e adept al concepției *neptuniste*. „Opoziția nu este deloc antică, ci una a epocii lui Goethe“ (TRUNZ, p. 573): geologul Werner și filozoful Ocken erau neptuniști; L. von Buch și Al. von Humboldt erau vulcaniști; G. înclina hotărît spre neptunism.

Vv. 7865—7866: *Plutonic/Eolic*. De la Pluto, „Bogatul“, porecla dată lui Hades, zeul Infernului; și, respectiv, de la Eol, zeul Vînturilor.

V. 7874: *Mirmidoni*. Popor din Tesalia, peste care domnea Achille. Aici termenul se aplică noroadelor de ființe mărunte (Pigmei, Furnici, Dactili) și e justificat etimologic („myrmex“ = furnică, în elină) și mitologic (s-ar fi născut din furnică).

V. 7884: Cu acest vers se reia acțiunea întreruptă cu v. 7576.

V. 7905: *Diana, Luna sau Hecate*. Întreita divinitate a astrului nopții poartă trei nume: Diana, pe pămînt; Luna, în cer; și Hecate (sau Proserpina) în regatul subteran. Încă pentru Hesiod, ea era zeiță a Noptii, cu însușiri atît bune, cît și rele.

V. 7909: Anaxagoras nu recurge la practica Magiei, ci la forțele imaginative ce rezidă în orice invocație poetică (LOHMEYER, p. 255).

Vv. 7918—7927: Anaxagoras crede că asistă la căderea Lunii pe pămînt, ca efect al invocației sale; de fapt, e vorba de un meteorit care cade exact pe vîrfurile proaspătului munte „creat“ de Seismos.

Vv. 7920—7923: „Horatîu (*Epode*, V, 45) și Lucan (*Pharsalia*, 438 și urm.) vorbesc despre vrăjitoarele tesaliene ca fiind în stare, prin formulele lor magice, să atragă luna și stelele. Cît despre viziunea lui Anaxagoras, cititorul italian își va aminti somnul Alcetei din Leopardi („Odi, Melisso...“) (FORTINI, p. 1098).

V. 7946: *E doar idcie*. Thales spune că explicația vulcanistă a lui Anaxagora e o simplă construcție a minții, o teorie fără temei real.

Ante v. 7959: Driade. Nume generic dat nimfelor pădurilor de stejari. Stejarul e copacul tipic atât pentru Elini, cât și pentru Germani (cf. vv. 7961—7962).

V. 7967: *Phorkiadele*. În mitologia elină, fiice ale lui Phorkys, zeități marine aparținând generației pre-olimpiene. Ele s-au născut bătrâne, ca fiice ale Haosului, trăiesc în întunericul primordial, au înfățișare femeiască, posedă toate trei un singur ochi și un singur dinte, pe care le folosesc cu rîndul. Surori ale Gorgonelor, ale căror paznice sunt, ele reprezintă aici expresia Urîtului suprem la vechii Greci. „Întîlnirea (lui Mefisto) cu Phorkiadele [...] este asemănarea umoristică a Haosului cu sine însuși“ (KOMMERELL, p. 45). Li se mai spunea „Bătrînele“ sau „Graiele“.

V. 7988: *Străvechii zei*. Prima generație de zei, pre-olimpică.

V. 7988: *Ops și Rhea*. Originar, două zeități pre-olimpice distincte. Ops e soția lui Cronos, mama lui Zeus; personifică Pămîntul, ca mamă a roadelor. La Romani e simbol al abundenței, și avea un templu pe Capitoliu. Rhea e o titanidă; fiica lui Uranus și a Geei, soția lui Cronos, zeul care-și devora copiii pe măsură ce se nășteau, de a cărei foame n-a scăpat decît Zeus. În epoca romană, Rhea a fost identificată cu Cybela, mama zeilor.

V. 7991: *Ieri*. Aluzie la recentul carnaval, de la curte; sau poate — avînd în vedere incomensurabila bătrînețe a lui Mefisto — la un eveniment petrecut cu milenii înainte (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 70).

V. 7999: *Juno*, sau *Junona*, e numele latin al Herei grecești. Ca toți romanticii germani obsedați de Antichitate (Hölderlin, de pildă), G. folosește mai des numele latine, nu eline, ale zeităților. Juno e protectoarea femeilor, celebrată în cadrul unor serbări numite Matronalia. Simbol al frumuseții regale statuare. *Afrodita* e zeița elină a Frumuseții și a Iubirii, numită la Romani *Venus*. După filozoful grec Platon, ar exista două Afrodite: *Afrodita Urania*, zeița iubirii pure, și *Afrodita Pandemiana*, zeița amorului vulgar.

Vv. 8006—8007: *Și unde zîlnic, viu, militărește / Un bloc de marmuri ca erou pășește*. După BUCHWALD, expresia *im Doppelschritt* înseamnă aici „în tempo de marș militar“ (p. 480). FRIEDRICH și SCHEITHAUER cred că e vorba de „repeziciunea cu care erau create, în țările cu gust artistic, monumentele de marmură ale eroilor“ (p. 70).

V. 8029: *Hermafrodit*. Phorkiadele fiind feminine, iar Mefisto masculin, combinația lor va fi necesar bisexuată. Diavolul ia înfățișarea acestui monstru mitologic pentru a-și îndeplini rolul aparte din Actul III.

Foarte multă acțiune, în această scenă lungă de aproape 550 versuri!

Cutremurul de pămînt, personificat de Seismos, e descris și narat de diverse personaje: de Sirene — ca fiice ale mării, pentru care *fără apă nu-i salvare!* — cu o ușoară, melancolică spaimă (vv. 7495—7518); de Seismos însuși, cu arogantă mîndrie (vv. 7519—7522 și 7550—7570); și de Sfîncși,

cu calmă și sigură indiferență (vv. 7523—7545 și 7574—7581). Cutremurul scoate din sfera htonicului formele originare ale Naturii, care vor facilita drumul lui Mefisto și opțiunea lui Homunculus. Reapar astfel Grifonii, Furnicile și Dactilii (vv. 7582—7625), zorind cu toții pentru stringerea și depozitarea metalelor de sub pământ; apoi Pigmeii bătrâni, Generalisimul (7626—7654), porniți pe asuprire și război; urmează reacția Furnicilor și Dactililor (7655—7659), ființe exploatare care schițează o revoltă; și îndemnul la răzbunare al Cocorilor (7660—7675), din solidaritate cu Bîtlanii.

LOHMEYER (pp. 250—251) distinge aici trei zone figurative: întâia, a simbolizării geologice (opозиția Seismos/Sfîncși, polaritatea pământ/apă, deci Vulcanism/Neptunism); a doua, a simbolurilor sociologice (pornirile elementar-naturale ale Grifonilor, Furnicilor etc. indică instincte primare operînd în planul social; rapt, teaurizare, exploatare); și a treia, a reprezentărilor politice: „Un stat al forței se întemeiază în munți pe Pigmeii bătrâni și pe Generalisim, cu sclavi și rebeli (Furnici și Dactili), lemnul devine cărbune, fierul se transformă în arme, poștele în acte de omor, răzbunarea în război“. În felul acesta, demonismul Naturii — forțele obscure, iraționale care-i tulbură legalitatea și stabilitatea — se transmit Istoriei; schimbarea la față a reliefului e oglinda modificărilor înnoitoare din cadrul Societății, cu întreg cortegiul lor de urgii; Vulcanismul geologic prefigurează revoluționarismul social. Influență a evenimentelor din Franța? DIENER (p. 420 și urm.) crede că, dincolo de confruntarea spiritului lui G. cu forțele politico-sociale ale Revoluției franceze, aici e vorba mai mult de plămuirea unor „situații istorice și sociale tipice“. REINHARDT (p. 129) vorbește despre un „tellurische Mysterium“, afirmînd că „geologicul se oglindește în sociologie și invers“.

Motivul principal al scenei e aventura lui Mefisto: după o scurtă laudă a stabilității Harz-ului „natal“ (reacție antivulcanistă, vv. 7676 și urm.), după momentul ispitirii de către Lamii și al auto-demascării acestora (7696 și urm.), cînd diavolul cade victimă propriei sale senzualități (cum se va întîmpla și în Actul V, în scena cu Îngerii), Mefisto va lua înfățișarea Phorkyadelor. Atît sfera Vulcanismului, cît și lumea Lamiilor i se arată ca „nimic-nicie și aparență a teatrului lumii“ (EMRICH, II, p. 266), spre deosebire de Sfîncși și de stîncile „naturale“. Lamiile simbolizează „sterilitatea lipsită de viață“, „vremelnicul“, „lipsa totală de conținut“ (DIENER, p. 429).

MOMMSEN (II, p. 154) consideră combinația Mefisto-Phorkyade ca o pregătire a diavolului pentru rolul de autor dramatic: întreg Actul III, al Elenei, ar fi un poem, o piesă în versuri a lui Mefisto; el experimentează „raportul dintre mască și esență“, adoptă — prin unirea cu treimea monstruoasă — „ținuta unui poet“: „Übertragung des eigenen Selbst auf andere, V. 8013“. Trinitate nediferențiată (spre deosebire de cea olimpică — Junona, Pallas, Venus — și de cea creștină), Phorkyadele exercită asupra lui, ca fiu al Haosului, o atracție irezistibilă. Fiicele lui Phorkys, născute din Haos, locuind în bezna Noptii primordiale, reprezintă originea stră-

veche nediferențiată, principiul lipsei de ordine și de armonie, fenomenul originar al Urîtului, avînd însă rang *zeiesc* și caracter *sublim*: din Urîtul-haotic se naște Frumosul-cosmic; ele sunt forțe primare ale vieții și Naturii, incapabile de a se constitui în subiect de artă, ceea ce ele înseși știu prea bine (vv. 7995—8011). Unirea cu ele îi asigură lui Mefisto rolul în lumea antică: mijlocitor între cele două sfere — Frumosul și Urîtul (KOBLIGK, II, p. 55). Ca hermafrodit, el e simbol al compromisului între contrarii, al genialului-demonic (cum va fi și Euphorion); dar el, fiind — datorită arhaicității sale — în afara timpului, va mijloci deasemenea între arta antică și modernă, între cea clasică și cea romantică.

După EMRICH, lecția oferită aici de către G. ar fi aceea că Frumosul nu e de conceput fără Urît și Haotic, fără înfricoșătoarea Originaritate, Muzică, Gravitate spiritualizată și Sublimitate; după cum gîndirea clasică nu poate fi concepută fără cea modernă și romantică. „Faptul că Mefisto, și nu Faust, întruchipează această lecție, îl preschimbă pe diavol în contrariul său, într-un zeu demn de cinste [...] Mefisto beugt sich der Kunt. Dies ist der tiefste Sinn seiner Rolle“ (II, p. 284). DIENER insistă asupra dispunerii *polare* a Urîtului și Frumosului, a Întunericului și Luminii, a Haosului și Ordinei, a despărțirii (*separatio*) și unirii (*coniunctio*), a vrajbei și bucuriei, a vecinătății morții și plenitudinii vieții (p. 485). După MOMMSEN, preschimbarea lui Mefisto în Phorkyas indică rolul său de „nou Perseu”: așa cum eroul antic a scos din Hades capul Meduzei, la fel el va aduce din Infernul păgîn — cum anunță vv. 8032—8033 — chipul ideal al Elenei (II, p. 159 și urm.).

O interesantă interpretare ne oferă LOHMEYER: „Phorkyadele sunt principii ale lipsei de formă, din care se naște frumoasa Natură greacă, revelatoare a formei; sunt principiul rădăcinilor informe ale Frumuseții ei“ (p. 229). Coborîrea lui Mefisto la ele ține locul neîntîmplatei (pe scenă) coborîri a lui Faust sub pămînt, aspirația lui Mefisto spre ele ține locul aspirației lui Faust spre Elena (p. 231). Înrudirea lui Mefisto cu ele se trage din originea lor comună: primordialul Șarpe; dar, în fața lor, el stă totuși ca un principiu rațional, ca „o conștiință reflectîndu-l pe inconștientul Mefisto“. De aceea, în calitate de ființă conștientă, el vrea să le ispitească pentru ceva ce Phorkyadele, dar și propria sa ființă inconștientă, neagă; acest lucru e lumea Frumuseții create de om, Artă (vv. 8004- 8007); el le ispitește să tindă „spre Formă și Auto-reprezentare“. Iar această tentativă izbutește: „Mefisto, ca recent susținător al Artei, va împrumuta imaginea principiilor Informului“ pentru un scurt timp (cît va dura Actul III). Aceasta înseamnă că Mefisto, ca reprezentant al conștiinței, scoate la lumină — prin intermediul chipului Phorkyadelor — ceva ce în Natură rămînea mereu ascuns: Informul neconfigurat din limbul subpămîntean, nevăzut și neștiut de nimeni. „Or, tocmai pentru că acest Inform apare

acum în conștiința umană, se naște Urîtul“. Odată cu capul lui Mefisto, întregit de ochiul și dintele lor împrumutate, imaginea Phorkyadelor“ e răpită din domeniul Naturii și prezentată ca Urîtenie, care nu există în sfera umană“. Dar, odată cu imaginea lor, s-a transmis sferei umane și forța lor gorgonică, și de aceea „Urîtenia încremenește“ (p. 233). Rezultatul obținut de Mefisto e hermafroditic: în imaginea Urîteniei supreme stau unite Informitatea inconștientă și Conștiința reflectantă. Obținînd chipul supremei Urîtenii, Mefisto obține și un nou raport cu Arta, care i oferă „posibilitatea de a chema, în epocile ulterioare, la o nouă viață Frumusețea antică“. Derivînd însă din imaginea Meduzei, noua înfățișare a lui Mefisto are un singur dar: acela de a înspăimînta (v. 8033). Dar el nu mai acționează în fața antichului prin forța Urîteniei sale, ci prin forța „conștiinței despre Urîtenie“. „Numai datorită împrejurării că Urîtenia a devenit aici o armă a conștiinței mefistofelice, acționează ea — în loc să fie un scandal estetic în fața Frumuseții antice — ca amenințare a existenței: în calitate de conștiință modernă, Mefisto răsfrînge în masca de Frumusețe antică caracterul ei de mască, caracterul de mască a ceea ce a fost (die Masckenhaftigkeit des Gewesenen). Spaima la vederea Urîteniei mefistofelice devine așadar o încremenire a Frumuseții antice efectuată prin conștiință, viață împietrită, adică nimic altceva decît numai Artă“ (p. 234). Odată cu masca modernă a Gorgonei, Mefisto a obținut nu numai calitatea de a o întîlni pe Elena în caracterul ei de Artă, ci chiar calitatea prin care el e acum în stare „s-o atingă în Realitatea ei specifică, în care ea însăși ca imagine poetică continuă să existe“. „Mefisto — sub masca Phorkyadelor — este conștiința modernă despre Elena ca despre un Idol fantomatic“ (p. 235).

GOLF STÎNCOS LA MAREA EGEE

Serisă la finele lui Febr. și începutul lui Mart. 1830 (pînă la v. 8274) și între Mart.—Iun. același an (vv. 8275—8487).

Ante v. 8044; Nereide și Tritoni. Nereidele sunt fiice ale lui Nereu, „Bătrînul“ mării, și ale soției lui Doris; ființe foarte frumoase, bogat împodobite, călărind pe delfini și cai de mare, ele liniștesc valurile și alcătuiesc cortegiul Galateei (sau al Afroditei). Tritonii sunt fiii lui Poseidon și ai Amphitritei: ființe jumătate om, jumătate pește.

V. 8054: *Toate rodul vostru sunt.* Podoabele provin din comorile aflate în corăbiile care s-au scufundat la cîntecul amăgitor al Sirenelor.

V. 8063: *Căci mai sus de pești sunteți.* Nereidele și Tritonii au sînge cald (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 71); deci, pe scara viețuitoarelor, ele sunt superioare peștilor.

Vv. 8067—8069: Dovada superiorității lor stă în faptul că, după o foarte scurtă călătorie la Samotrake, Nereidele și Tritonii vor aduce cu ele imaginile Cabirilor (vv. 8168 și urm.).

Vv. 8071—8077: *Spre Samotrake [...]* În patria Cabirilor. Samotrake e o insulă în Marea Egee, la sud de coasta Traciei. Cabirii (etimologic, în ebraică, „Puternicii”) sunt zei cu origine misterioasă (feniciană?), formînd două tetrade: în fiecare din ele, al patrulea se deosebește de primii trei. Divinități reprezentate sub formă de copii neîmpliniți sau de ulcioare cu cap de om, în stilul zeităților egiptene (v. 8220). Probabil descind din Hefistos, zeu al Focului, și Cabira, fiica lui Proteu. După Herodot (*Istorie*, II, 51) insula Samotrake ar fi preluat de la vechii locuitori pelasgi cultul Cabirilor egipteni. În epoca helenistică, acest cult ezoteric era, alături de cel eleusinic, cel mai important. Erau considerați ca zei binevoitori față de oameni, dăruitori de struguri, ocrotitori ai nășterilor. Aducîndu-i aici, G. vrea să sugereze atmosfera sărbătorească, liniștită a mării. Pe timpul lui G. semnificația Cabirilor i-a opus pe Creuzer (*Symbolik und Mythologie der alten Völker*, 1811) și Schelling (*Über die Gottheiten von Samothrake*, 1815); cel dintîi susținea că acești zei se înmulțesc (v. 8076) de la doi, trei, patru la șapte și opt; că sunt în legătură cu planetele și că tind spre al optulea ca spre un tată al lor (v. 8198); al doilea afirma că e vorba de un lanț de divinități care culminează în Zeus olimpicul (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, pp. 118—119). Misterele cabirice ar fi constituit o doctrină a imortalității și metamorfozei, înrudită cu transformismul activist al lui G. (AMORETTI, p. 782). (Cf. ECKERMAN, 25 Febr. 1831).

V. 8082: *Nereu bătrînul*. Divinitate a mării, care împreună cu Nereidele, reprezintă elementul marin binevoitor (spre deosebire de Poseidon). Dotat cu darul previziunii, el ar fi anunțat — după părerea exclusiv a lui G. — nenorocirile ce-l așteaptă pe Paris, dacă o va răpi pe Elena, și întreaga odisee a lui Ulise (vv. 8110 și urm.). Pentru scepticismul lui Nereu cu privire a dispoziția omului de a urma sfaturile bune ce i se dau, cf. ECKERMAN, 14 Febr. 1831.

Vv. 8096—8097: Se referă la neamul omenesc.

V. 8101: *Această flacără*. Homunculus.

V. 8116: *Județul Troiei, ritmic fermecat*. (*Trojas Gerichtstag, rhythmisch festgebannt*). Căderea Troiei, devenită „spectacol” fermecător-estetic datorită ritmurilor lui Homer.

V. 3123: *De vraja Circei, de Ciclopul tîmp*. Două episoade din *Odissea* lui Homer povestesc șederea lui Ulise la vrăjitoarea Circe în insula Aea și, respectiv, captivitatea lui în peștera ciclopului Polifem.

V. 8133: *Băiatu-ar vrea, prudent, să ia ființă*. Homunculus ar vrea să se nască organic, adică fără să tulbure legile firești ale Naturii (vv. 8260—8264).

V. 8137: *Doridez, ca Grații ale mării*. Fiicele nimfei Doris, soția lui Nereu. Spre deosebire de legendele eline, G. le consideră diferite de Nereide. Cuvîntul *Grații* apare aici ca simplu epitet; dar poate fi și o comparație cu Charitele care, uneori, erau socotite odrasle ale Eurynomei, fiica Oceanului.

V. 8145: *Galateea* (etimologic, în elină, „albă ca laptele“). Fiica lui Nereu și a nimfei Doris, cea mai frumoasă dintre Nereide. Călătorește în carul-scoică al Afroditei; după plecarea acesteia din insula natală Cipru (de unde, numele ei: *Kypris*), Galateea e celebrată în principala localitate a regiunii, Paphos. Imaginea Galateei în carul-scoică e inspirată după Rafael.

V. 8152: *Proteu*. Zeu marin la Elini, unul din „bătrînii mării“, înzestrat cu darul profeției și cu capacitatea metamorfică: apare, după dorință, ca om, ca animal, ca plantă etc. La G., ca și la Heraclit, Proteu simbolizează infinitele aspecte ale materiei, ale Naturii în veșnică prefacere.

V. 8165: *Femeile marine*. Nereidele.

Vv. 8170—8171: *Pe-un țest chelonic mare / Sclipesc figuri primare* (*Chelonens Riesenschilde / Entglänzt ein streng Gebilde*). Nereidele aduc o carapace de broască țestoasă uriașă, pe care se află imaginile Cabirilor. Chelona era o nimfă pe care Hermes a transformat-o în broască țestoasă, pentru că n-a vrut să ia parte la nunta lui Zeus cu Hera.

V. 8182: *Sunteți mai mult ca noi*. În timp ce Sirenele fac să naufragieze corăbiile, Cabirii îi salvează pe corăbieri.

Vv. 8186—8205: Cei mai mulți exegeți văd în aceste versuri o ironie a lui G. la adresa controversei Schelling-Creutzer. TRUNZ (p. 577), citîndu-l pe Kerényi (*Das ägäische Fest*, Amsterdam, 1941) neagă orice ironie. JUNG (II, pp. 203—213) îi consideră pe Cabiri simboluri ale inconștientului plin de forță, protectori ai „aventurii în tenebre și nesiguranță“; zei htonieni, ci au formă grotescă, își rîd de divinitățile celeste (vv. 8190—8191), tind spre lumină și desăvîrșire, sunt imaturi (v. 8201). Aventura lor, ca și cea a Argonauților, vizează obținerea unei „comori greu de atins“, sumă a aspirațiilor umane: în sensul acesta, ei se întîlnesc („se realizează“) în Olimp. Incertitudinea cu privire la numărul lor, rolul aparte al celui de „al patrulea“, apoi al celui de „al optulea“ (v. 8198—8199) — toate indică o „enigmă de ordin alchimistic“ (există o referință semnificativă în *Dichtung und Wahrheit* la un text din Paracelsus): ideia de Anthropos, de totalitate a omului, pre-existînd și fiind în același timp scopul existenței omenești, sinteză androginică a plenitudinii (vv. 8204—8205).

V. 8199: *Nu ne-am gîndit la el*. BUCHWALD (p. 481) îl consideră „Zeul necunoscut“, expresia ultimă a misterului divin.

Vv. 8219—8222: Fenicienii îi duceau cu ei pe Cabiri, sub forma unor ulcioare, considerîndu-i zei ai casei și ai navigației. *Înțelepții*, vizați aici de G., sunt „noii creatori de mituri, ca Creuzer, Schelling, Voss ș.a.“

(TRUNZ, p. 579). „Fîlozoful idealist Schelling interpreta figurile Cabirilor ca simbol al *dorului arzător*, al *foamei și dorinței*“ (BLAGA, I, p. 388).

V. 8224: *Rugina dă monezilor valoare*. JUNG: „Remarca paradoxală a lui Thales [...]/ e un fel de parafrază alchimistică vrînd să spună doar un singur lucru la urma urmei: că nu există lumină fără umbră și nici totalitate psihică fără imperfecțiune. Pentru împlinirea sa, viața n-are nevoie de *perfecțiune*, ci de *plenitudine*. Aceasta include «spinul în carne», experiența dureroasă a imperfecțiunii, fără de care nu există nici înaintare, nici ascensiune“ (II, pp. 208—209).

V. 8253: *Fiu de fecioară*. Simplă ironie (AMORETTI, p. 783) sau afirmare a faptului că Homunculus „s-a născut înainte de căsătorie, deci prea de timpuriu“; de altfel, nici paternitatea lui nu poate fi stabilită (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 72).

V. 8254: *Chiar încă nefiind, tu deja ești*. În original: *Eh' du sein solltest, bist du schon*.

V. 8256: *Hermafrodit*. De fapt, Homunculus e anterior diferențierii pe sexe; abia încorporîndu-se, ar putea să devină bisexual (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 72).

V. 8260: *Din largul mării trebuie să-nceapă*. Conform doctrinei lui Thales (v. 7856), întruparea, nașterea a tot ce e viu începe în apă, matricea a tuturor posibilităților și plenitudinii vieții.

Ante v. 8275: Telchinii din Rhodos pe hipocampi și balauri de mare. Telchinii sunt vechii locuitori ai insulei Rhodos, vestiți pentru prelucrarea metalelor, foarte geloși pe talentul lor; vrăjitori, ei puteau să provoace ploaia, grindina, zăpada etc. Se spune că ei ar fi turnat primele statui de zei cu înfățișare umană (vv. 8301—8302), spre deosebire de cele asiatice care erau zoomorfe. Scena ar fi inspirată după poetul Joannus Meursius *Creta, Cypris, Rhodos*, 1675 (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 72). Hipocampii (cai de mare) sunt ființe fabuloase cu cap de cal și coadă de delfin. Balaurii de mare personifică talazurile uriașe ale mării.

V. 8285: *Helios*. Soarele, ca divinitate primitivă, fiu al lui Uranus și al Geei, frate cu Aurora și Luna. El i-ar fi ucis pe Telchini, deoarece aceștia ar fi făcut sterilă insula Rhodos, revărsînd peste ea apele Styxului. Aici, dimpotrivă, ei îl laudă (vv. 8289—8302).

V. 8292: *Peàn*. Imn în onoarea Soarelui.

V. 8300: *Gigantul*. Vestitul Colos din Rhodos, statuie uriașă ce reprezenta pe zeul Soare.

V. 8303: *Tu*. Homunculus.

V. 8305: *Un lucru mort*. Statuia, în general. Proten vrea să spună că sculptura e, și ea, un fel de încorporare dar moartă; în timp ce adevărata întrupare, vizată de Homunculus, e cea vie, obținută în elementul primordial al apci (v. 8315).

Vv. 8321—8322: *Lăudabilei dorinți nu te opune, / De-a-ncepe iar întreaga Creațiune*. La 23 Nov. 1806, G. îi scria lui Riemer: „Natura, pentru a ajunge la om, realizează un lung preludiu de ființe și întrupări cărora desigur le lipsește mult comparativ cu oamenii. Dar în fiecare din ele există o tendință de a fi ceva ce se află de-asupra ei, în mod evident”.

V. 8323: *Fii gata de-un rapid plerom ! (Zu raschen Wirken sei bercit)*. Plerom are, aici, sensul de lamură, măduvă în plină dezvoltare; am vrut să sugerez ideea de creștere embrionară. Deci: fii pregătit să străbați repede toate treptele evolutive ale materiei vii.

V. 8327: *Ca duh*. Ca spirit încorporat, străbătînd succesiv treptele organice ale devenirii.

Vv. 8330—8332: „Cît timp *Homunculus* rămîne în natura infra-umană el este capabil de o transformare nelimitată — ca și *Proteu* care reprezintă Natura veșnic înnoindu-se ca formă. Dar odată ce a atins treapta umanului, capacitatea de transformare încetează” (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 73).

Vv. 8335—8336: Un om care, ca Thales, și-a cîștigat o meritată faimă, continuă să dureze, ca spirit; ceilalți reintră în ciclul elementelor (Cf. vv. 9981—9982).

V. 8340: *Nourășii*. Stolurile de lăstuni, păsări consacrate Afroditei aici Galateei; ei vin din Paphos, și anunță sosirea ei.

V. 8344: *Tutelar*. Templul Galateei din Paphos tutelează zborurile lăstunilor.

Ante v. 8359: Psili și Marsi. Vechi populații, vestite ca îmblînzitori de șerpi și pricepute în leacurile vegetale; primii locuiau în Libia, ceilalți în sudul Italiei. G. face din ei păzitori ai templului cipriot al Galateei (vv. 8369—8370).

Vv. 8371—8376: Stăpînitorii în timp ai insulei Cipru sunt indicați prin blazoanele lor: *vultur* (Romanii), *leu cu aripi* (Venețienii), *cruce* (Bizantinii sau Cruciații), *lună* (Turcii).

V. 8386: *Obraz al Mumei*. Semănînd leit la față cu mama ei.

V. 8393: *Iubiții soți*. Tinerii salvați de Doride de la înec, pentru care ele cer de la Nereu nemurirea (vv. 8406—8407).

V. 8431: *Un an întreg*. Nereu o vede pe Galateea o singură dată pe an, și numai în trecere.

Ante v. 8444: Echo. Ecoul era, în mitologia elină, o nimfă a pădurii și izvoarelor; îndrăgostită de Narcis, ea devine după moartea lui o simplă voce care repetă întotdeauna ultimele cuvinte spuse.

V. 8461: *În umezcala vieții*. În principiul umed al vieții, adică în „apa plină de puterile plăsmuitoare de viață” (*In dieser Lebensfeuchte*) (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 74).

V. 8472: *Trona-nfocat*. Carul-scoică al Galateei.

V. 8473: *Curge-mpăcat*. Sub atracția Erosului universal (v. 8479) Homunculus își sparge fiola de carul-scoică al Galateei, revărsându-se pe suprafața mării și plutind pe valuri, deși este flacăra. Această „nuntă” simbolizează unirea celor două elemente primordiale, focul și apa, cărora — în lauda de la finele acestei scene — li se vor adăuga aerul și pământul (v. 8484—8485). FORTINI (p. 1102) pune corurile finale ale scenei în legătură cu un pasaj (178, 6) din *Banchetul* lui Platon, unde e celebrată forța universală a Erosului. AMORETTI adaugă: „Fosforescența marină /.../ a fost prezentată de A.A. Michaelis ca reproducere a infuzoriilor. În același an (1830) G. a citit un studiu al biologului Ehrenberg, în care se demonstra că și infuzoriile se reproduc organic. De aici, fenomenul de fosforescență marină. Astfel, Eros, aclamat de Sirene, triumfează. În fenomenul fosforescenței, focul și apa, două elemente contrarii — au dispărut polemicele între neptuniști și vulcaniști! — se unesc într-un tot, tocmai datorită puterii lui Eros. Cf. G.: *Epigrame venețiene*, n. 95.” (p. 784). Pentru a cita, apoi din *Westöstlicher Divan*, „Selige Sehnsucht” (Buch des Sängers): „Und solang Du das nicht hast / Dieses: Stirb und werde! / Bist Du nur ein trüber Gast / Auf der dunklen Erde” („Și cât timp nu ți-e pe plac: / Mori și te preschimbă, / Doar ca oaspete posac / Tristul lut te plimbă”).

V. 8479: *Eros*. „Conform doctrinei orfice despre nașterea lumii, iubirea, ca divinitate elementară a Haosului, este forța creatoare a Universului” (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 74). Eros e zeul elin al Iubirii, conceput ca forță fundamentală a Universului. După o legendă, el s-ar fi născut din Oul primordial, zămislit de Noapte, ale cărui jumătăți, depărtându-se, formează Cerul și Pământul. La Platon, el e privit ca un demon intermediar între zei și oameni.

V. 8485: *Peșterii cu taine vii*. Pământul, cel mai bogat în mistere dintre toate cele patru elemente.

„Serbarea mării” are o anume simetrie: începe și sfârșește cu un cor imnic al Sirenelor; patru personaje sunt mereu în scenă (Sirenele, Nereu, Thales și Homunculus) în timp ce alte patru se perindă: Nereidele și Tritonii, Telchinii (care-i aduc pe Cabiri), Psilii și Marsii, precum și alaiul Galateei; în mijlocul episodului, e personajul-cheie metamorfic Proteu. În ansamblu, scena constituie rezolvarea destinului lui Homunculus care, pentru a se naște cu adevărat, își reîncepe aventura filogenetică în mediul acvatic.

Dialogul Sirene / Nereide și Tritoni (vv. 8034—8081), desfășurat sub semnul Lunii pline *fiintuite la zenit*, subliniază momentul de grație cosmică a nopții walpurgice clasice: deplinul calm al mării, fastul viețuitoarelor din adânc, prezentarea unor divinități primordiale și a unor seminții umane arhaice în bogata lor strălucire.

Thales îl conduce pe Homunculus la Nereu, „moșneagul mării“, înțelept cunoscător al Naturii, dar și al naturii umane care adesea l-a decepționat (vv. 8095—8101); acesta îi îndreaptă spre Proteu, după ce face elogiul fiicelor sale, și mai ales al celei mai frumoase dintre ele, Galateea (vv. 8134—8153).

Între timp, Nereidele și Tritonii s-au reîntors cu imaginile zeilor Cabiri, aduse din Samotrake: simbol al „legăturii natural-elementarului cu divinul, în care — după doctrina lui Goethe — se înrădăcinează originea Artei“ (KOBLIGK, II, p. 59). Cabirii reprezintă „divinul încorporat în organicul inconștient“, „viața pre-existentă oricărei diferențieri“, „adâncimile arhaice ale sufletului“ (simbolizat prin țestul de broască țestoasă), dar și „prefigurare a lumii ordonate și a frumosului“ (simbolizată prin imaginile lor de o anume simetrie) (DIENER, pp. 495—511). După LOHMEYER, faptul că „al patrulea“ Cabir nu apare arată că zeii Cabiri reprezintă „forța neștiutoare de sine ce acționează în materie“; ei sunt „potențialitate“ pură, animată de o irepresibilă dorință spre inaccesibil (vv. 8204—8205); deci „principiu al înălțării materiei spre formă“ (pp. 269—270). Prin ei, năzuința lui Faust și a lui Homunculus se vede confirmată pe pragul cel mai de jos al Naturii; în ei, G. ironizează, probabil, mistica numerelor, prezentă în atâtea speculații romantice (KOBLIGK, II, p. 60). MOMMSEN le dă o altă interpretare: „Scena Cabirilor apare ca un etalon pentru aventura lui Homunculus. Sfera artei, care înseamnă pentru Faust mîntuirea, nu-l poate satisface pe Homunculus care rîvnește Natura“ (II, p. 211).

Adevărata soluție i-o va oferi lui Homunculus, Proteu, simbol al metamorfozei infinite a vitalului, principiu al plenitudinii, varietății și transformării; el e miracolul natural (KOBLIGK, II, p. 61); de aceea, îi sfătuiește să reînceapă în sînul mării existența reală a tot ce e viu, pornind de la prima ei treaptă (vv. 8260 și urm.).

Telchinii din Rhodos oferă soluția unei „încorporări“ — prin crearea artistică a statuilor zeilor antropomorfi — dar e o încorporare *moartă*. Grație lor, apar însă cîteva polarități dragi lui G.: soare / lună, noapte / zi, inconștient / conștiință etc. Lăstunii, evocați de Sirene și de Thales (vv. 8339—8356), anunță epifania zeiței Iubirii, Galateea, precum și mărturia concretă a cultului sacral pe care-l întreține *omul vrednic* (v. 8334). Dura-bilul, în Natură, în Istorie, e sugerat de Psili și Marsi, neamuri netulburate de zguduirile seismice, fundament al oricărei istoricități, care — ca purtători de nevinovăție și frumos — vin parcă dintr-o „vîrstă de aur“ (DIENER, p. 543). O ușoară diferență se percepe între Nereide și Doride: primele sunt expresie a iubirii preponderent senzuale; celelalte, a iubirii sufletești, cu încărcătură etic-demonică: salvîndu-i de la înec pe tinerii năieri, ele luptă contra puterilor distrugătoare ale mării. În spirit goethean, Nereu nu le poate satisface dorința de a da viață veșnică soților lor, căci favoarea,

norocul nu pot dura decât o clipă: „Nur ein «Nu» ist der Gipfel des Glücks“ (EMRICH, II, p. 300).

În final, G. nu prezintă epifania Afroditei înseși, ci pe aceea a zeiței mai apropiată de elemente, Galateea; aceasta e o Afrodită ce se află în faza pre-olimpică, încorporînd Erosul natural prezent totuși în orice domeniu al spiritului (KOBLIGK, II, p. 64). Datorită ei, Thales înțelege că Adevărul, Frumosul și Viața mereu suitoare își au originea în elementaritatea Naturii. „Galateea pregătește terenul pentru Elena, fără a fi însăși Elena“ (EMRICH, II, p. 301). În fața ei, Homunculus acceptă „moartea din iubire“ (ATKINS, p. 190), pentru a se putea naște cu adevărat, ca spirit și totodată ca trup, ajungînd astfel în „situația naturală și istorică“ de unde metamorfoza e posibilă. Autojertfirea lui unește două stihii contrare, apa și focul, ceea ce înseamnă că Erosul natural este „coincidență a contrariilor polare ca lege fundamentală a oricărei ființări și deveniri, chiar a Frumuseții care participă nemijlocit la fenomenul Naturii“ (KOBLIGK, II, p. 65). „Coniunctio oppositorum este devenirea corporală a demonului spiritual al lui Homunculus, este reînvierea Elenei, care ca persoană spirituală netrecătoare trebuie să se lege de un nou corp, sau ca imagine sufletească a lui Faust numai atunci poate să apară cu adevărat vie, cînd unirea conștiinței limpezi și treze cu organica adîncime și depărtare a inconștientului a reușit într-o cuprinzătoare unitate de sine însăși“ (DIENER, p. 585).

Dincolo de acest popas asupra părților din care se compune („Cîmpiile pharsalice“, „Pe Peneios în sus“, „Pe Peneios în jos“, „Pe Peneios în sus ca mai înainte“, „Golf stîncos în Marea Egee“), — această scenă foarte lungă — adevărată „Drama în Drama“ (TRUNZ, p. 556) care cuprinde nu mai puțin de 1483 versuri — trebuie înțeleasă în totalitatea ei, ca unitate semnificativă.

Ca funcție în economia generală a piesei, ea pregătește Actul III, al Elenei. Dar aceeași funcție preparatorie, prin „trăirea a ceea ce e antic“, o are în evoluția lui Faust care numai parcurgînd această treaptă a formării de sine va izbuti să se întîlnească cu Elena în carne și oase.

Ca diferență în cadrul aceleiași unități a operei, trebuie spus că adjectivul ce caracterizează această scenă — „Noaptea walpurgică clasică“ — e de înțeles mai puțin ca opus adjectivului *romantică* (termen ce designează „noaptea walpurgică“ nordică de pe Brocken), și mai mult ca nume al unui conținut specific goethean, ca „substrat al unei desfășurări a tot ceea ce, în subconștientul bătrînului G., este «excepțional», «măreț», extrem de important și semnificativ, «uriaș». În țara de basm (*Fabelreich*, v. 7055) a acestei Antichități se răsfrîng realitățile elementare, veșnic prezente ale unor procese creatoare de ordin geologic, biologic, istoric și artistic“ (EMRICH, II, p. 259). De altfel, epoca aleasă ca teatru pentru această scenă nu este ceea ce numim azi „perioada clasică“ a culturii eline (sec. V—IV), ci o vîrstă a ei mai mult legendară, contemporană cu divini-

tățile pre-olimpice. Diferența indică, așadar, nu opoziția între două modalități stilistice ale culturii europene, ci între două trepte de cultură, așa cum apar ele în filozofia culturii goetheană: reprezentările utilizate aici nu țin de mitologia elină clasică, ci de „chipurile și figurile, ținând din zonele htonice și aparținând vegetativ-biologicului, ale unui *mithos preclasic*, pe care G. îl cunoștea din cercetările mitologice romantice de pe timpul său“ (KOBLOGK, II, p. 36).

Ca *opoziție internă* în cadrul lui *Faust II*, „Noaptea walpurgică clasică“ se delimitează față de scena „Sala cavalerilor“ (Actul I): acolo, tentativa vrăjitoarească a eroului, de a o „readuce în lumină“ pe Elena, de a se apropia de ea *din afară*, eșuează; aici, prefigurată de visul lui Faust, din scena „Laborator“, crearea eroinei se înfățișează sub forma unui basm biologicomitolgic: se realizează „renașterea Elenei pe o bază biologic-naturală“ (EMRICH, II, p. 226).

Același exeget precizează cele două planuri, imbricate, ale semnificației acestei scene: în *planul filozofiei artei*, e vorba de „*geneza biologic-istorică a Frumosului*“ (II, p. 226); în *planul filozofiei istoriei*, de problema raportului tradiție-actualitate, formulabilă prin întrebarea: „Cum poate o normă, o înaltă formă de Frumusețe și Artă, care a apărut o dată istoricește, să apară din nou?“ (II, p. 231). Răspunsul e următorul: o formă de artă (în speță, clasică) poate să reapară într-o epocă mai târzie, și să fie din nou vie, ca efect al unei *noi desfășurări biologice și istorice* (drumul pe care-l parcurge Homunculus), dar și ca *formare prin artă* (drumul lui Faust). Acest al doilea drum necesită, și el, o maturizare, iar eroul e silit să se supună legilor ei interioare, pentru a putea să se bucure de prezența reală a „figurii unice“ a Elenei. „Frumusețea izvorăște din Natural, Natura se înalță spre Frumusețe, așa cum ni se arată în serbarea egeică. Frumosul conține în sine, ca polaritate, Naturalul și Spiritualul. Dar formarea Naturalului în opera de Artă e posibilă numai într-o *clipă norocoasă*, care poate fi desigur repetată, la fel ca noaptea walpurgică clasică însăși“ (KOBLOGK, II, p. 37). (În paranteză fie spus, se poate ca „eterna întoarcere“ nietzscheiană să so sprijine, prin intermediul lui *Faust*, și pe motivul arhicunoscut, al bătăliei de la Pharsala, care se repetă, anual, în ziua în care a avut loc odinioară). STAIGER spune ceva asemănător: „Marea temă rămâne aceeași. E vorba de «naștere». Totul depinde de o reproducere genetică, fie că se referă la geneza unei opere de Artă, încercată de Faust înainte, sau la geneza Naturii“ (p. 320). Așadar, *înrădăcinare a Istoricului și Frumosului în Natural* (KOBLOGK, II, p. 38). Rezultă astfel destul de clar că „Noaptea walpurgică clasică «nu readuce la lumină» vechea lume a zeilor, *mithos*-ul grec nu apare în formularea lui istoric-elină. Spiritele din noaptea walpurgică (clasică) sunt alegorii ale unui mit modern de filozofia naturii“ (LOHMEYER, p. 59).

Psihologic vorbind, aventura lui Faust, care coboară în Hades la Proserpina, asemenea unui nou Orfeu (cum se înțelege din vv. 7493—7494) este interpretată de DIENER (p. 11; pp. 384 și urm.) ca o orientare spre inconștient, ca un drum spre introversiune. Ceva similar susține și von WIESE (p. 154) care spune că „Elena nu e Natura însăși, ci cel mai intim suflet al Erosului ce acționează în Natură“, care culminează în Galateea și în serbarea egeiană. Se recunoaște aici poziția lui JUNG care consideră că întreg *Faust II* este creat „în manieră vizionară“ (nu psihologică, așa cum e Partea I), deci ca „expresie a *inconștientului colectiv*, adică a structurii înnăscute și aparte a acestei *psyche*, care constituie matricea și condiția prealabilă chiar a conștiinței. Conform legii filogenetice, structura psihică, la fel cu cea anatomică, ar trebui să confirme eșaloanele parcurse de-a lungul descendenței ancestrale. În ce privește inconștientul, aceasta se verifică efectiv: în timpul eclipselor conștientului, în timpul viselor, și în maladiile mentale, apar la suprafață *conținuturi* care au în ele însele trăsăturile vieții psihice primitive, nu numai ca formă, ci și ca spirit, în așa fel că am fi adesea tentați să ne întrebăm dacă ele nu constituie niște fragmente ale unei doctrine ezoterice“ (II, p. 339). În registru psihanalitic, MOMMSEN (II, p. 124) vede în cutreierul lui Faust o „cură psihică“ (cf. v. 7487): el este singurul, dintre cei trei călători, pentru care întâmplările nu au caracter iluzoriu, fantomatic, ci real: realizarea visului său cu ajutorul sibilei Manto constituie tratamentul ce-i asigură vindecarea.

Ca *realizare de sine* a personajelor principale, scena marchează treapta imediat premergătoare unei împliniri; dar această împlinire e diferită, pentru fiecare din ei. *Homunculus*, contribuind la realizarea visului lui Faust, în calitatea sa de entelehie pur spirituală, dorește totodată să se realizeze ca ființă a Naturii: cu ajutorul unor spirite naturale, ca Nereu și Proteu, al unui filozof al Naturii de orientare neptunistă, ca Thales, el intră în Natura elementară, răpit de Eros, în care urmează să străbată treptele filogenezei. *Faust* află în drumul său figurile simbolice ale Naturii, Legendei și Istoriei, și, ajutat de Manto să depășească timpul și spațiul, se maturizează pentru întâlnirea cu arhetipul Frumuseții. *Mefisto* se familiarizează treptat cu infernul elin, ajungând să se identifice cu Phorkyadele, devenind un reprezentant al Urîtului și Haoticului: într-o lume a Frumuseții, Răul devine Urîțenie. Dar, în felul acesta, el devine, stilistic, un mediator între universul romantic și cel clasic.

Peisajul descris are valoare simbolică. Tesalia e un spațiu mitologic, plin de vrăjitoare, bogat în polarități naturale (munți / cîmpie, riuri / mare, vulcanism / neptunism); dar cu „cote“ istorice (Pharsala, Pydna); pînă la urmă însă, individualul istoric cedează pasul în favoarea generalului și tipicului (KOBLEK, II, p. 39). Treptat, de la Grifoni, Sfîncși, Arimaspi, la Lamii, Phorkyade, Chiron, Anaxagora și Thales, Pencios, Proteu, Psili,

Marsi, pînă la Doride, Nereu și Galateea, — aparițiile configurează o trecere de la arhaic, monstruos și antinomic spre claritate, noblețe, frumusețe, spiritualitate: cursul rîului Peneios e un parcurs simbolic, de la htonic la natural și apoi la spiritual (SCHADEWALDT, p. 189).

Ca *metrică* și *limbaj* în general, scena efectuează pasajul de la versificația nord-germană spre formele antichizante: „Chiar în domeniul metricii există deci o foarte lentă avansare spre universul Elenei“ (MAY, p. 115). În fine, MOMMSEN (I, p. 15) subliniază influența literaturii orientale îndurată aici de G.: în 1824—1825, el a citit cu stăruință *O mie și una de nopți*.

Finalul a fost considerat de mulți ca un adevărat libret de operă. REINHARDT (p. 133) vede în el un model de operă barocă italiană și de stil de cantată. Muzica este arta care contribuie, aici, cel mai bine la intrarea în sfera demoniului elementar, dar și la procesul de clarificare și spiritualizare: nu arareori, tonurile imnice mută reprezentarea din planul real în cel religios; dramaticul, arată EMRICH (p. II, pp. 72—82) trece în operistic. După FÄHNRIICH (p. 261) întregul *Faust*, cu structurile sale muzical operistice (leitmotive, întrepătrunderea temelor, intervenții contrapunctice ale personajelor, stil de oratoriu etc.) îmbibate de tragic, ar constitui un exemplu pentru sinteza de arte ce apare în opera muzicală a lui Wagner (Cf. ECKERMANN, 12 Febr. 1829).

Caracterizarea rezumativă a lui TRUNZ (p. 560) constituie cea mai bună legătură cu actul următor, al Elenei: „Faust, care vrea să *smulgi morții* (v. 7439) chipul inegalabil al Elenei, e condus de Homunculus și Mefisto în noaptea walpurgică clasică, ajunge la porțile tărîmului subpămîntean și coboară în el, de unde o va elibera pe Elena cu ajutorul Persephonei. Drumul spre Infern se încheie încă în prima treime a Noptii walpurgice clasice (v. 7494); ceea ce se petrece după aceea, este de prisos pentru acțiunea scenei, dar cu atît mai esențial ca semnificație. E simbol pentru această încercare de a *atrage în viață* (*Ins-Leben-Ziehen*) Frumusețea. Acțiunea lui Faust este scurtă; jocul simbolic al figurilor ce prisosesc este vast, căci se reprezintă ceva cosmic. Spiritul, Homunculus, se scurge în Viață; Răul se preschimbă în Urît; astfel el se constituie ca pol negativ, subliniind prin aceasta și mai tare semnificația celui alt pol pozitiv: ființa naturală se ridică spre Frumusețe și, pusă în mișcare de Eros, înflăcărată de Spirit, produce apariția celei mai înalte frumuseți omenești, al cărei simbol peste timp este Elena. Toate acestea se enunță simbolic, e vorba doar de ceva ce se petrece într-un univers magic, într-o lume a basmului, în imagini și sunete, într-o noapte walpurgică. Elena e din nou o creație a marelui Artist. Ea e de asemeni o creație a lui Faust. Dar suprema Spiritualitate e totuna cu suprema Naturalitate. Goethe stă așadar în fața problemei de a arăta, prin reprezentarea simbolică a faptei creatoare că aceasta nu e numai un univers

interior al omului, ci și un eveniment al Naturii, și totodată de a duce acțiunea mai departe. Aceasta este îndeplinită prin faptul că introduce Noaptea walpurgică clasică. Elena va fi rechemată din Hades și astfel se petrece totodată un eveniment care e în același timp creație naturală și creație de artă. /.../ În acest univers magic, în această vedenie walpurgică, se amestecă Natură și Spirit: apar figuri care semnifică deopotrivă mitologicul, psihologicul, sociologicul, geologicul și biologicul; e, la fel ca în *Basmele* lui G., un limbaj simbolic, vizînd mult mai adînc decît vorbirea individuală. /.../ Cea mai înaltă imagine grecească a omului, cuprinzînd în sine divinul, chip de zeu în formă umană, a fost nu numai cea mai înaltă creație a Spiritului, ci și a Naturii. La fel, această nouă mare operă de creație. De aceea drumul spre Elena este în același timp un drum spre Natură. Chipul ei în multiplele-i înfățișări se lasă anunțat prin perindarea nenumăratelor figuri ale acestei nopți. De la Grifoni pînă la Galatea — cîtă mulțime! La început e încă vorba de timp și istorie (Chiron îi judecă pe eroi, iar Sfincșii vorbesc despre schimbarea secolelor), dar în a doua jumătate stăpînesc numai figurile celor doi filozofi ai naturii, care devin mituri ale marilor transformări; iar bătrînii legați de Natură, ca Thales și Proteus, duc acțiunea la încheierea ei. Locul acțiunii este potrivit, deoarece cuprinde pămînt și apă, deoarece Tesalia s-a format neptunic și vulcanic, și de aceea Goethe poate să se refere pe față la Neptunismul și Vulcanismul timpului său, pînă la finalul general pe care-l face să răsune în convorbirea dintre rîu, mare și cîntece, ca o mare serbare de cult a mării. /.../ Culticul este la sfîrșit exprimat în special prin prezentarea sărbătorească a Cabirilor. Cîntări festive se aud, limpezi, vesele, întrerupte de ironie și glumă. E un misteriu păgîn, altfel decît cel creștin de la finele Actului V, și altfel decît Noaptea walpurgică din Partea I, care culminează cu Lilith, așa cum aceasta cu Galatea. Un cult al Lunii, al Mării și Erosului, al Apei și Pămîntului, înainte de toate însă al Frumuseții, care apare în Doride și culminează în Galatea, exprimîndu-se în vraja vorbirii și ritmurilor. Împletirea de imagini și sunete, magia vedeniilor fantomatice determină un vers colorat, ușor, melodic, adeseori în versuri scurte ritmate, întrerupte de recitative cu metrică mai lungă, care la Mefisto au sunetul tăios al *madrigal-versului*, la Faust stilul vorbit, plin de dorință și sensibil. Duhurile antice îi privesc cu ironie; aspre cu Mefisto, binevoitoare față de Faust, pe care Chiron continuă să-l ajute, deși ca figură a Sudului antic el nu înțelege dorința omului nordic-modern, după cum nu înțelege spiritul naiv pe cel sentimental. Bogăția ritmurilor și a sunetelor combină Anticul și Modernul într-un joc magic și culminează în cîntecele în versuri imnice la adresa Galateei“.

Iată și concluzia semnată de HERRMANN (p. 98): „Ultima parte a acestei simfonii, dacă o putem numi așa, topește împreună freamăt și lumină,

avînt și fericire, este în așa măsură eliberare și împreunare, încît suntem obligați să luăm chemarea: *Domnească, deci Eros, ce toate le-ncepe!*, ca și ultimul imn, în care toate vocile se năpustesc împreună; *Slavă mării și scînteii!*..., suntem obligați să le luăm pe toate acestea drept clipă a vitalității însuflețite, în care un tablou unic face să se înalțe întreaga plenitudine scînteietoare a vieții“.

ACTUL AL TREILEA

Acest act reprezintă încununarea unei mari străduințe tipic faustice: întîlnirea lui Faust cu Elena, sinteza Antichității și Modernității. El indică soluția mereu repetatei probleme, formulată interogativ de către EMRICH (I, p. 190): „Cum e posibilă în Europa modernă, o nouă Renaștere, un nou Clasicism?“ Iată răspunsul, după KOBLIGK (II, p. 66): „În Noaptea walpurgică clasică, Faust și Mefisto s-au pregătit pentru rolurile lor. Faust a trebuit să parcurgă drumul prin Natură și Istorie, și pe această cale să ajungă în tărîmul atemporalității. Mefisto a trebuit să se orienteze în universul antic, străin lui, și să depășească diferența ce-l separa de acesta: ca reprezentant anti-clasic al Modernității și totodată ca forță permanentă la originea Istoriei și în afara ei, care înscenează în suveranitate întîlnirea lui Faust cu Elena. Așadar, Faust și Mefisto se află în Istorie și, în același timp, de-asupra ei. Elena poate să obțină conștiința de a depăși Istoria abia în Actul al treilea. Redeșteptarea spiritului antic și îmbinarea lui cu cel modern se petrece — și numai acolo sunt posibile — în sfera istoric-transistorică a *Artei*, în țara basmului (v. 7055).“

Actul III a fost conceput încă din 1797. Gata în anul 1800, dar nu în forma actuală, el a fost publicat în 1827, înainte de Partea II a tragediei. În 1800 erau scrise vv. 8483—8802. Ultimul retuș a fost făcut în vara lui 1825 și Ian. 1827.

ÎN FAȚA PALATULUI LUI MENELAOS

Ante 8488: În fața palatului. Exact ca în tragediile grecești care se petreceau toate în fața casei. Alte elemente clasicizante: *Corul prizonierelor troicne* (ca în *Troiencele* lui Euripide), numele conducătoarei lor, Panthalis, precum și versificația.

V. 8488: *Elena, cea slăvită mult, hulită mult.* Acest vers nu exista în 1800. Autoprezentarea unui personaj, în cursul prologului, se află atît în Eschil (*Eumenidele*), cît și în Euripide. Elena își cunoaște posteritatea, ca să zicem așa: admirată în epoca homerică (nici Hector, nici Priam, nici

bătrînii din Troia nu i-au reproșat niciodată sîngele vărsat din cauza ei), ea a fost apoi, începînd cu Euripide, supusă unei condamnări aproape unanime.

V. 8491: *Neteda cîmpie frigiană*. Șesul din fața cetății Troia, în Asia Mică. Paris e numit „frigianul“ (v. 8512).

V. 8492: *Poseidon*. Zeu ce stăpînește asupra mărilor, înarmat cu trident, călătorind într-un car tras de animale monstruoase, pe jumătate cai, pe jumătate șerpi.

V. 8493: *Euros*. Vîntul de sud-vest, unul din cele patru vînturi principale la Homer.

V. 8494: *Menelaos*. Rege în Sparta, prin căsătoria cu Elena; unul din eroii ciclului troian, care tocmai se întoarce din război (v. 8495).

V. 8496: *Tu, naltă... casă*. Cuvinte aproape identice celor cu care Menelaos își salută palatul, în *Orcste*, tragedia lui Euripide.

V. 8497: *Tindareu*. Erou lacedeomian, rege în Sparta, soț al Ledei; deci, oficial, tatăl Elenei.

V. 8498: *Colina Athenci-Pallas*. Pallas-Athena, fiica lui Zeus, născută din fruntea lui, ca o fecloară înarmată, era protectoare a cetăților grecești; de aceea, avea un templu, pe o colină, chiar și la Sparta.

Vv. 8499—8500: *Clitemnestra [...]* *Castor și Pollux*. Soră a Elenei. *Clitemnestra* e soția lui Agamemnon, comandantul oștilor eline în fața Troiei, fratele lui Menelaos. Gemenii *Castor și Pollux*, cunoscuți sub numele de Dioscuri („fii ai lui Zeus“), erau copiii Ledei, soția lui Tindareu, și a părintelui zeilor, care a luat înfățișarea de lebădă pentru a se uni cu ea. Legenda precizează că din cei patru copii, concepuți în aceeași noapte de către Leda, Elena și Pollux aparțin lui Zeus, iar Castor și Clitemnestra lui Tindareu; primii doi erau nemuritori, ceilalți doi, nu. De aceea, Dioscurii erau numiți totuși Tindarizi. Castor și Pollux, participanți la expediția Argonauților, sunt patroni ai marinarilor, simbol al iubirii frățești. Cu voia lui Zeus, nemuritorul Pollux își împarte șederea în ceruri, printre zei, cu muritorul Castor.

V. 8511: *Templul Cytherei*. Templul Afroditei, din insula numită Cythera, de unde — după invenția lui G. — ar fi fost răpită Elena.

V. 8538: *Eurotas*. Rîu în Lacedemonia (sau Laconia), pe malul căruia se afla cetatea Sparta.

V. 8547: *Lacedemon*. Semizeu, căsătorit cu Sparta, fiica regelui Eurotas. El a dat numele poporului lacedemonian, iar soția sa — numele capitalei.

Ante v. 8516: *Corul*. Replicile Corului, deși întrerupte de intervențiile protagoniștilor, se desfășoară după structura literară tradițională: strofă (vv. 8516—8523), antistrofă (vv. 8560—8567), încheiere (vv. 8591—8603).

V. 8607: *Cum — nu știu*. În toată această primă scenă, Elena formulează o serie de îndoieli, începînd cu modul în care a ajuns din nou în fața casei părintești, cu soarta ei viitoare, cu propria sa realitate etc. Ceea ce arată clar că personajele antice ale scenei se află aici datorită puterilor magice utilizate de Mefisto-Phorkyas, „autorul dramatic“ al întregului episod Faust-Elena.

V. 8626: *Colții închisorilor*. Crenelurile.

Ante v. 8638: Panthalis. Elena era însoțită de două femei ale ei: Panthalis și Electra; așa relatează Pausanias, prozator grec din sec. II, în *Că'ă-toria în Elada*, atunci cînd descrie o mare frescă a lui Polignot, „Distrugerea Troiei“, în care sunt prezente o mulțime de personaje din războiul troian.

V. 8653: *Groaznicele Stygice*. Zeități ale Infernului, locuind pe malul Styxului.

V. 8685: *Thalamos*. Camera de dormit cu patul conjugal.

V. 8689: *Un ochiu viu*. În sensul de: un singur ochi viu, cel împrumutat de Mefisto de la Phorkyade.

Ante v. 8697: Phorkyas. Mefisto, în noua sa înfățișare. Din cînd în cînd, de sub masca sa antică, răzbat replici ale diavolului nordic-creștin.

V. 8705: *Vrajba*. La Greci, zeița Discordiei se numea Eris: era sora lui Ares, zeul Războiului. Homer spune că avea o voce de bronz (*Iliada*, XI, 10).

V. 8733: *Graiele*. Etimologic „Bătrînele“, Graiele erau surori ale Gorgonelor, simbolizînd bătrînețea: deci, pot fi asimilate Phorkyadelor.

V. 8754: *Cuvîntu-i vechi*. Versurile imediat următoare (*Nicicînd Pudoarca, Frumusețea nu pășesc / Pe-aceeași cale, mîină-n mîină, pe pămînt*) reproduc modificînd proverbul german: „Schönheit und Zucht sitzen selten auf einer Bank“; care, la rîndul său, parafrazează două texte antice, unul din *Epistolele* lui Ovidiu (XVI, 288): „Lis est cum forma magna pudicitiae“; altul din *Satirele* (X, 297) lui Juvenal: „Rara est adeo concordia formae atque pudicitiae“ (AMORETTI, p. 785).

V. 8762: *Orkus*. Tărîmul subteran și, totodată, zeul Infernului.

V. 8772: *Menadele*. Femeile bete din alaiul lui Dionysos, temute pentru violența lor pasională.

Ante V. 8812: Coretide. Femei din cor.

V. 8812: *Erebus*. Întunericul primordial, zona cea mai de jos a tărîmului subteran; Tenebrele infernale, ca odrasle ale Haosului.

V. 8813: *Scylla*. Monstru marin de pe coastele Siciliei, care distrugea corăbiile și-i omora pe navigatori. Vocea ei răsuna ca un lătrat de cîine.

V. 8817: *Moș Tiresias*. Profet orb din Teba, simbol al extremei bătrîneți: Zeus i-ar fi hărăzit să trăiască cinci vieți de om. Fiind orb, el nu ar fi putut să vadă urîtenia lui Phorkyas.

V. 8818: *Orion*. Vânător uriaș, ucis de un scorpion trimis de Artemis (*Odiseia*, II, 571). Aici, simbol al generațiilor divine arhaice.

V. 8819: *Harpiile*. Zeițe ale Răzbunării, avînd forma de pasăre cu piept și cap de femeie. În legenda Argonauților, ele apar ca spirite rele care spurcă hrana regelui trac Phineus.

V. 8848: *Tezeu*. Erou legendar, fiu al regelui atenian Egeu, educat de centaurul Chiron. El ar fi răpit-o pe Elena, cînd aceasta ar fi avut abia zece ani, din templul Dianei, și ar fi dus-o la Aphidus, de unde ar fi eliberat-o Castor și Pollux (v. 8852).

V. 8855: *Patrocle*. Erou grec din războiul troian, prieten exemplar al lui Achille (*Pelidul*).

V. 8859: *Hermione*. Din cauza ei, Oreste l-a ucis pe Neoptolem, fiul lui Achille.

Vv. 8872—8875: Conform unei legende târzii, reluată de Euripide în tragedia *Elena*, Paris n-ar fi răpit-o și dus-o cu el la Troia pe adevărata Elena, ce se afla în Egipt, ci doar o falsă imagine a ei. Pornind de aici, dubla înfățișare a eroinei vizează esența ei, așa cum o înțelege G.: de ființă reală, pe de o parte, și de reprezentare artistică, pe de alta.

Vv. 8876—8880: Abia începînd cu acest moment — momentul în care Mefisto-Phorkyas evocă, alături de evenimentele reale ale existenței Elenei, episodul pur legendar al iubirii ei, fantomatice, cu Achille, reveniți amîndoi din imperiul umbrelor — eroina își dă seama că existența sa, din clipa aceasta, nu e ceva real, de ordin istoric, ci o existență pur fictivă, de *idol*, adică de creație pur artistică, o existență mitică; în aceste versuri, Elena „marșează” la înșelătoria lui Mefisto, dar — în același timp — „realizează” conștient inconsistența existenței ei, și leșină în brațele femeilor care alcătuiesc o jumătate a Corului. Cealaltă jumătate îi reproșează lui Mefisto (vv. 8882—8908) cruzimea de a amesteca timpurile (v. 8897: *negura trecutului*; v. 8900: *luminile prezentului*; vv. 8901—8902: *a viitorului speranță licărind abia*), în loc să-i întrețină dorința de a uita (v. 8896). Dar această fuziune a timpurilor este însăși condiția existenței și esenței operei de artă; deci, pentru noua Elena, care este esențialmente — nu ființă istorică, trăind realmente — ci *figură ideală* de ordin artistic (v. 8907: *figură a figurilor*), — această fuziune este chiar condiția „însănătoșirii” ei (LOHMEYER, p. 304), a uitării *acestui* timp. Căci rolul lui Mefisto-Phorkyas aici e tocmai acela de a o face pe Elena să ajungă la *conștiința modernă a existenței sale mitice*, singura în care se poate întîlni cu Faust.

Vv. 8890: *Cîine cu trei boturi*. Cerber, păzitorul infernului.

Vv. 8909—8918: Revenirea din leșin a Elenei confirmă planul lui Mefisto, confirmare subliniată în două momente: întîi, prin invocția lui Mefisto-Phorkyas (vv. 8909—8912), apoi prin revenirea de sine a Elenei (vv. 8913—8916) care intră în posesiunea noii sale conștiințe, aceea de auto-

înțelegere ideală: ca se va metamorfoza acum în orbitoare ideie a Frumuseții pentru lumea modernă.

Vv. 8928—8929: Aceeași pedeapsă o aplică Telemac peșitorilor mamei sale Penelopa (*Odiseia*, XXII; *Troienele*, vv. 869—872).

Ante v. 8937: Pitici mascați. Provenind din mitologia nordică, și fiind „ajutoare“ ale lui Mefisto, diavol germano-creștin, aceștia trebuiau să sporească spaima Coretidelor antice.

V. 8969: *Rhea*. E invocată aici ca mamă a tuturor zeilor.

V. 8996: *Tayget*. Munte înalt și abrupt în apropierea Spartei.

V. 9000: *Noșți cimeriene*. Cimerienii sunt un popor legendar locuind într-o țară lipsită total de soare, situată fie în extremul Occident, fie la nord de Marea Neagră (*Odiseea*, XI, 4).

V. 9004: *Aproape douăzeci de ani*. De fapt, vreo douăzeci de secole, câte s-au seurs între căderea Troiei și Cruciada a IV. Faptele istorice sunt următoarele: În 1204 Cruciații sub conducerea Dogelui venețian au întemeiat în Grecia „imperiul latin“; în 1203 Guillaume de Champlitte a cucerit Peloponezul și l-a împărțit între cavalerii săi: acest sistem feudal a durat până la venirea Turcilor (1458); nu departe de Sparta se poate vedea un castel gotic, la Mistra, construit în 1249. Probabil la el se referă G. în descrierea din vv. 9017—9027.

V. 9020: *Ciclopii*. Mitografii vechi disting între: ciclopii uranieni (fiii lui Uranus și ai Geei), ciclopii sicilieni (de care e vorba în *Odiseia*) și ciclopii constructori care ar fi ridicat, la porunca eroilor elini, toate monumentele preistorice din Grecia și Sicilia, din uriașe blocuri de piatră, pe care numai ei le puteau urni.

V. 9030: *Ajax*. Cel mai viteaz erou grec, după Achille, fiu al regelui Telamon din Salamina. Scutul lui era vestit pentru greutatea și gravurile sale.

V. 9032: *Cei șapte-n fața Tebei*. Eroi greci care au asediat Teba, personaje ale unei tragedii, cu același nume, de Eschil.

V. 9050: *Și-ndată-așez cetatea-accea-n juru-ți*. Indicație clară a faptului că, în acest act, Mefisto-Phorkyas recurge la vechile practici magice pe care le poseda ca diavol creștin.

V. 9054: *Deiphobus*. Fiu al regelui troian Priam și al Hecubei, frate cu Paris. După moartea acestuia, a devenit soțul Elenei. Din răzbunare, Menelaos l-a mutilat groaznic (*Virgiliu; Eneida*, VI, 494).

Ante 9063: Trompete în depărlare. Din nou o vrajă creată de Mefisto.

V. 9087: *Vielenie mîrșavă*. Vestitul cal troian, invenția lui Ulise.

Vv. 9088-9122: Prin forța vrăjitorească a lui Mefisto, se trece de la lumea antică la peisajul natural și citadin al Evului Mediu.

V. 9116: *Hermes*. Fiul lui Zeus și al Maiei apare aici în calitate de psihopomp: conduce sufletele celor morți spre Infern (*Odiseia*, XXIV, 1).

V. 9121: *Indesatul, veșnic-golul Hades*. Zeul Infernului, dar și tărîmul de jos în care se aflau sufletele celor ce nu se vor mai întoarce niciodată la lumina zilei; ca atare, el era *îndesat* de fantome, dar acestea, neavînd consistență, îl făceau să fie *veșnic-gol*.

Acțiune simplă și aparent statică, asemeni unui prolog de tragedie antică; dar vorbele și faptele personajelor maschează aproape complet adevăratul dramatism al scenei, care se situează la nivelul unei problematice filozofice, acțiunea fiind doar „înscenare“ a doctrinei lui G. despre sinteza istorico-artistică între Antichitate și Modernitate. Un popas mai amănunțit asupra scenei mi se pare necesar.

Relatarea Elenei — sosirea pe pămîntul grecesc, propria copilărie, dispozițiile primite din partea lui Menelaos etc. — e plină de nostalgie și îngrijorare în ce privește soarta ei (vv. 8488—8515; 8524—8559; 8568—8590; 8604—8609). Corul intervine de trei ori: elogiul al Frumuseții ca *bun suprem* pe pămînt (vv. 8516—8523), superioritate a frumuseții naturale față de podoabele artificiale (8556—8567), recomandare de a uita trecutul (vv. 8591—8603); apoi își exprimă bucuria de a participa la bucuria stăpînei (8610—8637). Descris cu spaimă de Elena (vv. 8647—8696), Mefisto — sub trăsăturile lui Phorkyas — apare în prag, stîrnind teama, revolta și scîrba Coretidelor (8697—8758). După ce le ceartă (vv. 8754—8783), atrăgîndu-și mustrarea Elenei (vv. 8784—8799), Phorkyas are un teribil schimb de invective cu prizonierele troiene (vv. 8810—8825).

În realitate, Elena nu a debarcat *acum*, ci a fost adusă pe scenă de Mefisto, grație vrăjilor sale, și repusă în situația istorică a unui moment din viața ei. De fapt, Elena nu este un personaj *real*, ci o fantomă a Antichității, pe care — pentru a o condiționa în vederea unei *noi și alte vieți* a ei în care să se întâlnească cu Faust — Mefisto vrea s-o „descarce“ tocmai de povara biografiei ei reale, istorice. Enumerarea momentelor principale, exclusiv erotice (tipic pentru Mefisto!), ale acestei biografii (vv. 8845—8881) operează treptat o schimbare în conștiința eroinei: ea își dă seama că nu mai e, de fapt, o ființă reală, deoarece istoricul și fabulosul (episodul amoros cu Achille, în care amîndoi ar fi fost suflete întoarse de pe celălalt tărîm) se amestecă inextricabil; realitatea ei e, într-adevăr, fantomatică sau mitică; de aceea, ea își pierde cunoștința în brațele Corului. Dar această pierdere de sine ține de însuși planul lui Mefisto-Phorkyas care urmărește ca Elena să-și piardă *conștiința* de ființă reală, cu biografie proprie, pentru a accede la o nouă conștiință; aceea de *idol*, nu numai pentru ceilalți, ci chiar pentru ea însăși (vv. 8879—8881). În timpul cît ține intervenția Corului (vv. 8882—8908), deci pe durata propriului leșin, Elena a și parcurs distanța psihologică dorită de Mefisto-Phorkyas; acesta i se adresează acum nu ca unei persoane, ci ca unui arhetip (*Soare nobil*

al acestei zile) de Frumusețe, ca unei ființe vii în sfera artisticului, îndemnând-o să se instaleze pe deplin în noua ei conștiință (vv. 8909—8912; 8917—8918). Urmează o serie de „trucuri“ mefistofelice (simularea preparativelor sacrificiului ei, apariția unor *pitici mascați*, descrierea curții lui Faust care s-ar afla nu departe, argumentul Deiphobus, false sunete de trompete, fals salut către Menelaos etc.) care o conving pe Elena să accepte a se salva cu ajutorul lui (vv. 8921—9087); apoi, neguri provocate magie fac trecerea spre reședința feudală a lui Faust. Coretidele se simt prizonierele altui loc și altui timp (vv. 8088—9126).

Problematica acestei scene a fost magistral pusă în valoare de EMRICH (II, p. 324 și urm.): „E rezolvată aici nimic mai puțin decât marea problemă de teoria Artelor și teoria Istoriei: Cum poate fi creată lumea temporal-trecătoare *însăși* într-o sferă mai înaltă și veșnică, fără a cădea în non-figurativ abstract, în spiritualitate exterior-artistică (ins abstrakt Unbildliche, Ausserkünstlerisch-Vergeistigte). Fenomenul *dublării* lumii reale revelează ascuțirea extremă a unei probleme, se arată drept cea mai *artistică* dintre toate posibilitățile de immortalizare a spiritului uman. Inevitabila antinomie a cazurilor artistice, care pe de o parte trebuie să evadeze din individual, temporal și efemer, dar pe de altă parte să fie totuși legate neapărat de *individual* ca individual în *existența sa* sensibilă (in seinem sinnlichen *Da-Sein*), adică faptul că numai *în* și *cu* acest individual pot să intre în eternitate, a produs mereu repetata dublare a realității la Goethe. *Datorită* unei atare dublări se ivește însă următoarea limpezire decisivă: «Retrospectiva» Elenei spre «copilărie» și spre timpurile îndepărtate, privirea stereotipă, neprevăzută și plină de chin la Goethe spre situațiile existente odinioară, rezolvă aproape toate cazurile amintite în ceva superior, «eliberat», «ideal», și salvează omul într-o infinitură, entuziasmată, fericită sferă de lumină a existenței. Prin faptul că adevărata, încărcată de vină Elena din lumea homerică *apune* chiar datorită unui brusc exorcism în acest timp al ei demult pierdut, și cade în «pierdere de sine», ea se transformă în propriul ei idol, ea devine *libera*, eliberată și *eterna* Elena, aceea care deschisă și pură acum poate să întâmpine *toate* timpurile Istoriei. Elena devine liberă pentru *orice* Istorie (für alle Geschichte), deoarece își părăsește Istoria sa (*Vergangenheit sei hinter uns getan!* / *O fühle dich vom höchsten Gott entsprungen*, (*Trecutu-i mort, la ce să-l mai reții!* / *Simți tu, din seul zeilor ivita?*). Aceasta îi îngăduie ei ca de aci înainte să i se adreseze lui Faust de pe un pise, pe care se întâlnesc toate timpurile — Ev Mediu, Modernitate, Antichitate. Dezbrarea de Istoria fragmentată face posibil ca Istoria să fie privită ca un *întreg*, permite situarea în fața unei *Arte* și *Frumuseți* (Elena) *întregi*, atemporale, înveșnicite. /.../ Transformarea Elenei în idol este premisa reflectării reciproce a Anticului și Modernului, a Frumuseții fără timp

și Istorici, cu alte cuvinte condiția fantasmagoriei, ținând de istoria lumii și de istoria artei, a nunții viitoare cu Faust (zur welt- und kunstgeschichtlichen Phantasmagorie der kommenden Hochzeit mit Faust). Așa cum acest idol își are originea într-o privire îndărăt spre copilărie și preistorie, la fel el se îndreaptă de acum în aceeași măsură înainte spre o nouă lume, eliberată de vină și amintire, desfășurându-se temporal-atemporal. /.../ Imensa trecere a epocilor de la Elada la lordul Byron pune Frumusețea, de acum înainte salvată, veșnic-statornică, în fața examenului de a-și afirma imaginea ei ca simultan eternă și istorică, și de a stăpîni o dată pentru totdeauna tensiunea ridicată între Frumusețea absolută și Arta condiționată istoric“. În ultimă analiză, problematica teoretică vizată aici nu e de ordin istoric, ci ontologic (II, p. 335): „Anticul și Goticul sunt apariții presupus istorice ale unei edificări de artă în fond determinată ontologic, care în temerara proiecție a unei construcții totale cuprinzînd originea, mersul fatidic al lumii și «sfîrșitul» care «ideal» se mîntuie, persistă într-o neîncetată reînnoire“.

De-a lungul scenei se afirmă cîteva polarități tipic goetheene: contrastul între viața colorată și veselă a cavalerilor și existența plină de amenințări a personajelor antice, rafinamentul arhitecturii gotice în raport cu construcțiile ciclopice grosolane, elementul modă și chiar artificiu, pe care-l introduce arta modernă, comparativ cu firescul și supratemporalitatea celei grecești, interioritatea și afectivitatea celei dintîi în opoziție cu măsura și normativitatea celeilalte, antiteza intuiție/gîndire vizibilă chiar la nivelul limbii. În acest sens, MAY (p. 168) remarcă generalitatea și ideile care circulă în expresiile Elenei și ale Corului, atestînd un domeniu, un cosmos, un Tot bine ordonat, tipic Antichității. „Elena este realizarea deplină, pura încorporare a Ideii, a normelor, a legilor eterne“ (p. 173)

CURTE INTERIOARĂ DE CETATE

G. a gîndit partea a doua a episodului Elenei în stil de operă Cf. ECKERMANN, 25 ianuarie 1827.

V. 9135: *Pitonisă*. Preoteasă a lui Apollo, dotată cu darul profeției. Numele vine de la Python, monstru terestru care-și avea oracolul la Delphi; Apollo l-a ucis, pentru a-și instala acolo propriul oracol.

Vv. 9160—9161: Aluzie la fructele pline de pulbere care cresc pe locul unde a fost Sodoma. Termenul de „poma sodomica“ apare la Milton (*Paradisul pierdut*) și la Byron (*Childe Harold*).

Vv. 9194—9195: Care uitînd că trebuia să anunțe sosirea ta, m-a făcut să nu te primesc cum se cuvenea.

Ante v. 9218: Linkcu. Aici, în sensul de paznic, fără legătură directă cu personajul legendar, dar avînd calitatea lui: privirea supranatural de ageră. Linkeus, în elină: linx (v. 9235).

V. 9242: *Am uitat de corn.* Linkeu, ca paznic în turn, trebuia să anunțe prin sunet de corn apropierea vrăjmașilor.

Vv. 9247—9253: Beno von WIESE face o interesantă analiză a esenței Frumosului, ca forță catastrofală a lumii: „Din Frumusețe se desprinde o putere primejdioasă care duce lumea în rătăcire și o lasă pradă unei tragice urgii. Elena este purtătoarea acestei vinovății fără vină (*schuldlose Schuld*), care ține de esența Frumosului. /.../ Ascuțimea minții, forța armelor, autoritatea domniei, pe toate vederea Frumuseții le depreciază, reducîndu-le la simple vanități și fleacuri. /.../ Frumusețea reprezintă o tragică primejdie pentru oameni și pentru rînduielile omenești“ (p. 156).

V. 9252: *Semizei, eroi, chiar zei, și demoni.* În ordine: Tezeu; Menelaos, Paris, Achille; Hermes; Phorkyas.

Vv. 9254—9255: *Una, smintit-am lumea, mai mult — dublă, / Iar azi în trei, în patru forme-o tulbur.* Prin simpla ei apariție, în Sparta, Elena a stîrnit pasiunea lui Paris și, astfel, războiul troian; dublă — adică reală în Egipt și falsă în Troia — a contribuit și *mai mult* la tulburarea tuturor; a treia oară în Sparta, revenind din Infern, și a patra oară acum, în acest burg medieval, în ipostază de plăzmuire artistică, — ea a produs mereu numai confuzie. SCHMIDT (p. 366) leagă cele patru avataruri ale Elenei de patru acțiuni (vv. 9250—9251: *M-au răpit / M-au cucerit, și m-au sedus, și m-au tîrît*) săvîrșite, în ordine de Tezeu, Menelaos, Paris și Apollo, care constituie biografia mitologică a eroinei. De ce Apollo? Pentru că ultima ipostază a Elenei, cea prezentă, se săvîrșește cu ajutorul patronului artelor.

V. 9269: *Cei crezuți ai mei.* Oamenii mei, cum e Linkeu, despre care credeam că-mi sunt fideli, dar care, de fapt, sunt robi ai frumuseții tale.

Vv. 9367—9371: Elena e uimită și încîntată de vorbirea rimată a lui Linkeu. După cum se știe, poezia antică nu cunoștea rima.

Vv. 9375—9384: Scena aceasta — inspirată „metaforă scenică“ a fuziunii poeziei antice cu cea modernă — a fost anticipată de G. însuși în *West-östlicher Divan* („Suleika“): „*Behramgur, sagt man, hat den Reim erfunden, / Ersprach entzückt aus einer Seele Drang; / Dillaran schnell die Freundin seiner Stunden, / Erwiderte mit gleichen Wort und Klang*“ (*Behramgur*, rima ar fi inventat, se zice, / Vărit vorbea și dintr-un suflesc avînt; / *Dilaran*, prietena și dulcea sa complice, / Îi răspundea cu-acelaș sunet și cuvînt“).

V. 9417: *Destinul rar.* • Soarta omului excepțional.

V. 9432: *Marfa proastă.* Slujitoarele, captivele troiene.

Ante v. 9442: Semnale, explozii, etc. Din nou, simple vrăji ale lui Mefisto.

V. 9454: *Pylos*. Port în Peloponez.

V. 9455: *Bătrînul Nestor*. Personaj din *Iliada*, vestit pentru măsura și înțelepciunea lui; fiind prea bătrîn, n-a luat parte efectivă la lupte, dar a contribuit cu sfaturile sale la câștigarea războiului.

Vv. 9454—9474: Împărțirea ținuturilor grecești — după obiceiul feudal — între diverse seminții germanice este, desigur, o invenție a lui G., pentru a întregi imaginea lui Faust ca suveran medieval. Dar versurile trimit la câteva fapte istorice: ocuparea Corintului (sec. IV și V) de către Goții de vest conduși de Alaric; venirea în Achaia a unei „companii catalane” condusă de Andronicus III Paleologul, pentru a da ajutor Grecilor contra Turcilor; prezența Francilor în Elis, la Andravida, în 1207, sub comanda lui Godefroy de Villehardouin; cucerirea Messinei de către Anglo-saxonii lui Richard Inimă-de-Leu în timpul Cruciadei III; jefuirea Corintului în 1146 de către Normanzii lui Roger II. „Prin cele cinci seminții sunt numite cele cinci culturi naționale ale Europei; prin Germani, Germanii de azi; prin Goți, Spaniolii; prin Franci, Francezii; prin Saxoni, Englezii; prin Normanzi, Italienii. Astfel, actul simbolic al predării pământurilor Antichității se încheie prin întrepătrunderea popoarelor medievale cu cele antice ca moștenire comună, care le adună într-o nouă unitate; aceea a unei Europe armonizate în ideia umanismului antic” (LOHMEYER, p. 333).

Vv. 9520: *Ieșită din găoace, frații / Și nalta-i Mumă și-i orbea*. Aluzie la nașterea Elenei. *Frații* sunt Castor și Pollux, iar *nalta-i Mumă* e Leda; Elena i-a orbit, încă de la naștere, prin frumusețea sa.

Vv. 9526—9560: Faimoasă descriere a Arcadiei, regiunea cea mai frumoasă a Peloponezului, prezentată ca paradis terestru, ca plai ideal al vârstei de aur (FORTINI, p. 1106). Sursele acestei viziuni sunt plastice (pictura italienilor Tiziano și Reni, a francezilor Poussin și Claude Lorrain), dar mai ales literare: Fd. Dodwell: *A classical and topographical Tour through Greece during the years 1801, 1805 and 1806* (1819), J. Gell: *Narrative of a journey in the Morea* (1823), William: *Select views in Greece* (1828—1829) și Castellan: *Briefe über Morea* (1809). (AMORETTI, p. 789).

În economia generală a lui *Faust II*, scena „Curte interioară” se situează exact la mijlocul actului de mijloc (III); importanța și semnificația ei devin astfel și mai evidente.

În general, personajele se află în imediata apropiere a treptei lor supreme, aceea pe care o vor atinge și de pe care se vor „prăbuși” în scena următoare, a lui Euphorion. Corul prizonierelor troiene trece de la neliniștea inițială (aceea că s-ar afla încă în Hades și că „fructele” pe care le gustă se vor dovedi pline de „cenușă”, vv. 9126—9134 și 9141—9164) la bucuria măreției pe care o recâștigă stăpîna lor, Elena (vv. 9165—

9181; 9385—9410 și 9482—9505). Elena își vede reconfirmată majestatea regală a persoanei, dar nu mai puțin incertitudinea esențială a ființei sale (mitologică, istorică, artistică), precum și acțiunea nefastă — „de răstăcire” și „devalorizare” — pe care o deține Frumusețea sa. Descoperind în Linkeu însă un om care o adoră pînă la sacrificiul de sine, iar în Faust încă un erou care-și leagă soarta de a ei, ea descoperă totodată o altă durată, specifică, și un alt limbaj propriu, ale tărîmului în care se află acum, simțindu-se *nouă*, deși *fidelă-ntru necunoscut* (vv. 9411 — 9418). „Tragica soartă a Frumuseții” (am citat rîndurile lui von WIESE), e analizată și de DÖRING (II, p. 261 și urm.) care subliniază aceleași „efecte primejdioase”, exercitate asupra lui Linkeu, Menelaos, Euphorion (în scena ce va urma) ca „însoțitori” ai Frumuseții. „Tînguirii Frumuseții (exegetul se referă la vv. 9426—9255) îi urmează în mod nemijlocit reprezentările suveranității ei nemărginite, inevitabile dar totodată problematice și nefericite”: ea provoacă o totală „răsturnare a tuturor valorilor”.

Linkeu, paznicul cu privire de linx, a fost definit încă de GUNDOLF: „Dacă Faust, după Noaptea walpurgică clasică, este calmul posesor al Frumuseții, Linkeu i se opune ca o ființă posedată, doritoare și pradă a ei în universul arcadic. /.../ În strofele rostite de Linkeu, G. a exprimat forța zdrobitoare a Frumuseții reale, orbirea ochilor omenești pricinuită de prima vedere a Idealului întrupat. Linkeu nu e, ca Faust, îndelung pregătit, prin viața și năzuința sa, să-i iasă în întîmpinare: el este privitorul simplu, simțitorul, iar apariția Frumuseții desăvîrșite constituie pentru el un zguduitor exces” (p. 771). EMRICH (II, p. 342) îl compară pe Linkeu cu Plutus, și vede în el un simbol al comorilor și bogăției indisolubil legate de Frumos și de lumea Artei. Aducerea în lanțuri a lui Linkeu simbolizează, la rîndul ei, deplina înlănțuire adică stăpînire, a suferinței, pe care o provoacă Frumusețea, celor neinițiați; suferință pe care, într-adevăr, Elena i-a provocat-o chiar lui Faust la finele Actului I, și pe care acesta abia acum a izbutit s-o depășească (EMRICH, I, p. 181).

„Scena de vîrf” o formează unirea lui Faust cu Elena în iubire și exercitare a suveranității; această unire, „simbol al întîlnirii și acordului între universul artistic-spiritual al Nordului modern și cel al Antichității clasice”, e pus în evidență la nivelul *versului* și al *limbii*, așa cum arată KOBLIGK (II, p. 75), pe urmele lui MAY (p. 191) și HERRMANN (p. 100). Faust realizează acum două momente esențiale, care rețin atenția tuturor exegeților: primul este tocmai această comuniune în dragoste și suveranitate, consacrată de înseși cuvintele eroului ca o *clipă supremă* a trăirii autentice (dialogul din vv. 9411—9418); al doilea e viziunea mitică a Arcadiei (vv. 9526—9573).

Întîlnirea unică e interpretată de KOBLIGK: „*Clipa în care se împlinește unirea lui Faust și a Elenei este ca o culme a serbării egeice, în*

care luna stă ținută la zenit, iar timpul e suspendat. Este absolutul Acum, Prezentul pur, în care trecutul și viitorul sunt cuprinse și totodată din care ele sunt excluse [...]. Încă o dată, Elena devine conștientă de *dubla sa înfățișare* (v. 8872), căci se simte și *acasă*, și *departe* (v. 9411): deoarece, în această clipă, se realizează ca esență, ea este *acasă*; dar în măsura în care, ca apariție istorică, a dispărut, ea se simte *departe*. Tocmai de aceea, ea poate să pară sieși ca *verlebt und doch so neu* (v. 9415: *Sunt parc-am fost și-n tine-azi m-am Țesut/Nouă...*). Ea, care a intrat în mitologie ca infidelă, poate acum să fie fidelă (v. 9416), deoarece în această clipă ea se realizează pe sine însăși. Dar ea este fidelă *dem Unbekannten* (întru necunoscut): Deoarece această unire nu simbolizează numai îmbinarea Anticului și Modernului, ci ivirea în lumină (Ins-Licht-Treten) a Frumuseții clasice, manifestarea ei în Arta clasică mai ales, aceasta rămîne, ca apariție a Absolutului în realitate, nesfîrșită și inepuizabilă, deci *necunoscută*. Nu numai pentru că Faust, ca reprezentant al unei lumi istorice, străine ei, i-ar fi necunoscut, ci pentru că actul unic de creație, care se împlinește, este el însuși un drum în necunoscut. Pe acest temei, tot ce se petrece aici nu mai e, într-adevăr, denumibil, exprimabil, disponibil; Faust zice: *mă tem de grai, ezit.* (v. 9413). Ceea ce se petrece, se petrece absolut spontan și nu poate fi *scormonit* (v. 9417). *Dasein ist Pflicht* (v. 9418): În această clipă se manifestă spontaneitatea neîngrădită, libertatea și necesitatea sunt abolite" (II, p. 76).

Astfel, apare o întrebare care i-a obsadat pe toți comentatorii. Dacă Faust trăiește, în această unire cu Elena, clipa supremă, de ce nu-i spune: *Verweile doch, du bist so schön*!? De ce Mefisto-Phorkyas nu-i aduce aminte de termenii pariului, și nu-și cere dreptul său? A pierdut, oare, Faust pariul cu diavolul? După GUNDOLF (p. 773) nu e vorba, aici, decît de „un vis magic” „în afara timpului”, produs de Mefisto; or, pariul nu poate fi pierdut sau cîștigat, decît în stare de trezie. Și RICKERT (II, p. 380) e de părere că Faust are dreptate: nici măcar nobila desfătare în fața Frumuseții antice nu e în stare să-i dea mulțumirea, adică să-l ținuiască pe un „pat de trîndăvie”, așa cum specifica pariul. Iată și argumentul lui LOHMEYER (p. 114): „Trăirea plenitudinii în clipa fericită și desăvîrșită e totodată trăire a nemărginitului în mărginit, a eternității în timp. Dar în pariu e vorba de săturare în mărginire. Ea se bazează pe separarea creștină între eternitate și temporalitate și era valabilă numai pentru cazul unei perseverări oarbe într-un moment pămîntean. Clipa desăvîrșită e în schimb o clipă de înaltă productivitate, e o clipă a desfătării și creației totodată și rămîne în afara competenței lui Mefisto”. BUCHWALD (p. 190) subliniază conștiința lui Faust: „Faust nu vrea acum să rețină clipa prezenței frumoase și rămîne perfect conștient de caracterul trecător și schimbător a tot ce e terestru. El știe că Elena i se oferă doar pentru o scurtă durată

a întoarcerii ei. El îmbină bucuria prezentului cu conștiința înșelătoriei a tot ce e terestru, dar și cu starea de alarmă de a serupe în continuare complet din ea. Pasajul e destul de clar pentru a fi în opoziție cu versul formulat în pactul cu Mefisto: El nu va spune niciodată clipei că ar vrea ca ea să stea pe loc“. Pentru EMRICH (II, p. 342 și urm.) orice raportare a acestui moment la termenii pariului ar fi ne-goetheeană. Dacă aceasta ar fi avut șansa de a marca pierderea pariului de către Faust, atunci Mefisto ar fi trebuit să caute să-l scufunde și mai mult în desfătarea ei; or el, dimpotrivă, caută să-l smulgă din ea, vestindu-i primejdia iminentă a războiului (v. 9423): diavolul n-are ce să facă cu o clipă în afară de timp, el urmărește să-l înfunde pe Faust în istoricitate, în aparența fenomenală.

De fapt, stratagema lui Mefisto reușește: Faust se smulge imediat din extazul Idilei, pentru a se angaja în Istorie: împărțirea sarcinilor războinice pentru apărarea Peloponezului, iar după aceea lauda Arcadiei, ca țară de basm a păcii și îndestulării. KOBLIGK (II, p. 78) arată că acest peisaj al Arcadiei este „în timp, dar totuși non-istoric“, ca *Urwelt* (v. 9565 și 9561), ca temei al lumii naturale și istorice. „Istoria se înalță aici pînă la Natură: Elada istorică își pierde caracterul istoric și devine «o a doua Natură»“ (pp. 78—79). „În sensul în care Natura apare aici ca exemplară, ea este unită ca tendință cu Arta. Căci, în alegerea Frumosului, și Natura se îndreaptă spre legalitate. Arcadia reprezintă, ca înălțare, și desăvîrșire a Naturii, peisajul Artei“ (LOHMEYER, p. 117). Iată analiza mult mai amănunțită a lui EMRICH (II, pp. 346 și urm.): „Arcadia elimină așa-zicînd în plină istoricitate (migrația popoarelor) istoricitatea specifică, pentru a menține doar veșnicul fundament original al Istoriei [.../ Natura pură a Arcadiei nu este așadar ceva asemănător cu o cădere a Naturii reale în Istoria reală, ci indică îndeosebi cauza transcendentală a posibilității existenței depline. În acest sens, ea este abstrasă din Natura reală ca și din Istorie (Arcadia antică), deși le cuprinde în sine pe amîndouă, adică o lume naturală și o lume istorică. Arcadia indică o foarte exactă Arcadie antică istorică, și pe de altă parte o Natură în afara Istoriei [.../ Elada nu apare ca regulă și normă în structura ei real-istorică, ci ca Natură veșnic întinerind a tărîmului Germanilor faustici [.../ Toată această bruscă schimbare a Istoriei în Natură (a «tronurilor» în «frunzișuri») tinde spre dobîndirea unei lumi *pure* în chiar inima Istoriei, care face posibilă o înălțare a temporalului spre divinul etern: Arcadia, ca peisaj natural și mitic-istoric, leagă ambii poli, Natură și Istorie, care în Noaptea walpurgică clasică încă se opuneau cu tărie, într-o unitate interioară, care făurește premisa dobîndirii unei norme istorice *clasice*, care ca normă obligatorie și valabilă se orientează în mod necesar spre Natură. Aceasta înseamnă că sensul ultim al marii legături a Clasicității cu «prototipul» antic se bazează tocmai pe îmbinarea trecutului antic cu o mereu prezentă,

biologică forță de producție, din care *această* lume creatoare mai tardivă să-și poată obține o *nouă* vitalitate [...]/ Nu fără temei Arcadia se naște abia din acordul Modernului și Anticului, din conlucrarea lui Faust cu Elena, a burgului gotic cu cetatea antică, și nicidecum dintr-o normare unilaterală a Antichității“, Vorbind despre acest peisaj, KOBLIGK (II, p. 78) spun: „Așa cum în vîrsta de aur a lui Hesiod oamenii și zeii erau apropiați, tot așa (aici) divinul și umanul existenței abia mai pot fi separate (v. 9556 și urm.)“.

DUMBRAVĂ UMBROASĂ

V. 9578: *Bărboșilor*. Nu e prima, nici ultima dată (cf. v. 6772) că Mefisto se adresează spectatorilor; aici însă, e în stilul tragediei grecești.

V. 9603: *Faunesc*. Nu ca înfățișare, ci ca purtare: săltînd nebunește.

V. 9633: *Ionia*. Regiune în Asia Mică, pe coasta Mării Egee.

V. 9644: *Fiul Maiei*. Hermes. Versurile următoare (9645—9678) povestesc isprăvile ingenioase ale acestui zeu al Comerțului și Călătoriilor, mesager și interpret al voinței divine, simbol al inteligenței practice. Prezența lui aici nu e deloc deplasată: pe de o parte, precocitatea faptelor sale ne pregătește pentru apariția și comportamentul infantil-eroice ale lui Euphorion; pe de altă parte, Hermes e inventatorul lirei (pe care i-o dăruiește lui Apollo), flautului (pe care-l dă lui Amphion) și naiului (dăruit lui Pan), adică al unor instrumente muzicale care acompaniază lirica elină.

V. 9668: *Măritului stăpîn al mării*. Poseidon.

V. 9672: *Hephaistos*. Zeu al „artelor focului“, protector al fierarilor, orfevrilor și muncitorilor (Vulcan, la Romani).

Ante 9679: *De aici pînă la pauza indicată, muzica e însoțită de voci*. Indicație a lui G. pentru caracterul operistic al pasajului, pînă la v. 9938. În spectacol, această parte a rolului Elenei era interpretată de o cîntăreață de operă (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 81).

V. 9679—9686: În aceste versuri vorbește nu atît Phorkyas, cît Mefisto: el anunță un nou tip de muzică, modernă, izvorînd din subiectivitatea cea mai adîncă și pură; celebrînd nu lumea zeilor antici, ci universul pasional al noilor timpuri. În felul acesta, se anunță caracterul aparte, poetico-tragic, al lui Euphorion (TRUNZ, p. 599). Corul (vv. 9687—9694) se lasă cucerit și el de această fascinantă revelație a universului interior al omului romantic.

Ante v. 9695: *Euphorion*. În mitologia elină, fiul lui Achille și al Elenei, zămislit în Insula Fericirilor, adică după moartea eroului homeric. Copilul poseda calități supranaturale și avea aripi. Stîrnind iubirea lui Zeus, dar refuzînd-o, a fost ucis de acesta în insula Melos. G. s-a inspirat, probabil,

din această legendă. Dar, în *Faust*, Euphorion e simbol al Poeziei, ca și Băiatul-cărușas din Actul I, și trimite — după mărturia autorului — la figura poetului englez George Gordon, lord Byron (1788—1824), mort în vîrstă de numai 36 ani la Missolonghi, luptînd alături de Greci împotriva Turcilor (ECKERMANN, 20 Dec. 1829).

Vv. 9695—9710: Am tradus aceste versuri în lumina interpretării date de LOHMEYER (p. 350), adică sugerînd că, dincolo de schimbul de sentimente al trio-ului Euphorion-Elena-Faust, poetul figurează aici raporturile istorice între trei tipuri de poezie: antică, medievală și modern-romantică. E mai întîi, confirmarea fiului (Euphorion = poezia romantică) în cei doi părinți (Elena = poezia antică, Faust = poezia medievală) în vv. 9695—9696; apoi (vv. 9701—9702) regăsirea părinților în copil; urmează reafirmarea, prin Faust (vv. 9703—9704), a pasionalității lirice occidentale și a virtuților formale ale celei antice, și a legăturii dintre ele; în fine, Corul subliniază sinteza istorică realizată, pe parcursul a secole (v. 9707: *vieler Jahre*) între Antichitate și Modernitate, oglindită în figura byroniană a lui Euphorion (vv. 9707—9710).

V. 9704: *Sunt al tău, tu ești a mea*. Veche formulă germană de logodnă (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 81).

V. 9824: *Pelops*. Personaj mitic, fiu al lui Tantal. Peloponezul înseamnă „insula lui Pelops”: de fapt e o peninsulă care, avînd multe golfuri, e jumătate pămînt, jumătate mare.

Ante v. 9903: *O figură cunoscută [...]* Aureola. Prin figura cunoscută, G. sugerează imaginea concretă a lui Byron. Aureola — nimbul din jurul capetelor — pe care a remarcat-o atît în picturile murale de la Pompei, cît și în mormintele creștinilor, reprezintă pentru G. un simbol al forței spirituale, deci și al geniului creator-poetic, care — după prăbușirea corpului — se reîntoarce în zonele superioare ale universului (BUCHWALD, p. 489).

Vv. 9907—9936: Această *Cîntare de jale* e, în mod expres, pentru Byron. Aici, Corul își iese complet din rol (ECKERMANN, 5 Iulie 1827) făcînd o mulțime de aluzii la existența istorică a lui Byron (anacronism evident!): originea lui nobilă (v. 9915: *Hoher Ahnen*), legăturile incestuoase cu sora sa (v. 9926), lupta pentru libertatea Grecilor (v. 9927), ziua morții lui, 19 Aprilie 1824 (v. 9933) etc.

Ante v. 9955: *Exuviile*. Hainele celui mort. Originar: armura unui războinic căzut în luptă.

V. 9956: *Flăcările*. Aureola de văpaie din jurul capului lui Euphorion.

V. 9969: *Tronul Inscrutabilei*. Lăcașul subpămîntean, de beznă, al Persephonei.

Vv. 9970—9975: Descrierea Hadesului a fost probabil inspirată de diverse pasaje din *Odiseia* (XI, 539; X, 494; XXIV, 5) lui Homer, sau din Pliniu cel Bătrîn (*Naturalis Historia*, XVI, 109) (AMORETTI, p. 792).

V. 9975: *Asfodele*. Flori consacrate celor morți, deci crescînd — conform mitologiei eline — în Infern.

Vv. 9981—9982: *Cînd faimă nu-ți cîștigi, nici n-ai un nobil țel, / Tu aparții doar elementelor*. Această concepție a lui G. despre o existență dincolo de moarte, deși pusă în gura unui personaj mitic, nu corespunde cu cea a Antichității (care nu făcea distincție, în Hades, între sufletele „nobile” și cele „inferioare”), nici cu cea creștină. *Entelechia* — concept goetheean explicat în altă parte — își are asigurată, chiar după dispariția corpului, pentru eternitate, activitatea sa spirituală; cît a fost întrupată pe pămînt, ea a reușit să-și „cîștige” ori „nobil țel” ori „faimă”; adică corespunde noțiunii — contradictorie în sine — a „meritului înăscut”, de care vorbește MANN în legătură cu G. (II, p. 358—367). Existențele care nu sunt entelechii, reintră, după moarte, în ciclul elementelor naturale. Astfel, o parte a Corului se transformă în vegetale (Driade), alta în roci (Oreade, Ecoul), alta în izvoare (Naiade), ultima în viță și struguri (Baccante); *Panthalis*, datorită „rangului” ei, o însoțește pe Elena în Hades.

V. 10002; *Răspunsul*. Ecoul.

V. 10010: *Drum pe țărni și-oglinzi de valuri*. Cipreșii, crescînd pe malul apelor, scriu parcă pe cer, cu vîrfurile lor, linia șerpuitoare a țărmurilor, deci și cursul apelor.

V. 10033: *Urechiatul lui Silen*. Personaj foarte urît, cu nasul în șea, cu privirea tulbură, cu pîntece enorm, ~~veșnic beat~~, abia călărînd un măgar (*urechiatul*), Silen e un nume generic, dat satirilor bătrîni. Simbol al bețivăniei lubrice.

Episodul Euphorion constituie încoronarea „actului Elenei”. Phorkyas povestește miraculoasa naștere a fiului lui Faust și Elenei, evidențiind trăsăturile sale particulare (vv. 9574—9628): copil fermecător, de o flagrantă precocitate, cu aspect între om și zeu, înzestrat cu un debordant avînt. Dar Corul face imediat comparația cu modelul lui, Hermes (vv. 9629—9678), sugerînd carecum și desosebirea dintre ele: Hermes e *inventatorul*, Euphorion e doar posesorul instrumentelor muzical-poetice. Două strefe ale lui Molisto (vv. 9679—9686) anunță ivirea unei arte noi, bazată pe pură interioritate; artă de care se lasă vrăjit chiar Corul (vv. 9687—9694).

Această artă e sinteza poeziei antice și a celei medievale (vv. 9695—9710). Dialogurile Faust—Elena, Euphorion și Corul (vv. 9711—9905) „pun în scenă” — sub forma unui evident *libret de operă* — problematica Natură/Istorie/Poezie; cu alte cuvinte, etalează caracteristicile poetului modern-romantic, acelea care determină măreția, gloria și prăbușirea lui: contactul cu solul natal și riscul desprinderii de pămînt (motivul anteic), pragul instrumental-artificial la care începe poezia (lira, podoabele, man-

taua etc.), superioritatea „minei” artistice asupra adevărului imediat, avântul inspirației, libertatea de gândire și acțiune, ludicul, puterea vrajei și încrâncenarea pătimașă ce decurge din demonismul interior, depășirea idilicului, *hybris*-ul erotic ca refuz al păcii și limitei comune, angajarea în Istorie prin restabilirea legăturii cu străbunii, prin răspunsul dat la chemarea luptei, prin identificarea cu idealurile libertare ale poporului, prin edificarea conștiinței a „cetății interioare” a curajului, adică prin asumarea unui destin eroic; în fine, riscul și sacrificiul de sine, de dragul gloriei (motivul icaric).

O *Cîntare de jale* a Corului identifică acest tip de poet cu modelul istoric real al lui Byron (vv. 9907—9938). Moartea lui Euphorion atrage după sine dispariția Elenei în Hades (vv. 9939—9944); hainele și vâlul ei îl vor ajuta, în actul următor, pe Faust; exuviile lui Euphorion rămân la dispoziția lui Mefisto (care-și scoate masca lui Phorkyas) pentru a le „împrumuta” mai departe poezilor. În timp ce Panthalis își va urma stăpîna în Infern, captivile troiene de rînd vor reîntra în ciclul elementelor Naturii, devenind Driade, Naiade, Baccante etc.

Problematica generală a acestui episod, care decurge dintr-o întrebare ce vizează, de fapt, întreg Actul III, este aceea a *realității sau irealității* evenimentelor. De data aceasta, exegeții se împart în două tabere distincte.

MOMMSEN vede în acest act o întrepătrundere a motivelor homerice cu cele orientale, îndeosebi din *O mie și una de nopți*, și subliniază în sinteza respectivă „o sferă de vis și vrajă, unică în literatura universală” (II, p. 62). Pentru ea, întregul act e „produsul unei fabulații magice” a lui Mefisto, menit să asigure desfășurarea acțiunii dramatice: el o aduce în scenă pe Elena datorită forței sale creator-poetice, formulînd chiar o „știință a poeticului” (II, p. 71); el are aici un rol clar de poet și regizor. Mai mult: după părerea comentatoarei, Faust însuși, cu tipica sa lipsă de măsură, practică aici un act magic, din dorința exclusivă de a prelungi, peste orice limită, voluptatea iubirii cu Elena: „În chiar plinul acestei desfătări, el se străduiește să depășească foricirea pe care o trăiește /.../ Lui, îi e de nesuportat gândul că Elena și cu el sunt obligați să trăiască numai în spațiul mărginit al Spartei și al cetății lui”; de aceea, crează magic un nou spațiu, cel al Arcadii mitologice, în care să zămislească împreună cu Elena un fiu, deci o nouă lume. Această lipsă de măsură provoacă sfîrșitul lui Euphorion și al acestei lumi de pură vrajă (II, p. 66). Interpretînd catastrofa finală, BÖHM (II, p. 206 și urm.) ajunge la aceeași afirmare a *hybris*-ului faustic, a demonismului lui, și divulgă caracterul magic al episodului: „Catastrofa fiului este totodată catastrofă a tatălui, așa cum catastrofa Margaretei și a Împăratului este totodată cea a lui Faust: catastrofă a întregii lipse de soliditate a aventurilor Elenei, provocate cu ajutorul magiei negro, și a aventurilor omului care n-a avut

nici un respect față de Antichitate, și care s-a mulțumit să pătrundă în ea. pentru a răpi pentru sine pe cea mai frumoasă femeie și a o supune plăcerii sale egoiste [...]. Din lumea mică a Margaretei pînă în cea mare a anticei Elena, Faust rămîne fidel delirului său ce oscilează între poftă și plăcere“. Și pentru LOHMEYER, realitatea lumii din acest act e „legată de Faust. Spațiul în care se desfășoară evenimentele e sufletul, care nu cunoaște ordinea temporală“ (p. 115). De aceeași părere este TRUNZ (p. 582): „Această schimbare în arcadic este în întregime simbol al unei stări interioare, este expresie a unui peisaj sufletesc [...]. Simbolica imaginilor și a sunetelor este atît de pur dezvoltată, încît realul nu mai joacă nici un rol. E un timp magic. Devenirea lui Euphorion se împlinește de asemenea într-o lume de basm, care juxtapune exclusiv situații simbolice“. RICKERT vede în evenimentele acestui act o „viață a culturii“: datorită demonului lui spiritual, Faust ar fi reușit aici să se purifice de „elementarele instincte ale senzualității, cu ajutorul sferei artei, ajungînd pînă la o activitate morală ținînd de viața culturii“ (II, p. 389). În fine, KOBLIGK venind în urma tuturor, aderă categoric la punctul de vedere arătat pînă acum (II, pp. 79—81). „Unirea în iubire dintre Faust și Elena este acum așezată complet într-un spațiu interior; ea se împlinește departe de Istorie și pe tărîmul *interiorității*. Pe acest tărîm are loc și nașterea geniului poetic *Euphorion* [...]. Desigur această lume interioară are un caracter ireal [...]. Phorkyas, ca stră-stră-bunic stînd la originea Timpului și Istoriei, și ca reprezentant al Modernului, cuprinde cu spiritul său toate domeniile Istoriei și plăsmuiește prin forța fanteziei sale proprii condiția posibilității atemporalului în timp, precum și a Istoriei și a nașterii unei a-temporale Arte clasice, sustrasă Istoriei, printr-o Frumusețe aparținînd trecutului istoric care se întîlnește cu o Modernitate nouă specifică, atunci cînd și realitatea istorică își dobîndește o viață superioară“.

Pentru critica marxistă, care citește în aventura lui Faust drumul însuși al omenirii de-a lungul istoriei sale, momentul Euphorion reprezintă un prag istoric bine determinat: momentul în care burghezia timpurie încearcă să spargă ideologia feudală, pentru a-și forja propria-i ideologie; aceasta afirmă valorificarea egală a burghezului și nobilului pe temeiul unor măsuri etico-artistico-politice aparținînd umanismului antic. „În locul unui program social activ, predomină temporar concepții, conform cărora formarea etico-estetică ar putea să înnoiască omenirea. În sensul acesta, pătrunderea și cucerirea prototipurilor antice capătă o însemnătate de primul rang“ (p. 446), scrie ALBRECHT. Dar, odată cu prăbușirea lui Euphorion și întoarcerea Elenei în Hades, tentativa lui Faust, de a pre-schimba Antichitatea, frumusețea clasică, într-o realitate modernă, trebuie privită ca un eșec“. „Eforturile avangardei spirituale a burgheziei de pe timpul lui G. își găsesc în această reprezentare a străduințelor estetice ale

lui Faust o critică. În acelaș timp se află aici o critică a încercării de rezolvare a poeziei clasice și romantice“ (p. 447). Pornind tot de la un temei istoric, acela al imaginii reale a lui Byron, LUKÁCS (II, p. 155) nu vede în acest poet un caz concret, ci un simbol: „Goethe — spune el — l-a privit pe Byron mai mult drept cel mai mare reprezentant al unui individualism liberal-anarhic, ca un purtător de cuvânt al capitalismului născînd“. „Această figură, simbol al noii epoci care se afirma, face să explodeze lumea de vis a clasicității, la fel cum Frumusețea antică a făcut să explodeze lumea fantomatică a Evului Mediu“ (p. 156).

În cealaltă tabără se situează interpreții care consideră ca *reale* figurile acestui act. KOHLSCHMIDT (p. 100) susține că „actul Elenei“ ar fi „posibilitate reală, nu simplă alegorie sau vis“. După SEIDLIN (II, p. 65), regina Spartei a avut, înainte de Actul III, numai o existență mitică; dar aici „ea dobîndește realizare de sine“ și „identitate personală“. Ceva similar susținuse și HERTZ (II, p. 116): la curtea Împăratului, Elena nu era decît o fantomă; în Actul III ea devine o ființă reală, deoarece condiția acestei reale întrupări ar fi fost obținută, și pentru ea, prin cazul, precedent, al lui Homunculus. Pe aceeași comparație între Homunculus și Elena își bazează și DIENER (p. 601) teza redevenirii reale a eroinei: „Lui (Faust) i-a reușit să răpească zeiței tărîmului subpămîntean «ființa veșnică» a Elenei (v. 7440). În amîndouă domeniile de dincolo, al Mumelor și al Persephonei, trebuie să vedem numai o jumătate, cea *spirituală* (*idea* la Mume, *persoana* în Hades) a celui «tărîm dublu», pe care Faust vrea să-l pregătească prin reînvierea Elenei (v. 6555). Cealaltă jumătate, *materială*, poate fi obținută de către entelechia fără corp dar veșnic-netrecătoare, numai dacă aceasta se încredințează elementului originar al «apei». Aceluiași proces de naștere organică, căruia i s-a supus ființa spirituală a lui Homunculus, trebuie să i se încredințeze acum și Elena ca entelechie, pentru a ajunge din nou o «realitate» sufletesc-corporală, așa cum Faust și-a închipuit, încă în «scena duhurilor», că ar putea s-o obțină pe țărîmul sigur al existenței prezente (v. 6552) /.../ Abia acum poate Faust, ca «nou pețitor», să năzuiască spre favoarea autentic-renăscutei și «regeștii Frumuseți pline de faimă», și s-o obțină ca soție fără vreo orbire pigmaliană. Căci de data aceasta ea *este* «în realitate» (v. 6553)...“

Sinteza cultural-artistică, realizată în acest episod, este pusă în valoare de MAY (pp. 160—172) prin analiza metricii și limbajului, iar de RÜDIGER prin investigarea elementelor care o compun (tragedia greacă, *Minnesang*-ul german, poezia erotică persană, pastorală europeană, opera italiano-germană și poezia modernă engleză); exegetul definește această sinteză cu ajutorul unui concept original goetheean — *Weltliteratur* (p. 198). O sinteză similară, de elemente plastice, identifică OST (pp. 24—35) în portretul Elenei (tabloul lui David, bustul lui Canova, Leda de Correggio,

„Melancolia“ lui Dürer, fresca lui Polignot și „Venus din Urbino“ a lui Tizian).

Ca de obicei, EMRICH „citește“ problematica de istoria și teoria artei pe care o implică gândirea poetică a lui G. El desprinde o triadă ritmică, prezentă în acest episod: origine/desfășurare a lucrurilor/transfigurare; sau: idilă (Arcadia)/război (angajarea lui Euphorion în lupta poporului grec)/eroism (moarte), — arătând întrepătrunderea acestor realități. „Eroicul nu e lipsit de fundamentul său adânc etern-natural, care zace în idilic; idilicul nu e lipsit de curba eroic-zeificanta a geniului, care se înalță din el. De la acest nivel, liniile anticului și ale modernului încep să se încrucișeze: idilicul vechii Arcadii se frînge brusc, după ce burgul gotic s-a născut încet din el, ca Natură etern-activă și atemporală în chiar inima goticului. Dimpotrivă, goticul devine — sub semnul războiului și împărțirii Antichității între popoarele germanice — simbol al eroicei apropieri, cuceriri și asigurări a Antichității, așa cum geniul modern romantic Byron se naște ca prototip al eroului și demonului antic (v. 9665) Hermes, pentru ca, simultan cu extragerea acestei semnificații, să țîșnească în «caracterul miraculos-fantast» al Romantismului și cu ajutorul unei noi muzici să farmece Corul, pînă la lacrimi. /.../ Atît de încîlcit sunt țesute firele între antic și modern, încît e recomandabil să recurgem la fenomenele originare elementare goetheene, cum sunt Origine (Idilic), Mers-al-lucrurilor (Război) și Sfîrșit (Eroic), ca la formulele antic și modern“ (II, pp. 341—342). Pentru a încheia, referindu-se la final: „Și aici se împlinește o mișcare în cerc: de la monologul de tip antic al rigidității primei apariții a Elenei, peste dialogul ca un duet al descoperirii rimei, și pînă la apoteoza superior-muzicală, arcul între Antichitate și timpurile noi s-a țesut măreț și definitiv, pentru a așeza fundamentele veșnicei repetiții a demersului creator în întoarcerea în Hades, adică în Natură. Totalitatea naturală, artistică și istorică a Frumuseții și Artei s-a epuizat cu aceasta pe deplin în finalul Actului III, următoarele două acte ridicînd alte probleme“ (II, p. 361).

ACTUL AL PATRULEA

MUNȚI ÎNALȚI

Actul IV e scris în întregime între februarie și iulie 1831, deci în urma Actului V, și constituie ultimul lucru la *Faust* al lui G. (EGKERMANN, 6 Iunie 1831).

Ante v. 10030: Un nor. Norii sunt pentru G. simbol al dezmarginirii și spiritualizării, al desprinderii de telurie, prin iubire. O schiță a acestui fragment, redactată de mîna autorului, spune: „Norul se înalță, jumătate ca Elena spre Sud-est, jumătate ca Margareta spre Nord-vest“. Așadar,

vv. 10044—10054 figurează trăsăturile esențiale ale Elenei, în timp ce vv. 10055—10066 pe cele ale Margaretei. Primul nor e de tipul *cumulus*, al doilea de tipul *cirrus*, iar deosebirea între ele apare încă în poezia „Howards Ehrengedächtnis”: de o parte, măreția, puterea, frumusețea; de cealaltă parte, elevația, risipa în strălucire, puritatea, mîntuirea (TRUNZ, p. 608).

Ante v. 10067: *O cizmă năzdrăvană de șapte poște*. Cizmele năzdrăvane sunt frecvente în basmele populare. G. a putut să regăsească motivul în *Peter Schlemihl* de Chamisso (1614).

Vv. 10083—10090: Mefisto e, aici, partizan al teoriei vulcaniste.

V. 10094: *Efes*, 6, 12. Referința biblică nu se potrivește aici, ci mai curînd la v. 10091 (FORTINI, p. 1109). Aceste referințe par a fi fost scrise cu aprobarea lui G., de către secretarul său Riemer. Autorul lui *Faust* se aprecia ca fiind — ca și poetul Hafis care știa *Coranul* pe de rost — un „expert în *Biblie*” (TRUNZ, p. 609).

V. 10097: *Natura*. E vorba de „*Natura naturans*”, în sens spinozist, cum precizează BUCHWALD (p. 490), citînd un fragment semnificativ din imnul în proză „*Natura*”, scris în 1762.

V. 10109: *Moloch*. Idol al Amoniților, amintit în „Vechiul Testament („*Leviticul*”, 18, 21), în *Paradisul pierdut* al lui Milton, și în *Mesiada* lui Klopstock (2, 352), unde apare ca un geniu rău, locuind în munți. Aici, explicație mefistofelică a masivelor eratice, văzute de G. în Fichtelgebirge sau în Harz (TRUNZ, p. 609).

Vv. 10120—10121: Mefisto folosește toponimia populară, în care abundă termeni ca „puntea diavolului”, „vadul dracului” etc., pentru a afirma prezența Satanei — aici descris ca factor activ al Genezei — în conștiința poporului superstițios.

V. 10127: *Iată semnul!* Aluzie biblică („*Facerea*” I, 9, 12). Absurdul și violența din Natură sunt prezentate ca efecte ale diavolescului.

V. 10159: *Dar numai răzvrătiți apar din el*. „Idee prezentă în G., dar probabil sugerată și de revoluția pariziană din 1830” (FORTINI, p. 1109).

Vv. 10160—10169: Descrierea acestei grădini pare a avea ca model Versailles-ul, așa cum orașul din vv. 10136—10154 pare a fi Frankfurt pe Main. *Mi-aș ridica doar mie* (v. 10160) trimite la Ludovic XIV și la celebra formulă „Statul sunt eu”.

V. 10176: *Modern și depravat! Sardanapal!* Primii doi termeni sunt contrariul la „antic și sănătos”. Sardanapal a fost un rege asirian (sec. VII î.e.n.), vestit pentru luxuria și opulența de la curtea sa. Aluzie, poate, la piesa *Sardanapalus* de Byron, a cărei a doua ediție a apărut în 1821, cu o ditirambică dedicație la adresa lui G. (AMORETTI, p. 793).

Vv. 10198—10233: Aceste versuri par să anunțe „programul civilizator” al lui Faust, care va culmina cu colonizarea din Actul V (FORTINI,

p. 1110). Alți comentatori văd în ele doar dorința faustică de a stăpîni Natura; ba chiar natura proprie — lectură psihanalitică, propusă de GRAY — adică forțele inconștientului, împotriva cărora G. ar fi luptat toată viața. După TRUNZ (p. 609), aici începe *die Herrschertragödie*, așa cum odată cu v. 1676 (Partea I) începea *die Liebestragödie*.

V. 10252: *Greșeală mare!* TRUNZ (p. 610) citează din *Maxime și Reflecții*: „A domni și a se desfăta nu merg împreună. A se desfăta înseamnă a se scufunda împreună cu alții în veselie; a domni înseamnă a fi activ, împreună cu alții, în sensul cel mai sever al cuvîntului“.

V. 10259: *Plăcerile te fac comun*. Vers controversat. Numai exegeții italieni au tradus termenul *gemein* în cinci accepții diferite! (FORTINI, p. 1110). Pentru FRIEDRICH și SCHEITHAUER (p. 85) *a face comun* înseamnă, aici, „a cădea în obișnuință, în banalitate“.

Vv. 10285—10288: Clerul, amenințat de răscoală, îi susține totuș pe rebeli, pentru ca aceștia să aducă pe tron un alt împărat, mai autoritar, capabil să-i garanteze privilegiile.

Vv. 10302—10303: Mefisto reformulează dictonul „scopul scuză mijloacele“. În această continuă prezență a înaltului scop urmărit prin diverse mijloace văd unii justificarea amoralismului faustic (DE GAULTIER, p. 445).

V. 10311: *Pe tristă culme*. Sintagma *die rechte Höhe* din original. „o expresie obișnuită la Frankfurt pentru culmea nerușinării“ (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 86).

V. 10316: *Consiliul de război*. Aici, conducerea superioară a operațiilor militare.

Vv. 10321—10322: *Doar știi că domnul Peter Squenz a/Ales din drojdie doar chintesența*. Poetul tragic german Andreas Ghyphius (1616—1664) a prezentat în satira *Absurda Comica. Oder Herr Peter Squenz* (1858) o trupă de actori amatori, recrutați din straturile de jos ale societății, care joacă mizerabil episodul shakespearian „Pyranus și Thisbe“.

Considerat multă vreme ca o simplă „punte“ ce leagă experiența estetică depășită (Actul III) de viitoarea experiență etic-socială a lui Faust, acest act a fost, în general, puțin apreciat de exegeți (BEUTLER, p. 622; TRUNZ, p. 600; MAY, p. 222; BURDACH, I, p. 1); sau, în orice caz, valorificat numai în parte: ca intrare a lui Faust „în lumea valorilor“ (GUNDOLF, p. 774), ca „înălțare în direcția acordului cu sine însuși“ a eroului (RICKERT, II, p. 392), ca trezire „a voinței edificatoare, organizatoare, afirmării de sine“ (WEINHANDL, p. 386).

Noi lumini asupra acestui text aruncă, în ultimul timp, critica problematică și cea marxistă. Exponent al celei dintîi, EMRICH formulează problematica acestei părți finale a tragediei în întrebarea: „Este fapta ome-

nească veșnică, sau nu? Intră ea în ciclul etern și atotnemic al devenirii și trecerii, sau *nici în eoni nu poate să se șteargă/Sigiliul zilei mele pămîntești...?* Din această temă fundamentală decurge și ethosul Actului IV: *Dar duhu-mi saltă, alte vămi s-atingă: / Aici vreau eu să lupte, și să-nvingă!* (v. 10221 și urm.) E vorba despre veșnicia și bogăția de sens a faptei umane și a activității omenști în general, situate în fața cutreierului în cerc, fără noimă și înșelător, al întâmplărilor de pe scena lumii. Această problemă a devenit acum acută pentru Faust, deoarece el se află aici confruntat nu cu o forță mărunță, ci cu *moartea* (II, p. 267). Luptînd cu elementele Naturii — care nu mai au aici funcția organic-creatoare din „Noaptea walpurgică clasică” — Faust încearcă să instaleze un fel de punct nemișcat și statornic, al faptei umane eterne, în chiar inima trecerii tuturor lucrurilor. „În Actul IV nu e vorba de o împrumutare a lui Faust, de către Împărat, cu o feudă, ci de dominarea «elementelor», chiar sub forma unor «vrăji de război» iluzorii; sau mai precis, despre raportul între elemente (apă, foc) și război” (II, p. 368). Concluzia se impune: „Nu e depășită o lume a esteticului și astfel dobîndită o alta, a eticului; ci problemele ivite treptat în spațiul estetic vor fi duse mai departe și rezolvate temeinic, prin faptul că G. înlocuiește problematica artistică și de istoria artei, cu întrebarea asupra duratei și eternității oricărei acțiuni omenști în general, privită radical din perspectiva morții” (II, p. 369).

Pentru marxiști, întoarcerea eroului, din Natură în Societate, capătă o importanță aparte. „El nu se mai situează acum față de Natură ca un spirit contemplativ și experimentator; ea nu mai este acum pentru el prilej de speculație [...]. Programul său cuprinde acum o luptă dusă în mod *sistematic* pentru stăpînirea Naturii în folosul oamenilor. Această importantă sarcină a omenirii [...], pentru care proiectul lui Faust, cu caracter concret-istoric burghez, de a cuceri noi terenuri constituie un exemplu, va fi realizată printr-o activitate umană organizată, condusă de o personalitate. Aceasta înseamnă nici mai mult nici mai puțin, decît că ideea lui Faust vizează o conștientă dezvoltare a productivității. Istoric vorbind, e vorba de angajarea Burgheziei pe drumul dezvoltării incipiente a Capitalismului. Faust întruchipează un atare tip de antreprenor aparținînd Capitalismului timpuriu. El are nevoie de două lucruri. Întîi, ca punct de plecare, de țărmul mării, pe care să-și poată edifica planurile economice. Dar țărmul, ca toată țara de altfel, se află în mâinile feudalilor [...]. De aceea Faust e silit să-i facă Împăratului un serviciu, pentru care acesta să se simtă obligat să-i dea pămîntul rîvnit. Apoi Faust e foarte interesat de alianța cu puterile politice, pentru ca întreprinderea lui să-și găsească ocrotirea necesară”. (p. 449). În conflictul dintre Stat și Biserică, Faust vede un prilej de a deveni — ca reprezentant al Burgheziei — un al treilea „stîlp” al Imperiului: alături de Nobilime și Cler, apare acum noua clasă

capitalistă. „Astfel, finalul Actului IV arată că G. a întrevăzut cu o claritate extraordinară situația politico-economică a Germaniei în pragul secolului XIX [...]/ Din creația lui rezultă în mod limpede dezvoltarea Capitalismului în sînul Feudalității; rezultă că acesta tinde spre sporirea influenței sale și că importanți factori de progres social conlucrează în straturile Burgheziei contemporane“ (p. 450).

Acțiunea episodului „Munți înalți“ e minimă: un lung dialog Faust-Mefisto, urmat de o scurtă intervenție a celor Trei Voinici, în final.

Vestmintele Elenei, transformate într-un *nor-caraulă*, îl depun pe Faust pe vârful unui munte: cumpănă a priveliștii, de unde contemplă trecutul și face planuri de viitor. Norul însuși, divizîndu-se și plecînd în două părți, îi aduce aminte de cele două mari iubiri ale sale: Margareta și Elena. Antichitatea încă mai stăruie în el: dovadă trimetrul elin în care se exprimă (vv. 10039—10065). Norul care o simbolizează pe Margareta duce cu el *zorii dragostei* sale, dar și *ce-a fost mai bun* în el: rezervă esențială pentru existența lui de acum înainte. Conceptul de „frumusețe sufletească“, legat de persoana Margaretei, a fost analizat de MÜLLER (pp. 189—194). „Cuvîntul frumusețe sufletească conține ideea de vîrf a scenci/[...]/Frumusețea sufletească nu este atît antiteza frumuseții trupesti cît mai curînd a frumuseții — idee (Ideen-Schönheit) a Elenei [...]/ În faptul că *ce-a fost mai bun* în sufletul lui Faust, după despărțirea de Elena, se concretizează acum, la începutul unei noi etape a drumului său, în gîngașa formă a iubirii sale din tinerețe, care i se revelează ca frumusețe sufletească, trebuie să vedem, atît tematic, cît și dramatic, anticiparea înălțării sale entelechice în finalul poemului.“ FLITNER, atent la problematica etică și religioasă a operei, scrie: „În opoziție cu cea antică, această formă (a norului — Margareta) este plină de frumusețe sufletească; aceasta poate să semnifice doar atît: participarea la Agapă; iubirea față de aproapele ca fiu al lui Dumnezeu, e chemată să mîntuie. Frumusețea obiectivă a Antichității capătă figură fără pereche ca simbol al Cosmosului sau al spiritului cosmic; dar frumusețea sufletească e frumusețe a dorului după inima lui Dumnezeu. E chipul Margaretei, care duce cu ea *ce-a fost mai bun* în Faust: această imagine apare brusc din unda Lethei ...“ (p. 395).

Se observă ușor că, în acest episod, revine raportul Faust/Mefisto din Partea I: diavolul e, din nou, ispititorul; dar acum, alături de tentațiile simțurilor (descrierea orașului și a parcului), el îi oferă ambiții sociale. Disociația între plăcere și putere e făcută chiar de către Mefisto, și preluată imediat de Faust. Totuși, „programele“ lor diferă: Mefisto vrea agitație politică și socială, răsturnări spectaculoase: *Kreislauf des Nichtigen*, scrie EMRICH (II p. 374), corespunzînd acelei mari lipsc de însemnătate, în vîrtejul căreia l-a purtat diavolul pe Faust pînă la Noaptea walpurgică clasică. Faust, însă, e bîntuit tocmai de spectacolul absurd al

valurilor mării, *sterile-mprăștiind sterilitate* (v. 10213), *stihii puternice și fără scop* (v. 10219); el năzuiește spre fapta concretă care să le țină *șesul umed strâns între fruntarii* (v. 10230), care să se înscrie în durată.

Există însă și o interpretare cu totul diferită, cea a criticului marxist SCHOLZ (pp. 160—175). El spune că teza mefistofelică, a vulcanismului, reprezintă o teorie de istorie propriu zisă, teorie pe care Faust se grăbește s-o accepte imediat, pentru a o folosi în felul său. „În această scenă, Faust își fundamentează (viitoarea) acțiune pe teoria răsturnărilor sociale. Prin aceasta, el ia acțiunea din mâinile lui Mefisto, pentru a o urmări de acum înainte fără echivoc conform planurilor sale“ (p. 160). Prin invocarea lui Sardanapal, G. aruncă o săgeată împotriva unor aspecte medievale ale Germaniei de pe timpul său (p. 166). După părerea sa, Faust, ca reprezentant al omenirii ce se eliberează treptat, pe parcursul Istoriei, se află aici în punctul de trecere de la societatea feudală la cea burgheză, în momentul în care aceasta din urmă a căpătat conștiința de sine și încearcă să preia în propriile-i mâini forțele ce o duc spre eliberare. Faust ar fi optimistul istoric, Mefisto nihilistul istoric. Ultimul reprezintă Răul, deoarece prin nihilismul său (exprimat *ad spectatores*) frânează progresul. SCHOLZ încheie: „Adversarul lui Faust, Răul, este un rău temporar (auf zeitlichen Abruf), al cărui soroc e hotărât de omenirea în progres și de activitatea ei istorică, aceea de edificare a lumii“ (p. 175).

Cei Trei Voinici, pe care Mefisto îi consideră ajutoare mai de preț decât adevărata oaste de munteni a Împăratului, sunt doar figuri alegorice; ei reprezintă „trei trepte ale războiului: tinerețe, maturitate, bătrânețe; încăierare, luare în stăpânire, perseverare“ (EMRICH, II, p. 379).

Insistând asupra utilizării aici a alexandrinului, MAY (pp. 240—244) îl consideră un mijloc pentru „caracterizarea unei esențe umane fără suflet, fără viață“, a unei „uscăciuni neînsuflețite“. KOBLIGK îi obiectează: „Goethe a vrut să reprezinte aici, nu o societate uscată, nu esența unui stat închisat în sine, ci tipicul abstract al unui imperiu în general întemeiat pe durată“ (II, p. 103).

G. pregătise, după cum arată schițele sale, o scenă a împrumutării lui Faust, la care apoi a renunțat.

ACTUL AL CINCILEA PRIVELIȘTE DESCHISĂ

De concepție foarte veche, la fel ca întreg Actul V, această scenă a fost definitivată în aprilie-iunie 1831.

Vv. 11067 și 11069: *Philemon și Baucis*. Personaje mitologice grecești. Această pereche de bătrâni țărani săraci dar ospitalieri din Frigia a fost

singura care a dat găzduire lui Zeus și Hermes în bordeiul lor; drept răsplată, zeii i-au făcut să supraviețuiască potopului prin care a fost pedepsit neamul omenesc; mai târziu, moartea lor a avut loc simultan, coliba lor a devenit templu, ei au fost transformați în doi copaci cu crengile împletite — un stejar și un tei — umbrind intrarea în lăcaș. — G. a luat numele și caracterul lor din Ovidiu (*Metamorfozele*, VIII, 600—713). A se vedea și ECKERMANN, 6 Iunie, 1831.

Vv. 11127—11128: Necesitatea jertfei umane pentru edificarea unui lăcaș sau a unei opere sociale e o temă frecventă în folclorul european. Aici, însă, e vorba de practica magiei negre. „Pentru grandioasa operă civilizatorie a lui Faust, Goethe a avut diverse modele, d. ex. asanarea Oderului de către Friedrich II, îndiguirea Wasserului, colonizarea mlaștilor și cîmpiilor de pe litoralul baltic, zăgăzuirea mării în Olanda, chiar operațiile de drenare executate de împăratul Probus cu ajutorul a mii de soldați“. (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 90).

Călătorul, Philemon și Baucis, ca și „priveștiștea deschisă“ și coliba în care locuiesc, cu biserica, dunele și teii din preajmă, reprezintă primul termen al conflictului Natură/Civilizație, al cărui termen secund va fi scena următoare: de o parte, oameni simpli, săraci, plini de pietate, săritori la nevoie, trăind în mijlocul naturii; de cealaltă parte, — așa cum rezultă din dialogul lor — un mare senior, bogat, puternic, pus pe fapte mari, dornic să-și lărgască domeniul, stăpîn peste mii de oameni, lipsit de credință și aliat cu forțele misterioase, care a izbutit să schimbe complet fața locului. Așadar, opoziție între lumea *idilei* antice și lumea *puterii* și *muncii productive* moderne (KOBLEK, II, p. 106). „Coliba, capela și teii definesc o lume veșnică și netrecătoare, care prin calmul luminos al totalității ei pune în discuție orice faptă pămînteană pură“ (EMRICH, II, p. 402). „Acești tei sunt ultima imagine a ordinii lumești naturale, pe care Faust a atacat-o de-a lungul întregii sale vieți“ (POLITZER, p. 367). Marxistul SCHOLZ vede aici conflictul social-politic *colibă/palat*, cu alte cuvinte contradicția între mica proprietate țărănească și Capitalismul în plină desfășurare.

Cele trei personaje ale acestei scene s-au bucurat de atenția comentatorilor. Omogen, prin simplitatea, generozitatea și pietatea sa, cuplul de bătrîni se diferențiază totuși în două individualități psihologice diferite: Baucis, cu intuiția ei feminină, simte elementul „necurat“ al faptei faustice, îl consideră pe Faust un *om cîinos* (v. 11131: *gottlos*, „om fără Dumnezeu“), nu se încrede într-un pămînt care *stă pe ape* (v. 11137), e revoltată de suferința umană plătită pentru realizarea canalului, palatului, ținutului înfloritor; Philemon e mai receptiv la frumusețea și avantajele noii vieți, atent doar la aspectul legal al problemei (vv. 11115—

11118), gata să accepte schimbul de teren propus de stăpînul locului. Amîndoi reprezintă nu atît o prelungire a anticei Arcadii, cît o ultimă insulă de pietate creștină. „*Cel-de-Sus* este fără îndoială Dumnezeu creștin, de care omul se apropie în cadrul unui ritual al smereniei (*În genunchi, sub glas de clopot/Să-l slăvim*); în această pietate creștină se amestecă totuși și o pietate a Naturii, care își află îndestularea în privirea contemplativă aruncată asupra frumuseții Naturii (*Sopot/Vine dulce dinspre-apus*). Lumea acestei pietăți naive se descopere totodată ca o lume pe ducă, în amurg, care se va scufunda curînd, bezna miezului de noapte” (KOBLIGK, II, p. 107).

Călătorul, în care MAY nu vede decît o „figură marginală” (p. 249), este pe larg și divers interpretat de alți exegeți. SCHRIMPF (II, pp. 142—148) îl consideră o imagine-contrast a lui Faust. „Călătorul nu e pur și simplu omul care poposește, ci omul care se întoarce *îndărăt* („nicht einfach mehr der einkehrende, sondern der *zurückkehrende*”). Ceea ce Călătorul a găsit cîndva aici a fost salvarea și însănătoșirea, *reînființarea* („*Wiederherstellung*”). Această salvare din naufragiu amintește de evitarea sinuciderii lui Faust datorită clopotelor de Paști din Partea I. În acest sens, totul e aici amintire /.../ Dar atîta nu e de ajuns pentru a înțelege întreaga semnificație a scenei. Ca amintire ea e încă prea mult considerată în raport cu ceea ce se întîmplă. Însă independent de aceasta, ea își are conținutul simbolic în sine: ea îi apropie pe cei doi călători (Călătorul și Faust, *n.m.*) E ceva nespus de zguduitor că aici G., bătrînul, lasă ca acest Călător care se reîntoarce acasă, în care el își exprimă întreaga sa încredere în forțele vindecătoare ale credinței /.../, să fie nimicit odată cu bătrîna pereche, cu capela și teii, tocmai în momentul cînd lucra la încheierea vieții faustice /.../ Pămînt care *stă pe ape* (*Wasserboden*) — iată ce a cîștigat Faust. De aceea, vechea colibă nu se mai află acum pe malul mării. Ea nu mai salvează, nu mai adăpostește pe nici un *naufragiat*, nu mai poate să primească pe nici ~~un~~ om care se *întoarce îndărăt*. Lupta lui Faust cu apele vrea să-i scutească pe oameni de urgia Naturii. Dar tocmai datorită acestei lupte, apare acum urgia oamenilor în locul celeilalte urgii /.../ Aceasta e temelia pe care se zidește opera lui Faust. Dacă coliba, capela și teii reprezintă pentru Călător locul de salvare și adăpostire, ele sunt pentru Faust un incomod *memento* al «vechii sale realități», care amenință mereu să-i anuleze existența prin simpla lor prezență /.../ Vor exista *locuitori ai țărmului*, colonizați pe pămîntul mereu primejduit ~~smuls~~ apelor, dar locul de salvare pentru cei *naufragiați* nu va mai fi restaurat niciodată”.

Din perspectiva socio-politică a lui SCHOLZ (pp. 177—178) Călătorul apare ca ajutător al țărănimii (Bauernhelfer), factor care „în perioada trecerii spre Capitalism a jucat un rol reacționar”. Convertit la credință,

în urma salvării sale de la înec, Călătorul se reîntoarce și izbutește a-l converti pe necredinciosul Philemon. „Aceasta înseamnă triumful recent convertitului Călător. Toate, câte se vor întâmpla de acum înainte, se petrec pe răspunderea lui“. Față de poziția acestuia, poziția lui Faust apare ca progresistă. Concluzia se salvează totuși din asemenea considerații de sociologism vulgar: „(Prin acest personaj) G. a sporit scara nihilismului, propusă în scena ispitirii, cu un nou tip: Călătorul, care reprezintă o aparent radicală formă de non-conformism religios, întărește — obiectiv vorbind — partida lui Mefisto care este propriu-zis — religios vorbind — adversarul său principal și care îl va duce la moarte. Alături de figura principială a lui Mefisto, care oglindește, metaforic-abstract, satanicul în Istorie și în societatea împărțită pe clase, ca teză în cadrul pariului, în această tardivă scenă din *Faust* apare odată cu Călătorul un om real, ca reprezentant al unui atare principiu“.

TRUNZ (p. 611) și MAY (p. 252) relevă metrica și vorbirea perfect adecvate acestei lumi a simplității și purității sufletești.

PALAT

Ante v. 11143: Faust la adînci bătrînețe. G. spunea că, aici, Faust are cam o sută de ani (ECKERMANN, 6 Iunie 1831). Această vîrstă nu e cea care o acoperă desfășurarea poemului: „Faust care a trăit luptele reale ale secolului său devine, aici, executorul potențial al realului concret-istoric al claselor viitoare.“ Obținînd feuda de pe malul mării, Faust a devenit un mare senior, stăpîn peste pămînturi și peste oameni, în culmea puterii sale.

Ante v. 11143: Linkeu. Nu e aceeași persoană ca în Actul III, ci doar aceeași funcție (TRUNZ, p. 615).

V. 11148—11150: *Nu se mai tem/Năierii-n rada ta; norocul/Salută ceasul tău suprem.* Cuvintele lui Linkeu se adresează portului; *ceasul suprem*, este, pe de o parte, ultimul ceas al zilei; pe de alta, momentul în care corabia a ajuns în fine la limanul liniștit.

V. 11151 (ca și v. 11258): Exegeții notează aversiunea lui G. bătrîn față de sunetul clopotelor. „Reacția lui Faust e ambivalentă: clopotele de Paști l-au salvat de la sinucidere, cel al lui Philemon reprezintă ultima rezistență a universului religios în fața voinței sale senile. Pentru Mefisto, clopotul e odios, fiind simbol al credinței, dar în același timp reprezintă instrumentul sinistru ce anunță moartea“ (FORTINI, p. 1113).

Vv. 11173: *Năvi două-avut-am, de transport,/Și-acum am douăzeci în port.* Intenția lui Faust era de a face comerț pe mare: Mefisto însă a devenit pirat. (TRUNZ, p. 616). O atare împărțire a responsabilităților contrazice,

de fapt, realitatea istorică. SOMBART e categoric: „Eu consider deci că spiritul care prezida la comerț și la toate întreprinderile coloniale (excep-tînd colonizarea europeană propriu-zisă) nu era altul decît acela de bri-gandaj și piraterie“, citînd versurile 11187—11188: *Război, comerț, pira-teric, / O singură treime fac* (p. 97).

V. 11217: *Pestrițul cîrd*. Poate fi interpretat fie ca o altă flotă cu steaguri în culori, fie ca o ceată de femei aduse pentru a înveseli cheful pirateresc.

V. 11253: *Mă strînge-un zron, un iz de vînt*. Dangătul clopotelor din capelă și mirosul teilor.

V. 11275: *Duceți-vă și ridicați-i!* — „Faust se exprimă riscant de ambiguu“ (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 91). Consecința — e drept, nedorită de erou — a acestui ordin confuz va fi moartea bătrînilor și a Călătorului.

Vv. 11283 și 11285: În original, joc de cuvinte intraductibil: *Flotten-fest*, „chef, serbare a flotei“, și respectiv, *flottes Fest*, „chef, serbare veselă“.

V. 11286—11287. Aluzie biblică („Régi I“, 21). Refuzînd să-i vîndă regelui Ahab al Samariei via moștenită de la tatăl său, Nabot e condamnat și lapidat, pe baza unei false mărturii aranjate de Isabel, soția regelui. Ahab va plăti crunt această uneltire, de care nu avusese cunoștință.

Scena constituie al doilea termen al polarității Natură/Civilizație, amintită mai sus. Universul din jur, rezultat al „faptei civilizatorii“ a omului, peste care stăpînește Faust, își etalează calnul (provizoriu), prosperitatea și activitatea neîntre-ruptă. Dar în cadrul general al scenei, se reliefează cîteva opoziții esențiale. Astfel, Linkeu, paznicul turnului, se opune Celor Trei Voinici de sub comanda lui Mefisto: primul reprezintă un fel de „autoportret la bătrînețe al artistului“, personificînd trăsăturile *contemplative* ale personalității lui Faust; ceilalți întruchipează forța brutală violența și vulgaritatea *faptei reale* ca atare, instrumentele și condiția progresului material. În timp ce Linkeu se bucură de liniștea amurgului coborînd peste portul recent construit, Cei Trei Voinici și Mefisto însuși prezintă *treimea* actelor practice care au asigurat această operă de bună-stare: războiul, comerțul și pirateria.

Situat între ei, Faust trăiește drama stăpînului care se simte, totuși, frustrat în exercițiul puterii și posesiunii sale: mica oază de patriarhală simplitate pioasă a lui Philemon și Baucis îi amintește deopotrivă că bunurile sale sunt obținute cu ajutorul *necurat* al diavolului, precum și că proprietatea bătrînilor îi stă ca un ghimpe în coastă: *ceasul suprem al norocului* său (vv. 11149—11150) este, așadar, tulburat de două elemente străine — insula de retrograd pietism a locuinței bătrînilor, pe de o parte; iar pe de alta, prezența Răului (alianța cu Mefisto), ca o condiție inerentă

a transformării Naturii. Și unul, și celălalt, pun sub semnul întrebării *calitatea morală a faptei* faustice.

Dialogul Faust-Mefisto (vv. 11219—11281) scoate în evidență caracterul actual al universului faustic: acesta nu e nici *deplin*, deoarece e știrbit de prezența colibei, capelei și teilor care nu-i aparțin; și nu este nici *pur*, pentru că e pătat de prezența diavolescului și a violenței. Faust trebuie să aleagă; de aceea, el va acționa împotriva a ceea ce i se pare că înseamnă o *sfidare* la adresa *marii sale voințe de a decide* (vv. 11255—11256). Îndemnat de Mefisto, cu argumentul civilizator al *colonizării* (v. 11274), el va ordona instalarea bătrînilor într-o altă casă. Porunca sa e însă ambiguă (v. 11275), iar Mefisto știe că, executînd-o, Faust se va găsi în situația biblică a regelui Ahab, adică *vinovat fără vină*.

Puternicile contraste de caracter și situație psihică sunt subliniate chiar în structurile prozodice ale scenei, prin alternarea versului trohaic cu cel iambic, și prin utilizarea metricei scurte, de o pregnantă brutalitate (MAY, p. 250).

Critica marxistă relevă implicațiile simbolice ale situației. „Prin recursul la parabola biblică, Mefisto subliniază că timpurile nu s-au schimbat și că însuși evenimentul este același: lăcomia celui puternic și bogat îl păcălește pe omul de rînd, punînd stăpînire pe el. În privința aceasta, Capitalismul nu modifică relațiile de pe timpul Feudalismului. Lumea capitalistă e caracterizată printr-o libertate nesigură, o libertate a comerțului, care duce la un relativism complet al normelor juridice și morale“ (SCHOLZ, p. 196). Odată cu conștiința necesității progresului, Faust încearcă acum și conștiința necesității istorice a nedreptății: „Îndărătul aversiunii lui Faust față de sunetul clopotelor se află aspra judecată a unui grup sau a unei clase, care sunt sortite pieirii, și cărora un astfel de *bang-bing-bang afurisit* le transformă *viața* într-un *vis apus*. Faust consideră calitatea social-istorică a unei asemenea vieți de vis drept un teren de activitate pentru omul ce luptă în slujba noului, drept o transformare a lumii, iar situația lumii vechi o barieră atît de periculoasă, încît acceptă chiar in Justiția, pentru ca s-o poată nimici“ (p. 199).

NOAPTE ADÎNCĂ

Vv. 11288—11303. Exegeții consideră aceste versuri ca un fel de autoportret — ultim al lui G., artist înainte de toate al văzului. Poezia „Die Bräutigen“, scrisă în 1828, avea următorul vers final: „Wie es auch sei das Leben, es ist gut“.

V. 11297: *Podoaba din veac*. BUCHWALD afirmă că, pentru Linkeu, lumea are sensul cosmosului elin: deopotrivă „univers“ și „podoabă“ (p. 494).

Scenă nuanțată, îndeosebi la nivelul structurilor prozodice: mai întâi, dactilii în care Linkeu își îngână cîntarea de laudă a „celor văzute“, adevărat imn al Realului apreciat atît ca Ordine, cît și ca Frumusețe; apoi, descrierea incendiului care mistuie casa lui Philemon și Baucis, făcută de acelaș personaj, de astă dată în versuri trohaice: în fine, în opoziție cu descriptivul bogat și colorat din tirada paznicului, Mefisto relatează catastrofa celor doi bătrîni, în propoziții scurte, sacadate, lipsite de orice imagine.

Finalul, plin de premoniții pentru Faust, anunță scena următoare.

TRUNZ (p. 613) face o pregnantă caracterizare, bazată pe răsfrîngerea reciprocă a momentelor: „Faust ca stăpîn: Faptă și Realitate, dar nici o Frumusețe; Linkeu: Frumusețe și Realitate, dar nici o Faptă; monologul final al lui Faust: Faptă și Frumusețe, dar nici o Realitate. Așa se răsfrîng diferitele scene una în alta, și aparține tragicului acestui act faptul că tot timpul legătura a două motive apare excluzîndu-l pe al treilea“. Interpretînd moral situația, BÖHM vede în aceste momente ultimii pași ai lui Faust spre crima capitală. Blestemul (v. 11373) i se pare un semn „nu al unei conștiințe sociale rele, ci al unei supărate îndărătnicii de stăpînitor căruia nu-i reușesc planurile. Din nou el este liniștit, aruncînd vina pe alții /.../ Chiar la o sută de ani, Faust trăiește odată cu acest blestem o nouă catastrofă a incorigibilității (der Unverbesserlichkeit) sale, chiar atunci /.../ cînd formulează o mică acuzație față de sine însuși: o face atît de repede, încît pare că n-ar merita-o“ (II, p. 241).

MIEZ DE NOAPTE

Scenă scrisă probabil în 1825. Modele literare de inspirație: întîlnirea cu vrăjitoarele din *Macbeth*, monologul din *Richard III* și Cîntul VI din *Encida*.

V. 11384: *Datoria*. Spre deosebire de alți tîlmăcitori români, am tradus *Schuld* prin *Datorie* (în sens de „obligatie“, „îndatorare“), nu prin *Vină* (în sens moral). Numai în felul acesta capătă sens v. 11387: *De ce să intrăm, dacă omu-i bogat?* De altfel, Nerval traduce prin *La Dette*, iar AMORETTI și FORTINI prin *Insolvenza*.

Vv. 11390—11392. Fiind bogat, Faust n-are nici nevoi, nici lipsuri nici datorii. Singura vedenie care-l mai poate urmări este cea care ține de planul pur sufleteș, Grija.

Vv. 11404—11405. Inițial G. scrisese: *Ich habe längst schon die Magie entfernt, / Die Zaubersprüche williglich verlernt*.

Vv. 11408—11410. Aluzie la blestemul din vv. 1587—1606.

V. 11423. Faust repetă hotărîrea de a renunța la Magie.

V. 11429. *Temător* are sensul, aici, de „care produce teamă“, așa cum în original *ärzgtlicher* înseamnă „Angst machend“ (TRUNZ, p. 615).

Vv. 11443—11444. Am încercat să păstrez ambiguitatea acestor două versuri (*Tor, wer dorthin die Augen blinzeln richtet / Sich über Wolken seinesgleichen dichtet*) mult controversate. „Critica discută, dacă vv. 11443—11444 trebuie să fie interpretate ca o formulare a ateismului (*blinzeln* ar trebui înțeles, în acest caz, ca dantescul «aguzzare le ciglia», actul de a scruta, spre ceva ce nu există) sau dimpotrivă ca aluzie la ideea, ades exprimată de G., după care omului nu-i este dată viziunea directă a Divinului — și a soarelui — ci numai reflexele lui în realitatea multicoloră terestră (în această ipoteză, *blinzeln* e interpretat ca actul de a strânge pleoapele din cauza luminii prea puternice)“ (FORTINI, p. 1114).

V. 11486. *Pentru iad îl pregătește*. E vorba de viața ca de iad pe care și-o face singur, datorită grijilor zilnice.

Ante v. 11499. „Motivul orbirii care sporește lumina interioară aparține tradiției grecești (Homer, Oedip), iar G. l-a putut găsi la Milton, *Paradisul pierdut*, Cântul 3“ (FORTINI, p. 1114).

V. 11502. *Des Herren Wort, es gibt allein Gewicht* a fost tradus fie în cheie religioasă (*La parole du Seigneur a seule puissance*, NERVAL, p. 492; *Cuvîntul Domnului, el singur mă-nsoțească*, BLAGA, I, p. 520), fie în cheie laică (*Poruncii mele, obște, să te-nchini*, IORDAN, II, p. 325; *La voce di colui chi comanda è sola che conti*, FORTINI, p. 1011; *Solamente la parola di padrone ha peso*, AMORETTI, p. 637). În traducerea de față, Domnul, deși scris cu majusculă, lasă libertatea interpretării.

Una din scenele cele mai bogat și mai felurit comentate. Apariția celor Patru Femei Cărunte este, după BURDACH (I, p. 34), de inspirație clasică antică: modelul lor ar fi figurile alegorice din *Eneida*, Cînt VI vv. 266 și urm. (Egestas, Labos, Ultrices Curae și Letum), „vitiosa cura“ a lui Horațiu, precum și fabula Grijei de Caius Iulius Hyginus (64 î.e.n. — 17 e.n.), prozator latin de origine spaniolă, specialist în fabule mitologice. După KOMMERELL (p. 81), caracterul lor, ca și scena Faust-Grija, țin mai mult de reprezentările dramelor medievale creștine, din moralitățile engleze sau din Calderon.

Prima problemă discutată este: de ce numai *die Sorge*, de ce nu și *die Schuld*, pătrunde la Faust? Oare nu are Faust nici o vină? BIELSCHOVKY (II, p. 663) crede că textul însuși e neclar; KÜHNEMANN, p. 538, RICKERT II, p. 417) consideră că e vorba de Datorie, nu de Vină în sens moral (este interpretarea pe care am adoptat-o în traducere). La ceilalți, răspunsurile diferă. BEUTLER crede că Faust are o poziție atît de puternică, încît nimeni nu-i poate cere socoteală pentru faptele sale (p. LXXVIII); LOHMEYER la fel: „Faust, ca om bogat, n-are de dat nici o socoteală lumii“ (p. 128); KOMMERELL vorbește despre „un raport de afaceri“, nu moral, al lui Faust, față de Vină (p. 84); EMRICH crede că repetata vină a lui Faust

e indiscutabilă, dar că „vina lui e aici îndepărtată, pentru a lăsa loc atacului pe care-l dă Grijă“; motivarea ar fi următoarea: „Situția lui Faust e între Naturalul pur și simplu și Fapta nealterată de nici o privire retro-sau anticipativă, iar în acest stadiu intermediar el e predispus la Grijă. O dublă problemă apare aici: pe de o parte, activitatea civilizatorie neobosită duce la confuzie și înstrăinare de Natură; pe de altă parte, activitatea pură și prezentă îl eliberează pe Faust chiar de această înstrăinare și de Grijă. Și vina și eliberarea par să țîșnească, amîndouă, din activitatea lui Faust. Dorința lui fără margini, de a poseda totul, distruge Natura pură, Fapta lui pură îl înalță din nou“ (II, p. 393); după părerea comentatorului, G. și-a pus aici problema *duratei* faptei umane, nu aceea a asigurării ei morale; de aceea „se pare că problema Vinei cedează în fața unei alte, mult mai complicate dialectici „interioare a Faptei, care l-a preocupat pe G. de-a lungul întregii sale vieți“ (II, p. 395); „Nu o vină morală a lui Faust [...] se atestă aici, ci un destin al mersului lumii, care este inexorabil legat de orice stăpînire și de orice acțiune. De aceea nici Faust nu scapă de el prin căință sau prin achitare și răscumpărare contabilă a vinei, ci numai printr-un salt în timp, adică întîi printr-o luptă vizionar-transcendentală tocmai împotriva acelor elemente în fața cărora el însuși se prăbușește, împotriva etern reluatului du-te-vino, flux și reflux al valurilor mării; și a doua oară, prin pierderea luminii exterioare și învăpăierea interioară. Acțiunea lui Faust împotriva mării apare astfel o dată ca luptă reală, și efort de posesiune, a doua oară ca triumf gigantic, suprapă-mîntean asupra elementelor mai ales“ (II, p. 400). E și poziția teoretică a lui STAIGER (p. 456). După cum precizează KOBLIGK (II, p. 117), Faust nu se mai poate întoarce la „starea de Natură“, reprezentată de universul lui Philemon și Baucis; dar nici n-a atins stadiul unui om cu adevărat liber (v. 1140: *Dar eu în libertate nu mă simt*), care ca spirit activ să se împotrivescă în mod suveran Naturii și să-și plăsmuiască liber și suveran lumea; care să creeze singur într-o clipă întreaga sa lume; confruntat cu moartea, el își dă seama de limitarea sa: practica Magiei l-a făcut să fie neom; numai fapta pură, consacrată generos semenilor săi, îi poate reda demnitatea de om. Natura și libertatea i se propun acum, ca două limite ale destinului uman, între care el oscilează iremediabil.

Comentatorii folosesc acest moment pentru a discuta conceptul de Magie, așa cum apare în *Faust II*. Pentru von WIESE, practica Magiei implică „participarea individului uman care tinde spre divinitate la un cosmos văzut ca lume a spiritelor; dar în orice Magie pîndește totodată primejdia unui *hybris* demonic și o imprevizibilă prăbușire în adînc [...] Astfel, Magia e în *Faust* căutare a lui Dumnezeu și desprindere de Dumnezeu, soartă tragică a două suflete cuprinse în același piept“ (p. 138). „În latura ei pozitivă, Magia permite o *înălțare a capacității faustice și o lărgire*

a monadei sale pentru a cuprinde întreaga lume. În latura ei negativă, Magia constituie mereu o punere în pericol a umanului“ (p. 162). Pentru DANKERT, Magia din *Faust II* e legată de Grijă: „De Magie în sensul ei tradițional, bătrînul Faust s-a dezvățat demult. Un cu totul alt tărîm al magiei i se opune la sfîrșit ca *Grijă* și ca *mreji de vise*: tulburare a purei viziuni de redobîndire a epocii primitive mitice prin ivirea impasului de putere și posesiune, care provoacă inevitabil cruzimea grotescă dar perfect rațională a acțiunii civilizatorii [...]/ Magia și Grijă sunt esențial înrudite. Această Magie civilizatorie creează *mreji de vise*, fantome: visul mașinismului, seria nesfîrșită a artificialei, anorganicei, fantomaticei lumi-surogat care e tehnica“ (p. 468). Aceeași înrudire între Magie și Grijă o susține EMRICH: „Magia și Grijă devin aici absolut identice. Magia nu alungă Grijă, așa cum în lumea reprezentărilor obișnuite satisface prin posibilitățile ei orice dorință, ci dimpotrivă o provoacă“ (II, p. 394). Magia este o expresie a demonicei lipse de măsură a lui Faust, spune FLITNER (p. 288): „Pentru prima dată neomul se înspăimîntă în fața lumii fantomelor, în care e scufundat, iar consecințele sunt lepădarea de Magie, hotărîrea sa de a răbda, eliberarea sa de iluziile sale demonice“. Și RICKERT (p. 420) vede în această scenă expresia dorinței de purificare a lui Faust: „El le respinge acum, cu aceeași hotărîre, pe amîndouă: și Magia, și blestemul [...]/ Astfel începe o nouă purificare a voinței sale [...]/ Căindu-se de pornirile sale de supraom și de urmările lor, Faust confirmă cotitura anunțată de Domnul în Prolog, cînd acesta spune cuvintele: *Curînd spre limpezime-l voi conduce*“ (p. 420).

Spre deosebire de aceștia, BÖHM vede în cuvintele lui Faust numai o căință aparentă: „În aceeași clipă în care ia formă amintirea trecutului său rău, are loc și o pierdere în vag: omul faptei izbucnește în plîns, pentru că fantoma clarității zilei se transformă în noapte [...]/ Aceasta nu e deloc auto-învinuire: aceasta este învinuire a sorții rele!“ (II, p. 245). Alți interpreți consideră Magia ca un element pozitiv al monadei faustice. PETSCH (p. 61) o citește ca o trăsătură a sufletului eroului: deoarece Mefisto reprezintă o încorporare a celui alt suflet al lui Faust, Magia — pe care Faust o repudiază acum — înscamnă „elan titanic de a sparge granițele omului și omenescului“. TÜRK o consideră o capacitate spiritual-sufletească: referindu-se la forța artistică magică a lui Faust din episodul cu Elena, el o apreciază drept „genialitate artistică“; renunțînd la ea, „eroul devine un filistin, vrea să oprească clipa din zbor, de aceea pierde pariul și își pierde viața“ (p. 168).

Personajul mult comentat al acestei scene e Grijă. Pentru BURDACH (I, p. 34), ea este „inamica faptei, a acțiunii creatoare“. Un sens apropiat îi atribuie KOMMERELL: Grijă se opune Clipei, deoarece pune lucrurile acestei lumi în raport cu un Dincolo, adică falsifică actul de percepere a lumii conținut în Clipă (p. 110). Dimpotrivă, SCHRIMPF îi acordă o valoare

pozitivă: „Prin întâlnirea cu Grija, Faust nu este numai chemat să se concentreze pentru a lupta împotriva ei, ci și — iar sensul ei pozitiv stă tocmai în aceasta — să conceapă Magia ca o cale greșită. Oricât de paradoxal ar părea: Grija îl face (pe Faust) să se dezică de propria sa viață /.../ Grija îl face pe Faust să se lepede definitiv de Magie, să se angajeze în libertate. Lupta pentru obținerea libertății (*Doar om să stau, Natură,-n fața ta*) îl face acum din nou capabil să învingă Grija în mod real (fără vrăji). Numai așa poate fi înțeleasă dubla războire împotriva Magiei și Grijei totodată, căci amândouă coincid. Dar ironia tragică a scenei stă în faptul că e prea târziu (*O, de m-aș smulge...*) Fapta liberă, spre care tinde Faust, e o iluzie. Propria sa realitate i-a luat-o înainte“ (p. 93). În viziune marxistă, Grija capătă pe de o parte, sensul de pesimism antropologic (SCHOLZ, p. 204) sau pesimism privind concepția asupra lumii (LUKACS, II, p. 176); pe de altă parte, ea se bucură de o analiză mai nuanțată la ALBRECHT (p. 451): „Dezvoltarea forțelor de producție e posibilă în epoca respectivă numai prin Capitalism. Această conștiință trezește în Faust grija în privința dezvoltării umanității /.../ Faust nu cade în pesimism, odată ce, chiar la o vîrstă înaintată, nu-și îngăduie realizarea unei adevărate stări de mulțumire, ci e silit să cunoască îndoiala și îngrijorarea că chiar prin scurta dar dorita lume burghezo-capitalistă dorințele umanității ar fi satisfăcute. Pentru Faust realitatea întreprinzătoare de tip capitalist nu salvează Clipa dorită, dar totuși, el vrea s-o facă să stea pe loc“. EMRICH, insistînd asupra autocaracterizării făcute de Grija (vv. 11424—11431, 11453—11466 și 11471—11486), spune: „Cumpănirea și îndoiala în fața faptei, dizolvarea «prezențelor» și năzuința spre viitor, ca și spre trecut, iată lucrurile care ca Grija amenință să-l copleșească pe erou“ (II, p. 393). În fine, KOBLIGK preia această idee: „Angoasa e legată în mod esențial de libertatea de decizie; adumbrită de neliniști este decizia pe care omul, privind îndărăt și înainte, cumpănind cele ce au fost și cele ce vor urma, este silit s-o ia, pentru a deveni activ“ (II, p. 119).

Orbindu-l, silindu-l pe Faust să se reîntoarcă spre lumina propriei sale interiorități, Grija face din el un vizionar: îi stîrnește încrederea în puterile veșnic plăzuitoare ale Spiritului. „Biruința vizionară din final asupra stihiei mării merge paralel cu biruința luminii interioare asupra *mrejilor de vise* ale Grijei și Magiei, așa cum mai târziu faptul acesta se va repeta odată cu biruința entelechiei active a lui Faust asupra *vrajbei elementelor* din trupul mort“ (EMRICH, II, p. 399).

Un alt concept goethean, acela al „luminii interioare“, reține atenția exegeților. Eliberare de realitatea strîmtă din jur și favoare de a anticipa clipa fericită (STREICHER, p. 200); eliberare în vederea faptei pure (RICKERT, II, p. 425); distrugere a sferei corporal-vitale, dar reîntărire în sine a elementului sufletesc, Entelechie și Psyché (STÖCKLEIN, p. 114); suflarea

Grijei, care-l orbește pe Faust, e începutul morții lui; dar entelechia sa nu e atinsă; Grijei îi rămîne puterea, eroului îi rămîne libertatea (TRUNZ, p. 615); — iată cîteva interpretări pozitiv-optimiste. Alți comentatori văd însă lucrurile în mod diferit: „orbirea trupească devine simbol marcat al amăgirii sufletești“ (BÖHM, II, p. 249); „lumina interioară nu-i mai servește lui Faust decît pentru scopuri exterioare, pentru «mai mult», pentru «mai repede»“ (ESCHMANN, p. 613); acum în Faust rămîne viu doar simțul stăpînirii, pur rațional, pur material, (FLITNER, p. 290). Interesantă e interpretarea marxistă: „lumina interioară“ reprezintă mijlocul prin care Faust se eliberează de limitele condițiilor istorice ale timpului său; realizarea unei societăți libere, socialiste este posibilă numai ca utopie visată: „O dezvoltare a forțelor de producție în societatea burgheză e cu putință numai la modul capitalist [...] De aceea visul lui (Faust) despre viitorul luminos al omenirii reprezintă doar un vis“ (LUKACS, II, p. 177); în timp ce SCHOLZ scrie: „G. așează în fața orbirii lui Faust la suflarea Grijei răspunsul utopic al apariției luminii interioare“ (p. 210).

Din punctul de vedere al versului și al limbii, această scenă întrunește aprecierile superlative ale lui TRUNZ (p. 615) și MAY (pp. 226—272).

MAREA CURTE INTERIOARĂ A PALATULUI

Redactată probabil în 1825. Monologul lui Faust (vv. 11559—11586) a fost refăcut și simplificat între 1831—1832.

V. 11511: *Lemuri*. Spectre rătăcitoare ale celor morți, care-i terorizează pe oameni, în mitologia latină. În nota sa, BLAGA (I, p. 520) spune: „schelete de strigoi“. G., în eseu „Mormîntul dansatoarei“, a descris un basorelief descoperit la Cumae, în care se poate vedea „o dansatoare între Lemuri“, a cărei înfățișare îmbină grozăvia cu comicul (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 92), ca dansurile macabre din Evul Mediu. FORTINI (p. 1114) precizează că scena din *Faust* are mai curînd caracter gotic, decît clasic.

V. 11531. *Ce tînăr și iubeș eram!* Influență din cîntecul grogarului (*Hamlet*, V, 1), forma veche, atribuită de T. Percy (1729—1811) lordului Vaux.

V. 11544. *Pentru noi*. Mefisto se consideră înrudit cu Neptun, dracul stăpîn peste talazuri.

V. 11551. *Hei, supraveghetori!* În tot actul, V, Faust i se adresează lui Mefisto cu tonul unui superior; aceasta confirmă intenția lui de a nu mai recurge la vrăjile diavolului.

Vv. 11556 și 11558. Am încercat să redau jocul de cuvinte din original (*Graben*, „șanț“, „canal“ și *Grab* „mormînt“, „groapă“) prin termenii românești *gropană* și *groapă*.

V. 11581. *Atunci aş zice clipei care-alcargă.* Am încercat să prind nuanța dubitativ-condițională a originalului, bazându-mă pe faptul că forma definitivă a versului (*Zum Augenblicke dürft Ich sagen*) a avut, în prima redactare, următoarea înfățișare: *Ich darf zum Augenblicke sagen.* „Așadar, G. utilizează în mod intenționat această formă condițională“ (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 93). Acest condițional îl face pe Faust să nu piardă pariul cu Mefisto: clipa, cîntată de el, *nu este* acum, ci *ar putea să fie* în viitor.

V. 11583. *Eoni.* În grecește, Aion înseamnă timp, perioadă de timp, ev.

Vv. 11593—11594. Imaginea orologiului oprit reia expresia lui Faust din scena pariului (v. 1705). *S-a săvîșit* este chiar cuvîntul rostit de Isus pe cruce, înainte de a muri (Ioan, 19.30) și — repetat aici de către Mefisto — constituie un nou citat blasfemator.

Vv. 11596—11603. „Mefisto detestă timpul, care e o dimensiune a Creației, și de aceea nu acceptă că ceva ar putea fi numai trecut, și nu distrus“ (FORTINI, p. 1115).

Scenă compusă din patru momente: mai întîi, unul de umor grotesc, întreținut de cîntecul Lemurilor și dialogul lor cu Mefisto, în timp ce sapă mormîntul lui Faust; al doilea, dialogul Faust-Mefisto, în care eroul își exprimă hotărîrea de a realiza, cu orice preț, opera sa civilizatorie; al treilea cuprinde marea viziune anticipativă a lui Faust: imaginea visată a unei țări paradisiace, rodnice, obținută prin muncă colectivă, stăpînită de un popor activ, îndrăzneț și liber, imagine care-l va face să guste, în imaginație, *clipa cea mai naltă*, acestea fiind ultimele sale cuvinte; în fine, comentariul solemn-nihilist al diavolului care neagă sensul Creațiunii ca atare. Exegeza se concentrează, la aproape toți comentatorii, asupra a două probleme: prima vizînd sensul utopiei faustiene; a doua, întrebarea dacă Faust a pierdut sau nu pariul cu Mefisto.

Încă din secolul trecut, exegeza faustică sublinia virtuțile monologului final vizionar al eroului: victoria tehnicii asupra Naturii, crearea unei noi societăți (care, în funcție de idealurile politice ale interpreților, era „citită“ ca liberalistă, socialistă, naționalistă etc.). În perspectiva etică, unele interpretări considerau societatea visată de Faust ca o depășire a egoismului, individualismului și egocentrismului, ba chiar a unei forme de viață pur estetice, în favoarea unei forme de viață ce instituie solidaritatea morală a colectivității umane. Critica mai nouă reia unele din aceste afirmații, nuanțează interpretarea altora, sau le neagă complet.

Astfel, RICKERT elogiază solidaritatea eroului cu mulțimile active (II, p. 428); BEUTLER relevă renunțarea lui Faust la *eu*, apropierea de *tu*, puse în slujba unui popor unit în aceeași conștiință a faptei (p. LXXXI); HEFELE vorbește despre o „apoteoză a comunității“ (p. 191); KORFF salută viziunea unei „epoci noi“, a unei „lumi a muncii“, tipică pentru omul

modern, considerînd aceste versuri drept o „Biblie modernă” a maselor (vol. IV, p. 686); FLITNER interpretează monologul final ca o întoarcere a lui Faust spre o moralitate simplă, naturală, socială, de tip creștin (p. 291). Pentru critica marxistă, viziunea lui Faust anticipează societatea socialistă; ea e formulată ca o utopie, deoarece condițiile realizării ei nu erau coapte în acel timp (SCHOLZ, p. 65; ALBRECHT, p. 452).

Cîtorva interpreți nu le-a scăpat caracterul despicat, contradictoriu al acestui pasaj. Von WIESE arată că eroul civilizator, socialist, mîndru de cucerirea țărmului marin, este totodată cel ce a distrus universul idilic al lui Philemon și Baucis, precum și beneficiarul actelor de piraterie ale lui Mefisto și ale ciracilor acestuia (p. 174). EMRICH relevă contradicția între izbînda reală a lui Faust asupra elementelor Naturii și neistovita lui dorință de stăpînire și posesiune (II, p. 400). TRUNZ scrie: „Aici poetul e de o adîncă ironie: în timp ce Faust vorbește despre veșnicie, moartea și prin ea prăbușirea operei sale sunt iminente” (p. 617).

Voi menționa și doi exegeți care dau o interpretare cu totul negativă acestui monolog: ESCHMANN vorbește despre „ironia eschatologică, cu care G. și-a tratat propria utopie în *Faust*” (p. 611); BÖHM susține că întreg acest pasaj constituie doar o iluzie pe care și-o face, în ultima clipă, eroul, ceea ce-i conferă o dimensiune tragică (II, p. 259), iar FUCHS afirmă pur și simplu, că Faust sfîrșește ca „un organizator de lagăr de concentrare” și de genocid (1, p. 62).

Despre mica dispută dintre Mefisto și Cor (vv. 11591—11603), EMRICH scrie: „Lumea religioasă este în stare să rostească numai acel «s-a săvîrșit», în care o dată pentru totdeauna lumea este nimicită și mîntuită; dimpotrivă, lumea poetic-tragică cunoaște dualitatea «săvîrșit» / «trecut», o încheiere și salvare a lumii în trăirea vizionar-suprareală a paradoxalei unități între «clipă» și «eoni», și (odată cu «trecut») o retrospectivă asupra trecerii fără valoare și reale a timpului, care în ciuda oricărei mîntuiri vizionare are posibilitatea de a se desfășura mereu și inexorabil, și se desfășoară mereu, cît timp oamenii respiră și trăiesc. Insolubila tensiune între momentul trecător și clipa care zăbovește asemenea eonilor, în care se concentrează desfășurarea finală a întregii drame a lui Faust, face ca tragedia existenței să se repete fără încetare, forțează mereu înnoita reprezentare poetico-tragică în pluralitatea tragediilor. Moartea lui Faust le cuprinde în sine pe amîndouă, atît împlinirea și încheierea timpului, cît și absurda întrerupere și moarte în trecerea vremii” (II, p. 404).

Discuția în jurul întrebării-cheie — dacă Faust a pierdut sau nu pariul cu Mefisto — i-a împărțit pe cercetători în trei tabere. KOBLIGK (II, p. 128) citează statistica făcută de un exeget al acestei probleme: pînă în 1939, 21 de faustologi considerau că eroul a pierdut pariul; 10 critici erau de părere

că pariul a fost pierdut, în sensul propriu al cuvîntului, dar cîştigat în sens spiritual superior; 30 de cercetători susţineau că Faust l-a cîştigat.

Mai interesante decît această socoteală ar putea să fie unele argumentări mai noi. „Pariul e pierdut pentru Mefisto. Acesta n-a izbutit să aibă nici o reală şi durabilă putere asupra spiritului lui Faust, după cum n-a fost în stare nici să-l abată de la *izvorul* lui, nici să-i întunece definitiv conştiinţa“, scrie OBENAUER (p. 206). RICKERT e mai explicit: Faust n-a pariat numai că nu se va lăsa niciodată ispitit de o satisfăcută trîndăvie; el a susţinut, conform blestemului său din Partea I, că nu va dori niciodată să oprească din zborul ei vreo clipă anume, deci că o asemenea clipă nu este, pentru el, cu putinţă; or prin ultimele sale cuvinte, el susţine contrariul: „există o asemenea fericire. Aşadar, a pierdut pariul /.../ Altfel convenţia ar fi absurdă, iar cititorul ar fi mistificat“ (p. 434). HILDEBRAND e mai nuanţat: „Prin pariu, Faust a vrut să spună că atîta timp cît va trăi, el se va strădui mereu; el n-a vrut să spună că trupeşte n-ar fi muritor. Deznodămîntul pariului Faust-Mefisto este echivoc; Mefisto cîştigă, odată ce el exprimă o asemenea cerere; Faust cîştigă, odată ce şi-o exprimă abia în clipa morţii. Dar pentru executarea pactului acest echivoc este fără importanţă, căci într-un fel sau altul pactul este scadent prin moarte“ (p. 552). Iată argumentele lui HOF care s-a ocupat special de finalul lui *Faust*: „Întrebarea — cine a cîştigat, cine a pierdut pariul? — este prostească. Această problemă hotărîtoare devine, ca şi cele două pariuri, fără importanţă, absurdă, faţă de ceea ce se petrece aici. Există două nivele în această dramă şi, în general, în lume. Primul, planul Domnului, cu care piesa începe în Prolog, cu care ea se sfîrşeşte, încheie în acelaşi sens celălalt nivel, cel omenesc. Faust este un om „bun“ (*ein guter Mensch*), el nu poate să-l piardă pe Dumnezeu, şi pe drept cuvînt încheie pactul cu diavolul. Căci, văzut din planul divin, nu el însuşi face aceasta, aşa cum reiese din cuvintele Domnului (v. 340 şi urm.). Aparentul pariu al Domnului cu diavolul nu este prin aceasta necinstit, chiar dacă autonomia acestuia este o aparenţă /.../ Numai datorită neghiobiei sale fără margini poate diavolul să se încumete a abate *un om bun* de pe cărarea lui. Astfel, totul este predestinat, după cum e firesc ca la sfîrşit să apară Cohortele îngereşti, pentru a-l mîntui pe Faust, iar Mefisto să nu mai cuteze a face uz de pactul său“ (p. 31 şi urm.). ADORNO este de părere că Faust a pierdut pariul, dar că intervenţia graţiei divine suspendă orice legalitate, opreşte „executarea“ relaţiei credit / debit, deoarece întrerupe ciclul cauză / efect (p. 16). FLITNER procedează la următoarea analiză: „Poetul lasă nedecisă problema dacă Faust se stinge pentru că a pronunţat cuvintele care-l leagă, sau şi-a permis să le rostească pentru că stă în pragul morţii; dar ambele presupuneri sunt plauzibile. Pentru că eroul lui luptă să străbată spre lumină, el a trebuit să piară; pariul lui cu diavolul duce la acelaşi lucru: el trebuie

să moară, de îndată ce redevine un om adevărat; o nouă viață după convertire nu mai este posibilă. Acesta e un moment tragic; iar faptul că clarificarea sa apare abia după ce bătrînul și-a slăbănogit suportul fizic al sălbaticului și asprului său caracter, este de asemenea tragic. O viață întreagă, plină de întîmplări și fapte mărețe, de simțăminte puternice, de viziuni grandioase nu duce la nici un rezultat sau dobîndă“ (p. 292). STAIGER deschide o dublă perspectivă: „Numai în ceasul din urmă izbutește Faust să atingă această fericire, sau crede c-o atinge prin anticipație. Astfel, el a pierdut pariul, dacă prin clipă înțelegem oprire a permanentei mergei mai departe, pura împăcare pe o anumită «treaptă»; căci pe aceasta el o salută fericit. El a cîștigat însă pariul, dacă prin clipă înțelegem și prețuim acelaș prezent leneș și tocit; căci pe acesta el îl urăște și acum, ca și mai înainte“ (p. 448). „Diavolul pierde pariul, susține BINDER: pentru că plăcerea, cu care el a vrut să-l momească pe Faust, nu are comun cu această desfătare decît numele. Cu toate acestea rămîne prezent în cel mai înalt sens al cuvîntului lucrul, pe a cărui posibilitate s-a pariat. Ceea ce s-a susstras deciziei legale, va rămîne pe seama grației“ (p. 80). SCHOLZ consideră că Faust a cîștigat pariul, dar — istoricește vorbind — l-a cîștigat prea devreme; ceea ce constituie însuși tragismul său. „În această tragedie optimistă ideea poetică a eliberării omului în planul propriei sale istorii se prezintă ca un pariu de împlinit în viitor“ (p. 65).

Cu cît aceste răspunsuri își permit mai multă libertate față de textul însuși, ca și față de cuvintele explicative ale lui G. în problema respectivă, cu atît ele riscă să devină mai arbitrare. Faptul că în piesă există două pariuri — unul al lui Mefisto cu Domnul, altul al lui Mefisto cu Faust — trebuie să ne dea de gîndit.

La nivelul lui Dumnezeu, cum ar zice HOF, avem de a face, indiscutabil, cu predestinarea: omul nu-l poate „trăda“ pe Domnul, deoarece înruditărea lor este esențială — amîndoi sunt creatori. Domnul este Creatorul însuși, omul este *destinat* să fie creator. La acest nivel, rolul lui Mefisto este acela de slugă a Domnului, deci de agent al „programului“ mundan al divinității. Singura libertate pe care o posedă diavolul rezidă în libertatea, ce i s-a acordat, de a nega Creațiunea; dar el nu este nicidecum un spirit în stare s-o și distrugă; și Domnul, ca și Faust mai tîrziu, știu aceasta. Dar această negare devine, în planul paradoxului divin, o adevărată colaborare: Domnul i-l atribuie pe Mefisto lui Faust, tocmai pentru a-l îmboldi mereu să fie activ. Domnul știe că Mefisto nu are cum să cîștige acest pariu; dar nu concepe să-i îngrădească libertatea de a acționa, deoarece ar însemna să anuleze însăși esența și existența ca atare a diavolului. La acest nivel ontologic, nu se poate pune problema unui pariu cinstit sau necinstit: diavolul e victima propriei sale întunecate mărginiri; „onestitatea“ Domnului (mai bine zis, fidelitatea față de sine a divinului) stă tocmai în liber-

tatea acordată diavolului, prin recunoașterea caracterului orgolios al diavolului ca atare, a veșnicei lui sfidări la adresa Creatorului și a Creațiunii.

Repetarea pariului, la nivelul lumesc, între Faust și Mefisto, nu face altceva decât înscrie și permite desfășurarea ontic-temporală a unei situații ontologic-eterne; cu alte cuvinte, instituie un plan mundan-istoric, ca scenă reală sensibilă a confruntării între diavol și om. În spațiul acestei scene, apare desigur dimensiunea etică a existenței faptei umane, adică raportul dintre libertate și responsabilitate. Așa cum, în planul ontologic, libertatea diavolului se manifestă ca negare orgolioasă, în planul ontic al lucrurilor lumii libertatea lui constă în posibilitatea de a ispiti; aceasta corespunde libertății înseși a omului, care e aceea de a se rătăci, de a dibui, de a greși, în drumul său spre lumină, pe parcursul realizării esenței sale active. Dar rezultatul pariului între diavol și om nu poate fi nicidecum altul decât rezultatul pariului între diavol și Dumnezeu. Ceea ce nu înseamnă că omul, în speță Faust, nu ar fi responsabil de faptele sale, nici că el n-ar trebui să fie judecat după normele justiției omenești. Numai că această justiție este, în cazul lui Faust, diferită de oricare din formele de justiție cristalizate, istoricește, în evoluția omenirii: ea nu este nici cea păgînă, nici cea creștină; ea constituie o justiție tipic goetheană; aceea care e generată și, la rîndul ei, guvernează o ontologie și o morală a faptei, adică o sumă de comportamente definită nu numai o singură dată prin termenul de *amoralism*.

Repetatele acte de căință ale lui Faust sunt, și în același timp, nu sunt pur formale; ele par simple vorbe, întrucît nu-l opresc nici o clipă din avîntul său spre faptă; ele par însă angajamente grave, chiar dacă nu explicit formulate, întrucît eroul nu comite a doua oară aceeași faptă, greșeala și vina lui sunt de fiecare dată altele. Faust nu atinge niciodată cinismul, ci se prezintă, pe fiecare treaptă a existenței sale, ca un om nou, pur și naiv. Căința sa este măsura, formulată uneori expres și conștient, a antinomiei demonice inerentă oricărei fapte omenești: caracterul ei și bun și rău, și constructiv și distructiv. Aspirația faustică spre *clipa cea mai naltă*, de adevărată fericire, exprimă utopia activității *pure*, a faptei în care această contradicție interioară ar putea să nu mai existe. Dar lucrul acesta, în concepția lui G., nu este cu puțință: demonismul predestinat al faptei umane implică în mod necesar depășirea planului moral uman, ține de o *destinare ontologică*. Spiritul uman, entelechia, care nu-și încheie activitatea sa odată cu moartea individului excepțional, nu încapă între strîmtele granițe ale unei morale obișnuite, deoarece condiționarea activă a omului vine din transcendență și continuă în transcendență. Ca și Dumnezeu cîndva, omul își creează propria sa lume; și, la fel ca Domnul, nu și-o poate crea fără să admită, în limitele ei, prezența unor spirite mai puțin superioare care i-o neagă; el nu contestă nici măcar „dreptul“ acestor

spirite de a-l judeca în numele principiilor lor etice. Demonismul său constă doar în faptul că nu ține seama de ele, în conștiința că el însuși este o funcție de transcendență. Ceea ce omul realizează mereu, în calitatea sa de creator, nu e decît o parte din ceea ce-i este destinat în calitatea lui de creatură.

Ca atare, omul nu poate să piardă pariul cu diavolul. Din înrudirea sa cu divinitatea, el posedă o virtute esențială: *capacitatea de instituire ontologică*. Faust o dovedește din plin: acolo unde Mefisto neagă, el instituie Fapta; exact în planul *lipsei de însemnătate*, elementul însuși al lui Mefisto, el instituie Sensul; dincolo de marginile experienței, unde Mefisto vede Neantul, el instituie Totul și plenitudinea lui; în senzualul lipsit de dimensiune interioară, pe care speculează Mefisto, el instituie un absolut al Iubirii; în practica derizorie a artificiei, al cărei expert e Mefisto, el instituie o esență a Artei; acolo unde Mefisto predică indiferența și împietrirea, el instituie fiorul contactului cu *teribilul-măreț*, neliniștea metafizică. Nu e de mirare că atîtea momente de efort performistic al diavolului — Pivnița lui Auerbach, Bucătăria Vrăjitoarei, Noaptea walpurgică, Închisoarea Margaretei, scena Mumelor etc. — constituie tot atîtea eșecuri ale lui Mefisto în tentativa lui de a-l „denatura” pe Faust. De cîte ori mîna lui Faust a ajuns, direct sau indirect, să comită o crimă, ea a fost prelungită cu gheara lui Mefisto: exces demonic, care — pînă la urmă — arată că singura vină a omului ar putea să fie faptul că s-a aliat cu diavolul; dar o asemenea culpă e absolvită din principiu, întrucît ține de însăși destinarea omului.

Oricît ar suna de ciudat, se poate spune că Mefisto nu e niciodată un partener la înălțimea lui Faust. Handicapat în fața lui Dumnezeu, diavolul apare handicapat și în fața omului, din aceeași infirmitate: neputința de a-i înțelege esența. Iată de ce, în felul cum e formulat, pariul între Mefisto și Faust pare uneori un „dialog de surzi”. Tot timpul Mefisto e — așa cum îl numește Faust — *un biet diavol*. În Prolog, el nu înțelege că nu e decît o piesă pe tabla de șah a Domnului. În scena pariului cu Faust, el nu-și dă seama că versurile 1742—1743 (*Puterea năzuinței mai departe, / Aceasta este ceea ce promit*) au hotărît, de la început, soarta rămășagului. Instrument inconștient (care se crede autonom) în mîinile Domnului, el nu este decît mereu repetata ocazie (nu condiție!) a omului de a se realiza pe sine însuși. Acesta e motivul pentru care poate fi „citit”, de-a lungul piesei, ca expresie a unuia dintre cele *două suflete* ale lui Faust: dubletul Mefisto-Faust este personificarea scenică a lui *Mefautofeles*, omul goethean. Acest om nu poate să piardă un pariu încheiat cu sine însuși.

De altfel, citit corect, finalul ultimului monolog e lipsit de orice echi-voc. Cuvîntul *clipă* apare, aici, de două ori (o dată în v. 11581: *Atunci aș zice clipei care-aleargă*; a doua oară în v. 11586: *Eu gust acum clipa cea*

mai naltă), pentru că avem de-a face, într-adevăr, cu două clipe, net diferite una de alta. Cea dintâi e o clipă viitoare, imaginară, aceea în care se va fi realizat visul civilizatoriu al lui Faust. Creditul pe care acesta i-l acordă, deși n-a experimentat-o încă, nu reprezintă altceva decât expresia firii sale, capacitatea lui de a se proiecta mereu în viitor, de a trăi anticipativ posibilul: această trăsătură a esenței sale a fost perfect formulată de personajul Grija: *El așteaptă doar ce vine / Și-astfel nemplinit rămîne* (vv. 11465—11466). Proiectul anticipativ este expresia neîmplinirii faustice. Acestei clipe din viitor, eroul ar fi dispus să-i spună: *Oprește-te!* dar rostirea acestor cuvinte înseamnă — chiar pentru el însuși — o simplă ipoteză; Faust nu le rostește, pentru că nu e momentul. A doua clipă este chiar clipa prezentă, în care eroul își rostește monologul: această clipă e trăită real, dar conținutul ei efectiv rezidă în suprapunerea anticipată peste cealaltă clipă, cea imaginată; de aceea, eroul nici nu se gîndește s-o oprească din zbor.

Ca de obicei, Mefisto apreciază greșit și consideră — pe nedrept — că ar fi cîștigat pariul: el crede, pe de o parte, că această clipă prezentă e *goală și rea* (v. 11589); iar, pe de altă parte, că *aceasta* ar fi clipa pe care Faust ar dori s-o-nlănțuie. Dar textul arată clar că ceea ce eroul ar fi vrut, eventual, să oprească, reprezintă clipa viitoare, imaginată; cît privește clipa prezentă, aceasta nu este deloc nici *goală*, nici *rea*: în momentul morții, pentru Faust nu mai există realmente viitor; trăit la modul imaginar, viitorul lui se varsă acum în prezent, umple — ca *presimțire* a unui *har pur* (v. 11585) — clipa de față, care în felul acesta devine, pentru el, *cea mai naltă*, deoarece e ultima. Întrucît clipa de superioară împlinire — singura căreia Faust ar putea să-i spună: *Oprește-te!* — nu este trăită efectiv, ci numai imaginată (ca și clipa iubirii cu Elena); și întrucît clipa trăită efectiv n-are alt conținut decât *presimțirea* celei imaginate, omul nu pierde pariul cu diavolul.

PUNEREA ÎN MORMÎNT

„Ca și scenele precedente, e compusă în 1825, modificată în 1831 [...]/ Sugestii venite de la frescele din Camposanto din Pisa — Triumful morții. Judecata din urmă, Viața anahoreților în deșertul Tebaidei — fresce pe care G. nu le-a văzut, dar le cunoștea indirect și pe care, pînă la urmă, le-a avut în fața ochilor datorită stampelor lui Lasinio (*Pittura a fresco del Campo Santo di Pisa intagliate de Carlo Lasinio*, Florența 1812—22) [...]/ G. cunoaște și legenda talmudică a luptei arhanghelului Gavril cu diavolul pentru a-i răpi sufletul lui Moise. Foarte importantă, în sensul acesta, e scrisoarea lui G. către Maler Müller din 21.VI.1781. În afară de aceasta,

reminiscente din *Faust* de Marlowe, din poemul dantesc, din *Arcana coelestia* a lui Swedenborg, din tradiția teatrului popular, din *Biblie*“ (AMORETTI, p. 802). Se mai amintesc, ca izvoare, picturile lui Lucas Kranach și, în general, lumea reprezentărilor din Evul Mediu catolic (FREIDRICH și SCHEITHAUER, p. 93).

Vv. 11604—11611. Cîntecul Lemurilor reia, ca și vv. 11531 și urm., cîntarea Groparului din *Hamlet*, Actul V. Primul Lemur vorbește în numele lui Faust, ceilalți îi răspund.

Vv. 11611. *Mulți creditorii sunt*. Aluzie grotesc-sarcastică la „stăpîinii“ oricărui mormînt: Dumnezeu, diavolul, viermii; chiar și supraviețuitorii mortului.

V. 11613. *Înscrisul iscălit cu sînge*. Pactul cu Faust.

Vv. 11616—11617. *Vechiul sistem* al diavolului de a răpi sufletele omenеști era forța; cel nou, obținerea lor prin învoială, după moartea corpului.

V. 11626. *Locul lui ciorăsc*. De la cioară: negru, întunecat (în original: *düster*).

V. 11628. *Elementele, ce se urăsc*. Sufletul și corpul, pe care numai alcătuirea umană trecătoare le-a făcut să coabiteze; după moarte, unitatea lor se desface.

V. 11639. *Gura iadului*. Din *Biblie* („Isaia“ 5, 4; „Sirach“ 51, 6). Reprezentările Gurii Iadului sunt tipice pentru scenografiile teatrelor baroce din sec. XVII-XVIII. Scenele germane aveau ca model un fundal realizat de Burnaccini în 1688 la Viena pentru opera *Mărul de aur* (BEUTLER, p. 125).

V. 11641. *Înghite după rang și vrednicie*. Ecou din Swedenborg.

V. 11647. *Cetatea focului*. Ecou din Dante, „Infernul“ (VIII, 68).

V. 11660. *Psyché-ntrari-pata*. Cuvîntul grecesc pentru „suflet“ este *psyché*. Mitologia a transmis povestea urii cu care Afrodita o urmărea pe Psyché, din cauza frumuseții acesteia. Pictura pompeiană o înfățișează ca o fată cu aripi, asemenea unui fluture, jucîndu-se cu amorași întrari-pați ca și ea. În credințele populare, sufletul e adesea văzut ca un fluture ce iese din corp în momentul morții.

V. 11662. *Pecetea mea*. Pusă cu fierul roșu, ca la vite. Aluzie biblică, „Apocalipsa“ lui Ioan, 19.

Ante v. 11676. *Aureolă* (în original: *Glorie*). E vorba de un „centru luminos și iradiant care apare frecvent în arta barocă și rococo“ (FORTENI, 1116).

V. 11676. *Soli*. Traducerea literală a cuvîntului elin „angeloi“ (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 94).

Vv. 11691—11692. Pentru a explica aceste versuri — cam obscure — în sensul interpretării lui Robert Petsch, BLAGA (I, p. 528) adaugă

aici un vers propriu: *Amestecul de genuri împotriva firii*. În felul acesta se înțelege că *scandalul firii* (în original: *das Schändlichste*) inventat de diavoli, îl constituie amestecul de genuri, hermafroditismul care se vădește în ființele angelice (cf. v. 11687). Mefisto atribuie înclinația erotică spre asemenea fapte *gustului bigot*, dar, bine înțeles, o manifestă el însuși în scena următoare. — Alți interpreți înțeleg prin *scandalul firii* fie păcatul lui Adam și Eva, fie crucificarea lui Isus, amândouă devenite, din rușine a omului, motiv de rugă și de mîntuire (AMORETTI, p. 803).

V. 11696. *Și ei sunt diavoli, însă travestiți*. „Ca de atîtea ori, Mefisto răstălmăcește aici faptele. Nu îngerii sunt diavoli travestiți, ci diavolii sunt îngeri căzuți. Lucifer a căzut de la fața lui Dumnezeu și a tras după el un număr de îngeri, în timp ce alți îngeri au rămas lângă Dumnezeu. Din această originară înrudire rezultă strania iubire plină de ură a lui Mefisto. În timp ce îngerii își îndeplinesc neabătut misiunea lor, el se încurcă în sine însuși; astfel se vădește condiționarea lui față de urzeala lumii, și de aceea el trebuie să piardă lupta“ (TRUNZ, p. 625).

V. 11699. *Roze arzînde*. Amintesc fresca lui Luca Signorelli care se află în domul din Orvieto (AMORETTI, p. 803). Motivul *rozelor* simbolizează „iubirea cerească, ele poartă lumina divină; de aici, efectul lor arzător; ele distrug teluricul și înalță spiritualul. Asupra lui Mefisto acest efect nu se exercită, firește, dar totuși diavolul nici nu rămîne neatins; rezultă întoarcerea lui în diavolesc, în perversitate“ (TRUNZ, p. 625).

V. 11707. *Purpur și verde*. În *Farbenlehre*, aceste două culori au întrebuințare simbolică și mistică (TRUNZ, p. 625). Aici ele reprezintă floarea și, respectiv, frunzele rozelor.

V. 11716. *Hai, suflă, Foale-aprins!* În original: *Püstriche*, o divinitate germană din Saxonia inferioară, cu răsuflare de foc. Aici, nume generic dat liotei de diavoli.

Vv. 11726—11734. „Cuvintele Adevărului, simbol al celei mai înalte spiritualități, reprezintă pentru ființele celeste o pretutindenească strălucire“ (FREIDRICH și SCHEITHAUER, p. 94).

V. 11741. *Foc postiș*. (în original: *Irrlicht*). Traducătorii italieni scriu *fuochi fatui* (AMORETTI, p. 649: FORTINI, p. 1031). BLAGA traduce prin *flăcări rătăcitoare* (I, p. 529), iar IORDAN prin *foc hoinar* (II, p. 336). TRUNZ citează din periodicul „Journal für Chemie und Physik“ din 1812, cunoscut lui G., următoarea caracterizare pentru *Irrlicht*: „dacă-l iei în mînă, rămîi cu o masă gelatinoasă, ca ouăle de broască, ceva lipicios și împrăștiat asemenea materiei stelelor căzătoare și mirosului de sulf al ghiulelelor“ (p. 625).

Vv. 11745—11752. Solie îngerească. Primele patru versuri se adresează creaturilor terestre, următoarele se referă chiar la îngerii care le rostesc (TRUNZ, p. 626).

V. 11759. *Un ochi*. Jumătate din privire. Mefisto, sub acțiunea iubirii cerești, e atras și totodată respins de vederea Îngerilor. Senzualitatea sa, de tip invertit, ține, după AMORETTI (p. 803) de tradiția populară.

V. 11782. Aluzie la aspectul hermafrodit al Îngerilor.

V. 11803. *Căzutului*. Celui căzut sub puterea spiritului rău, adică păcătosului.

V. 11808. *Corul unit*. Societatea celor mântuiți.

V. 11809. *Iov*. Personaj biblic, pus la grele încercări de către Dumnezeu, înainte de a fi găsit nevinovat și răsplătit. Cf. „Cartea lui Iov“.

Ante v. 11825. Partea nemuritoare a lui Faust. Din faptul că G. nu scrie „suflet“, ci *partea nemuritoare*; ca și din faptul că, inițial, manuscrisul conținea cuvântul *entelechie*, — se poate conchide că, pentru autorul lui *Faust*, ceea ce supraviețuiește după moarte nu e sufletul, ci acel ceva care constituie fără încetare personalitatea umană: un principiu spiritual activ, al faptei orientate spre țel, așa cum reiese din fuziunea pe care G. a operat-o între conceptul aristotelic de „entelechie“ și cel leibnizian de „monadă“. — O traducătoare italiană a lui *Faust*, Barbara Allason stabilește o filiație directă între expresia aceasta și versul dantesc din „Purgatoriul“: „Tu ne te porti di costui l'eterno“ (FORTINI, p. 1116).

V. 11826. *Minora gintă*. Îngerii-copii.

După o scurtă introducere macabră (Corul Lemurilor), acțiunea saie de pe scena terestră, tinzând spre sferele înalte din „Prolog în cer“. Pîndind ieșirea din corp a sufletului lui Faust, Mefisto se îndoiește de eficacitatea morții (v. 11632). pasaj în care Buchwald citește „o parodie a gîndirii științifice“ din epoca lui G.; în timp ce, dimpotrivă, KOBLICK îl interpretează ca slăbiciune rezultată din faptul că diavolul e silit să abandoneze terenul său predilect, pămîntul (II, p. 130). Din același motiv, rolul său trece treptat în comic.

Odată cu moartea lui Faust, entelechia — partea sa nemuritoare — rămîne încă în corp, atîta timp cît elementele materiale ale acestuia nu se desfac din unitatea lor; aceasta înseamnă că *o vis formativă* și *o vis activă* sunt încă prezente în el; de aici, incertitudinea lui Mefisto în privința morții. Vrajba între elemente distruge însă forma corporală. „O garanție imanentă a eternității pentru vis activă și vis formativă nu mai există așadar. Din cauza aceasta, apare acum o garanție «de sus». Aceasta se deosebește însă substanțial de orice reprezentare religioasă a izbăvirii și mîntuirii, prin faptul că ea e în fond revelare a pînă acum tainicei pateri formative a sufletului și a luminii interioare, nicidecum a unei prezențe mîntuitoare incompreensibile venind de Dincolo“ (EMRICH, II, p. 407).

Corurile Îngerilor, care ning asupra lui Faust semnele iubirii celeste, *rozele*, asigurîndu-i astfel o viață după moarte, stau în contrast cu acțiunea liotei de diavoli și cu cuvintele lui Mefisto însuși, care pîndesc sufletul celui mort. Motivul *rozelor* e, probabil, luat din *Ierusalimul eliberat* al lui

Tasso (III, 1): culorile *purpur* și *verde*, simboluri ale primăverii sufletești, reprezintă eliberarea ideală, și, respectiv, eliberarea reală: complementare, ele sugerează „totalitatea și armonia“. *Scandalul firii* înseamnă hermafroditismul, înțeles ca lipsă de fertilitate (KOBLIGK, II, p. 133). Pentru diavoli, și pentru Mefisto în special, Iubirea celestă, adusă de Îngeri, e resimțită ca eros și sexualitate; de aceea, ei se simt combătuți cu propriile lor arme și-i socotesc pe Îngeri niște *diavoli travestiți* (vv. 11694—11695). Pentru el, văpaia rozelor, care-l rănește, rezultată din concentrarea luminii cerești, este doar un *foc postiş* (v. 11741). Prin ridicarea la cer a părții nemuritoare a lui Faust, diavolul rămâne păcălit. „Rolul pe care-l joacă aici Mefisto arată o nouă față a ființei lui proteice. Dacă pînă acum el a fost suveranul intelectual, marele vrăjitor, expertul în artă, ba chiar artistul, aici el arată ca un neghiob demn de compătimit [...]. Nimicnicia, devalorizarea cursului lumii este elementul său; acolo unde Natura pură însuflețită de Iubire, devine cu puțință, el își pierde puterea“ (KOBLIGK, II, p. 133).

Întreaga scenă are un caracter operistic, iar ritmurile prozodice ale Corurilor sunt dansante. „Pentru reprezentarea artistică a sferei salvării și iluminării, cuvîntul nu mai este suficient; e nevoie ca el să se combine cu cea mai înaltă artă, cu Muzica. Înfrîntul Mefisto se oprește la nivelul verbalului pur, *madrigal-vers*-ul său se arată nu numai prin ritmul său metric în opoziție cu imnica sărbătorească a Corurilor angelice, ci și prin expresia verbală: spusele lui dovedesc neputința ce-l stăpînește; ele au caracter de interjecții (de ex. vv. 11656 și urm. vv. 11670 și urm.); materia verbală tinde spre vulgaritate (de ex. vv. 11735 și urm.)“ (KOBLIGK, II, pp. 134 --135).

MUNȚI CU PRĂPĂSTII

Scena e scrisă probabil în 1830. Inițial, G. se gîndise să încheie *Faust* printr-un fel de „judecată în cer“, care să corespundă simetric, „Prologului în cer“. Inspirația lui a fost stimulată de amintitele fresce de la Camposanto din Pisa, de lecturi din Dante și din viețile sfinților, de descrierea mănăstirii de călugări de la Montserrat de lângă Barcelona (pe care i-a făcut-o Humboldt în 1800), de unele descrieri literare ale muntelui Athos etc.

Indicația *munți cu prăpăstii, pădure, stînci, singurătăți* e valabilă numai pentru începutul scenei; mai târziu, acțiunea se mută în sferele superioare ale văzduhului. Totul se desfășoară în permanentă mișcare, simbolizînd *devenirea spirituală* efectivă, începînd cu zona Naturii terestre: la început, mișcare ascensională, sugestie a desprinderii de teluric; după aceea, mișcare circulară, sugerînd integrarea și stingerea opozițiilor terestru/celest, mate-

rial/spiritual, adică armonia Totului. E, de asemenea, o mișcare dinspre umed spre uscat, tipică de-materializării și spiritualizării, în opoziție de pildă, cu pasajul de la uscat la umed al lui Homunculus, tipic întrupării materiale, vieții reale pe pământ. Diversele trepte ale acestei mișcări marchează ascensiunea lui Faust spre divinitate, sub acțiunea Iubirii cerești care i-a acordat grația. Reprezentările sunt tipic creștine. La 6 Iunie 1831, G. îi spunea lui ECKERMANN: „Aceste versuri conțin cheia răscumpărării lui Faust. Activitatea lui Faust se amplifică și se purifică pînă la sfîrșit iar în ajutorul lui vine, de sus, Iubirea eternă. Aceasta e în deplină armonie cu concepția noastră religioasă, conform căreia noi parvenim la beatitudine nu numai prin forțele proprii, ci și prin intervenția grației divine. Veți recunoaște de altfel că sfîrșitul, în care sufletul salvat suie spre cer, era foarte greu de realizat și că în acest domeniu suprasensibil, pe care cu greu ni-l reprezentăm, riscam să mă pierd în vag, dacă n-aș fi dat intențiilor mele poetice o formă și o fermitate precisă prin intermediul figurilor și reprezentărilor creștine-bisericești“.

Vv. 11844—11853. E descrierea unei Naturi în care se simte deja acțiunea Iubirii divine, vizibilă mai ales în îmblînzirea fiarelor sălbatice.

Ante v. 11854. Pater ecstaticus. Tip de sfînt creștin care, în dorința de a se uni în extazul mistic cu divinul, își pierde greutatea terestră și plutește în aer (ca și sf. Filippo Neri, despre care G. scrisese în *Italienische Reise*).

Vv. 11858—11961. Arcul, spada, săgeata, ghioaga, trăznetul sunt instrumente ale martiriului, îndurate trupește, tocmai pentru a obține de-materializarea ființei spirituale.

Ante v. 11866. Pater profundus. Reprezintă o altă treaptă a sfințeniei: aceea a cunoașterii fundamentale (realizată prin spiritul care, aici, e încă *geros* și *năuc* v. 11885), care-l ajută să vadă conflictul elementelor naturale ca sediu al Iubirii divine. Legat încă de realitatea sensibil-materială, el vede în Natură un simbol al eternității, și așteaptă revelația divină (vv. 11886—11889).

Ante v. 11890. Pater seraphicus. Sfințenie de tip superior, înrudită cu cea a Serafimilor, participînd la o formă mai înaltă a Iubirii celeste. Lăcașul său e în zona mediană, între extazul spiritualului și adîncimea naturalului.

V. 11890. *Mic nor cu zorii (Morgenwölkchen)*: Pîlcul Băieților fericiți.

Ante v. 11894. Corul Băieților fericiți. E format din copii născuți la miez de noapte, adică în ora predilectă a spiritelor, morți înainte de botez, deci avînd doar păcatul original, intermediari între oameni și îngeri. Ei nu posedă cunoașterea realului, fiind lipsiți de orică experiență, de aceea se întrebă, uimiți, unde sunt (vv. 11894—11895); ei constituie o pierdere pentru părinții lor, pentru că au murit prea devreme, dar ●

dobîndă pentru îngeri (v. 11901: *Für die Engel zum Gewinn!*). Ideea lor, a luat-o G. fie din conceptul catolic de Limb, fie mai ales din Swedenborg: în *Arcana coelestia*, acesta vorbește despre sufletele copiilor, care — pentru a intra în cer — trebuie să fie inițiate în lucrurile lumești; condiție care se poate realiza prin intrarea lor în corpul unui sfînt vizionar — aici, *Pater Scraphicus* — pentru a privi realul cu ochii lui. La G., vederea lucrurilor lumești stîrnește în sufletul lor sentimentul măreției și, deopotrivă, al spaimei (vv. 11914—11917). O atare experimentare de ordin negativ e necesară pentru accesul la lumină și fericire; în urma acestei experiențe, zborul lor devine circular, iar lecția învățată e aceea a Credinței: aceasta le asigură contemplarea divinului (vv. 11926—11933). Cf. G. către d'Albon, la 20 August 1814: „Acum însă văd cu ochii Dvoastră, cum odinioară spiritele au învățat să cunoască lumea prin organul lui Swedenborg“ (FRIEDRICH și SCHEITHAUER, p. 96). BUCHWALD (p. 496) citează scrisoarea unei contese d'Agoult care scria din Frankfurt: „Il règne en Allemagne une superstition touchant les Enfants de Minuit, Mitternachtskinder, comme on les appelle. On les croit d'une nature mystérieuse, plus familiers que les autres avec les spirits“. Credințele populare germane susțin că ora miezului de noapte e nefastă: copiii mor imediat după naștere.

V. 11933. *O să-l vedeți*. Aluzie biblică („Întîia epistolă sobornicească a lui Ioan“, 3, 2). După BUCHWALD (p. 497) cuvîntul „vedere“ e cel mai frecvent din *Faust*. Vederea, contemplarea constituie, pentru G., prototipul cunoașterii adevărate.

Vv. 11936—11937. *Oricui s-a strădui din greu/Putem să-i dăm salvarea*. Cf. ECKERMANN, 6 iunie 1831. Drumul ascensional al lui Faust a fost anunțat încă din „Prolog la cer“ (v. 309), ca și *rătăciră* în *străduință* (v. 817). În original, v. 11936 (*Wer immer strebend sich bemüht*) e mai „deschis“ decît în traducere. Iată ce spune KOBLICK (II, p. 142) în privința aceasta: „E oare vorba de un adverb temporal (wer immer = qui semper) sau de un pronume relativ generalizant (wer immer = quicumque)? BÖHM (II, p. 297) se decide (ținînd cont și de metrică) pentru wer = quicumque; aceasta concordă și cu sensul obișnuit. E sigur că permanența efortului de a năzui nu este o condiție a mîntuirii. Textual neclar apare în aceste versuri imediat cuvîntul *gar* (v. 11938). Ar putea fi luat în sens de «sogar» (ADORNO, p. 16), dacă activitatea iubirii n-ar fi privită ca ceva excepțional. Trebuie însă să considerăm ca și BURDACH (II, p. 41) și BUCHWALD (p. 394) *gar* în sens de «ganz», «in vollem Masse»“.

V. 11940. *Beătul pîlc*. Ceata Băieților fericiți.

Vv. 11942—11943. *Rozele din amoroase/Mîini de sfînte păcătoase* (în original: *Jene Rosen, aus den Händen/Liebend-heiliger Büsserinnen*) Rozele revărsate de Îngeri, în scena precedentă, erau luate din mîinile femeilor

pocăite, pe care marea lor iubire le-a îndrumat spre sfințenie, și care vor apărea mai târziu.

V. 11949. *Nu din iad, deprinsă, cazona*. Para care i-a gonit pe diavoli n-a fost răsuflarea iadului, cu care ei erau deprinși, ci văpaia a Iubirii cerești.

Vv. 11954—11965. *Îngerii cei mai desăvârșiți* se referă la Faust: corpul lui terestru rămâne tot impur, chiar dacă ar fi călit în azbest (acesta fiind neinflamabil, se folosea la învelirea cadavrelor); acum, sufletul lui (*partea sa nemuritoare*) e despărțită de țărină, căci *sfânta Iubire* (în original: v. 11964; *die ewige Liebe*) le-a desfăcut; lucru pe care nici un înger nu e în stare să-l facă, odată ce o putere spirituală (v. 11958: *starke Geisteskraft*; în traducere, v. 11959: *un duh potente*) ca a lui Faust, și a oricărui om în general, izbutește să închege o asemenea *dublă natură* (v. 11961), adică ființa spiritual-materială.

Vv. 11978—11980. *Fie-le, lor, un timp, / Cel suitor spre nimb, / Frate supus*. Îngerii cei mai tineri descriu ceata Băieților fericiți care-l poartă în sus (*spre nimb*) pe Faust.

V. 11981. *Nimfă*. Băieții fericiți numesc *nimfă* entelechia lui Faust, pe care o duc spre cer, deoarece — deși ea nu este telurică — distanța între ea și desăvârșire e ca distanța între nimfă și fluture.

V. 11985. *Scama*. Gogoașa, învelișul nimfei, la viermele de mătase; prin înlăturarea ei, apare fluturele. Aici simbolizează resturile pămîntești care atîrnă încă de entelechia lui Faust.

Ante v. 11989. Doctor Marianus. Sfînt consacrat venerării Fecioarei. Situat în punctul cel mai înalt al ierarhiei patristice, el „este a toate știutor, clar-văzător, cinstitor și vestitor. El este gura, prin care Iubirea eternă se rostește pe culmea pămîntescului, cel mai pur ecou al divinului în lume“ (LOHMEYER, p. 139). El este *extaziat* (*ante v. 11997*); dar „extazul lui nu mai este emoția nemijlocită a lui Pater ecstaticus, pasionalitatea tulburătoare a acestuia. Simțirea lui Doctor Marianus se întemeiază pe cunoaștere, viziune și revelație. Iubirea lui îmbină în ea extazul, cunoașterea și caritatea activă, care se exprimă în ruga lui pentru *ginta corruptibilă* (v. 12022). Și el se află însă abia în pragul contemplării divinității; și el e silit să se roage pentru sine însuși ca să obțină revelarea tainei divine“ (KOBLOGK, II, pp. 137—138).

V. 12000. *Taina*. Dogma-paradox a fecioarei născătoare.

Vv. 12022—12023. *Ginta corruptibilă, / Dusele-n ispită*. Femeile care s-au lăsat ispitite și au păcătuit.

Ante v. 12032. Mater gloriosa. Maica Domnului în strălucirea ei cerească, spre deosebire de *Mater dolorosa*, ipostaza ei pămînteană de mamă îndurerată a celui răstignit.

Ante v. 12037. Magna Peccatrix (în latină; „Păcătoasa cea mare“) Maria Magdalena, o femeie plină de păcate, care a stropit picioarele lui Isus cu lacrimi și i le-a șters cu părul ei, în timp ce acesta lua masa în casa unui fariseu (Luca 7, 36, 82; Ioan 11, 2; Matei 26, 9.).

Ante v. 12045—12052. Mulier Samaritana (în latină: „Femeia din Samaria“). După evanghelistul Ioan (4, 4), o femeie samariteancă, neam cu care Iudeii nu aveau legături; Isus a întâlnit-o la fântâna unde, cândva, Iacob își adăpa turmele; dându-i să bea din ulcierul ei, ea a recunoscut în el pe Mesia.

Ante v. 12053. Maria Aegyptiaca (în latină: „Maria Egipteanca“) În viețile sfinților se povestește că, după o viață de desfrâu, Maria Egipteanca s-a dus la Ierusalim unde, încercând să intre de Înălțarea crucii în biserica Sfântului Mormînt, a fost împiedicată de o mîină invizibilă. Retrăgîndu-se în pustie, a trăit în căință și rugăciuni peste 40 de ani. Înainte de a muri și-a scris pe nisip ultima dorință. *Acta Sanctorum*: viața și martiriul sfinților.

Vv. 12065—12066. *Sufletului bun [...]* Ce-a greșit numai o dată. Adică Margaretei.

Ante v. 12069. Una poenitentium (în latină: „Una dintre păcătoase“). Explicația *cîndra numită Margareta* a fost adăugată de G. ulterior. Aceasta o unește și totodată o distanțează de celelalte păcătoase (TRUNZ, p. 635). Primele ei cuvinte reiau rugăciunea din Partea I (vv. 3587 și urm.)

V. 12083. *Acum ne-nvăță*. Experiența lui Faust va fi transmisă Băieților fericiți. „Transmiterea experienței, în spirale tot mai înalte, e una din temele acestui final“ (FORTINI, p. 1118).

V. 12085. *Cel nou*. Faust, înnoit spiritualicește prin iubirea care a coborît asupra lui, aducîndu-i grația.

Vv. 12092—12095. Din aceste versuri se vede că rolul Margaretei aici e asemănător cu cel al Beatricei lui Dante în „Paradisul“.

Vv. 12096—12103. TRUNZ (p. 637) notează că „o proastă tradiție scenică a secolului XIX făcea ca aceste versuri să fie rostite nu de Doctor Marianus, ci de Faust (pentru ca actorul care-l interpreta să nu stea tot timpul mut în scena finală)“. Și adaugă: „Partea nemuritoare a lui Faust mai are încă multe de învățat, iar aceasta se face tăcînd“.

V. 12097. *Blînd căîndu-vă!* În original: *Alle reuig Zarten*. În acest *toți* e inclus și Faust, deși — așa cum remarcă mai mulți comentatori — nu se poate susține că croul s-ar fi căit vreodată în mod sincer.

Vv. 12104—12111. Traducerea acestor versuri finale, rostite de Chorus mysticus, e condiționată de o prealabilă opțiune interpretativă asupra originalului.

O primă soluție ar fi aceea de a considera că toate noțiunile de bază ale acestui text — *das Vergängliche*, *das Unzulängliche*, *das Unbeschreibliche* și chiar *das Ewigweibliche* — se referă exclusiv la realitatea terestră, că provin din substantivizarea unor determinative ale existenței și faptei umane; cu alte cuvinte, că *das Unzulängliche* și *das Unbeschreibliche* nu ar defini realitatea divină, Absolutul, ci spiritul uman care tinde spre Absolut; că *das Ewigweibliche* nu ar viza exclusiv Iubirea cerească, personificată în Madonă, ci întreaga scară, de la uman pînă la divin, a Erosului. În acest caz, primele două noțiuni nu ar trebui să fie traduse prin „Inaccesibilul” și, respectiv, „Inefabilul”. Ideia ar fi că ele califică efortul omenesc care, încercînd să atingă și să exprime Absolutul, se autodefinește, pe de o parte, ca *nespornic*, pe de altă parte, ca *genuin-nerostibil*, adică incapabil prin natura sa să dea expresie Absolutului. Prezența repetată a lui *hier* arată că avem de a face cu o *de-situare valorizantă* a acestor realități umane pe care o operează Chorus mysticus. În ce constă această de-situare? Atît timp cît omul trăiește pe pămînt, într-un *hic et nunc* mereu altul, cele două noțiuni rămîn ca atare, adică definesc efortul zadarnic al individului de a accede la și de a da glas Absolutului. Odată cu moartea însă, datorită Etern-Femininului, adică Iubirii, se produce o înălțare a spiritului uman, care — desprins de corpul său material — cucerește un nivel superior. Acest nivel nu este cel din „Prolog în cer”, adică cerul însuși, de unde Domnul *prescrie destinul uman*; dar e totuși un nivel mai înalt, supraterestru, care în text e indicat de două ori prin *hier* (*aici*). Aceasta înseamnă că, în momentul în care Chorus mysticus se exprimă, vechiul *hic et nunc* pămîntean a dispărut undeva jos, într-un fel de *dort* de care nu se mai vorbește nimic, dar care e oarecum subînțeles; entelechia activă se află acum într-un *hier* în care activitatea de pe pămînt a omului capătă o nouă valoare, mai bine zis: își primește, în fine, adevărata sa valoare. Ne aflăm la un nivel superior, unde fapta umană, prescrisă în cer ca destin, e *citită aici ca realizare* a acestui destin; aici, adică în „locul” obținut prin de-situare, ea capătă valori pozitive: datorită faptului că *nestatornicul* lumesc apare ca *simbol* a ceva ce se află dîncolo de el, această faptă — *nespornică pe pămînt* — devine aici *evidență*, împlinire de sine; iar condiția naturală a omului, care e *nerostibilul*, e depășită: acesta se transformă în act *spus* (în original: *getan*, „făcut”, „produs”).

Dar e cu putință un asemenea lucru? Ce principiu implicit fundamentează această posibilitate? Unul singur, formulat în „Prolog în cer”: înrădirea de esență a neobositei activități umane de pe pămînt cu creativitatea divină. Tocmai pentru că creatura repetă, în limitele monadei sale, gestul creator al Creatorului-a-toate, destinul creatural nu mai este un *fatum* draconic, orb și absurd, ci destinare spre faptă în *hic et nunc* în vederea

valorizării acestei fapte, prin de-situarea lui *hic et nunc*, în *hier*. Condiția de-situării este Iubirea (*Etern-Femininul*); numai prin dezmembrarea *dublei naturi unite* a individului (*die geeinte Zwienatur*) devine posibil acest lucru. Și este posibil, deoarece Iubirea însăși s-a de-situat: Erosul terestru, care era tendință spre unitatea individualului ca dublet spirit-corp în vederea nașterii, adică a apariției *nestatornicului*, se revelează acum ca garanție a permanenței și duratei spiritului activ, a *părții nemuritoare* a lui Faust, în *hier*; căci destinul individualului nu este perseverarea în ființa sa trecătoare, ci simbolizarea Ființei eterne, singura reală și statornică. Chorus mysticus reprezintă vocea anonim-plurală a Creațiunii înseși care, prezentându-se ca faptă eternă, confirmă esența și principiul Creatorului. E ceea ce scrie G. în „Versuch einer Witterungslehre 1825”: „Adevărul, identic cu divinul, nu se lasă niciodată cunoscut în mod direct, îl vedem numai în răsfrîngeri, în exemple, în simboluri, în aparențe individuale și asemănătoare”.

O a doua soluție se fixează asupra unui singur cuvînt — *das Unzulängliche*, indiscutabil termenul cel mai ambiguu — și generează, în funcție de sensurile acordate lui, o serie întregă de variante ale traducerii. Într-o primă versiune, acesta ar putea să se refere — așa cum spuncam — la fapta omenească în genere, în sensul de străduință care, de obicei, nu este încununată de izbîndă, repetatul eșec marcînd astfel condiția însăși a omeneșcului; aici, în *hier*, grație efortului continuu al lui Faust, precum și intervenției *Etern-Femininului*, această lipsă de eficiență este depășită: *Tot nestatornicul/Doar ca simbol apare;/Aici nestatornicul/E îndestulare*. Într-o altă accepție, *das Unzulängliche* poate să vizeze realitatea superioară care nu poate fi atinsă prin simplul efort uman; în acest caz, străduința faustică, conjugată cu acțiunea Iubirii cerești, face din această realitate pur spirituală o *evidență* care se impune cu întreaga forță a unui dat sensibil; sau, la fel, termenul german ar putea să numească actul mîntuirii înseși a eroului, devenit acum de domeniul evidenței. În ambele ipoteze, versurile ar putea să sune astfel: *Tot reversibilul/Doar ca simbol se-așine;/Aici intangibilul/Evidență devine*. Al treilea sens al lui *das Unzulängliche* ar putea să trimită la caracterul insesizabil al lucrării divine care, aici, în cazul lui Faust, capătă aspect vizibil chiar pentru ochiul fizic: *Tot strămutabilul/Doar ca simbol plutește;/Inesizabilul/Aici se vădește*. O asemenea soluție e obligată să transforme substantivul *Ereignis* într-un verb. Pe aceeași linie a interpretării se situează traducerea lui *das Unzulängliche* prin „inaccesibil”. De această dată, versiunea românească ar fi mai plină de sens, deoarece ar izbuti să opună fenomenalului (*zornic-sensibilul*) relativa lui stabilitate (*ca simbol așteaptă*) și să fixeze mai clar conceptul de *Ereignis* ca faptă: *Zornic-sensibilul/Doar ca simbol așteaptă;/Inaccesibilul/Aici este faptă*. Cît despre traducerea ultimelor 4 versuri,

aici posibilitățile sunt mai puține, datorită conceptului goetheean, care nu poate fi evitat, *das Ewigweibliche*, transpozabil în românește exclusiv sub forma unui substantiv compus, articulat sau nu. În funcție de el, vv. 12108—12109 se vor îndepărta, fatalmente, de original, în primul caz (al articulării cuvîntului): *Aici genuinul ne-/-Rostibil s-a spus; /Etern-Femininul ne /Trage în sus*; sau se vor apropia, în al doilea caz, cu riscul unei ușoare modificări de topică și al unui cuvînt în plus („adorabilul“): *Aici inefabilul/ S-a spus pe deplin; /Ne-nalță-adorabilul/Etern-Feminin*.

Toate aceste variante mi s-au propus pe rînd, ca soluții eventuale, între două extreme: una care operează o transcriere mai conceptual-filozofică a finalului goethean: *Vremelnic-sensibilul/ E doar simbol și treaptă; Aici inaccessibilul/ Preschimbatu-s-a-n faptă;/ Rostit e divinul/ Nepronunțabil mister; / Etern-Femininul / Ne trage la cer; și o a doua, liberă și concret-figurată, pentru care originalul o mai curînd un punct de plecare: *Tot ce se scutură / O pildă e numa; / Intangibila ciutură / Sorbită-i acuma;/ Rostit e divinul / Mister de nespus; / Etern-Femininul / Ne răpște în sus*. Pînă la urmă, am ales combinația care mi s-a părut că servește mai bine virtuțile muzicale și sugestiile filozofice ale textului german. Ca orice act de creație, bucuria de a traduce îmbină credința în reușită cu tragicul opțiunii între variante.*

Textul acestei scene pune în circulație cîteva concepte care definesc gîndirea poetică a lui G.

Conceptul de *dublă natură* (v. 11961; în original, v. 11962: *gecinto Zwiennatur*) este explicat de WACHSMUTH (II, pp. 299 și urm.). Prin „dubla natură unită“ G. înțelege nu numai ființa omenească, ci și Natura în ansamblul ei. Dar și spiritul ar manifesta, după G., caracter de *dublă natură*. Natura este spirit (ca *natura naturans*) și materie (ca *natura naturata*); ea atare, Natura tinde mereu să-și păstreze această dualitate, deoarece „numai cu ajutorul materiei este în stare spiritul să îmbrace haina aparențelor“ (II, p. 316). Această dualitate e, de altfel, prezentă în conștiință; spiritul uman e diferențiat în „două suflete, care locuiesc în piept și care se manifestă în două direcții opuse“ (II, p. 302).

Conceptul de *iubire cercască* e raportat, de obicei, la iubirea pămîntească. „Iubirea, care-l împinge spre viață pe Homunculus, este opusă acestei iubiri (cerești), iar Galatea pare a nu se împăca nicidecum cu sfînta fecioară. Dar această adversitate nu este aceea între iubirea pămîntească și cea celestă, acestea sunt amîndouă aceeași iubire divină, care însă apare diferit, în funcție de actul căruia-i slujește. Acolo ea conduce unitatea vie spirituală spre materie, pentru ca prin materie să se înalțe din transformare în transformare; aici ea eliberează entelechia de materie, pentru ca prima să-și vădească posibilitățile proprii și să-și schimbe forma trăită cu alta mai adecvată. Ca și nașterea, moartea constituie și ea un *mysterium*

al iubirii. Fiecare o constrânge pe cealaltă, cum fac inspirația și expirația, ca mișcare polară a vieții“ (LOHMEYER, p. 141). Continuând această idee, KOBLIGK scrie: „Iubirea în sfera divinului nu are, deci, funcție integratoare care stinge contrariile și le armonizează; ea dezintegrează și eliberează materia din încercuirea spiritului“ (II, p. 138). Și ceva mai departe: „Iubirea, care acționează aici, este principiul cel mai intim al *Naturii* divine, desigur; dar nu iubirea divină în sens creștin. Iubirea e o formă de transformare treptată, de înfrînare, de purificare, de sfințire și de înălțare a forțelor *Naturii*“ (EMRICH, II, p. 411). Efectul iubirii este dezmembrarea materialelor, spiritualizarea *Naturii*, care se petrece exemplar în post-existența lui Faust. Iubirea face ca Spiritul, esența autentică a *Naturii*, să fie Dumnezeu, în înălțarea și treptata eliberare a elementarului aproximativ revelat. În această privință, ea sprijină strădania entelechiei lui Faust care tinde de la sine spre o entelechie importantă după înălțarea, spiritualizarea și purificarea de ceea ce e clementar, după de-materializare. În această entelechie, iubirea *Naturii-Ființă* devine întru totul activă și face posibilă mîntuirea lui Faust. Că această mîntuire n-are nimic de a face cu grația divină în sens creștin, ar trebui să devină limpede. Mîntuirea e un act al *Naturii*, pe care aceasta îl săvîrșește în sine însăși ca o parte din sine însăși“ (II, p. 142) .

Conceptul de *experiență a lumii* se poate citi printre rînduri. Băieții fericiți au nevoie de experiența vizuală a lucrurilor lumești, pe care o obțin cu ajutorul lui Pater seraphicus; după aceea, ei vor beneficia de „învățătura“ lui Faust însuși; cele trei femei păcătoase, cărora li se va alătura Margareta, *ce-a greșit numai o dată*, își unesc vocile lor, fiecare invocînd experiența propriei vieți, concentrată în momentul ei de vîrf — întîlnirea pămînteană cu divinul, pentru a cere iertare Fecioarei; Îngerii înșiși, *mai tineri și desăvîrșiți*, se referă la propria lor experiență în legătură cu lumea, primii bucurîndu-se de izbînda asupra diavolilor, ceilalți reflectînd asupra esenței iubirii și modificării spirituale, adică asupra condiției umane. Armonizarea tuturor acestor voci face ca iubirea caritativă — pusă în slujba aproapelui — să devină iubire dezintegratoare (care slujește de-materializarea, spiritualizarea) și, deci, iubire mîntuitoare (LOHMEYER, p. 140).

Efectele ei decid mutația în destinul celor fericiți (vv. 12098—12099: ...*Zu seligem Geschick [...]/ umzuarten*), formulată de Doctor Marianus, a tuturor celor ce aspiră spre divinitate. Rolul acestei *ginți coruptibile* este acela de a mijloci realizarea. Între ele, se distinge Margareta, prin tinerețea ei apropiată de copilărie (ce, acum, poate fi asemănată tinereții Băiatului căruțaș și celei a lui Euphorion), care izbuteste să-l înalțe pe Faust, a cărui ființă devine *fără pată* (v. 12074) și *apare-n forța primei tinereți* (v. 12091). În legătură cu aceasta, EMRICH scrie: „Transformarea eschatologică

și desfășurarea în sus a Naturii în claritate cerească se efectuează prin mijlocirea băieților și copiilor, a căror radicală spiritualitate extraterestră, al căror puternic avânt ideal pre-sexual cuprind și leagă din două părți lumea reală: ca amintire a unei origini pure, a unei «forțe a primei tinereți», și ca nostalgie manifestă după redobândirea «forței primei tinereți într-o hlamidă eterică»... În mod evident, metafizica și ideea de mîntuire la G. se întemeiază pe o rotație triadică: origine primitivă, cădere și redresare“ (II, p. 415).

Conceptul de *simbol*, enunțat de Chorus mysticus („mistic“ avînd aici sensul etimologic, de la „mist“ — „inițiat“, în limba elină) devine astfel clar. „Corul indică raportul domeniului lumesc mărginit (cărui îi aparține și regiunea cerească din scena finală) cu infinitul, Absolutul. Lumea finită, a cărei ființă este esențialmente trecătoare, are caracter de *simbol* al unui Altceva, al unui Absolut, al unui Ne-finit, care doar apare în mărginit. De aceea, acest Absolut, care este *intangibil* (adică, nu poate fi atins pe deplin) *devine evidență* aici, în sfera existentului mărginit, dar ca ceva în devenire (als ein Werdendes); Absolutul *nerostibil*, inaccesibil în mod direct și pe deplin, se desfășoară și se împlinește în acțiune, în activitate (*s-a spus*). Dar activitatea — activitate nu a individualului sau a persoanei, ci categorial vorbind: a lumii în general — se dezvăluie în simburile ei ca *Iubire*, în esența ei ca manifestare a *Etern-Femininului*, care *trage în sus* tot ce e mărginit apropiindu-l treptat de divinitate“ (KOBLOG, II, p. 140)

Conceptul de *Etern-Feminin* este specific goethean. După GUNDOLF acest principiu universal al Iubirii, care este prin excelență încheietor și mîntuitor, se opune Erosului, care e începător-a-toate și unificator. „Eros domnește în imperiul realității corporale și de aceea n-are ce să caute în cer, care este imperiul valorii. În imperiul pur, *necorporal*, al sufletului, pe care G. îl boltește la sfîrșit peste lumea lui Faust, judecata asupra valorii imanente a realității lui Faust va fi pronunțată de către Iubirea etern-feminină, de către Caritas, de către Madonna“ (p. 780). Avem de a face cu un concept de Filosofia naturii, spune HERTZ. „El numește iubire [...]/ puterea Naturii. Această forță a creației plină de iubire și forță, a iubirii creatoare, a monadei nu e, după G., o forță de dincolo, ci una naturală, chiar dacă rămîne o formă necunoscută de energie, al cărei izvor nu trebuie cercetat, ci venerat“ (I, p. 82). Chorus mysticus ar spune următoarele: „Trecerea eroului prin această lume vremelnică a fost numai un simbol; el s-a revelat în încheiere ca expresie a miezului ființei sale netrecătoare; desăvîrșirea năzuită acolo prin mijloace nespornice se înfăptuiește aici; nespornicul a devenit izbîndă. Astfel, despicarea între nevoie și împlinire (zwischen Sollen und Vollbringen), voință și faptă, nostalgie și destin încetează“ (I, p. 89). STAIGER arată că Chorus mysticus nu e rostit de

nimeni, o o „voce a Universului“ și că *intangibilul* (*das Unzulängliche*), luat de la Zinzendorf (care spune că Dumnezeu locuiește într-o „unzulängliche Licht“) trebuie înțeles ca „inaccesibil“. (p. 466). BEUTLER explică altfel aceste versuri: „Faust în fața tronului judecătoresc este *nepornic* (*unzulänglich*), dar mîntuirea lui a devenit fapt real, eveniment (*Vollzug, Ereigniss*), datorită Grației“ (p. 648).’

Cu acestea am ajuns la problema capitală care se pune exegezei fausti-
one — aceea de a da un răspuns categoric la întrebarea: acest final este creștin, și catolic, sau nu? Citînd opinia lui EMRICH (dintr-un mai vechi articol, „Das Rätsel der Faust II Dichtung“, Versuch einer Lösung, în: „Die Pädagogische Provinz“, 14. Jg. 1960: „*mutație* (*Umartung*) a corpului și sufletului, iată în ce constă procesul mîntuirii lui Faust, nu o convertire sau un proces modificador total, de pierdere și înnoire religios-transcenden-
tă a Naturii“), KÖBLIGK conchide: „Cerul epilogului este tot atît de puțin creștin, pe cît de puțin creștină e mîntuirea lui Faust. Că o interpretare creștină nu e aici la locul ei, rezultă din G. însuși. În convorbirea cu Eckermann din 6 Iunie 1831 poetul spune despre sfîrșitul lui Faust că a încercat să pună în armonie cu reprezentările noastre religioase ideea sa despre o mereu mai pură activitate a lui Faust. Nu este așadar vorba de caracterul creștin al epilogului, ci doar despre o *armonizare* cu reprezen-
tările Creștinismului [...]. Scenăria creștină îi slujește deci lui G. ca mijloc apropiat pentru concretizarea gîndirii sale. Universul creștin este unul din universurile figurale ale autorului, care îi este familiar și cu care a avut de a face toată viața sa. Dar este numai *unul* din universurile spiri-
tuale pe care i le-a pus la dispoziție tradiția și epoca sa, și pe care el le-a implicat în bogăția vieții și poeziei sale. De aceea sfera părinților bisericii, a pocăitelor, a reginei cerurilor și a mîntuirii lui Faust este doar un *simbol*, și nimic mai mult“ (II, p. 143).

O precizare: G. credea în posibilitatea unei existențe ulterioare; de aceea prelungirea entelechiei lui Faust, peste limitele vieții, ca activitate mai pură într-o sferă superioară, nu este un simplu simbol poetic. La 4 Febr. 1829, el îi spunea lui ECKERMANN: „Convingerea mea într-o existență durabilă în continuare izvorăște din conceptul de activitate; **căci** dacă eu acționez neîncetat pînă la sfîrșitul vieții mele, natura e obli-
gată să-mi acorde o altă formă de existență, odată ce spiritului meu nu-i mai este cu putință s-o întrețină pe cea actuală“.

Pentru cercetătorii din secolul XIX, caracterul creștin-catolic al fina-
lului nu prezenta nici o îndoială. În pragul veacului nostru, BIELSCHOWKY îl rezuma în aceste rînduri: „E limpede, întregul univers al Evului Mediu creștin, legende, cultul Mariei, Purgatoriul, Scolastica — totul e prezent.“ Singura rezervă părea să fie următoarea: „Faust, devenit moral, e mîntuit; numai că fapta și transformarea morală (a lui, *n.n.*) nu ne sunt arătate

nicăieri, și astfel finalul actului ne lasă totuși nemulțumiți“ (II, p. 667). Acestei aprecieri generale i se adaugă, mai târziu, cu nuanțele de rigoare, faustologi ca OBENAUER (omul Evului Mediu e valorizat aici, ca „om al științei și cuprinderii Naturii, om al Umanismului și al Protestantismului“, p. 214), von RINTELEN (e vorba de „influența Pietismului, trăită în tinerețea sa“ de G., p. 261), FRIEDLÄNDER („atmosfera creștină“ p. 93), FLITNER (G. susține că e posibilă o mîntuire creștină „chiar în afara tradiției pur bisericești“; „cu motivul formării în continuare a persoanei după moarte (jenseitigen Fortbildung der Person), G. se așează în tradiția lui Platon și Aristotel, se leagă însă strîns și de reprezentarea creștină veche, bisericească, a Purgatoriului, care s-a exprimat prima dată prin Protestantismul lui Luther; e vorba de Creștinismul lui Dante, care încă e activ aici“ pp. 303—304), SCHNEIDER („răzvrătitul Faust va fi condus prin Maica Domnului spre Cristos“, p. 77), KOHLSCHMIDT (G. nu afirmă grația „în sens creștin concret“; încheierea lui *Faust* „prin asocierea Noptii walgurgice clasice cu finalurile misterelor creștine are ceva neoplatonic și umanistic [...]/ Dar e vorba de un categorie Umanism creștin“, p. 149).

În secolul nostru, majoritatea exegeților, mai vechi și mai noi, sunt însă de părerea că acest final nu e nici catolic, nici creștin. BURDACH vede în el doar un „optimism religios“, adică o *Humanisierung* a dogmelor creștine (II, p. 47); KÜHNEMANN crede că G. utilizează foarte liber „reprezentările catolice și cele swedenborgiene“ (p. 563); HILDEBRANDT e mai categoric în negația sa: „Religia lui G. nu e decît acceptare a forței creatoare, a figurării frumoase, a plenitudinii simțirii vieții pămîntești“ (p. 517). Merită să fie expuse mai pe larg argumentele formulate de LOHMEYER: „Creștinismul nu cunoaște o nemurire condiționată, mai ales una ca aceasta care se leagă de bogăția și puterea persoanei umane. (El) nu cunoaște nici o ierarhie a spiritelor, în fața lui Dumnezeu toate sunt la fel. El nu cunoaște nici o înălțare în moarte, dacă moartea e doar o deschidere spre libertatea originală. A fi neatins de lume nu este o lipsă, ci o calitate. Fuga din lume e principială, ci nu-i corespunde nici un avînt spre dematerializare, care ar trebui să fie gîndit în înălțare polară cu ea“ (pp. 141—142). La fel spune VIETOR: „Aici nu domnesc nici liniștea sfîntă, nici pacea celor fericiți. Mișcarea vieții se revarsă peste marile granițe. Chiar moartea e doar o treaptă a veșnicei metamorfoze“ (p. 359). Von WIESE neagă grația divină: „La G., nu iubirea cerească mîntuie de primejdiile celei pămîntești, ci iubirea pămîntească se înalță pînă la cer și devine purtătoare a unei erotice mistice, care dizolvă tragicul bărbătesc în supratragicul simbol al Feminității“ (p. 145). În fine, MÖBUS sintetizează: de la vv. 11934 pînă la vv. 11941, „nici un cuvînt nu e creștinesc“; mîntuirea lui Faust „nu e decît metamorfoza monădei entelechice în procesul neistovitei sale activități“, și: „Nu credința poetului, ci legea poemului a chemat aici sfintele

figuri ale Creștinătății”; cu concluzia: „Figurile și întâmplările poemului se îndepărtează în bloc de ceea ce e creștin, după cum poetul însuși în cursul vieții sale s-a îndepărtat de Creștinism” (pp. 294—295).

Critica marxistă vede în finalul lui *Faust* un surogat de Creștinism, datorită faptului că conștiința lui G. nu s-a ridicat pînă la nivelul abstract-filozofic, ci a recurs la o „religiöse Szenerie zur Darstellung seiner Gedanken über den Fortschritt der Menschheit”. „Cerul catolic” e aici doar o „culisă de teatru” (ALBRECHT, p. 455), sau „o ultimă cunoaștere a posibilității unei desăvîrșiri imanente (diesseitigen) a omului, o desăvîrșire a omului ca personalitate psiho-fizică, o împlinire pe baza stăpînirii lumii exterioare, a înălțării propriiei naturi spre spiritualitate, cultură și armonie, fără a se renunța la capacitățile lui naturale” (LUKACS, II, p. 192); după cum arată că „mîntuirea omului — așa cum o indică G. însuși — „nu poate fi decît o sarcină istorică a omenirii” (SCHOLZ, p. 230).

ADERCA scrie: „Ne aflăm într-un dens și pios erotism”. Și: „Cerul bătrînului Goethe e numai un reflex weimarian” (p. 45).

Subliniind caracterul de operă al finalului, MAY vorbește despre o „nouă, ultimă, puternică rezervă de sunete, culori, forme și spații”; toate tipurile de vers din Partea II revin aici, în afară de *Madrigalvers*-ul faustic; în timp ce Faust tace, aflîndu-se în pragul unei noi existențe, unele personaje vorbesc în iambi cu patru accente (Pater profundus, Îngerii, pocăita Margareta), altele în tripozi (Băieții fericiți, Doctor Marianus, Păcătoasele, Una Poenitentium), altele în vers trohaic de patru taete, falsul dactil (Chorus mysticus); schimbul de tip prozodic între diverse personaje indică un tărîm în care ordine și dezordine, necesitate și libertate sunt intim îmbinate; metrica exprimă vectorii mișcării verticale și spirale; troheii care cad sugerează devoțiunea lăuntrică, falșii dactili ne inculcă uluirea în fața miraculosului și sacrului (pp. 286—292). O originală caracterizare formulează ADORNO: „G. s-ar afla aici în pragul înecării vorbirii, și înalță încă o dată materialul verbal deja scufundat la înălțimea expresiei poetice” (pp. 8—11).

RAPORTUL *FAUST I* / *FAUST II*

Dintre problemele pe care le-a ridicat marele poem faustic — comparația între opera goetheană și lucrările literare, populare sau culte, cu același subiect, care au precedat-o; geneza ei în timp; ecoul în contemporaneitate și posteritate; lumea simbolurilor ei; întrebarea dacă e sau nu o tragedie; metodica interpretării ei în trecut și astăzi; relația Faust/Mefisto; metafizica sau religia lui G. etc. — merită atenție examinarea raportului între *Faust I* și *Faust II*, adică chestiunea îndelung dezbătută a unității ei: unitatea Părții II, precum și unitatea ei de ansamblu. Noțiunea însăși de

unitate trebuie, aici, definită: continuitate a acțiunii sau prezență a personajelor principale? fidelitate față de sine a unei idei, a unui „proiect filozofic unitar“, sau unitate de stil? Voi reda, acum, succint, după KOBLIGK (II, pp. 173—180) câteva răspunsuri date la aceste întrebări.

G. însuși a ținut, în mai multe rînduri, să sublinieze diferența între cele două părți. Cf. schema operei scrisă în 1797—1800, convorbiri cu ECKERMANN (13. II. 1831 și 17. II. 1831), scrisori etc. ADERCA vede o prăpastie între cele două părți: „Partea-ntîi a izvorît dintr-o anume stare de spirit: cea revoluționară de la Strassburg, iar nenumăratele mutilări, amplificări ale părții întîi și mai cu seamă partea a doua, au fost scrise dimpotrivă pentru atenuarea și apoi anularea spiritului revoluționar inițial (p. 55).

Între cei care neagă unitatea de ansamblu a celor două părți se numără Friedrich Theodor VISCHER (Partea I, mult lăudată, respiră „spiritul realismului german“, în timp ce Partea II ar fi o „alegorie pedantă“, plină de „ciudățenii și de afectare a vorbirii“), Konrad ZIEGLER, Benedetto CROCE, KOMMERELL („exterior legată de Partea I prin acțiune și prin eroi“, Partea II e diferită de ea prin „modul propriu al vieții dramatice“; în prima avem de a face cu „viața sufletului“, în a doua — cu fapta spiritului“ pp. 15—17), Emil STAIGER (care relevă slăbiciunea de ansamblu a compoziției), Hans MAYER (care arată că prin „incomensurabil“ G. a vrut să spună că „nu e posibil să găsim un numitor comun pentru ansamblul operei“). Urmărind numai unitatea dramatică, nu ideativă, a poemului, STREICHER introduce categoriile de *substanțialitate* și *funcționalitate*. O unitate dramatică — susține el — nu există, deoarece Faust nu e un caracter dramatic: el stă sub categoria posibilului, el provoacă situația. „În loc de primatul situației, aici avem primatul caracterului [.../ Acest caracter înseamnă [.../ proiect, proiect al unor diferite forme de existență. Faust ca cercetător, ca amant, ca om de curte, ca războinic, ca om ce caută Frumusețea, Faust în situația de plictis, de vină, de presimț al morții, al supremului, orgiastic-nimicitor avînt spre activitate, al sfințeniei și mîntuirii, Faust ca alegorie și simbol, ca spațiu și timp al principiului originar, constituie atare forme de existență. Întîlnirea între Eul lui Faust și Lume se afirmă, așadar, nu ca nemijlocită confruntare între un caracter stabil și o situație, ci ca mediu al formelor de existență, îndărătul cărora se află desigur un Eu unitar. Conținutul în totalitatea lui exprimă totalitatea Eului“. E vorba, deci, de-a lungul operei, de un întreg șir de forme de existență, care-l împing spre o meru mai pură activitate (pp. 89—91).

După EMRICH (I, pp. 180—181), odată cu Partea I, dispare „individul Faust“, și în locul lui apare un „tip de om supraindividual, atemporal, universal, obiectiv. În nevoia sa de polaritate, de totalitate a omului, G. a nivelat caracteristicile unilaterale ale caracterului inițial al lui Faust, pentru a face din el un tip universal“.

Făcînd distincția netă între o manieră *psihologică* de a crea, și o alta *vizionară*, JUNG formulează probabil cea mai tranșantă deosebire între cele două părți ale lui Faust. Ea se bazează pe o interpretare abisală a forțelor creatoare ale sufletului omenesc. „Abisul care separă primul de al doilea *Faust* separă totodată *maniera vizionară de a crea* de cealaltă. În această a doua manieră, totul va fi inversat: experiența trăită sau obiectul care devine tema elaborării artistice nu mai are nimic care să ne fie familiar. Esența ei ne este străină și pare a proveni din nu-se-știe-ce *arrièr-plans* ale naturii, din adîncimile altor vîrste, sau dintr-o lume de umbră sau lumină existînd în marginea umanului. Această temă va constitui o experiență fundamentală în fața căreia natura umană e ca lovită de stupoare și neînțelegere. Ea ne pietrifică prin stranietatea și răceala ei, sau dimpotrivă prin aspectul ei semnificativ și solemn, care par, într-un caz ca și în celălalt, să țîșnească din adîncul vîrstelor. Fie că se manifestă la modul scăpă-rător, demoniac sau grotesc, și astfel face de asemenea să explodeze valorile respectabile sau formele consacrate; fie că se prezintă, vorbind ca Nietzsche, ca o secvență neliniștitoare a eternului haos, ca o crimă de lez-majestate a omului; sau, dimpotrivă, că este o revelație căreia intuiția umană nu izbuteste nicidecum să-i sondeze înălțimile sau adîncimile, sau a cărei frumusețe e de așa natură că ar fi zadarnic să vrei s-o prinzi în cuvinte, valoarea și forța ei rezidă în aparenta ei monstruozitate. Întîlnirea cu o desfășurare de asemenea forță e profund derutantă, căci ea forțează în fel și chip șansele elegante ale comprehensiunii și sensibilității și pentru că ea pretinde din partea creației artistice cu totul altceva decît experiențele trăite în planurile vieții curente. Aceasta din urmă, de fapt, nu atentează niciodată la sferele cosmice; ea nu face niciodată să explodeze limitele a ceea ce e omenește posibil; iată de ce, chiar dacă un individ e adînc tulburat de un eveniment al vieții, ea se supune de bună voie formelor pe care le oferă artele umane. În schimb, cealaltă experiență despre care vorbeam sfîșie de jos în sus cortina pe care sunt pictate imaginile cosmosului nostru; și prin aceste spărturi largi, ochiul e confruntat, fără a putea să le măsoare, cu profunzimile de neînțeles a ceea ce încă n-a fost format. E vorba despre alte lumi? Sau de o întunecare a spiritului? Sau de sursele preistorice ale sufletului omenesc? Sau de viitorul generațiilor posibile? Nu putem răspunde la aceste întrebări, nici negativ, nici afirmativ. *Gestaltung, Umgestaltung, / Des ewigen Sinnes, ewige Unterhaltung.*“ (I, pp. 327—

328). Această *manieră vizionară de a crea*, care caracterizează și Partea II din *Faust* (alături de viziunile dantesti, experiențele dionysiace ale lui Nietzsche, operele lui Wagner, poeziile lui Blake, bîlbîielile filozofice și poetice ale lui Jacob Boehme etc.), se datorează apariției imperioase din inconștient a unei întregi sfere de experiență nocturnă a arhetipurilor.

Odată cu noile cercetări asupra lui Faust, susținătorii unității lui au sporit; dar fiecare o înțelege în felul său. Astfel KORFF vorbește despre o „dezvoltare ascendentă” a eroului: „Curba generală a năzuinței faustice e o înălțare de la inferior spre superior, de pe toate treptele eliberării naturale spre ultimele trepte ale eliberării morale, de la plăcerea subiectivă spre realizarea obiectivă, de la egoismul Eului spre devotamentul față de lume” (II, p. 391). Și VIETOR își sprijină teza unității pe evoluția personajului: „Drama lui G. este drama unei evoluții în dublu sens. Ea reprezintă evoluția eroului și totodată oglindește propria evoluție a autorului. Etapele drumului parcurs de Faust exprimă pe cele ale existenței interioare a lui G., creșterea sa ca poet, ca gânditor, ca personalitate” (p. 334).

Faustologii de orientare marxistă apreciază, la rîndul lor, că axa unității lui *Faust* constă în evoluția eroului, dar nu-l privesc pe acesta ca individ, ci ca reprezentant al umanității: drumul protagonistului marchează epocile istoriei omenirii. După LUKACS, *Faust* este o „dramă a speței umane”, „o abreviație a dezvoltării omenirii”, și de aceea o compară cu *Phänomenologie des Geistes* a lui Hegel, văzînd unitatea ei în proiectul de istorie a filozofiei, pe care-l conține (pp. 144—145). Pe poziții similare se situează SCHOLZ (pp. 20—25) și colectivul ALBRECHT-BASTIAN-MITTENZWEI (p. 424).

Ca unitate a ideii fundamentale, *Faust* e apreciat de HERTZ (pornind de la polaritatea Natură/Spirit, el consideră drumul lui Faust ca „o rătăcire a eroului, în căutarea unei împliniri în pacea eternă ce i se arată în nemărginire, între sufletul materiei și sufletul spiritului”; III, p. III); de RICKERT (ambele părți exprimă căutarea lui Faust; unitatea filozofic-ideativă rezidă în conceptul de „activitate” care se leagă de o mereu mai înaltă „puritate”; riscurile ce pîndesc spiritul activ țin fie de *excesul* activității, care duce la lipsa de măsură nelegiuită, fie de *puținătatea* ei, care o face să ațipească; cuvîntul „activitate” constituie centrul explicativ al operei. Filosofia lui Faust e strîns legată de Idealismul german, în special de doctrina faptei a lui Fichte; pp. 517—527).

În ultimul timp, critica a respins justificarea unității lui Faust, pe baza unei idei filozofice și a dezvoltării ei, ca fiind inefficientă în pătrunderea universului spiritual-artistic pluridimensional al artisticului ca atare. De aceea, noile cercetări introduc categorii formale (sugerate deja de Streicher) pentru a explica *dinlăuntru* structura acestei opere de artă. Astfel, FLITNER constată „o unitate echilibrată *arhitectonică*” a ansamblului: ambele părți

au o expoziție și un deznodământ, ambele sunt menținute în mișcare prin învoială, prin pariu etc. (pp. 261—266). Susținători ai unei *unități ciclice*, mai ales pentru Partea II, sunt EMRICH (II, pp. 12—14) și BÖCKMANN. Ultimul face apel la noțiunea goetheană de *întregire* (Supplieren): „Astfel, G. utilizează conceptul întregirii în dublu sens: pe de o parte, diversele motive și situații trebuie să se întrească reciproc; pe de altă parte, cititorul, la rândul său, trebuie să le întrească, pe măsură ce le încorporează propriei sale cunoașteri“ (p. 199) „Unitatea cică a unei simbolice întregitoare (eine supplierenden Symbolik) /.../ ca formă arhitectonică determinată va fi accentuată de G. însuși“ (p. 200). MALSCH își întemeiază teoria unității ansamblului pe răsfrângerea reciproc-contrastantă a episoadelor: „De exemplu, mizeria Margaretei se răsfrânge în fericirea Elenei, scena Pădure și peșteră în scena Pe platou, actul Elenei în scena finală apoteotică etc., etc.“ (p. 134).

Personal, vedem unitatea celor două părți ale lui *Faust* la nivelul Poetice goetheene, în cadrul așa-numitului „discurs mixt“, adică al poeziei filozofice. În felul acesta, opinia noastră se înscrie pe o linie tradițională. În procesul, de un secol și jumătate, al receptării lui Goethe de către cultura română, interesul pentru problematica raporturilor autorului lui *Faust* cu filozofia ocupă un loc prioritar, comparabil doar cu reiterata transpunere a tragediei goetheene în versuri românești. Etapele acestei treptate asimilări care poate fi considerată o reală „apropiere de Goethe“, marcate prin nume de scriitori atât de diferiți ca Panait Cerna, Lucian Blaga, Ion Pillat, Felix Aderca, Liviu Rusu, Ion Sân-Giorgiu, Tudor Vianu, Mariana Șora ș.a. (o trecere în revistă se află în ROMAN, pp. 257—361), se încheie cu o „despărțire de Goethe“, semnată de filozoful Constantin NOICA. Dar termenii de „apropiere“ și „despărțire“ trebuie citiți la modul metaforic: dacă primul indică într-adevăr un susținut și fertil efort de înțelegere și apropiere a *gîndirii* goetheene în general, al doilea e departe de a marca o respingere a *operei* lui Goethe în ansamblu. Nu e mai puțin adevărat că, delimitându-se față de toți exegeții (de altfel, nu numai români) care l-au precedat, NOICA se înscrie împotriva „concepției despre gîndire“ (pp. 79—128) a lui Goethe, negînd accesul acestuia la disciplina filozofiei ca atare și procedînd, de pe această poziție, la o categorică critică a tragediei *Fausti* și a personajului ei eponim. În pofida unei replici care, oricît de tardivă, se impune prin seriozitatea și finețea ei (cf. PALEOLOGU, pp. 15—78), autoritatea de gînditor, precum și coeziunea internă a argumentelor aduse în discuție de autorul incisivei *Despărțiri de Goethe* (pp. 79—229), sunt de natură să paralizeze orice tentativă ulterioară, dornică să demonstreze contrariul.

Chiar dacă meditația filozofică începe cu uimirea în fața lucrurilor Firii, și chiar dacă această uimire este apanajul tuturor oamenilor dotați

cu sensibilitate existențială sau cu vocația problematizării, filozofia ca atare — în cea mai înaltă accepție a termenului — nu constituie un exercițiu la îndemîna oricui. În cazul lui Goethe și *Faust*, însăși mărturisirea autorului — „Für Philosophie im eigentlichen Sinne hatte ich kein Organ“ — trebuie să ne dea de gîndit. Numai că, dacă examinăm cu atenție expresia lui Goethe, vom observa că acest „im eigentlichen Sinne“ introduce o precizare și, implicit, deschide o nouă perspectivă a discuției: a nu avea organ pentru filozofie în sensul propriu al cuvîntului, înseamnă a circumscrie o zonă, pură și riguroasă, a Spiritului, în care acesta posedă o dinamică absolut proprie, precum și anume modalități sau instrumente specifice, inconfundabile, care-i asigură excelența, — zonă în care Goethe nu se simțea în elementul său. Dar această precizare lasă, în același timp, cîmp deschis unei activități a gîndirii, care, mai modestă dar nu mai puțin conștientă de proprietățile sale, nu se aventurează în sfera speculativului pur, rezervîndu-și în schimb dreptul de a se înfiora în fața metamorficelor aspecte ale realului, de a le „vedea“ într-un fel propriu, de a medita asupra lor și de a cristaliza în expresii adecvate naturii sale. În termenii lui NOICA însuși, diferența între cele două zone și activități, indicate mai sus, se concretizează în necesarul *distinguo* între *filozofie* și *filozofare* (p. 115). Care e conținutul acestei deosebiri?

Pentru a demonstra *nefilozofia* lui Goethe, gînditorul român enumeră douăsprezece *motive* (pp. 128—137). În formularea fiecăruia din ele, se disting două părți: prima, care arată în ce constă „problematica“ *adevărată* a filozofiei ca atare; a doua, care divulgă „problematica“ *nefilozofică* a autorului lui *Faust*. De-a lungul celor douăsprezece trepte apar astfel, puse față în față, un exercițiu *ideal*, propriu și specific filozoficului ca atare, ilustrat de-a lungul vremii de diverși filozofi, de la Platon pînă la Hegel (fiecare din ei citați, ca argument, pentru un anumit *motiv*; cu excepția celui din urmă, care pare să acopere cel puțin unsprezece *motive*); așadar, un demers filozofic *prin excelență*, la care subscrie autorul, pentru rațiuni care nu ne interesează aici; și un alt exercițiu, practicat de Goethe însuși, care se auto-divulgă, prin opoziție față de primul, ca blocînd accesul la filozofie. Dacă modalitatea primului exercițiu nu poate să ne spună *ce este* filozofia („Filozofia nu este o știință exactă; nu are nici definiție prin care să înceapă, nici rezultat prin care să se încheie“, p. 128), modalitatea celui secund ne spune „cu exactitate *ce nu este* filozofie“. Iată rîndurile concluzive: „Acum va apărea cu mai multă rigoare faptul acesta, greu de consecințe, că Goethe este străin de filozofie. Filozofia ne-a apărut ca un exercițiu al sinelui, care căutîndu-și sinele mai adînc, se privește astfel răsturnat din perspectiva acestuia și se înțelege pe sine drept căzut din el, ca atare rău așezat, ceea ce îl face să consimtă practic negativității (omul e cel dintîi *Nein-Sager* al lumii), s-o susțină printr-un «da» mai puternic, deci să obțină

speculativ, prin contradicție și înfrângerea contradicției, rațiunea, ca mișcare organizată, ca dialectică și conștiință a devenirii întru ființă. Poate fi aceasta o definiție pentru filozofie? Nicidecum. E doar o enunțare a *problematicii* filozofiei, desprinsă — cu excepția ultimului punct — din istoria filozofiei.

Dar ni se pare limpede că refuzul acestei problematice este definitoriu pentru nefilozofie. O concepție care se refuză cîte *unuia* din punctele acestea (de ex. rousseauismul, cu omul bun de la natură) poate fi bănuită de nefilozofie; o concepție însă care se refuză *tuturor* punctelor, cum este cea a lui Goethe, e cu siguranță străină de filozofie. Acest fapt este greu de consecințe, spuncam, pentru înțelegerea lui Goethe; căci este de toată însemnătatea să-l regăsești în puritatea sa spirituală. Nu servește la nimic — și pînă la urmă nici gloriei lui Goethe — confuzia: nici o amabilitate critică, asigurîndu-ne că totuși ar fi și el filozof, nu-l poate salva. Dacă îl salvează ceva, nu este o măreție de împrumut, ci măreția proprie. Iar spre a o dezvălui pe aceasta, cîtă este și așa cum este, trebuia limpede arătat că gîndirea sa are stigmatul nefilozofiei.

A spus el altfel vreodată? Niciodată. Dimpotrivă, lui Jacobi îi scrisese, triumfător: «Pe tine te-a blestemat Dumnezeu cu metafizica, pe mine m-a binecuvîntat cu fizica» (la 5 VIII 1786). Dacă n-a spus-o, a lăsat el vreodată să se creadă într-altfel? O singură dată, cu *Faust*. Dar, nu iubește arta lui Goethe cel care admiră peste măsură *Faust*; și cu siguranță nu este încrecat de blestemul filozofiei cel care vede în *Faust* filozofie“ (NOICA, pp. 137—138).

Rîndurile rezumative de la începutul acestui citat ne scutesc de a reproduce *in extenso* riguroasa arhitectură ideativă a celor douăsprezece obiecții; ele formulează limpede o poziție critică, cu a cărei severitate și intransigență am putea să nu fim de acord (dacă n-ar fi idealitate aproape ascetică în numele căreia sunt exprimate), dar la a cărei concluzie — opoziția ireductibilă între filozofi, de o parte, și Goethe, de alta — subscriem. De altfel, o atare opoziție tranșantă a fost avansată, la noi și de Mariana ȘORA (cf. GOETHE, III, vol. 2 pp. 113—157), al cărei studiu extrem de pertinent constituie un răspuns anticipat, ca să zicem așa, la multe din obiecțiile lui Noica. Atenția noastră stăruie asupra diferenței între filozofi și Goethe, și susține că ea marchează, cu cuvintele înseși ale exegetului român, tocmai acel *distinguo* amintit mai sus, între *filozofie* și *filozofare*. Această deosebire ne oferă, cum spuncam, o perspectivă; aceea de a urmări prin popasuri în textul lui Faust, modul în care demersul de gîndire al lui Goethe, pe care l-am numit filozofare, interferează cu vocația și practica lui poetică. Zona acestei interferențe delimitează aria „discursului mixt“.

Ca Poetică, unitatea lui *Faust* este asigurată, după părerea noastră, în felul următor: laboratorul de creație al lui G. produce mereu un *triplu ecran figural*, specific poetic, care împiedică tocmai pătrunderea speculati-

vului ca atare în structurile metaforico-lirice. Astfel, viziunile, mai ales cosmologice, prezente îndeosebi în Partea I, au rolul de a masca complet prezența pe fundal a ideii nude, și de a stăvili intrarea conceptului filozofic însuși în discursul liric; se creează astfel un *orizont categorial* care, în măsura în care dă adâncime de gândire expresiei, blochează totodată dialectica pură a ideii, oferindu-ne — în locul reflexivității goale — suporturile figurale (imagine, viziune, metaforă, dialog, problematizare, vibrație psihică etc) ale unei lumi concrete, strălucind de bogăția metamorfică a aparențelor ei cu totul fascinante. La fel, îndeosebi în Partea II, simbolurile proprii, sau personajele simbolice și mitice, propun — în locul explicațiilor raționale — prezența materială a figurilor create sau împrumutate din mitologie; se obține astfel un *orizont arhetipal*, imers, care alimentează semnificațiile, care nu se ferește de antinomii, paradoxii și absurdități, ci — dimpotrivă — investighează un univers de realități abisale, misterioase și cutremurătoare, pe o gamă întinsă de la sublim la terifiant, care solicită deopotrivă gândirea, fantezia și sensibilitatea noastră. În fine, mai bogată în această Parte a II, dar prezentă totuși și în Partea I, se evidențiază o paletă extrem de complexă de *forme poetice*, de tipare metrice și timbre melodice, ca o adevărată simfonie orchestrată a Poeziei înseși în evoluția ei istorică de la metrul clasic la versul liber modern; se realizează astfel un *orizont prozotipal* care ne înfățișează fiecare situație și fiecare personaj într-o rostire poetică proprie, în loc să ne etaleze la modul discursiv inevitabila lui *Weltanschauung*: fiecare tip de poezie utilizat conține inefabilul unei lumi și al unei situații umane, al unei vârste a omenirii, Istoria ca atare vorbind exclusiv prin intermediul Culturii, mai precis al Poeziei. Toate acestea confirmă, egală cu sine de la primul vers al „Dedicației” până la ultimul din Chorus mysticus, o Poetică a evenimentului și a ocazionalului, un joc esențial al aparențelor, o prezență a Ideii în carnea însăși a Fenomenului. Această Poetică este una și aceeași, coerentă în articulațiile ei și strălucită în rezultatele lirice, și ar putea fi perfect detectată din două expresii ale lui G. însuși: „Man suche nicht hinter den Phänomenen: sie sind die Lehre!” și: „Alles Faktische schon Theorie ist“.

INDICE BIBLIOGRAFIC

I

- ADERCA, Felix: *Goethe și lumea sa*, 3 vol. Inedit.
- AMORETTI, Giovanni Vittorio: *Wolfgang Goethe: Faust e Urfaust*. Traduzione, introduzione e note di Feltrinelli Economica, Milano 1980. 2 vol.
- BARBU, Eugen: *Măștile lui Goethe*, Ed. pentru Literatură, București 1967.
- BIELSCHOWSKY, Albert: *Goethe. Sein Leben und seine Werke*. C.H. Beck, München 1909. 2 vol.
- BLAGA, Lucian (I): *Johann Wolfgang Goethe: Faust*. În românește de Ed. de Stat pentru Literatură și Artă, București 1955.
- BLAGA, Lucian (II): *Opere*. Vol. 7: *Eseuri*. Minerva, București 1980.
- BLAGA, Lucian (III): *Elanul insulei. Aforisme și însemnări*. Dacia, Cluj-Napoca 1977.
- BUCHWALD, Reinhard: *Führer durch Goethes Faustdichtung. Erklärung des Werkes und Geschichte seiner Entstehung*. Alfred Kröner, Stuttgart 1955.
- CURTIUS, Ernst Robert: *Literatura europeană și Evul Mediu latin*. Univers, București 1970.
- DABEZIES, André: *Le Mythe de Faust*. Armand Colin, Paris 1972.
- DILTHEY, Wilhelm: *Trăire și poezie. Lessing-Goethe-Novalis-Hölderlin*. Univers, București 1977.
- DOINAȘ, Ștefan Aug.: *Lectura poeziei. Cartea Românească*, București 1980.
- ECKERMAN, J.P.: *Conversations de Goethe avec Eckermann*. Traduction de Jean Chuzeville. Gallimard, Paris (f.a.).
- EMRIC, Wilhelm (II): *Die Symbolik von Faust II. Sinn und Vorformen*. Junker und Dünhaupt, Berlin 1943.
- FRIEDRICH, Theodor/SCHKEITHAUER, Lothar J.: *Kommentar zu Goethes Faust*. Kriterion, Bukarest 1974.
- FORTINI, Franco: *J.W. Goethe: Faust*. Introduzione, traduzione con testo a fronte e note a cura di Arnaldo Mondadori, Milano 1980.
- FUCHS, Albert (II): *Le „Faust“ de Goethe*. Klincksieck, Paris 1973.
- GOETHE, Johann Wolfgang: *Maxime și reflecții*. În românește de Gheorghe Ciorogaru. Univers, București 1972.
- GUNDOLF, Friedrich: *Goethe*. Minerva, București 1968. 3 vol.

- HAMM, Heinz: *Der Theoretiker Goethe*. Grundpositionen seiner Weltanschauung, Philosophie und Kunsttheorie. Akademie-Verlag, Berlin 1975.
- IODAN, Ion (I): *Goethe: Faust*. În românește de. Ed. pentru Literatură și Artă, București 1957. Vol. 1.
- IODAN, Ion (II): *Goethe: Faust*. În românește de Ed. pentru Literatură și Artă, București 1958. Vol. 2.
- JUNG, Carl Gustav (I): *Psychologie et Alchimie*. Traduit et annoté par H. Pernet et Dr. R. Cahen. Buchet-Chastel, Paris 1970.
- JUNG, Carl Gustav (II): *Problèmes de l'Âme moderne*. Traduction par Yves LeLAY, Buchet-Chastel, Paris 1960.
- KOBLIGK, Helmut (I): *Johann Wolfgang Goethe; Faust I*. Diesterweg, Frankfurt/M.-Berlin-München 1976.
- KOBLIGK, Helmut (II): *Goethe: Faust II*. Diesterweg, Frankfurt/M.-Berlin-München 1973.
- LOHMEYER, Dorothea: *Faust und die Welt*. Der zweite Teil der Dichtung. Eine Anleitung zum Lesen des Textes. C.H. Beck, München 1977.
- MAHAL, Günther: *Faust*. Scherz, Bern und München 1980.
- MARTINI, Fritz: *Istoria literaturii germane*. Univers, București 1972.
- NADLER, Josef: *Literaturgeschichte des Deutschen Volkes*. Propyläen Verlag, Berlin 1941. 4 vol.
- NERVAL, Gérard de: *Oeuvres. (Les deux Faust de Goethe)*. Introduction et notes par F. Baldensperger. Gründ, Paris (f.a.).
- NOICA, Constantin: *Despărțirea de Goethe*. Univers, București 1976.
- PALEOLOGU, Alexandru: *Ipoteze de lucru*. Cartea Românească, București 1980.
- ROMAN, Ion: *Ecouri goetheene în cultura română*. Minerva, București 1980.
- SÂN-GIORGIU, Ion: *Goethe*. Fundația pentru Literatură și Artă, București 1938.
- SOMBART, Werner: *Le Bourgeois*. Contribution à l'histoire morale et intellectuelle de l'homme économique moderne. Traduit de l'allemand par le Dr. S. Jankélévitch. Payot, Paris 1926.
- ȘORA, Mariana: *Gîndirea lui Goethe în texte alese*. Alegerea și sistematizarea textelor, traducere și comentarii de. Minerva, București 1972. 2 vol.
- TONDRIAU, Julien: *L'Occultisme*. Gérard et Co., Verviers 1964.
- TONDRIAU, Julien/VILLENEUVE, R.: *Dictionnaire du Diable et de la Démonologie*. Gérard et Co., Verviers 1968.
- TRUNZ, Erich: *Goethe: Faust*. Herausgegeben und kommentiert von. C.H. Beck, München 1972.
- VALÉRY, Paul: *Oeuvres*. Tome I. Gallimard, Paris 1957.

- VARENNE, Gaston: *Goethe devant la Nature et l'Art*. Bernard Grasset, Paris 1943.
- VIANU, Tudor (I): *Goethe*. Ed. pentru Literatură, București 1962.
- VIANU, Tudor (II): *Opere*. Vol. 7. Minerva, București 1979.
- VIANU, TUDOR (III): *Opere*. Vol. 8. Minerva, București 1980.
- VIANU, Tudor (IV): *Opere*. Vol. 9. Minerva, București 1980.
- WIEMKEN, Helmut: *Doctor Fausti Weckelag*. Die Volksbücher von D. Johann Faust und Christoph Wagner. Carl Schünemann, Bremen 1980.

II

- ADORNO, Theodor W.: *Noten zur Literatur*. II. Frankfurt/M. 1961.
- ALBRECHT, Günter/BASTIAN, Hans-Jürgen/MITTENZWEI, Johannes: *Erläuterungen zur deutschen Literatur: Klassik*. Berlin 1967.
- ATKINS, Stuart: *Goethe's Faust*. A Literary Analysis. Cambridge, Mass. 1958.
- BACH, Rudolf: *Faust-Tagebuch*. In *Leben mit Goethe*. München 1960.
- BEUTLER, Ernst: *Faust und Urfaust*. Leipzig 1940.
- BINDER, Alvin: *Das Vorspiel auf dem Theater*. Bonn 1969.
- BÖCKMANN, Paul: *Die zyklische Einheit der Faust-Dichtung*. In: Paul Böckmann: *Formensprache*. Hamburg 1966.
- BÖHM, Wilhelm (I): *Faust der Nichtfaustische*. Halle/S. 1933.
- BÖHM, Wilhelm (II): *Goethes Faust in neuer Deutung*. Köln 1949.
- BUB, Douglas F. (I): *The Crown Incident in the Hexenküche*. A Reinterpretation. In: „Modern Language Notes“, vol. 73, 1953.
- BUB, Douglas F. (II): *The Intermediate Spirits in Goethe's „Faust“*. In: „Modern Language Notes“, vol. 78, 1963.
- BURDACH, Konrad (I): *Faust und die Sorge*. In: „Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte“, 1/1923.
- BURDACH, Konrad (II): *Das religiöse Problem in Goethes Faust*. In: „Euphorion“, 33, Band, Stuttgart 1942.
- BUSCH, Ernst: *Goethes Religion*. Die Faust-Dichtung in christlicher Sicht. Tübingen 1949.
- CHAMBERLAIN, Houston Stewart: *Goethe*. München 1932.
- DANCKERT, Werner: *Goethe*. Der mythische Urgrund seiner Weltanschauung. Berlin 1951.
- DAUR, Albert: *Faust und der Teufel*. Heidelberg 1950.
- DIENER, Gottfried: *Fausts Weg zu Helena*. Urphänomen und Archetypus. Stuttgart 1961.
- DIETZE, Walter: *Der Walpurgisnachtstraum in Goethes Faust*. In „Publications of the Modern Language Association of America“, v. 84, 1969.

- DÖRING, Helmut (I):** *Homunculus*. In: „Weimarer Beiträge“. Jg. XI (1965).
- DÖRING, Helmut (II):** *Der Schöngestalt bedenkliche Begleiter*. Betrachtungen zu Faust II, 3. In: „Weimarer Beiträge“. XII Jg. (1966).
- EMRICH, Wilhelm (I):** *Das Rätsel der Faust II-Dichtung*. Versuch einer Lösung. In: „Die Pädagogische Provinz“, 14 Jg., Heft 4, 1960.
- ERRANTE, Vincenzo:** *Il mito di Faust*. Bologna, 1924. 3 vol.
- ESCHMANN, Ernst Wilhelm:** *Fausts Utopie*. In: „Hamburger Akademische Rundschau“, 3 Jg. 1949.
- FÄHNRIICH, Hermann:** *Goethes Musikanschauung in seiner Fausttragödie — die Erfüllung und Vollendung seiner Opernreform*. In: Goethe. N.F. des Jahrbuchs der Goethe-Gesellschaft, 25 Band. Weimar 1963.
- FAIRLEY, Barker:** *Goethe's Faust*. Six Essays. Oxford 1953.
- FLITNER, Wilhelm:** *Goethe im Spätwerk*. Hamburg 1947.
- FRANKENBERGER, Julius:** *Walpurgis*. Zur Kunstgestalt von Goethes Faust. In: „Staat und Geist“, Band 2. Leipzig 1926.
- FRANZ, Erich:** *Mensch und Dämon*. Tübingen 1953.
- FRIEDLÄNDER, Paul:** *Rhythmen und Landschaften im zweiten Teil des Faust*. Weimar 1953.
- FUCHS, Albert (I):** *Goethe-Studien*. Berlin 1968.
- GILLIES, Alexander:** *Goethe's Faust*. An Interpretation. Oxford 1957.
- GRAY, R.D.:** *Goethe, the Alchemist*. Cambridge 1952.
- HEFELE, Hermann:** *Goethes Faust*. Stuttgart 1946.
- HERRMANN, Helene:** *Faust, der Tragödie zweiter Teil*. Studien zur inneren Form des Werkes. In: „Zeitschrift für Ästhetik und allgemeine Kunstwissenschaft“, 12/1916.
- HERTZ, Gottfried Wilhelm (I):** *Goethes Naturphilosophie im Faust*. Berlin 1913.
- HERTZ, Gottfried Wilhelm (II):** *Natur und Geist in Goethes Faust*. Frankfurt/M. 1931.
- HILDEBRANDT, Kurt:** *Goethe*. Leipzig 1941.
- IBEL, Rudolf:** *Goethe, Faust I*. Grundlagen und Gedanken zum Verständnis klassischer Dramen. Frankfurt/M. (f.a.).
- JANTZ, Harold S.:** *The Function of the „Walpurgis Night's Dream“ in the Faust Drama*. In: „Monatshefte für Deutschen Unterricht, Deutsche Sprache und Literatur“, Band XLIV, 1952.
- KAYSER, Wolfgang:** *Goethes Dichtungen in Stansen*. In: Wolfgang Kayser: *Kunst und Spiel*. Fünf Goethe-Studien. Göttingen 1961.
- KERÉNY, Karl:** *Das ägäische Fest*. In: *Spiegelungen Goethes in unserer Zeit*. Wiesbaden 1949.

- KLEINSCHMIDT von LENGEFELD, Wilhelm Freiherr: *Goethes Faust — Tragödie oder Fabeldichtung?* In: „Jahrbuch des Freien Deutschen Hochstifts“ 1970.
- KOCH, Franz: *Goethes Gedankenform*. Berlin 1967.
- KOCH, Friedrich: *Christliches und Scheinchristliches in Goethes „Faust“*. In: „Germanisch-romanische Monatsschrift“, N.F., Band XVI, 1966.
- KOHLSCHMIDT, Werner: *Form und Innerlichkeit*. Bern 1955.
- KOMMERELL, Max: *Gedanken über Gedichte*. Frankfurt/M. 1943.
- KORFF, Hermann August: *Geist der Goethezeit*. Leipzig 1955. 2 vol.
- KÜHNEMANN, Eugen: *Goethe*. Leipzig 1930. 2 vol.
- LUKÁCS, Georg: *Faust-Studien*. In: Georg Lukács: *Faust und Faustus*. Reinbeck 1967.
- MALSCH, Wilfried: *Die Einheit der „Faust“-Dichtung Goethes in der Spiegelung ihrer Teile*. In: „Festschrift für Klaus Ziegler“. Tübingen 1968.
- MANN, Thomas: *Über Goethes „Faust“*. In: Thomas Mann: *Adel des Geistes*. Berlin und Weimar 1965.
- MASON, Eudo: *Goethe's Faust. Its Genesis and Purport*. Berkeley and Los Angeles 1967.
- MAYER, Hans: *Der Famulus Wagner und die moderne Wissenschaft*. In: *Gestaltungsgedichte und Gesellschaftsgedichte*. Stuttgart 1969.
- MAY, Kurt: *Faust II. Teil in der Sprachform gedeutet*. München 1962.
- MOMMSEN, Katharina (I): *Goethe und 1001 Nacht*. Berlin 1960.
- MOMMSEN, Katharina (II): *Natur- und Fabelreich in Faust II*. Berlin 1968.
- MÜLLER-SEIDEL, Walter: *Komik und Komödie in Goethes „Faust“*. In: *Das deutsche Lustspiel*. Göttingen 1968.
- MUSCHG, Walter: *Goethes Glaube an das Dämonische*. In: „Deutsche Vierteljahrschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte“, Band 32, 1958.
- OBENAUER, Karl Justus: *Der faustische Mensch*. Jena 1922.
- OST, Hans: *Goethes Helena als plastische Gestalt*. In: „Arcadia“, Band 4, 1969.
- PETSCH, Robert: *Faustsage und Faustdichtung*. Dortmund 1966.
- PNOWER, Otto: *Goethes Faust und das Hohe Lied*. In: „Goethe-Jahrbuch“, 13 Band, 1892.
- POLTZER, Heinz: *Vom Baum der Erkenntnis und der Sünde der Wissenschaft. Zur Vegetationssymbolik in Goethes Faust*. In: „Jahrbuch der Deutschen Schillergesellschaft“, 9 Jg., 1965.
- PÜTZ, Peter: *Faust und der Erdgeist*. In: *Untersuchungen zur Literatur als Geschichte*. Berlin 1973.

- REHDER, Helmut: *Das Symbol der Hütte bei Goethe*. In: „Deutsche Vierteljahrschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte“. XV Band, 1937.
- REINHARDT, Karl: *Die klassische Walpurgisnacht. Entstehung und Bedeutung*. In: *Deutsche Dramen von Gryphius bis Brecht*. Frankfurt/M. und Hamburg 1965.
- REQUADT, Paul: *Goethes „Faust I“. Leitmotivik und Architektur*. München 1972.
- RESENHÖFFT, Wilhelm: *Existenzerhellung des Hexentums in Goethes „Faust“*. Bern 1970
- RESKE, Hermann: *Faust — eine Einführung*. Stuttgart 1971.
- RICKERT, Heinrich (I): *Der Erdgeist in Goethes Faust und die Erdgeisthypothese*. In: „Jahrbuch des Freien Deutschen Hochstifts“. Frankfurt/M. 1930.
- RICKERT, Heinrich (II): *Goethes Faust. Die dramatische Einheit der Dichtung*. Tübingen 1932.
- ROSS, Werner (I): *Johann Wolfgang Goethe: Es war ein König in Thule*. In: *Wege zum Gedicht II*. München und Zürich 1963.
- ROSS, Werner (II): „Vorspiel auf dem Theater“ und „Prolog im Himmel“. In: „Wirkendes Wort“. 12 Jg. 1962.
- RÜDIGER, Horst: *Weltliteratur in Goethes „Helena“*. In: „Jahrbuch der Deutschen Schillergesellschaft“. 8 Jg., 1964.
- SCHADEWALDT, Wolfgang: *Goethes Begriff der Realität*. In: *Goethe. N.F. des „Jahrbuchs der Goethe-Gesellschaft“*. 18 Band, 1956.
- SCHMIDT, Erich: *Goethes Werke*. Band 1. 1909.
- SCHNEIDER, Reinhold: *Fausts Rettung*. In: *Reinhold Schneider: Schriften zur Zeit*. Baden-Baden 1948.
- SCHOLZ, Gerhard: *Faust-Gespräche mit Prof. Dr. Gerhard Scholz*. Berlin 1967.
- SCHRIMPF, Hans-Joachim: *Das Weltbild des späten Goethe*. Stuttgart 1956.
- SEIDLIN, Oskar (I): *Ist das „Vorspiel auf dem Theater“ ein Vorspiel zum „Faust“?* In: *Oskar Seidlin: Von Goethe zu Thomas Mann*. Göttingen 1963.
- SEIDLIN, Oskar (II) *Helena. Von Mythos zur Person*. In: *Oskar Seidlin: Von Goethe bis Thomas Mann*. Göttingen 1963.
- SIMMEL, Georg: *Goethe*. Leipzig 1918.
- SPENGLER, Oswald: *Der Untergang des Abendlandes*. Leipzig 1923. vol.1.
- STAIGER, Emil: *Die Zeit als Einbildungskraft des Dichters*. Zürich und Leipzig 1939.
- STÖCKLEIN, Paul (I): *Die Sorge im Faust*. In: *Paul Stöcklein: Wege zum späten Goethe*. Darmstadt 1970.

- STÖCKLEIN, Paul (II): *Wie beginnt und endet Goethes „Faust“?* In: „Literaturwissenschaftliches Jahrbuch“, N.F., Band 3, 1963.
- STORZ, Gerhard: *Goethe-Vigilien*. Stuttgart 1953.
- STREICHER, Wolfgang: *Die dramatische Einheit von Goethes „Faust“*. Tübingen 1966.
- STRICH, Fritz: *Zu „Faust I“*. In: *Deutsche Dramen von Gryphius bis Brecht*. Frankfurt/M 1965.
- TOKUZAWA, Tokuji: *Der Prolog im Himmel in Goethes Faust*. In: *Ansichten zu Faust*. Stuttgart 1973.
- TÜRCK, Hermann: *Eine neue Fausterklärung*. Berlin 1901.
- VIETOR, Karl: *Goethe. Dichtung, Wissenschaft, Weltbild*. Bern 1949.
- WACHSMUTH, Andreas B. (I): *Die Faustgestalt Goethes*. In: *Das Menschenbild in der Dichtung*. München 1965.
- WACHSMUTH, Andreas B. (II): *Geeinte Zwienatur*. Berlin und Weimar 1966.
- WEINHANDL, Ferdinand: *Die Metaphysik Goethes*. Berlin 1932.
- WEIZSÄCHER, Carl Friedrich von: *Über einige Begriffe aus der Naturwissenschaft Goethes*. In: C.F. von Weizsäcker: *Die Tragweite der Wissenschaft*, I, Band, Stuttgart 1964.
- WIESE, Benno von: *Die deutsche Tragödie von Lessing bis Hebbel*. Band I. Hamburg 1948.
- WINKLER, Michael: *Zur Bedeutung der verschiedenen Versmasse von Faust I*. In: „Symposium“, Band 18 (f.a.).
- WITKOWSKI, Georg: *Goethes Faust*. Band 2. Leiden 1950.
- ZIEGLER, Konrad: *Gedanken über Faust II*. Stuttgart 1919.

CUPRINS

Introducere: *Faust ca homo europaeus* 5

Tabel cronologic 40

Notă asupra ediției 48

FAUST 45

 Dedicatie 46

 Preludiu în teatru 47

 Prolog în cer 58

 Prima parte a tragediei..... 67

 A doua parte a tragediei..... 170

Goethe despre *Faust* 887

Note și comentarii 429

Indice bibliografic 622

Lector : ONDINE DASCALIȚA
Tehnoredactor : VICTOR MAȘEK

Bun de tipar : 1.03.1982. Coli tipar : 39,5.

Comanda nr. 10 643
Combinatul Poligrafic „Casa Scîntei”,
Plaza Scîntei nr. 1, — București,
Republica Socialistă România

«După Goethe, n-a apărut nici un artist, nici un gânditor la fel de universal. El este pînă azi ultimul reprezentant al acelei linii care merge de la Platon la Dante și Leonardo da Vinci. El este ultimul reprezentant al acestui «uomo universale», al acestui ideal pe care l-a contemplat Renașterea italiană/.../ Din acest universalism al lui Goethe rezultă că e imposibil să fii azi un spirit cu adevărat european cît timp n-ai primit și asimilat acest element de cultură pe care-l reprezintă Goethe. De aceea, nu e destul să spunem că Goethe ne ține; el ne conține. Iată de ce, încă n-am încheiat cunoașterea lui; iată de ce nu-l putem descoperi și pătrunde decît cu prețul unor mereu noi aproximări. Noi nu putem încă să privim peste umărul lui. Și aceasta, atîta timp cît nu va apărea un nou clasic universal ca Goethe, dar la fel de diferit de el cum a fost Goethe de Shakespeare sau Shakespeare de Dante. Știu că intră în deriniția oricărui clasic faptul de a fi inepuizabil. Dar aici e nevoie de un *distinguo*: un Platon, un Racine oferă neconținut cercetătorului aspecte noi, dar imaginea lor însăși nu se schimbă. Imaginea lui Goethe rămîne încă schimbătoare. Secolul ce s-a scurs de la moartea lui nu a oprit, nici n-a fixat contururile acestui chip. Ne reîntoarcem la Dante, la Milton. Dar cu Goethe trăim. El e tovarășul nostru de drum, el merge alături de noi de-a lungul vieții noastre.»

ERNST ROBERT CURTIUS

GOETHE

FAUST

**Dincolo de momentul festiv în care apare
— anul acesta,
la 22 martie se împlinesc 150 de ani
de la moartea lui Goethe
— traducerea de față a fost gândită și realizată
ca o nouă tentativă de restituire
în verb românesc a uneia
dintre cele mai variate și complexe
experiențe poetice din lume:
Faust.**

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ